OSMANLI DEVLETİ'NİN
700
700. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ

MEHMET NERMİ HASKAN

YÜZYILLAR BOYUNCA ÜSKÜDAR

2

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

YÜZYILLAR BOYUNCA ÜSKÜDAR
(İkinci Cilt)

Yazarı
Mehmet Nermi Haskan

. . . . .

Proje Koordinatörü
Veli Saylam
Üsküdar Belediyesi Bilgi İşlem Müdürü

Yayına Hazırlık ve Yapım
Marmara Reklam ve Pazarlama Ltd. Şti.
(212) 612 99 87-501 31 72

Redaksiyon
Süleyman Nevzat Özdemir

Grafik
Erkan Berrak

Fotoğraflar ve Tarihî Görsel Malzeme
Mehmet Nermi Haskan ve
Üsküdar Belediyesi Üsküdar Araştırmaları Merkezi

Dialar
Tayyar As

Katkıda Bulunanlar
Gülhan Yaman - Yasemin Ufuk Yayla
Hülya Çaredar - Ahmet Zahit Emre
Kemal Akın - Sabri Şahin - Ömer Karcı

Renk Ayırımı ve Film
Sürat Görsel Sanatlar Merkezi (216) 474 08 16-17

Dijital Montaj ve Baskı
Asır Matbaacılık Ltd. Şti. (212) 283 84 38

Cilt
Sezgin Ciltevi (212) 516 11 63

ISBN Numaraları
Takım No: ISBN 975-97606-0-6
2. Cilt No: ISBN 975-97606-2-2

. . . . .

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ
Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 3

Temmuz 2001

Üsküdar Türbeleri **521**
ABACI DEDE TÜRBESİ 523
ABDURRAHMAN GAZİ TÜRBESİ 524
AHMET BEY TÜRBESİ 525
ALEMDAR AHMET BABA TÜRBESİ 526
ALEMDAR BABA TÜRBESİ 526
ALİ RIZA EFENDİ TÜRBESİ 528
ASADAR BABA TÜRBESİ 531
AT TÜRBESİ 531
AYŞE HANIM SULTAN TÜRBESİ 532
AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ TÜRBESİ 533
AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ CAMİİ TÜRBELERİ 539
BALCI BABA TÜRBESİ *(KOVACI DEDE TÜRBESİ)* 540
BANDIRMALI ŞEYH YUSUF NİZAMEDDİN
EFENDİ TÜRBESİ 541
BEHRAM PAŞA TÜRBESİ 542
BEYAZİZÂDE AHMET EFENDİ TÜRBESİ 542
CENNET EFENDİ TÜRBESİ 544
EBU'D-DÜRDA TÜRBESİ (EBU'D-DERDA TÜRBESİ) 547
FAİK PAŞA TÜRBESİ 547
FATMA HANIM SULTAN TÜRBESİ 548
FENÂYÎ ALİ EFENDİ TÜRBESİ 550
GARİP DEDE TÜRBESİ 551
GİZLİCE EVLİYA TÜRBESİ ve YER SARSAN BABA TÜRBESİ 553
GÜLFEM HATUN TÜRBESİ 554
GÜLNUŞ EMETULLAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ 556
HACI AHMET PAŞA TÜRBESİ 557
HALİL PAŞAZÂDE MAHMUT BEY TÜRBESİ 561
HALLAÇ BABA veya GANİ EFENDİ TÜRBESİ 563
HAŞİM BABA TÜRBESİ 563
HAYDAR BABA TÜRBESİ 564
HİMMET DEDE TÜRBESİ 565
İSİMSİZ TÜRBE 567
İSKENDER BABA TÜRBESİ 568
İVAZ FAKİH TÜRBESİ 569
İZMİRLİ ALİ PAŞA TÜRBESİ 571
KAPTAN-I DERYA 574
SİNAN PAŞA TÜRBESİ 574
KARACAAHMET SULTAN TÜRBESİ 575
KAVSARA MUSTAFA BABA TÜRBESİ 582
KEFÇE DEDE TÜRBESİ 583
KORUCU BABA TÜRBESİ 584
KÖSTENDİLİ ALİ ALÂADDİN EFENDİ TÜRBESİ 584
LÜTFİ BEY TÜRBESİ 586
MALATYALI İSMAİL AĞA TÜRBESİ 589
MİHRİMAH SULTAN CAMİİ TÜRBESİ 589
MUSTAFA ÇELEBİ SOFASI 591
NAKKAŞ BABA TÜRBESİ 592
Baba Nakkaş Kimdir? 592
Nakkaş Baba Mevkii 593
NALÇACI ŞEYH HALİL EFENDİ TÜRBESİ 595
NASUHÎ MEHMET EFENDİ TÜRBESİ 596
NİŞANCI HAMZA PAŞA TÜRBESİ 601
OSMAN BEY TÜRBESİ 603
ÖMER DEDE ve ÜÇ YATIRLAR TÜRBESİ 603
REİSÜ'L-HATTATÎN HAMDULLAH EFENDİ HAZÎRESİ 604
REİSÜ'L-HULEFA MAK'AD AHMET EFENDİ TÜRBESİ 608
REJİ KOMİSERİ MENAPİRZÂDE NURİ BEY TÜRBESİ 610
RUM MEHMET PAŞA TÜRBESİ 610
SA'DEDDİN EFENDİ AÇIK TÜRBESİ 614
SADRAZAM ETHEM PAŞA TÜRBESİ 616
SADRAZAM HALİL PAŞA TÜRBESİ 618
SADRAZAM HALİL PAŞA'NIN GÖMÜLÜ BULUNDUĞU TÜRBE 620
SALİH EFENDİ TÜRBESİ 621
SARI KADIZÂDE ŞEYH MUSTAFA DEDE EFENDİ TÜRBESİ 623
SÜT BABA TÜRBESİ 624
ŞAİR ŞEM'İ ŞEM'ULLAH EFENDİ TÜRBESİ 625
ŞEMSİ PAŞA TÜRBESİ 626
ŞERİF AHMET BİN GALİP TÜRBESİ 627
ŞEYH MEHMET İZZÎ BEDREDDİN EFENDİ AÇIK TÜRBESİ 628
ŞEYH MEHMET MUHYİDDİN EFENDİ TÜRBESİ 629
ŞEYH MEHMET NURİ EFENDİ TÜRBESİ 632
ŞEYH MUSTAFA EFENDİ TÜRBESİ 634
ŞEYH MUSTAFA EFENDİ TÜRBESİ 634
ŞEYH MUSTAFA EFENDİ TÜRBESİ 636
ŞEYH MUSTAFA EFENDİ TÜRBESİ 637
ŞEYH OSMAN ŞEMS EFENDİ TÜRBESİ 637
ŞEYH SAÇLI HALİL DEDE (HALİL ÇELEBİ TÜRBESİ) 639
ŞEYHÜLİSLAM ARİF HİKMET BEYEFENDİ HAZİRESİ 639
ŞEYHÜLİSLAM MİNKÂRÎZÂDE YAHYA EFENDİ TÜRBESİ 644

TEKELİ MUSTAFA PAŞA TÜRBESİ ... 645
ÜMMÜGÜLSÜM HANIM TÜRBESİ ... 647
ÜSKÜDAR MEVLEVİHANESİ TÜRBESİ ... 647
ZEYNEP-KÂMİL TÜRBESİ ... 651

Üsküdar Mezarlıkları ... 653
ARAPLAR MEZARLIĞI ... 655
AYRILIK ÇEŞMESİ MEZARLIĞI ... 655
ÇAKALDAĞI MEZARLIĞI ... 662
HAYDARPAŞA İNGİLİZ MEZARLIĞI ... 662
KARACAAHMET MEZARLIĞI ... 667
KARACAAHMET MEZARLIĞINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İSTİMLÂKLER ... 669
Duvardibi Mevkii İstimlâki ... 669
Tunusbağı İstimlâki ... 670
Seyyid Ahmet Deresi İstimlâki ... 670
Tepebaşı Mezarlığı İstimlâki ... 671
1. ADA ... 672
1. Ada - A Bölümü ... 672
1. Ada - B Bölümü ... 677
1. Ada - C Bölümü ... 681
1. Ada - D Bölümü ... 682
1. Ada - E ve F Bölümleri ... 693
2. ADA ... 700
2 Ada - G Bölümü ... 700
2. Ada - H Bölümü ... 707
3. ADA ... 711
3. Ada - K Bölümü ... 711
3. Ada - L Bölümü ... 715
4. ADA ... 717
4. Ada - M Bölümü ... 717
4. Ada - N Bölümü ... 724
5. ADA ... 731
5. Ada - O Bölümü ... 731
5. Ada - Ö Bölümü ... 740
6. ADA ... 742
7. ADA ... 749
7. Ada - A Bölümü ... 749
7. Ada - B Bölümü ... 756
7. Ada - C Bölümü ... 760
7. Ada - D Bölümü ... 762
7. Ada - E Bölümü ... 765
7. Ada - F Bölümü ... 772
7. Ada - G Bölümü ... 781
7. Ada - H Bölümü ... 786
7. Ada - İ Bölümü ... 788
8. ADA ... 790
8. Ada - A Bölümü ... 790
8. Ada - B Bölümü ... 814
8. Ada - C Bölümü ... 820
8. Ada -D Bölümü ... 826
8. Ada - E Bölümü ... 843
8. Ada - F Bölümü ... 845
9. ADA ... 850
9. Ada - B'den A Noktasına (Gündoğumu Caddesi Boyunca) ... 850
9. Ada - A Bölümü ... 863
10. ADA ... 872
TAŞÇILAR MEZARLIĞI ... 885
NAKKAŞ BABA MEZARLIĞI *(BAHRİ BABA MEZARLIĞI)* ... 888
SELÂNİKLİLER MEZARLIĞI ... 893

Üsküdar Mektepleri ... 895
ÜSKÜDAR SIBYAN MEKTEPLERİ ... 897
ABDÜLBAKİ EFENDİ SIBYAN MEKTEBİ ... 897
AÇIKTÜRBE KIZ RÜŞDİYESİ ... 898
AHMEDİYE CAMİİ MEKTEBİ ... 898
AHMEDİYE MEKTEBİ ... 899
ALİ AĞA SIBYAN MEKTEBİ ... 899
ALTUNÎZÂDE İSMAİL ZÜHDÜ PAŞA MEKTEBİ ... 900
ALTUNÎZÂDE RÜŞDİYE MEKTEBİ ... 900
ATİK VALİDE MÜLKİYE RÜŞDİYESİ ... 900
ATİK VALİDE SULTAN SIBYAN MEKTEBİ ... 900
ATLAMATAŞI MÜLKİYE RÜŞDİYESİ ... 901
AYAZMA SIBYAN MEKTEBİ ... 901
AYŞE HATUN SIBYAN MEKTEBİ ... 902
AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ MEKTEBİ ... 903
BAYTAR MEKTEBİ ... 903
CEVHER AĞA MEKTEBİ ... 904
CEVRİ USTA SIBYAN MEKTEBİ ... 904
ÇAKIRCIBAŞI HASAN PAŞA MEKTEBİ ... 904
ÇAVUŞBAŞI MEKTEBİ ... 904
ÇİNİLİ CAMİ SIBYAN MEKTEBİ ... 905
DEBBAĞLAR MEKTEBİ ... 906
DEFTERDAR MEKTEBİ *(MEHMET TAHİR EFENDİ MEKTEBİ)* ... 906
ESMA SULTAN MEKTEBİ ... 907
EVLİYA HOCA MEKTEBİ ... 907
FATMA HANIM MEKTEBİ ... 907
FETTAH EFENDİ MEKTEBİ ... 908
FEYZİYE MEKTEBİ *(EBE HAFİZE HANIM MEKTEBİ)* ... 908
FISTIKLI MEKTEBİ *(HATİCE SULTAN MEKTEBİ)* ... 908
GEREDELİ MEKTEBİ ... 910
GÜLFEM HATUN MEKTEBİ ... 910
GÜLFEM HATUN KIZ RÜŞDİYESİ ... 911
HACE HESNA HATUN MEKTEBİ ... 911
HACI AHMET PAŞA MEKTEBİ ... 911
HACI BEDEL MEKTEBİ ... 911
HACI FAİK EFENDİ MEKTEBİ ... 911
HASAN BEY MEKTEBİ ... 911
HAS ODABAŞI AHMET AĞA MEKTEBİ ... 912
İBRAHİM AĞA MEKTEBİ ... 912
KALINOĞLU AHMET AĞA MEKTEBİ ... 912
KARAKADI MEKTEBİ *(İSMAİL AĞA MEKTEBİ)* ... 912
MAHMUT ÇAVUŞ MEKTEBİ *(TAŞ MEKTEP)* ... 912
MALATYALI İSMAİL AĞA DARÜ'L-KURRASI ... 913
MEHMET AĞA MEKTEBİ *(BULGURLU MESCİT MEKTEBİ)* ... 913
MEHMET AĞA MEKTEBİ ... 914
MEHMET AĞA MEKTEBİ *(KEMER ALTI SIBYAN MEKTEBİ)* ... 914
MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE *(HAYDARPAŞA LİSESİ)* ... 915

MİHRİMAH SULTAN SIBYAN MEKTEBİ ... 918
MUMCUZÂDE MEKTEBİ *(MUMCUBAŞI MEKTEBİ)* ... 919
MUSTAFA AĞA MEKTEBİ ... 919
MÜHENDİSHANE-İ BERRÎ-İ HÜMAYUN ... 920
NAKKAŞTEPE İLKOKULU ... 920
NEVFİDAN HATUN MEKTEBİ ... 921
NURBÂNU SULTAN DARÜ'L-KURRASI ... 921
RODOSÎ AHMET AĞA MEKTEBİ ... 922
RÜSTEM PAŞA SIBYAN MEKTEBİ ... 922
RUM MEHMET PAŞA MEKTEBİ ... 923
SELİM AĞA SIBYAN MEKTEBİ ... 923
Hacı Selim Ağa Sıbyan Mektebi Hakkında Arşiv Vesikaları ... 924
SELİMİYE SIBYAN MEKTEBİ ... 925
SOLAK SİNAN SIBYAN MEKTEBİ ... 926
SOLAK SİNAN MEKTEBİ ... 926
SULTAN III. SELİM (SELİM-İ SALİS) NÜMÛNE MEKTEBİ ... 926
SÜLEYMAN AĞA MEKTEBİ ... 926
SÜLEYMAN PAŞA SIBYAN MEKTEBİ ... 928
ŞABAN EFENDİ SIBYAN MEKTEBİ ... 928
TAVAŞİ HASAN AĞA MEKTEBİ *(İNADİYE MEKTEBİ)* ... 928
TÜRK AHMET PAŞA MEKTEBİ ... 928
ÜSKÜDAR AMERİKAN KIZ KOLEJİ ... 928
ÜSKÜDAR'DA AÇILAN ERMENİ OKULLARI ... 929
ÜSKÜDAR ASKERÎ RÜŞDİYE OKULU *(TOPTAŞI ASKERÎ RÜŞDİYESİ)* 931
ÜSKÜDAR'DA AÇILAN ÖZEL OKULLAR ... 933
ÜSKÜDAR İDADİSİ *(PAŞAKAPISI İDADİSİ - ÜSKÜDAR SULTANÎSİ - PAŞAKAPISI SULTANÎSİ)* ... 936
ÜSKÜDAR KIZ RÜŞDİYE MEKTEBİ ... 938
ÜSKÜDAR MİTHAT PAŞA KIZ SANAT ENSTİTÜSÜ ... 938
YAKUP AĞA MEKTEBİ *(SARAY AĞASI YAKUP AĞA MEKTEBİ)* 938
YENİ VALİDE CAMİİ MEKTEBİ ... 940
YENİ VALİDE MEKTEBİ *(TUNUSBAĞI SIBYAN MEKTEBİ)* ... 941

Üsküdar Kütüphaneleri ... 943
AHMEDİYE CAMİİ KÜTÜPHANESİ ... 945
AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ KÜTÜPHANESİ ... 945
EFGANİ ŞEYH ALİ HAYDAR EFENDİ KÜTÜPHANESİ ... 946
GÜLNUŞ VALİDE SULTAN KÜTÜPHANESİ ... 946
KEMANKEŞ EMİR HOCA KÜTÜPHANESİ ... 946
MİRZAZÂDE MEHMET EFENDİ KÜTÜPHANESİ ... 947
NURBANU VALİDE SULTAN KÜTÜPHANESİ ... 948
PERTEV PAŞA KÜTÜPHANESİ ... 948
SELİM AĞA KÜTÜPHANESİ ... 949
ŞAİR NABİ KÜTÜPHANESİ ... 955
YAKUP AĞA KÜTÜPHANESİ ... 956

Üsküdar Hamamları ... 957
AĞA HAMAMI ... 960
ALTUNÎZÂDE İSMAİL PAŞA HAMAMI ... 961
AYAZMA HAMAMI ... 961
BULGURLU KÖYÜ HAMAMI *(AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ HAMAMI)* ... 962
CİNCİ HÜSEYİN EFENDİ HAMAMI ... 964
ÇARŞI HAMAMI *(BÜYÜK HAMAM - YEŞİL DİREKLİ HAMAM)* ... 964
ÇİNİLİ HAMAM ... 967
DAĞ HAMAMI ... 968
DOĞANCILAR HAMAMI *(HACI PAŞA HAMAMI - HACI AHMET PAŞA HAMAMI)* ... 968
ESKİ HAMAM *(RUM MEHMET PAŞA HAMAMI)* ... 969
HÜSEYİN PAŞA HAMAMI ... 971
İCADİYE DAĞ HAMAMI ... 971
İSKELE HAMAMI *(SULTAN HAMAMI - KULLUK HAMAMI - KÜÇÜK HAMAM)* ... 972
SELÂMİ ALİ EFENDİ HAMAMI *(SELÂMSIZ HAMAMI)* ... 973
SELİMİYE HAMAMI ... 973
SİNAN PAŞA HAMAMI ... 974
VALİDE-İ ATİK HAMAMI *(TOPTAŞI HAMAMI)* ... 974

Üsküdar Kervansarayları ... 977
KÖSEM SULTAN KERVANSARAYI ... 979
MİHRİMAH SULTAN KERVANSARAYI ... 979
MUYTAB HANI - HAN-I SEBİL ... 980
VALİDE-İ ATİK KERVANSARAYI ... 980
ÜSKÜDAR MENZİLHANELERİ ve POSTA NAKİL İŞLERİ ... 981

Üsküdar İmarethaneleri ... 983
AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ İMARETİ ... 985
DAVUT PAŞA İMARETİ ... 985
FATİH İMARETİ ... 985
GÜLFEM HATUN İMARETİ ... 986
KÖSEM SULTAN İMARETİ ... 986
MİHRİMAH SULTAN İMARETİ ... 986
NURBÂNU VALİDE SULTAN İMARETİ ... 987
RUM MEHMET PAŞA İMARETİ ... 990
YENİ VALİDE CAMİİ İMARETİ ... 991

Üsküdar Namazgâhları ... 993
ABDÜLAZİZ EFENDİ NAMAZGÂHI ... 995
ABDÜLGANİ AĞA NAMAZGÂHI ... 995
ADİLE SULTAN NAMAZGÂHI *(KORULUK MEVKİİ NAMAZGÂHI)* ... 995
ADİLE SULTAN NAMAZGÂHI ... 996
AHMET EFENDİ NAMAZGÂHI ... 996
ALEMDAĞI CADDESİ NAMAZGÂHI *(BOSTANCIBAŞI NAMAZGÂHI)* ... 996
AT PAZARI NAMAZGÂHI ... 996
AYRILIK ÇEŞMESİ NAMAZGÂHI ... 997
AYŞE HATUN NAMAZGÂHI ... 998
BABA NAKKAŞ NAMAZGÂHI ... 999
BÜYÜK ÇAMLICA (SUBAŞI) NAMAZGÂHI ... 999
ÇEŞM-İ AFET KADIN NAMAZGÂHI ... 1001
DARÜ'S-SAÂDE AĞASI HALİD AĞA NAMAZGÂHI ... 1001
DARÜ'S-SAÂDE AĞASI MEHMET AĞA NAMAZGÂHI ... 1001
DAYE KADIN NAMAZGÂHI *(HAREM İSKELESİ NAMAZGÂHI)* ... 1001
DOĞANCILAR NAMAZGÂHI ... 1002
DUVARDİBİ NAMAZGÂHI ... 1002
HACI MEHMET EFENDİ *(TOPHANELİ OĞLU NAMAZGÂHI)* ... 1002

HACI MUSTAFA AĞA *(SELİMİYE NAMAZGÂHI)* 1003
HAFIZ İBRAHİM PAŞA NAMAZGÂHI 1003
HARMANLIK NAMAZGÂHI 1003
HARMANLIK NAMAZGÂHI 1004
HÜSEYİN HAYRİ PAŞA NAMAZGÂHI 1004
İBNÜ'L-EMİN AHMET AĞA NAMAZGÂHI *(MENZİLHANE YOKUŞU NAMAZGÂHI)* 1004
KAPIAĞASI MEVKİİ NAMAZGÂHI *(İBRİKDAR HÜSEYİN AĞA NAMAZGÂHI)* 1005
KAPIAĞASI YAKUP AĞA NAMAZGÂHI 1006
KÖFTÜNCÜ MEHMET AĞA NAMAZGÂHI 1006
KUYULU NAMAZGÂHI 1006
KÜÇÜK ÇAMLICA NAMAZGÂHI 1007
KÜÇÜK ÇAMLICA NAMAZGÂHI 1007
LÂDİKLİ AHMET AĞA NAMAZGÂHI 1007
MUHASİP ALİ AĞA ÇEŞMESİ NAMAZGÂHI 1008
MUSTAFA YAVER EFENDİ NAMAZGÂHI 1008
NEVNİHAL HATUN NAMAZGÂHI 1008
OSMAN AĞA NAMAZGÂHI 1009
PAŞALİMANI NAMAZGÂHI 1009
PÜR-SAFA ve NEV-SAFA HATUNLAR NAMAZGÂHI 1009
SA'DEDDİN BEY NAMAZGÂHI 1009
SARAÇLAR ÇEŞMESİ NAMAZGÂHI 1010
SELÂMİ ALİ EFENDİ NAMAZGÂHI 1010
SELİMİYE HASTAHANESİ NAMAZGÂHI *(HAYDARPAŞA HASTAHANESİ NAMAZGÂHI)* 1011
SEYYİD AHMET DERESİ NAMAZGÂHI 1011
SÜLEYMAN AĞA NAMAZGÂHI 1011
ŞEHİTLİK NAMAZGÂHI 1012
ŞEYHÜLİSLÂM MİRZAZÂDE MEHMET SAİD EFENDİ NAMAZGÂHI 1013
TABAKLAR NAMAZGÂHI 1013
TAHİR BABA NAMAZGÂHI 1013
TAYFUR AĞA NAMAZGÂHI 1013
YAĞLIKÇI AYAZMA NAMAZGÂHI 1014
YARIMCA BABA NAMAZGÂHI ve ÇEŞMESİ 1014

Ans. : Ansiklopedi(si).
Ant. : Antoloji(si).
Bkz. : Bakınız
Böl. : Bölüm(ü).
c. : Cilt.
DDY : Devlet Demir Yolları.
Def. : Defter(i).
Der. : Dergi(si).
Doğ. : Doğum tarihi.
Ed. : Edebiyat.
Ed. Fak. : Edebiyat Fakültesi.
Ens. : Enstitü(sü).
Fas. : Fasikül.
Haz. : Hazırlayan.
H. : Hicrî.
İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi.
Krş. : Karşılaştırınız.
k.s. : Kuddise sirruhû, Kaddesallahu esrarahû.
Kütüp. : Kütüphane(si).
M. : Milâdî.
M. N. H. : Mehmet Nermi Haskan.
md. : Madde.
Md. : Müdürlük.
Neş. : Neşriyat(ı).
Osm. Arş. : Başbakanlık Osmanlı Arşivleri.
öl. : Ölüm tarihi.
r.a. : Radıyallahu anh.
rh.a. : Rahmetullahi ‘aleyh.
s.a.v. : Sallallahu ‘aleyhi ve sellem.
Tas. : Tasnif(i).
TTK : Türk Tarih Kurumu.
TTOK : Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
Üni. Ktp. T. Y. : Üniversite(si) Kütüphanesi Türkçe Yazmalar (Bölümü).
vd. : Ve devamı.
Yay. : Yayınevi, yayını.

Tarih yazımlarında geçen Hicrî ay adları kısaltmaları:

M. *veya* Mim. : Muharrem.
S. *veya* Sad. : Safer.
Ra. : Rebiyülevvel.
R. : Rebiyülâhir.
Ca. *veya* C. evvel : Cemaziyelevvel.
C., C.âhir *veya* Cim : Cemaziyelâhir.
B. : Receb.
Ş. *veya* Şın. : Şaban.
N. *veya* Nun. : Ramazan.
L. : Şevval.
Za. : Zilka’de.
Z. : Zilhicce.

Üsküdar Türbeleri

ABACI DEDE TÜRBESİ

Türbe, Toptaşı Camii'nin kuzey batı etekleri-nde ve Abacı Dede Sokağı'nın Toptaşı Meydanı Sokağı ile birleştiği yerdedir.

Dört duvarı kârgir, çatısı ahşap basit bir yapıdır. Halk tarafından yakın tarihlerde onarılmıştır. Kendi adı ile anılan sokağa bakan bir penceresi, yan tarafındaki çıkmaz sokağa açılan ahşap bir kapısı vardır. Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur. Karşısında bir terkos musluğu ve yol aşırı yerde ve köşede ise bir bakkal bulunmaktadır. Sahibesi, türbenin bakımını üzerine almıştır.

Türbeye bir basamakla inilmektedir. Abacı Dede'nin lâhdi sonradan yapılmış olup tuğladandır. Çimento ile sıvanmış bulunan bu lâhdin üzerinde ahşap bir sanduka ve onun üzerinde de bir pûşîde vardır. Çok temiz bir şekilde bakılan türbenin içindeki bu lâhdin baş tarafında Abacı Dede'nin ayrıca bir şâhidesi bulunmaktadır. Vaktiyle bu şâhide lâhdin üzerinde imiş. Dört köşe ince uzun şâhidenin üzerinde, tepesi düz ve geniş, alt kısmı dar, Selimî'yi andırır bir kavuk bulunmaktadır. Şâhide 1116 (1704-5) tarihlidir.

Bu taşın önünde, Abacı Dede'nin annesi olduğuna inanılan, 1094 (1683) tarihli, Ümmühani Hatun'un kırık şâhidesi vardır.

Abacı Dede'nin, Üsküdar'ın büyük şöhret sahibi, cezbeli dervişlerinden biri olduğu ve 1704 tarihindeki vefatı üzerine oturduğu mahal olan bu yere gömüldüğü söylenir. Yine bir halk rivayetine göre, Nevşehirli İbrahim Paşa (öl. 1730) ununü işittiği bu velinin üzerine sonradan bir türbe yaptırmıştır.

Abacı Dede'nin, '*aba*' adı verilen kalın, yünlü bir kumaştan elbise yapıp sattığı veya hayatı boyunca bir abası olduğu ve hatta "*Bir abam var atarım / Nerde olsa yatarım*" tekerlemesinin bu zat tarafından söylendiği bu semtin sakinlerince beyan edilmektedir.

Abanın, yaradılışı icabı dervişâne, alçak gönüllülüğünü feda edemeyen kimseler tarafından giyildiği de bilinmektedir.

Kaynaklar: *(E. Koçu, İstanbul Ans. 1/2) (Gezi Notu)*

Abacı Dede Türbesi.

ABDURRAHMAN GAZİ TÜRBESİ

Türbe, Samandra Köyü'ndedir. Dört yol ağzı olan köy meydanında Yakacık, Kurtköy ve Sarıgazi taraflarından gelen yollar birleşmektedir. Türbeye dördüncü yoldan girilir. Bu yol, Yakacık yolunun karşısında olup sağ tarafta bir kasap dükkânı, sol tarafta ve set üzerinde ise, bir kahve vardır.

Bu toprak yoldan, biraz ilerideki *'Dede Bayırı'* adı ile anılan tepeye çıkılır. Tepenin eteklerinde ve yol kenarında kitâbesiz bir çoban çeşmesi vardır. Abdurrahman Gazi'nin türbesi bu tepe üzerindedir. Türbe yüksek bir yerde bulunduğundan Aydos ve Alemdağı taraflarını gören geniş ve güzel bir manzarası vardır.

Açık türbenin etrafını alçak bir duvar ve demir parmaklık çevirmiştir. Üç taş basamakla türbeye girilir. Burada ulu ağaçların altında biri küçük diğeri büyük iki kabir vardır. Baş ve ayak taraflarına kısa, yuvarlak şâhideler dikilmiştir. Üzerlerinde ve türbenin diğer bir yerinde yazı ve tarih yoktur. Abdurrahman Gazi kabrinin baş tarafında zemini taş döşeli bir namazgâh mahalli vardır. Büyük bir fenerde daima mum yakılmaktadır.

Köyün arkasındaki Büyükbakkalköy, Samandra ve Aydos mevkileri Orhan Gazi zamanında, Abdurrahman Gazi tarafından feth edildiğine göre, bu havali de, bu kahraman Türk kumandanı idaresindeki atlı birliklerce ele geçirilmiştir. Merdivenköy Tekkesi de bu sırada kurulmuştur. Bektâşî inancına göre bu harplerde şehit düşenler 40 erenlerdir ki, bunlardan biri Dâver Baba, diğeri Başıbüyük Köyü içinde Çiğdem Suyu Çemesi'nin karşısında son yıllarda kabir taşı kaybolmuş bulunan Ahmet Baba'dır.

Hammer'e göre, Orhan Gazi'nin silâh arkadaşları bulunan Akçakoca, Konuralp, Abdurrahman Gazi, Kara Cebes, kuzeyde Karadeniz, güneyde İzmit Körfezi, batıda İstanbul Boğazı ile sınırlı yarımadaya girdiler, ancak Boğaziçi kıyılarında durdular... Boğaziçi kıyılarında ve birincisi Üsküdar'dan 4, ikincisi 3 fersah (45 km.) uzaklıkta bulunan Aydos ve Semendre (Samandra) kalelerine doğru ilerlediler. Dâver Baba ile Ahmet Baba, Abdurrahman Gazi kumandasındaki küçük ordunun sadece iki cengâveri idi.

Bizanslılar Aydos'a *Aetos*, Samandra'ya *Damatris* ve Maltepe ile Dragos civarına ise *Brias* adını vermişlerdi. İmparatorların Brias'ta bir

Abdurrahman Gazi Türbesi.

sarayı, Samandra'da da bir av köşkü olarak yapılmış diğer bir sarayı vardı. Samandra'daki sarayın bazı kısımlarının tavanları dahi yakın zamana kadar duruyordu. Köylüler tarafından ahır ve samanlık olarak kullanılmakta idi.

Anadolu Seferi'nden dönen İmparator, İzmit'te bindiği gemiden Fenerbahçe, Caddebostan, Bostancı veya Maltepe'de karaya çıkarak buradaki saraylarda bir kaç gün dinlendikten sonra İstanbul'a dönerdi. *Poleatikon* denilen Bostancı'da bunun için küçük bir liman ve iskele tertibatı ile bazı yapılar inşa edilmişti.

Bugün mevcut olmayan Samandra Kalesi ile Aydos Kalesi'nin fethini Hammer tarihinden okuyalım:

Samandra'yı bir müddet hiç bir başarı eseri göstermeden kuşattılar ise de, sonunda bir rastlantı imdada yetişti. Samandra kumandanının oğlu ölmüş olduğundan cenaze alayının geçmesi için kale kapıları açıldı. Osmanlılar birdenbire cenaze alayı üzerine hücum ederek kumandanı esir ettiler. Ancak diğer sınır kaleleri kumandanları hakkında yaptıkları gibi bu kumandanı da idam etmeyip kurtuluş bedeli karşılığında serbest bırakmayı imparatora teklif ettiler...

Aydos Dağı'nın doğu tarafında yapılmış olup, Samandra kalesinden bir fersah uzaklıkta bulunan Aydos Kalesi, Konuralp ile Gazi Abdurrahman tarafından kuşatıldı. Eğer şairane bir olay kalenin kapılarını açmamış olsaydı yüksek duvarları, hücum edenlerin taarruzlarını belki başarısız bırakacaktı.

Kumandanın kızı, surların üzerinde Abdurrahman'ı görmüş ve ona aşık olmuştu. Bir gece rüyasında Abdurrahman'ı gördüğünü sandı. Nihayet dayanılmaz bir hisse boyun eğerek ona, üzerinde mektup sarılı bir taş attı. Bu mektupta geceleyin kaleye girilebilecek yolları anlatıyor ve kalenin zaptı hususunda yardım edeceğini vaadediyordu. Hakikaten Gazi Abdurrahman seksen kişi ile kaleye girdi ve bir kaç gün sonra Konuralp tarafından kumandanın kızı ile beraber Aydos'un zaptı haberini Orhan Gazi'ye ulaştırmaya memur oldu. Orhan Gazi, kalenin fethine vasıta olan kızı, mükâfat olarak Abdurrahman'a verdi.

Sonradan kahramanlıkta babasına rakip olup da büyük bir şöhret kazanan Kara Abdurrahman bu evlenmenin bir meyvesidir.

Türbedeki ikinci kabir, Abdurrahman'ın bu eşine ait olmalıdır.

Kaynaklar: *(Hammer Tarihi, Haz. Z. Danışman, 1/105) (Neşrî Tarihi, 1/137-139, 141-143) (Aşık Paşa Tarihi, 1000 Temel Eser, s. 36-37) (Hoca Şadüddin, Tacü't-Tevarih, Haz. İ. Parmaksızoğlu, s. 54-57, 61) (B. Şehsuvaroğlu, Göztepe, s. 12)*

AHMET BEY TÜRBESİ

Karacaahmet Mezarlığı'nda 9. Ada'da, Tunusbağı Caddesi ile Bakkal Bekir Sokağı'nın (Şimdi Musahipzâde Celal Sokak) birleştiği yerde ve adı geçen sokağın sağ köşesindedir. Türbe, bugün mezarlığın bir parçası olmuştur. Burada ve bir ağacın dibindeki küçük şâhide üzerinde şu kitâbe yazılıdır:

Merhûme ve mağfûrunleha Hadice Sultanzâde merhûm ve mağfur Ahmed Beg ruhi çün el-Fatiha.

Sene 1162 B. (Haziran 1749)

Ahmet Bey Türbesi.

Yanında:

Sülün Sultanoğlu validesi Ümmühan Hatun
1120 (1708)

diye yazılı bir taş daha vardır.

Ahmet Bey'in annesinin, IV. Mehmet'in kızı Hatice Sultan olduğu sanılmaktadır. Hatice Sultan'ın Üsküdar'da sarayı, Ayvansaray'da sebili ve çeşmesi vardır. 1156 (1743)'te vefat etti. Kabri, İstanbul Yeni Cami Türbesi'ndedir. Oğlu Üsküdar Sarayı'nda vefat etmiş olmalıdır.

Türbenin karşı köşesinde Şeyhülislâm Mehmet Kâmil Efendi'nin aile sofası bulunmaktadır. Buradaki mezarlık duvarında, hançer kabartmalı bir lâhdin yan kapağı mevcuttur. Bu lâhdin Ahmet Bey'e ait olduğu sanılmaktadır. Mezarlık duvarları yapılırken dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Hançer kabartmalı lâhitler pek az olup biri Üsküdar'da Mihrimah Sultan Camii yan kapısı yanındaki Osman Bey'e aittir.

ALEMDAR AHMET BABA TÜRBESİ

Türbe, Hakimiyet-i Milliye Caddesi üzerindeki Kara Davut Paşa Camii'nin bu caddeye açılan avlu kapısı içinde ve ulu bir çitlenbik ağacının altındadır. 1958 tarihinde yapılan istimlaklar neticesinde cadde kenarında kalmıştır. Etrafı, beton duvar üzerine demir parmaklıkla çevrilmiş olan, örfî sikkeli şâhidesi üzerindeki kitâbesi şudur:

La ilâhe illallah Muhammedun resulullah
Alemdar Ahmed Baba
sene 1091 gurre-i Ramazan (Eylül 1680)

Alemdar Ahmet Baba'nın, Sultan IV. Murat'ın alemdarı olduğu ve 1047 (1638) tarihinde açılan Bağdat Seferi'nde Sancağ-ı Şerifi taşıdığı rivayet edilmektedir. Aynı sene Bağdat teslim olmuştur.

26 Temmuz 1988 tarihinde türbe, nakl-ı kubur yapılarak biraz geriye ve şimdiki yerine alınmış ve bu sırada camiin avlu duvarları da yeniden yaptırılmıştır.

ALEMDAR BABA TÜRBESİ

İsmini verdiği Alemdağı üzerinde ve bu dağın köye bakan yamaçlarında ve oldukça yüksek bir mevkidedir. Alemdağı-Şile Yolu'nun sol tarafında bulunan bu açık türbe, bugün askeri bölge içinde kalmış bulunduğundan çok bakımlıdır.

Türbeye, Kışla Otobüs Durağı'nda indikten sonra, önünüze çıkan asfalt yoldan gidilir. Yolun iki başında birer bakkal dükkânı vardır. Takriben kırk dakika yüründükten sonra varılır. Diğer bir yol da, Alemdağı Köyü içinden geçmektedir. Alemdağı merkezinde otobüsten indikten sonra soldaki yola sapılır. Biraz ileride ve solda 1972 tarihinde yapılan yeni cami vardır. Daha sonra da dört yol ağzı mevkiindeki eski köy meydanına varılır. Burada set üzerinde bir kahve, Ermeni Kilisesi iken sonradan cami haline getirilen ve yeni cami yapıldıktan sonra terk edilen mabetle birlikte onun yan tarafında ve yol üzerinde de kitâbesiz bir çeşme vardır. Çeşmenin önündeki yoldan 40 dakika kadar yüründükten sonra türbenin önüne varılır. Etrafını alçak bir duvarın çevirdiği Alemdar Baba kabrinde kitâbeli bir taş yoktur. Üzerinde her zaman iki Türk Bayrağı dalgalanmaktadır.

Alemdar Baba Kimdir?

Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinde büyük emeği geçen Alemdar Baba, ünlü bir Türk kumandanı olup asıl adı *Tur-Hasan Bey*'dir. Bundan bozma olarak *Turasan* veya *Torasan* isimleriyle de anılır.

Battal Gazi Destanı'nın bir devamı olan *Danişmendname*'ye göre, merkezi Malatya'da bulunan Danişmendliler emaretinin kurucusu ve Sultan Melik Şah'ın (1072-1092) ümerası Emir Danişmend Ahmed Gazi (öl. 1104 Niksar) "Hazreti Peygamber'in bir işareti ile Rum (Anadolu) gazasına memur olur." Cihada başlamak için Bağdat'a Halife'ye adam gönderip izin ister, Halife de Danişmend Gazi'ye ve Turasan Bey'e ferman yazar, onlara hil'at ve sancak ile, Battal Gazi (öl. 740 Seyitgazi) ve Ebu Müslim'in (öl. 755) bayraklarını da gönderir.

Turasan Bey, yanında Ömer Bey ve diğer bazı kumandanlar bulunduğu halde İstanbul'a doğru ilerlemiş ve bu sırada Kocaeli Yarımada-

sı'nda pek çok fütuhatta bulunduktan sonra Alemdağı'na gelmişti. Burada bir kale yaptıran Turasan Bey, Selçukîler'in Danişmendliler'in müşterek bayrağı olan meşhur siyah alemlerini kalenin burçlarına dikmişti. Bu alemlerin dikilmesinden ötürü halk arasında dağ, Alemdağı; kendi de Alemdar Baba ünvanıyla anılmaya başlanmıştır.

Anadolu'nun ünlü fatihi, eşsiz kahraman *Kutulmuşoğlu Süleyman Şah* da (1075-1086) işte bu sıralarda, 1078'de askerleriyle ilerleyerek Üsküdar'a varmış ve Küçük Çamlıca Tepesi'nden "azameti ve servet ve sâmanı bütün şarkta bir efsane haline gelmiş bulunan bu meşhur şehri temaşa eylemiş ve ileride açmağı tasavvur ettiği bu büyük beldeye hayretle bakmıştı."

Türk kuvvetlerinin Boğaziçi kıyılarından uzaklaştırılması için, 1081'de harekete geçen Bizans İmparatoru *Alexis Komnenos* (1081-1118) bazı başarılar elde etmişti. Bu başarıyı kendisine kâfi gören İmparator "Süleyman Şah'a müracaat ederek muayyen bir vergi vermek mukabilinde sulh istemişti." Maltepe Atış Okulu civarında, Kaynarca Ovası'nın güneyindeki Davut Köy Harabeleri civarındaki kaynağından çıkıp, Dragos Tepesi'nin (Orhan Tepe) batı tarafında denize ulaşan, Dragos veya Balıklı Ayazma Deresi isimleriyle anılan çay, Türk ve Bizans Devletleri arasında hudut kabul edilmiştir.

Tur-Hasan Bey'e ait Anadolu'nun başka yerlerinde de makamlar ve ziyâretgâhlar vardır. Alemdağı'ndaki türbesi de ünlü bir ziyâretgâh idi. Orta ve Batı Anadolu'da onun ismini taşıyan pek çok köy mevcuttur ki, bu da ne derece yaygın bir dinî ve millî şöhrete ve kendisine mensup boylara sahip olduğunu gösterir.

Merhum Prof. O. Turan Bey, *Selçuklular Zamanında Türkiye* adlı eserinde Tur-Hasan Bey'in, Kapodokya (Kayseri ve dolayları) Emiri Hasan Bey olduğunu ileri sürmektedir. Emir Hasan Bey, I. Kılıç Arslan'ın (1092-1107) yanında, I. Haçlı Seferi (1096) sırasında pek çok kahramanlıklar göstermiş, çok şehid vermiş, kadın ve çocuklarını götüremeyerek sonradan kendi adı ile anılan, Niğde'nin güneybatısındaki Hasan Dağı'na çekilmiş ve burada yaptığı savaşlarda kardeşi Halil Bey'i de kaybetmiştir. Bu harplerdeki üstün başarısından ötürü kendisine *'Ebu'l-Gazi'* ünvanı verilmiş olan Hasan Bey'in namına Hasan Dağı'nda türbe ve ziyaretgâhlar yapılmıştır. "Hasan Bey adı ve türbesi Niğde'de aynen muhafaza edildiği halde,

Kara Davut Paşa Camii avlusundaki Alemdar Baba Türbesi.

başka yerlerde o şeyh ve veli sıfatlarıyla Turasan olmuştur."

1096 tarihinde sağ olan Hasan Bey'in hangi tarihte vefat ettiği malûm değildir.

XVI. yüzyıl tarihçisi Cenâbî Mustafa Efendi (öl. 1590 Halep) *Tarih-i Cenabî* diye bilinen "El-eylemü'z-zâhir fi ahvâi'l-evail ve'l-evahir" adlı eserinde "Sultan Torasan Kostantiniye tarafına gitti. Çok futühat yaptı... Daima İstanbul kafirleri ile ceng ederdi. Nihayet yardım gelmediği için orada şehid oldu. Hâlâ bu dağa ziyaret ve dua için giderler." dediğine göre Tur-Hasan Bey'in 1100 tarihlerinde şehid olduğu ve kabrinin de burada bulunması lâzım geldiği kabul edilebilir. Fakat adına yapılmış makamlar ve türbeler de vardır.

Battal Gazi kadar ünlü ve meşhur olan Tur-Hasan Bey'in muasırı Bizans Prensesi *Anna Komnnena* (1083-1148) inzivaya çekildikten sonra yazdığı tarihinde Tur-Hasan Bey'den *Asen* adıyla bahsetmekte ve 1. Haçlı Ordusu'na karşı Kılıç Arslan'la müttefik olarak Ereğli (Konya) önünde, Danişmendli Emir Gazi'nin yanında Asen adlı bir kahramanın (satrape) bulunduğu ve onun bütün Kapadokya'ya (Kayseri ve dolayları) hakim olduğunu ve Batı Anadolu'ya kadar da seferler yaptığını yazar.

Alemdağı civarındaki Ömerli (Ömer-ili), Kurtdoğmuş (Kutulmuş) ve Emirli (Emir-ili) köyleri bu sırada fethedilerek ünlü Türk kumandanlarının isimlerini almışlardır.

Evliya Çelebi, Üsküdar'ın en güzel mesireleri olduğunu söylediği Alemdağı ile Çamlıca'da nice "âlemler edip oradan aşağıya Göksu'da zevk ve safâlar ederdik" demektedir.

Kaynaklar: *O. Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 66, 88, 89, 103, 120, 123-124, 130) H. Hüsameddin, Amasya Tarihi II/694) (Halil Edhem, Kayseriyye Şehri, Önsöz ve not:4) (Albert Gabrivel, Monuments Turcs d'Anatolie, Paris 1931) (Konyalı, Niğde-Aksaray Tarihi, 1/253, 269 ve 2/1173-1183, 2/1446 vd.) (Cenabî, Ragıp Paşa Kütüp. no. 983 s. 440/a) (M. H. Yinanç, Türkiye Tarihi, Selçuklular Dev. 1944, s. 109, 127) (Raşid Erer, Haçlı Seferleri, 1948) (Gezi Notu) (İçişleri Bakanlığı Yay. Köylerimiz, İstanbul 1933, s. 192) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danişman Türkçesi, 2/163-185 ve 6/44) (İstanbul Ans. Alemdağı, Alemdağı Korusu, 2/590)*

ALİ RIZA EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Sultantepe, Münir Ertegün Sokak (eski Servili Köşk Sokak) üzerinde ve Özbekler Tekkesi'nin sol tarafındaki mezarlığın önündedir. Karşısında, Cemile Sultan'dan sonra, Nuri Demirağ'a intikal eden koru bulunmaktadır. Cemile Sultan, Abdülmecit'in kızı, Mahmut Celâleddin Paşa'nın eşi olup 1915'te vefat etmiştir.

Türbe, yığma taştan, ahşap çatılı olarak yapılmıştır. Arka ve sağ cephesinde birer hâcet penceresi vardır. İçinde bir ahşap sanduka bulunmaktadır. Halk arasında, Hacı Hoca Türbesi diye bilinmektedir. Oysa, Hacı Hoca Semerkandî Şeyh Abdullah Efendi'nin bu türbe ile bir alâkası yoktur. Abdullah Efendinin şâhidesi sağ taraftaki tekke duvarının yanındadır.

Mermer söveli, demir kapısı üzerindeki büyük mermer kitâbeden öğrendiğimize göre türbede, onbeş yaşında vefat eden Ali Rıza Efendi gömülüdür. Ali Rıza Efendi'nin kim olduğu belli değildir.

Kelime-i Tevhid'in altında, dört satır halinde hazırlanmış bulunan kitâbe şudur:

Gitdi bir mahdûm-ı civân âh âh
Hecri dili yakdı aman âh âh
Vechi münevver idi şu'le-feşan

Dense nola mâh-ı cihân âh âh
Gençliğine doymadı tıfl idi hayf
Onbeş idi yaşı hemân âh âh
Hazreti Sıddîk'a varır cedleri

Nesline var has nişan âh âh
Gardeki hayyenin esrârı kim
Âhir olub bunda inan âh âh
Vâlidi sağ ola nedir çaresi

Hiç olamı hüznü nihân âh âh
Âh çıkub gitdi bu târîhdir
Ali Rıza câyi cinân âh âh - 1245
1245 (1829)

Kitâbeden, Ali Rıza Efendi'nin neslinin Hz. Ebu Bekir'e kadar uzandığı görülmektedir. Kitâbede belirtilen nişanın ayaklarında olduğu rivayet olunmaktadır. Hazreti Muhammed, dağda namaz kılarken bir yılan onu sokmak is-

temiş, Hazreti Ebubekir de ayağı ile üzerine basmıştı. Bu sırada, zehirsiz olan yılan, onu ısırmış ve yara kapandıktan sonra da izi kalmıştı. Sonradan, neslinden gelenlerde hep bu iz görülmüştür. Özbekler Tekkesi'nde oturanların ifadesine göre, Ali Rıza Efendi'nin babası Kazan Türkleri göçmenlerinden imiş.

Kapısının sol tarafında şu kitâbe vardır:

Irk-ı Bâ-bekr olduğun fevtinde Hakk idüb ayân
Hayyenin âsârını pâyinde itdi rû-nümâ
Harf-i cevherdâr ile Leylâ didi târîhini
Genç iken kıldı Ali Rıza Efendi Adn'i câ
1245

Şaire Leyla Hanım, Kazasker Moralızâde Hamit Efendinin kızı olup 1264 (1848)'de vefat etti. Kabri Galata Mevlevîhânesi hazîresindedir. Taşı vardır.

Türbe kapısının sağ tarafında ise, dört satır halinde hazırlanmış şu tamir kitâbesi vardır:

Bâis-i ümrân-ı âlem hâdim-i beytü'l-harem
Hazreti Sultan Hamîd Hân şehriyâr-ı adl ü dâd
Sâye-i adl-i şehinşâhide hâlis bendesi
Avni Paşazâde Mîr Ahmet âli nijâd
Nesl-i Sıddîkiyye'den Mir Rıza'nın türbesin
Bî-bedel ta'mîr idüb rûh-ı şerîfin kıldı şâd
Düşdü bâ-avn-i Hüdâ Re'fet bu târîh-i latîf
Eyledi i'mâr bu akdes türbeyi Ahmed Fuad
1309 (1891)

Özbekler Tekkesi Türbesi kapısı üstündeki kitabe.

Özbekler Tekkesi Türbesi.

▲ Özbekler Tekkesi Türbesi'nde kapının solunda yer alan kitabe.

Ahmet Fuat Bey, Sadrazam Hüseyin Avni Paşa'nın oğlu olup 1325 (1907) tarihinde vefat etti. Kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda, 9. Ada'da, Gündoğumu Caddesi üzerinde ve Yüksekkaldırım mevkiindedir. Taşında;

"Sadr-ı esbak Hüseyin Avni Paşazâde Fuad Gelendosi"

diye yazılıdır. Türbeyi tamir ettirdiği sırada, Paşalimanı'ndaki babadan kalma sahilhanesinde oturmakta idi. İzmir'de, Bahri Baba Mezarlığı ismi ile de anılan Namazgâh Mezarlığı'nda, tarihsiz bir kitâbe taşı vardır. Üzerinde bir satır halinde hazırlanmış şu kitâbe yazılıdır:

Merhum ve mağfur Bahri Dede Efendi Hazretlerinin ruhuna.

Bunun altına da;

"İşbu merkad-i şerif Hüseyin Avni Paşa Hazretleri'nin mahdumu Ahmed Fuad Beyefendi tarafından müceddeden ihya olunmuştur"

diye yazılmıştır.

Fuat Beyefendi'nin böyle hayır eserlerini tamir ettirdiği anlaşılmaktadır. *(Mayıs 1985 gezi notu)*

Kitâbenin manzumesi Şair Refet Efendi tarafından yazılmıştır. Kendisi 14 Cemaziyelâhir-1321 (7 Eylül 1903)'te vefat ederek Karacaahmet Mezarlığı'na gömülmüştür. Yapılan aramada taşına raslanmadı. Mirzazâde Camii içindeki levhayı da yazmıştır.

Türbenin sağ tarafındaki hâcet penceresi üzerinde şu kitâbe vardır:

Olmadı hiç kimseye bâkî bu mihmân-hâne
Âh itdi bir mahdûm-ı pâk-i âlî-neseb azm-i beka

Arapça olan son satır bir ayet-i kerimedir. Kitâbenin tarihi yoktur. Türbe 1994 senesinde onarılmıştır.

Kaynaklar: *(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 1382) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 2/213) (İstanbul Ans.10/5221) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/354)*

▶ Özbekler Tekkesi Türbesi'nde kapının sağında yer alan kitabe.

ASADAR BABA TÜRBESİ

Bu açık türbe, Bülbüldere semtinde ve Feyziye Camii'nin avlusu yanında ve Selânikliler Sokağı'nın sol tarafında ve iki çatallı ulu bir çınar ağacının yanındadır.

Türbede Celvetî sikkeli bir şâhide bulunmaktadır. Üzerinde şu kitâbe vardır:

Asadar Baba Pir Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin Asadarı. Lillâhi'l-Fatiha
Sene 1038 (1628-29)

Türbenin etrafını beton bir vibet çevirmiş olup hâlâ ziyaret edilir.

Hüdâyî Hazretleri, 3/4 Safer 1038 (2/3 Ekim 1628) tarihinde vefat ettiğine göre, esas ismini bilmediğimiz *Asadar Baba*'nın da aynı yılda vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Eskiden "yürümesi geç kalmış çocuklar getirilip etrafında gezdirilir, bu ziyaretten sonra yürüdükleri" söylenirdi.

Bu ulu çınarın altında 1908 tarihinden evvel bayram yeri kurulurdu.

Kaynak: *(Vâsıf Hiç, Bülbülderesi, İstanbul Ans. 6/3170)*

AT TÜRBESİ

At Evliyası ismiyle de anılan kabir, Selimiye civarında, Harem İskelesi Sokağı ile Selimiye Hamam Sokağı'nın birleştiği yerde ve ikinci sokağın sol tarafında, yüksek bir bahçe içinde idi. Tam karşısındaki meydanın ortasında, takriben 1220 (1805-6) tarihlerinde Sultan III. Selim'in süt annesi 'Daye Kadın' tarafından yaptırılan namazgâh bulunuyordu.

Sisli Kır, Sultan II. Osman'ın (1618-1622) sevgili atının ismidir. 1028 (1619) tarihinde ölmüş ve Padişah iradesiyle Üsküdar Sarayı'nın bahçesine gömülmüştür.

1169 (1755-56) tarihinde Üsküdar Sarayı'nın yıkılması, 1805 tarihinde Selimiye Mahallesi'nin yapılması üzerine mezar açıkta kalmış ve *At Evliyası* diye şöhreti bütün İstanbul'u sarmıştır. Sancılı atlar, şifa bulur ümidiyle bu mezarın etrafında üçer defa dolaştırılırdı.

Bir bahçe içinde bulunan kabir taşı, hasta atların ziyaretlerini kolaylaştırmak kastıyle yerinden sökülerek bahçe duvarına dayanmıştı. Bunu haber alan Müze Müdürü Halil Edhem Bey (1861-1938), (müdürlük dönemi: 1910-1931) kaybolur düşüncesi ile taşı 1930 senesinde Topkapı Sarayı Müzesi'ne getirtmiştir.

Saltanat Arabaları Dairesi'nde, aynalı arabaların hemen yanı başındaki duvara yerleştirilen, fakat ismi *'Süslü Kır'* şeklinde yazılan kitâbe şudur:

Zıll-i Hakk Hazreti Osman Han'ın
Sisli Kır nâm atı ki, anılmıştır
Emr-i İzid ile mevt irişecek
Bu makâm içre o gömülmüştür.
1028

Asadar Baba şâhidesi.

İki satır halinde ve dört mısralı kitâbe taşı, 96x72 cm. boyutlarında olup mısra araları cetvellidir.

Emrullah Efendi, *Muhitü'l-Ma'arif* adlı ansiklopedisinde diyorki:

"Sisli Kırat'ı Üsküdar İhsaniye'de Çiçekçi Kahvesi'nin karşısında bir mahalle defn ettirmiştir ki, üzerine dikilen ve bugün bir konağın duvarında okunmaz bir halde duran taşın üzerindeki tarih nakl olundu," diyerek yukarıdaki kitâbeyi yazmış ve "bu taşa *Attaşı* diyorlar, buraya bazen sancılı hayvanları getirip gezdiriyorlar" diye ilâve etmiştir.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî Hafız Hüseyin Efendi, Mecmuayı Tevarih, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s. 369) (E. Koçu, İstanbul Ans. 3/1321) (E. Sevgin, Hayat Tarih Mecmuası 1965, Sayı:9 s. 60) (Gezi Notu) (Emrullah Efendi, Muhitü'l-Ma'arif 1/416) (H. Dağlıoğlu, İstanbul Mezarları, Yeni Türk Mec. sayı: 23-24 Haziran-Temmuz 1934, s. 1850) (H. Edhem, Osmanlı Tarih Encümeni Mec.)*

AYŞE HANIM SULTAN TÜRBESİ

Türbe, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi'nin sol tarafında ve ilerisindedir. Bu tarafta, birbirine bitişik ve birbirinin içinden geçilen dokuz türbe vardır. Ön tarafında Reisü'l-hulefa Şeyh Ahmet Efendi Türbesi, sağ tarafında Hanımefendiler Türbesi arka tarafında ise Sadrazam Halil Paşa Türbesi bulunmaktadır. Türbe, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra bakımsız kalmış ve 1935-40 tarihleri arasında ahşap çatıları çökmüş, sandukaları dağılmıştır. Türbenin yollarındaki halılar, sanduka örtüleri, önlerindeki levhalar ve duvarlarındaki kandillikler de bu arada kaybolmuştur.

Türbenin içinde şimdi beton olan dört sanduka vardır. Bunlardan biri Ayşe Sultan'a aittir. Yanında, torunu Mehmet Paşa'nın, Hz. Hüdâyî Efendi'nin kızı Ümmü Gülsüm Hanım'ın (öl. 1021/1612) ve eşinin kabirleri bulunmaktadır.

Hümâşah Ayşe Sultan adıyla da bilinen Ayşe Sultan, Kanunî Sultan Süleyman'ın torunu, Mihrimah Sultan ile Sadrazam Rüstem Paşa'nın kızıdır. Ayşe Sultan, Sadrazam Semiz Ahmet Paşa ile evlendirilmiş ve ondan Abdurrahman Bey, Mehmet Bey, Şehid Mustafa Paşa ve Osman Bey adlı dört oğlu olmuştur. Ahmet Paşa'nın 988 (1580) tarihinde vefatı üzerine, 990 (6 Nisan 1582)'de Nişancı Feridun Bey (Paşa) ile evlenmiş ve bu eşini de ertesi yıl kaybetmiştir. 1003 tarihinde (1594-95) oğlu ile hacca giden Ayşe Sultan, dönüşünden kısa bir zaman sonra Üsküdar'daki sarayında vefat etmiştir. (Bu saray bahsine bakınız.) Kendisinin, Saliha Hanımsultan'dan başka adı bilinmeyen ve Hasan Bey ile evlenmiş bir kızı daha vardır.

Bir rivayete göre Ayşe Sultan, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi ile de evlenmiştir. Bu izdivacın 1590 tarihlerinde olduğu sanılmaktadır. Bu isimle bilinen meşhur camii, 1003 (1594-95) tarihinde yaptırmıştır. Kendisinin bundan başka, İmrahor Semti'nde kendi ismi ile anılan bir Celvetî Tekkesi, bir çeşmesi ve iki katlı bir darü'l-kurrası vardır.

Çok zengin bir kadın olan Ayşe Sultan'ın birinci oğlu Abdurrahman Bey, Cağalazâde Sinan Paşa'nın bir kızıyla evlenmiş ve bundan *'Civan Kapıcıbaşı'*, *'Semin'* ve *'Sultanzâde'* lakaplarıyla anılan Mehmet Paşa dünyaya gelmiştir. 1005 (1596-97) tarihinde vefat eden Abdurrahman Bey Mihrimah Sultan Camii Türbesine gömülmüştür.

Ayşe Sultan'ın diğer oğlu Mehmet Bey, Bosna Valisi Telli Hasan Paşa zamanında Hersek Sancak Beyliği'nde bulunuyordu. Ağabeyi Mustafa Paşa ise, Kilis Sancak Beyi idi. Avusturyalılar'la yapılan ve tarihlere *Kulpa Bozgunu* adı ile geçmiş olan savaşta, 20 Haziran 1593 tarihinde, Kulpa Nehri'nde boğularak veya döğüşerek şehid olmuşlardır.

Ayşe Sultan'ın dördüncü oğlu olan Osman Bey, 999 (1590-91) tarihinde vefat etmiş ve Mihrimah Sultan Camii Türbesine gömülmüştür.

Ayşe Sultan'ın torunu olup türbesine gömülmüş bulunan Civan Kapucu Mehmet Paşa, 1602 yılında doğmuş ve sarayda yetişmiştir. II. Osman'ın Hotin Seferi'nde ve henüz 19 yaşında iken Kapucubaşılık görevi ile çırağ edildiğinden Civan Kapucubaşı lâkabı ile şöhret bulmuştur. Bir çok vazifelerde bulunduktan sonra, Kara Mustafa Paşa'nın 31 Ocak 1644

tarihindeki idamı üzerine veziriazam oldu. Sadareti esnasındaki en mühim olay 1645' te Girit fethine başlanmasıdır. Fakat, sonradan bu işin aleyhinde bulunmuş ve bu yüzden de 17 Aralık 1645'te azledilmiştir. Bir müddet sonra Girit Serdarlığı'na tayin olundu. Fakat, bütün ömrünü refah içinde geçirmiş, zahmet çekmeğe alışmamış, zevk ve sefa ehli, çelebi meşrep ve şişman bir zat olan Mehmet Paşa henüz yolda iken hastalanmış ve 12 Ağustos 1646'da vefat etmişti. Cenazesi İstanbul'a getirilerek ninesi Ayşe Sultan'ın yanına gömülmüştür.

Kaynaklar: *(G. Oransay, Osmanlı Devletinde Kim Kimdi, 1/126, 133, 212) (İslâm Ans. 7/605 Mehmet Paşa Civankapıcıbaşı md.) (Danişmend, Kronoloji, 3/127, 392 ve fihrist) (Naimâ Tarihi, Danışman Türkçesi) (Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi) (Kâtip Çelebi, Tuhfe) (A. Gövsa, Meşhur Adamlar 3/1043) (Osmanzâde Taib, Hadîkatü'l-Vüzera) (Sicill-i Osmânî, 1/49) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/17 Yeniçeşme Mescidi)*

AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, kendi ismiyle ünlü camiinin sol tarafındadır.

Türbeye camlı bir bölümden girilir. Bu kısım 1918 tarihinde yaptırılmıştır. 1910 veya 1911 senesinde camiin minaresi, yıldırım düşmesi neticesinde türbenin kuyu olan orta sofası üzerine yıkılmış ve burasını harap etmişti. Beylerbeyi'ndeki Beyaz Yalı'nın sahibesi Hıdiv İsmail Paşa'nın kızı Prenses Fatma Hanım harap olan orta sofayı tamir ettirmiş ve bu arada da bu câmekânı yaptırmıştı. Zemini mermer döşeli câmekânın karşısında tonoz çatılı türbedar odası vardır. Burada duvara çakılmış bir demir halkaya bağlanan akıl hastaları telkin yoluyla tedavi edilirmiş. Odanın sol tarafında Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi sebili bulunmaktadır. (Bu bahse bakınız.)

Aziz Mahmud Efendi ile oğlu Evliya Mehmet Efendi'nin şebeke içindeki sandukaları.

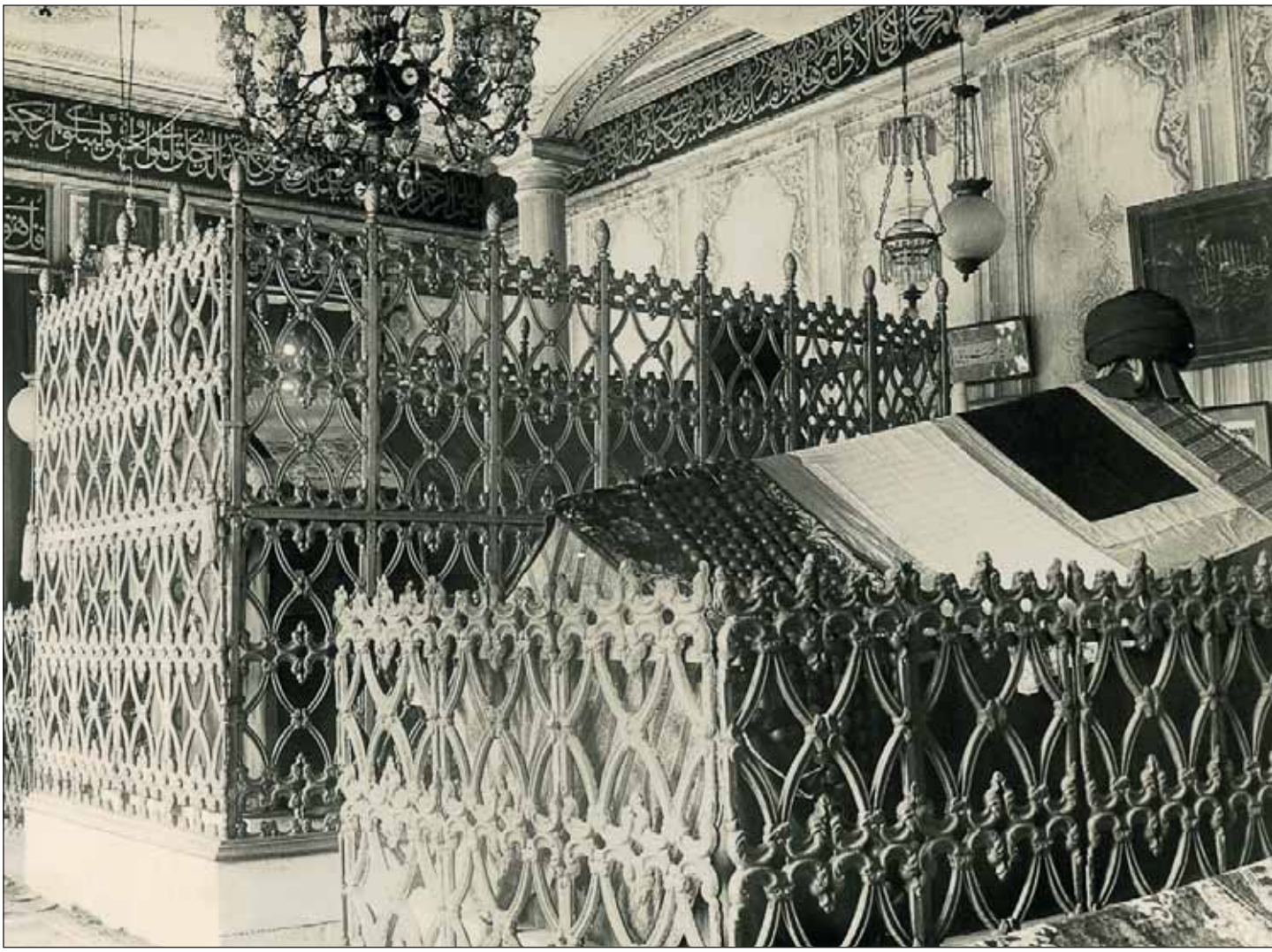

Câmekândan bir kapı ile türbe sofasına geçilir. Kapının üzerinde bir satır halinde, dört mısralı mermer bir kitâbe vardır ki, şudur:

Bu meşhed mecma'-ı ervâh-ı ecsâd-ı Hudâyî'dir
Edeble gir azîzim türbe-i pâk-ı Hüdâyî'dir
Dilâ tahsîl idem dirsen eğer zevk-i İlâhî'den
Nasîbini alır elbet giren bâb-ı Hüdâyî'den

Talik hat ile yazılan bu kitâbenin altında tarih yoktur. İzzî Mehmet Efendi Türbesi karşısındaki hazîrede medfun olan meşhur Şair Kâzım Paşa (öl. 1889) veya Şeyh Ruşen Tevfikî Efendi (öl. 1891) tarafından hazırlanmış olduğu sanılmaktadır.

Bu kitâbenin altında, demir kapı üzerinde bir çerçeve içinde bir kitâbe daha vardır. Sülüs yazı ile yazılmış olan dört mısralı levha şudur:

Hulûs-ı kalb ile Kâmil yüzün sür hâk-i pâyine
Teeddüble niyâz eyle makâm-ı ârifânedir
Cenâb-ı kutb-ı a'zamdır bu zât-ı mükerremdir
Tarîk-i Celvetî pîri Aziz Mahmud Hüdâyî'dir
Ketebe Necmeddin 1373 (1954)

Bu şiir, Selimiyeli şair, Şeyh Reşid Üsküdarî tarafından şöylenmiştir. Melâmiyyü'l-meşreb bir kimse olan Reşid Efendi 1925 tarihlerinde vefat etmiştir. Levha, daha sonra ve 1941 tarihinde vefat eden Kısıklı Camii imamı Osman Efendi hattıyla yeniden yazılmıştır. Şimdi görülen yazı ise, türbedar Sayın Mustafa Düzgünman'ın isteği üzerine, amcası büyük üstad Necmeddin Okyay Beyefendi tarafından, 1954 senesinde yeniden yazılmıştır. Eski kitâbe türbe dahilinde mahfuzdur.

Türbe sofasının sol tarafında bir kerevet, üzerinde divit ve hokka bulunan bir rahle, sağ tarafta yukarıda adı geçen sebil ve kuyusu vardır. Zarif bir bileziği olan kuyunun, çıkrığı ve bakır kovası mevcuttur. Burada ayrıca büyük bir saat ve onun yanında, içinde iki sandık dolusu hüccet ve raflar dolusu muhasebe defterleri bulunan küçük bir oda vardır. Ahşap beşik tavanını bir Venedik avizesi süslemektedir.

Kuyu hakkında bir çok rivayetler vardır ki, halk bu söylentilere sadıkane inanmaktadır. Tatlı olmayan bir suyu bulunan kuyunun mukaddesliğine inanıldığı gibi, Zemzem Suyu'nun bir kolu olduğunu iddia edenler de vardır.

Bir kadife perde ile şekillendirilmiş yüksek bir kapıdan türbeye girilir. Kapının takında ta'lik hat ile yazılmış, Şair Nev'izâde Atâyi Atâullah Efendi'nin Arapça şu kitâbesi yerleştirilmiştir.

Kad madâ şeyhu'ş-şüyuhi'l-âfak
Hassah-Allahü Tealâ bi'l-cûd
Sirtu bi's-sirri ve âneytu ğadâ
Ravda lutfin ve makâm-ı Mahmûd
Zuyyinet Cennete Adnin ve kusûr
Bi rıyâdin ve hayâdin mevrûd
Tuvvika'l-huru buhuran bi'n-nûr
Misle gılmânin lizî dârin hulûd
Sâle'l-hâtıru an sâhibuhâ
Hâtif kaale li-Şeyh Mahmûd
Ketebehu Necmeddin 1038

Aziz Mahmud Hüdayî Türbesi'nin ilk mermer kitabesi. *1995 Nisanında mezarlık içinde yapılan temizlik sırasında mahzenden çıkarılmıştır.*

"Li-Şeyh Mahmud", terkibi ebced hesabına vurulunca, Hz. Hüdâyî'nin vefat tarihi olan 1038 (1628-29) rakkamı çıkmaktadır ki, dikkat çekicidir. Müstakimzâde "Şeyh Mahmud Hüdâyî 1038" tarihini düşürmüştür.

Kitâbe yazarı Atâyi'nin doğum tarihi belli değildir. Babası, Şair Nev'î Efendi'dir. Asıl adı Ataullah olduğu halde şiirde Atayi ismini kullandığı için böylece tanınmıştır. Müderris olmuş ve kadılıklarda bulunmuştur. Taşköprülüzâde Ahmet Efendi'nin Şekayık-ı Numaniyye adlı eserine, '*Hadâîku'l-Hakâyık fi Tekmiletü'ş-Şekâyık*' isimli kitabı ile zeyl hazırlamıştır. 1044 (1634-35) tarihinde Üsküp Kadılığı'ndan ayrılarak İstanbul'a gelişinden sonra vefat etmiş ve Şeyh Vefa Türbesi avlusunda babasının yanına gömülmüştür.

Hüdâyî Hazretleri'ne bağlı olduğu Müstakimzâde Süleyman Efendi'nin '*Ahvâl-i Melâmiye-i Şettariyye*' adlı eserinde yazılıdır.

Devrinin allâmesi ve reisü'ş-şuarası olan babası Malkaralı Nev'î Yahya Efendi 1007 (1598-99) tarihinde vefat etmiştir.

Minarenin yıkılması sırasında kırılan bu ilk kitâbe Şeyh Gülşen Efendi zamanında Hattat Necmeddin Hoca'ya yeniden yazdırılmıştır. Kırık mermer kitâbe, camiin altındaki mahzende saklıdır.

Mehmet Necmeddin Okyay, 29 Ocak 1883 tarihinde Üsküdar'da doğmuştur. Kara Gazi Sıbyan Mektebi'nde okumuş ve sonra Ravza-i Terakki'ye devam etmiştir. Bakkal Arif Efendi'den sülüs, nesih; üstad Sami Efendi'den ta'lik, celî ta'lik meşk etmiş ve bu arada eski Türk mürekkepçiliğini Vehbi Efendi'den; kemankeşliği Sultan Aziz'in okçubaşısı Seyfeddin Bey'den ve ebru sanatını Üsküdar Özbekler Şeyhi Hezarfen Edhem Efendi'den öğrenmiştir. Toygar Tepesi'nde, Torbalı Sokağı ile Şair Ruhi Sokağı'nın birleştiği yerde bulunan evinin bahçesinde devrinin en güzel güllerini yetiştirmiştir. 5 Ocak 1976 günü vefat eden büyük üstad Necmeddin Hoca, Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Türbe, 7.40 m. eninde ve 8.80 m. boyundadır. Yedi pencereden ışık alır. Duvarları yığma taş olup çatısı ve kubbesi ahşap ve alçı sıva üstüne nakışlıdır. Hz. Hüdâyî'nin sandukası üzerinde yükselen kubbe, dört mermer sütuna bindirilmiştir. Güzel bir Venedik avizesinin süslediği kubbe, onüç dilimli Celvetî Tacı şeklinde renkli dilimlere bölünmüştür.

Hüdayî Türbesi kapısı üzerinde kitabe: *"Bu meşhed mecma-ı ervah-i ecsad-ı Hüdayî'dir Edeble gir azîzim türbe-i pâk-i Hüdayî'dir."*

Türbenin dört duvarına ve tavan ile birleştiği yere yakın fırdolayı Tebareke (Mülk) Suresi yazılmıştır. Çok ince bir hesaba dayanan bu yazı, pencere üstlerinde de devam ettikten sonra nihayet bulmaktadır. Göz kararı ile yazıldığı söylenen bu kıymetli hat, altın yaldız yapıştırmak suretiyle tahta üzerine yazılmıştır. İmza yoktur. Üstad Necmeddin Okyay, bu celî sülüs yazının Mahmut Celâleddin tarzında yazıldığını söylemektedir.

Türbe dahilinde onbir sanduka vardır ki, şunlardır:

1) Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi sandukasının etrafı altın yaldızlı bir şebeke ile çevrilmiştir. Sanduka levhası yoktur. Üzerinde bir tam pûşîde, iki şal, Kâbe örtüsü ve bir surre bayrağı örtülmüştür. Koyu yeşil bir Celvetî tacı, ahşap sandukayı süslemektedir. Baş tarafına kiraz ağacından yapılma fildişi saplı asası asılmıştır.

2) Hüdâyî Hazretlerinin oğlu Mustafa Ebrar Efendi 1004 (1595-96) tarihinde vefat etmiştir. Tarih levhası olan sandukasının etrafını dökme demir bir şebeke çevirmiştir. Üzerinde tam pûşîde, Kâbe örtüsü, yeşil örtü, peşkir ve yeşil tâc-ı şerif bulunmaktadır.

3) Evlatlarından Ahmet Sıddık Efendi'nin

Hüdayî Türbesi kapısı üzerinde kitabe: *"Dilâ tahsil idem dirsen eğer zevk-i ilâhîden Nasibini alır elbet giren bâb-ı Hüdayî'den"*

sandukası. Levhasındaki vefat tarihi 1034 (1624-25)'tir. Üzerinde tam pûşîde, Kâbe örtüsü ve tâc-ı şerif vardır.

4) Evlatlarından Abdülvâhid Efendi. Levhasında vefat tarihi 1020 (1611-12)'dir. Üzerinde tam pûşîde ve tâc-ı şerif vardır.

5) Evlâdından Aişe Hanım. Levhasında vefat tarihi olarak 1009 (1600-1) rakamı yazılıdır. Üzerinde tam pûşîde ve çevre vardır.

6) Evlâdından Ali Murtaza Efendi. Levhasına göre 1010 (1601-2)'de vefat etmiştir. Üzerinde tam pûşîde ve tâc-ı şerif vardır.

7) Evliya Mehmet Muhtar Efendi. Sandukası önündeki levhada 1004 (1595-96) tarihinde vefat ettiği yazılıdır. Etrafı dökme demir bir şebeke ile çevrilmiştir. Üzerinde, tam pûşîde, şal, peşkir, çevre ve tâc-ı şerif vardır. Kendisi, Hüdâyî Hazretlerinin en sevgili evlâdı imiş, yedi, sekiz yaşlarında kerametleri görüldüğü rivayet olunur. Bundan dolayı kendisine '*Evliya Mehmet*' denmiş ve küçük yaşta vefât ettiği halde sandukası büyük yaptırılmış. Çok sevdiği mektep arkadaşının ölümü üzerine, elinden tutarak ayağa kaldırdığı söylenir. Sandukasında bulunan bir kapak açılarak toprağı, türbedarlar tarafından hastalara şifa niyetiyle dağıtıldığı bilinmektedir.

8) Evladından Rukiye Hanım. Levhasındaki vefat tarihi 1052 (1642-43)'tür. Üzerinde tam pûşîde ve bir örtü vardır.

9) Evladından Fatma Zehra Hanım. Levhasında 1004 (1595) tarihinde vefat ettiği yazılıdır. Üzerinde tam pûşîde vardır.

10) Fatma Zehra Hanım. Levhasında 1086 (1675-76) tarihinde vefat ettiği kayıtlıdır. Hüdâyî hazretleri daha evvel vefat eden kızı Fatma Zehra Hanım'ın adını bu kızına vermiştir. Üzerinde tam pûşîde vardır.

11) Evlatlarından Zeynep Hanım. Levhasındaki vefat tarihi 1052 (1642-43)'tür. Üzerinde tam pûşîde vardır.

Sanduka levhalarının ekserisi Muhzinzâde Abdullah Bey hattı ile yazılmıştır. Abdullah Bey (1832-1899), Sadrazam Abdullah Paşa'nın oğlu Sadrazam Damat Mehmet Paşa ahfadından, II. Sultan Mahmut'un ıstabl-ı âmire müdürü Mehmet Bey'in oğludur. Kabri, Eyüp

Sultan Türbesi'nin sol tarafındaki büyükbabasının açık türbesi yanındadır.

Hüdâyî Hazretleri Türbesi'nde bazı kıymetli eşya vardır ki, şunlardır:

İçinde Kur'an-ı Kerimler bulunan dolap şeklinde kütüphane, devrinden kaldığı sanılan demir kasa, muhtelif boyda şamdanlar, levhalar, halılar ve seccâdeler, içi vakfiyeler, hüccetler, mülknameler ve tezhibli beratlarla dolu iki sandık, bir rahle, bir sehpa, güğüm, sarı yaldızlı taşlar, dört karpuz ve dört billur askı ve pencerelerinde istorlu bordo renkli perdeler vardır. Bunlardan başka, sandık içinde Hazreti Pir'in yeşil renkli, uzun etekli ve önden düğmeli bir latası ve atının eyeri bulunmaktadır.

Hüdâyî Hazretleri'nin sandukasının baş tarafında şamdana bitişik deliksiz mermer bir yalak vardır. Bunun üzerine üç ayaklı bir sacayağı ve musluklu bakır su güğümü oturtulmuştur. Üzeri yazılı sarı taslarla hastalara güğümdeki su şifa niyeti ile içirilirmiş. Bir muhafaza içinde saklanan kiraz ağacından yapılmış, fil dişi saplı asası, sandukasının baş tarafındadır.

Türbede bulunan bakır tepside, her gece, Celvetîliğin simgesi olan onüç mum yakılırmış. Evliya Mehmet Efendi sandukasının üzerinde biri siyah, diğeri kirli ağaç renginde iki adet tesbih vardır. Nöbetçi türbedar efendi, arzu eden ziyaretçileri bu tesbihlerden geçirirmiş. Orta taraftaki sandukalar üzerinde 99'luk, 500'lük ve 1000'lik tesbihler bulunmaktadır. 360 taneli abanoz ve 918 taneli yüzsürü tesbihleri kütüphane dolabındadır.

Türbe, cami ve müştemilâtı gibi 1266 (1849-50) tarihinde yanmış ve 1272 (1855-56) tarihinde de Sultan Abdülmecit tarafından şimdiki şekliyle yeniden yapılmıştır.

Üsküdar Çarşamba Rufaî Tekkesi postnişîni Şeyh Nuri Efendi'nin müridi olan Abdülmecit'in halası Esma Sultan'ın, bir ziyaret sırasında Padişah'ı da bu tekkeye götürmesi, Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi türbe ve camiinin yapılmasına vesile olmuştu:

Bu ziyaret sırasında Padişah, Rufaî Dergâhı'nı tamir ettirmek istiyor. Fakat Nuri Baba;

– Evlat burası bizi eskitir, biz artık dergâhı âlem-i âhirette yapacağız, burası bize yeter. Eğer böyle bir arzun varsa, Hazreti Hüdâyî Dergâhı yandıktan sonra dedegân dört senedir mukabeleyi türbede yapıyorlar. Orayı yaptırırsan çok memnun olurum, diyor.

İki yıl süren inşaat tamamlanıyor. Resm-i küşad için Padişah ve Şeyh Nuri Efendi davet ediliyor. Cuma namazı kalabalık bir cemaatle kılındıktan sonra, Şeyh Nuri Efendi'nin bir koluna Abdülmecit, diğer koluna Hüdâyî Postnişîni Şeyh Ruşen Efendi girerek hünkâr mahfiline çıkılıyor. Mukabeleden ve mevlidden sonra Nuri Efendi'nin yaşlılığına binaen duayı Şeyh Nuri Efendi'nin zâkirbaşısı Fındık Hafız yapmıştır.

Türbenin ziyareti sırasında, Padişah;

– Şeyhim çok güzel ve metin olmuş, diyor.

Aziz Mahmud Hüdayî Efendi Türbesi sahanlığı.

Aziz Mahmud Hüdayî Efendi Türbesi ilk kitabesinin temizlendikten sonraki hali.

Hazır cevap, nüktedan ve her yönden mükemmel bir insan olan Ruşen Efendi şu güzel ve manalı karşılığı vermiştir:

– Padişahım, inşallah tamirine de muvaffak olursunuz.

Bu notları, Şeyh Nuri Efendi'nin torunu ve Çarşamba Tekkesi son şeyhi Hayrullah Taceddin Efendi, Hüdâyî Türbesi'nin kıymetli bakıcısı Mustafa Düzgünman'a vermiş ve o da bana vermek lûtfunda bulunmuştur.

Şeyh Nuri Efendi, bundan sonra pek fazla yaşamayarak 17 Muharrem 1273 (17 Eylül 1856) tarihinde vefat etmiştir.

Hazreti Hüdâyî Türbesi'nde ananevî şu merasimler yapılırdı:

Türbede eskiden beri bulunmakta olan demir kasa, Ramazan ve Kurban bayramlarında açılarak içindeki Hüdâyî Efendi'nin onüç dilimli '*Tâc-ı Şerif*'i çıkarılırdı. Bir sehpa üzerine konulan Celvetî tâcı, dedegân ve mühibban tarafından tazim ile ziyaret edildikten sonra, Kurban Bayramı'nın dördüncü günü ikindi vakti, Ramazan Bayramı'nın ise üçüncü günü ikindi vakti tekrar yerine konurdu.

Türbede bir de gece merasimleri yapılırdı. Cuma ve Pazartesi geceleri dergâhta mukabele okunduktan sonra, şeyh efendi önde olmak üzere gelinirdi. Kelime-i Tevhid'den sonra salât ü selâmı müteakib dergâhın imamları tarafından Tebareke (Mülk) Suresi okunurdu. Daha sonra şeyh efendi dua eder ve tazimle orta sofaya çıkılırdı. Burada '*Ab-Keş*' yani nöbetçi türbedar dede kuyudan çektiği suyu, küçük kalaylı maşrapa ile evvela şeyh efendiye verirdi. Şeyh bir kaç yudum içtikten sonra su, dedegân ve hazır olanlara dağıtılırdı.

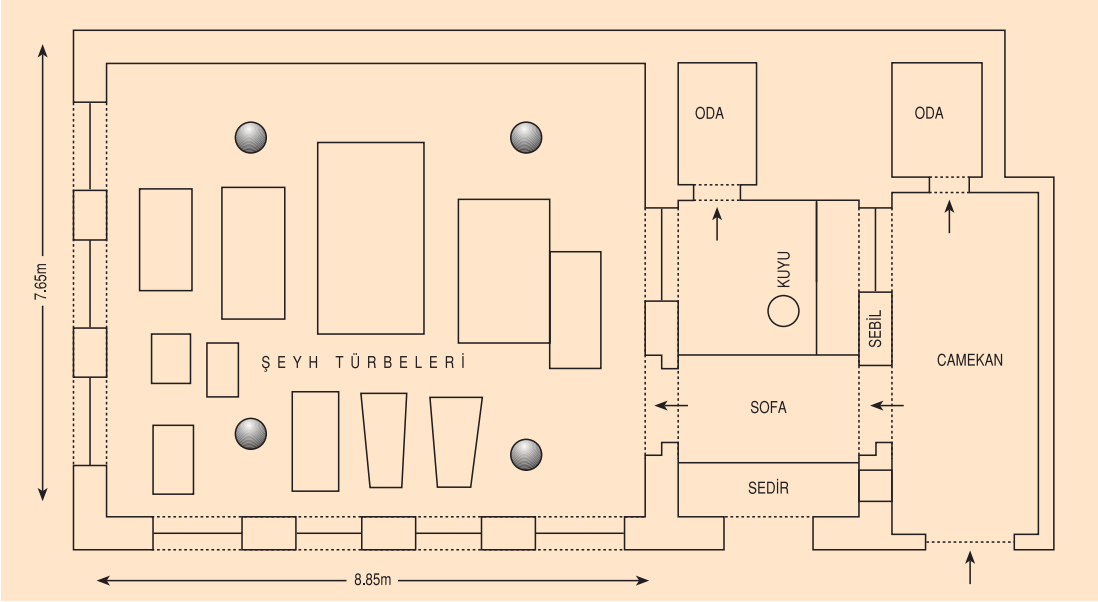

Aziz Mahmud Hüdayî Efendi Türbesi yerleşim krokisi.

Bu merasim sırasında, türbedeki şamdanlar, küçük masa üstündeki bakır tepsinin ortasındaki buhurdanlıkta o zaman Mekke'den getirtilen *Kurs* yakılırdı.

Türbenin yedi türbedarı olup hergün iki kişi nöbet tutardı. (Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Camii ve Tekkesi bahislerini bakınız.)

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih s. 109/a) (Türbedar Mustafa Düzgünman'ın notları) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 3/20) (Mecmua-yı Eş'ar, İstanbul Üni. Tb. No: 3427 Türkçe Yazma, Halis Efendi Ktp.) (Müstakimzâde, Ahval-i Melâmiye-i Şettariye) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/325)*

AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ CAMİİ TÜRBELERİ

Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Camii Türbelerinde gömülü olanlar:

12 no: Şeyh Mesud Efendi (öl. 1067/1656-57).

13 no: Şeyh Mustafa Efendi (öl. 1038/1628-29).

14 no: Efendi Hazretleri.

15 no: Efendi Hazretleri.

16 no: Sadrazam Halil Paşa (öl. 1039/1629).

17 no: Sadrazam Halil Paşa'nın hanımı.

18 no: Hazretleri Hüdâyî'nin ilk zevcesi.

19-20-21-22 no: Hanımefendi Hazretleri.

23-24 no: ..... (*Bilinmiyor*)

25 no: Şeyh Mustafa Efendi (öl. 1188/1774-75).

26-27 no: ..... (*Bilinmiyor*)

28-29 no: Hanımefendi Hazretleri.

30 no: Hüdâyî Hazretlerinin kızı Ümmügülsüm Hanım (öl. 1051/1641-42).

31 no: Hanımefendi Hazretleri.

32 no: Şeyh Şahabeddin Efendi (öl.1234/1818-19).

Aziz Mahmud Hüdayî Efendi Türbesi.

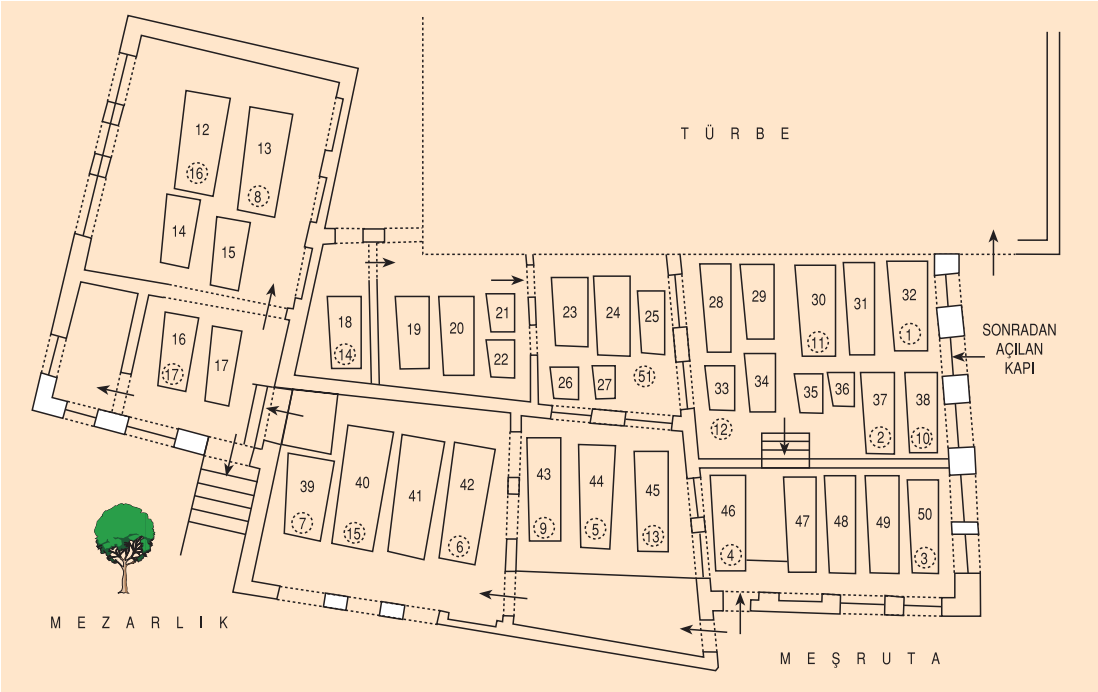

Aziz Mahmud Hüdayî Efendi Camii türbeleri yerleşim krokisi.

33 no: Şeyh Abdülhay Efendi (öl. 1056/1646).

34-35-36 no: Hanımefendi Hazretleri.

37 no: Şeyh Abdurrahman Nesib Efendi (öl. 1258/1842).

38 no: Şeyh Ruşen Tevfikî Efendi (öl. 1309/1891-92).

39 no: Hüdâyî Hazretlerinin kızı Ümmügülsüm Hanım (öl. 1021/1612).

40 no: Mihrimah Sultan'ın kızı, Kanunî'nin torunu Ayşe Sultan.

41 no: Hanımefendi Hazretleri.

42 no: Ayşe Sultan'ın torunu Mehmet Paşa (öl. 1056/1646).

43 no: Reisü'l-hulefa Şeyh Ahmet Efendi (öl. 1049/1639-40).

44 no: Şeyh Mahmut Gafurî Efendi (öl. 1078/1667-68).

45 no: Şeyh Saburî Dede Çelebi Mehmed Efendi (öl. 1130/1718).

46 no: Müneccimbaşı Şeyh Sadullah Efendi (öl. 1265/1848-49).

47 no: Efendi Hazretleri.

48 no: Efendi Hazretleri.

49 no: Hanımefendi Hazretleri.

50 no: Şeyh Mehmet Efendi (öl. 1053/643-44).

51 no: Şeyh Mehmet Gülşen Efendi (öl. 1339/1920-21).

BALCI BABA TÜRBESİ
(KOVACI DEDE TÜRBESİ)

Türbe, Tabaklar Camii civarında ve Balcı Yokuşu Sokağı üzerindedir. Etrafında bir çok tarihi eser vardır. Bugün, Balcı Baba diye bilinen ve sokağa adını vermiş olan zatın asıl ismi Hacı Ahmet Dede'dir. Kendisi, Himmetzâde Tekkesi olarak bilinen dergâhın şeyhi idi. 1140 (1728) tarihinde vefat etmiştir. Tekke, *Mecmua-yı Tekaya*'da kayıtlı değildir.

Ahşap olan türbe, sonradan yıkılmış ve kabir moloz yığınları arasında kalmıştır. 1970 tarihinde, türbe ve tekkenin yerine apartmanlar yapılmıştır. Bu yüzden Ahmet Dede'nin kabri üzerine inşa olunan apartmanın odası altında kalmıştır. Fakat sokaktan görülmektedir. Şâhidesi yoktur. *Kovacı Dede* ismiyle de maruftur.

BANDIRMALI ŞEYH YUSUF NİZAMEDDİN EFENDİ TÜRBESİ

Halk arasında "**Yedi Emirler Türbesi**" adıyla da bilinen türbe, İnadiye semtinde ve meşhur İnadiye Tekkesi'nin ön tarafında, Gündoğumu Caddesi ile İnadiye Mezarlık Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sol köşesine yakın bir yerde idi. Tam köşede ise Haşim Baba'nın türbesi vardır.

Hadîka yazarı bu türbe hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Şeyh Yusuf Efendi, 1166 (1752) senesi vefat etmiş ve Bandırmalı Tekkesi Türbesi'nde medfundur. Türbesi kadim (eskiden kalma) olup içinde medfun bulunanlardan biri, İstanbul'un fethinde ilk defa cuma namazı kılıp hutbe okuyan zattır. Ve etrafında medfun olanlar dahi o zatın akraba ve müteallikasındandır."

Hüseyin Efendi'nin bu açıklamasından türbenin, İstanbul'un fetih yılı olan 1453 tarihinden bir müddet sonra yapılmış olduğu ve Üsküdar'ın en eski türbelerinden bulunduğunu anlamaktayız.

Fetih günü, ilk defa cuma namazı kılıp hutbe okuyan bu zatın adı, *Hadîka* yazarı'nın diğer eseri *Mecmua-yı Tevarih*'e göre İbrahim Efendi'dir. Kendisi, Hatibzâde ailesinin başı idi.

Ahşap olan türbe, Şeyh Yusuf Efendi hayatta iken, Kâmil Ahmet Paşa tarafından "bina ve ihya" edilmiş ve bu arada da mescit olarak kullanılan "Zaviye-i refiasını tamir ve tevsi" ettirmiştir. Bu tamir sırasında türbe içinde bulunan "Meşayih-i sairenin sandukaları da" elden geçirilmiştir.

Kâmil Ahmet Paşa, muhtelif valiliklerde hizmet görmüş, reisü'l-küttab, başdefterdar ve sadaret kethüdalığı gibi yüksek görevlerde bulunmuş değerli bir devlet adamı idi. 1177 senesi Cemaziyelevvelinde (Kasım 1763) vazife ile bulunduğu Girit Adası'ndaki Hanya Kalesi'nde vefat etmiştir. İsmi cismine mutabık, fukaraya merhametli idi.

1930 tarihlerinde harap olan ve bugün yeri arsa halinde bulunan türbede, Hatipzâdeler'den ve Şeyh Yusuf Efendi'den başka, Yusuf Efendi'nin büyük oğlu ve Selâmi Ali Efendi adına yaptırılan Acıbadem Tekkesi şeyhi Ömer Efendi ve Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın (öl. Medine 1800) torunu ve ulemadan Mahmut Bey'in oğlu olup 1300 (1882) tarihinde vefat eden, *Mollabey* lâkabıyla ünlü bulunan Şeyhülislâm Mir Ahmet Muhtar Beyefendi'nin ve Muhsin Bey'in sandukaları vardır.

Şeyhülislâm Ahmet Muhtar Beyefendi, oğullarından birine bu tekkenin şeyhi Haşim Baba'nın, diğerine de Ali Haydar'ın ismini vermiştir. Şeyhülislâm Ahmet Muhtar Beyefendi'nin oğlu, Mustafa Haşim Beyefendi, medrese eğitimi gördüğü halde sonradan ilmiye rütbesini mülkiyeye çevirerek vezir yani paşa ve 21 Temmuz 1908'de de, Küçük Said Paşa kabinesinde Maarif Nazırı olmuştur.

1920 tarihinde vefat etmiş ve bu türbeye gömülmüştür. Üsküdar'da, Salacak Semti'ndeki köşkünde vefat ettiği söylenir.

Haşim Paşa, 17 Rebiyülevvel 1298 (17 Şubat 1881)'de, Temyiz Mahkemesi Ceza dairesi azası olduğundan, Mithat Paşa'nın *Yıldız Mahkemesi* sırasında bu görevde bulunmuştur.

Bandırmalızâde Muhsin Mehmet Bey bu tekkede doğmuş olup tahsilini tamamladıktan sonra uzun müddet Osmanlı Devleti'nin Mısır Fevkalade Komiseri olan Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın (öl. 1918) yanında birinci kâtip ola-

Balcı Yokuşu'nda ismi bilinmeyen Balcı Baba Türbesi.

rak bulunmuş ve sonra İstanbul'a gelerek Tevki-i Dîvân-ı Hümâyun memuriyetine ve sonra Şura-yı Devlet azalığına tayin olunmuştur. 1324 (1906) tarihinde vefat etmiş olan Muhsin Bey'in coğrafyaya ve tarihe ait kıymetli eserleri vardır.

Türbede gömülü olanlardan biride, *Mecmua-yı Tekaya* adlı eserin yazarı Bandırmalızâde Üsküdarlı *Ahmet Münib Efendi* idi. Kendisi, bu tekkenin şeyhi Yusuf Nizameddin Efendi'nin oğlu idi. Vefatı 1900 tarihinden sonradır.

Ayrıca, türbe ile bugün mevcut olmayan İnadiye Hamamı arasında, avluda ve Kırklar Mezarlığı denilen yerde bir çok Bektâşî Babası'nın şâhidesi bulunuyordu. Bunlar sonradan Selim Baba kabrinin etrafına nakledilmiştir.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/211) (M. Aktepe, Şem'danizâde Tarihi 2/7, 58, 62) (Ayvansarayî, Vefeyât, Haz. F. Derin, s. 90) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 3/104) (Sicill-i Osmânî, 4/351 Ahmet Muhtar; 2/281 Hatib) (S. Ünver, Mutlu Askerler, s. 57) (Bandırmalızâde Ahmet Münib, Mir'at-i Turuk, İstanbul 1306, s. 47) (Uzuncarşılı, Mithat Paşa ve Yıldız Mahkemesi, s. 355)*

BEHRAM PAŞA TÜRBESİ

Türbenin Üsküdar'da bulunduğunu *Tuhfetül-Mi'marîn* adlı eserden öğreniyoruz. Bugün mevcut olmayan bu türbenin yeri dahi belli değildir. Yine aynı esere göre, Behram Paşa'nın Diyarbekir'de bir camii vardır. Her ikisi de Mimar Sinan yapısıdır.

Bunlardan başka, Yemen'de Behramiye adıyla anılan bir şehir kurmuş ve burada saray, cami, imaretler, medrese, urban şeyhlerinin ve maiyyetlerinin barınmaları için evler ve binalar yaptırmıştır.

Behram Paşa, eski Yemen Valilerinden Kara Şahin Mustafa Paşa'nın oğlu olup, yine aynı vilâyetin eski valilerinden Rıdvan Paşa'nın kardeşidir. Her ikisi de II. Selim (1566-1574) devri ricâlindendir.

Yemen harekatı sırasında Gazze'de mirliva olan Behram Paşa'ya 976 (1568)'de Yemen Eyaleti tevcih edildi. Daha sonra Anadolu Beylerbeyi olmuş ve 1570'te Kıbrıs Seferi'ne katılmıştır. Bir müddet sonra Erzurum Beylerbeyi olmuş ve Lala Kara Mustafa Paşa'nın yanında 5 Nisan 1578 tarihinde İran Seferi'ne iştirak etmiştir.

Aralık 1578'de Diyarbekir Beylerbeyi olan Behram Paşa, camiinin yapımına kapısı üzerindeki kitâbesine göre 972 (1564-65) yılında başlamış ve 980 (1572) tarihinde tamamlamıştır.

Evliya Çelebi'ye göre, Behram Paşa aslen Gazzeli olup "Arabistan'da gördüğü gibi bir sanatlı hamam ve kurşunlu bir cami" inşa ettirmiştir. Kendisinin Sokollu Mehmet Paşa ahfadından olduğu da söylenir. Türbenin hangi tarihte yok olduğu belli değildir. Tavaşi Hasan Ağa Camii civarında ve Gündoğumu Caddesi üzerinde bulunduğu sanılmaktadır. Bu cadde üzerinde etrafı muntazam kesmetaş sofalar ve Eyüp Nişancası'nda Murat Molla Tekkesi hazîresinde olduğu gibi etrafı kesme taş parmaklık ile çevrili hazîreler vardır. Bunlardan ikincisinin üzerine bir apartman yapılmış olup harpuştalı parmaklıklar elan görülmektedir. Bunlardan birinin veya ikisinin birer türbeye ait olduğu yapılan araştırma neticesinde anlaşılmıştır. Burada, ters olduğu için okunamayan iki şâhide vardır.

Kaynaklar: *(Peçevî Tarihi, Uras Türkçesi, 1/21, 253-254) (Danişmend, Kronoloji, 2/463) (M. Meriç, Mimar Sinan, s. 27) (Sicill-i Osmânî, 2/32) (C. Baltacı, Osmanlı Medreseleri, s. 120) (M. Sözen, Diyarbakır'da Türk Mimarîsi, s. 86) (B. Konyar, Diyarbekir Yıllığı, III/197) (F. Kırzıoğlu, Osmanlılar'ın Kafkas Ellerini Fethi, endeks, Behram Paşa md.)*

BEYAZİZÂDE AHMET EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Şeyh Camii avlusunda ve camiin cümle kapısı karşısındaki Devatçı Şeyh Mustafa Efendi Türbesi'nin yanında idi. Bugün mevcut olmayan bu türbeden, Hadîka yazarı şöyle bahseder:

"Bu türbenin ittisalinde vaki müstakil bir harap türbede, Beyâzîzâde Ahmet Efendi medfundur. Kendisi, 1091 Muharreminde (Şubat 1680) Hamid Efendi üzerine Sadrırum olup 1094 Rebiyülâhirinde (Nisan 1683) azlolun-

muştur. Kazasker olduğu sene Muharreminin üçüncü günü (4 Şubat 1680) bunların hüccet ve ilâmıyla meydan-ı azepte (Sultanahmet Meydanı) bir haffaf zevcesi recm olundu.

Ahmet Efendi'nin vefatı *"Tarîk-i izzet 1098"* (1686-87) senesindedir. Babası, Beyâzî Bosnavî Hasan Efendi dahi bu türbede gömülüdür. Hasan Efendi, İstanbul kazasından 1062 (Ramazanının 22. günü (27 Ağustos 1652) azlolundukta, İstanbul Kadılığı İsmeti Efendi'ye verildi."

Türbenin 1655-60 tarihlerinde yapıldığı sanılmaktadır.

Osmanlı Tarihi'nde ilk ve son defa vuku bulmuş recm (taşa tutularak idam) olayı şudur:

Aksaray semtinde, Kavaf Abdullah Çelebi adında bir kimsenin karısı, bir kumaşçı Yahudi ile uygunsuz durumda yakalanmıştı. Şeriatte recmi icap ettiren zina fiilinin göz ile görülmesi şarttı. Beyâzîzâde, bu gibi hallerde suçun göz ile görülmesinin imkânsız olduğunu söyleyerek, baskını zinanın vukuuna kanaat için kâfî telakki etti. Erkeğin idamına, kadının taşa tutulmasına hükmetti. Abdullah Çelebi'nin hatunu, Sultan Ahmet Meydanı'ndaki *Burmalı Sütun* dibinde göğsüne kadar toprağa gömülerek, büyük şehrin tutucu halkı tarafından taşla '*keşkek*' (linç) edildi. Bu olayda, ilk defa taş atanın kadının kardeşi olduğu rivayet edilir. Vak'a günü orada bulunan ve faciayı bizzat gören Müverrih Fındıklılı Ahmet Ağa tarihinde: "Üsküdar Sarayı'nda bulunan Padişah dördüncü Mehmet, ben de göreyim, diyerek, dokuz çifte saltanat kayığı ile Sarayburnu'na geçmiş ve Atmeydanı'ndaki İbrahim Paşa Sarayı'na gelmişti.

Vaktin Şeyhülislâmı olan Çatalcalı Ali Efendi, şahidler işi büyüterek anlattıkları için, Allah'tan korkarak fetva vermekten çekinmişti. Beyâzîzâde Ahmet Efendi, ilmindeki derin bilgisi ile mağrur olup, gayet asabî idi. İfrat derecesinde olan şiddeti ile halkın nefretini kazanmıştı. Azlinden sonra, Kanlıca'da yaptırmış olduğu yalıya çekilmiş ve orada ölmüştü.

Bundan başka da bazı kimselerin kanına giren Ahmet Efendi, servet sahibi iken "yokluk kuyusuna" düşmüş "yıllardan beri Kanlıca civarında bina ettiği yalı ve bahçesi tamamen yıkılmış ve ağaçlar, çiniler ve taşları pulluk pulluk satılmış, o yüksek bina harap olarak, semaya yükselen yapı ve duvarları yıkılıp, yere yığılmıştır."

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/233) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 1/289) (E. Koçu, İstanbul Ans. 1/354) (S. İskit, Resimli Tarih Mec. 1/345) (Tuhfe-i Hattatîn, s. 642) (Silâhtar Tarihi 2/2) (Sicill-i Osmânî, 1/224) (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, Zübde-i Vekayiat, 1/165, 169-181) (Şeyhî, Vekayiü'l-füdalâ, Süleymaniye Kütüp. Hacı Beşir Ağa Bölümü, No: 479, s. 424) (Osm. Arş. Evkaf Defteri IV, No: 31683, 3 R. 1181 tarihli arzuhal)*

İnadiye'de Behram Paşa Türbesi.

Cennet Efendi Türbesi kitabesi.

CENNET EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Aziz Mahmut Efendi Sokağı üzerinde ve Hüdâyî Külliyesi'nin karşısındadır. Ahşap olan bu türbe sonradan yanmıştır. Sokağa bakan cephesinde 18 nolu bir kapı ve beş büyük penceresi vardı. Kapı üzerinde ta'lik yazı ile yazılmış, Mehmet Mısrî imzalı, sekiz mısralı mermer bir kitâbe vardır ki, o da şudur:

Rabi'a Hanım olub sahibe-i hayr-ü kerem
Eyledi Hakk yoluna cûd ü semâhat icrâ
Ya'ni bu Cennet Efendi'nin idüb türbesini
Sarf-ı nakd ile bina kıldı mezarın ihyâ
Kıl ziyâret geh gelüb ravza-yı Cennet'dir bu
Şemme-i hak ıtırnâki virir kalbe safâ
Mevlevî nezri ile Şemsî didim târîhin
Rabi'a Cennet'e yapdırdı makâm-ı ulyâ
Nemeka Mehmed Mısrî 1287

Kitâbe, meşhur Osman Şems Efendi tarafından hazırlanmış ve Hattat Mısırlı Mehmet Efendi tarafından da yazılmıştır. (Şeyh Osman Şems Efendi Türbesi bahsine bakınız.)

Türbenin boyu 12.80 m, eni 7.5 m, ve yüksekliği ise 4 m'dir. Dış kapıdan birinci bölmeye girilir. Burada, pirinç parmaklık içinde türbenin bâniyesi Rabia Adviye Hanım'ın ve iki oğlunun sandukaları vardır. Rabia Hanım, 1295 (1878)'de, birinci oğlu Üsküdar Başkomiseri Burunsuz Vehbi Bey 1306 (1888)'de ve ikinci oğlu Miralay Tevfik Bey ise 1325 (1907) senesinde vefat etmişlerdir.

Tevfik Bey'den başka, diğer iki sandukanın önünde levhaları vardı. Vehbi Bey ile Tevfik Bey aynı yere gömüldüğünden sandukaları birdi. Bu sandukalar bir lâhit kaidesi üzerine oturtulmuştu. Ayrıca bu pirinç kısımda beş adet boş sanduka daha vardı. Rabia Hanım ile oğullarının bunların yerine gömüldüğü söylenir.

Sandukaların sol tarafındaki ahşap bir merdivenden türbedar odasına çıkılırdı. Burasının, Cennet Efendi zamanında zaviye olarak kullanıldığı rivayet olunmaktadır. *Sicill-i Osmânî* de bu rivayeti doğrulamaktadır.

Türbe, ortadan iki kısma ayrılmıştır. Ortadaki kapıdan ikinci kısma geçilmekte idi. Kapının iki yanında ikişer pencere vardı. Burası Cennet Efendi Türbesi'dir. İçinde yedi adet sanduka mevcuttu. Beş tanesinin levhaları Şeyh Gülşen Efendi zamanında (öl. 1921) Kısıklı Camii imamı Osman Efendi tarafından yazılmıştır.

Üç sanduka pencereler önünde olup diğer dördü arkadadır. Ön sırada, ortada Cennet Efendi medfundur. Cennet Efendi sandukasının solunda eşi gömülüdür. Fakat ismi malum değildir. Sağ tarafındaki sanduka, ismi belli olmayan hulefasından bir zata aittir.

Arka kısımdaki sandukalardan ikisinin levhaları yoktur. Evvelce, Hanımefendi diye levhalar varmış. Cennet Efendi'nin kızlarına veya hanımlarına ait olduğu söylenir. Diğer iki sandukadan biri, Âsitâne'nin şeyhlerinden Mehmet Ruşen Tevfikî Efendi'nin eşi Fatma Hanım'a aittir. 1288 (1871-72)'de vefat etmiştir. Diğer sandukanın altında iki kadın ve bir çocuk gömülüdür. Bunlardan biri, Mehmet Ru-

şen Tevfikî Efendi'nin kızı Şerife Hanife Münibe Hanım, diğerleri ise, Şeyh Mehmet Gülşen Efendi'nin annesi ile Şey Abid Efendi'nin Hanımannesi'dir. Kendisi, 1299 (1881-82) senesinde vefat etmiştir. Sandukası önünde levhası vardı. İkincisi, Şerife Lebbe Hanım'dır. Hafize Münibe Hanım'ın kızı Şeyh Gülşen Efendi'nin kız kardeşi, Âsitâne'nin son şeyhi Abid Efendi'nin annesidir. Levhası yoktur. Oğlu Abid Efendi'nin kendi '*Kelâm-ı Kadim*'inin kabına yazdığına göre Lebbe Hanım 26 Nisan 1336 (Mayıs 1918)'de vefat etmiştir. Aynı lâhitte yatan, iki yaşında olduğu halde 1301 (1883)'te vefat eden Lebbe Hanım'ın oğlu ve Şeyh Âbid Efendi'nin ağabeyi İbrahim Zahid'dir.

Cennet Efendi Türbesi'nin harab olan çatı ve arka kısımları Müzeler İdaresi tarafından tamir edilmişti. Fakat, 17 Şubat 1961 cuma günü öğleden sonra, türbenin yanındaki ahşap evden çıkan yangın neticesinde kısmen yanmış ve daha sonra da yıkılmıştır. Eşyaları Hüdâyî Hazretleri Türbesi'ne nakledildi. Bunlar arasında antika olmayan levhalar da vardı. Hüdâyî Camii mihrabının iki yanındaki sarı şamdanlar ve halen işlemekte olan büyük saat Cennet Efendi Türbesi'nden getirilmişti. Saatin bizzat Rabia Hanım tarafından verildiğini torunu *İrfan Kapman Hanım*, Hazreti Hüdâyî Türbesinin emektar, kıymetli ve yeri asla doldurulamayacak olan türbedarı Mustafa Düzgünman Bey'e söylemiştir. İrfan Hanım, Cennet Efendi Türbesi'nde, *Kırat Ali Paşa*'nın da gömülü olduğunu ve sanduka levhası dahi bulunduğunu ısrarla beyan etmiştir. Ali Paşa'nın 1320 tarihli taşı Halil Paşa Türbesi hazîresine atılmış durumdadır.

Cennet Efendi'nin asıl ismi Mehmet Fenâyî'dir. Tophaneli Kâtip İshak Çelebi'nin oğludur. Kendi dahi kâtip olup "bir saik-i manevî ile Hazreti Hüdâyî'ye" bağlanmış ve onun "irfan ve aşk mektebine" kaydolmuştur. Herşeyini feda eden Fenâyî Efendi, dergâhın helâlarının temizliğine memur edilmiş ve bir zaman hizmetten sonra bu vazifeden alınarak "Hazreti Hüdâyî'nin taht-ı terbiyesinde seyr-i süluk ile tertib-i merâtib" ederek hulefâdan olmuştur.

Cennet mahlasının (takma adı) Şeyhi tarafından verildiği söylenir. Rivayete göre, Cennet

Cennet Efendi Türbesi'nin eski hali.

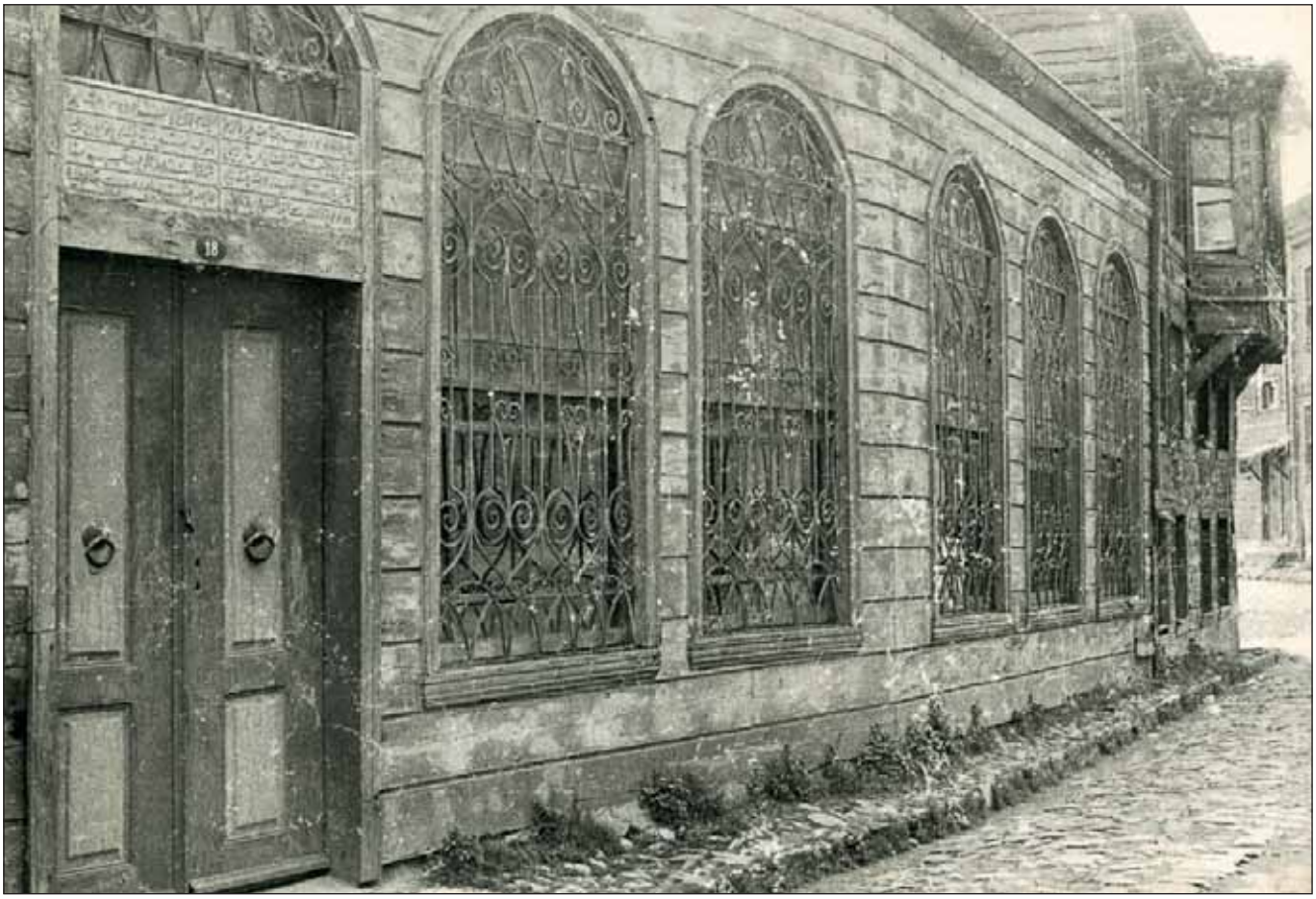

Efendi, helâların temizliğinde uzun süre çalıştıktan sonra birgün "yeter artık bitsin bu çile" diye feryat ettiği bir sırada arkasında bulunan Hazreti Hüdâyî, "Cennetlik artık bu işten kurtuldunuz" diyerek onun bundan sonra Cennet ismiyle anılmasına vesile olmuştur.

"Bir aralık sema ve zaviyesine şeyh" olan Cennet Efendi, "Şeyhinin ölümünde Tophane'de münzevi olmuş" ve 1067 (1656-57)'de vefat eden Mes'ud Efendi'nin yerine şeyh olarak Âsitâne'nin üçüncü postnişîni olmuştur. Hazreti Hüdâyî'nin asadarı olduğu da söylenir. Meşîhati 8 senedir. Doksanlık bir pir olduğu halde, 23 Cemaziyelâhir 1075 (11 Ocak 1665) tarihinde vefat etmiş ve vasiyeti gereğince, yıllarca hizmet ettiği helâların karşısındaki zaviyesinin altına gömülmüştür.

Kendisinin Üsküdar'da Selim Ağa Kütüphanesi'nde Hazreti Hüdâyî fihristi 77. sayfada 1262 noda kayıtlı divanı vardır. 92 sayfadır. Esrâr-ı Tevhid'e vâkıf, ârif-i billah bir zat idi. Şiirlerini Fenâyî mahlası ile yazmıştır. Şair Nailî Mehmet Efendi vefatına şu tarihleri düşürmüştür:

Ehl-i Cennet oldı buyin Cennet'in 1075
Cennet Efendi'ye ola dâr-ı cinân mekân 1075

Kardeşi Ahmet Çelebi'nin delâletiyle Hüdâyî Hazretlerine bağlanan Cennet Efendi, derviş olmuş ve 17 sene hizmet ederek irşada mezuniyet almış ve şeyhi tarafından irşad vazifesiyle Simav'a gönderilmiş ve orada bir müddet kaldıktan sonra 1038 (1628-29)'da İstanbul'a dönmüştür.

XVII. yüzyılın ilk yarısının ünlü çiçekçilerinden biri olan *Ahmet Sofi*, Cennet Efendi'nin kapısından yetişmiştir. Rumi lâlelerden *'Sofu Kabağı'* yahut *'Dede Kabağı'* denilen lâlenin bu zat tarafından yetiştirildiği söylenir.

Mir'at-i İstanbul adlı eserde şu bilgi vardır:

"Mirliva Mahmut Paşa'nın kardeşi Ali Ratıb Paşa, 1295 (1878)'de jandarma teşkilâtı reisliğine tayin edilmiş ve 1303 (1885) senesi elli iki yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Kabri, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi civarında merhum Cennet Efendi'nin türbesi içindedir."

Kardeşi Mahmut Paşa da 1295 (1878) tarihinde vefat ederek Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Camii hazîresine gömülmüştür.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/198) (Mir'at-i İstanbul, s. 160) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s. 87) (Ayvansarayî, Vefeyât, Süleymaniye Kütüp. Es'ad Efendi Bölümü, No: 1375, s.18/a) (Mir'at-i İstanbul, s. 65) (Sicill-i Osmânî, 2/88) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 1/82) (Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, 1/408) (İstanbul Ans. 1/467) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/340)*

Cennet Efendi Türbesi yerleşim plânı.

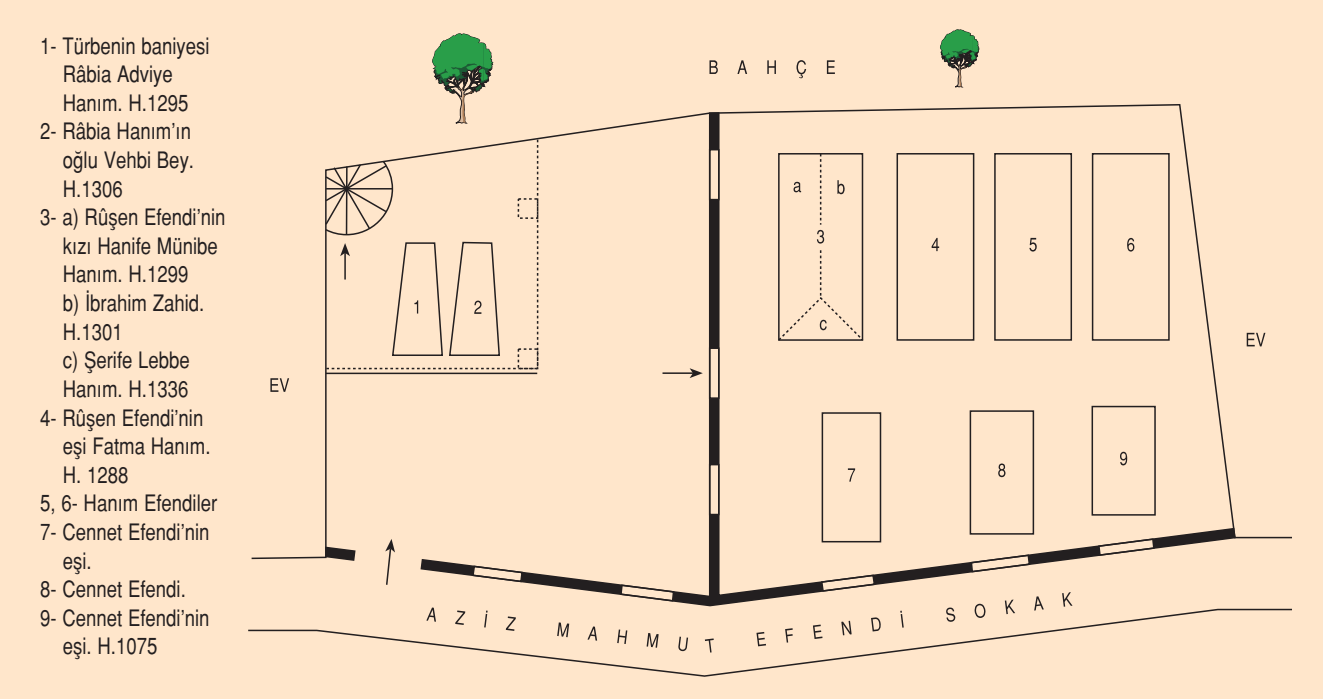

EBU'D-DÜRDA TÜRBESİ
(EBU'D-DERDA TÜRBESİ)

Karacaahmet Türbesi'nin sol tarafında ve altı direkli Nişancı Hamza Paşa açık türbesinin önündedir. Kendisi sahabeden olup buradaki türbesi makamıdır. Kabri, Eyüp'te Zal Paşa Caddesi'nde ve Zal Paşa Camii ile Cezerî Kasım Paşa Camii arasında ve yol kenarındadır.

İ. Hakkı Bey, *Merâkıd-ı Mutebere-i Üsküdar* adlı eserinde şöyle der:

"Bezm-i Âlem Valide Hazretleri (öl. 1853) tarafından hurmeten ve lütfen bu makamı ihya buyurdukları anlaşılmaktadır. Kabri etrafına mükemmel bir de şebeke ve kandil konması ve yakılması için Karacaahmet Hazretleri türbedarına zeytin yağı verilerek bu hizmet görülmekte iken senede Zilhicce arifesinde Valide-i Atik Vakfından kurbanlar ve kandil yakılması için zeytin yağları verilerek Karacaahmet Hazretleri türbedarı yakın zamana kadar bu vazifeyi ifa eyledikleri..."

Türbenin şebeke demirleri ve kandillikleri yok olduğu gibi, yakın tarihe kadar etrafında mevcut olan sadaka taşlarından da sadece iki tanesi kalmıştır. Civarı tam bir perişanlık içindedir.

Kaynaklar: *(S. Ünver, Sahabe Kabirleri, s. 25) (İ. Hakkı, Merâkıd, s. 59)*

FAİK PAŞA TÜRBESİ

Türbe, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Camii hazîresinde idi. Bugün mevcut değildir.

Hadîka yazarı Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhîr-i Ricâl adlı eserinde Faik Paşa için,

"Turhan Bey evlâdındandır. Rumeli Valisi iken İstanbul'a ihzar *'Azimet-i vuslat-sene 1053'* tarihinde katl olunup Hüdâyî Mahmud Efendi Türbesi Mezarıstanı'nda medfundur. Tırhala'da asar-ı hayriyyesi vardır." demektedir.

Gazi Turhan Bey, II. Murat devrinde, Arnavutluk ve Mora fatihi olarak bilinen ünlü bir Türk akıncı beyidir. Kendisinin, Mora Yenişehiri'nde, Tırhala'da, güneydoğu Bosna'da, Kırk

Ebu'd-Dürdâ (Derdâ) Türbesi.

Kavak Köyü'nde asarı bulunmaktadır. Türbesi de bu köydedir. Uzunköprü'nün 8 km. güneydoğusunda olan bu köyün etrafında, babası gibi akıncı beylerinden olup 1489 tarihinde vefat eden oğlu Ömer Bey'e ait ve halen onun ismi ile anılan iki köy vardır. Ömer Bey'in oğullarından İdris Mahvî Bey alim, şair değerli bir zât idi.

Faik Paşa, mal tahsildarı iken, "Mora yarımadasından gelüb, Nasuh Paşa cenginde hizmeti görülmüş ve sadrazamın iltifatına mazhar olarak Rumeli Beylerbeyi olmuştu. Sofya'da yaptığı zulüm, haddi aşıp, orada altı ay kadar kaldı. Bir kaç herifi, şer'î izin olmadan asıp, Sofya kadısı Sencârî Mehmet Efendi –ki, Muizzüddin denmekle tanınır– adamı öldürdükten sonra ondan huccet (vesika) isteyip ısrar ve cefa edince, kadı altı günde ılgar ile İstanbul'a gelüb, Divan-ı Hümayun'da feryat etti." Sofyadan getirilen Faik Paşa kadı ile yüzleştirildikten sonra, Yalı Köşkü'nde, Cinci Hoca'nın da etkisi ile 10 Zilhicce 1053 (19 Şubat 1644) tarihinde boğdurularak öldürüldü.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Vefeyât, s. 42) (Naimâ Tarihi, Danışman Türkçesi, 4/1584 vd.) (Danişmend, Kronoloji, 1/189) (Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, 1/576 vd.) (E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarîsinde Çelebi ve II. Sultan Murad devri II, s. 548, 558, 573) (Sicill-i Osmânî, 4/3)*

FATMA HANIM SULTAN TÜRBESİ

Bu muhteşem açık türbe, Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi Camii'nin sağ tarafında ve kesme taş bir kaide üzerindedir.

Devrinin güzel bir örneği olan türbe, kare plânlı ve sekiz poligonal mermer sütunludur. Sütun başlıkları baklavalıdır. Sütunların arası güzel desenli pirinç şebekedir. Şebekelerin üzerinde sütunlara bindirilmiş mermer ayna taşları vardır. Bu taşların üzerinde ve köşelere yakın yerde kabartma rozetler bulunmaktadır. Buraya bir de güneş saati yerleştirilmiştir. Türbenin üzeri demir kafestir. Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur. Mezarlık tarafına açılan kapısı yine pirinçtendir. 1894 zelzelesinde türbenin taşları yerinden oynamış ve bu yüzden sütun başları hizasında demir bir kuşak geçirilmiştir.

Türbenin sağ tarafında, İzzi Efendi'nin küçük açık türbesi ile Sadrazam Rusçuklu Hasan Paşa'nın kabri vardır.

Fatma Hanım Sultan şâhidesi.

Türbede, Kaya Sultan'ın 1140 (1727-28) tarihinde vefat eden kızı Fatma Sultan medfundur.

Fatma Hanım Sultan'ın annesi Kaya Sultan, IV. Murat'ın kızıdır. 1632'de dünyaya gelmiş ve henüz 14 yaşının içinde iken 1646'da Melek Ahmet Paşa ile evlendirilmiştir. İlk çocuğu Afife Hanım Sultan'ı 1649'da dünyaya getirmiştir. 1064 (1653-54) tarihinde küçük yaşta vefat eden Afife Hanım Sultan, Şehzadebaşı Camii hazîresine gömülmüştür.

Kocası ile çok mesut bir hayat süren Kaya Sultan, fazla heyecandan 1655 tarihinde Üsküdar'da Paşalimanı mevkiindeki muhteşem sarayında 7 aylık çocuğunu düşürmüş ve bu düşük çocuk Mihrimah Sultan Camii avlusundaki türbeye gömülmüştür. (Mihrimah Sultan Camii Türbesi bahsine bakınız.)

15 Şubat 1659 tarihinde Eyüp'teki yalısında Fatma Hanım Sultan'ı doğururken, son kalması neticesinde, cahil ebelerin elinde feci surette can vermiş ve Eyüp'ten kayık ile getirilen cenazesi "Ayasofya türbelerinden, kilisenin eski vaftizhanesi olan ve sonradan cami yağhanesi halinde kullanılan kubbeli binaya, Sultan I. Mustafa (öl. 1639) ve Sultan İbrahim'in (1640-1648) yanına gömülmüştür. Yanında, Üsküdar'da bir sarayı bulunan Bayram Paşa'nın eşi Hanzâde Sultan'ın sandukası vardır.

Fatma Hanım Sultan, 68 yaşında olduğu halde, annesinden intikal eden sarayında vefat ederek bu türbeye gömülmüştür. *Sicill-i Osmânî*'de ve diğer kaynaklarda adı yazılı değildir. Hayatı hakkında da bir bilgimiz yoktur.

Kaya Sultan'ın 1657-1661 tarihlerinde vefat ettiği ileri sürülmüştür ki, yanlıştır.

Evliya Çelebi eserinde, Melek Ahmet Paşa'nın Kaya Sultan'ın vefatından 20 gün sonra Padişah tarafından Bosna Eyaleti'yle İstanbul'dan uzaklaştırıldığını ve bir hafta Topçular'daki sarayında oturduktan ve gereken hazırlıkları yaptıktan sonra 20 Cemaziyelâhir 1069 (15 Mart 1659)'da hareket ettiklerini yazmaktadır.

Melek Ahmet Paşa, Kaya Sultan'dan sonra, dört kocadan dul kalan I. Ahmet'in kızı Fatma Sultan ile evlenmiştir. Çelebi, daha sonra, "1072 senesi Şaban ayının ikinci haftası (4 Ni-

san 1662) cumaertesi günü büyük alay ile İstanbul'a geldik... Ramazanın onuncu günü (30 Nisan 1662) zifaf düğünü oldu. Zifaf gecesi bütün Ahmet Paşalılar Fatma Sultan'ın Eyüb Ensarî kapısındaki Sarayı'nda sabaha kadar can sohbetleri ettik" demektedir.

Melek Ahmet Paşa, 1662 senesinin sonlarında vefat etmiş ve vasiyeti gereğince, Eyüp'te Şah Sultan Camii karşısında velinimeti Keçi Mehmet Efendi Hazretleri'nin ayak ucuna gömülmüştür. Vefatı sırasında oğlu İbrahim ile o sırada 4 yaşında olan Fatma Hanım Sultan'a onarbin altın lira verilmesini istemiştir. Ayasofya Camii'nde kılınan namazdan sonra "Bahçe İskelesi'nde tabutu kayığa konarak Eyüp kapısından Fatma Sultan Yalısı'nın önünden geçirip, Ebâ Eyüb civarında, Kaya Sultan Yalısı yakınında üstadı Keçi Mehmet Efendi'nin ayak ucuna gömüldü." Çelebi'nin bildirdiğine göre, Melek Ahmet Paşa'nın Fındıklı, Beşiktaş, Ortaköy, Üsküdar ve Eyüp'te yalıları vardır.

İ. Parmaksızoğlu'nun günümüz türkçesine kazandırdığı *Nusretname* adlı eserde, Moralı Damat Hasan Paşa'nın 17 Kasım 1703'te sadıazam olmasını anlatırken;

"Hasan Paşa, o gün eşi Hatice Sultan'la birlikte Bâb-ı Hümâyun karşısında Kaya Sultan'ın kızı Fatma Sultan'ın evinde misafir bulunuyordu" diyerek Fatma Sultan'ın, Ayasofya Camii kıblesi yönünde bir evi bulunduğunu işaret etmiştir. Ayrıca, Manastır Şehri ile Kesriye Kalesi, Fatma Sultan'ın hasları idi.

Arşiv vesakalarında, zengin bir evkafa malik olan Fatma Hanım Sultan evkafından bazı cihetlerin tevcih edildiğine şahit oluyoruz:

11103 Nolu ve 23 N. 1209 (13 Mart 1795) tarihli bir *'Takrir'*de "Esma (ismi) han Kaya Sultan kızı Fatma Hanım Sultan Türbesi vakfından" Hüdâyî Mahmud Efendi Camii'ne bir cihetin tevcih edildiğini görmekteyiz.

14714 Nolu ve 1218 (1803) tarihli bir arşiv vesikasında da "Üsküdar'da İsmihan Sultan kızı Fatma Hanım Sultan Türbesi vakfından meşrut vezife ile Hüdâyî Âsitânesi'nde, cüzhan cihetinin tevcihi" istendiği yazılıdır.

1207 (1792) tarihli bir *'İnha'*da (Atama), Fatma Sultan Türbesi'nde Hace Ayşe Sultan vakfından meşrut vazife ile türbedarlık cihetinin tevcihi yapılmıştır.

Fatma Hanım Sultan'ın, tavuskuşu kuyruklu şâhidesi üzerindeki kitâbesi şudur:

Yine bir ma'bedin cûd u keremi hayfâ kim
Eyledi dest-i ecel hâk-ı siyâh ecre nihân
Eylemiş idi anın zâtını Hallâk-ı ezel
Gül-i gülzâr-ı kerem sâhibu'l-hayr ü hasen
Ya'ni kim gevher derya-yı âfâk ü ismet
Kaya Sultan Kızı Fâtıma Hanım Sultân
Bir idi dîde-i ikbâline seng ü.....
Cevher itmişdi ibâdetle vücûdin Yezdân
Ola Firdevs-i berin içre enîsi Zehra
İde Cennet'de Hüdâ kasrı lâl-i mercân
Rıhletin gûş idicek Feyzî didi târîhin
Azm-i celved-i beka eyledi Hanım sultan
1140 (1727)

Fatma Hanım Sultan Türbesi.

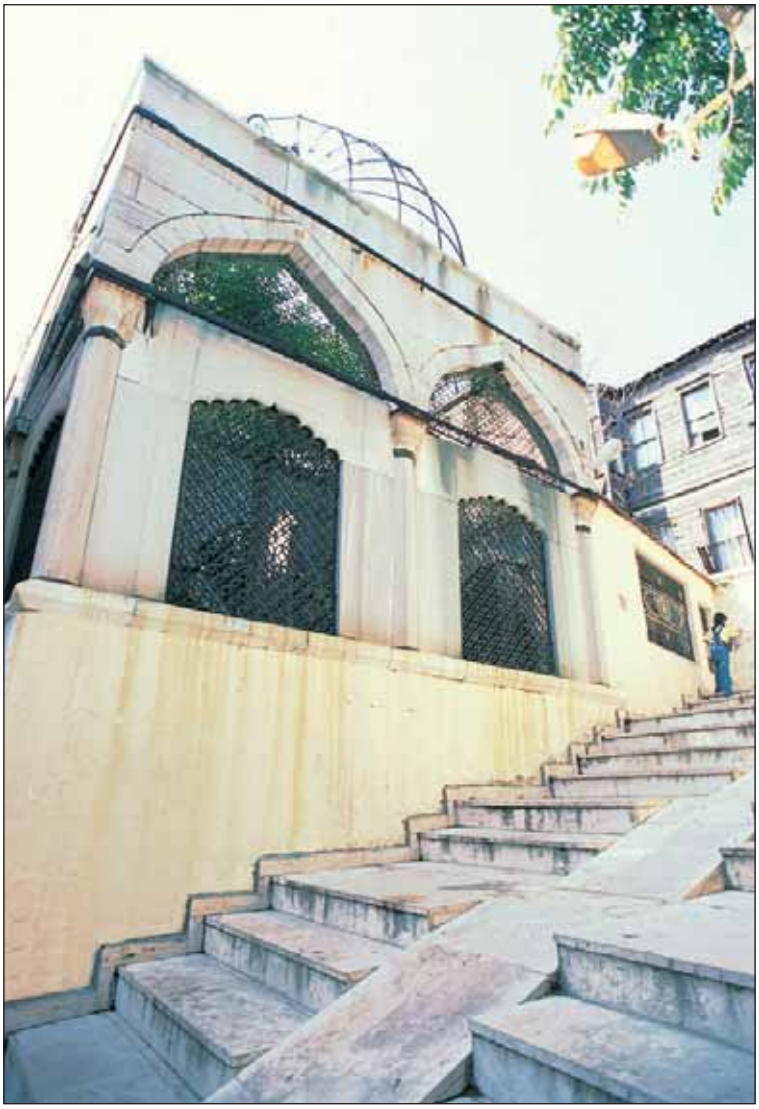

Türbedeki diğer şâhideler şunlardır:

1212 Cemaziyelevvel (Ekim 1797). Kitâbesi aynen şudur:

Matla'-ı şems-i Hüdâ menba'-ı Hudâ
Mürşid-i râh sıratı kutb-ı da'ire
İrşâd-ı Aziz Mahmud Hüdâyî k.s.
Hazretleri'nin evlâd-ı kiramından
Vakf-ı şerife sabıka mütevelli olan
İffetlu Şerife Fatıma Hanım
Ruhi çün el-Fatiha. 1212 Ca.

1230 (1815). Mektûbi-i Hazreti veli'ün-niam Sadrüddinzâde Mehmed Ataullah Efendi'nin Mahdumları müderrisîn-i kirâmdan Mir Mehmed Sadrüddin Efendi (Sicill-i Osmânî, 3/473)

1236 (1820). Hazreti Hüdâyî es-seyyid Mahmud Efendi (k.s.) Hazretleri'nin bendelerinden Mîr-i mîrân tekaüd es-seyyid Mehmet Arif Paşa.

Fenayî Ali Efendi Türbesi.

1250 (1834). Ehl-i tarîk-i Celvetî / Talib-i Seyyid Aziz-i ârifîn / Didi Ziver cevherin tarihini / Oldu Fitnat Hanım'a me'va mekân.

1330-Cemaziyelevvel (Nisan 1912). Tekkenin son şeyhlerinden Şehabeddin Efendi. 28 odalı şeyh evini yaptırmıştır.

1334 (1915). Âsitâne-i Hazreti seccade-nişîn merhûm eş-şeyh Rûşen Efendi Hazretlerinin ahfadından Şerife Nazime Hanım bint-i eş-şeyh Abdurrahman Aziz Efendi.

Kaynaklar: *(G. Oransay, Osmanlı Devleti'nde Kim Kimdi, s. 170, 199, 218) (Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 51-52, 55) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/16; 6/39, 41-42, 44, 76, 83, 85-86, 90; 8/70, 89, 111-112, 114-116, 119, 121-123, 125; 9/114, 117, 244-247, 250, 255) (Sicill-î Osmânî, 1/60-64) (Nusretname, 1/205) (H. Şehsuvaroğlu, Asırlar boyunca İstanbul, s. 153-159) (Elif Naci, Kaya Sultan ile Melek Ahmet Paşa, Cumhuriyet, 14 Haziran 1964) (Adnan Giz, Osmanlı Prensesleri, Yayınlanmamış doktora tezi) (C. Erksan, Kaya Sultan'ın Rüyası, Tarih Dünyası 1950, sayı:1, s. 75) (Gezi Notu) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/256) (Başbakanlık Osmanlı Arş. Evkaf Defteri II ve III, No: 20826)*

FENÂYÎ ALİ EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Çavuşbaşı Semtinde ve Boybeyi Sokak üzerindeki Fenâyî Tekkesi Mescidi avlusundadır. 1281 (1864) tarihinde, Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa'nın eşi Mısırlı Zeynep Hanım tarafından bir sene evvel vefat edip bu tekkenin hazîresine gömülen, annesinin ruhu için, cami ile beraber ihya etmiştir.

Türbe ve camiin tamirine annesi tarafından başlandığı fakat onun ani vefatı üzerine Zeynep Hanım tarafından tamamlandığı rivayet edilmektedir.

Dikdörtgen şeklindeki türbe, sekiz köşelidir. Duvarları kârgir, çatısı ahşap olup içten hafif kubbelidir. İçinde 1158 (1745) tarihinde vefat eden Şeyh Fenâyî Ali Efendi'nin ahşap sandukası bulunmaktadır. Pek harap durumda iken, 1990 senesinde mükemmel surette yeniden yapılmış ve sandukası önüne de 16 mısralı bir manzume yerleştirilmiştir.(Bu manzume için Fenâyî Tekkesi Mescidi bahsine bakınız.)

Fenâyî Ali Efendi 1123 (1711)'de Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa idaresindeki Osmanlı Ordusuna müridleriyle beraber katılarak *Prut Seferi*'ne iştirak etmiştir. Bu Osmanlı-Rus savaşı sırasında kendisinin ve dedegânın taşıdığı bayraklardan biri vefatından sonra sandukası üzerine serilmiştir. Bu bayrak ve gönderleri bugün de türbesindedir.

Türbenin sol tarafındaki duvar üzerine 1062 (1652) tarihli ve kitâbeli Kâbe-i Muazzama'nın, bir büyük çini üzerine yapılmış resmi yerleştirilmiştir. Bunun ve tavanı süsleyen 10 kollu avizenin Zeynep Hanım tarafından hediye edildiği söylenmektedir. Bunlardan ayrı olarak Ali Efendi'nin kullandığı el değirmeni de bir sepet içinde muhafaza edilmektedir.

Fenâyî Ali Efendi, Hüseyin adlı bir zatın oğlu idi. Manisa'ya hicretinde Hâki Baba Mahallesi'ndeki bir evde oturmuş ve bu mahallede bir de cami yaptırmıştı. Vakfının ilk mütevellisi Ahmet oğlu Mehmet namında biri idi. Onun vefatından sonra, Üsküdar'daki tekkenin şeyhlerinin vakfın mütevellisi olmaları şartı vardı. Vakfiye, 15 Şaban 1120 (30 Ekim 1708) tarihlidir.

Manisa'daki Fenâyî Camii bugün de mevcut olup, şehir merkezinden oldukça uzaktır. İzmir Caddesi ile Koparan Sokağı'nın birleştiği yerde iken 1961'de yeniden yapılmış ve eski şirin durumu ile bir alâkası kalmamıştır. Kitâbesi ve hazîresi yoktur. Önünde, kitâbesi bulunmayan, Yaylasuyu Çeşmesi mevcuttur. Suyu, karşısındaki dağın Seyiryeri'nden gelmektedir. Burası, Bursa'nın Bakacak'ı gibidir.

Cami civarında Çınarlıkuyu Kırkahvesi bulunmaktadır.

GARİP DEDE TÜRBESİ

Türbe, Sultançiftliği Köyü'ndedir. Dudullu-Alemdağ Yolu'ndan ayrılan bir yol, bir km. sonra bizi köyün meydanındaki açık türbenin önüne getirir. Yokuş olan bu yolun sol tarafında ve köşede Alemdağ Orman Bölge Şefliği binası bulunmaktadır. Köy yolunda mevcut olan ve vaktiyle Sultançifliği Şeker Suyu'nun aktığı dört çeşme de bugün kurudur.

Ulu bir ağacın gölgesinde bulunan açık türbenin etrafı alçak bir duvar ve demir parmaklık ile çevrilmiştir. Şâhidesi yoktur. Toprak makberesinin üzerine dört mısralı şu mermer kitâ-

Sultançiftliği Köyü Meydanı'ndaki Garip Dede Türbesi.

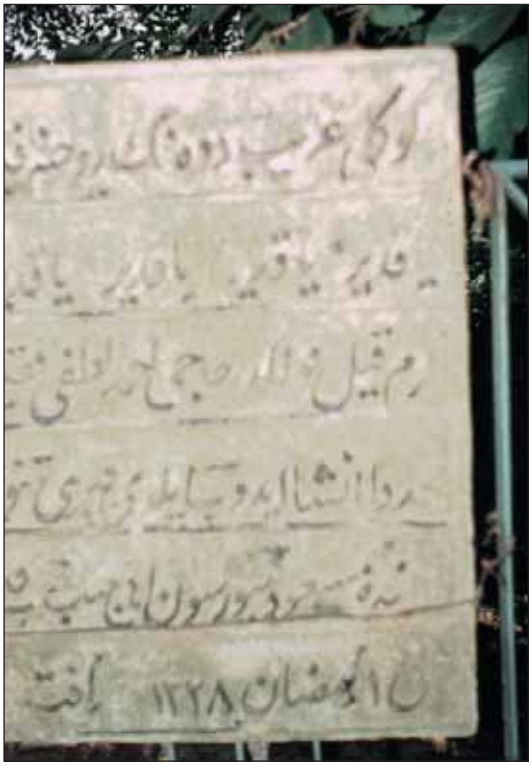

Sultançiftliği Köyü Meydanı'ndaki çeşme.

Garip Dede Türbesi kitabesi.

be konmuştur:

Gönlü Garib Dede'nin ruhuna Fatiha
Yâ Kadir yâ Kadir yâ Kadir yâ Kadir
Kerem kıl kulundur Hacı Ahmed Lütfi fâkîr
Müceddeden inşâ idüb kabrini tenvîr
Dareynde mes'ûd buyursun anı Cenâb-ı Kadir
fî Ramazan-1328 Re'fet

Kitâbeye göre türbe, 6 Eylül 1910 tarihinde Hacı Ahmet Lütfi isimli bir hayır sever tarafından şimdiki şekliyle tamir edilmiştir.

Köy ileri gelenlerinin beyanına göre Garip Dede, çok eski bir mücahittir. Bunlar yedi kardeş olup yedisi de bu civarda medfundur. Bunlardan biri Alemdağı'nda bir kale inşa edip sonradan şehid olan Alemdar Baba'dır. Diğer biri de Samandra Köyü'nde medfundur. Diğer ikisinin kabri ise bugün de mevcut olup Said Halim Paşa Çiftliği hudutları içinde, Sultan Murat veya Sultan Aziz Kasrı civarındadır. Diğer üçünün kabirleri meçhuldür.

Bu ifade doğru ise Garip Dede, Tur-Hasan Bey'in kardeşidir ve burada şehit olmuştur.(Alemdar Baba Türbesi bahsine bakınız.)

Türbenin karşısında kuru bir çeşme ve köyün camii bulunmaktadır. Çeşmenin ayna taşından daha evvelki bir tarihte yapıldığı anlaşılmaktadır. Şimdiki çeşme 1955 tarihlerinde yapılmıştır.

Cami ise yığma taştan inşa edilmiş olup ahşap çatılıdır. Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur. Mihrabı duvar içine gömülüdür. Minberi ahşaptır. Abdest musluklarından Şeker Suyu akmaktadır. Sağdaki minaresi taştandır.

Sultançiftliği Köyü Meydanı'ndaki cami.

Sultançiftliği Köyü, Toptaşı Camii yapımcısı Nurbânu Valide Sultan'ın vakıflarından olduğundan '*Sultançiftliği*' adıyla anılır. 990 (1582) tarihli bir vakfiyeye göre, Sultançifliği, Taşdelen ve Alemdağ ve buradaki su membaları Sultan III. Murat'ın annesi Nurbânu Sultan'a ait imiş.

Alemdağı civarındaki Sultançiftliği sonradan Damat Mahmut Paşa'nın tasarrufuna geçmiştir. 10 Muharrem 1301 (10 Ekim 1885) tarihli bir vekâletnameye göre, Sultançiftliği, İrva'da Yazla Çiftliği, Beykoz'da Elmalı Çiftliği, Davut Paşa yakınında Kaşıkçı Çiftliği.... ve Kuzguncuk'ta sahilhane arkasındaki arazinin (Fethi Paşa Korusu)... bütün işleri ile uğraşması için kızkardeşi Saliha Yegâne Hanım'ı vekil tayin etmiştir.

Mahmut Paşa, Fethi Ahmet Paşa'nın oğlu, Cemile Sultan'ın kocasıdır. (Ahmet Fethi Paşa Camii bahsine bakınız.)

Kaynaklar: *(N. Nirven, İstanbul Suları, s. 232) (Gezi Notu) (Uzunçarşılı, Mithat Paşa ve Taif Mahkumları, s. 46-129) (Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları, s. 154-156)*

GİZLİCE EVLİYA TÜRBESİ VE YER SARSAN BABA TÜRBESİ

Türbe, Açıktürbe Yokuşu üzerinde ve Üsküdar Postanesi'nin arka tarafındadır. Bu açık türbenin hemen yanında, Yer Sarsan Baba adıyla anılan ve bugün mevcut olmayan bir açık türbe daha vardı. Türbenin gerisinde ise, yeri hâlâ arsa halinde olan ve ismini türbeden alan, Gizlice Evliya Celvetî Tekkesi bulunuyordu.

Gizlice Evliya'nın kimliği belli değildir.(Daha geniş bilgi için bu isimle bilinen tekkesi bahsine bakınız.) Vakıf kayıtlarında *Şıh Hüseyin Efendi* kabri diye kayıtlıdır. Tapu sicilinde de yeri 395 ada, 4-5 parsel diye yazılıdır.

Gizlice Evliya Türbesi günümüze kadar gelebilmiş ve 1967 tarihlerinde şimdiki şekli ile onarılmıştır. Türbenin eskiden sebile benzeyen bir durumu vardı. Yol seviyesinden yüksek olduğundan, sol tarafındaki bir merdivenden türbenin avlusuna çıkılırdı. Merdiven ve türbenin yan duvarları kesme taştan yapılmış olup, etrafı bir demir parmaklık ile çevrilmişti.

Gizlice Evliya Türbesi.

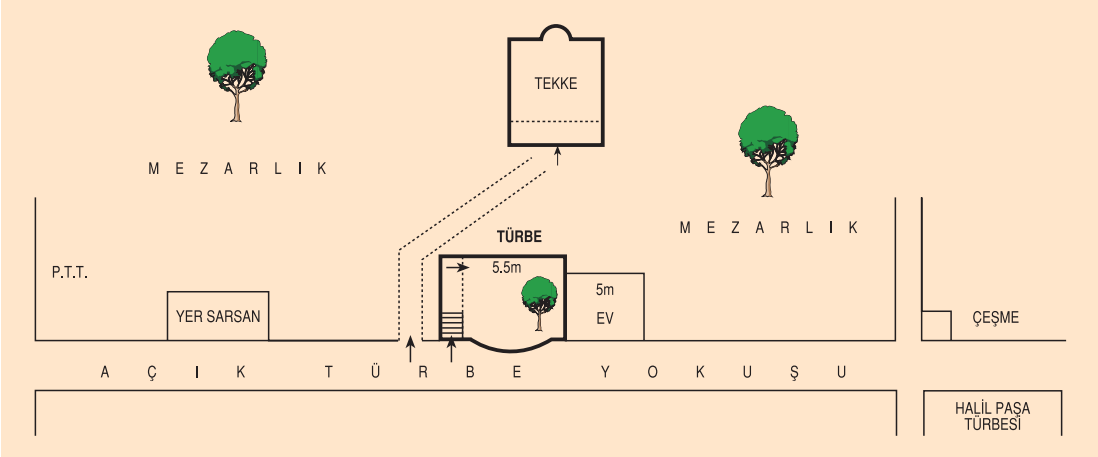

Gizlice Evliya Türbesi ve çevresi.

Her tarafını ağaçlar ve sarmaşıklar kaplamıştı.

Türbede, Gizlice Baba'ya ait olduğu söylenen kitâbesiz, yuvarlak bir taş ile etrafındaki mezarlıktan getirilip konulan bir kaç şâhide vardı.

Bu iki türbenin ve tekkenin etrafını saran, Ağa Camii ve Devatîzâde Mehmet Talib Efendi Camii Mezarlığı, bugünkü şehir plânına göre Ahmediye Meydanı, Halk Caddesi, Türbe Kapısı Sokağı ve Açık Türbe Sokağı ile çevrili oldukça geniş bir alanı kaplıyordu. 1928 tarihlerinde kaldırılarak yerine Belediye Tahsil Şubesi ve PTT binaları yapılmıştır. Mezarlığın kaldırılması sırasında türbenin yan tarafında bulunan türbedar meşrutası da yok olmuştur. Buradaki şâhideler arasında en eski tarihlisi 1192 (1778) rakkamlısı olup ayrıca 13 dilimli Celvetî sikkeleri de vardır.

Yalnız, PTT binasının yerinde, Göztepe Semti'nin kurucusu ve cami sahibi serduhani (baştütüncü) Mehmet Efendi'nin büyük bir hanı vardı.

Kaynaklar: (Gezi Notu) (B. Şehsuvaroğlu, Göztepe, s. 60) (Mir'at, s. 131)

Gülfem Hatun Türbesi bu çınarın dibinde iken 1940 tarihlerinde kendi ismiyle anılan camiinin kıble tarafına nakledilmiştir.

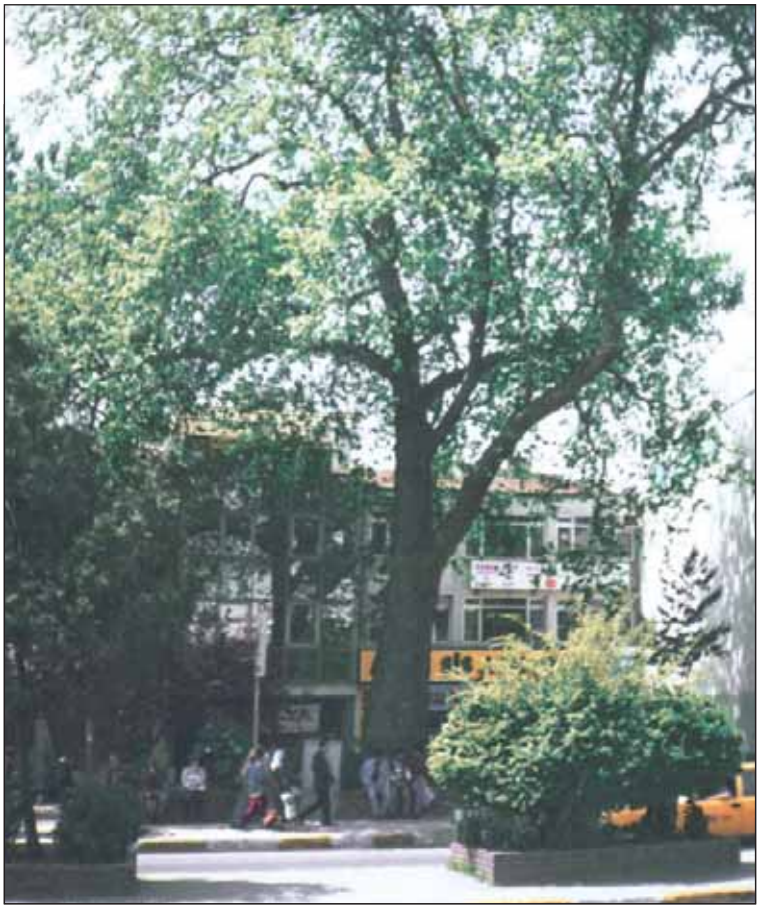

GÜLFEM HATUN TÜRBESİ

Hadîka yazarının: "Cami-i mezbure karîb şahraha nâzır türbesi ve ittisâlinde mektebi dahi vardır" dediği türbe, eski ismi Karacaahmet Caddesi olan, Hakimiyet-i Milliye Caddesi üzerinde idi.

Tezkiretü'l-Ebniye'de Gülfem Hatun Medresesi'nin Mimar Sinan tarafından yapıldığı yazılı olduğu halde cami, mektep ve türbesinin isimleri yazılı değildir. Fakat bu eserlerin de Mimar Sinan tarafından yapıldığı muhakkaktır.

Açık veya kapalı olduğunu bilmediğimiz türbe, 1266 (1850) tarihinde zuhur eden bir yangında cami, medrese, türbe ve mektep ile bütün bir semt olarak yanmıştı. Bu yangından 19 sene sonra 1285 (1868-69) tarihinde, cami ve mektep halk tarafından onarılmış fakat medre-

se ile türbe tamir edilmemişti. Bu uzun zaman sırasında da kabir taşı kaybolmuştu.

Gülfem Hatun tarafından dikildiği söylenen şimdiki ulu çınar ağacının yanına, bugün camiinin kıble tarafına nakledilmiş bulunan şâhide dikildi. Üzerine, Gülfem Hatun'un ölüm tarihi unutulduğu için yanlış olarak 1069 (1658-59) tarihi yazılmıştır. Kitâbesi şudur:

"Küllu men aleyhâ fân"
Kad intekalet ilâ rahmetillâhi
Teâlâ el-merhume
El-mağfiretu's-sa'îdetu'ş-şehîde
El-muhtâcetu'l- merhame
Gülfem Hatun
bint-i Abdullah.
Sene 1069

Gerçekte ise, Gülfem Hatun, 969 (1561-62) tarihinde Kanunî Sultan Süleyman tarafından öldürtülünce bu yere gömülmüş ve sonra üzerine bir türbe yapılmıştı. *Hadîka* yazarı Ayvansarayî Hafız Hüseyin Efendi, bu türbeyi ve kabir taşını görmüştü. Kaydettiği kitâbesi şudur:

Sâhibetü'l-hayrat sa'îde şehîde Gülfem Hatun
fî sene tis'a ve sittîn ve tis'a mie
969

Kabir son olarak, 1940 tarihlerinde çınarın dibinden kaldırılarak şimdiki yerine yani, camiinin kıble tarafına nakledilmiştir.

Nakiller arasında şu taşlar vardır:

1050 (1640). Hüdâyî Hazretleri'nin mukabelecisi Mehmed Efendi'nin ruhuna el-Fatiha.

1047 - 1045. Hüdâyî Hazretlerinin mukabelecisi Mehmed Efendi'nin zevcesi Gülsüm ve kerimesi Zeyneb Hatunların ruhlarına el-Fatiha.

Mehmet Efendi Hüdâyî Tekkesi'nin gelir ve giderini kontrol ederdi. Bu görevi yapana mukabeleci denirdi.

Cadde üzerindeki türbesinin önü, vaktiyle arzuhalcilerin istek sahiplerinin arzularını dile getirmeleri için toplandıkları bir mahaldi. Üsküdar Şer'iye Mahkemesi bu türbenin biraz ilerisinde bulunuyordu. Bu durum eski mahkemenin buradan kaldırılmasına kadar devam etmiştir.

(Gülfem Hatun Camii bahsine bakınız.)

Gülfem Hatun Türbesi.

GÜLNUŞ EMETULLAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

Türbe, Hakimiyet-i Milliye Caddesi üzerindedir. Yeni Cami Külliyesi ile beraber 1708-1711 tarihleri arasında yaptırılmıştır. Bânisi, Sultan III. Ahmet'in annesi Gülnûş Emetullah Valide Sultan'dır. Lâle Devri başmimarı Mehmet Ağa tarafından yapılmıştır.

Türbenin sağ tarafında sebil, sol tarafında muvakkithane ve hazîre, arkasında hünkâr mahfili ve cami, karşısında ise Zincirli Kuyu Tekkesi ismiyle de bilinen Halim Gülüm Dergâhı bulunuyordu.

Türbe, sekiz yüzlü olarak tamamen mermerden yapılmıştır. Köşelerine yerleştirilen sekiz mermer sütunun arası, pirinç şebekedir. Sütun başlıkları istalaktitlidir. Geniş, alnı düz, kemer içleri dilimli, yekpare bir mermer kiriş veya kemer sütunları birbirine bağlar. Bu sütun ve kirişlerin üzerine, türbeyi daha görkemli göstermesi için kesme mermerden ikinci bir kemer daha yapılmıştır. Bu kaş kemerlerin iç tarafları yine pirinç şebekedir. Bu şebekeler, gerek döküm ve gerekse motifleri bakımından, Türk dökme sanatının en güzel örnekleridir.

Bu açık türbeyi, lame demirler arasına gerilen bir tel kafes örtmektedir.

Gülnuş Emetullah Valide Sultan şâhidesi.

Gülnuş Emetullah Valide Sultan Türbesi.

Kubbe eteğini, çepeçevre istalaktitli bir silme çevirmektedir. Bu silmenin örneklerini, cami külliyesinin çeşme, sebil, şadırvan ve cümle kapısının etrafında gördüğümüz gibi, iskele meydanındaki III. Ahmet Çeşmesi'nde ve Kısıklı Çeşmesi'nde de müşahade etmekteyiz. Kubbe eteğinin iç tarafında nefis bir hat ile *Ayet-el Kürsi* yazılıdır.

Şebekeler çiçek, yaprak ve geometrik şekillerle bezenmiştir.

Pirinç şebeke bir kapıdan türbeye girilir. Bu eşsiz şaheser türbenin içinde, Valide Sultan'ın yüksek, ihtişamlı kabir taşlarını havi mezarı bulunmaktadır.

Baş ve ayak taşlarında, istiridye kabuğu şeklinde mihrapçıklar ve kabartma şekiller vardır. İkisinin de arka taraflarına zarif, uzun servi kabartmaları yapılmıştır.

Ayak taşı, çeşme ve şadırvanında olduğu gibi, vazo içinde çiçek motifleri ile bezenmiştir. Her iki taşın üst tarafına yapılan sorguçlar, çeşmesindekinin aynıdır.

Baş taşında ta'lik yazı ile yazılmış 11 satır halinde, Arapça bir kitâbesi vardır. Altında 1127 tarihi yazılıdır.

Türbenin ve camiin kitâbeleri, Hezârfen Mehmet Efendi tarafından yazılmıştır. İmzasını, şadırvan avlusuna açılan sol yan kapısı üzerindeki ayetin altında görmek mümkündür.

Valide Sultan Edirne'de vefat etmiştir.

Aşağıdaki satırlar, Fındıklılı Mehmet Ağa'nın *Nusretname* adlı eserinden alınmıştır:

"Padişahımızın annesi Gülnûş Valide Sultan, bir süreden beri yatağa düşmüş hasta yatıyordu. Nihayet bu salı gecesi (7/8 Zilkade 1127, 4/5 Kasım 1715), saat 9 sularında, 75 yaşında olduğu halde, ruhunu teslim etmişti. Cenazesi bütün vezirlerin, ulema ve şeyh efendilerle ileri gelen memurların katıldıkları bir törenle Darü's-saâde'de, Alay Köşkü'nden kaldırıldı, bir arabaya konularak vasiyeti üzerine İstanbul'da, Üsküdar'da yaptırdığı cami bahçesindeki üstü açık türbeye defnedilmek üzere, ikinci vezir Kürt Mehmet Paşa'ya teslim edildi.

Ertesi Perşembe günü (7 Kasım 1715), akşam yatsı vakti, Valide Sultan'ın cenazesi Davut Paşa Sarayı'na getirilmiş ve İstanbul Kaymakamı Vezir Kürt Mehmet Paşa ile şehrin ileri gelen kişileri tarafından, orada karşılanmış ve sabaha kadar baş ucunda Kur'an okunmuştu. Ertesi mübarek cuma günü, İstanbul'daki vezirler, ulema ve şeyh efendiler cenazeyi oradan aldılar. Topkapı'dan şehre girerek Soğukçeşme Kapısı'ndan (Gülhane Parkı'na girilen kapı) Hasbahçe'ye, oradan da Yalı Köşkü'ne (Sirkeci araba vapurlarının az ilerisinde idi.) getirdiler. Padişahın emri üzerine bir saltanat kayığına koyarak Üsküdar'a geçirdiler ve anılan yere defnettiler. Mezarının baş ve ayak uçlarına birer mermer taş diktiler." (Yeni Valide Camii bahsine bakınız.)

HACI AHMET PAŞA TÜRBESİ

Türbe, Doğancılar Meydanı'ndaki Çakırcıbaşı Hasan Paşa Camii'nin kuzeyindedir. Ramazanoğlu Sokağı'na açılan avlu kapısından girilir. Mimar Sinan tarafından yapılmıştır.

Tezkiretü'l-Ebniye'de "Üsküdar'da Hacı Paşa Türbesi" adı ile kayıtlıdır.

Hacı Ahmet Paşa Türbesi.

Evliya Çelebi'nin meşhur *Seyahatname*'sinde "Hacı Paşa Darü'l-kurrâsı ve Türbesi" diye ismi geçer. Ayrıca bu yerde bir de "Hacı Paşa Sarayı"nın bulunduğunu belirtmiştir. Çelebi'nin, Hacı Paşa Darü'l-kurrâsı dediği binaya, *Hadîka* yazarı, Çakırcıbaşı Hasan Mektebi diyor.

Evliya Çelebi, Hacı Ahmet Paşa'nın bir de mescidi olduğunu söylüyor ve "Üsküdar mescitlerinden Hacı Paşa Mescidi en seçkinidir" diyor. *Tuhfetü'l-Mimarîn*'de Mimar Sinan'ın yapmış olduğu mescidler sayılırken "Üsküdar'da bina olunan Hacı Paşa Mescidi" diye adı geçtiği halde darü'l-kurrâsı'ndan bahis yoktur. Hadîka yazarı da bu isimle bir mescit yazmamıştır.

Hafız Hüseyin Efendi "Hacı Ahmet Paşa, türbe-i mahsûsasında medfundur. Çakırcıbaşı Camii karşısındaki hamamı 993 (1585) tarihinde bina olunup, bânisi bundan bir kaç sene sonra vefat etmiştir." diyor. Burada vefat tarihini yazmadığı halde *Vefeyât* adlı eserinde: "Vüzeradan iken hil'at, sene 1001 (1592-93) tarihinde hulle-pûş-ı na'îm olmuştur." diyerek Ahmet Paşa'nın hicrî 1001'de vefat ettiğini belirtmiştir.

Sicill-i Osmânî'de ise 996 (1588)'de vefat ettiği yazılıdır.

Esas türbe kapısı önünde ikinci bir türbe daha vardı. Bu türbe ile bir bağlantısı bulunmayan bu yapının oval biçimdeki kubbesi dört köşe, altı mermer sütun üzerine oturtulmuştu. İç alt duvarları kesme taş ile kaplı bulunduğu halde, dış yüzü ve kubbesi mermer ile örtülmüş idi.

Bu ikinci türbe, 1310 (1892) tarihinde Hüseyin Rıza Paşa tarafından, 12 Mayıs 1890 / 6 Kasım 1895 tarihleri arasındaki Adliye Nazırlığı zamanında yaptırılmıştır. Sonradan yıkılan türbenin taşları, etrafa dağılmış olarak durmaktadır.

Türbenin yapımı sırasında kapısı üzerine yerleştirilen H. 1310 tarihli kitâbe, türbe yıkıldığı sırada İzmirli Ali Paşa Türbesi'nin kapısı karşısına nakledilmiştir. Kitâbe, esas türbe kitâbesinin bir eşi olup Hattat Sami Bey tarafın-

Adliye Nazırı Hüseyin Rıza Paşa'nın, Hacı Ahmet Paşa Türbesi önündeki yıkık türbesi. *Yanında oğlu Şehremini İsmet Bey'in kabri vardır.*

Ahmet Paşa Türbesi kitabesi. *Doğancılar Camii hazîresinde ve yerdedir.*

dan yazılmıştır. Bu sırada esas türbe de onarılmıştır.

Burada, Ramazanoğulları'ndan Şehremini İsmet Bey ile babası Hüseyin Rıza Paşa gömülüdür. Bu iki kabrin bugün yalnız kaideleri kalmıştır. İsmet Bey, 1913'te İstanbul milletvekili olmuş ve bir sene sonra da İstanbul Vali Vekilliği ile İstanbul Şehreminliği'ne atanmış, fakat 1917 yılında bir kazaya uğrayarak denize düşmüştür. Bir hafta sonra denizde bulunan cesedi babasının yanına gömülmüştür. Camiin üzerinde bulunduğu yan sokak hâlâ, Ramazanoğlu Sokağı adını taşımaktadır.

Hüseyin Rıza Paşa, 1838'de İstanbul'da doğmuş, valiliklerde, Adliye ve Evkaf Nazırlıklarında bulunmuş ve kitap meraklısı olarak tanınmış değerli vezirlerdendi. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirleri ve kitapları vardır. 1322 (1904) tarihinde vefat ederek yukarıda açıklanan yere gömülmüştür.

Hüseyin Rıza Paşa'nın babası İsmet Paşa, Ramazanoğullarından Necip Bey'in oğlu olup Enderun'dan yetişmiştir. Bir çok valiliklerde bulunmuş ve 1282 (1865) senesinde vefat etmiştir.

Türbe kapısının kemeri, beyaz ve kırmızı renkli mermerle örülmüştür. Kapı söveleri mermerdir. Kapının üzerinde iki satır üzerinde dört mısralı şu kitâbe bulunmaktadır:

Şam Beglerbeğisi olan o nesl-i Halid
Kendi destiyle kodu türbesinin bünyadın
Bilmek istersen anı Şemsî didi târîhin
Derler idi Hacı Ahmet Paşa anın adın

Kitâbede tarih yoktur. Yalnız son tarih mısraı ebced hesabına vurulunca 984 (1576-77) tarihi çıkar ki, bu, türbenin yapıldığı tarihtir. Hacı Paşa "Kendi destiyle kodu türbesinin bünyadın" mısraından da anlaşılacağı üzere, türbesini hayatta iken yaptırmıştır.

Kitâbe, Hacı Ahmet Paşa'nın akrabası ve cami sahibi Şemsi Ahmet Paşa tarafından yazılmıştır. (Şemsi Paşa Camii bahsine bakınız.)

Türbenin içinde dört kabir vardır. Bunların ikisi ahşap sanduka şeklinde olup diğer ikisi mermer lâhittir. O devrin simgesi olan ince, dört köşe şâhideler üzerinde örfî destarlar bulunmaktadır. Lâhitler küçüktür. Hiç birinin üzerinde yazı ve tarih yoktur. Bunlar Ahmet Paşa'nın çocuklarına ait olmalıdır. Sandukalardan biri, Ahmet Paşa'ya aittir.

Tamamen kesme taştan yapılan türbe, tek kubbeli olup sağırdır. Sekiz yüzlüdür. Her yüzünde, üstte olanları kemerli, altta olanları düz kirişli pencereleri vardır. Kubbe, ayrıca sekiz yüzlü bir kasnağa oturtulmuştur.

Türbenin duvarlarındaki kandillikler hâlâ durmaktadır. Yalnız döşemeler çürümüştür. Kapının iki tarafında kitap dolapları vardır.

Türbenin etrafı mezarlıktır. Buradaki en eski tarihli kabir taşı, Mustafa Bey'e ait olup 1010

(1601-2) tarihlidir. Bir kaç lâhit dağılmış durumdadır. Camiin kıble tarafındaki mezarlık, türbenin etrafına nakledilmiştir.

Hacı Ahmet Paşa, İsfendiyaroğulları'ndan olup Kızıl Ahmet Paşa ahfadındandır. Şemsi Ahmet Paşa'nın amcasıdır. Enderun'dan yetişmiş sonra sıra ile Büyük Emirahur, iki defa Konya valisi, Rumeli Beylerbeyi ve Şam valisi olmuştur. Sultan II. Selim'in ve Sultan III. Murat'ın has nedimi idi. Vefatında yaşının 100'ü geçtiği rivayet olunur. Şemsi Paşa gibi bu da padişah ile beraber ava giderdi.

Ramazanoğulları, Adana bölgesinde hüküm sürmüş olan bir Türk hânedanıdır. *Üç Ok Türkmenleri*'ne mensuplardı. Bu Türkmenler'den bir kısmı Üsküdar'a yerleşmişti. Paşakapısı, Jandarma Kumandanlık binasının sağ tarafındaki parkın yerinde yakın tarihe kadar bir Türkmen Mezarlığı vardı.

Hacı Ahmet Paşa'nın Kayseri'de Mimar Sinan yapısı bir camii ve mektebi, ayrıca Düzce'de dahi bir cami ve mektebi, babası İsfendiyaroğlu Mahmut Bey'in de Dimetoka da bir tekkesi vardı.

Rıza Paşa'nın kerimesi, Fatma Hanım'ın kızı Nafia Hanım, Meşhur Tunuslu Ahmed Bin Ayad'ın oğlu Reşid Bin Ayad ile evlendirilmiş ve bu izdivactan Mehide adlı bir kızları olmuştur. (Tunuslu Mahmud Ayad Paşa Köşkü bahsine bakınız.)

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/173 ve 5/69) (M. Meriç, Mimar Sinan'ın Hayatı) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/230) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 2/333) (İslâm Ans. 9/612) (A. Gövsa, Türk Meşhurları, s. 195-329) (A. Gövsa, Meşhur adamlar, 4/1364) (Ayvansarayî, Vefeyât, s. 43) (R. Ziyaoğlu, İstanbul Kadıları Şehreminleri, s. 206) (M. Pakalın, Maliye Nazırları, c. 1) (Gezi Notu) (Sicill-i Osmânî, 1/204; 3/204 ve 3/473 İsmet Mehmet Paşa) (V. R. Zorlu, O Günden Bu Güne, s. 50) (İnal, Son Sadrazamlar, s. 1517) (Naimâ Tarihi, Danışman Türkçesi, 5/2217) (İnal, Evkaf-ı Hümayun Nezaretinin Kuruluşu, Haz. N. Öztürk, Vakıflar Der. 19/66) (Abdullah Kuran, Mimar Sinan, s. 323) (Beyhan Erçağ, Mimar Sinan'ın İnşa Ettiği Türbeler, VI. Vakıf Haftası. s. 229) (Osm. Arş. Evkaf Defteri II, No:12939-18380) (Osm. Arş. Evkaf İdareleri Kataloğu, i/2) (Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar s. 825)*

Halil Paşa Türbesi.

HALİL PAŞAZÂDE MAHMUT BEY TÜRBESİ

Açıktürbe Sokağı ile Aziz Mahmut Efendi Sokağı'nın birleştiği yerde ve Halil Paşa Türbesi'nin sağ tarafındadır.

Mahmut Bey, Sadrazam Halil Paşa'nın iki oğlundan biridir. Diğer oğlu Ebubekir Bey'in, babasının türbesinde gömülü olduğu rivayet edilir.

Mahmut Bey Türbesi'nde de Halil Paşa Türbesi'nde olduğu gibi üç lâhit vardır. Biri, hangi tarihte vefat ettiği bilinmeyen Mahmut Bey'e, diğeri Hüdâyî Tekkesi şeyhlerinden olan Abdülhay Efendi'ye, üçüncüsü ise Abdülhay Efendi'nin oğluna aittir. Bu üç lâhdin üzerindeki sandukalar yok olmuştur.

Abdülhay Efendi'nin vefâtına şu tarih düşürülmüştür:

"Kıla Abdülhay sana Hakk rahmeti-1117" (1705-6)

Sokağa nazaran fevkânî olan Mahmut Bey Türbesi'ne avluya açılan mermer söveli ve kemerli bir kapıdan girilir. Söveleri geometrik şekilli olup Halil Paşa Türbesi kapısından ayrı özelliktedir. Kitâbesi yoktur. Kapı önünde kesmetaş alçak bir duvar vardır. Bunun yıkılmış bulunan revakın sütun kaidesi olduğu sanılmaktadır.

Kapının sağ tarafındaki cephede altta iki gömme dolap, cephede alt üst üçer; sağ tarafındaki cephede altta iki gömme dolap, üstte iki pencere; sol tarafındaki cephede -ki bu aslında Halil Paşa Türbesi'nin cephesidir- üstte üç, altta bir pencere vardır. Alt pencereler mermer söveli ve klâsik demir parmaklıklı olup dikdörtgen şeklindedir. Üst pencereler ise sivri kemerlidir.

Türbenin zeminine altıgen tuğla döşenmiştir.

Tek sağır kubbesi sekiz yüzlü bir kasnağa, kasnak da karşılıklı iki ana duvar ve iki tuğla kemer üzerine oturtulmuştur. Dört tarafında düz tromplu küçük yarım kubbecikleri vardır. Mermer alemi kırılmıştır.

Halil Paşa Türbesi ve sebili.

Halil Paşa Türbesi.

Türbenin sokak tarafındaki cephesi tamamen kesme taş ile kaplanmış olup iki köşesine birer kabartma sütun yapılmıştır. Üst iki köşesindeki kuş evleri kırılmıştır. Türbenin alt kaidesi sokağın kavsine uydurulduğundan, üstte bulunan türbe, iki taraftan kısa konsollarla dışa taşırılmıştır.

Türbenin arka cephesi ve kubbe kasnağı ise, iki sıra tuğla ve bir sıra kesme taştan yapılmıştır.

Halil Paşa ve Mahmut Bey türbeleri.

Gösterdiği mimarî özelliklerden de anlaşılacağı üzere türbe, Halil Paşa Türbesi'nden sonra yapılmıştır. Bunu doğrulayan kanıtlar şunlardır:

a) Halil Paşa Türbesi tamamen kesme taştan yapıldığı halde, Mahmut Bey Türbesi'nin yalnız sokak tarafı kesme taş ile kaplanmıştır.

b) Mahmut Bey Türbesi, Halil Paşa Türbesi'ne yaslanmış olup, taş bağlantısı yoktur.

c) Halil Paşa Türbesi'nin Mahmut Bey Türbesi'ne bakan cephesinde bir çerçeve içinde büyük bir pencere vardır. Bu çerçevenin üst kısmı, Mahmut Bey Türbesi'nin kubbesi üzerine oturduğu kemeri altında kalmıştır.

Mahmut Bey Türbesi'nin alt kaidesinin Halil Paşa Türbesi ile beraber yapılmış olduğunu taş bağlantılarından anlıyoruz. (Sadrazam Halil Paşa Türbesi bahsine bakınız.)

Üsküdar'da doğan ve yaşayan Şeyh Abdülhay Efendi'nin torunu Üsküdarî Molla Mehmet Efendi'nin de bu türbede gömülü bulunduğu sanılmaktadır. Mehmet Efendi, büyük kadılıklarda bulunmuş olup iyi bir hânende ve bestekâr idi. 1730 tarihlerinde vefat etmiştir. Musikiyi, ilâhî besteleri ve şiirleri bulunan büyük babası Abdülhay Efendi'den öğrendiği söylenir.

HALLAÇ BABA VEYA GANİ EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Toptaşı Caddesi'ne açılan, Kızlar Ağası Çıkmazı üzerinde ve Hallaç Baba Sa'diyye Tekkesi'nin avlu kapısı yanında idi. Bugün, türbe, tekke ve çıkmaz sokak mevcut değildir. 1972 tarihinde, yeni açılan Toptaşı Bulvarı sebebi ile yıktırıldı. (Bu tekke bahsine bkz.)

Türbede, Hallaç Gani Efendi'nin;

1901 tarihinde vefat eden, bu tekkenin şeyhlerinden Ali Efendi'nin;

Vefat tarihi bilinmeyen, Mehmet Emin Efendi'nin;

Mayıs 1326 (1908) tarihinde vefat eden Ahmet Ferit Efendi'nin;

Vefat tarihi bilinmeyen, İbrahim Zihni Efendi'nin ve kim olduğu bilinmeyen bir kimsenin sandukaları vardı.

Harap ve çatısı çökmüş olan bu türbede ayrıca, iki fener, bir 99'luk tesbih ve bir kaç levha göze çarpıyordu.

HAŞİM BABA TÜRBESİ

Türbe, İnadiye Semti'nde ve bu isimle bilinen meşhur tekkesinin altında ve Gündoğumu Caddesi ile İnadiye Mezarlık Sokağı'nın birleştiği yerde idi.

Yeri, bugün arsa halinde bulunan türbede, 1197 (1783) tarihinde vefat eden Bektâşî şeyhi Haşim Baba medfundur.

Haşim Baba, Celvetîlik'ten ayrılıp Bektâşî babası olduğu için babası Şeyh Yusuf Nizameddin Efendi'nin türbesine gömülmemiştir.

Fevkânî olan ve semahane olarak kullanılan tekke mescidinin altındaki bir oda türbe haline getirilerek buraya defnedilmiştir. (Haşim Baba'nın öz geçmişi için Bandırmalı Tekkesi Camii bahsine bakınız.)

Haşim Baba Türbesi ve solundaki çeşme harabesi. *Çeşme aynı zamanda tekkenin abdest mahalli idi.*

HAYDAR BABA TÜRBESİ

Haydar Baba Türbesi.

Türbe, eski Haydarpaşa Mesiresi'nde ve şimdiki Haydarpaşa tren istasyonunun hemen arkasında demir yolları arasındadır.

Bu açık türbe, halk arasında, Haydar Baba Türbesi adıyla bilinmesine rağmen, türbede medfun olan kişi, Abdullah isimli bir zattır. Türbe yakıştırma adını, Haydar Paşa'nın (öl. 1595) Kanunî devrinde (1520-1566) yaptırmış olduğu ve sonra kendi adı ile anılan *'Hadâik-i Sultaniye'* den almıştır.

Karşı sayfada
Haydar Baba Türbesi içinde Halit Ağa kitabesi.

Bu padişah bahçesinin ortasında, adını yine bahçeyi yaptıranın isminden alan, Mehmet Efendi'nin, Haydar Paşa Camii ismiyle anılan bir camii vardı. Türbe işte bu camiin yanında idi. Gayet bakımlı olan ve üzeri bir demir kafes ile örtülü bulunan türbenin giriş kapısı üzerinde yeni yazı ile;

"Bismillâhirrahmânirrahîm. Burada yatmakta bulunan Abdullah Baba'nın ve Haydar Baba Hazretlerinin ruhuna Fatiha"

Haydar Baba Türbesi.

Karşı sayfada
Haydar Baba Türbesi içinde Abdullah Baba şâhidesi.

diye yazılıdır.

Kapının yanındaki mermer kitâbede ve iki satır halinde:

"Sâhibu'l-hayrat darü's-saâdetü'ş-şerife ağası Hazreti Halid Ağa. 1211 (1796)"

diye yazılıdır.

Halid Ağa'nın, bu cami yakınında bir çeşmesi ve namazgâhı ve ayrıca Kadıköy'de Halit Ağa Sokağı üzerinde 1209 (1794-95) tarihli güzel bir çeşmesi vardır. (Ağa için, Abdülmecit Han Çeşmesi bahsine bakınız.)

Türbenin ortasında beton bir sanduka ve bu sandukanın ayak tarafındaki yuvarlak mezar taşı üzerinde de;

Yâ Hû merhûm ve mağfûrleh lâ-mevtî Abdullah Baba'nın ruhuna / el-Fatiha 1282 (1865)

diye yazılıdır. Sandukanın üzerine de 13 dilimli bir tarikat sikkesi konmuştur.

Türbe, gayet harap bir durumda iken, 1955 tarihinde şimdiki şekliyle onarılmıştır. (Haydar Baba'nın kimliği için Haydar Dede Mescidi bahsine bakınız.)

Merhum Konyalı, Haydar Baba Türbesi ile Haydar Dede Mescidi bahislerini biribirine karıştırmıştır. Buradaki kitâbeler de yanlıştır.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/241) (Gezi Notu) (Konyalı, Üsküdar Tarihi 1/358.*

HİMMET DEDE TÜRBESİ

Türbe, Karacaahmet Camii yerinde bulunan, eski Taşçılar Camii kıblesi yönünde ve köşeye yakın bir yerde bulunan, Hoca Mikail bin Mahmud Şirvanî adlı zatın kabri karşısında idi. Hoca Mikail'in mermer sandukası bugün de mevcut olup yarıya yakın toprağa gömülmüştür.

Hadîkatü'l-Cevâmi adlı eserinde Hüseyin Efendi şu bilgiyi vermektedir:

"Bu camiin karşısında Himmet Dede denmek-

le maruf bir zat, kendi için vefatından önce hazır eylediği kabrinde medfundur. Haşimî, vefatına bu tarihi demiştir:

Kudve-i ehl-i safa Hazreti Himmet Dede kim
İtdirüb lah-i hayatında mezarını bina
Hâşimî dâî didi merkadinin târîhin
Can ile meşhed-i Himmet Dede'ye eyle du'a
1041 (1631)

Himmet Dede Hazretleri, Valide-i Atik Camii Dergâhı'nda oturur iken vefat etmiştir. Selimzâde Emnî Çelebi şu tarihi söylemiştir:

"Himmet Efendi oldu dâr-ı bekaya âzim"

1336 (1917) tarihinde, Kadıköy-Kısıklı Tramvay yolu yapılırken, mevcut yolu genişletmek icap etmiş ve bu açık türbe büyük bir merasimle, Karacaahmet Mezarlığı Şehitlik Camii'nin sol tarafına ve 30 adım ilerisine nakledilmiştir. Etrafı, demir parmaklık ile çevrilmiştir. Yukarıda yazılan kitâbe bugün mevcut değildir. Eskiden mermer bir levha halinde demir parmaklığın üzerinde idi.

1917 tarihinde dikilen sütun şeklindeki şâhidesi üzerinde şu yazı vardır:

Yâ Latîf. Fâtih-i Bağdad Sultan Murad Han-ı râbi'nin Alemdarı kutbü'l-ârifîn şeyhü'l-mücahidîn Himmet Dede Hazretleri'nin kabridir. Sene 1052 (1642). Nakli 24 Muharrem 1336 (9 Kasım 1917)

İ. Hakkı Bey, *Merâkıd* adlı eserinde diyorki:

"Şehidlik Mescidi civarında, Şehidlik Türbedarı ünvaniyle müstahdem iken vefat eden Balabanî du'â-gû-yı şehir Şeyh Hasan Hüsnü Efendi İbn-i Ali Paşa medfundur. 1347 (1928). Namına mezar taşı vardır." Bu taş bugün mevcut değildir.

Himmet Dede kabrinin yanında, demir parmaklık içinde, "Yanya eşrafından Koca Arslan Paşa sülâlesinden Murtaza Bey'in 1339 (1920)" tarihli kabri vardır.

Hadîka yazarının verdiği 1041 tarihi yanlış olmalıdır. Bağdat Seferi, 8 Nisan 1638 tarihinde Sultan Murat'ın Üsküdar'a geçmesi ile başlamış ve 24 Aralık 1638 tarihinde de son bulmuştur.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/223) (İ. Hakkı, Merâkıd-ı Mu'tebere-i Üsküdar, s. 53-54) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/177-178)*

Himmet Dede Türbesi.

İSİMSİZ TÜRBE

Eskiden Ahmediye Meydanı'nda ve tahminen Üsküdar Postahanesi'nin sol tarafında bulunan türbe, bilinmeyen bir tarihte Ahmediye Camii önüne nakledilmiştir. hemen yanındaki mermer Pirinççi Çeşmesi de nakildir.

Açık türbe içindeki mücevvezeli lâhdin kime ait olduğu belli değildir.

Bu nakil sırasında, şimdi Üsküdar Pasajı'nın bulunduğu yerde mevcut olan Şeyh Mehmet Tâlib Efendi Camii karşısında, yani Halk Caddesi' nin sol köşesinde bulunan hazîresi de bu İsimsiz Türbe'nin arkasına nakledilmiştir ki, resimde de görülmektedir.

İsimsiz Türbe.

İsimsiz Türbe önüne yapılan nakil Şeyh Mehmet Talip Efendi Camii hazîresidir.

İsimsiz Türbe.

İSKENDER BABA TÜRBESİ

Türbe, Ağahamamı adıyla bilinen semtte, Dönmedolap Sokak ile Gündoğumu Caddesi'nin birleştiği yerde ve meşhur Kaymakçı Tekkesi'nin kıblesi tarafındadır. Sağ tarafında Ağa Hamamı ve sol tarafında ise Ağa Camii bulunmaktadır. Semtin en eski yapısı olup ondan evvel, bu yol üzerinde, İstanbul'un Fethi'nde ilk hutbeyi okuyan ve ilk Cum'a namazını kıldıran İbrahim Efendi'nin ve çocuklarının medfun bulunduğu Hatibzâdeler Türbesi ile ünlü 'menzilhane' bulunuyordu.

Türbe kapısı yanındaki 1141 (1728-29) tarihli, Sadrazam Damat İbrahim Paşa Çeşmesi'nin bugün yalnız haznesi kalmıştır. Mermer yüzü, 1945 tarihlerinde Topkapı Sarayı Ortakapısı'nın sol tarafına nakledilerek monte edilmiştir.

Hadîkatü'l-Cevâmî yazarı İskender Baba için şu bilgiyi vermektedir:

"Kaymakçı Tekkesi bânisi, Yeniçeri Efendisi Mehmet Efendi'dir ki, 955 (1548)'de vefat edip orada medfundur. Yanında meşâyih-i sufiyeden (tasavvuf ehli şeyh) İskender Baba medfundur."

İskender Baba Türbesi'nin 1548 tarihinden evvel var olduğu sanılmaktadır. Türbenin kapısı önünde evvelce bir türbe daha vardı. Etrafının kesmetaş bir duvar ile çevrili olduğu ve bu duvar üzerinde kemerli bir kapısının ve mermer söveli klâsik topuzlu demir parmaklıklı bir hâcet penceresinin bulunduğu kalıntılardan anlaşılmaktadır. Üzeri de ahşap bir çatı ile örtülü imiş.

İskender Baba Türbesi hazîresinde Kaymakçı Tekkesi şeyhlerine ait şâhideler.

Yıkılmış bulunan duvarın artan bakiyeleri ve mermer söveler ve bu söveler üzerindeki demir parmaklık yuvaları bugün de görülmektedir. Bunlar üst üste yerleştirilmek suretiyle bir duvar oluşturulmuştur. Bu birinci türbede iki kabir vardır. Biri Şeyh Abdurrahman Efendi'ye ait olup ayak taşı üzerindeki kitâbesi şudur:

Meşayih-i tarikat-i Halvetiyye'den
Merhûm ve mağfurunleh Kaymakçızâde
Eş-şeyh el-hâc Abdurrahman Efendi ibn-i
Eş-şeyh Mehmet Efendi ruhuna Fatiha
1124

Baş taşındaki kitâbesi ise şudur:

Hankâh-ı âlemin bir şeyh-i kâmil-i ârif-i
Can gibi gözden nihân oldu cihândan çekdi pâyi
Heb fi'llah olub mazhar o mahbûbü'l-kulûb
Cem ide Piri Hüdâyî ile Cennet'de Hudâyî
Bunda ârâm eylemek itmez tasavvuf-ı âşikân
Bu güzergâh-ı fenâdan geçmede şâh ü gedâyî
Nâ-bergâh kurb-i Rabbani'ye buldukda vusûl
Tekye-gâh-ı asrında kalmadı hiç hûy ü hây
Gûşma erdikde emr-i "İrcii" bin can ile
Asitan-ı Hazreti Mevlâ'ya oldu hem-sâye
Didi bir yâr-ı sıddîkı fevtine târîh içün
Eyliye Kaymakçızâde gülistân-ı kabrini cây
1224 (1809)

Silindir şeklindeki diğer kabrin şâhidesinde yazı ve tarih yoktur. Bunun, Kaymakçı Şeyh'in oğlu ve Şeyh Abdurrahman Efendi'nin babası olup 1183 (1769) tarihinde vefat eden Celvetî Şeyhi Mehmet Efendi'ye ait olduğu bilinmektedir.

Demir bir kapıdan İskender Baba Türbesi'ne girilir. Kitâbesi yoktur. İçeride üç ahşap sanduka vardır. Öndeki çok büyük olup İskender Baba'ya, diğeri, 1262 (1848) tarihinde vefat eden Şeyh Mehmet Sadık Efendi'ye aittir. Üçüncü sanduka mazanneden Şeyh Abdurrahman Efendi'nin dervişlerinden olup kırk sene inzivaya çekilip 1205 (1790) tarihinde vefat eden

Hasan Efendi'ye aittir.

XX. yüzyılın başlarında şimdiki şekliyle tamir ettirilen türbe yığma moloz taşından yapılmış olup, ahşap çatısı kiremit döşelidir. Dört pencereden ışık alır. Dikdörtgen biçiminde olduğundan çatısını kalın, ahşap bir direk taşımaktadır. Türbe de, tekke ile beraber daha evvel Sefazâde Hacı Mehmet Efendi tarafından 1800 tarihlerinde tamir edilmiştir.

Türbede yakın zamana kadar pek çok etnografik eşya vardı. Bugün azalmıştır.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/214) (Sicill-i Osmânî, 4/276 Kaymakzâde el-hac Mehmet Efendi) (Mir'at-i İstanbul, s. 89-90) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tekaya) (Zakir Şükrü Efendi, İstanbul Tekkeleri, Haz. Ş. Akbatu, İslâm Medeniyeti Mec. 1/79) (Sadık Vicdani, Tomar-ı Turuk-ı Aliyye) (1256 ve 1294 tarihli Âsitânei Aliyye ve Bilâdı Selasede Kain Elan Mevcut ve Muhterik Olmuş Tekkeler) (Hüseyin Vassaf Bey, Silsile, yazma)*

İVAZ FAKİH TÜRBESİ

Türbe, Büyük Çamlıca'nın en yüksek yeri olan Sefa Tepesi'ndedir. Etrafını alçak bir duvar ile demir parmaklığın çevirdiği bu açık türbenin baş ve ayak uçlarında birer servi ağacı bulunmaktadır. Baş taşına yeni yazı ile:

Hüve'l-Bâkî
Hicrî 735'te vefat eden
mazanneden İvaz Fakih
kuddise sırruhunun
1944'te Bay Zeynel Alantor
tarafından kabri yaptırıldı.

Ayak taşında ise:

"1957 yılında Belediyece onarılmıştır."

diye yazılıdır.

(Bu tarihte, Belediye bir takım türbeleri tamir ettirmiş ve bu arada Çamlıca'daki Selâmi Ali Efendi Türbesi'ni de yaptırmıştı.)

Türbenin yanındaki tekke binası ile küçük türbedar evi yok olmuştur. Ayak ucundaki kitâbeli, mermer bilezikli kuyusu elan bakidir. Üzerine hak edilen kitâbe şudur:

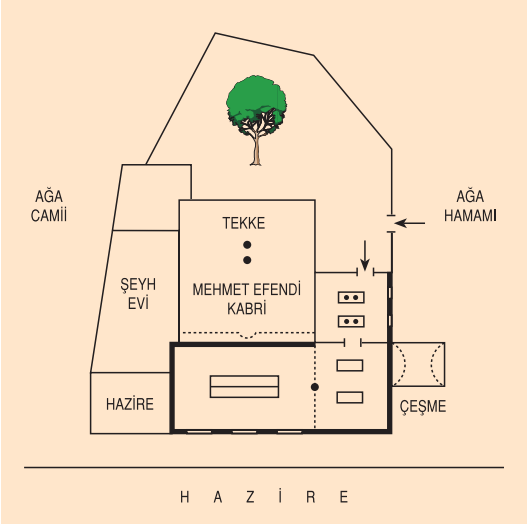

İskender Baba Türbesi yerleşim krokisi.

Uttaş-ı alem içün kıldı hafr ile inşâ
Ziya Efendi bu mahalde pür-safâ
Şeyh Efendi kalemden su gibi bir târ
Zihî bu bi'r-i latîf oldu hayrü'l-ehibbâ
1277 (1860-61)

Bugün kır kahvesinin arkasında kalan türbenin şâhidesine taşlar yapıştırılmakta ve hâlâ ziyaret edilmektedir. Kuyu ise, bir niyet kuyusu haline gelmiştir. Dilek sahipleri dileklerinin yerine gelmesi için buraya taşlar atmaktadır.

Evliya Çelebi, meşhur *Seyahatname*'sinde;

"Büyük Çamlıca mesiresi, göklere baş kaldırmış bir dağın tâ tepesinde yüce bir tekke idi."

demektedir. Evliya Çelebi'nin ismini vermediği bu tekke bir Bektâşî Dergâhı idi.

Evliya Çelebi, 1630 yıllarında bu yerden bir tekke olarak bahsettiği halde, Hadîka yazarı hiç söz etmemiştir. Hadîka'nın müellifi Hüseyin Efendi'nin eserini yazdığı 1770 tarihlerinde bu tekke artık mevcut değildi. Tekkenin yanındaki ahşap türbe ve türbedar odası 1935 tarihlerinde yıkılmıştır. Son türbedar ise, Bektâşî Şeyhi, Hasan Tahsin Baba idi.

Türbeyi ziyaret eden büyük şair Abdülhak Hamid Tarhan (1852-1937) *Çamlıca'da Bir Türbe* adlı şiirinde bu türbeden bahseder:

Yer semaya, vakt ise şâma yakin
Bir hava-yi sünbülî, manzar hazin.
Şehrin en yüksek civarında idim.
Bundan eflâke yakın bir yer didim.

Arzın üstünde, cihânda müştehir,
Şehrimizin ulviyet-i mevkice bir
Şehrimizde Çamlıca en hoş tepe,
Gezdiğim yer onda en son mertebe.
Kim onun da dahilinde üç çınar,
Bir de bâb-ı adem, yani mezar.
Kimse medfun olmamış bir makbere,
Makber olmaktır mukadder her yere.
Türbe yok, mevcut lâkin türbedar
En güzel mevkide sakin türbedar.
Dahilinde âlem-i mehtaplar,
Hem-dem olmuş mestler, hem-hâblar.
Bûseler, âgûşlar, cûş-u hurûş
Handelerle, naralarla ayş-ü nûş
Dahilen dîvân-ı işret pür cünûn,
Haricen dîvâr-ı hayret pür-sükûn.

Bu şiirden, türbenin 1880 tarihlerinde bulunmadığını ve 1935 tarihinde yıkılan yapının ise sonradan inşa olduğu anlaşılmaktadır. Kitabeye göre *İvaz Fakih*, Osmanlı Devleti'nin ikinci hükümdarı, Sultan Orhan devrinde (1324-1360) ve 735 (1334-35) tarihinde vefat etmiştir.

Orhan Gazi zamanında Hereke, Tavşancıl, Gebze, Darıca, Tuzla, Pendik, Kartal ve Maltepe kaleleri, 730 (1329) tarihinde, şimdiki Gebze'nin güneybatısında bulunan Pelekonon Ovası'nda yapılan savaş sonucu zaptedilmiş ve Türk Ordusu Merdiven Köyü'ne kadar ilerlemişti. Buradaki İmparator Av Köşkü, Orhan Gazi tarafından bir Ahi Dergâhı haline getirilmişti.

Bir fütüvvet (gönüllü yiğitlik, fedaîlik) yolu, terbiyevî bir esnaf kuruluşu olan Ahiler o çağlarda Osmanlılar'ın beşinci kolu, gizli bir örgütü idi. Bunlar yabancı ülkelerden haber sağlarlar ve düşmanı gözetlerlerdi. Bu dergâhın şeyhlerine de resmen Bizans'ı gözetlemek vazifesi verilmişti. Bunlar, Gözcü Baba, Gül Baba, Ali Baba, Balcı Baba, Mah Baba, Eren Baba, Şahkulu Baba, Yörük Baba, Sancaktar Baba, Mansur Baba, Semerci Baba, Garipçe Baba, Buhur Baba, Kartal Baba ve Çamlıca Baba gibi kimselerdi. Saygıyla anılması lâzım gelen bu zatlar, Bektâşî inançlarına göre, kırk erenlerdir. Bunların büyük bir kısmı, sonradan siyasi durumun değişmesi neticesinde şehid olmuşlar ve bulundukları yerlere gömülmüşlerdi. Bir fıkıh bilgini olan İvaz Fakih'in bunlardan biri olduğu sanılmaktadır. Şehid olan kimsenin bulunduğu yere gömülmesi eski bir âdettir. Süleyman Şah'ın Bolayır'da; İstanbul'un fethi sırasında ve sokak muharebeleri esnasında şehid düşenlerin yol kenarlarına gömülmesi bu yüzdendir.

730 (1329) tarihinde kazanılan muharebe neticesi, Türk öncü kuvvetleri Çamlıca Tepeleri'ne kadar gelmişlerdi. Bu sıralarda Orhan Gazi, Çamlıca havalisini de içine alan, fakat gerçek hudutları bilinmeyen geniş bir bölgeyi *Doğancı*larına tımar olarak vermişti. Tımar, Akşahin ve Akdoğan isimlerinin karşılığı olan *Laçin* ismini taşıyordu.

Laçin Tımarı, sonradan gelen padişahlar tarafından da kabul edilmiş ve yenilenmiştir.

Bu hükmün, Yıldırım Bayezid (791-804) (1389-1402) tarafından verildiği ve oğlu İsa Çelebi zamanında ve 805 (1402-3) tarihinde yenilendiği de ileri sürülmektedir.

Büyük tarih yazarı İbrahim Hakkı Konyalı, bir mecmuaya yazdığı yazıda Laçin Tımarı'nın anlamını anlatmakta ve bu arada da;

"Yıldırım Bayezid doğancılarına tahsis ettiği Üsküdar'ın doğusundaki yerlerden Çamlıca'daki bir çiftliği, İvaz Fakih isminde bir âlime vermiş ve onu her çeşit vergiden muaf tutmuştu. Oğlu İsa Çelebi de hicrî 805 tarihli bir hükümle babasının emrini teyid etmiştir...." demektedir.

Aynı yazıda, eski Ayasofya mütevellisi Derviş Çelebi tarafından yapılan Kocaeli'nin Gebze Kazası'na bağlı bir köy olduğu kaydedildikten sonra, "..... bu köyün Çelebi Sultan Mehmet tarafından İvaz Fakih'e verildiği ve onun da tevliyeti (vakıf işlerinin idaresi, mütevelli) evlâdına geçmek şartıyla vakfettiği, İvaz Fakih'ten sonra burasının oğlu Ali'ye, daha sonra bunun oğulları Ahmet, Mahmut ve Hızır'a geçtiği ve tahrir zamanında burasının Hızır'ın oğullarından Mahmut'un tasarrufunda bulunduğu...." kaydedilmiştir.

Bu açıklamalara göre, İvaz Fakih'in sonradan konulan şâhidesi üzerindeki vefat tarihinin doğru olmaması icap eder. Çelebi Sultan Mehmet zamanında ve 822 (1419) tarihinde sağ olduğu görülen İvaz Fakih'in şâhidesindeki 735 (1334-35) tarihi arasında 87 senelik bir fark vardır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan bir

vakfiyeye göre, Çelebi Sultan Mehmet (1413-1421) kendi şeyhi olan İvaz Fakih'e iki Çamlıca arasını temlik (mülk olarak verme) etmiştir. İvaz Fakih de bu yerleri vakfetmiştir. Kısıklı Çeşmesi'nin ilk bânisinin de bu zat olduğu söylenir.

Mehmed Hafid Efendi, *Mehahü'l-miyah* (güzel sular) adlı eserinde,

"Kısıklı ve havalisi, Laçin Tımarı namiyla İvaz Fakih adında, büyüklüğü gerçek bir şeyhe verildikte, şeyh bu büyük araziyi vakf edip, evlâtları da mütevelli olmuşlardır. Bu mütevellilik 1212 (1797) tarihinde bile yürürlükte idi. Şeyhe verilen (temlik olunan) arazi Tophanelioğlu Çeşmesi'ne kadar uzanıyordu. Evladı elinde Çelebi Sultan Mehmed Han tuğrasıyla gördüğümüz beratın suretidir. Burada, Laçin Tımarı'na mutasarrıf *'kudvetü'l-meşayih'* İvaz Fakih'in elinde olduğu ve hiç bir kimsenin bu tımara müdahale etmemesi lâzım geldiği yazılıdır. Bu berat, 822 (1419) tarihinde *'Meşta-yı Nerdibanlı'* da yani şimdiki Merdivenköy'ünde verilmiştir" diyor.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki tarihsiz bir *arzuhal*den Bağlarbaşı Rum ve Ermeni mezarlıkları sahalarının da İvaz Fakih Vakfı'ndan olduğunu ve burada ilk önce Rum Mezarlığı'nın tesis edildiğini ve sonradan da bir kısmının Ermeni Mezarlığı haline getirildiğini öğreniyoruz.

3 Muharrem 1245 (5 Temmuz 1829) tarihli bir *takrir*den de, Beyoğlu, Galata ve Boğaziçi'ne gelip yerleşen Ermeniler'in vilâyetlerine ve Üsküdar'a nakledildiğini öğreniyoruz.

Şevval 1255 (Aralık 1839) tarihlerinde, İvaz Fakih Vakfı mütevellisi Şerife Hidayetullah Hanım idi.

İstanbul Ansiklopedisi'ndeki Çamlıca Bektâşî Tekkesi adlı yazıda, "İstanbul fethinden bir asır kadar evvel Çamlıca Baba adında bir derviş tarafından kurulduğunu tahmin ediyoruz. Yani bu tekke ismini kurulduğu tepeden almamış, tepe, tekkeye ve bânisine nisbetle isimlendirilmiştir" denilmektedir.

İstanbul'da Yatağan Mescidi bânisi İlyas Ağa'nın 901 Saferi başlarında (Ekim 1495) vaki olmuş vakfiyesinde, İvaz Fakih Köyü'nde bir değirmenin vakfedildiğini görüyoruz.

Türbenin son türbedarlarından olan Hasan Tahsin Baba, Büyük Çamlıca Tahir Baba Bektâşî Tekkesi'nin şeyhi idi.

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/176) (İstanbul Ans. 7/3713-3717) (B. Şehsuvaroğlu, Göztepe, s. 9 vd.) (E. Ayverdi, Fatih Devri, 4/612) (Mehmed Hafid, Mehah-ı Miyah) (Barkan-Ayverdi, İstanbul Vakıfları Tahrir Def. s. 424) (Konyalı, Üsküdar Tarihi 1/360) (Osmanlı Arş. Evkaf Defteri III, No: 20132-24553)*

İZMİRLİ ALİ PAŞA TÜRBESİ

Türbe, Doğancılar'da Çakırcıbaşı Hasan Paşa Cami'inin kuzey tarafında olup, camiin son cemaat yerine bitişiktir. Ön tarafında, 1703 tarihli çeşmesi, sol tarafında ise Hacı Ahmet Paşa Türbesi vardır.

Bu açık türbenin Çakırcı Hasan Paşa Camii ile beraber 1558 tarihinde yapılmış olduğu, son cemaat yeri ile olan kesme taş bağlantılarından anlaşılmaktadır.

Büyükçamlıca'da İvaz Fakih Türbesi.

Evliya Çelebi, Hacı Paşa'nın bir de darü'l-kurrasının bulunduğunu bildirmektedir. Bu mektebin, Ali Paşa Türbesi'nin yerinde veya üzerinde olduğu sanılmaktadır. Çelebi, bu darü'l-kurradan dolayı Çakırcıbaşı Camii'ne *"Hacı Paşa Mescidi"* demektedir.

Ali Paşa'nın 1133 (1721) tarihinde gömülmesi ile burasının türbe haline getirildiği, kendisinden evvel bu yere hiç bir kimsenin gömülmemesi ile sabittir. 1721 tarihinden evvel mektebin yıkılmış olabileceği de akla gelebilir.

Türbenin, son cemaat yerine bakan yüzünde üç, Hacı Paşa Türbesi'ne bakan cephesinde dört, iki yanda ise sağda üç, solda iki penceresi vardır. Pencereler dökme demir şebekelidir. Tamamen kesme taştan yapılan duvarlarının üzeri harpuştalıdır. Türbe tarafındaki yüzüne bir kuş evi yapılmıştır.

Dellak lâkabı ile anılan Ali Paşa, 1114 (1702) tarihinde sipahiler ağası olmuş ve sonra sadaret kethüdalığı görevine getirilmiştir. Vezirlikle yeniçeri ağası olan Ali Paşa, Belgrad, Tımaşvar ve Rumeli valiliklerinde bulunmuş ve daha sonra da Mısır, Erzurum ve Azak'a memur edilmiştir.

Kandiye Muhafızlığı'ndan tekrar Mısır Valisi olmuşsa da 20 Ağustos 1720'de Boşnak Recep Paşa'nın Mısır Valiliği'ne atanması üzerine açıkta kalmıştır. Bu sırada, Ali Paşa'nın üzerinde kalan beylik alacaklarının tahsili için Kapucubaşı Hısım Mehmet Ağa Kahire'ye gönderilmişti. Mehmet Ağa, Ali Paşa'yı buradaki Yusuf Kulesi'ne hapsederek mal ve eşyasına el konmuş ve sonra da padişah fermanı ile Azepler Odabaşısı Acem İbrahim Ağa ile beraber idam edilerek kesik başları 29 Cemaziyelevvel 1133 (29 Mart 1721) tarihinde İstanbul'a getirilmiştir.

İzmirli Ali Paşa Türbesi.

Ali Paşa'nın hamzavî şâhidesi üzerindeki kitâbe şudur:

Diriga olmuşdu Mısr'a mustahfız Ali Paşa
Eyleyüb cam-ı şehadet oldu âhir zehr ü ukbâ
Vezir-i muhterem hatem-i şiyem bir zat idi hayfâ
Gülistan-ı cinâne uçdu ruhu andelib âsâ
Salâh ü iffet üzre geçmiş idi cümle evkâtı
Olub mağfûr ola yâ Rab mekânı Cennet-i a'lâ
Vefatın gûş idince söyledi tarihini hatîf
Şehid oldu Ali Paşa mahallin Adn ide Mevlâ
1133

Ali Paşa 29 Cemaziyevvel 1133 (28 Mart 1721) tarihinde vefat etmiştir.

Yanında aynı taşçının elinden çıkma şu şâhide vardır:

Hayf sad hayf ü diriga Ahmed Ağa'nın rûzgâh
Eyledi gülberk ömrün ziver hâk-i siyâh
Eyleyüb devr-i menasıb kesb-i enva-ı şeref
Nice yıllar olmuşdu umde-i eshab-ı câh
İyd-i ashadan mukaddem canını kurban idüb
Rûh-ı pâki iyd-gâh-ı Cennet'i kıldı penâh
Mağfiret kıl afv idüb cümle kusur ü cürmünü
Medfenin nûr ve makamın Cennet eyle yâ İlâh
Kabrine kim gelse der tarih-i sâl-i fevtini
Ruh-ı Ahmed Cennetü'l-me'vayı kılsun cilve-gâh
Fî 1136 (1723)

Hazîrede bunlardan başka;

1170 (1756) tarihli olarak Kandiye muhafızı ve Defterdar-ı Sabık Mehmed Paşa'nın kızı Fatma Hanım'ın,

1210 (1795) tarihli olarak Hatice Hanım'ın,

1278 Şaban 11 (11 Şubat 1862) tarihli olarak Üsküdar'da Doğancılar'da Sinan Paşa Mahallesi'nde oturan Silâhşoran-ı Hassa'dan Şakir Beyzâde, Enderun-ı hümâyundan mütekaid tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyye bendegânından Osman Nuri Bey'in,

İzmirli Ali Paşa Türbesi'nin yandan görünüşü.

1283 Zilhicce 10 (15 Nisan 1867) tarihini taşıyan, Osman Beyzâde Ahmed Bey'in oğlu Tarikat-i aliyye-i Halvetiyye bendegânından es-seyyid Mustafa Şevki Bey'in kabirleri vardır. Mustafa Şevki Bey'in kitâbesi Mısrî imzalıdır.

1188'de vezareti kaldırılan Çeteci Abdullah Paşa'nın torunu ve Mir-i Miran'dan Ahmet Paşa'nın oğlu olan Şakir Hasan Bey, babasının vefatında yetim kaldığı için Enderun'a alınmış ve özel hasekiler arasına girmişti. Sarayın ileri gelenlerine kendisini sevdirip Bab-ı Âlî'de karakulak ve yoluyla haseki ağa olduktan sonra çok geçmeden 1221 Recebinin üçünde (16 Eylül 1806) bostancıbaşı oldu.

Bu vazifede dokuz ay kaldıktan sonra Sultan III. Selim yanlısı ve Nizam-ı Cedîd taraftarı olduğu için, Kabakçı İsyanı'nda askerlerin isteği üzerine, 17 Rebiyülevvel 1222 (25 Mayıs 1807)'de boğularak öldürüldü ve kesik başı Aksaray Etmeydanı'ndaki asilere gönderildi.

Sonra cesedi ve eğer asilerden para karşılığı alınmışsa başı, 996 (1588)'de vefat eden ve Doğancılar'da Camii yanındaki türbesinde medfun olan Hacı Ahmet Paşa'nın torunu olup 1192 (1778)'de vefat eden Hacı Mehmet Bey'in bu türbedeki kabrine defn olundu. Bugün bu kabir mevcut değildir. Hacı Mehmet Bey, Şakir Bey'in ağabeyi olmalıdır.

(Vak'a-i Cedîd, Yayla İmamı Tarihi, Haz. Y. Semenoğlu, 1001 Temel Eser, s. 154) (Sicill-i Osmânî, 3/125) (Cevdet Tarihi, Üçdal Neş. 8/192-193, 204, 206-207) (G. Oğulukyan'ın Ruznamesi, Haz. H. Andreasyan, İstanbul 1972, s. 2, 4, 8-9)

Türbede medfun olanlardan biri de Kazasker Mehmet Mecdi Efendi idi. Kendisi, İstanbullu bir kadının oğludur. Müderris ve Edirne Mollası oldu. 1115 (1703)'te Mekke Mollası, 1116 (1704)'te İstanbul Payeli oldu. O sene Şabanında Anadolu Kazaskeri olup 12. günü merdivenden düşüp hasta olunca azl olundu. 1120 Zilkadesinde (Ocak 1709) ikinci defa Anadolu Kazaskeri oldu ve 1128 Rebiyülâhirinin dokuzunda (2 Nisan 1716) vefat etti. Kendisi fazıl, şeriat ilminin üstâd, şair, ahlâk sahibi ve mütevazı idi. Şiirleri vardır. Emir Buharî şeyhi ve Şekaik Zeyli hazırlayıcısı meşhur Şeyhî Efendi bunun yeğenidir. *(Sicill-i Osmânî, 4/96-97; Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s. 101)*

İzmirli Ali Paşa Çeşmesi bahsine bakınız.

Kaynaklar: *(Sicill-i Osmânî, 1/245 el-hac Ahmed Ağa; 1/239 Ahmed Ağa; 3/530 Ali Paşa Dellak) (Nusretname, İ. Parmaksızoğlu Türkçesi, 2/441 Ahmet Ağa İzmirli; 2/443 Ali Ağa Tellak md. fihrist) (Ayvansarayî, Vefeyât, Haz. F. Derin s. 43) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin- V. Çabuk, s. 61)*

Kaptan-ı Derya Sinan Paşa Türbesi.

KAPTAN-I DERYA SİNAN PAŞA TÜRBESİ

Üsküdar İskele Meydanı'ndaki Mihrimah Sultan Camii'nin mihrabı önündedir. Türbe kapalı olmayıp muhteşem bir lâhit şeklindedir. Kaide kısmı, yeşil somakidendir. Kısa baş taşı üzerine kaptan-ı deryaların giydiği bir kavuk yerleştirilmiştir. Bu serpuşun üzerine oturduğu üçgen şeklindeki mermer kaidenin üzerine "Lâ ilâhe illallah Muhammed Resulullah" kelime-i tevhidi, bunun altına ve üç kartuş içine ise şu kitâbe yazılmıştır:

Sağdaki kartuş içine;

"El-merhum el-mağfur Kapudan Sinan Paşa"

ortadaki kartuş içine;

"Senetü ihda ve sittîn ve tis'a mie"

sol taraftaki kartuş içine ise;

"İlâ rahmeti'llâhi teâlâ. Ruhuna Fatiha"

yazılmıştır. Ortadaki kartuş içindeki mısra, 961 (1553) tarihini göstermektedir.

Bu üçgen kaidenin sağ omuzu üzerine *"Küllu men aleyhâ fân"* (Dünya üzerindeki herkes fanidir) ayeti, sol omuz üzerine ise *"Küllu nefsun zâikatü'l-mevt"* (Her nefis ölümü tadıcıdır.) ayet-i kerimesi yazılmıştır.

Yuvarlak, mermer ayak taşının dış yüzüne, alt alta iki kartuş içine şu kitâbeler yazılmıştır:

Kim bu merhumu du'a ile ana
Hakk teâlâ rahmet eylesün ana
Bunun altında ise;
Yusuf-i sâni idi ahbaba
Görünürdü adû gözüne Sinan
Sihri'yâ gel du'a-i hayr idelim
Ruh-ı pâkin şâd ide Sübhan
Hâtif-i gayb didi tarihini
Daldı rahmet denizine Kapudan
Fî seneti ihda ve sittîn ve tis'a mie-961

Kitabelerin altına tarih rakkamı yazılmamıştır.

Kitabe, *Kız Memi* namıyla anılan Sihri Çelebi tarafından hazırlanmıştır. İstanbul'lu olan Sihri, Sirozlu Hasan Çelebi şehremini iken ona kâtip olmuş ve daha sonra da Halep defterdarı olarak beraber gitmiş ve Sultan III. Murat devri (1574-1595)'nde vefat etmiştir.

Sinanüddin Yusuf Paşa, sadrazam Rüstem Paşa'nın kardeşidir. Enderun'dan yetişmiş ve 957 (1550)'de kaptan-ı derya olmuş ve bu görevde takriben 4 sene kalmıştır. Trablusgarb (Libya) bunun zamanında feth edilmiştir. Peçevî, tarihinde "dert dinlemeyen gazaplı bir hakim idi. Soğuk yüzlü, büyüklük taslayan bir adamdı" dediği halde bir İspanyol yazarı "dev yapılı, cidden yakışıklı ve pek yiğit bir adamdı ve o denli de iyi bir insandı" demektedir.

Bu İspanyol yazara göre Sinan Paşa, 1553 tarihinde Sultanahmet Meydanı'nda yaptırdığı büyük ve muhteşem konakta 15 Muharrem 961 (21 Aralık 1553)'te vefat etmiştir. Büyük bir merasimle, –Beşiktaş İskelesi civarında yaptırmakta olduğu kendi camii tamamlanmadığı için– Mihrimah Sultan Camii hazîresine gömülmüştür. İki kızı ve bir oğlu bulunduğu halde büyük serveti, hayatta iken vasi tayin ettiği Mihrimah Sultan'a intikal etmiştir.

Sinan Paşa'nın Beşiktaş'taki camiinden başka, Guraba Hastahanesi civarında, eski Lütfi Paşa Mahallesi'nde, Yenibahçe tabir olunan mahalde, 1915 tarihinde yanarak yok olan ve Kaptan Paşa ismiyle bilinen bir mescidi daha vardı.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/127 ve 2/90) (Sicill-i Osmânî, 3/106-109 ve 2/120 Sinan Paşa, Sihri Çelebi ve Hasan Çelebi) (Kâtip Çelebi, Tuhfetü'l-Kibar, O. Ş. Gökyay Türkçesi, s. 88-91-207) (Danişmend, Kronoloji 2/438) (Peçevî Tarihi, Uras Türkçesi, 1/28) (Fuad Carım, Kanunî Devri'nde İstanbul, s. 9-54 arası) (Ayvansarayî, Vefeyât, Haz. F. Derin, s. 41) (T. Öz, İstanbul Camileri, 1/122) (E. Ayverdi 19. Asırda İstanbul Haritası, Pafta D-4) (Gezi Notu)*

KARACAAHMET SULTAN TÜRBESİ

Üsküdar'da en çok ziyaret edilen türbelerden biridir. Nuhkuyusu Caddesi ile Gündoğumu Caddesi'nin birleştiği köşededir. Karşısında Fethi Ahmet Paşa Camii, sol tarafında 1154 (1741) tarihli Sa'deddin Efendi sebil, çeşme ve açık türbesi, sol gerisinde halkın yanlış olarak Karacaahmet Sultan'ın atının mezarı dediği, altı sütunlu ve tek kubbeli, Rum Mehmet Paşazâde Nişancı Hamza Paşa'nın açık türbesi vardır.

Türbeye Gündoğumu Caddesi'ne açılan demir bir kapıdan girilir. Kapı üzerinde, dört mısralı şu kitâbe vardır:

Ravza-i feyz-i fütûh-ı Karacaahmed'dir
Gel erenler oku bir Fatiha kıl istimdad
Eyledi zevcesi Fehmiyye Hanım ruhi-çün
Matbah-ı âmire memuru Ziya Bey bünyâd
1283 (1866-67)

Karacaahmet Sultan Türbesi.

Karacaahmet Sultan Türbesi dış kapı kitabesi.

Kitâbeden de anlaşılacağı üzere türbe, Saray matbahı memuru Ziya Bey tarafından karısının ruhu için yaptırılmıştır.

Kapının sol tarafında Ziya Bey'in aynı tarihte inşa ettirmiş olduğu sebil vardır.

Kapıdan uzunca bir avluya girilir. Sağ tarafta, mezarlığa açılan bir kapı ve pencereler bulunmaktadır. Sol tarafta ise, sebil odası ve onun arkasında üç kabir mevcuttur. Çimentodan yapılmış bir sandukanın ayak ucuna üç kabir taşı yerleştirilmiştir ki, en eski tarihli olanın kitabesi şudur:

Karacaahmed Sultan ki, kutbü'l-ârifîn idi
Niyaz ile gelüb her subh ü şâm eşiğine yüz sür
Keramet ehlidir evlâdı hem sahib-i nazardır
Ziyaret ile tazim et huzurunda ayağın dür
Berat gicesi öldü Şeyh Mehemmed didiler tarih
Bu köhne tekkeden el çekdi hem göçdü Mehemmed Dede
.....
.....
Sene 1050 (1640-41)

Karacaahmet Sultan Türbesi iç kapısı üzerindeki kitabe.

Etrafı demir parmaklıkla çevrili olan bu yerdeki ikinci kabir taşı üzerinde şunlar yazılıdır:

Derviş Halil'in ciğerkûşesi
Merhum ve mağfur Selim Dede
Ruhi-çün el-Fatiha
1156 (1743)

Üçüncü kabrin kitâbesi de şudur:

Merhum ve mağfur
Tekye-nişîn Şeyh Halil
Ruhi-çün Fatiha
1173 (1759)

Son iki taş baba oğula ait olup baba, oğlu Selim Dede'den 16-17 sene sonra ölmüştür. Her ikisinin üzerinde tarikat sikkeleri vardır.

Bu üç kabir taşının arkasında dikdörtgen, mermer bir kitâbe bulunmaktadır. Türbenin ilk defa yapıldığı sırada kapısı üzerine konulan bu kitâbe, 1866 tarihindeki onarım esnasında yerinden alınarak buraya yerleştirilmiştir. Dört satır halinde hazırlanmış olan onaltı mısralı kitâbe şudur:

Dürretü't-tâc-ı sâhibetü'l-izz ü atâ
Hazreti Valide Sultan o hayrü'n-nisvân
Karacaahmed gibi sultan-ı veliyyullahın
Merkad-i pâkini ihyâ kılub itdi bünyâd
Eyledi divar-ı cenabına açub hûb bâb-ı şerif
Rûh-ı pâkinden erişe ana her dem feyzâ
Cezbesi çekdi şehinşâh-ı cihânı götürüb
Üstüne hazır ide himmetin anın Rahman
Bundadır üçler ve kırklar yediler rical-i gayb
Yeridir bunda kabul oluna du'alar her an
Ravzasın her ki, ziyared ide hayriyle du'a
İde hem Padişehe sâhibetü'l-hayra du'a
Didi itmamına Asârî dahi tarih
Pâk-ı câ tekyegâh-ı Karacaahmed Sultan

Son mısraın iki tarafına:

"Fî seneti erba'a ve elf temme" diye yazılmıştır ki, 1004 (1595-96) senesinde tamam oldu anlamına gelir.

Şair Asârî'nin yazmış olduğu bu kitâbede Valide Sultan'ın ismi zikredilmemiştir. Türbenin etrafına duvar çekip, güzel bir kapı açtıran Safiye Sultan'dır. Sultan III. Mehmet'in annesi olan Safiye Sultan, Sultan III. Murat'ın *başkadınıdır*. Kendisi, 10 Kasım 1605 tarihinde vefat ederek Ayasofya Camii önündeki III. Murat Türbesi'ne gömülmüştür. Oğlunun, 27 Ocak 1595 tarihinde tahta çıkması ile Valide Sultan olmuştu.

Cümle kapısının karşısındaki kapıdan türbeye girilir. Burada orta yerde, etrafı bir parmaklıkla çevrilmiş olan büyük bir sanduka vardır. Üzerinde bir tarikat sikkesi, iri tesbihler ve baş tarafında muhtelif boy pirinç şamdanlar ve 24 mısralı bir levha bulunmaktadır. Duvardaki camekânda ise Karacaahmet Sultan'ın hırkası, tesbihleri ve takkesi muhafaza edilmektedir. Çatısı içten kubbelidir.

Karacaahmet için yazılmış olan medhiye şudur:

Mu'cizât-ı a'zamın inkar olunmaz çün Ali
Türbe-i himmet nümâyâna giren bağlar eli
Sen heman riyaz-ı Adn'in en mukaddes bir gülü
Kubbe-i hazretini eyler tavaf can bülbülü
Yürüden cansız duvarı Hacı Bektaş-ı Veli
Bindin arslana gazanfer Karaca Ahmed Veli

* * *

Bu keramet-i ekberi ızhar eden Sultanlığın
Üsküdar'ın zulmetin rûz eyleyen lem'anlığın
Hıfzeder bunca enamı şol senin şiranlığın
Şûle-yâb eyler kararmış kalbleri nuranlığın
Yürüden cansız duvarı Hacı Bektaş-ı Veli
Bindin arslana gazanfer Karaca Ahmed Veli

* * *

Ehl-i hâcet âlî katında olur nâil-i meram
Zümre-i derd hem sütun-ı sengine etmiş ihtimam
Haşre dek çeksem kalem evsafın olmaz kim temam
Akibet tesrir olur dilerse dilek telhikam
Yürüden cansız duvarı Hacı Bektaş-ı Veli
Bindin arslana gazanfer Karaca Ahmed Veli

* * *

Men cihat-ı kurbünün eskun şair-i müslim
Sen Veli-i Müstakim ezkar-ı tevhid ehlim
İşbu nazmım kıl kabul gayet günahkâr-ı kelim
Pişgâh-ı zâkirim herba derûn-ı neslim
Yürüden cansız duvarı Hacı Bektaş-ı Veli
Bindin arslana gazanfer Karaca Ahmed Veli
Sene 1318 (1900)

Karacaahmet Sultan Türbesi iç kapısı yanındaki şâhideler.

Karacaahmet Sultan Türbesi'ndeki Hicrî 1318 tarihli methiye.

Kitâbe, İhsan Bey tarafından yazılmış olup kendisinin bir levhası da duvarda asılıdır.

Türbe, şimdiki şeklini 1866 tarihinde almıştır. Ondan evvelki durumunu kitâbeden az çok anlamaktayız. 1595 tarihine kadar üzerinde sadece bir makam taşının bulunduğu sanılan kabrin etrafı bir duvarla çevrilmiş ve bir de kapı açılmıştır. Çatısı bulunmayan bu açık türbenin kapısı, Nuhkuyusu Caddesi'ne bakıyordu. Çünkü, türbenin sağ tarafındaki mezarlık, 1273 (1856) tarihinde, Mehmet Rüşdü Paşa'nın annesi Fatma Zehra Hanım'ın buraya gömülmesi ile bir kabristan haline gelmiştir.

Türbe son olarak Avni Paşa'nın oğlu Ahmed Fuat Bey tarafından tamir ettirilmiştir.

Fransız ressamı ve seyyahı F. W. Topham'ın XIX. yüzyıl başlarında Gündoğumu Caddesi'nden bakarak yaptığı gravürde bu mezarlık yoktur. Resimde, 1154 (1741) tarihli Sa'aded-din Efendi sebil, çeşme ve açık türbesi, karşısında taşçılara ait olduğu sanılan ahşap iş yerleri ve Karacaahmet Türbesi'nin eski hali açıkça görülmektedir. Fazla yüksek olmayan türbenin bu caddeye bakan cephesinde pencere ve kapı yoktur. Dar saçaklı, alaturka kiremit döşeli bu küçük yapı, ihtimal Safiye Sultan Türbesi'nin çatılı halidir.

Karacaahmet Sultan makamı, 946 (1539) tarihinde gördüğü bir rüya üzerine, Gülfem Hatun tarafından yaptırılmıştır. Kendisi, Manisa Sarayı'nda bulunduğu sırada sık sık Horoz Köyü'ne giderek Karacaahmet'in Türbesi'ni ziyaret ediyordu.

Karacaahmet'in Hacı Bektaş-ı Veli zamanında yaşadığı ve onunla birlikte bir çok menkibelere adı karıştığı bilinmektedir. Kendisi Horasan Türk Beyleri'nden biri olup, Moğol istilâsından sonra artan baskılara tahammül edemeyerek göç etmiş ve Manisa'ya yerleşmiştir.

Saruhan Oğulları zamanında ve 773 Muharreminin ilk günü (Temmuz / Ağustos 1371) Saruhan Oğulları'nın son hükümdarı, ilim ve sanat aşığı İshak Çelebi'nin Manisa'da, Şeyh Revak Sultan'a vakfettiği arazi için tanzim ettirdiği vakfiyede, şahidler arasında "Süleyman Horosânî oğlu Karacaahmet" diye imzası vardır.

Kendisinin hangi tarihte vefat ettiği malum değildir. Fakat, 800 (1397) tarihlerinde hayatta olmadığını, M. Çağatay Uluçay'ın *Saruhan Oğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar* adlı kitabındaki şu kayıtdan anlıyoruz:

"İshak Çelebi'nin vezirlerinden Murtaza Beyoğlu Hoş Kadem Paşa'nın 800 hicri yılında tanzim ettirdiği vakfiyesinde..... *Gökçeağaç denilen iki kıt'a arazinin cem'isinden gelen hasılat, Eş-şeyh ârif-i billah Karacaahmet Tekyesi'nin misafirleriyle, tekyenin sakinlerine, orada yapılmış merkad ve türbesine gelenlere, merkadin hizmetçileriyle, gelen-gidenlerin, halin iktizasına göre, it'amına* sarf edilecek."

Karacaahmet Sultan'ın gerçek türbesi, Manisa'nın 5 km kuzey batısındaki Horoz Köyü'ndedir. Manisa-Menemen Yolu, bu köyün yanından geçer. Ayrıca, demir yolu üzerindeki Horozköy İstasyonu'na bir km mesafededir. Kendisinin Üsküdar'daki makamından başka, Afyon'un 36 km kuzeyinde, Afyon-Kütahya demir yolu ve karayolları arasında ve kara yoluna 7 km mesafedeki Karacaahmet Köyü'nde ve Akhisar-Sındırgı yolu üzerinde ve Akhisar'ın 15 km kuzey doğusundaki Karaköy'de bi-

rer makamı daha vardır. Bunlardan ayrı olarak Eşme'nin Karacaahmet Köyü'nde de bir makamı bulunmaktadır. Bu köy, Uşak-Eşme karayolu civarında olup, Eşme'ye 20 km mesafededir. Burada, oğlu Eşref Sultan medfundur.

Afyon'un Karacaahmet Köyü'nde türbesi ve zaviyesi vardır. Adına kurulan bu türbeye akıl hastaları gelir ve en çok 40 gün içinde gerçek sağlığa kavuşurlar. Devrinin kudretli bir hekimi olan Karacaahmet, tedavi sırlarını oğlu Eşref Sultan'a, o da onun torunlarına öğretmek suretiyle günümüze kadar gelmiştir. 1963 yılında, İstanbul ve Ankara Tıp Fakülteleri profesörlerinden oluşan on kişilik bir heyet bu köye gelerek bu tedavi yöntemini incelemişler ve hastalar üzerindeki müsbet tesirini gözleriyle görmüşlerdir. İşte Karacaahmet'in kerameti budur. Karacaahmet Sultan Tekkesi mensupları bu görevi yüzyıllar boyunca, hiç bir menfaat gözetmeden sırf insanlara hizmet gayesiyle devam ettirmişlerdir.

Halk arasında hâlâ söylenen bir ilâhî vaktiyle her sabah ezanında, Ramazan gecelerinde ve kandil günlerinde Karacaahmet Camii'nin minaresinden okunurdu:

Karacaahmet ulu Veli
Akıllanır gelen deli
Karşısında hayran Bali
Sultan Karacaahmet Sultan
Oğlu Eşref kâmil insan
.....
Dervişler giyer aba
Dolaşırlar tekke türbe
Karşısında Gözcü Baba
Sultan Karacaahmet Sultan
Oğlu Eşref kâmil insan

Karaca Ahmet Sultan'ın ve kendisinden sonra gelen ahfadının insanlığa yaptıkları bu hizmetlerden ve "Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri'nin manevî emr-i irşadları ile Âl-i Osman evlâdından Orhan Gazi" ye Bursa'nın ve daha sonra Üsküdar'ın fethi sırasında, pek çok hizmetleri geçtiğinden, son Osmanlı Padişahı'na kadar bu yüce sülâleden hiç bir vergi alınmamıştır.

Türbede, Karacaahmet Sultan'ın annesi Sultan Ana ve 33 yakını medfundur.

Karacaahmet Sultan hakkında *Şekayık-ı Numaniye*, *Mir'atü'l-Kainat* ve *Künhü'l-Ahbar* adlı eserlerde kısa bilgiler vardır.

Âşık Paşazâde tarihinde:

"Orhan zamanında, ulemadan Davud-i Kayserî ve Taceddin-i Kürdî var idi. Ve Kara Hocay idi. Ve fukaradan Geyiklü Baba ve Aşık Paşam ve Karacaahmet ve Ahi Evren. Bunlar cem'i du'aları müstecab azizler idi." diye yazılıdır.

Yukarıdaki açıklamalardan kendisinin mücahid evliyalar ordusuna mensup olduğu anlaşılmaktadır. Silâh arkadaşları arasında Hakkı Baba, Revak Sultan, Kırtık Baba, Gözcü Baba, Gül Baba, Hayran Balı, Kaymak Dede gibi kimseler vardır.

Ali Efendi, *Künhü'l-Ahbar* (Gerçek haberler) adlı eserinde:

Karacaahmet Sultan sandukası.

Karacaahmet Sultan'a ait olduğu söylenen hırka.

"Ol tarihde Rum-erenleri'nin kutb-ı nâm-dâri Karacaahmet Sultan idi. Sivrihisar'da sakin Seyyid Nureddin nâm umde-i vâsılîn terbiyesiyle seccade-nişîn olmuştu, asrında elliyedi bin mürid-i hidayet-nüvid, Karacaahmet Sultan'ın taht-ı hükmünde idi." demektedir.

Karacaahmet Sultan, Hacı Bektaş-i Veli'nin vefatı sırasında yanında bulunmuş ve büyük veli kendisine:

"Karacam, bir yerde mekânın olsun
Kırk yerde çerağın yansın…"

Karacaahmet Sultan Türbesi yerleşim krokisi.

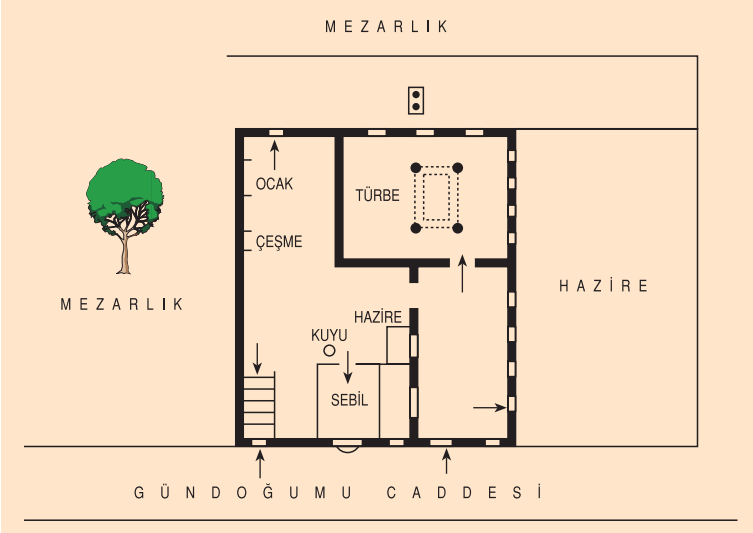

diye du'a etmişti. Bunun için bir çok yerde makamı vardır.

Karacaahmet Sultan'ın, Darıca ile Eskihisar arasındaki Pelekonon Ovası'nda, 1330 tarihinde, Bizans İmparatoru III. Andronikos ile Osmanlı Hükümdarı Orhan Gazi arasında yapılan savaşta bulunduğu rivayet edilir. Bu, yukarıda da zikredildiği gibi, türbesinin duvarına asılan bir levhada yazılıdır.

Yaralı vaziyette kaçan imparatorun arkasından Türk ordusunun ve bu arada Mücahid Evliyalar ile Karacaahmet'in Üsküdar'a kadar geldiği söylenmektedir. Kendisinin bir müddet durduğu veya dinlendiği yer sonradan makam haline getirilmiş olmalıdır.

Ayvansarayî Hüseyin Efendi *Mecmua-yı Tevarih*'inde:

"Karacaahmed, Horasan Şahı'nın evlâdıdır. Ve sadat-ı kiramdandır. Tarik-i meşayihe rağbet edip Nakşibendiyye tarikatine girip ve Anadolu'da seyahat ederek 40 kadar mahalde makam yapıp çerağ uyandırmıştır. Ve herbirinde nice çile-i ibadet ve ta'at çıkarıp birer teberrük (hediye) vaz edip anlardan biri dahi Üsküdar haricinde ma'ruf mahaldir ki, orada hırkalarını hediye olarak duvara asmıştır," demektedir.

Bu sırada, Merdiven Köyü'ndeki İmparatorluk Av Köşkü de Mücahid Evliyar'ın karargâhı haline getirilmiş ve bu yerden başlayarak Üsküdar'da Doğancılar'a kadar uzanan gözetleme yerleri tesis edilmiştir. Gözcü Baba ve Gül Baba bunlardan ikisidir.

Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinde "Şanlı, gönlü yaralı tekke dervişlerinin vasıfları" nı anlatırken "Karacaahmet Sultan Tekkesi mezarlık içindedir." demektedir. Türbenin yanında veya civarında 1630 tarihlerinde bir tekkenin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu tekkenin mevcudiyeti Şaban 1095 (Ocak 1684) tarihli Mahmut Ağa Vakfiyesi'nden de anlaşılmaktadır. Mektebi bahsine bakınız.

İlk kitâbenin yazarı Asârî, XVII. yüzyılın ilk yarısında yetişen değerli bir şair olup hayatı hakkında tezkirelerde hiç bir bilgi yoktur. Yalnız *Kafzâde Faizî* (1590-1631 Zincirlikuyu), onun 1029 (1620)'de öldüğünü haber vermektedir.

Karacahmet Türbesi ve çevresi. *Türbenin yanına kadar sokulan mezarlık sonradan istimlâk edilmiştir. Nuhkuyusu Caddesi'nin dirsek yaptığı yerde Fethi Ahmet Paşa-Rodosî Çeşmesi'nin haznesi görülmektedir.*

Şairin bir tarihini gören Emrullah Efendi (1858-1914 Fatih Camii) mükemmel bir surette yazmağa başladığı *Muhitü'l-Maarif* adlı ansiklopedisinde: "Şuarâ-yı Osmaniye'den şiirde maharet sahibi idi. Vefatı 1030 hududundadır. Muhtelif mevkilerde tarihleri yazılıdır." demektedir. Darü's-saâdetü'ş-şerîfe ağası el-hac Mehmet Ağa'nın 993 (1585)'te Mimar Davud Ağa'ya yaptırdığı camiin kapısı üzerindeki tarih onundur.

Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre Çorlu'da, Karacaahmet Sultan adına kurulmuş bir tekke vardır.

Yine aynı yazara göre, Üsküdar'da en çok ziyaret edilen evliyalardan ikisi, Mahmud Hüdâyî Efendi ile Karacaahmet Efendi Hazretleridir.

Karacaahmet'in adına yapılmış Çorlu ve İstanbul'da birer tekke vardı. İstanbul'daki tekke, Saraçhanebaşı'nda, İbrahim Paşa Hamamı civarında idi. Bugün mevcut değildir. Çorlu'daki ise arsa halinde olup burada bir de makamı vardır ki, yol ortasında kalmıştır.

Kaynaklar: *(F. Köprülü, İlk Mutasavvıflar, s. 44, 94, 220, 224) (Şekayık-ı Numaniye, 1/33) (Mir'atü'l-Kainat, 2/299) (Mustafa Ali, Künhü'l-Ahbar, 5 S 55) (N. Atsız, Aşık Paşazâde Tarihi, s. 235) (İ. Hakkı, Merâkıd, s. 1, 60) (A. Gövsa, Meşhur Adamlar, 3/864) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/173; 3/40; 4/197; 5/183; 13/45, 56) (H. Bayrı, İstanbul Folkloru, s. 172) (F. Yazıcıoğlu, Afyon Evliyaları ve İlim Adamları, s. 162 vd.) (M. Raif, Mir'at-i İstanbul, s. 116) (N. Araz, Anadolu Evliyaları, s. 411 vd.) (Ç. Uluçay, Saruhan Oğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar, s. 19-30) (Ç. Uluçay, Manisa Ünlüleri, s. 51) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, s. 400) (Şemseddin Sami, Kamusü'l-Alam 5/3623) (S. N. Ergun, Türk Şairleri, 1/103, Asârî md.) (Sicill-i Osmânî, 2/386) (Barkan-Ayverdi, İstanbul vakıfları Tahrir Def. No: 157) (İbrahim Gökçen, 16 ve 17. Asırlarda Saruhan Zaviye ve Yatırları, s. 28) (Osm. Arş. Evkaf Defteri III, No: 23082 ve s. 2211)*

KAVSARA MUSTAFA BABA TÜRBESİ

Türbe, Çavuşdere Caddesi ile Kartal Baba Caddesi'nin birleştiği yerde ve bugün mevcut olmayan Kavsara Tekkesi Mescidi'nin sol tarafındadır.

Türbede, sepet yaptığı için *kavsara* lâkabı ile anılan Mustafa Baba medfundur. Kendisinin "Bin hem altmış yedide (1656-57)" vefat ettiğini bugün mevcut olmayan fakat *Hadîka*'da yazılı bulunan bir levhadan öğreniyoruz.

Dikdörtgen şeklindeki beton türbenin caddeye bakan, parmaklıklı bir hâcet penceresi, yan taraftaki küçük avluya açılan basit, tahta bir kapısı vardır. Hiç bir yerinde kitâbe yoktur.

Mustafa Baba'nın Halvetî Tacı ile süslü şâhidesinin üzerinde şunlar yazılıdır:

Can ü gönliyle muhibb-i Hazreti Âl-i Aba
Ruhu şâd ola zîhî Kavsara Mustafa Baba
İderken vadiyy-i sıhhat serada tavr-ı asâyiş
Niday-i"İrcî' emrin işitdi ya'ni ma'nada
Dâr-ı dünyada ikamet gayr-i mümkün olduğun
Fehm idince canib-i ukbâya itdi azm-i tâm
Merhum ve mağfur Kavsara Mustafa
Baba'nın ruhi-çün el-Fatiha
Sene 1167

Kavsara Baba Türbesi.

Şâhidede Mustafa Baba'nın 1167 (1753-54) tarihinde vefat ettiği yazılıdır. Oysa, torununun yazdırdığı levhada 1067'de vefat ettiği belirtilmiştir. 1167 tarihinin yanlışlığı yine bu levhadaki;

Bin yüz yirmi beşte bir veledi
İtti tamir ceddi pek uludur

mısralarından anlaşılmaktadır. 1125 tarihli levhada Mustafa Baba'nın 1067'de vefat ettiği belirtildiğine göre, 1167'de öldüğü düşünülemez.

Türbe ve mabedin geçirdiği bir yangından sonra, levha kaybolmuş olduğundan, Mustafa Baba'nın yeniden yazılan kabir taşında 100 yıllık bir hata yapılmıştır. Aynı hata Gülfem Hatun Türbesi'nde de meydana gelmiştir. Bu türbe bahsine bakınız.

Hadîka yazarı eserini 1768 tarihinde tamamladığına göre bu yangın felaketi bu tarihten sonra meydana gelmiş olmalıdır.

Kavsara Mustafa Baba Tekkesi Mescidi 1930 tarihlerinde yıkılmış bulunduğundan, 3-4 parçaya ayrılan büyük kitâbesi ve ayrıca mihrab üzerinde bulunan ayet kitâbesi türbe dahiline yerleştirilmiştir.

Türbe tamamen ahşap iken, 60 yıldan fazla türbe karşısındaki tahta evde oturan *Hamdi Erengülü* Bey'in gayreti ile şimdiki şeklini almıştır.

Kavsara Mustafa Baba Camii bahsine bakınız.

Türbede bir mihrab ayeti vardır. Bu, vaktiyle mescidin mihrabı üzerinde idi. Mabet yıkılınca, taş buraya konmuştur.

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrab"

Bu güzel yazı, Hattat Abdüllâtif Efendi tarafından hazırlanmıştır. *(Tuhfe, s. 293)*

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/220) (Sicill-i Osmânî, 4/416 Kavsara md.*

KEFÇE DEDE TÜRBESİ

Türbe, Ahmediye Camii'nin mihrab duvarı önündedir. 947 (1540) yılında vefat eden ve Ahmediye Camii yerindeki ilk mabedin bânisi olan Kefçe Dede'nin kabri üzerine 1722 tarihinde yaptırılmıştır.

Altı mermer sütun üzerine oturtulmuş bir kubbeden oluşan bu açık türbedeki Kefçe Dede'nin kabir taşında:

Sâhibu'l-hayrat
Merhum Kefçe Dede
Ruhuna Fatiha
Sene 947

yazısı okunmaktadır.

Bir halk söylentisine göre, şimdiki Ahmediye Camii'nin bânisi Tersane Emini Ahmet Ağa, kendisine bir türbe yaptırmak istemiş fakat gördüğü bir rüya üzerine bundan vazgeçerek Kefçe Dede namıyla şöhret bulan Mehmet Dede'nin kabri üzerine görülen bu türbeyi yaptırmıştır. (Kefçe Dede Mescidi bahsine bakınız.)

Kaynaklar: *(İstanbul Ans. 1/380)*

Ahmediye Camii hazîresinde Kefçe Dede şâhidesi.

Kefçe Dede Türbesi.

KORUCU BABA TÜRBESİ

Bugün mevcut olmayan türbe, eski adı Karacaahmet Caddesi olan şimdiki Gündoğumu Caddesi ile Halk Caddesi'nin birleştiği yerde ve Sultan I. Mahmut Cami'inin sol tarafında idi. Camiin yerinde bugün Üsküdar işhanı vardır.

Ahmediye Meydanı'na bakan bu açık türbenin etrafı, alçak bir duvar ve parmaklık ile çevrilmişti. 1930 tarihinde yol genişletilirken kaldırılmış ve kemikleri Gizlice Baba Türbesi'ne nakledilmiştir.

Gerçek ismi unutulmuş olan Korucu Baba'nın kimliği hakkında bugün için bir bilgimiz yoktur.

Kaynaklar: *(Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/59 ve s. 52'deki resim)*

KÖSTENDİLİ ALİ ALÂADDİN EFENDİ TÜRBESİ

Bu açık türbe, Selâmsız semtinde ve bu isimle bilinen tepe üzerinde eski adı Tekke İçi, şimdiki ismi Kâtibim Aziz Efendi Sokağı olan sokak ile Ethem Ağa Sokağı'nın birleştiği yerdedir. Tam karşısında Selâmi Ali Efendi (öl. 1692) tekkesinin harabesi ve hazîresi bulunmaktadır. Sokağa ismi verilmiş olan Edhem Ağa, XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış bestekârlardan olup, Selâmi Ali Efendi Tekkesi'nin de zâkirbaşısı idi. Kabri, küçük hazîrede iken sonradan kaybolmuştur. Kemanî Edhem Ağa, 1272 (1855) tarihinde vefat etmiştir.

Köstendili Ali Efendi Türbesi.

Etrafı bir duvarla çevrili olan türbenin duvarına, yeni yazı ile yazılmış şu mermer kitâbe konmuştur:

"Tarikat-i Halvetiye'den, hatemü'l müctehidin Piri, Muhammed Nureddin-i Cerrahî Hazretleri'nin mürşid-i azizi, Köstendil Müfti-yi kibarı, ricalullahtan Hazreti Şeyh Ali Alâaddin-i Halvetî kuddise sırruhu'l-bâkî 1143 (1730-31) ile haremi Havva Bacı Hatun (k.s.) 1167 (1761-62) ruh-i şerifleri için el Fatiha"

Ali Alaaddin Efendi'nin kabri ayrıca demir bir parmaklık içine alınmıştır. Kendisinin ve oğlunun şâhideleri Halvetî sikkelidir. Türbenin önünde, çok perişan durumda 30 kabir taşı vardır. Burada bir de sütun ve kaidesi, küp şeklinde bir yalak ve yazısı olmayan bir kuyu bileziği bulunmaktadır. Bu sütun ve kaidesinin, Selâmi Ali Efendi Camii önündeki revaka ait olduğu sanılmaktadır.

Nureddin Cerrahî, dayısı devlet ricalinden Hüseyin Efendi'nin Üsküdar'daki konağında bulunurken bir gün, Selâmi Dergâhı'na gitmiş ve oradaki odalardan birinde oturmakta olan Ali Alaaddin Efendi ile görüşmüştü. Şeyhin etkisinde kalan Nureddin-i Cerrahî, mesleği olan kadılığı (yargıç) bırakarak onun müridi olmuştu. Bir müddet sonra Halvetîliğin ünlü Cerrahiye şubesini kurmuş ve 1133 (1720-21) tarihinde de vefat etmiştir. Sülûkunu H. 1115 tarihinde tamamlamıştır.

Köstendilî Ali Efendi, Pir Hazreti Nureddin-i Cerrahî'nin mürşidi olduğu gibi, Pir Seyyid Ahmet Raufî El-Üsküdarî'nin de mürşididir.

Nureddin Efendi, çok genç denebilecek bir çağda, 1101 (1689-90) tarihinde Mısır Mevleviyetine naib olduğuna göre, Ali Alaaddin Efendi ile olan görüşmesi de bu tarihte olmuştur. Sülukunu tamamladıktan sonra şeyhinin emriyle Karagümrük'te Kethüda Canfeda Hatun Camii'nde tarikati yaymaya başladı.

Köstendilî Ali Efendi'nin diğer oğlu Seyyid Muhyiddin Efendi, Salkımsöğüt Tekkesi de denilen Sirkeci'deki Aydınoğlu Tekkesi'ne ve Mehmed Garib Efendi'nin yerine şeyh olmuştur. 1174 (1760-61)'de vefat eden Muhyiddin Efendi tekkenin hazîresine gömülmüştür. Ocak 1984'te yaptığım araştırmada taşına tesadüf etmedim.

Köstendili Ali Efendi Türbesi ve hazîresi.

Şeyh Ali Efendi'nin, büyük taclı ve başka bir şâhidenin yazısı silinerek arka yüzüne yazılmış gibi görünen şâhidesi üzerindeki kitâbesi şudur:

Hadimü'l-fukara / Eş-şeyh Ali / Halvetî el-ma'ruf / Köstendilî / ruhu çün el-Fatiha / Sene 1143 (1730)

Yanındaki şâhideler şunlardır:

Köstendilî Ali Efendi'nin / zevcesi olan Havva Hatun'un / ruhu çün Fatiha. / 6 Zilkade 1167 (25 Ağustos 1754).

Aynı biçim sikkeli:

Hadimü'l-fukara / el-hac Şeyh / Ömer Efendi-i / Halvetî ruhu çün Fatiha. 1175 (1761)

Köstendilî Ali Efendi Fazıl Ali Efendi'nin diğer halifesi Seyyid Abdülaziz Efendi'nin damadı idi. Şeyh Abdülaziz Efendi 1120 (1708) tarihinde vefat ederek Üsküdar'da gömülmüştür.

Türbe Dışındaki Şahideler Şunlardır:

1212 (1797). Mektubî-i Hazreti Veliü'n-naim Mehmet Ataullah Efendi'nin validesi Emetullah Hatun. Ra. 27 *(Sicill-i Osmânî, 3/478 Sadrüddinzâde Atâullah Efendi)*

1216 (1801). Kutbü'l-ârifîn eş-şeyh Selâmi Ali Efendi Hazretlerinin astâne-i celileleri seccade-nişîni meşîhat umde-i erbab-ı feyz-yâb malik-i kıraat kutbü'l-ârifîn eş-şeyh Hafız Mehmet Efendi.

1227 (1812). Sikkeli şâhide. Hazreti Hüdâyî (k.s.) hulefalarından Filibeli Şeyh İsmail Efendi evlâtlarından Hazreti Selâmi Şeyhi İsmail Efendi.

Tarih kısmı gömülü şâhide. Şabıka Rumeli Kadıaskeri merhum Mollacıkzâde Ataullah Efendi'nin kızı..... *(Sicill-i Osmânî, 3/478)* Ataullah Efendi 1227 Saferinde (Şubat 1812) vefat etmiş ve Rumelihisarı Mezarlığı'na gömülmüştür.

Tarih kısmı gömülü. Fesli taşı iki parçadır. "Sâhibu'l-hayrattan Hacı Hüseyin....

Kaynaklar: *(M. Pakalın, Tarih Deyimleri, s. 183) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/30-31, 183) (S. N. Ergun, Türk Musikisi Ant. s. 573) (Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 1/180) (İstanbul Ans. 9/4905) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, s. 255) (İstanbul Kültür ve Sanat Ans. 2/639) (R. Ulunay, İstanbul Evliyaları, Milliyet Gazetesi, 28 Nisan 1957) (Vassaf, Sefine-i Evliya, Süleymaniye Kütüp. Yazma Bağışlar, No: 2309, Cilt:5/24)*

LÜTFİ BEY TÜRBESİ

Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Camii avlusundadır. Hadîka yazarının ifadesine göre burada, vaktiyle bir şadırvan ve etrafında dedegân hücreleri varmış.

Türbe dikdörtgen şeklindedir. Dört beş mermer basamakla çıkılır. Bu merdivenin sol tarafında yedi kabirli bir hazîre bulunmaktadır. Ön cephede ortada giriş kapısı ve onun iki yanında yuvarlak kemerli, yüksek birer pencere, sağ yan cephesinde ise aynı biçimde iki pencere bulunmaktadır. Kapının iki yanına ve ayrıca binanın köşelerine İyonik sütun ve başlıklı kabartmalar yapılmıştır. Kapının sol tarafındaki türbe kısmı toprağa, sağ tarafı ise bir kaide üzerine oturtulmuştur.

Türbe buradaki bazı kabirlerin kaldırılması ile meydana gelen arsaya yapılmıştır. Kaldırılan bu şâhideler bugün üst hazîrede ve duvara dayalı vaziyettedir. Türbenin bu şekilde yapılması ile iki kabir, yapının arkasında kalmıştır.

Türbe kapısından küçük bir antreye girilir. Sol tarafta türbe, sağ tarafta ise, 1915 tarihinde kütüphane olan türbedar odası bulunmaktadır. Türbede Lütfi Bey, eşi ve çocuğunun ahşap sandukaları mevcuttur. Aynı tonoz çatı altında bulunan kütüphane ile türbe arasına tavana kadar yükselen demir parmaklık yerleştirilmiştir. Her iki tarafın duvarları kalem işi desenlerle süslenmiştir.

Türbenin çatısı hizasında ve mermer bir korkuluk üzerine, sağ yan ve ön cephede ve bir satır halinde devam eden ve Lütfi Bey'in vefat tarihini belirten şu kitâbe yazılmıştır:

Hüda birdir bu mir'at gûna-gûn ta'yindir
Bûy-ı sırr-ı ârif ol ibret ile kıl âlemi seyran
Musahib Lütfi Bey mülk-i fenayı terk idüb gitdi
Bekaya yâ İlâhî cây olsun ravza-i rıdvan
Makam-ı kurb-i Mahmud'a çün oldu türbeyi inşa
Tıraz-ı ma'nevidir ana feyz-i rahmet-i rahman
O yattıkca İlâhî necl-i pâkin halidaniyle
Mu'ammer eyle devletle Hakk Sure-i Furkan
Du'a ile didim tarih-i tammın Hakkı'yâ bende
Na'im-i huldi mesken eyle Lütfi Bey'e Sübhan
Fî Muharrem 17 Sene 1317 (28 Mayıs 1899)

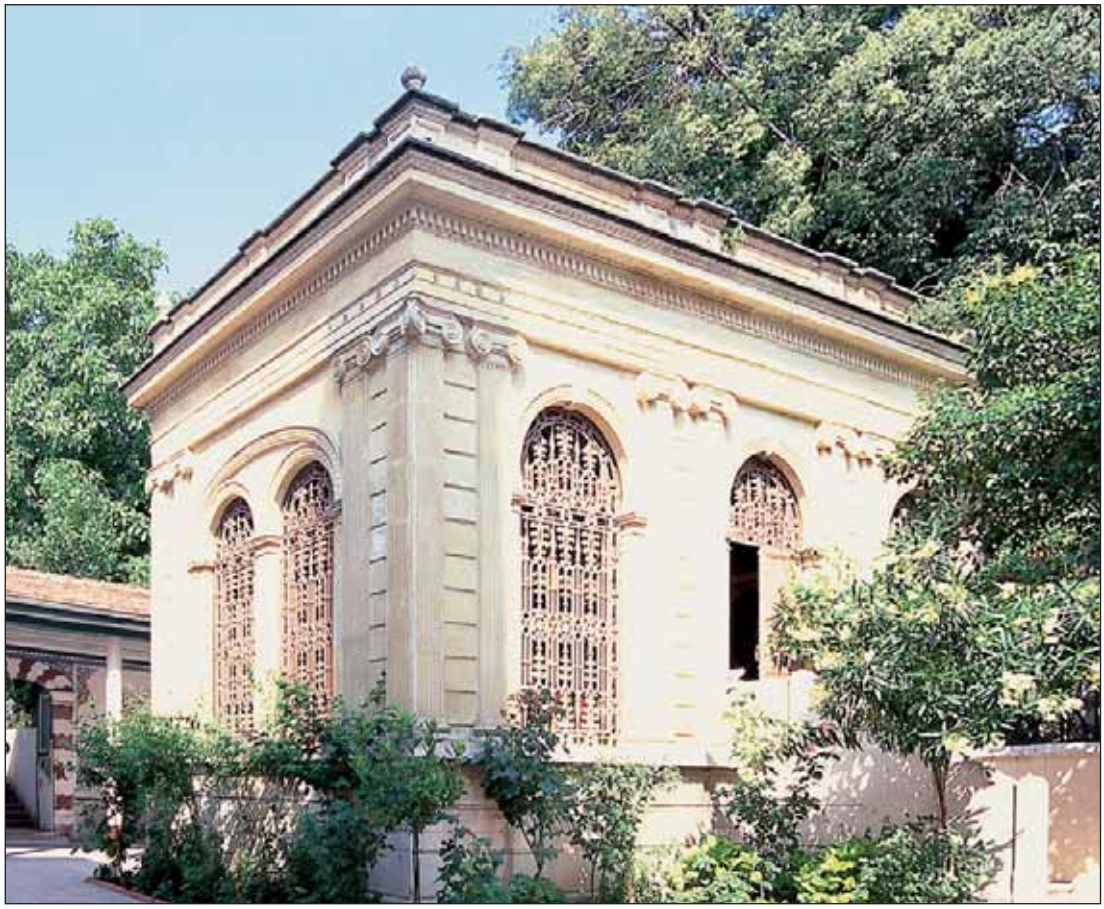

Lütfi Ağa / Bey Türbesi ve kütüphanesi.

Kitâbe Burhaneddin Efendi tarafından yazılmıştır.

Türbe, 1991 senesi sonunda mükemmel bir surette onarılmıştır.

Lütfi Bey, II. Abdülhamit'in musahiplerinden ve kurenadan (padişahın yakınları) Faik Bey'in babasıdır. Sultan Abdülhamit'in son Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey, *Fezleke*'sinde Faik Bey için, "Mahmut Nedim Paşa hademesinden olup onun vefatı (1300/1883) üzerine hizmet-i şahaneye alınan Lütfi Ağa'nın oğlu olup babasının istidadı üzerine hizmet-i şahaneye kabul buyurulan kurenadan Faik Bey" demekte ve;

"Yıldız Sarayı'nda Başkâtiplik Dairesi'nde her gece nöbet tutulurdu. Bizim nöbetin başında Ali Cevdet Bey, öbür nöbette Faik Bey bulunurdu" diye devam etmektedir.

İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra Faik Bey, 6 Ağustos 1908'de bu görevden azledilmiştir.

Tamburî Refik Fersan Bey, teyzezâdesi olan Faik Bey'in konağında büyümüştür.

İnal, *Hoş Sada* adlı eserinde "Refik Bey teyzezâdesi olan kurenadan Faik Bey'in yalısında büyümüş, cariyelere ders vermek üzere yalıya gelen meşhur Tanburî Cemil Bey'i dinleye dinleye musikiye olan alâkası artmış..." demektedir.

Sultan Abdülhamit'in harem ağalarından olup İstanbul'da ilk kez Harem Ağaları Yardım Cemiyeti'ni kuran Arap, *Hadım Elmas Lütfi Ağa*'yı bu Lütfi Ağa ile karıştırmamak lâzımdır. Elmas Lütfi Ağa'nın kardeşi için Mahbub Ağa Çeşmesi bahsine bakınız.

Bebek'teki muhteşem Hekimbaşı Abdülhak Molla Yalısı, Sadrazam Rüşdi ve meşhur Cevdet Paşa'ya intikal ettikten sonra Lütfi Ağazâde kurenadan Faik Bey'in mülkiyetine geçmişti. Fakat bir müddet sonra Sultan Abdülhamit kızı Ayşe Sultan için bu yalıyı satın almış ve yenisini yaptırmak üzere yıktırmıştı.

Sultan Abdülhamit'in 1909'da tahtan indirilmesi üzerine velinimeti hakkında ileri geri konuştuğu söylenir. Merhum İnal, *Son Sadrazamlar* adlı eserinde; "Faik Bey kendinden satın alınan ve Ayşe Sultan'a tahsis edilen Bebek'deki yalının bedelinin düşük verildiğinden şikâyetle veliy-yi nimeti ve sebeb-i saâdeti olan Hakanı mahlu aleyhinde dava açmıştır." demektedir.

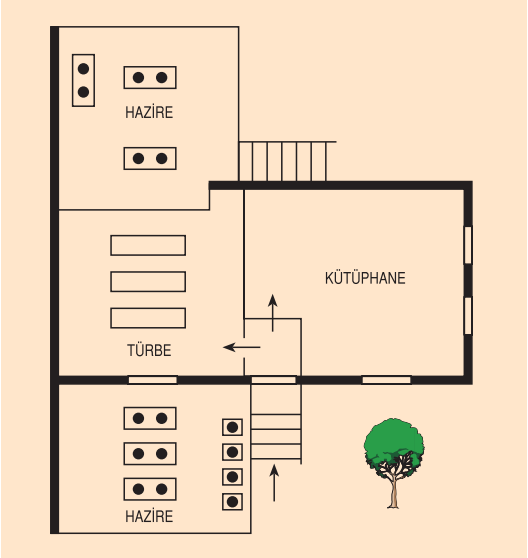

Lütfi Bey Türbesi yerleşim krokisi.

Faik Bey'in, Şamlı İzzet Holo Paşa'nın "en emin bendelerinden" biri olduğu bilinmektedir.

İstanbul'un sayılı zenginlerinden olan Faik Bey'in Hekimbaşı Yalısı saz, söz ve eğlence yeri idi. Haftanın belirli günlerinde burada fasıllar icra ediliyordu.

Bu yalı, "ba-irade-i seniyye" Sultan II. Abdülhamit'in sevgili kızı, Ayşe Sultan'a düğün hediyesi için satın alınmıştır. Bunun üzerine Faik Bey, bir suikaste kurban giden Rıdvan Paşa'nın Göztepe'deki muhteşem köşkünü 1906'da satın almış ve ailece buraya yerleşilmiştir.

1908 Meşrutiyeti'nde İttihat ve Terakki Partisi'nin memleket idaresini ele alması ve *31 Mart Olayı*'nın zuhuru üzerine ülkesini terk etmek zorunda kalan Faik Bey, bir gece gizlice bindirildiği *Hıdiviye Vapuru* ile Mısır'a gitti ve ailesini sonradan yanına aldırdı. Fakat 1326 (1910)'da Göztepe'deki Rıdvan Paşa Köşkü'ne avdet edildi.

Hemen hemen bütün servetini Rus ve Alman parasına çevirmiş olan Faik Bey, Almanya'nın I. Dünya Harbi'nde yenilip iflas etmesi, Çarlık Rusyası'nın da Ekim 1917 Devrimi'nde yıkılması üzerine zaruret içinde kalmıştır.

Aşağıdaki satırlar *İstanbul Ansiklopedisi*'nden alınmıştır:

"Mabeyinci Faik Bey, İkinci Sultan Abdülhamid devrinin seçkin saray adamlarından ve devrin hafiyelik ve jurnalcılık ile kirlenmemiş simalarından; konağı ve yalısı bir sanat ve edebiyat mahfili olmuş bir zat, çağdaş musikimizin pek değerli iki sanatkârının, Tamburî Faize ve Kemençeci Fahire Hanımların babası, 1870'te İstanbul'da doğdu. Bolulu Lütfi Ağa ile saraydan yetişmiş o devrin kibar muhitinde aşırı güzelliği ile tanınmış bir Çerkes kızı olan Hüsnümelek Hanım'ın oğludur. Galatasaray Sultanîsi'nde okudu, mezun olduktan sonra Hariciye Nezareti'ne intisab etti ve pek sonra da saraya alındı. 1909'da Sultan Abdülhamit'in tahttan indirildiği tarihe kadar sarayda kaldı. Bir müddet Mısır'da, dokuz yıl kadar da İsviçre ile Avrupa'nın diğer memleketlerinde bulundu, Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'a dönerek Nişantaşı'ndaki konağa yerleşti ve 1937'de orada 66 yaşlarında vefat etti. Feriköy Kabristanı'na defnedildi."

Uzun boylu, siyah saçlı ve gözlü pek yakışıklı, gayet nazik bir zat idi. Kendisi, 1323 (1905) tarihinde babasının ruhu için, Küçük Bebek Caddesi üzerinde bir çeşme yaptırmıştır ki, bugün de mevcuttur.

Faik Bey'in kızı Faize Hanım bir müzisyen idi. 1894'de İstanbul'da doğdu. Maarif Müfettişleri'nden musikişinas Ruhi Bey'le evlendi. Tamburî Cemil, Muallim İsmail Hakkı ve Enderunî Hafız Hüsnü Beyler'den ders aldı. İçli şarkıları vardır. Çok zengin bir babanın kızı olan ve soyadı kanununda Ergin adını alan Tamburî Faize Hanım yokluk içinde, 21. 2. 1954'te vefat etti.

Kime halim diyeyim kime şekva edeyim
Severim her güzeli senden eserdir diyerek

ve

Kız sen geldin Çerkes'ten
Pek güzelsin herkesten…

şarkıları onundur."

Kaynaklar: *(Murat Bardakçı, Refik Bey, s. 21-24, 96) (E. Koçu, İstanbul Ans. 10/5494 Faik Bey) (A. Rasim, Muharrir Bu ya, Haz. H. Dizdaroğlu, Ankara 1969 s. 357 vd.) (Y. Öztuna, Türk Musikisi ans. 1/194; 1/220) (İnal, Hoş Sada, s. 244) (İnal, Son Sadrazamlar, fihrist Lütfi Ağa ve Faik Bey md.) (Ali Cevat Bey, II. Meşrutiyetin İlânı ve 31 Mart Hadisesi, fihrist Faik Bey ve Lütfi Ağa md.) (Ali Rıza-Mehmet Galip, 13. Asr-ı Hicrîde Osmanlı Ricali, Tercüman Yay. 1/123) (S. M. Alus, İstanbul Yazıları, s. 107)*

Lütfi Bey'in oğlu Mabeyinci Faik Bey'in Beylerbeyi'ndeki Yalısı.

MALATYALI İSMAİL AĞA TÜRBESİ

Türbe, Ağahamamı mevkiindeki Ağa Camii minaresi kaidesinin içindedir. Tipik bir mimarî özellik gösteren bu türbe bugün ardiye olarak kullanılmaktadır. Tamamen kesme taştan yapılmış olup avluya bakan klâsik demirli bir penceresi ile cami sahnına açılan bir kapısı vardır. Minare, bu türbe odasının üzerine oturtulmuştur.

Malatyalı İsmail Ağa, Rodos Adası'nda vefat ettiği için türbe boştur. Kabri oradadır. Cami hazîresine bir makam taşı dikilmiştir.

Hadîka yazarının, Ağa'nın Malatya'da gömülü olduğunu söylemesi doğru değildir.

MİHRİMAH SULTAN CAMİİ TÜRBESİ

İskele Meydanı'ndaki Mihrimah Sultan Camii avlusundadır. Türbenin ön tarafında onaltı hücreli ve bir dershaneli Mihrimah Sultan Medresesi, sol tarafında Sadrazam Ethem Paşa Türbesi ve arka tarafında ise camiin şadırvanı bulunmaktadır.

Cami, 954 Zilhiccesi'nde (Ocak 1548) tarihinde Mimar Sinan (öl. 996/1588) tarafından yapılmıştır.

Sinan'ın eserlerinden bahseden *Tuhfetü'l-Mi'marîn* ve *Tezkiretü'l-Ebniye*'de bu türbe kayıtlı değildir. Fakat onun tarafından yapıldığı sanılmaktadır. Yapılış tarihi belli değildir.

Sicill-i Osmânî yazarı, Mihrimah Sultan'ın hayatını anlatırken;

"Kızı, Ayşe Hanım Sultan olup yirmişer-otuzar yaşına kadar yaşamış iki oğlu oldu ki, Üsküdar'da, camiinde medfundur," demekte ve kocası Rüstem Paşa'nın hayatını anlatırken de;

"Mihrimah Sultan'dan dahi Rüstem Paşa'nın büyük iki oğlu olup adı geçen camide gömülüdür. Taşlarda isimleri yazılmamıştır." demektedir.

Mihrimah Sultan (1522-1578), 1539'da henüz 17 yaşında bulunduğu halde Rüstem Paşa ile evlendirilmiştir. Camiini de 1548'de yaptırmıştır. *Sicill-i Osmânî* yazarının dediği gibi oğulları 20-30 yaşlarında vefat ettiğine göre türbe, 1560 tarihlerinde yapılmış demektir.

Mihrimah Sultan'ın kızı Ayşe Sultan, 1570 tarihinde Sadrazam Semiz Ahmet Paşa (öl.

Mihrimah Sultan Camii'nde Kaya Sultan Türbesi.

988/1580) ile evli bulunuyordu. Kocasından Osman Bey (öl. 999/1590), Abdurrahman Bey (öl. 1005/1596), Mehmet Bey ve Mustafa Paşa adlı dört oğlu ve ölüm tarihi bilinmeyen Saliha Hanım Sultan isimli bir kız çocuğu oldu.

Bunlardan Mehmet Bey ile Mustafa Paşa 1001 (1593)'te Almanya ile savaşırken şehit düşmüşlerdir. Geriye kalan Osman Bey ile Abdurrahman Beyler'den birinin ve Saliha Hanım Sultan'ın da bu türbede gömülü olduğu sanılmaktadır. Türbenin Ayşe Sultan Türbesi diye anılması Abdurrahman Bey'in buraya gömülmesindendir.

Mehmet Süreyya Bey, Mihrimah Sultan'ın iki oğlundan söz ettiği halde A. D. Anderson onun Ayşe Hanım Sultan'dan başka yalnız Osman Bey adlı bir çocuğu olduğunu ileri sürmektedir.

Bu durumda Rüstem Paşa ailesinin Osman adlı iki çocukları ve bir torunları var demektir:

1) Rüstem Paşa'nın, Mihrimah Sultan'dan başka bir kadından olan ve genç yaşında 984 (1576-77)'de vefat ederek türbenin dışına camiin yan kapısı yanına gömülen Osman Bey,

2) Mihrimah Sultan'dan olma Osman Bey,

3) Ayşe Sultan'ın oğlu Osman Bey.

Rüstem Paşa, 1561'de vefat ettiğine ve oğlu Osman da babasından 15 yıl sonra vefat ettiğine göre bu ailenin aynı anda Osman adlı iki oğulları var demektir ki, imkânsız görülmektedir.

Türbenin Kaya Sultan'a ait olduğu da söylenmektedir. Fakat bu rivayet, Kaya Sultan'ın düşük çocuğunun buraya gömülmesinden kaynaklanmaktadır. Kaya Sultan, IV. Murat'ın kızı olup Esmihan Kaya Sultan ismiyle bilinmektedir. 1058 Şabanında (Eylül 1648)'de Melek Ahmet Paşa (öl. 1073/1662) ile evlendirilmiş ve bir sene sonra da Afife Hanım Sultan'ı dünyaya getirmiştir. 1633 tarihinde doğan Kaya Sultan, 1659 yılında Fatma Hanım Sultan'ı doğururken vefat etmiştir.

Bu sırada Kaya Sultan Sarayı'nda bulunan Evliya Çelebi, bu çocuk düşürme olayını şöyle anlatır:

Melek Ahmet Paşa, eşi Kaya Sultan ile Çatalca'daki Has Saray'da bir hafta geçirdikten sonra "büyük alay ile Topçular mahallindeki (Eyüp sırtları) Kaya Sultan Sarayı'na" gelmişti. Bir müddet sonra ve İbşir Mustafa Paşa'nın sadareti sırasında ve 1655 senesi başlarında Melek Ahmet Paşa'ya Van Eyaleti verilerek İstanbul'dan uzaklaştırılmak istenmişti. "Sarayburnu'nda Bostancıbaşı Kayığı'na binip Bismillah ile ilk menzil olarak Üsküdar'da Kaya Sultan Sarayı'nda kaldı."

"Meğer Kaya Sultan 7 aylık hamile imiş." Müddeti tamam olmadan, Paşa'yı katlediyorlar diye korkusundan arabaya binip, nazlı vücuduna titreme gelerek, Üsküdar'a gelince çocuk düşmüş, hemen saray içinde bir vaveyla gökleri tuttu... Güzel Kaya Sultan dert ve mihnet çekip kanı kesilmedi... O an düşüğü yıkayıp Üsküdar'a gömdüler..."

Kaya Sultan Sarayı, Paşalimanı yolunda ve şimdiki Tekel tütün depolarının bulunduğu yerin civarında idi.

Kare plânlı türbe tamamen kesme taştan yapılmıştır. Kuzeye açılan mermer kemerli ve söveli kapısının önünde iki sütunun taşıdığı iki kubbecikli bir revak vardır. Sütun başlıkları baklavalıdır. Sol kubbecik, sütun yerine pencereli avlu duvarı üzerine oturtulmuştur. Kapısı üzerinde kitâbe yoktur.

Tek sağır kubbesi, tromplar üzerindeki sekiz yüzlü bir kasnağa bindirilmiştir. Üzerinde taş bir alem vardır. Kapı tarafı hariç üç cephesindeki alt üst dörder pencereden ışık alır. Üst pencereler sivri kemerlidir. Pencere kapakları harap olmuştur. Arka cephesinde iki köşesine yapılan istalaktitli *pah*lar yapıya ayrı bir zerafet vermektedir.

Kapıdan girildiğinde dört mermer lâhit görülür. Sağdaki birinci lâhit, diğerlerine nazaran küçüktür. Yan yüzleri vazo içinde kabartma çiçek motifleri ile bezenmiş ve aralarına rozetler yerleştirilmiştir. Baş taşı, dört köşe ince bir sütun üzerine yerleştirilen burmalı bir kavuktan ibarettir. Ayak taşı poligonal şekillidir. Diğerlerinde olduğu gibi üzerinde herhangi bir yazı yoktur.

İkinci büyük lâhit ise, örfî destarlıdır. Dört köşe bir sütun üzerine oturtulmuştur. Ayak taşı yuvarlaktır. Yan yüzleri gayet güzel kabartma

motiflerle süslenmiştir.

Üçüncü lâhit bir kadına aittir. Baş ve ayak taşları düz ve yassıdır. Yan yüzleri rozet kabartmalıdır.

Dördüncü lâhit ise, dört köşe sütunlu ve mücevveze kavukludur. Bu kavuğun benzerine Üsküdar ve İstanbul'da pek raslanmaz. Ayak taşı poligonal şekillidir. Lâhdin yan yüzleri rozet kabartmalıdır.

Türbede, kapı tarafında ayrıca iki dolap yeri vardır.

Kaya Sultan'ın kızı Fatma Sultan'nın türbesi Hüdâyî Hazretleri Camii'nin avlusundadır.

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/168; 6/39, 41-42, 76, 83-86, 90; 8/70, 89, 111-112, 114-115, 116, 119, 121, 123) (Naimâ Tarihi, Danışman Türkçesi, 5/2478 Kaya Sultan md.) (G. Oransay, Osmanlı Devleti'nde Kim Kimdi, 1/133, 199, 222, 246, 257) (Sicill-i Osmânî, 1/49, 64, 83; 2/378; 3/416) (M. Meriç, Mimar Sinan'ın Hayatı) (Y. Öztuna, Mimar Sinan'ın Hatıraları, Hayat Tarih Mecmuası 1966, Sayı: 5, s. 4; Sayı: 6, s. 42; Sayı: 7, s. 49) (Gezi Notu) (Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 38-39, 43, 54-55, 62) (A. D. Anderson, The Structure of the Ottoman Dynasty, Oxford, 1956)*

MUSTAFA ÇELEBİ SOFASI

İnadiye'de, Gündoğumu Caddesi üzerinde, Karacaahmet Sultan Türbesi'ne giderken sağ tarafta, Tavaşî Hasan Ağa Camii'nin biraz ilerisinde, İnadiye Meydanı yakınında ve set üzerindedir. Eskiden, etrafında başka kabirlerin de bulunduğunu sofadaki kalıntılardan anlıyoruz. Sol tarafında, bir sarmaşığın sakladığı kitâbesiz, muhteşem bir lâhit vardır. Bu lâhdin bir kaç eşi, evlerin bahçe duvarlarında dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır.

Sofanın iki yanı merdivenli olup set duvarları ve merdivenler muntazam kesme taştandır. Burada bugün iki mermer lâhit vardır. Birinin kitâbesi şudur:

Ayasofya-i Kebir
Camii Şerifi'nin
Harem ve musluklarını
Ba ü ta'mir eden mütevelli
Merhum Mustafa
Çelebi ruhi çün Fatiha
1043 (1633)

Diğeri ise *"Kâbe yolundan gelirken"* genç yaşında vefat eden Mehmed'e aittir. Kitabesi Şair Haşimî Efendi'nin olup 1034 (1624) tarihlidir.

Mustafa Çelebi Sofası.

NAKKAŞ BABA TÜRBESİ

Türbe, Nakkaş Baba Mezarlığı'nın caddeye açılan üç kapısından, Beylerbeyi tarafındaki merdivenli kapıdan girildiğinde, merdivenler bitmeden sol tarafta asırdîde bir servinin gölgesindedir. Bu açık türbenin etrafını alçak bir duvar çevirmiştir. İnce, silindir şeklindeki baş ve ayak şâhidelerinde yazı yoktur. Baş taşı üzerine altı parçalı bir sikke yerleştirilmiştir ki, bu tip serpuş başka hiç bir yerde mevcut değildir.

Duvar üzerindeki demir korkuluğa:

"Yavuz Sultan Selim ricalinden Nakkaş Baba İstanbul Belediyesi 1953"

diye bir levha asılmıştır. Bu tarihte yol genişletilmiş ve merdivenler yapıldığı gibi mezarlık duvarı da geri alınmıştır.

Mir'at-i İstanbul adlı eserin sahibi Mehmet Raif Bey:

"Bu mevkiin bu nam ile anılmasına sebeb üst tarafındaki makberede *'Nakkaş Baba'* namındaki bir zatın türbesi bulunduğundan ileri gelmiştir." demekte ve "Nakkaş Baba, Cennetmekân Sultan Selim Han-ı Kadîm'in Çaldıran muzafferiyetini müteakib Tebriz şehrini feth ve istilâ ile Dersaâdet'e avdet buyurdukları esnada Tebriz ahalisinden Dersaâdet'e getirdikleri erbab-ı san'at ve maarif arasında Şeyh Nakkaş Baba dahi mevcut idi.

O asırda meşhur bulunan Habib-i Karamanî'den inabet birle kesbi kemalet ederek ismine mensup köyde zıraatla meşgul olurdu." demektedir. Bugün Cemil Molla ismiyle yad edilen eski Nakkaş Baba mevkii hiç bir zaman bir köy olmadığına göre bu köyü başka yerde aramak icap eder.

Baba Nakkaş Kimdir?

Üstünde Fatih Sultan Mehmet'in altınlı ve etrafı yazılı tuğrası olan Safer 880 (Haziran 1475) tarihli Arapça bir vakfiyeden öğrendiğimize göre, Baba Nakkaş, Fatih devri (1446-1481) sanatkarlarından bir zat olup "üstad-ı muazzam, Hazreti padişahın yakınlarından" idi. İsmi, "Mehemmed ibni Şeyh Bayezidü'ş-şehir bi-Baba Nakkaş" yani Baba Nakkaş diye anılan ve Şeyh Bayezid'in oğlu olan Mehmed'dir.

Yine aynı vakfiyeye göre Fatih, *'Kutlubey'* denen ve Çatalca yakınlarında bulunan bir köyü arpalık olarak 870 (1465-66) tarihinde bu zata vermiştir. Bundan on sene sonra Baba Nakkaş bu köye bir cami yaptırarak burasını vakfetmiş ve köy bundan sonra onun adı ile anılmaya başlamıştır. Bu köy bugün de mevcut olup Büyük Çekmece Gölü ile Terkos Gölü arasında ve Hadımköy'ün kuzey batısındadır.

Peçevî İbrahim Efendi (1574-1650), tarihinde:

"Derviş Mehmed, Şeyh Baba Nakkaş'ın oğlu idi. Ve bölük ulûfesine mutasarrıf idi. Babası namına olan karyede ziraat ve harasetle meşgul olurdu, merhum ve mağfurün-leh Sultan Süleyman Han sayd ü şikâr bahanesiyle ol semtlerde seyran ettikçe Baba Taamı diyu mahazar ihsar iderdi. Saadetlu padişah kendüde kabiliyyet müşahede itmeğle riyasete nasbedüb ba'dehu Defter Emini oldu...." demektedir.

Bu açıklamadan Baba Nakkaş'ın Derviş Mehmet ismindeki bir oğlunun Kanunî devrinde (1520-1566) defterdar olduğunu öğreniyoruz. Derviş Mehmet Çelebi ismiyle bilinen bu zat 1561-62 tarihleri arasında ve 1569-1573 tarihleri arasında olmak üzere iki kere baş defterdarlık görevinde bulunmuştur.

Vakfiyeye göre Mehmet Baba Nakkaş'ın oğlu "Mahmudü'l-Defterî"dir. Bunun oğlu "İbn Baba Nakkaş" namıyla maruf Defterdar-ı esbak Derviş Mehmet Çelebi'dir. İşte Sultan Süleyman'a *'Baba taamı'* ikram eden bu zattır.

Derviş Mehmet Çelebi'nin *'Şeyh Mustafa'* adlı bir kardeşi vardır. Her ikisi de Baba Nakkaş diye ünlü idi. Şeyh Mustafa dedesi gibi nakkaş olup "eski saray kapısı üzerinde o sihr-asar münakkaş saçağı ve Saray-ı Cedîd'de Divanhane-i Bayezid Han'ın kubbelerini" işlemiştir. "Nukûş-ı bukalemun sanat ve halini Diyar-ı Rum'da ilk defa kendileri şâyi etmiştir."

Evliya Çelebi'ye göre, Şeyh Mustafa Baba Nakkaş "Bayezid-i Velî musahibidir. Özbekiyyü'l-asl olub ilm-i nakşda gûya *Mani* ve *Bihzad* imiş."

Mehmet Baba Nakkaş, oğlu Mahmut, Baba Nakkaş Şeyh Mustafa ve Defterdar Mahmut Çelebi'nin kabirleri bugün Baba Nakkaş Köyü'ndedir.

Görüldüğü gibi Baba Nakkaş'ın Nakkaş Baba mevkii ile bir alâkası yoktur. Osmanlı tarihinde bir de *Nakkaş Paşa* vardır. İşte semte ismini veren bu zattır.

Evliya Çelebi İstavroz Kasabası (Beylerbeyi) ni anlattıktan sonra "Burada Nakkaş Paşa Bahçesi'ni geçip" Üsküdar'a gelinmektedir demektedir.

XIX. yüzyıl başlarında tutulan bir Bostancıbaşı defterinde ise sadece "Nakkaş tabir olunan mahaldir" diye ismi geçmektedir.

18. Asırda İstanbul adlı eserin sahibi İnciciyan (1758-1833);

"İstavroz'un yanında, sahilde, Türk ileri gelenlerine ait Sıra Yalılar diye anılan bir sıra evler vardır. Bundan sonra, Nakkaş Burnu denilen yer gelir. Bu ad, Murad III ve Mehmed III ile muasır olup, orada yalısı bulunan Nakkaş Hasan Paşa'ya izafeten verilmiştir." demektedir.

Nakkaş Hasan Paşa'nın muhteşem ve eşsiz türbesi Eyüp'te Zal Paşa Caddesi üzerinde ve Zal Mahmut Paşa Camii'nin bu caddeye açılan avlu kapısının sol tarafındadır. Paşa, Sultan I. Ahmet (1603-1617) vüzarasından olup "Kuyucu Murat Paşa sadaretinde kaim-makam dahi olmuştur." Nakkaş Hasan Paşa'nın diğer bir yalısı da Ortaköy sahillerini süslemekte idi.

Es-sıratü'l-müstakîm terkibinin delâlet ettiği sene 1031 Ramazanında (Temmuz-Ağustos 1622) vefat etmiştir.

Nakkaş Paşa Yalısı, III. Selim zamanında da mevcuttu. Sır kâtibi Ahmed Efendi'nin *Rûznamesi*'ne göre Padişah, Çamlıca'ya çıkacağı zaman bu yalıya gelir ve buradan hareketle Çamlıca'ya giderdi. Nitekim 25 Safer 1211 (30 Ağustos 1796) tarihinde de böyle olmuştur.

Nakkaş Baba Mevkii

Kuzguncuk ile Beylerbeyi Sarayı arasında bulunan bu mevki derin bir vadi olup, Boğaziçi tarafı hariç, etrafı yüksek tepelerle çevrilmiştir. Kuzguncuk Çarşı Caddesi'nden ayrılıp *Nakkaş* veya *Firenk Tepesi* ismiyle bilinen yüksek platforma kadar yükselen yol, bugün hâlâ Baba Nakkaş Sokağı adını taşımaktadır.

Burada son halife Abdülmecit adına 1901 tarihinde yaptırılan büyük bir köşk, bugün Nakkaştepe İlköğretim Okulu olarak kullanılan ve Abdülmecit tarafından 1258 (1842)'de inşa edilen Nakkaştepe Karakolu ve önünde 1321

Nakkaş Baba Türbesi. *1995 senesi Nisanında Üsküdar Belediyesi'nce restore edilmiştir.*

Kasımpaşa Tersaneardı Mezarlığı'nda Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın makam taşı.

(1903) tarihli Mahbub Ağa Çeşmesi ile Emine Sultan'ın şimdi mevcut olmayan sarayı vardı. Bunlardan ayrı olarak 1853 Kırım Harbi'nde ölen Fransız askerlerinin gömüldüğü bir mezarlık da burada idi.

Karakolun yanındaki toprak yoldan Nakkaştepe'ye gidilir. Buraya, bir çok turist gelip Boğaziçi'ni bütün ihtişamiyle seyrettikleri için, *Firenk Tepesi* adıyla da anılır. Vaktiyle mevcut olan kademeli kır kahvesi bugün mevcut değildir.

Nakkaş Baba Vadisi'nin doğu tarafı dökülen moloz yığınlarıyla doldurulmuştur. Bu derin vadide, Kuzguncuk Gazhanesi'nin harabesi, bir domuz harası ve kaya dibinde bir pınarı vardır. Orta kısmında ise geniş bir bostan bulunmaktadır. Nakkaş Baba Mezarlığı bu vadinin Beylerbeyi tarafındaki sırtları üzerindedir. Bu mezarlığa *Bahri Baba Mezarlığı* da denir.

Vadinin deniz tarafında ve sahilde Şeyhülislâm Uryanîzâde Ahmet Es'ad Efendi'nin (öl. 1306/1889) 1860'da yaptırdığı ahşap camii ve "*topçu ve piyade askerinin ikametine mahsus bir karakolhane*" vardı. Bu karakolun yanında "*Cülûs-ı hümayun ile bayramlarda*" beşer top atılırdı.

Bugün de mevcut olan ve çöpçülere tahsis edilen bu binanın arka tarafında ve yolun karşısında Ahmet Efendi'nin 1239 (1823-24) tarihinde yaptırmış olduğu iki tarafı mihraplı kesme taştan muhteşem çeşmesi maalesef bugün mevcut değildir. Ahşap camiin yerinde veya biraz ilerisinde meşhur Sadrazam Gazi Hasan Paşa'nın (öl. 1790) yalısı bulunuyordu.

Şeyhülislâm Atıfzâde Ömer Hüsameddin Efendi'nin (1799-1871) yalısı da Nakkaş sahillerinde idi. Kendisi bu yalıda vefat ederek Miskinler Tekkesi civarındaki aile sofasına gömülmüştür. Yanında 1155 (1742) tarihinde vefat eden Defterdar Atıf Efendi'nin de kabri vardır.

Küçük Selimiye Camii tamir kitâbelerini yazmış olan Şair Pertev Paşa'nın yalısı da yine burada idi. Hatta 19 Mayıs 1832 günü II. Mahmut yanında Şehzade Abdülmecit olduğu halde yalıya gelmiş ve geceyi orada geçirmişti.

Bunlardan başka, Sultan II. Mahmut'un *ikbal*lerinden ve Sultan Abdülaziz'in süt annesi meşhur Tiryal Hanım'ın yalısı ile Uryanîzâde Ahmet Es'ad Efendi'nin dört katlı, ön cephesi sütunlu, ahşap köşkü ve arkasında Nakkaştepe'ye kadar uzanan korusu da yine bu mevkide idi.

2 Cemaziyelâhir 1289 (7 Temmuz 1872) tarihinde Kuzguncuk İskelesi yanındaki bir yalıda çıkan yangın, Nakkaştepe Karakolu'na kadar genişlemiş ve bölgenin en nadide yalılarını ve köşklerini "*harabezâr*"a çevirmiştir. Bu feci yangında altı yüzden fazla ev ve yalının yok olduğu söylenir.

1988 yılına kadar 'Fen İşleri Müdürlüğü Anadolu Yakası Yapım ve Onarım Amirliği' olarak kullanılan eski karakolhanenin önünde iki mermer sütunun taşıdığı bir revak vardı. Alınlığındaki kitâbe yerine sonradan düz bir mermer yerleştirilmişti. Mehmet Raif Bey bu kitâbeyi kaydetmediğine göre manzume 1885-90 tarihlerinde düşmüş olmalıdır. Bu binanın yeri şimdi parktır.

Cezayirli Gazi Hasan Paşa, muhteşem yalısının mülkiyetini efendisi Hacı Osman Ağa'nın kızı Emine Hanım'a verdiğinden ölümünde hazinece müsadere edilmiştir. Paşa'nın bir de, Kasımpaşa'da konağı vardı. Bütün servetini bu konağın altındaki taş mahzende sakladığı rivayet edilir. İstanbul'da ve muhtelif yerlerde bir çok eseri vardır. Küçükten büyüttüğü bir arsla-

nı daima yanında gezdiren Hasan Paşa, devlete sadık, çok verimkâr, cesur, gayret ve azim sahibi bir devlet adamı idi. Deniz cenklerinde şan almış ve III. Selim zamanında sadrazam olmuş olan bu değerli insan, 14 Recep 1204 (30 Mart 1790)'da vefat ederek Bulgaristan'da, Şumnu şehrinde yaptırmış olduğu Bektâşî Tekkesi'ne gömülmüştür.

Yalının ismi, 1815 tarihli Bostancıbaşı Defterinde geçmektedir.

Yalılardan biri de Sultan III. Ahmet'in sadrazamı Şehit Ali Paşa'ya ait idi. Yalısı, "bir taraftan Nakkaş Paşa Yalısı ve bir taraftan ana cadde ve bir taraftan Dilsiz Bahçesi ve bir taraftan leb-i derya ile çevrili" idi. Ali Paşa bu yalıda ayrıca bir de küçük kütüphane tesis etmiştir. Vakfiyesi 1127 (1715) tarihlidir.

Baba Nakkaş kabrine, semtin eskileri Bahri Baba derlerdi. Biz dahi böyle bilirdik. İzmir'de de bir Bahri Baba Mezarlığı vardır. İzmir'deki mezarlıkta kabrine rastlanılmadı. Mezarlığa ve kabre Nakkaş Baba denmesinin sebebi, belki de semtin bu isimle anılmasıdır.

Nakkaştepe, Kırım Harbi'nden sonra Firenk Tepesi adı ile de anılmaya başlamıştır. Fransızlar, Kırım'da ölen askerleri için evvela Büyük Çamlıca Tepesi'ni kabristan yapmak için istemişler, fakat Padişah'ın orada meşhur İvaz Fakih kabrinin bulunduğunu ileri sürmesi üzerine Nakkaştepe'de, Mecid Efendi Köşkü'nün arkasındaki bir yer verilmiştir. Bu yer Boğaz'a nazır olup, Boğaziçi Köprüsü çevre yolundan da görülmektedir. Kabristan burada 66 sene durduktan sonra 1920 tarihinde kendileri tarafından kaldırılmış ve kemikleri Fransa'ya götürülmüştür.

Tepede bir Fransız Mezarlığı'nın bulunması ve buranın sık sık ziyareti tepenin Firenk Tepesi ismi ele anılmasına sebep olmuştur. Bu kabristan tesis edilirken buraya bir de karakol binası yapılmıştır ki, bugün de mevcuttur.

Kaynaklar: *(Peçevî Tarihi, Uras Türkçesi, s. 447) (İstanbul Fethi Der. 11/7-12, 1954, Süheyl Ünver, s. 169-180) (Halil Edhem, Elvah-ı Nakşiye, Milliyet Yay. s. 27) (Ataî, Zeyl-i Sekayik, 1/204) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/168 ve 9/255-256) (E. Koçu, İstanbul Ans. 6/2994) (Danışmend, Kronoloji, 2/446-447; 4/242) (Ayvansarayî, Vefeyât, s. 90) (İ. Hakkı, Merâkıd, s. 26) (A. Rıza, 13. Asr-ı Hicrîde Osmanlı Ricali, Tercüman Yay. 1/48, 91)(Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 2/285) (Mir'at, s. 189-190) (T. Öz, Türbeler Açılırken, Tarih Dünyası 1950, Sayı: 2, s. 47-48) (İslâm Ans. 5/1, s. 319) (Hadîkatü'l-Cevâmi, I/255; II/29) (Sicill-i Osmânî, 4/113 Baba Nakkaş) (Cevdet Tarihi, Üçdal Neş. 10/148) (İ. Erünsal, Türk Kütüphaneleri Tarihi 2/71-72) (Ahmet Efendi Ruznamesi, Haz. S. Arıkan, s. 175, 228)*

Cezayirli Gazi Hasan Paşa Aile Sofası. *Soldaki şâhide, Paşa'nın zevcesi Emine Hanım'a; sağdaki, Paşa'nın kayın validesi Saliha Kadınefendi'ye aittir.*

NALÇACI ŞEYH HALİL EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Nalçacı Şeyh Halil Şabanî Tekkesi'nin sol tarafında idi. Bu isimle bilinen cami bahsine bakınız.

Şeyh Halil Efendi'nin "*Hatim-1040*" (1630) senesi vefat ettiği mezar taşında yazılıdır. Kabri, tekkenin hazîresindedir.

Ayvansarayî Hüseyin Efendi, "Kabir hazîrededir" dediğine göre türbe, *Hadîkatü'l-Cevâmi*'nin yazıldığı 1770 tarihinden sonra yapılmış demektir. Bilinen, kârgir duvarlı ve ahşap çatılı türbenin, sonradan Serasker Namık Paşa'nın oğlu Cemil Paşa tarafından 1291 (1874) tarihinde yaptırıldığıdır. Gerek türbe ve tekke ve gerekse Halil Efendi'nin şâhidesi bugün mevcut değildir. Türbe, 1920, mabet ise, 1946 tarihlerinde yıkılmıştır.

Türbede şu şahsiyetler medfun idi:

1040 (1630). Nalçacı Şeyh Halil Efendi

1082 (1671). İplikci Şeyh Ebubekir Efendi

1170 (1756). Şeyh Mehmet Tuluî Efendi. İ. Hakkı Bey, *Merâkıd-ı Mu'tebere-i Üsküdar* adlı eserinde Şeyh Mehmet Tuluî Efendi'yi bu türbede medfun gösterdiği halde, Nüshet Ergun Bey, *Türk Musikisi Antolojisi* isimli kitabında, memleketi olan Mudurnu'da vefat ettiğini ve damadı Şeyh İbrahim Efendi'nin bir taş diktirdiğini beyan etmiştir ki, doğrusu da budur. Müstakimzâde de *Tuhfe*'sinde böyle yazmıştır.

1198 (1783). Şeyh Hüseyin Efendi.

1232 (1816). Şeyh Mehmet Rüşdü Efendi

1280 (1863). Şeyh Ahmet Reşit Efendi

1326 (1908). Şeyh Tayyar Efendi

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/215) (İ. Hakkı, Merâkıd, s. 57) (S. N. Ergun Türk Musikisi Ant. s. 160)*

NASUHÎ MEHMET EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Doğancılar'da, Nasuhî Tekkesi Camii'nin sol tarafındadır. Şimdiki şeklini, 1280 (1863) tarihindeki onarım sırasında alan türbe, ilk yapıldığı zaman cami gibi, ahşap idi. Nasuhî Efendi 1130 (1718) tarihinde vefat ettiğine göre, bu sırada yapılmış olmalıdır.

Dikdörtgen biçimindeki türbe, yığma taştan, ahşap çatılı olarak inşa edilmiştir. Dört pencereden ışık alır. Evvelce mabedin sahnına açılan türbe kapısı, sonradan minarenin yanına alınmıştır.

Minare tarafına bakan pencere üzerinde, hemen hemen bütün tekke türbelerinin kapı ve pencere üzerlerine yazılan şu klâsik beyit bulunmaktadır:

Makam-ı evliyadır menba-ı feyz-i fütûhidir
Edeble dahil ol sûfî bu dergâh-ı Nasuhî'dir

Bu beyt, Şeyh Zekâi Efendi tarafından söylenmiştir. Zekâi Efendi'nin, Şeyh Nasuhî Efendi'nin oğlu Alaaddin Ali Efendi adına yazdığı *Risaletü'l-Velediyye* adlı eserine şerhi vardır. *(Bkz. Sadık Vicdani, Tomar-ı Turuk-ı Aliyye 3. kitap, Halvetiyye Silsilenamesi, 1340-1342, s. 68-69; Mehmet Tahir Bey, Osmanlı Müellifleri, Meral Yay. 1/166)*

Şeyh Zekâi Efendi. Topkapı civarında, Ümmi Sinan Tekkesi şeyhi idi. Meşayih-i Şabaniyye'den olup 1227 (1812) tarihinde vefat etti. Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhi Ahmed Remzi (Akyürek) Dede Efendi bu beyti tahmis etmiştir.

Türbenin büyük hâcet penceresi, cami sahnına bakmaktadır. Zarif bir şebeke demirinin süslediği bu pencere üzerinde, Nasuhî Efendi'yi öven bir dörtlük bulunmaktadır. Pencere karşısındaki demir şebekeli sanduka Nasuhî Efendi'ye ait olup diğerleri şunlardır:

1168 (1754). Kutbü'l-ârifîn ve sertacü'l-kâmilîn Nasuhîzâde Şeyh Alaeddin Hazretleri. Sanduka önünde bu levha vardır.

1218 (1803). Mürşid-i kâmil ü âgâh ve arif-i hakikat sahib-i intibah Nasuhîzâde Şeyh Fazlullah Efendi Hazretleri.

1249 (1833). Şeyh Şemseddin Efendi. Kitabesi şudur:

Şeyh Şemseddin Efendi kutb / iken eyledi bekaya irtihal / Didi fevtine bir tarih Ziver / Eyledi Şems Efendi irtihal.

1282 (1865). Tekkenin ikinci bânisi Bekir Rüstem Paşa. Sandukasının baş tarafındaki levhada şunlar yazılı idi:

"İşbu türbe-i şerif ile ittisalindeki dergâh-ı feyzin penah-ı vaz'-ı esas-ı himmetle bâni-i sâni ve delil-i hüsn-i kabul olarak civar-ı Hazreti Pir'e mülazemet-i şerife ile defn-i şayeste-i iltifat-ı Rabbani olan Rüstem Paşa'nın ruhuna el-Fatiha. 1282 sene"

1289 (1872). İzzet Paşa. Sandukası önünde Kâzım Paşa'nın söylediği 24 mısralı bir manzume vardır ki, tarih beyti şudur:

Huld-ı tarih-i güher-pâşını Kâzım tahririn
Gülşen-i Adn'i makam eyledi İzzet Paşa

(Bkz. Sicill-i Osmânî, 3/461)

1315 Zilkade 29 (21 Nisan 1898). Kutbü'l-ârifîn Pirzâde es-seyyid eş-şeyh Çelebi Mehmed Muhyiddin Efendi Hazretlerinin kabr-i âlileridir.

"Tarih-i veladet: fî 24 Şevval 1245 (18 Nisan 1830). Yevm-i Pazar.
Tevcih-i meşîhat: fî 15 Şevval 1253 (12 Ocak 1838)
Tarih-i irtihal: fî 29 Zilkade 1315. Yevm-i Salı.
Müddet-i meşîhat: Yevm: 14, Mah: 1, Sene: 62"

1317 Şaban 18 (22 Aralık 1899) Cum'a. Pirzâde es-seyyid eş-şeyh Çelebi Mehmed Muhyiddin Efendi Hazretlerinin zevce-i âlileri zahidetü'n-nisa Esma İfakat Hanım.

1319 (1901). Muhyiddin Efendi'nin oğlu Şeyh Mehmet Cemaleddin Efendi. Ayrıca iki kitâbesiz sanduka daha vardır.

Türbenin hazîresine gömülenler şunlardır:

1103 (1691). Şabanî sikkeli dört köşe şâhide. *Karabaş Efendi / Hazretlerinin / halifelerinden / Arifü'ş-şeyh /* Ömer Efendi.

1114 (1702). Şabanî sikkeli dört köşe şâhide.

Hâzâ kabr-i / Eş-Şeyh Ma'nevî / İbn-i'ş-şeyh Ali Efendi.

Mustafa Ma'nevî Efendi Şeyh Karabaş Ali Efendi'nin oğludur. "Maarif-i ilmiye ile meşhur muhaddis ve sanayi-i Arabiyyeye vâkıf şair" idi. Raşid Efendi tarihinde diyor ki:

Ma'nevî Efendi Kadırga Limanı'nda Sokollu Mehmet Paşa Tekkesi şeyhiydi. II. Ahmet zamanında Hünkâr Şeyhi olmuş, güzel konuşması ile meşhur, vaaz ve zikirde eşi az bulunur âbid, zahid bir zat idi. Davutpaşa İskelesi'nde surlara bitişik bahçeli bir evde oturuyordu. 1114'te Yedikule Dizdarı olan zat ölmüş, fevkalâde güzelliği ve zenginliği ile İstanbullular'ın dillerine destan olan karısını da Şeyh Ma'nevî Efendi almıştı. Bu meşhur hanımefendi, üç dört ay kadar Şeyh Efendi'nin nikahında yaşadıktan sonra bir gece ansızın ölmüş ve Topkapı Mezarlığı'na gömülmek istenmişti. Hanım'ın ölümünden önce diğer bir hanıma "Beni yalnız bırakma" diye yalvarmış olması üzerine ölümü şüpheli görülmüş ve yapılan muayenede boğazında boğulduğunu gösteren ip yarası, başında bir kaç bere, ellerinin üstünde, yüzünde ve burnunda yırtıklar, çürükler görülmüştü. Saçlarının örgüsü çözülmemiş, naşı gasledilmemişti. Hatta kefeni bile yoktu. Adi bir yatak çarşafına sarılmıştı.

Nasuhî mehmet Efendi Türbesi Kitabesi.

Bu durum karşısında Şeyh Ma'nevî Efendi zindana atılmış ve burada kısa bir müddet sonra 1114 Cemaziyelâhirinde (Ekim 1702) vefat etmiştir. *(Raşid Tarihi, 1114 Vak'aları; Sicill-i Osmânî, 3/517 Karabaş Ali Efendi ve 4/413; E. Koçu, İstanbul Ans. 8/4301; Sefine-i Evliya, 4/1921)*

1115 (1703). Turhan Sultan'ın (öl. 1683) kethüdası Mustafa Efendi.

1130 (1718). Nasuhî Efendi'nin oğlu Zuhurî Efendi. Taşındaki kitâbe şudur:

Haza kabr-i Şeyh Zuhurî bin Mehmed Nasuhî.
1130

1140 (1728). Şeyh İbrahim Efendi.

1145 (1732). Değerli bestekârlarımızdan İbrahim Ağa. Şeyh Nasuhî Efendi'nin müridi olup onun güftelerini bestelemiş ve 1732 tarihinde vefat etmiştir. *(S. N. Ergun, Türk Musıkisi Antolojisi, s.156)* Kabri, bu tekke hazîresinde olup şâhidesindeki kitâbesi şudur:

Fezâ-yı aşkda Mevlâ'ya can idüb teslim
Ümid-i lutf ile bu câde oldu abd-i mukim

Nisab-ı mâye-i irşada oldu hâk-i kadem
Ki râh-ı vuslate isâl ide o zat-ı kerîm
Du'a idüb didi fevtine Nevcivan tarih
Makarrin eyle Rahîmâ makam-ı İbrahim
1145

1146 (1733). Kâtibî sikkeli ve çok uzun kitâbeli. Mehmet Efendi

1153 Cemaziyelevvel (Temmuz 1740). Büyük sarıklı. Bolevizâde Seyyid Şerif Efendi. Müderris. *(Sicill-i Osmânî, 3/142)*

1157 (1744). Tarikat sikkeli. Çiçekçibaşı Salih Efendi

1164 (1750). Derviş Abdullah.

1167 (1753). Büyük tarikat sikkeli, nefis hat. Derviş Abdülkadir Efendi

1174 Şaban 18(25 Mart 1761). Taçlı, Nasuhîzâde Şeyh Ahmet Efendi. Şâhidesi tamir görmüştür.

1187 (1773). Habbazlar (ekmekçiler) kethüdası Derviş İbrahim.

1208 Cemaziyelevvel 18(Ocak 1794). Tarikat sikkeli. Ayazma'da muvakkit Şeyh Yahya Muhyiddin Efendi

1209 (1794). Sultan Selim'in sır kâtibi hâcegândan Sarıkçıbaşı. Sahib-i fünûn-ı câh. Tarih mısraı şudur:

Hakk Mustafa Efendi'ye huldi ide penah

(Bkz. Sicill-i Osmânî, 4/453)

1210 (1796). Lâhit, büyük sarıklı. Hayrullah Efendi. Kitabesi şudur:

Sabıka Rumeli Kadıaskeri / Reis-i etıbba-i hazreti şehriyarî / Merhum ve mağfurleh Hafız / el-hac Hayrullah Efendi / Ruhiçün / El-Fatiha.

Hayrullah Efendi 1210 Ramazanında (30 Mart 1796) Küçükpazar yakınında attan düşerek vefat etmiştir. *(Sicill-i Osmânî, 2/318)*

1210 Zilhicce 3(9 Haziran 1796). Reisü'l-etıbba-i şehriyarî Hafız Hayrullah Efendi'nin eşi, Safiye Sultan çıraklarından Hibetullah Hanım.

1211 Rebiyülevvel 15(Eylül 1796). Reisü'l-etıbba Mustafa Behçet Efendi'nin kızı, Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun kalemi mümeyyizlerinden Mehmet Emin Şükûhî Efendi'nin eşi Nefise Hanım.

1212 Şaban 26 (Ağustos 1797). Tarikat sikkeli. Eş-şeyh Ömer Efendi

1215 Şaban 11(Temmuz 1800). Lâhit, sarıklı. *Sabıka İstanbul payesi ile / Reisü'l-etıbba-i hazreti şehriyarî / Merhum ve mağfurleh /* Mehmet Sadık Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/192)*

1216 R. evvel 20 (Temmuz 1801). Nasuhîzâde Fazlullah Efendi'nin oğlu Mehmet Atâullah Efendi

1217 (1802). Derviş Mehmet Baba.

1223 Şevval 21(Aralık 1808). Tarikat sikkeli. Nasuhîzâde Fazlullah Efendi'nin oğlu eş-şeyh Alaeddin Efendi. Üçüncü Alaeddin Efendi diye bilinir. *(Sefine-i Evliya 4/31-55)* Taşındaki yazı şudur:

Kutbü'l-ârifîn Hazreti Nasuhîzâde Fazlullah Efendi Hazretlerinin mahdum-ı mükerremleri merhum eş-şeyh Alaeddin Efendi'nin ruhuna el-Fatiha.
1223

1229 R. evvel 27 (Mart 1814). Müneccim Başı kethüdası Mahmut Efendi

1229 Ramazan 9 (4 Eylül 1814). Reisü'l-etıbba Hayrullah Efendi'nin diğer eşi Fatma Hanım

1231 Ra. (Şubat 1816) Değişik sikkeli. Haseki Halil Ağazâde Rumeli kuzatından (kadılarından) Mustafa Nazif Bey.

1240 (1824) Mimar Ağa kethüdası Hacı Ali Efendi'nin eşi Emine Hanım.

1240 Zilkade.23 (Temmuz 1824) Tarikat sikkeli. Mekke-i Mükerreme'de vefat eden kutbü'lârifîn Hazreti Nasuhîzâde eş-şeyh el-hac Mehmet Mes'ud Efendi. Adına

taş dikilmiş olup Üsküdar'da Safvetî Paşa Tekkesi şeyhi idi.

1241 (1825). Müneccimbaşı kethüdası Mahmut Efendi'nin eşi Emine Hanım.

1242 Gurre-i Receb (29 Ocak 1827). Büyük sarıklı lâhit. Mısır Kahire kazası Vardarî Şeyhzâde Yahya Kâmil Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/68)*

1243 gurre-i Ş. (17 Şubat 1828) Dergâh-ı ali kapıcıbaşılarından İbrahim Paşa kethüdası Mehmet Ağa İbn-i İbrahim Ağa.

1249 Zilkade 19 (30 Mart, 1834). Lâhit. Küçük molla sarıklı. Sabıka Rumeli / Kadıaskeri reis-i / etıbba-i hazreti şehriyarî / Merhum ve mağfur el-hac / Mustafa Behçet Efendi'nin / ve Cem-i Ümmet-i Muhammed / ruh-ı şerifleri çün Fatiha. *(Sicill-i Osmânî, 2/31; F. N. Uzluk, Hekimbaşı Yalısı, Vakıflar Der. 9/251)*

1251 Şevval 20 (Şubat 1836). Hâlâ Kadı-ı şer'iat kâtibi Mekke-i Mükerreme payeli Nasuhîzâde torunu İbrahim İffet Efendi *(Sicill-i Osmânî, 1/156)*

1252 (1836). Eş-şeyh Mehmed Şemseddin Efendi'nin oğlu Mehmet Nureddin Efendi

1253 (1837). Nasuhî Efendi bendegânından Karinabadî Kuruağa Mustafa Efendi

1257 Şaban 15 (Ekim 1841). Rumeli Kadıaskeri Alizâde Mehmet Nureddin Efendi'nin kethüdası eşraf-ı kuzattan ve Halvetiyye'den el-hac Mahmud Efendi

1259 Ramazan 17 (Ekim 1843). Sultan Seyyid Ahmed er-Rufaî Hazretlerinin postnişîni Hamdi Efendi'nin halifesi mektubî hülefasından eş-şeyh Abdülhamid Bey.

1264 Za. (Ekim 1848). Sabıka ser etibba-yı hazreti şehriyarî Mustafa Behçet Efendi'nin damatları Enderun-ı Hümayun Seferli Kethüdalığı'ndan mahrec Ahmed Efendi'nin kızı Safiyye Hanım.

1267 Şaban 21 (21 Haziran 1851). Dört dilimli tac. Nakşibendiyye'den Hasan Baba.

1272 Ramazan 9 (14 Mayıs 1856). Tarikat sikkeli, etrafı parmaklıklı. Ayasofya-i Kebir İmareti karşısında hankâhının postnişîni Kütahyevî es-seyyid Şeyh Ahmet Nazikî Efendi. Aynı parmaklık içinde fesli bir şâhide, tarih kısmı gömülüdür:

Nasuhî Mehmet Efendi Tekkesi Camii Haziresi.

"Nesl-i pak-i Hazreti Şeyh Nasuhî'den bir edib-i zî-mekârim Nazikîzâde cenab-ı Mir Es'ad Efendi"

Aynı parmaklık içinde:

1331 Rebiyülevvel 29 (Mart 1913). Tarikat-i Aliyye-i Şabaniyye'den Nazikî Dergâh-ı Şerifi seccade-nişîni... Nezaret-i kudemayı mümeyyizanından Nazikîzâde eş-şeyh es-seyyid Hüseyin Hüsnü Efendi.

1274 (1857). Reisü'l-etıbba Mustafa Behçet Efendi'nin damadı Ahmet Efendi

1279 (1862). Hassa Askeri kolağası Hasan Efendi

1280 Şaban 23 (2 Şubat 1864). Maliye Nazırı Ahmet Muhtar Paşa. Muhtar Paşa'nın, Doğancılar Camii yanında ve Ramazanoğlu Sokağı'nın sağ köşesinde büyük bir konağı vardı. Konak, Doğancılar Yangını'nda yanmıştır. *(Sicill-i Osmânî, 4/349-350)* Ramazanoğulları'ndan idi. Ahmet Muhtar İ'tisami paşa, Boğaziçi'nde Boyacıköy'deki yalısında vefat etti. Kendisi, Şabaniye Tarikati'ne bağlı olup Geredeli Halil Efendi'nin müridlerinden idi. Gerede'de bazı evkafı vardır. Sonra, Safranbolulu Şeyh Hacı Emin Efendi'ye bağlanmış ve kendisine 500 kuruş maaş tahsis etmiştir. Burada, bu şeyh Efendi'ye, Muhtar Paşa Tekkesi adıyla anılan bir de tekke yaptırmıştır.

Ahmet Muhtar Paşa'nın şâhidesi "Ketebehu Malik" imzalıdır.

Torunu Ahmet Muhtar Bey, oğlu ise, Amedi Hülefası'ndan Vahid Bey'dir. *(M. Pakalın, Tanzimat Maliye Nazırları, I/10; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 819)*

1280 (1863). Enderun-ı Hazine-i Hümayun ağası, Halvetiyye bendegânından el-hac Mehmet Mes'ud Ağa.

1281 (1863). Halil Efendi. Uzun kitâbesi Şair Senih Efendi'nindir.

1281 Muharrem 15 (21 Haziran 1864). Lâhit şeklinde. Kitabesi Mısrî imzalıdır.

"İstanbul payeli 1. Ordu-yı Hümayun müftüsü İlyas Efendi."

Tarih-i Enderun, Letaif-i Enderun adlı eserlerin yazarı Hızır İlyas Efendi. Kendisi, Hekimbaşı Behçet Efendi'nin küçük kardeşidir. Bir başka ağa beyi de meşhur saray hekimi Abdülhak Molla'dır. Şair Abdülhak Hamit Tarhan'ın da büyük amcasıdır. *(Sicill-i Osmânî, 1/399)*

1284 C. âhir 26 (Ekim 1867). Tarik sikkeli. Kutbü'l-ârifîn Nasuhîzâde el-hac eş-şeyh Mehmet Mes'ud Efendi'nin oğlu sahib-i ahlâk el-hac eş-şeyh Abdurrahim Şükrü Efendi.

1284 Ramazan 29 (Ocak 1868). Hassa Müşiri Mehmet Reşid Paşa. Bu kabir tam köşede olup ayak taşındaki yazı caddeye, baş taşındaki yazı da çıkmaz cami avlusuna dönüktür. Bu da, mezarlık duvarının sonradan yükseltildiğini göstermektedir. Aynı kabirde 1294 (1877) tarihinde vefat eden oğlu Asâkir-i Şahâne kaimmekamı Galib Bey'in şâhidesi vardır. *(Sicill-i Osmânî, 2/396)*

1284 (1867). Ser kurena-yı şehriyarî-i esbak merhum Saim Efendi Hazretlerinin kethüdaları Hâcegân-ı Divan-ı Hümayundan Hacı Raşid Efendi.

1285 Şevval 15 (29 Ocak 1869). El-hac Mehmed Sa'id bin hace İbrahim.

1286 (1869). Enderun hazinesi kethüdası Abdullah Şeref Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/139)*

1288 (1872). Damat Mehmet Said Paşa. Sultan II. Mahmut'un kızı Mihrimah Sultan'ın eşi idi. *(Sicill-i Osmânî, 3/47; Mir'at-i İstanbul, s. 164; İsfendiyaroğlu, Galatasaray Tarihi, s. 503; Ata Tarihi, 2/198)* Beylerbeyi'ndeki yalısında vefat etti. Mihrab önündeki şâhidesi 9 Zilkade-1288 (20 Ocak 1872) tarihlidir. Önünde ayrıca mermer bir kitâbe levhası vardır.

1290 Rebiyülvvel 11 (Mayıs 1873). Lâhit. Baştaşı üç yüzlü olup bir eşi dahi yoktur. Her

yüzünde de kitâbe vardır. Abdülmecid Han-ı Gazi Hazretlerinin eser kurenaları Selim Efendi'nin eşi Hatice La'linab Hanım.

1290 (1873). Nasuhî Tekkesi postnişîni eş-şeyh Muhyiddin Efendi'nin hemşiresi Ümmühan Hanım.

1291 (1874). Lâhit. Şeyhülharem Emin Paşa. (Sicill-i Osmânî, 1/436)

1292 (1875). Muhtar Paşa'nın eşi Emine Zehra Hanım.

1295 Zilhicce 22 (Aralık 1878). Nasuhî sülâlesinden Safvetî Efendi Dergâhı şeyhi Abdürrahim Efendi'nin oğlu es-seyyid Mes'ud Efendi. (Burada ismi geçen Safvetî Efendi, Safvetî Paşa'dır.)

1297 (1880). Abdülaziz Efendi.

1298 (1881). Feshane rûznamecisi Mustafa Reşit Efendi

1299 (1882). Rıza Bey.

12?? Son iki rakam kazınmamıştır. Rumeli Kadıasker-i esbakı Vardarî Şeyhzâde el-hac Mehmed Efendi'nin kızı Hibetullah Muhsine Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/235 Mehmed Efendi)*

1305 (1887). Muhtar Paşa torunu Fatma Feride Hanım.

1310 (1892). Ahmet Muhtar Paşa'nın oğlu Vahit Bey.

1310 (1892). Vahit Bey'in eşi Fatma Faika Hanım.

1314 (1896). El-hac Çürüksulu Ramiz Paşa ve haremi Fatma Adile Hanım. Kitâbe levhadır. Kabirleri yok olmuştur.

1314 gurre-i Rebiyülevvel. Cenab-ı Pir Nasuhî (k.s.) müteallikatından Hassa Ordu-yı Hümayun erkânı harbiye 2. tahrirat mümeyyizi Hüseyin Faik Bey. Kızı, 1324 Ayşe Hanım.

1316 (1898). Hacı Emin Paşa'nın oğlu ferik el-hac Mustafa Vehbi Paşa.

1319 (1901). Nasuhîzâde Şeyh Muhyiddin Efendi'nin oğlu Şeyh Mehmet Cemaleddin Efendi.

1321 Zilkade 16 (Şubat 1904). Hankâh-ı Aliyye'de seccadenişîn es-seyyid eş-şeyh Mehmet Muhyiddin Efendi'nin oğlu ve meclis-i maarif kalemi mümeyyizi Çelebi es-seyyid eş-şeyh Mehmet Selahüddin Efendi.

1321 Ramazan 8 (Kasım 1903). Nasuhîzâde torunu Meclis-i kebir maarif reisi Ali Haydar Molla. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 586; M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 1/281)*

1324 (1906). Meclis-i kebir-i maarif reisi ve Şarkî Rumeli Cemiyet-i İslâmiyesi müdürü Ali Haydar Efendi'nin eşi Emine Hanım.

1325 (1907). Nasuhîzâde torunu Es'ad Efendi.

1327 (1909). Misafireten bulunduğu sırada vefat eden Şabaniyye'den Şeyh Halil Hulusi Efendi.

1337 (1918). Kılıç kabartmalı. Sivas Ordu Kumandanı Ali Paşa'nın oğlu Askeri komisyon azası mirliva Mustafa Nazmi Paşa. 29 Safer.

Tarih kısmı gömülü. Nesl-i pâk-i Hazreti Nasuhî'den bir edib-i zî mekârîm Nazikîzâde cenab-ı Mir Es'ad...

NİŞANCI HAMZA PAŞA TÜRBESİ

Bu açık türbe, Gündoğumu Caddesi üzerindeki Karacaahmet Türbesi'nin sol tarafında ve geridedir. Hemen önünde, Sahabeden Ebu'd-Dürda'nın (Derda) makam taşı vardır. (Bu bahse bakınız.)

Türbe, altı granit sütun ve ince tuğladan yapılmış altı kemer üzerine oturtulmuş bir kubbeden ibarettir. Kubbe, altı yüzlü bir kasnak üzerindedir. Sütunlar arasında demir şebeke ve

kapısı yoktur. Kitâbe mevcut değildir. Vakıflar idaresince 1972 tarihinde onarılmıştır.

Halk arasında, Karacaahmet Sultan atının türbesi olarak ünlü olmasına rağmen, bu rivayet doğru değildir.

Zemini toprak olan türbenin ortasında şâhideleri kırılmış bir mezar kaidesi vardır. Burada "Rum Paşazâde Nişancı Hamza Paşa" gömülüdür.

Merâkıd-ı Mu'tebere-i Üsküdar adlı eserin yazarı İsmail Hakkı el-Üsküdarî şunları söylemektedir:

"Hamza Paşa, Sultan III. Murat'ın nişancısı olduğu ve Karacalı Şeyh Ahmet Hazretlerinin türbe ve zaviyesinin ve medfun bulundukları mahallerin ve Kütahya'da arazi ve değirmenlerin vâkıfı olup sene 999 (1590-91) tarihinde mülga Üsküdar Mahkemesi sicillatında vakfiyesi kayıtlı olduğuna nazaran Hamza Paşa'nın 1000 (1591-92) tarihinde vefatı ve o tarihlerde mezar taşlarına tarih ve isim yazılmaması, diğer kabir taşlarına göre anlaşılması ve türbe yanında Ebu'd-Derda (r.a.) Hazretlerinin ismine yazılı taş mevcut ise de Bezmialem Valide Sultan tarafından hürmeten ve lütfen onun makamını ihya buyurdukları anlaşılmaktadır."

Hamza Çelebi veya Bey adlarıyla da bilinen Paşa, reisülküttaplıktan nişancılığa nakledilmiş ve bu makamı 8 Ağustos 1580, 15 Temmuz 1592, Haziran 1595 ve 2 Ağustos 1601 tarihlerinde olmak üzere dört defa işgal etmiştir.

İlk nişancılığından Şubat/Mart 1591 tarihinde azledilmiş ve sonra Köstendil Sancak Beyliği'ne atanmışsa da kabul etmemiştir. Sultan III. Mehmet'in tahta geçmesi üzerine Anadolu Beylerbeyi payesiyle taltif edilerek paşa ünvanını almıştır. İkinci nişancılığı takriben dört yıl sürmüş, fakat Başdefterdar Hacı İbrahim Paşa ile protokol meselesinden dolayı geçinemediğinden, Eğri Seferi sırasında III. Mehmet tarafından onunla beraber azledilmiştir. Sonuncu nişancılığından ise, Sultan I. Ahmet tarafından ve 1013 (1604-5) tarihinde azledilmiştir. Azlinden bir sene sonra, vefat ettiği rivayet olunduğuna göre, *Merâkıd*'in verdiği H. 1000 tarihi yanlıştır. Hamza Paşa'nın 1010 (1601) recebi başlarında tanzim ettirdiği vakfiyesine göre, İstanbul'da Emin Sinan Mahallesi'ndeki emlâkinin vefatından sonra, kira bedellerinin Medine fukarasına, diğer emlâkinin de eşine verilmesini istemiştir.

Nişancı Hamza Paşa 1014 (1605) tarihinde vefat etmiştir. (*Fehmi Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüp. Türkçe Yazmalar Kataloğu, İstanbul 196, Cilt: I, s. 111-112, No: 331; Selânikî Tarihi, Haz. M. İpşirli, İstanbul 1989, s.*

Nişancı Hamza Paşa Türbesi.

948 Fihrist Hamza Paşa md.)

Yakın tarihe kadar yürüyemeyen çocuklar bu türbeye getirilir ve ayakları arasına arpa serpilerek yürütülmeğe çalışılırdı. Üç cuma, bu usûl icra edildikten sonra çocukların yürüdüğüne inanılır.

Hamza Paşa'nın İstanbul'da, Sultanahmet Meydanı civarında ve Peykhane Caddesi üzerinde, kendi adı ile anılan bir mescidi vardı. Bugün mevcut değildir.

Kaynaklar: *(İ. Hakkı, Merâkıd, s. 59) (Danişmend, Kronoloji, 3 Nişancılar md.) (Gezi Notu) (Sicill-i Osmânî, 2/252) (Resmi Ahmet Efendi, Sefinetü'r-Rüesa, Hamza Bey Efendi) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/95) (M. Ziya, İstanbul ve Boğaziçi, 1/366) (Ş. Akbatu, Tahta Minare Camii, Vakıflar Der. 21/130)*

OSMAN BEY TÜRBESİ

Türbe, İskele Meydanı'ndaki Mihrimah Sultan Camii'nin avlusunda ve bu mabedin avluya açılan yan kapısının sol tarafındadır.

Etrafı demir parmaklıkla çevrilmiş olan bu açık türbede bir mermer lâhit vardır. Bu lâhdin cami kapısı tarafına bakan yan yüzünde bir hançer kabartması bulunmaktadır. Şehid edilen kimselerin kabrine kazındığı hakkında bir söylenti vardır.

Lâhdin baş şâhidesinin üzerinde bir örfî başlık ve onun altındaki, devrinde çok kullanılan ince dört köşe sütunda kelime-i tevhid ve

"Okuyalım ruhu için Fatiha"

yazısı vardır.

Yuvarlak ayak taşında da şu beyit yer almıştır:

Mir-i pâkize neseb Hazreti Osman Bey'in
Mürg-i ruhu idecek bağ-ı cinâne tayran
Eyleyüb sıdk ile ruhuna du'alar Hükmî
Didi tarih cinân ola makam-ı Osman
984

Şair Hükmî Mehmet Çelebi'nin hazırladığı bu tarih beytinin altında 984 tarihi yazılı değildir. Tarih mısraının son dört kelimesi ebced hesabına vurulduğunda bu rakkam bulunur. Bu milâdî takvimde 1576-77 senesine eşittir. Rüstem Paşa'nın oğlu, babasının 28 Şevval 968 (12 Temmuz 1561) tarihindeki vefatından 15-16 yıl sonra ölmüştür.

Osman Bey, Rüstem Paşa'nın Mihrimah Sultan ile evlenmeden evvel olan oğludur. Mihrimah Sultan evlendiği zaman 15 veya 17, Rüstem Paşa ise 39-40 yaşlarında idi.

Paşa'nın Mihrimah Sultan'dan olan ve Sultanzâde diye bilinen iki oğlu da yine bu camiin ve son cemaat yerinin sol tarafındaki Mimar Sinan yapısı ve halkın *'Kaya Sultan Türbesi'* diye adlandırdığı türbede medfunlardır. (Bu türbe bahsine bakınız.)

Kaynaklar: (Gezi Notu) (Sicill-i Osmânî, 3/416 Osman Bey)

ÖMER DEDE VE ÜÇ YATIRLAR TÜRBESİ

Türbe, Boy Beyi Sokağı ile Köprülü Fazıl Paşa Sokağı'nın birleştiği yerde ve ikinci yolun sol köşesindedir.

Civarında Alaca Minare Mescidi, Hacı Dede Nakşibendî Tekkesi, Fenâyî Ali Efendi Celvetî Tekkesi Camii, Türk Ahmet Paşa Mektebi ve çeşmesi ile bir çarşı bulunmaktadır.

Ömer Dede'nin kimliği belli değildir. *Mir'at-i İstanbul* adlı eserin sahibi M. Raif Bey:

"Köşe başında bir türbe içinde Ömer Dede na-

Ömer Baba Türbesi.

mında bir zat medfundur. Mezar Taşında şu beyit yazılıdır:

Alâmetden murad bir duadır
Bugün bana ise yarın sanadır
910

M. Raif Bey'in görmüş olduğu bu taş bugün de mevcuttur. Fakat tarihi 910 (1504-5) değil 1133 (1720-21)'dir.

Türbeden eser kalmamıştır. Bir set üzerinde bulunan ve bir kaç kabirden oluşan küçük hazîrenin duvarı üzerine:

Ömer Dede ve üç yatırlar - 1133

kitâbesi ile yukarıdaki kitâbenin yeni yazı ile yazılmış mermer bir kopyası yerleştirilmiştir.

1924 tarihli gayri menkul vakıflar listesinde "Ömer Paşa Türbesi, Toprak Sokak, Meçhul, Mamur" olarak gösterilmiştir.

Kaynaklar: *(Mir'at s. 133) (Gezi Notu) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/67)*

REİSÜ'L-HATTATÎN HAMDULLAH EFENDİ HAZÎRESİ

Tunusbağı Çeşmesi önünden, Karacaahmet Sultan Türbesi'ne giden Tunusbağı Caddesi üzerinde, sol tarafta ve türbeye oldukça yakın bir mesafede ve Hattatlar Mezarlığı veya Şeyh Sofası adıyla bilinen yerdedir. Silindirik ayak taşı üzerinde şu kitâbe bulunmaktadır:

Reisü'l-hattatîn Hamdullah
El-ma'ruf bi-İbnü'ş-şeyh rahmetullahi aleyh
927 (1521)

Baş tarafına sonradan şu şâhide konmuştur:

Şeyh hattatîn kızı
Oğlu Mehmed Çavuş'un ruhiçün Fatiha

Rakam yazılı değildir. 1001 (1592) tarihinde vefat etmiştir.

Şeyh Hamdullah Efendi Türk hat sanatının en büyük üstadıdır. 'Yakut Musta'sımî'nin hattına yeni bir düzen, Arap harflerine yeni güzellik veren Şeyh Hamdullah beş asır boyunca Türk hat sanatının en büyüğü olarak tanınmış, kendisi tereddütsüz *'hattatların kıblesi'* sayılmış, beş asır boyunca gelmiş geçmiş hattatlar hep yazılarını onun yazısına benzetmeye çalışmışlar ve onun yazısına benzettikleri, ona yakın yazdıkları ölçüde büyük ve güçlü sayılmışlardır. Hat sanatının Arap âleminin dışında Türklere mahsus bir edâ kazanması Şeyh Hamdullah sayesinde olmuştur.

Şeyh Hamdullah Amasya'da doğdu. Babası Mustafa Dede Buhara'dan Amasya'ya hicret edip orada yerleşmiş, Sühreverdiye tarikatinden olduğu için de *'Şeyh Efendi'* diye tanınmış faziletli ve bilgili bir zat idi. Babasının şeyhliği dolayısı ile Hamdullah'a şeyhin oğlu manasına *'İbni Şeyh'* veya *'İbni Mustafa Dede'* denirdi. 840 (1436) tarihinde doğdu.

Yazıyı Yakut Musta'sımî'nin talebesi Abdullah Sayrafî'den öğrenmiş olan Hayreddin Maraşî'den ders aldı. Sayrafî'nin, Cemaleddin Yakut'un yazılarını toplayarak meşk ede ede olgunlaşmaya çalışıyordu ki, bu devrede yazıyı elindeki örneklerde olduğundan daha güzel bir hale getirmek gayreti içindeydi. Şeyhin geçirdiği bu sıkıntılı günlerinden birinde kendisine Hızır'ın (a.s.) göründüğünü, ona bazı nasihatlarde bulunduğunu ve bazı şeyler öğrettiğini, o sayede hayalinde kurduğu yazı tarzını elde ettiğini, Müstakimzâde söylüyor.

Sultan II. Bayezid tahta çıkmadan evvel Amasya valisi idi. Hamdullah'ı burada tanıdı. Bayezid, Hamdullah Efendi'den ders ve icazet almış ve birbirlerini çok sevmişlerdi. Bayezid tahta çıkınca onu İstanbul'a davet etti. Ona Topkapı sarayında Harem-i Hümayun'da bir meşk odası vererek daima beraber olmak, yazdıklarını görmek istemişti. Şeyh Hamdullah İstanbul'a geldiğinde ilk defa Kadıasker Hamamı civarındaki bir evde oturmuş ve buradan saraya alınmıştır.

Şeyh Hamdullah Efendi aynı zamanda usta bir ok atıcı idi. Okmeydanı'nda bilinen ilk menzil taşlarından biri ona ait olup 911 (1505) tarihlidir. Bu taş elan mevcuttur. Kendisi aynı zamanda Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesi'nin şeyhi idi. *'Şeyh'* ünvanı da oradan gelmektedir. Kendisi aynı zamanda ünlü bir şahin avcısı idi.

Çok iyi yüzüyordu. Rivayete göre, ara sıra poturu ile gömleğini başına sarar, Cüz kesesini ağzına alarak Üsküdar'dan denize girer, suda adeta bağdaş kurarak kendini akıntıya bırakır, Sarayburnu'na çıkar, orada giyinip ders vermek üzere Topkapı Sarayı'na gidermiş. Bir de terzilikte mahareti varmış. II. Bayezid'e diktiği bir kaftanın dikiş yerlerini kimse bulamamış derler.

Şeyhin ayrıca tasavvufa meyli fazla idi. Başlangıçta babası gibi Sühreverdiye tarikatinden iken sonra Nakşibendiye tarikatine girmişti. Gerçek bir dindardı. Asla gurura kapılmamıştı. Yazılarının altına ketebe olarak adını *'Türlü belaya müptela Hamdullah'* veya *'Kendi küçük günahı büyük Hamdullah'* diye yazmıştır. Ömrünü hep yazmakla geçirmiştir. Çok eseri vardır. 47 Kur'an-ı Kerim yazmış, En'am, Evrad, cüz olarak yazdıkları bini geçmiştir. İstanbul Bayezid Camii'nin mihrabında, orta kapısında, Davutpaşa, Firuz Ağa ve Edirne'deki Bayezid Camii'nin kapılarında bulunan kitâbeler onundur. Edirnekapısı üzerindeki Kelime-i Tevhid onun eseridir.

Büyük bir sanatkâr olan Şeyh Hamdullah Efendi o kadar alçak gönüllü idi ki, mezar taşına adının yazılmasını bile istememiş, meşhur hattat Hafız Osman hiç olmazsa ruhuna Fatiha okunabilmek için mezar taşına adını yazmağa teşebbüs etmişse de vasiyeti olduğu için tereddüde düşmüş, sonunda meşhur hattat Şahin Ağa cesaret göstererek mezar taşına adını yazmışsada bir hafta geçmeden 1113 (1701)'de ölmüş olduğu söylenir. Bu durumda şâhidedeki kitâbe 1690-1700 tarihlerinde yazılmış olmalıdır.

Hamdullah Efendi bir çok talebe yetiştirmiştir. Eyüp'te Defterdar Camii'ni yaparak bu semte ismi verilen, 953 (1546) tarihinde vefat eden Başdefterdar Nazlı Mahmud Çelebi, Şeyh Hamdullah Efendi'nin talebesi idi. Hamdullah Efendi'nin oğlu Mustafa Dede ve damadı Şükrullah Halife de kendisinin talebelerindendi.

Yakın tarihe kadar yazıya yeni başlayanların kalemleri büyük hattatın kabir toprağına gömülür ve bir hafta sonra buradan çıkarılarak kullanılırdı.

Kendisi hem bir ok atıcı pehlivan ve hem de ok ve yay yapıcı bir usta idi. Okmeydanı'nda *şirimerd* (delikli kaya) menzilinden yıldız havasıyla 1105 gez atmış ve bir abide dikilmiştir. Bugün hâlâ Tekke Kapısının önünde bulunan bu rekor taşının üzerinde şu ibare yazılıdır:

Sâhibu'l-menzil Hamdullah ibnü'ş-şeyh
Reisü'l-hattatîn şeyhü'r-râmiyân
Sene 911 (1505)

Reisü'l-hattatîn Hamdullah Efendi'nin şâhidesi.

Şeyh Hamdullah Efendi'nin baş taşı yerine konan şâhide: *"Şeyh Hattatîn kızı oğlu Mehmet Çavuş"un ruhi çün Fatiha"* diye yazılıdır.

Sultan Bayezid'in yakın arkadaşı ve musahibi olan Hamdullah Efendi, Yavuz Sultan Selim'in tahta geçmesi üzerine Alemdağı civarındaki, Sarıgazi Köyü'ne inzivaya çekilmiş ve ancak Kanunî'nin Padişah olması üzerine Üsküdar'daki evine dönmüş ve kısa bir müddet sonra da vefat etmiştir.

Hamdullah Efendi'nin muasırı olup 963 (1555-56) yılında vefat eden Hattat Ahmet Karahisarî'ye yazdırılan bir Kur'an-ı Kerim'in kâğıdı, mürekkebi, altunu ve boyası için sarfedilen para, hattatına verilen hariç, 20417 akçe ve 40 filori altun idi.

Hamdullah Efendi'nin etrafına gömülü bulunan hattatlar:

945 (1538). Şeyh Hamdullah Efendi'nin oğlu Şeyhzâde Hattat Mustafa Dede. Kabir taşı mevcut değildir. *(Tuhfetü'l-Hattatîn, s. 528; Ş. Rado, Türk Hattatları, s.65)*

950 (1543). Şeyh Hamdullah Efendi'nin damadı Hattat Şükrullah Çelebi. Kabir taşı mevcut değildir. *(Tuhfe, s. 226; Rado, s. 66)*

1001 (1592). Şeyh Hamdullah Efendi'nin kızının oğlu ve Şehla Derviş Mehmet Efendi diye anılan Pir Mehmet Efendi. Vefatına;

"Hattat-ı Kur'an-1592"

terkibi tarih düşürülmüştür. Silindirik şâhidesi Hamdullah Efendi'nin baş tarafına konulmuştur. Nakil olmalıdır. Taşındaki kitâbe yukarıda yazılmıştır.

Bunun oğlu Kâtibî Ahmet Efendi Sultan I. Ahmet (1603-1617) zamanında vefat etmiştir. Kabri babasının yanında idi. *(Tuhfe, s. 415)* Mustakimzâde, Pir Mehmet bin Şükrullah'ın 988 (1580) tarihinde vefat ettiğini beyan etmiştir. *(Rado, s. 80)*

1023 (1614). Hattat Hamza Efendi'nin oğlu Hasan Çelebi. Kabri, Karacaahmet Türbesi karşısındaki köşede ve set üzerinde iken 1917 tarihinde ve yolun genişletilmesi sırasında, Çiçekçi Camii hazîresine nakledilmiştir.

Hamdullah Efendi'nin üçüncü kuşakta, aile şeceresinden Şükrullahzâde Mehmet Efendi'nin akrabası idi. Hamdullah Efendi'nin torunu Mehmet Çelebi'den yazı dersi ve icazet almıştır. Üsküdar Valide-i Atik Camii'nin celî yazıları onundur.

Mezar taşının yazarı Bursalı Haşim Efendi'nin şâhidesi, Edirnekapısı dışında bugün mevcut olmayan, Emir Buharî Camii karşısında İbn-i Kemal Türbesi civarında, caddeye nazır bir yerde idi.

Hattat Hasan Çelebi'nin mezar kitâbesi altı mısra halinde hazırlanmış olup tarih mısraı şudur:

Üsküdarî Hasan'ın yâ Rab ola yeri cinân
1023

Kitâbe, Haşim Efendi'nin "şakirdânından Halid Efendi" hattı ile yazılmıştı.

Şâhidesinin Çiçekçi Camii hazîresine nakledildiğini Şevket Rado, eserinde yazmıştır. Fakat, bizim yaptığımız aramada taşa tesadüf edilmemiştir. *(Şevket Rado, Türk Hattatları s. 86; Tuhfe, s. 157)*

1080 (1669). Hattat Şeyh Ahmet Efendi. Kabri, Şeyh Hamdullah Efendi kabrinin önündedir. Kitâbesi şudur:

Merhum Cündi Mehmed Haşimi / kızı oğlu eş-şeyh Ahmed Efendi / Ruhiçün Fatiha / 1080

1166 Ca. 4(9 Mart 1753). Fahrü'l-müderrisîn Şekerzâde el-hac Mehmet Efendi. Şâhidesi sütun şeklinde olup mezarlık duvarının hemen arkasındadır. Meşhur Hattat idi. *(Tuhfe, s. 419; Ş. Rado, s. 152; Sicill-i Osmânî, 4/240)*

1178 (1764). Hamdullah Efendi civarında. Saray-ı Hümayun hocası Hattat İbrahim Efendi.

1180 Şaban 13(14 Ocak 1767). El-Hattat ve el-müderrisîn ve ser-etıbba-i Saray-ı Galata el-hac Hüseyin Carullah el-maruf.

1181 (1767). Hattat İbrahim Afif Efendi.

1197 (1783). Nakşibendî Hattat el-hac Ahmet Efendi.

1210 (1795). Şeyhü'l-hattatîn-i Nakşibend Abdülkadir el-Hamdi Efendi.

1220 (1805). Hattat Abdurrahman Hilmi Efendi.

1220 (1805). Hattat İbrahim Afif Efendi'nin damadı Hattat Osman Efendi. *(İnal, Son Hattatlar, s. 250)*

Nakşibendî Hattat el-hac Ahmet Efendi'nin şâhidesi.

1227 (1812). Hattat Hasan Efendi el-maruf el-hac Hafız Hattat Hasan Efendi.

1240 Receb 15 (4 Mart 1825). Kâtibî serpuşlu. Hamdullah Efendi arkasında, Gündoğumu Caddesi üzerinde ve Şeyh Osman Şems Efendi açık türbesinin 60 adım ilerisinde ve mezarlık duvarının hemen arkasında:

Şeyhü'l-hattatîn Trabzonî Ömerü'l-Vasfî Efendi. Kitâbesi, Hakkakzâde Mustafa Hilmi Efendi (öl. 1852) tarafından yazılmıştır. *(İnal, Son Hattatlar, s. 217, 263; Merâkıd, s. 52)*

1250 Şevval 15 (14 Şubat 1835). Ömer Vasfî Efendi yanı.

"Şeyhü'l-hattatîn-i zeman Laz Ömer Efendizâde Hattat Osman Efendi"

1253 (1837). Enderun-ı Hümâyun hocası Hattat Ali el-Vasfî Efendi *(İnal, Son Hattatlar, s. 44)*

1255 (1839). Hattat Süleyman Efendi.

"Merhum cündî Mehmed Haşimî / kızı oğlu eş-Şeyh Ahmet Efendi / ruhi çün Fatiha / 1800".

1264 (1848). Fesli. Hattat es-seyyid Mehmet Celali Efendi. Şeyh Murat Efendi Torunu.

1266 gurre-i Safer (Adalık 1849). Kastamonili Hattat İsmail Efendi.

1267 (1850). Hattat İbrahim Rüşdi Efendi.

1269 (1852). Fesli. Hattat Hasan Efendi.

1290 (1873). Ayazma Mektebi muallimi Hattat Ahmet Hulusi Efendi.

1306 (1888). Hattat İbrahim Rüşdi Efendizâde Hattat Mehmet Arif Efendi.

1319 (1901). Tarik sikke kabartmalı, on mısralı sütun şâhide. Kitâbesi;

Kalbi ahsen cümle ahlâkı hüsn ismi Hüseyin
Muhlis-i el-hac "Hüsnü" kendisi ehl-i nazar
Zikr-i Hakk'dan lezzet almış sahib-i takva idi

diye başlamaktadır.

Kaynaklar: *(Tuhfetü'l-Hattatîn s. 185-187, 301, 414) (E. Ayverdi, Fatih Devri Hattatları, 1953) (S. Ünver, Amasyalı Hamdullah Efendi, 1953) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s. 352) (İ. Hakkı, Merâkıd, s. 73) (Ş. Sami, Kamusü'l-Alam) (O. Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, s. 349, 588, 713) (A. Gövsa, Meşhur Adamla,r 2/673) (Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi 2/612-615) (Tarih Vesikaları Der. 1949, Sayı 15, 3/16-25 Atıcılar Tezkiresi) (H. B. Kunter, Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar 1938, Sayı: 13-15) (N. A. Banoğlu, Tarih ve Efsaneleri ile İstanbul, s. 77) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 1/146) (Danişmend, Kronoloji, 2/445) (Türk Ans. 18/435) (Kemal Çığ, Osmanlı-Türk Hattatları, Tarih Dünyası 1950, 1/168-169, 255) (Ş. Rado, Türk Hattatları, s. 49, 62, 65-66, 77-80) (Ayvansarayî, Hadîkatü'l-Cevâmi, I/104, 156, 286; II/28, 62)*

REİSÜ'L-HULEFA MAK'AD AHMET EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi'nin sol tarafındaki Şeyhler Mezarlığı'ndadır. Arka tarafında Ayşe Sultan Türbesi, sağ tarafından Şeyh Mustafa Efendi Türbesi, ön tarafında ise Şeyh Mehmet Efendi Türbesi vardır.

Merdivenli, cami avlusuna açılan bir kapıdan evvela bir koridora ve buradan da türbeye girilir. Buradaki dokuz türbe gibi, ahşap çatısı çökmüştür. Bu dokuz türbe, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi ile beraber Sultan Abdülmecit tara-

Fesli şâhide, Şeyh Murat Efendi'nin torunu Mehmet Celâli Efendi'ye; molla sarıklı olan Hattat Ali el-Vasfî Efendi'ye aittir.

fından 1272 (1855-56) tarihinde yenilenmişti.

Türbe içinde Ahmet Efendi'den başka, Şeyh Mahmut Gafurî Efendi'nin ve Şeyh Saburî Çelebi Mehmet Efendi'nin beton sandukaları vardır.

Şeyh Ahmet Efendi, Hüdâyî Hazretlerinden sonra ilk şeyh olduğu için '*Reisü'l-Hulefa*' denir. 1628'den 1639 tarihine kadar onbir sene şeyhlik yapmıştır. Dizdarzâde Ahmet Efendi diye de anılan bu zat için *Hadîka* yazarı şu malumatı vermektedir:

"Hazreti Pir'den sonra adı geçen tekke halifelerinden Balıkesirli Mak'ad Ahmet Efendi Şeyh olup '*Mülakadü'l-mevt-1049*' senesinde vefat ederek Aziz Hüdâyî Hazretlerinin türbe-i şerifi kurbünde vaki türbe-i mahsusasında medfundur." Vefatına;

"*Cennet-i a'laya vasıl oldu ruh-ı pâk-ı din*"

tarihi düşürülmüştür.

Türbedeki ikinci sanduka, Şeyh Mahmut Gafurî Efendi'ye aittir. *Hadîka* yazarı bu zat için şöyle demektedir:

"Gelibolu'dandır. İnabet ve hilâfeti Şeyh Ahmet Efendi'dendir. Gelibolu'da bulunan Sultan Camii şerifinin cum'a vaizi iken Âsitâneye (tekkeye) naklolunmuştur. Vefatına Şair Nailî Mehmet Efendi bu tarihi demiştir:

'*Açınız Mahmut Efendi ruhuna el-Fatiha-1078*'

Bu dahi Mak'ad Efendi Türbesi'nde medfundur. Şiirleri vardır."

1667 tarihinde vefat eden Gafûrî Efendi tekkenin dördüncü şeyhidir. Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Tekkesi bahsine bakınız.

Türbedeki üçüncü sanduka ise Şeyh Saburî Çelebi Mehmet Efendi'ye aittir. Dede Mehmet ismiyle de bilinen bu zat, 1130 (1718) tarihinde vefat etmiştir. Ölümüne Nahifî Süleyman Efendi şu tarihi demiştir:

"*Ola Dede Çelebi kami bin kurb-i Hüda*"

Ayvansarayî Hüseyin Efendi, Atpazarî Osman Efendi hakkında bilgi verirken;

"Vefatı 1140 (1727-28)'de vaki olmuştur. Bu dahi Mak'ad Ahmet Efendi Türbesi'nde Dede Çelebi yanında medfundur." demektedir. Bu doğru olduğu taktirde, türbeye dört şeyh efendi gömülmüş demektir.

Mehmed Süreyya Bey, Mak'ad Ahmet Efendi için "Hüdâyî Mahmud Efendi müridlerinden olup Bulgurlu'ya (Çilehane) halife ve şeyh oldu. Sonra Bursa zaviyesine gönderildi. Hüdâyî Hazretlerinin vefatı günü birdenbire gelip Şeyh'in işareti vechile boşalan meşîhate tayin olundu." demektedir.

Dizdarzâde'ye neden dolayı '*Mak'ad*' dendiği belli değildir. Mak'ad, arapça oturulacak yer manasına olup minder üzerine örtülen ön tarafı saçaklı örtünün de adı idi. Küçük ve alçak sedirlere de bu ad verilirdi. Bir rivayete göre de, Hüdâyî Hazretlerinin vefatı günü birdenbire gelip hiç beklenmedik bir anda meşîhat makamına oturması kendisine bu sıfatın verilmesine vesile olmuştur.

Mak'ad Ahmet Efendi adına Edirne'de bir Celvetî zaviyesi yapılmıştır. Tekkenin o sıradaki şeyhi Üç Şerefeli Cami hatibi Ahmed Efendi idi. Ocak 1639'da orada vefat etmiştir.

Şeyh Mak'ad Ahmed Efendi, bir ara Bursa'da-

Hattat Hafız Mehmet Arif Efendi'nin şâhidesi. *Taşı iki parça olarak yerdedir.*

ki Celvetî Tekkesi'ne gönderilmiş ve Âsitâne'deki görevi, kaimmakam olarak eş-Şeyh Abdurrahman el-Celvetî tarafından yürütülmüştür. 15 Zilhicce 1054 (12. 2. 1645)'te vefat etti.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/199-219) (Silsilename-i Celvetiyye) (Sicill-i Osmânî, 1/214) (T. Gökbilgin, Edirne Hakkında Yazılmış Tarihler, Edirne Armağanı, s. 93) (M. Pakalın, Tarih Deyimleri, 2/393) (İ. Hakkı, Karasi Meşahiri 1342, s. 65) (Şeyhî, Vekayiü'l-Fudalâ, Süleymaniye Kütüp. Hacı Beşir Ağa Bölümü, No: 479, s. 119-122)*

REJİ KOMİSERİ MENAPİRZÂDE NURİ BEY TÜRBESİ

Kısıklı'da Selâmi Ali Efendi Türbesi hazîresinde ve cadde üzerindedir. Açık türbe olup etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. İçinde iki kabir vardır. Biri lâhit olup sütun şeklindeki baş taşında şu kitâbe bulunmaktadır:

Ah yamandır felek / Hasm-ı nihandır felek
Bak şu melek haslete / Düşman-ı can oldu hayf
Sahib-i kalb-i selim / Malik-i tab'-ı kerim
Nuri-i âl-i cenab / Gitdi ziyan oldu hayf
Hasılı yarânına / Ekser ihvânına
Fart-ı te'sir ile / Verir zeban oldu hayf
Eyliye Rabb-i Gafur / Cay-gehin gark-ı nur
Dinse seza nuruna / Her okuyan oldu hayf
Fevtine bir söylenir / Cevher tarihdir
Söndü çırağ-ı kerem / Nuri nihan oldu hayf
1324 (1906)

Bunun altında:

"Bu kabr-i münevverede inziva güzin-i rahmet
Olan Reji Komiseri Nuri Bey'in ruhi çün Fatiha"

diye yazılıdır. Arkasındaki şâhide üzerinde şu kitâbe vardır:

Vüzera-yı izâmdan merhum
Yusuf Paşazâde mabeyn-i
Hümayun cenab-ı mülûkane
Kâtiblerinden Nuri Beyefendi
Hazretlerinin harem-i muhteremeleri
Aliyyün makam Fatıma Şerife
Hanımefendi'nin
Kabri şerifleridir.
1314 (1896)

Edip, şair ve musikişinas Nuri Bey, Esad Muhlis Paşa'nın silâhşorluğundan yetişen Yusuf Paşa'nın oğludur.

Ağabeyi Fazıl Bey'in eşi, Sultan I. Abdülmecit'in kadını Perestev Kadınefendi'nin kız kardeşi Mihri Hanım idi. Bunların çocukları Hayri Paşa, İzzet Paşa ve Es'ad Paşa'dır. Es'ad Paşa, göz hekimi ve İttihatçı olmakla meşhurdur. Hasan Esad Işık'ın babasıdır.

Nuri Bey, 16 Temmuz 1906 tarihinde Yakacık'taki köşkünde vefat etti. Vasiyeti gereğince "on sene evvel vefat eden kendisini enva-i eleme giriftar eden" üçüncü eşinin yanına gömüldü. Türbenin sağ tarafındaki geniş arazide, Nuri Bey'in başka bir köşkü vardı. Eşinin burada vefatı üzerine, köşkü terk etmiştir.

Kaynaklar: *(Ebuzziya Tevfik, Yeni Osmanlı Tarihi I-II-III fihrist, Nuri Bey Menapirzâde) (Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. II, 1. kısım, s. 107) (İnal, Son Asır Türk Şairleri, s.1243) (M. C. Kutay, Namık Kemal) (Bkz. Karacaahmet Mezarlığı 7. Ada, D Bölümü) (Sicill-i Osmânî, 4/674 Yusuf Paşa)*

RUM MEHMET PAŞA TÜRBESİ

Türbe, Rum Mehmet Paşa Camii'nin kıblesi yönünde, yıkılmış bulunan medresesinin önündedir.

Sekiz yüzlü türbe, tamamen kesme taştan yapılmış olup alt üst pencerelerden ışık alır. Üst pencereler sivri kemerli, alt pencereler ise, dikdörtgen şeklinde ve klâsik parmaklıklıdır.

Tek sağır kubbesi kalın türbe duvarları üzerine oturtulmuştur. Ayrıca bir kasnağı yoktur.

Cami ile türbenin ayrı ayrı malzemelerden yapılmış olması, türbenin daha sonraki bir zamanda yapılmış olabileceğini akla getirmektedir. Şimdiki haliyle, kapısının önünde bir revakın bulunup bulunmadığı belli değildir. Yuvarlak kemerli kapısının iki yanı mermer sövelidir. Eskiden mevcut olduğu sanılan kitâbe boşluğuna son tamiri sırasında düz bir mermer yerleştirilmiştir.

Türbenin içinde ahşap bir sanduka vardır. Bunun etrafı yine ahşap bir parmaklık ile çevrilmiştir. Önüne sonradan konulan ve içinde bir

çok yanlışları bulunan levha kitâbe okunmaz hale gelmiştir. *Hadîka* yazarının belirttiği gibi "Sandukası örf ile müzeyyendir." Fakat bu kumaştan yapılmış olan serpuş, türbenin içi gibi, perişan durumdadır.

Türbe duvarlarını ve kubbesini süsleyen kalem işi bezemeler yer yer bozulduğundan üzerine beyaz bir badana çekilerek sevimsiz bir hale getirilmiştir. Bezemelerin yalnız kapı üzerinde olanı bir nümûne olur düşüncesi ile bırakılmıştır.

Türbe pencereleri içten kapaklıdır.

Rum Mehmet Paşa "Şehr-i Safer sene 875 tarihi Saferü'l-hayrında" vefat etmiştir ki, bu Hicri tarih, Ağustos 1470 Milâdi tarihinin karşılığıdır. Paşa'nın hayatı için camii bahsine bakınız.

Rum Mehmet Paşa'nın, Osmanlı Devleti'nin 33. Şeyhülislâmı Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin büyük amcası olduğu söylenir. Abdülaziz Efendi'nin (1591-1657) babası Rumeli Kazaskeri Karaçelebizâde Hüsameddin Efendi Rum Mehmet Paşa Camii mütevellisi idi. İki kere Sadrazam olmuş olan İzzet Mehmet Paşa'da Rum Mehmet Paşa'nın ahfadından olup 1198 Rebiyülevvelinin 13'ünde (5 Şubat 1784) Belgrad'da vefat etmiştir. İstanbul'da Balıkpazarı Kapısı dışında, Haliç kıyısında bugün mevcut olmayan bir camii vardı.

Türbenin sağ ve solunda kabirler bulunmaktadır. Soldaki hazîrede Mehmet Paşa'nın bazı ahfadı gömülüdür. Bunlardan biri, Aynülhayat isimli kızıdır.

Türbenin hemen yanında bulunan kabrinin baş taşı yerinde bulunduğu halde ayak taşı, bir ağacın dibindedir. Mermer mezar kaidesi aynen durmaktadır. Rumîlerle süslü baş taşında şu kitâbe yazılıdır:

İntekale min dâri'l-fenâ
İlâ dari'l-beka el-merhume
El-mağfuretü's-sa'ide
Es-sâhibetü'l-muhtâceh
İlâ rahmetillah-i teâlâ

Rum Mehmet Paşa Türbesi.

Ayak taşının iç yüzünde ise şu kitâbe yazılıdır:

Teâlâ Aynü'l-hayat bint-i
Mehmed Paşa fî evâhir
Şehr-i Zilka'de
Tarih-i sene selâse aşr ü tis'a mie

Arkası rûmîlerle süslü bu kitâbeden Aynülhayat Hanım'ın H. 913 senesi Zilkadesinde vefat ettiği anlaşılmaktadır ki, bu da Mart 1508 tarihinin karşılığıdır.

Bu taşın sol tarafında Bali Ağa oğlu Kurd Ağa'nın kabri vardır. Baş ve ayak taşları rûmîlerle bezeli bir mihrabı andırmaktadır. Şâhidenin iki kenarına kabartma burma sütuncuklar yapılmıştır. Beş satır halinde hazırlanmış olan baş taşının son satırı ayrı bir kartuş içine yazılmıştır. Kitâbe şudur:

Kad intekale
Min dâri'l-fenâ
İlâ dâri'l-beka
El-merhum Kurd
İbn-i Bali Ağa

Baş taşının dış yüzünde:

Rum Mehmet Paşa'nın kızı Aynülhayat Hanım'ın şâhidesi.

İlâ
rahmetillâhi
Teâlâ ve ceal
Cennet-i müşvah.
Fi'l-yevmi's-sâlis

Ayak taşının iç yüzünde:

Ve'l-aşrîn
Yevmu'l-isneyn
Rebiyulevvel senete

Dış yüzünde ise şu kitâbe yazılıdır:

Erbaa aşr ü
Tis'a mie
En-nebeviyyeh

Kitâbeden de anlaşılacağı üzere Bali Ağa oğlu Kurd Ağa, 914 senesi Rebiyülevvelinin 22. günü (9 Temmuz 1508) vefat etmiştir.

Aynülhayat'ın sağ tarafında Rum Mehmet Paşa'nın diğer kızı Nağmenaz Hanım'ın kabri vardır. Ayak taşı sağlam olup baş taşı birkaç parçaya bölünmüş bir halde türbenin içindedir. Üzerinde şu kitâbe bulunmaktadır:

Nağmenaz bint-i Mehmed
Paşa ğaferallahu leha
Fî şehri evahir Zilka'de
Fî tarih sene 970

Nağmenaz Hanım 1563 senesi Temmuzunda vefat etmiştir.

Hazîrede bunlardan başka şu şâhideler vardır:

1066 (1655). Fahri Sultan'ın kethüdası Baydar Bula. *(Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları, s. 46 Fahri Sultan)*

1082 (1671). Devletlu Fahri Sultan Kethüdası Ferse Hatun.

1111 (1699). Ayşe Kadın.

1124 (1712). Dört köşe şâhide. Kitâbesi şudur:

Odabaşı Ali Paşa-yı sadr-ı sabıkın
Saf meşreb nik haslet ya'ni kim Yusuf Ağa
Çün aşr-ı evveli idi rebiyü'l evvelin
Yusuf'un afv ü afüvv oldu hesab-ı kâmili
107 107 107

Bu dâr-ı imtidâ ola afüvv ü rahmet-i Hakk'a sezâ
Hakk-teâlâ menzilin firdevs-i a'lâ eyliye
Rûz-ı mahşer ola mahşur ceyb-i Kibriya
Sal fevtine Nahifî bu du'a tarihidir
Menzilin Yusuf ola Adn-i canfezâ
1124

Çorlulu Ali Paşa, aynı tarihte vefat etti. Kabri, Çarşıkapı'daki camii hazîresindedir. *(Sicill-î Osmanî, 3/526; Türk Dili ve Ed. Ans. 6/498, Nahifî Süleyman Efendi)*

Bu şekilde rakamlı şâhide İstanbul'un hiç bir mezarlığında yoktur. Orijinaldir.

1124 (1712). Mihraplı taş. Merhum Rikabdar Mustafa Ağa'nın kızı merhum Yusuf Ağa'nın eşi Hadice Hanım.

1125 (1713). Yusuf Ağa'nın kızı Havva Hanım.

1126 (1714). Küçük lâhit. Sabıka vezir-i azam Süleyman Paşazâde Mustafa Bey. *(Sicill-î Osmanî, 3/73)* Süleyman Paşa'nın Divanyolu'nda bir mektebi ve bir hanı vardı. 1127 Şevvalinde öldü.

1127 (1714). Sabıka vezir-i azam Süleyman Paşazâde Abdullah Bey. Kabri lâhit şeklinde olup sikkesi yok olmuştur.

1127 (1714). İbrahim Efendi. *"Nice yıl Enderun'da hizmet eden"*

1128 (1715). *"Kapıcıbaşı Ali Ağa-yı zîşanzâde"* Yahya Bey. Yan yazılmış kitâbesi on mısradır.

1179 (1765). Sultan İbrahim hatibi Abdülaziz Efendi.

1187 (1773). Tavukçuzâde yeğeni Hafız Mehmed Sadık Bey. *(Sicill-î Osmanî. 4/696 Tavukçu Reiszâde)*

Tarih yok. Dört köşe kefeki taş: Rum Mehmed Paşa'nın nesli Nazır Paşazâde Mehmed Efendi. Aynı taş altta:

"Merhum Paşazâde'nin..... kızı nazır Hançerli Ayşe Hanım."

1228 (1813). Kapudan Paşa-yı esbak el-hac Mehmed Paşa'nın hazine başı Siyahî İzmirli Mustafa Ağa.

Bu fanide bulmadım hiç rahatı
İhtiyar etdim anın-çün rihleti
Kimse gülmez kimse dahi gülmiye
Zevkine değmez cihânın mihneti

(Sicill-î Osmanî, 4/277 İzmirli Mehmed Paşa.)

1229 (1814). Enderun-ı Hümayun hassa ağalarından Yeniçeri Mustafa Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/461 Vanlı Mustafa Ağa)*

Tarih kısmı gömülü. Yeniçeri Mustafa Ağa'nın eşi Münevver Kadın.

1230 (1815). Şemseddin Beyefendi'nin kâtibi Mehmed Efendi.

1234 (1818). Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhi Abdullah Necib Efendi'nin eşi Fatma Nazter Hanım.

1235 Muharrem. 11 (30 Ekim 1819). Mevlevî sikkeli. Üsküdar Mevlevîhânesi Şeyhi Seyyid Abdullah Necib Efendi'nin oğlu

Rum Mehmet Paşa Camii hazîresinde mihraplı bir şâhide. Arapça kitabede tarih yazılıdır.

eş-şeyh es-seyyid Mehmet Efendi.

1235 (1819). Es-seyyid Mehmed Ağa'nın eşi Ümmü Habibe Kadın.

1250 (1834). Manastırlı kolağası Arslan Ahmed Ağa bin seyyid Zaim Ali.

1251 Şevval. 5(Ocak 1836). Saray-ı atik-i mamûre pazar başılığı ile çırağ olan Yusuf Ağa.

1266 Şaban (Haziran 1850). Filibe Nazır-ı esbak hacı Mustafa Ağazâde el-hac İzzet Bey'in gulamı Bilâl Ağa.

1274 (1857). Müderrisîn-i kiramdan müneccim-i sâni-i hazreti şehriyarî İzmirî Mehmed Emin Efendi.

1278 (1861). Eski Hamam'da Lâle Ahmed Ağa'nın kızı ve Topkapı'da bekçi Abdullah Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

1279 Rebiyülevvel (Eylül 1862). Rûmî Mehmed Paşa Camii şerifi imam ve hatibi Hafız Mehmed Veys Efendi'nin validesi seyyide Hadice Hanım.

1279 Ramazan (Şubat 1863). Hafız Mehmed Veys Efendi'nin eşi Şerife Münire Hanım.

1292 Cemaziyelevvel (Haziran 1875). Hafız Mehmed Veys Efendi'nin oğlu mevaliden Hafız İsmail Hakkı Efendi.

Sa'deddin Efendi'nin kızı Zübeyde Hanım'ın lâhdi. *Sebil ve çeşmesini bu kızının ruhu için yaptırmıştır.*

1310 Zilhicce 9 (Haziran 1893). Hafız Mehmed Veys Efendi'nin eşi Emine Melek Hanım ve diğer eşi Fatma Hanım (Fatma Hanım'a ait taşın tarih kısmı gömülüdür).

1311 (1893). Rûmî Mehmed Paşa Cami-i şerifi imam ve hatibi Hafız Mehmed Veys Efendi.

Hazîrede mermer bir sanduka vardır. Üzerine Kelime-i Tevhid hak edilmiştir. Baş taşı dolama sikkeli olup bunun altına da bir ayet-i kerime, ayak taşında ise:

"Yevm-i hamsin 17 Cemaziyelâhir 983 (23 Eylül 1575)" diye yazılmıştır. İsim mevcut değildir. Sanduka tamir görmüştür.

1292 (1875) yılında vefat eden Rum Mehmet Paşa Camii imamı Mehmet Veysel Efendi'nin oğlu Fahreddin Efendi.

Bunlardan başka toprağa gömülü vaziyette bir kaç kabir daha vardır.

SA'DEDDİN EFENDİ AÇIK TÜRBESİ

Türbe, Karacaahmet Türbesi'nin sol tarafındaki mezarlığın yanında ve Gündoğumu Caddesi üzerindedir. Türbenin sol tarafında Sa'deddin Efendi'nin 1154 (1741) tarihinde yaptırmış olduğu çeşme ve sebili bulunmaktadır.

Bu açık türbe, yol seviyesine göre yüksekte ve kesmetaş bir kaide üzerindedir. Caddeye bakan cephesinde, üzerindeki yarım daire kemerleri taşıyan beş mermer sütunu vardır. Sütun başlıkları istalaktitlidir. Aralarında klâsik topuzlu demir parmaklıklı dört penceresi vardır.

Türbedeki şâhideler şunlardır:

1154 (1741). Sa'deddin Efendi'nin kızı Zübeyde Hanım. Lâhdi dağılmıştır. Baştaşı, tavus kuyruğu ve şekillerle süslüdür. İki yanında ince kabartma kum saatleri bulunmaktadır. Ayak taşı servi ve asma kabartmalıdır. Yan kapakları rozet ve şekillerle bezelidir. Nefis bir taşçılık şaheseri-

dir. Çeşme ve sebil ruhu için yaptırılmıştır. Kitâbesi şudur:

Nagihan itdi veda' nazlı Zübeydem hayfa
Salına salına azm itdi kuzum Firdevse
Uçmağa yüz tutacak fevtine didim tarih
Kafes-i kabre konub uçdu tutum firdevse
1154

Kitâbe babası tarafından hazırlanmıştır.

1173 (1759). Sa'deddin Efendi. Şâhidesi molla sarıklıdır. Kitâbesi şudur:

Merhum Feyzullah Efendizâde / Merhum ve mağfurle / sabıka İslâmbol Kadısı / Sa'deddin Efendi.

Sa'deddin Efendi meşhur Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin torunudur.

1259 Recep 5(Ağustos 1843). "Sa'deddin Efendi'nin hafidîzâdesi" "Duhter-ı pâkizesi zî-kıymeti" "Ayın ondördü gibiyken" Ondokuz yaşında vefat etmiştir. Uzun kitâbesinin tarih beyti şudur:

Yazdı tarihin kalem eşk-i niyaz ile oku
Câygâh olsun Hadice İffet'e dâr-ı cinân
5 Recep 1259

1283 (1866). Muhteşem lâhit. Şeyhülislâm Mehmet Sa'deddin Efendi. Kitâbesi şudur:

Şeyhülislâm Hace Sa'deddin
Efendi'nin sülâle-i tahirelerinden
Olub bin iki yüz on üç (1798)
Tarihinde kadem-nihade-i alem şühud
Ve işbu bin iki yüz seksen üç
Senesi şehr-i rebiü'l evvelinin
Yigirmi üçüncü günü azim-i dârü'l-hulud
Olan şeyhülislâm-ı sabık
Es-seyyid Mehmed Sa'deddin Efendi
Ruhi çün ve kaffe-i ehl-i iman ervahı çün
el-Fatiha

5 Ağustos 1866 tarihinde vefat etmiştir. Sa'deddin Efendi uzun zamandan beri Baltalimanı'ndaki yalısında hasta yatıyordu. Çamlıca'daki köşküne tebdil hava için getirilmiş fakat faydası olmayarak burada vefat etmiştir. Cenazesi İstanbul'a nakl olunarak Fatih Cami'inde cenaze namazı kılınmış ve oradan Unkapanı iskelesine ve buradan da Üsküdar'a getirilmiştir.

1294 Za. 29 (5 Aralık 1877). Bir mihrabı andıran bu lâhdin şâhidesi taş işçiliğinin güzel bir numunesidir. Şâhidenin ortası oyularak bir sütun haline getirilmiş, üzerine kitâbesi kazınmış ve üst kısmına da

Sa'deddin Efendi Açık Türbesi.

Sebil ve çeşme sahibi İstanbul kadısı Sa'deddin Efendi'nin şâhidesi.

yine kabartma bir Mevlevî sikkesi yapılmıştır. Bunun iki yanında ise kandilcikler bulunmaktadır. Kitâbesi şudur:

Şeyhülislâm-ı esbak Sa'deddin
Efendi merhumun mahdumu olub
İcra cem'iyyeti şu'besi reisi iken
Azim-i âlem-i lâhût olan
Kudema-yı ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'den
Ve hulefa-yı Mevleviyye'den es-seyyid
Mehemmed Alaeddin Reşad Bey
Efendi'nin ruh içün ve kaffe-i ehl-i
İman ervahı çün Fatiha.
Tarih-i vefatı
1294 Zilkade 29
Tarih-i veladeti 1247 C. âhir (Kasım 1831)

1308 (1890). Şeyhülislâm Sa'deddin Efendizâde Havale cem'iyyeti reisi Reşad Bey'in oğlu İ'lamat-ı şer'iye icra memurlarından Biçare Said Bey.

Türbenin kapısı arkada olup üzerine Kelime-i Tevhid yazılmıştır. Bu kapının karşısındaki bir taş üzerinde ise şu kitâbe bulunmaktadır:

Şeyhülislâm Sa'deddin Efendi'nin vekilharcı Osman Bey
15 R. evvel 1289 (Mayıs 1872)

Şeyhülislâm Sa'deddin Efendi'nin damadı ve Meclis-i Maarif azası Kâmil Beyzâde Mehmet Reşat Bey 29 Zilkade 1293 (16 Aralık 1876)'da vefat ederek Sa'deddin Efendi Sebili'nin karşısındaki Karacaahmet Mezarlığı'nın 8. Ada'sına ve bu adanın takriben orta yerine gömülmüştür. Sütun şeklindeki şâhidesinin üzerine gömme bir Mevlevî sikkesi yerleştirilmiştir. Etrafı kesme taş bir istinat duvarı ile çevrili bir yüksek sofa üzerinde bulunan bu kabrin yanında 10 Zilkade 1291'de vefat eden Mehmet Paşa yeğeni Abdülkerimzâde Mustafa Kâmil Bey'in, yine aynı tarz şâhidesi ve bunun yanında ise Şeyhülislâm Sa'deddin Efendi'nin torunu ve Mısırlızâde Şekib Bey'in eşi Mevlevî tarikatinden Hadice Hanım'ın muhteşem lâhdi vardır. Lâhdin yanına bir ayet yazılmış olup kendisi 1300 Cemaziyelevvel gurresinde vefat etmiştir.

Sa'deddin Efendi'nin diğer bir damadı da Abdülkerim Beyzâde Mustafa Kâmil Bey'in oğlu Mehmed Rüşdi Paşa'dır. Maarif Meclisi azası iken 19 Zilkade 1295 (14 Kasım 1878)'de vefat ederek Karacaahmet Türbesi'nin sağ tarafında köşede, etrafı demir parmaklıkla çevrili hazîreye gömülmüştür. Rüşdi Paşa'nın 1273 (1856) tarihinde vefat eden annesi Fatma Zehra Hanım'ın lâhdi de buradadır. Bunu belirten kitâbe demir parmaklıklar üzerine asılmıştır.

Kaynaklar: *(İ. Hakkı, Merâkıd, s. 60) (Sicill-i Osmânî, 3/19-21 Sa'deddin Efendiler; 2/382 Alaeddin Reşad Bey; 2/386 Rüşdü Paşa) (Danişmend, Kronoloji, 4/552) (Ahmet Lütfi, Tarih-i Lütfi, II/17) (İnal, Son Hattatlar, s. 619)*

SADRAZAM ETHEM PAŞA TÜRBESİ

Türbe, İskele Meydanı'ndaki Mihrimah Sultan Camii Mezarlığı'ndadır. Sağ tarafında Ayşe Sultan veya Kaya Sultan Türbesi, arka tarafında Mihrimah Sultan Camii ve son cemaat yeri, ön tarafında ise, Mihrimah Sultan Medresesi ve bugün mevcut olmayan Kadılar Mezarlığı bulunmaktadır.

Türbenin mermer kemerli kapısı üzerinde bir satır halinde ve 1310 (1892-93) tarihli *"Küllu nefsun zâikatü'l-mevt"* ayeti yazılıdır. Nefis yazı Mahmud imzalıdır. Bu kapının önünde, dört

köşe kalın mermer kaideler üzerine oturtulmuş istalaktit başlıklı, ince mermer sütunların taşıdığı ahşap çatılı bir revak bulunmaktadır.

Kesme taştan yaptırılan türbenin üzerini tromplar üzerine oturtulmuş sağır bir kubbe örtmektedir. Tromplara ve kubbe göbeğine kûfî yazı ile Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali adları yazılmıştır. Fakat bu yazılar bakımsızlıktan yok olmak üzeredir. Bu yazıların etrafı ve yan duvarları kalem işi renkli nakışlarla bezenmiştir.

Türbenin iki yan duvarında küçük, camiye bakan ve cephesini tamamen kaplayan büyük birer penceresi vardır. Büyük pencere mermerden yapılmıştır. Her pencerenin yanlarında ikişer kabartma sütun bulunmaktadır.

Türbede sekiz sanduka vardır. Üzerindeki yeşil çuhalar eskimiş, yakın tarihe kadar duran isim levhaları yok olmuştur. Bunlardan öğrendiğimize göre, ortada 2 Ramazan 1310 (19 Mart 1893) tarihinde vefat eden Sadrazam Ethem Paşa, sağında kaimbiraderi ve Şefika Fatma Hanım'ın kardeşi, Bahriye Müsteşarı olup 1313 (1895-96)'da ölen Mehmet İsmet Efendi, sol tarafında Ethem Paşa'nın eşi olup 13 Ramazan 1320 (Aralık 1903)'te vefat eden Şerife Fatma Hanım, büyük pencere önünde ise Ethem Paşa'nın oğlu 1313 (1895-96)'da ölen Girit Vilâyeti Müşaviri İsmail Galip Bey, bunun sağında Ethem Paşa'nın oğlu Mustafa Bey'in 1325 (1907) yılında ölen oğlu Ali Sami Bey, Galip Bey'in solunda ise Mustafa Bey'in kızı Fethiye Hanım gömülüdür.

Ethem Paşa, 1818'de Sakız Adası'nda ve fakir bir balıkçının oğlu olarak dünyaya gelmiş ve adanın isyanı üzerine buraya gönderilen Kaptan-ı Derya Nasuhzâde Ali Paşa tarafından ve dört yaşında olduğu halde İstanbul'a getirilmiştir. Sadrazam Hüsrev Paşa onu yetiştirmek üzere satın almıştır. Hüsrev Paşa, masrafını kendi görmek üzere Ethem Paşa ve üç çocuğu Paris'e tahsile göndermiştir.

Bu dört öğrencinin bir arada çekilmiş resimlerini bazı tarih kitaplarında görmek mümkündür.

Ethem Paşa, Paris'te sınıfının birincisi olarak diploma almış çalışkan bir kimse idi. Fakat görülmemiş derecede asabi idi. Namuslu, dürüst bir insan olan Paşa, Fransızca, Rumca ve biraz Almanca bilirdi.

Mihrimah Sultan Camii'nde Sadrazam İbrahim Ethem Paşa Türbesi.

Tahsili tamamladıktan sonra İstanbul'a dönen Ethem Paşa, bir çok görevlerde bulunduktan sonra, Sultan II. Abdülhamit devrinde 5 Şubat 1876'da Mithat Paşa'nın azli üzerine sadaret makamına getirilmiştir. İlk Meclis-i Mebusan onun devrinde açılmış ve yine bu dönemde Osmanlı-Rus savaşı başlamıştı. 11 Ocak 1878'de azledildi. Sonra Viyana Elçisi, Dahiliye Nazırı oldu.

Ethem Paşa'nın dört oğlundan üçü, İsmail Galip Bey, Osman Hamdi Bey ve Halil Ethem Eldem Bey Türk ilmine, irfanına ve sanatına büyük hizmetlerde bulunmuş kimselerdir.

Galip Bey, derin bir nümizmatik (eski paralar ilmi) bilgisi olup alim ve tarih bilgini idi. 1848'de İstanbul'da doğdu. Fransızca ve Rumca'yı pek mükemmel bildiği için 1894'te Girit Valisi Aleksandr Kara Todori Paşa'nın muavinliğine atandı. Fakat hastalanarak İstanbul'a döndü. *Takvim-i Meskukat-ı Osmaniye*, *Takvim-i Meskukat-ı Selçukiye* adlı eserlerinden başka kitapları da vardır.

Halil Edhem Bey, 1861'de İstanbul'da doğdu. Tahsilini tamamladıktan sonra bir takım görevlerde bulundu. 1892'de Müzeler Müdürü olan ağabeyi Osman Hamdi Bey'e muavin tayin edildi. 1901'de İstanbul Belediye Başkanı oldu. Osman Hamdi Bey'in vefatı üzerine Müzeler Müdürlüğü'ne atandı. Bu görevde 22 sene kaldı. 16 Kasım 1938'de Şişli'de *Osmanbey*'deki evinde vefat etti. Kabri Edirnekapı Şehitliği'nde 4. Ada'daki aile mezarlığındadır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi yanındaki Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) binasında Şark Eserleri Müzesi onun tarafından kurulmuş ve bu sırada Topkapı Sarayı da müze haline getirilmiştir. *Meskukat-ı Osmaniye Kataloğu*, *Sivas ve Divriği Şehirlerinin İslâmî Kitâbeleri*, *Düveli İslâmiye Tarihi*, *Topkapı Sarayı*, *Yedikule Hisarı ve Camilerimiz* adlı eserleri vardır.

Osman Hamdi Bey, Türk ressamı, bilim adamı ve Türk Müzeciliğinin babasıdır. 1842'de İstanbul'da doğdu. 1910 senesinde vefat ederek Eskihisar'daki evinin arkasındaki tepeye gömüldü. Bu pek değerli insan için Mustafa Cezar Bey'in "*Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*" adlı kıymetli kitabına bakınız.

Ethem Paşa Türbesi'nin sol tarafındaki mezarlıkta bu aileye mensup kimselerin kabirleri vardır. Bunlar türbenin yapımından evvel buraya gömülmüşlerdir. Bunlar, İsmail Galip Bey'in oğlu ve babasından evvel 1296 (1879)'da vefat eden Hasan Mübahi, Halil Ethem Bey'in kardeşi ve 1280 (1863-64)'te vefat eden Abdullah Saadettin ve Halil Ethem Bey'in diğer kardeşi olup 1271 (1854)'te vefat eden Mehmet İlyas Bey'dir.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (E. Koçu, İstanbul Ans. 9/4994 ve 11/5962) (İnal, Son Sadrazamlar, 2/600 vd.) (R. Ziyaoğlu, İstanbul Kadıları Şehreminleri, s. 172) (Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 638) (Konyalı Üsküdar Tarihi, 1/347) (İnal, Son Hattatlar, s. 199)*

SADRAZAM HALİL PAŞA TÜRBESİ

Tamamen kesme taştan inşa olunan bu muhteşem türbe, Aziz Mahmut Efendi Sokağı ile Açık Türbe Sokağı'nın birleştiği yerde ve Aziz Mahmut Efendi Sokağı'nın sol köşesindedir.

Meyilli bir arazi üzerinde bulunduğundan altına, bir çeşme ve sebil yaptırılmıştır.

Aziz Mahmut Efendi Sokağı'na açılan kesme taş, kemerli bir kapıdan zemini toprak avluya girilir. Etrafını, bir kısmı yıkılmış, yüksek, pencereli bir duvar çevirmiştir.

Avlunun sağ tarafındaki küçük hazîrede bugün ancak altı kabir kalmıştır. Şâhideleri yok olmuştur. Yalnız alt kaideleri mevcuttur. Mahmut Bey Türbesi'nin kapısı yanındaki pencere önünde, bir kaç kabir taşı yerde durmaktadır.

Hazîrenin önündeki, Halil Paşa Medresesi'nden eser kalmamıştır. Bu medrese tipindeki yapı, '*Kapıcı Tekkesi*' adı ile bilinen, Celvetî Dergâhı için yaptırılmıştı. Bundan dolayı, yan tarafındaki sokağa "Kapıcı Çıkmazı Sokağı" ismi verilmiştir. (Bu tekke bahsine bakınız.)

Avlunun karşısında biri büyük, diğeri küçük iki türbe vardır. Sol köşedeki büyük türbe Sadrazam Halil Paşa'ya, diğeri ise oğlu Mahmut Bey'e aittir.

Kare plânlı olan Halil Paşa Türbesi'nin önün-

de başlıkları istalaktitli üç mermer sütunun taşıdığı, üç küçük kubbeli bir revak bulunmaktadır.

Mermer söveli ve kemerli kapısı üzerinde, 1214 (1799-1800) tarihinde konmuş, "İşlerinizde şaşırdığınız zaman kabir sahiplerinden (kabir ehlinden) yardım isteyiniz" anlamına gelen;

"İza tehayyertüm fi'l-umuri festeînu min ehli'l-kubur"

hadisi bulunmaktadır.

Kapının iki yanında iki, üstte üç; karşısında ve sol tarafındaki cephelerde alt üst üçer; sağ taraftaki cephede ise, üstte üç, altta ortada bir pencere vardır. Bu tek pencerenin iki yanında birer gömme dolap yer almıştır.

Alt pencereler dikdörtgen, mermer söveli ve klâsik demir parmaklıklıdır. Üst pencereler ise alçı süslemeli ve sivri kemerlidir.

Tek sağır kubbesi, sekiz yüzlü bir kasnağa oturtulmuştur. Dört köşesinde küçük yarım kubbecikler vardır. Trompları istalaktitlidir. Mermer alemi kırılmıştır.

Türbenin içinde yalnız mermer kaideleri kalmış üç kabir bulunmaktadır. Bunların kime ait olduğu belli değildir.

Devrinin en güzel çinileri ile kaplı olduğu bilinen türbe, bugün çok harap durumdadır. Çinileri yok olmuş, pencereleri kırılmış, sıvaları dökülmüş, revak sütunları çatlamış, maksureleri dağılmış ve sütunların istalaktitleri kırılmıştır.

Fevkânî olan bu türbenin, çeşmenin ve sebilin kitâbeleri yoktur. Fakat, iki yanında üçer pencere bulunan, merdivenli avlu kapısının üzerindeki kitâbe yeri boşluğuna, sonradan bir mermer levha yerleştirildiğine göre, burada bir kitâbe vardı.

Türbe ve Kapıcı Tekkesi, 1266 (1849-50) tarihinde, Hüdâyî Âsitânesi ve semt ile beraber yanmış ve bir daha tamir edilmemiştir.

Halil Paşa, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi zamanında yetişmiş ve onun müridi olmuş bir kimsedir. *Hadîka* yazarı, kendisi hakkında şu bilgiyi vermektedir:

"Şeyh Hazretleri'nin dervişlerinden Halil Paşa ..... ibtida padişahın hareminde Çakırcıbaşılık ile çıkıp sonra 1016 (1607-8) tarihinde Maryol Hüseyin Ağa'nın üzerine yeniçeri ağası ve 1018 (1609-10) senesinde Hafız Ahmet Paşa (Kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda, Yük-

Sadrazam Halil Paşa Türbesi. *Sağ tarafta görülen oğlu Mahmut Bey'in türbesidir.*

sek Kaldırım mevkiindedir) üzerine kaptan-ı derya olup aynı sene donanma ile Akdeniz'e çıkıp Sakız Adası'na vardıkta Kıbrıs önlerinde *Kara Cehennem* nam harbî kaptan ile beş kalyon haber alıp kemali sürat ile üzerlerine vardıkta iki gün cengi azim olup sonra cümlesini zapt ve 500'den ziyade esir alınmıştır. 1039 (1629-30) tarih-i vefatıdır."

Halil Paşa, 17 Kasım 1616 tarihinde sadrazam olmuş fakat İran Seferi'ni iyi idare edemediği için 18 Ocak 1619 tarihinde azlolunmuş ve gizlice gelerek, Hüdâyî Dergâhı'na sığınmıştı. Padişah Genç Osman kendisini öldürtmek maksadıyla, tekkeden istemiş fakat, Hazreti Pir'in araya girmesi ile idamdan kurtulmuştu.

Halil Paşa, daha sonra, muhtelif yıllarda dört defa kaptan-ı derya olmuş ve 1 Aralık 1626'da ikinci defa sadaret mevkiine getirilmişti. Asi Abaza Paşa, Halil Paşa'nın yetiştirmesi olduğu için, velinimetinin nasihati ile yola gelebilir ümidiyle bu mesnete getirilmişti. Bu ikinci Şark Seferi'ne çıkarken, kendisine manevî güç vermesi için Hazreti Pir'in hırkasını giydiği, fakat Pir'in bu sefer için rızası olmadığı söylenir. Halil Paşa, bu görevden 6 Nisan 1628 tarihinden azledilmiştir.

Sultan III. Murat devrinde, Beylerbeyi Vakası'nda, yeniçerilerin parçaladığı, Rumeli Beylerbeyi Mehmet Paşa, Halil Paşa'nın ağabeyi idi. 2 Nisan 1589 tarihinde öldürülen Mehmet Paşa için Eyüp'te, bugün hâlâ ziyaret edilen bir türbe, bir çeşme bir sebil ve bir mektep yaptırmış olduğunu vakfiyesinden öğreniyoruz. Beylerbeyi Mehmet Paşa'nın sahilhanesi, bugünkü Beylerbeyi mevkiinde bulunduğu için, bu semt hâlâ Beylerbeyi adıyla meşhurdur.

Halil Paşa'nın, Mimar Başı Sedefkar Mehmet Ağa'ya yaptırdığı bu türbeyi, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi için inşa ettirdiği rivayet olunur. Fakat bu muhterem zatın vefatında, kendi camii yanına gömülmeyi arzu etmesi üzerine Halil Paşa da, Hüdâyî Hazretlerinin Türbesi'ne nazaran çok büyük ve muhteşem olan bu türbeye gömülmeyi saygısızlık saydığından vefatından sonra Hüdâyî Efendi Türbesi'nin yanındaki küçük türbeye defnedilmesini vasiyet etmiştir.

Sadrazam Halil Paşa Türbesi vaziyet krokisi.

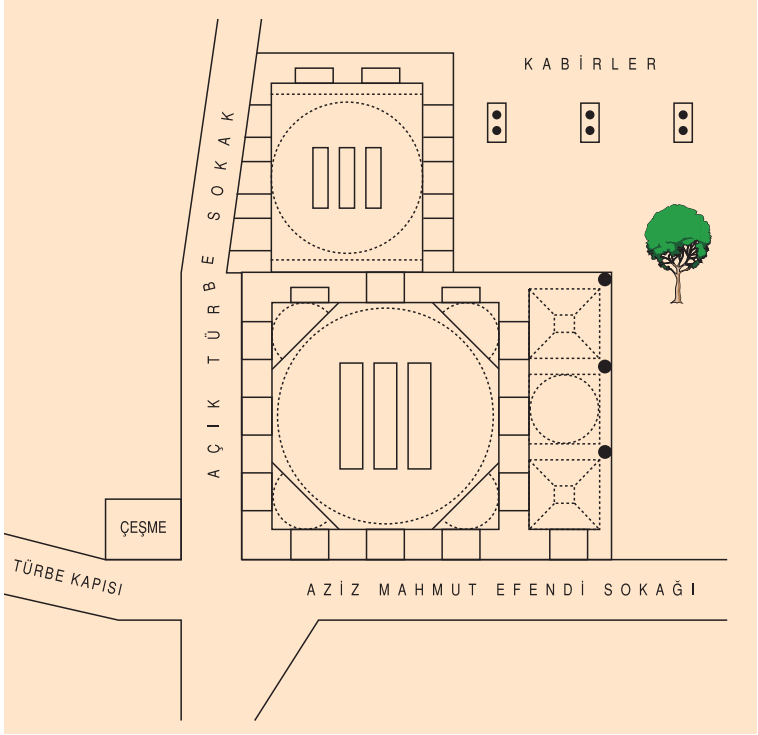

SADRAZAM HALİL PAŞA'NIN GÖMÜLÜ BULUNDUĞU TÜRBE

Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi'nin sol ilerisindedir. Ahşap tavanı çökmüş, dört duvarı kalmıştır. Türbenin arkasındaki Şeyh Mes'ut Efendi Türbesi'ne, yan taraftaki Ayşe Sultan Türbesi'ne ve hazîreye açılan üç kapısı vardır.

Mezarlığa açılan kapının sol tarafında, küçük türbedar odası bulunuyordu. Bunun iki penceresi ve türbeye açılan bir kapısı vardı.

Türbenin zemini, klâsik kırmızı tuğla kaplıdır. İki taş basamakla Ayşe Sultan Türbesi'ne geçilir. Plânı için Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi bahsine bakınız.

Bugün Arkeoloji Müzesi yazmaları arasında bulunan Halil Paşa Vakfiyesi'ne göre, türbe ve tekke, 1626 Kasımından evvel yapılmıştır. Vakfiyenin tanziminden kısa bir zaman sonra, evkafının mütevellisi (gelirinin yöneticisi) olan Süleyman Ağa ile ihtilâfa düşülmüş ve Paşa, evkafını geri alarak vakfiyesinin iptalini istemiştir. Üsküdar mahkemesinde yapılan murafaa (yüzleşerek yapılan duruşma) neticesinde Halil Paşa davayı kaybederek, vakfın es-

kisi gibi bırakılmasına karar verilmişti.

Halil Paşa'nın bu külliyesinden başka Fatih'te, şimdi Millet Kütüphanesi olarak kullanılan, Feyzullah Efendi Medresesi karşısında ve eski adı Halil Paşa Camii Sokağı olan bugünkü Feyzullah Efendi Sokağı üzerinde, birinci defa sadaret mevkiini işgal ettiği 8 Zilkade 1025 / 1 Safer 1028 (17 Kasım 1616 / 18 Ocak 1619) tarihleri arasında, 1026 (1617) yılında yaptırdığı cami ve bu camiin yanında bir çeşme ve camiden "rızıklanmak" için mesken ve menziller inşa ettirmiştir.

Bunlardan başka, Kahramanmaraş'ın 35 km kuzeyinde bulunan *Zeytun* (şimdi Süleymanlı) nahiyesinde, kendi doğum yeri olduğu için, biri kendi ve diğeri ağabeyi Mehmet Paşa'nın ruhu için iki büyük han ve bir köprü, Üsküdar'da bugün için yeri bilinmeyen bir köprü ve Baltalimanı'nda keza bir köprü, İstanbul civarında Haznedar Köyü'ndeki çiftliğinde bir çeşme yaptırmıştır.

Kendisi ve eşi Hadice Hatun binti Abdullah için hacılara ve Haremeyn fukarasına sarf olunmak üzere surre tayin etmiştir.

"Beş kere yüzbin akçe nakid ile Kısıklı'da bir menzil, Fatih Camii civarında dört menzil ve onbir dükkân, İzmit mülhakatından dört köy ve mezra, doğum yeri olan Zeytun civarında Fernos Köyü, Kilidbahir'de on oda, bir mahzen, iki bahçe ve niceleri" türbesinin vakıflarındandır.

Mahkeme zaptının bir yerinde *(vakfiye 43-a)* Paşa'nın 1035 Receb-i gurresinde (29 Mart 1626) Hüdâyî Efendi Zaviyesi için tahsis ettiği meblağı (parayı), tevzi edilmek üzere, Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi'ye teslim ettiği ve 1036 Recebinin başından itibaren evkafı mütevellisinin, tayin ettiği parayı zaviye şeyhine teslim etmesini şart koştuğu kaydedilmiştir.

Halil Paşa, Kayseri'nin merkez *Tavlusan* (Aydınlar) köyünde 1026 (1618) tarihinde bir cami, bir mektep, bir çeşme ve bir kütüphane yaptırmışsa da bugün mevcut değildir.

Halil Paşa'nın itidalli ve adaletperver bir devlet adamı olduğu söylenir.

Sadrazam Halil Paşa Çeşmesi ve sebili bahislerine bakınız.

Osmanlı Müellifleri adlı eserde, Hüdâyî Âsitânesi şeyhlerinden Gafurî Mehmet Efendi'nin 1078 (1667-68) tarihinde vefat ederek Halil Paşa Türbesi'ne gömüldüğü yazılıdır. Hüdâyî Tekkesi'nin son şeyhlerinden olan Ruşen Efendi'nin 1916 yılında yapmış olduğu bir plânda ise, Gafurî Efendi'nin kabri, Hüdâyî Efendi Türbesi'nin yanındaki Şeyhler Mezarlığı'nda gösterilmiştir.

Mahmut Bey Türbesi bahsine bakınız.

Vefeyât'a göre Halil Paşa *"el-Gaza-1039"* tarihi Muharreminin yirminci günü (9 Eylül 1629) vefat etmiştir.

Kaynaklar: *(İslâm Ans. 5/160) (Kâtip Çelebi, Fezleke, II/137) (Osmanzâde Taib, Hadîkatü'l-Vüzera, s. 62) (Arkeoloji Müzesi, No: 1132) (Gazaname-i Halil Paşa) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/97 ve 2/190) (E. Ayverdi, 19. Asırda İstanbul Haritası) (Sicill-i Osmanî, 2/286) (Naimâ Tarihi, Danışman Türkçesi, II/583, 686-687, 689, 694, 702, 712, 718, 721, 733, 802-803, 823, 857, 859, 888, 963-964, 966-967, 974, 981, 983, 1001) (Peçevî Tarihi, Uras Türkçesi, II/343, 368, 408, 449, 457, 477) (Türk Ans. 18/385) (Tarih-i Gılmani, Kâmil Su Türkçesi, s. 10-11) (Danişmend, Kronoloji, 3/501-504) (Ayvansarayî, Vefeyât, s. 25-41) (M. Sözen, Türk Mimarîsinin Gelişimi, s. 265-267) (Osmanlı Müellifleri, M. Tahir, I/100) (Gezi Notu) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/89) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 1/273) (Ata Tarihi, İstanbul 1292, s. 52-53) (Mehmet Çayırdağ Kayseri'de Vakıf Kütüphaneleri, Vakıflar Der. 20/271) (Kâzım Özdoğan, Kayseri Tarihi, s. 107-108)*

SALİH EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Küçükihsaniye semtinde, eski adı İhsaniye Sokağı olan şimdiki Neyzenbaşı Halil Can Sokağı'nın sol köşesinde olup çok eski, harap ve iki katlı bir evin bahçesi içindedir.

Türbenin hemen arkasında Mabeyinci Hafız Mehmet Bey'in *'Köprülü Konak'* adıyla ünlü iki kârgir konağı bulunmaktadır.

1955 tarihinde şimdiki şeklini alan dört köşe, taş türbenin Neyzenbaşı Halil Can Sokağı'na bakan bir hâcet penceresi ve yan tarafında kapısı vardır. Çatısı bulunmayan bu türbede ulu

bir servi ağacı ve iki lâhit vardır. Biri, eş-şeyh el-hac Salih Efendi'ye, diğeri ise, Müderris Hafız İbrahim Efendi'ye aittir.

Salih Efendi'nin hayatı *Mecmua-yı Tevarih* adlı kitapta şu şekilde anlatılmıştır.

"Diyar-ı mağribden ba'de'l-buluğ mezheb-i Malikiye üzere seyahate çıkıp ulûm-ı külliye ve ma'arif-i cüz'iyye sa'yiyle Arap ve Acem ve Kafiristan ve Rum ve sa'ir diyarı seyr iderek tahsil-i kemal ve hacc-ı şerif edası esnasında ol diyarın ehl-i derûn olan kimseleriyle ülfet ve Medine-i Münevvere'yi ziyaret edib anda sakin olan Şeyh Mehmed Hayat'dan ahz-ı tarikat-ı Bayramiyye-i Nakşibendiyye idüb Kudüs-i Şerif'de dahi Şazeliyye ve Bedeviyye ve sair ricalullah cümlesinden istifade idüb hatta ilm-i *'Tıbb-ı ebdan'* ve *'Edyan'* da dahi kemal-i tahsil itdikten sonra Üsküdar'a gelip Sultan Osman-ı Salis (1745-1757) müceddeden ihya eylediği İhsaniye nam mahalde ikamet esnasında Sultan Mustafa Han-ı Salis (1757- 1774) anın celâlet-i şanına vâkıf olup ikram murad olundukta kabul etmeyip bir menzil iştira (satın alma) ve anda inziva üzere iken ömr-i tabi'isi âhir olduğun idrak idüb ol mahalli zaviye olmak üzere vakf ü şart idüb Müderris Hafız İbrahim Efendi'ye tevliyetini havale ve kendine bir laht-i tabnak bina idüb (lâhit şeklinde güzel mezar yaptırıp) "*Halifetullah-1186*" (1772) tarihinde rihlet-i beka ve lâhd-i mezburda müterakkib rûz-ı lika oldu.

Türbesi hizmetine kendi hâdimi Derviş Yusuf'u tayin eylemiştir."

Şâhidesi üzerindeki kitâbe şudur:

Kad intekale min dâri'l-fenâ
İlâ dâri'l-beka. Âlim el-merhum el-mağfur
El-Merakeşî eş-şeyh Salih ibn-i
Yahya bin Yusuf el-Abbasî el-Kureyşî
El-Merakeşî el-mağribî ahsen-Allahu
Bi-lûtfihi. Sene sitte ve semanîn ve mie ve elf
Şaban 10

Salih Efendi 10 Şaban 1186 (6 Kasım 1772) tarihinde vefat etmiştir.

Şam kadısı iken vefat eden Hafız İbrahim Efendi'nin şâhidesi 1212 (1797) tarihlidir.

Zilkade 1216 (Mart 1802) tarihli bir istidadan Şeyh Salih Efendi Türbesi vakıflarına mütevelli tayini istendiği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, s. 312) (Gezi Notu) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/381) (Osm. Arş. M. Cevdet Tas. Evkaf Defteri III, No: 20491)*

Salih Efendi Türbesi ve ahşap türbedar evi. *Yokuşun üstünde görülen yapı Kemal Muhtar Bey'in konağıdır.*

SARI KADIZÂDE ŞEYH MUSTAFA DEDE EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Sarıgazi Köyü'nde ve bu isimle bilinen camiin sağ tarafındadır.

Mustafa Dede, Sarı Kadı Mehmed Dede Efendi'nin oğlu olup babası ile beraber İstanbul'un fethinde bulunmuştur. 1453 tarihlerinde bu köye yerleşen Mustafa Dede, 887 (1482) tarihinde vefat ederek *Hadîka* yazarının da (öl. 1787) belirttiği gibi "türbe-i mahsusa"sına defnedilmiştir.

Sarıgazi Köyü Camii bahsine bakınız.

Türbe, yığma taştan yapılmış olup ahşap çatılıdır. Kuzeye açılan kapısı önünde, dört ahşap sütunun taşıdığı bir revak, kapısı üzerinde de dört satır halinde hazırlanmış dört mısralı bir kitâbe vardır. Kitâbeden öğrendiğimize göre, türbe, 1208 (1793) tarihinde tamir edilmiştir. Kitâbe şudur:

Mâder-i Sultan Selim Han ibn-i Sultan Mustafa
Mihrişah Sultan vâlâ himmet-i re'fet-meâb
Kesb-i ruhaniyyet-i ervâh-ı ehlullah içün
Eyledi türbe-i ra'nâyı ta'mire şitâb
1208

Türbenin içinde Mustafa Dede'nin tek ahşap sandukası ve üzerinde '*destarlı külah*'ı vardır. Sandukasının önüne dokuz satır halinde hazırlanmış, 18 mısralı bir levha konmuştur. Burada Mustafa Dede'nin şeceresi anlatılmakta ve H. 887 tarihinde vefat ettiği belirtilmektedir. Türbenin batıya bakan cephesinde iki hâcet penceresi vardır.

Türbenin doğu tarafında "halile-i muhteremesi ve evlâd-ı kiramı medfundur. Ve onlara yakın hariçte bir ulu ağaç yanınında vaki mezaristanda Şeyh Mustafa Efendi'nin kardeşi İsa Dede Efendi gömülüdür."

Şeyh Mustafa Dede'nin eşine ve çocuklarına ait kabirlerin yalnız dağılmış kaideleri günümüze kadar gelebilmiştir.

Türbenin biraz gerisinde ve çocuk bakım evinin önünde dört ulu servi ağacının arasında İsa Dede'nin kabri vardır. Fakat taşında yazı yoktur. Önünde Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi bulunmaktadır.

Burada bulunan mezarlıktan da eser kalmamıştır. Hicrî 12. yüzyıla ait iki kabir taşı görülmektedir.

Şeyhü'l-hattatîn, meşhur Amasyalı Hamdullah Efendi, "Sarı Kadızâde Şeyh Mustafa Efendi'den irşad ve icazet (diploma) almıştır." Sultan II. Bayezid (1481-1512) Amasya Valisi iken Hamdullah Efendi'den yazı dersi almış ve

Sarı Kadızâde Şeyh Mustafa Efendi Türbesi.

Şeyh İsa Dede'nin medfun bulunduğu mahal.

padişah olunca da onu İstanbul'a getirterek Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesi'nin şeyhi yapmıştır.

Hamisi ve şakirdi Sultan Bayezid'in, Yavuz Sultan Selim (1512-1520) tarafından zehirletilerek öldürülmesi üzerine, çok müteessir olan Hattat Hamdullah Efendi, şeyhi Mustafa Dede'nin vefatından 30 sene sonra Sarıgazi'deki tekkesine gelerek inzivaya çekilmişti.

*Sühreverdî*liğin bir kolu olan bu *Zeyniyye* Tekkesi'nde uzun müddet kalan Hamdullah Efendi çok sevdiği şeyhi Mustafa Dede'nin ismini oğluna (öl. 945/1538) vermiş ve sonradan yerleştiği Üsküdar'da vefat ederek Karacaahmet Mezarlığı'na gömülmüştür.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/382) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/261) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevârîh, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s. 176)*

SÜT BABA TÜRBESİ

Türbe, Kapıağası semtinde, Karacaahmet Sultan Türbesi'nin arkasında, Nuhkuyusu Caddesi üzerinde ve Mehmet Çavuş Sokağı ile Arakiyeci Sokağı arasındadır. Tam karşısında 1206 (1791-92) tarihinde yaptırılan Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi ve eskiden semtin Kuyubaşı ismiyle anılmasına vesile olan mermer bilezikli kuyu ve ayrıca 15 m yüksekliğinde bir su terazisi bulunmaktadır.

Türbe Nuhkuyusu Caddesi'ne açılan bir çıkmaz sokak üzerinde ve bu sokağın sol tarafındadır. Sağ tarafında ise İbrikdar Hüseyin Ağa'nın 1206 (1791-92) tarihinde yaptırmış olduğu ve kendisinin de medfun bulunduğu bir namazgâh bulunmaktadır. Bu çıkmaz yoldan, bugün yerinde bir taşçının bulunduğu ahşap Şeyh Hafız İsmail Efendi Tekkesi'ne gidilirdi.

Set üzerindeki bu açık türbenin içinde Selim Sultan Dede ile Nenesi Dede'ye ait iki kabir vardır. Dört köşe ince şâhidelerinin üzerine elifî sikkeler yerleştirilmiştir. Her ikisinin de tarihi yoktur. Birinin üzerinde:

Kutbü'l-ârifîn Nenesi Dede ruhuna Fatiha

Diğerinde ise:

Kutbü'l-ârifîn Selim Dede Sultan ruhuna Fatiha

diye yazılıdır.

Süt Baba'nın güya buraya çocukken gelen Ka-

Süt Baba Türbesi ve çevresi.

Süt Baba Türbesi.

racaahmet Sultan'a süt temin ettiği veya yaşlı bir kimsenin çocuğuna gösterdiği şefkat için bu isimlerle anıldığı söylenmektedir. (Karacaahmet Sultan'ın hayatı için türbesi bahsine bakınız.)

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/173-174) (M. Raif, Mir'at, s. 116) (İ. Hakkı, Merâkıd-ı Mutebere-i Üsküdar, s. 39)*

ŞAİR ŞEM'İ ŞEM'ULLAH EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Rum Mehmet Paşa Camii kıble tarafında, eski adı Medrese Sokağı olan bugünkü Eşref Saat Sokağı ile, Çeşme-i Cedid Sokağı'nın birleştiği yerde bulunan 1141 (1728-29) tarihli Ümmügülsüm Sultan Çeşmesi'nin hemen arkasında ve Solak Sinan'ın 955 (1548) tarihinde yaptırmış olduğu mektebin bahçesindedir. (Çeşme ve binasından eser kalmayan mektep bahislerine bakınız.)

Türbenin eskiden ne şekilde olduğu hakkında bir bilgimiz yoktur. Bugün, betondan yapılmış bir oda şeklindedir. Kabrin üzerine iri bir kaya yerleştirilmiştir.

Parmaklıksız hâcet penceresi üzerinde 1000 (1591-92) tarihli mermer bir kitâbe vardır. İki mısra halinde hazırlanan kitâbe şudur:

Rûşen etsin hane-i kalbin Hudâ
Şem'i'nin rûhuna kim kıla du'â-1000

XVI. yüzyıl mutasavvıf şairlerinden olan Şem'i, bugün Yugoslavya hudutları içinde bulunan Prizren şehrinde doğmuştur. Buradaki mekteplerde ilâhiyat dersleri verirdi. Sonradan Konya'ya giderek Mevlâna Celâleddin-i Rûmî Âsitânesine yüz sürmüş, hâl ehli olmuş ve nihayet İstanbul'a gelerek Şeyh Vefa Hankâhı'nda inzivaya çekilmiştir. Burada, Şeyh Vefa Hazretlerinin halifesi Ali Dede'den tarikate sülûk (girme) etmiş ve onun halifesi olmuştur.

Ali Dede'den hilâfet alan Şem'i Efendi, Edir-

Şair Şem'î Efendi Türbesi'nin kitabesi.

ne'de Debbağlar içinde, Şeyh Muslihiddin-i Sofî Tekkesi'ne şeyh olarak atanmıştır. Orada, irşadla meşgul iken ilâhî aşkla şuurunu kaybetmiş ve kendisini *harâbâtîlik* (harabeler-meyhaneler) âlemine terk etmiştir.

Bu halde iken Şem'i'nin İstanbul'a, oradan da Üsküdar'a geldiği sanılmaktadır. Burada, muhtemelen Rum Mehmet Paşa Medresesi civarındaki bir hücreye yerleşen Şem'i, öleceğini anladığından, fevkalade karanlık bir gecede, dostlarını ve oda komşularını çağırarak:

– Bu gece Şem'i'nin şebistanı (gece ibadeti odası) var. Sizler zikr ile meşgul olun, ben biraz istirahat edeyim, demiş ve bir köşeye çekilmiştir. Zikr bittiği zaman, Şem'i'nin Hakkın rahmetine kavuşmuş olduğu görülmüştür.

Şem'i'nin bazı eserlere yazmış olduğu şerhleri ve *Tuhfetü'l-Aşıkîn* isimli bir eseri vardır. 986 (1578) tarihinde yazılmış olan bu eser, ahlâk ve tasavvuftan bahseder.

Şiirleri içli, süslü ve parlak "elfazı temiz ve mesel-âmizdir."

Beyitlerinden bir örnek:

Dost medhinden ne hâsıl, zemm-i düşmenden ne gam
Fâriğ ü âzâdeyim, birdir yanımda medh ü zemm

Kaynaklar: *(Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şuara) (Sehi Tezkiresi, s. 16) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 2/394) (Gezi Notu)*

ŞEMSİ PAŞA TÜRBESİ

Türbe, Şemsi Paşa semtinde ve bu isimle bilinen camiin sol tarafındadır. Cami ve medrese ile beraber 988 (1580) tarihinde Mimar Sinan tarafından yapılmıştır.

Deniz kıyısındaki bu kare plânlı türbe, cami ile bağlantılı düşünüldüğünden özel bir durum gösterir. Alt üst pencereli olup üzeri sivri tonoz ile örtülmüştür. Alt pencereleri dikdörtgen şeklinde, üst pencereleri ise kemerlidir.

Kemerli kapısı, cami kapısının sol tarafındadır. Üzerinde bulunan iki satır halinde dört mısralı kitâbesi son tamirde yerine konmamıştır. Bu kitâbe, bugün camiin kıble tarafında, türbe duvarına dayanmış vaziyette durmaktadır. Türbe kapısının yıkılması neticesinde yere düşerek üç parçaya ayrılmıştı. Kitâbe şudur:

Yâ İlâhî son nefesinde Şemsî-i bî-çarenin
Cürmine kılma nazar bir a'mâl yüzünden dahi

Kitâbenin altında tarih rakamı yoktur. Yazılış

Şair Şem'î Efendi Türbesi.

şekline bakılırsa, bunun kendisi de şair olan Şemsi Paşa tarafından vefatından önce söylendiği anlaşılır.

Hadîka yazarı, kapı üzerindeki kitâbeyi yazmayıp "Türbede olan tarih dahi budur" diyerek türbe içindeki bir kitâbeyi kitabına kaydetmiştir. Hüseyin Efendi, diğer bütün eserlerin kitâbelerini yazarken "Tâk-ı dergâhında olan tarih budur" ibaresini kullandığı halde, burada açıkça "Türbede olan tarih" sözcüğünü kullanarak, türbe içindeki bir kitâbeyi yazdığını ima etmiştir. Kitâbe şudur:

Türbesini kenâr-ı deryâda
Şemsi anın içün eyledi bünyâd
Geçerken bu kenâr-ı deryâdan
Aşinalar du'a ile ide yâd
Yâ İlâhî bi-hakk-ı nûr-ı Nebi
Nârdan eyle ol kulun âzâd

"Cami bina olunduğu esnada irtihâl-i dâr-ı beka eyleyen" Şemsi Paşa'nın inşaat bitmeden 988 (1580) tarihinde vefat ettiğini cami kitâbesinin ikinci mısraından da anlıyoruz:

Umarız kim ola merhûmun yeri Darü's-selâm.

Şemsi Paşa'nın vefatına:

"Bugün gözden tolundu Şemsi Paşa-988" ve *"Küsûf-ı Şemsü'l ma'ârif-988"*

tarihleri düşürülmüştür.

Türbenin cami sahnına bakan büyük, kemerli penceresi şebeke demirlidir. İçindeki Şemsi Paşa'nın ahşap sandukası 1984 senesinde yapılmıştır. 1310 (1892)'de de esaslı bir onarım görmüştür.

Türbe, muhtemelen 1894 tarihindeki büyük İstanbul zelzelesinde harap olmuş olmalıdır. 1940 tarihinde Vakıflar Umum Müdürlüğü aslına uygun olarak restore edilmiştir. (Şemsi Paşa'nın şahsiyeti için camii bahsine bakınız.)

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/191) (Gezi Notu) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/285-386) (Abdullah Kuran, Mimar Sinan, s. 196, 333) (Hüsrev Tayla, Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı, s. 302) (Fazıl Ayanoğlu, Tarihî Makbereler, Vakıflar Der. Sayı: II, Resim 57, s. 402) (Evkaf İdareleri Kataloğu, 1/5)*

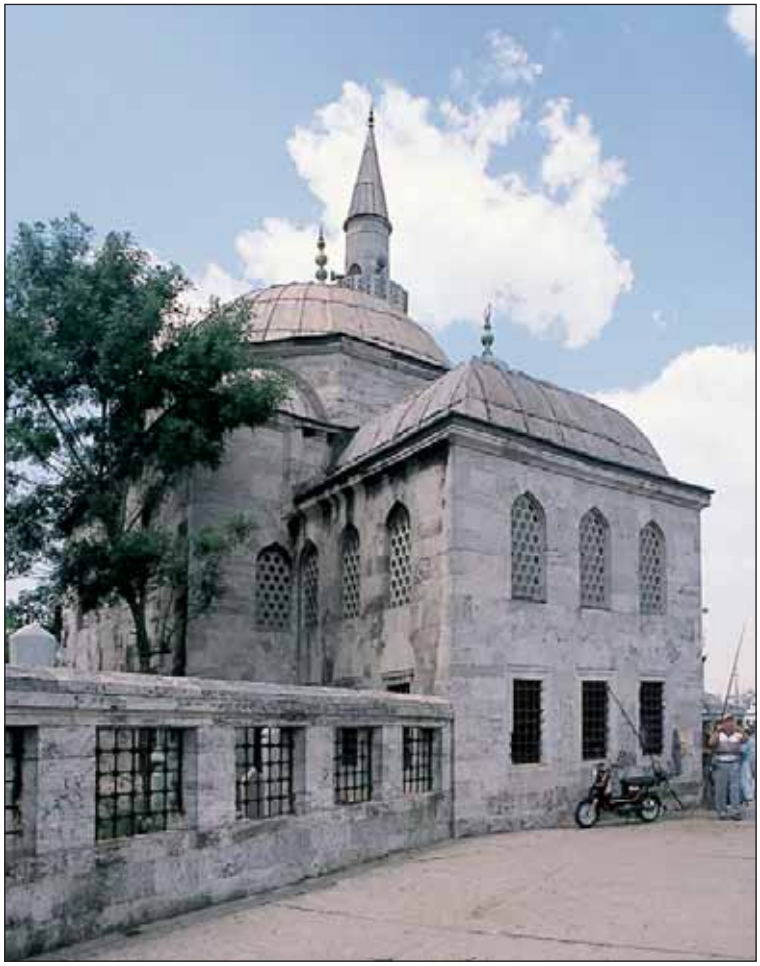

▲ Şemsi Ahmet Paşa Türbesi.

ŞERİF AHMET BİN GALİP TÜRBESİ

Aşağıdaki satırlar Ayvansarayî Hafız Hüseyin Efendi'nin Mecmua-yı Tevarih adlı kitabından aynen alınmıştır:

"Beni Fütade'den Haseniyyü'n-neseb Galib Hasib bir zât-ı şerîf olup Mekke-i Mükerreme'de nice eyyâm hizmet-i şerâfetden sonra bu tarihte hal olunup Âsitâne-i Devlet-i Aliyye'ye gelip Üsküdar'da sâkin iken *"Hilâfet-1111"* tarihinde rihlet ve kendine mahsûs Şerif Kuyusu dimekle maruf mahalde medfundur ki, Miskinler kurbündedir. Ve etrafı Nuh Efendizâde Sadr-ı esbak Ali Paşa'nın etbaına mahsûs mezaristandır. Hatta sadr-ı mezbûrun etbâından olan Abaza Gazi Mehmet Paşa dahi gazadan sonra Sinap'da mazhar-ı kahr-ı kahramanî olup ser-i maktuu Âsitâne-i Aliyye'ye geldikte bu mahalle defn ve seng-i nişan vaz olunup ism ü tarihi kayd olunduğu *"İzzet-i behişt-1184"* tarihindedir."

Şerif Anmet Bin Galib, İstanbul'a geldikten bir ay sonra vefat etmiştir. Gömülü olduğu mahallin civarındaki bir kuyu sonradan *Şerif Kuyusu* adı ile anılır olmuştur. Bu kuyu bugün mevcut değildir. Selimiye semtindeki bir sokak hâlâ Şerif Kuyusu Sokağı adını taşımaktadır.

"Nuh Efendizâde Sadr-ı esbak Ali Paşa'nın etbâına mahsûs mezaristan"dan da eser kalmamıştır. Yalnız, 1187 (1773) tarihinde vefat eden Nuh Efendizâde Mehmet Bey'in kafesî destarlı şâhidesi mevcuttur. (Karacaahmet Mezarlığı 5. Ada, O Bölümü'ne bakınız.)

Yukarıda adı geçen Hekimbaşı Nuh Efendi, Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın (1689-1758) babasıdır. Nuh Efendi aslen Venedikli olup "fennî tıbda mahareti olmakla diyârından İstanbul'a hicret ve şeref-i İslâm ile müşerref olduktan sonra 1086 (1675) tarihinde vaki sûr-u Hümâyun'da şehzadegân hizmetleriyle şöhret bulup 1105 Rebiyülevvelinde (Kasım 1639) Cerrahbaşılık kendisine verilip... 1106 Cemaziyelevvelde (Aralık/Ocak 1695) cülûs-ı Mustafa Hân-ı Sani'de Müneccimbaşı Azmizâde Mehmet Efendi yerine Ser-etibba olduğundan başka Rumeli Kazaskerliği payesi ile Tekfurdağı, Mürtezaabad ve Keşan kazalarına arpalık tayin olundu. Bade, Sultan Ahmet Hanı Salis devrinde 1119 Şabanının sekizinci günü (5 Kasım 1707) vefat edip Koca Mustafa Paşa kurbinde vaki haneleri civarına defnolundu. O mahal hâlâ vezirin türbesidir."

Yukarıki açıklama *Hadîkatü'l-Cevâmi* adlı kıymetlî eserden alınmıştır. Fakat buradaki Aralık/Ocak 1695 tarihi sehven yazılmış olmalıdır. Nuh Çelebi ismiyle de bilinen Cerrahbaşı, 26 Cemaziyelâhir 1106 (10 Şubat 1695) tarihinde hekimbaşı olmuştur.

Nusretname yazarının verdiği ölüm tarihi de değişik olup esere göre Nuh Çelebi, 29 Recep 1119 (26 Ekim 1707) tarihinde vefat edip Koca Mustafa Paşa Camii yöresinde yaptırdığı medresenin bahçesine gömülmüştür.

Karacaahmet-Bağlarbaşı arasında uzanan cadde, Nuh Çelebi'inin açtırmış olduğu bir kuyudan dolayı Nuhkuyusu Caddesi ismi ile yad edilmektedir. Bu kuyu, bugün Üsküdar Askerlik Şubesi olarak kullanılan eski Nuhkuyusu Karakolu'nun sağ tarafında ve Seyit Ahmet Deresi'ne giden yolun başında idi. Bu kuyudan çekilen suyun sebil olarak kullanılması için Sultan Abdülmecit'in annesi Bezmialem Valide Sultan'ın Başağası Abdülgani Ağa 1261 (1845) tarihinde mermer bir havuz yaptırmıştı. Bu havuz, yakın tarihlerde Davut Paşa Camii avlusuna getirilmiş kuyu da kapatılmıştır.

XIX. yüzyılda yapılan İstanbul haritasında mevcut olduğu görülen Nuh Çelebi Mektebi, günümüze intikal etmemiştir. Oysa, Nuh Çelebi'nin örf ile müzeyyen muhteşem lâhdi elan bakidir.

Abaza Mehmet Paşa, Cemaziyelevvel 1185 (Ağustos 1771) tarihinde idam edilmiştir.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, s. 400) (Ayvansarayî, Vefeyât, s. 51, 116) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/81, 85) (Şem'danizâde Tarihi, M. Aktepe Türkçesi 1/126) (Osmanlı Müellifleri, 3/73) (İslâm Ans. 1/333) (Nusretname, İ. Parmaksızoğlu Türkçesi 1/4-6 ve 2/188, 238) (Gezi Notu) (Silâhtar Tarihi, 2/378-530) (Sicill-i Osmânî, 1/232) (Uzunçarşılı, Mekke-i Mükerreme Emirleri, s. 92)*

ŞEYH MEHMET İZZÎ BEDREDDİN EFENDİ AÇIK TÜRBESİ

Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Camii avlusunda ve mabedin sağ tarafında ve Kaya Sultan kızı Fatma Sultan'ın açık türbesinin yanındadır. Kendisi, Salkımsöğüt veya Aydınoğlu isimleriyle bilinen Kadirî Tekkesi'nin şeyhi idi.

Mehmet İzzî Efendi Niğde eşrafından Karbanzâde Hacı İsmail Efendi'nin oğludur. 1295(1879) tarihinde, büyük mutasavvıf ve Şair Osman Şems Efendi'ye intisâb etmişti. Şehremâneti Meclis-i İdare baş kâtipliğinden emekliliğini istiyerek Tabaklar Mahallesi'ndeki evinde telifat ile meşgul olmuşlardı. Aydınoğlu Tekkesi şeyhliğine, bu sırada Şeyhülislâm olan Cemaleddin Efendi'nin israrı üzerine gelmişti. Damadı, Bahriye kaymakamı Şükrü Bey, *Menâkib-i Azîzan* adlı yazma eserinde bu hususta bilgi vermiştir.

Meş'um, 1918 Mütarekesi başlangıcında, İzzî Efendi'nin oğlu Kurmay Albay Süleyman Fethi Bey, İzmir Askerlik Dairesi reisi idi. 15 Ma-

yıs 1919 tarihinde Yunanlılar İzmir'i işgal ettikleri sırada, bu kahraman askeri *"Zito Venizelos"* diye bağırmadığı ve bağırtamadıkları için vahşice süngülemişlerdi. Fethi Bey, 23 Mayıs 1919'da Yunan hastahanesinde vefat etti.

Naşı, Emir Sultan Tekkesi hazîresine defnedilmiştir. Fesli şâhidesi üzerinde on satır halinde hazırlanmış bir kitâbe vardır. "Ecille-i ricâl-i Kadirîyye'den Aydınoğlu dergâh-ı şerîfi postnişîni Şeyh İzzî Efendi Hazretlerinin necl-i necîbi" diye devam eden yazı 23 Mayıs 1919 tarihlidir. 24-12-1338 (1919)'da kıymetli eşi Latife Hanımefendi'ye maaş bağlanmıştır.

Albay Süleyman Fethi Bey'in süngülendiği gün ve saatte Şeyh Mehmet İzzî Efendi'nin huzurlarında çok sevdiği, emniyet ve itimadını kazanmış yegâne halifeleri, Kuleli Askeri Lisesi Müdürü, Kaymakam, Ressam İbrahim Bey, ömrünü ve bütün varını yoğunu dergâha vakfeden damatları Bahriye kaymakamı Şükrü Bey ve mümtaz dervişlerden Trabzon mebusu Servet Bey otururlar iken, Şeyh Efendi bu üç güzide dervişi hayrete düşüren acı bir gülüş ile,

– *Fethi'yi kaybediyoruz,* dedi (Bazılarına göre bu söz şöyledir: *Şimdi, Fethi'me şehadet vaki oldu*)

İbrahim Bey, birgün evvel Fethi Bey'in elyazısı ile kendisine yolladığı mektubu gösterdi. İzzî Efendi, aynı endişeyi işaret ile milletin baka ve selâmetine dua etti. Aradan çok geçmeden İstanbul gazeteleri, İzmir işgalini ve bu şehadet olayını yazdılar.

İzzî Efendi, 6 Şubat 1336 (19 Şubat 1920) Pazar gecesi, 79 yaşında vefat etti. Vaziyeti gereğince bu açık türbeye gömülmüştür.

Sütun şeklindeki baş şâhidesinde şu yazı vardır:

Ecille-i rical-i Kadiriyye ve evliyadan es-seyyid eş-şeyh Mehmed İzzî Bedreddin Efendi kuddise sirruhu Hazretleri.
Tarih-i velâdetleri: 8 R. evvel 1259 Pazartesi gicesi
Tarih-i irtihâlleri: 16 C. evvel 1338.
Sinn-i şerifleri: 79

Ortada, *"Otuzbeş sene mesned-nişîn-i irşad olmuşlardır."* diye yazılıdır.

Aziz Mahmud Hüdayî Efendi Camii Haziresi'nde Şeyh Mehmet İzzî Efendi şâhidesi.

Kaynaklar: *(İstanbul Ans. 3/1523) (İnal Son Asır Tür Şairleri, s. 1761) (Celal Bayar, Ben de Yazdım 6/1799)*

ŞEYH MEHMET MUHYİDDİN EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Şeyh Muhyiddin Efendi'nin 1020 (1611) tarihinden evvel yaptırmış olduğu tekkesinin Salı Sokağı'na açılan cümle kapısının sağ tarafında idi. (Muhyi Efendi Tekkesi bahsine bakınız.)

1930 tarihlerinde harap olan ahşap türbede onbir ahşap sanduka vardı. Bunlardan bilinen üç tanesi şu zevata aittir:

1020 (1611) tarihinde vefat eden Halvetî tarikatinin büyüklerinden Bezcizâde Şeyh Mehmed Muhyiddin Efendi.

1095 (1684) tarihinde vefat eden, Bayramiye'den Hazreti Pir Himmet Efendi.

1122 (1710)'da vefat eden Himmetzâde Şeyh Abdullah Efendi.

Türbe kapısı üzerinde, güzel bir hat ile yazılmış, iki başı yarım daire şeklinde ve üç sıra halinde hazırlanmış şu mermer kitâbe bulunuyordu:

Kutb-ı âlem Bezcizâde rıhlet itdi dünyeden
Kıldı câ mülk-i bekada rahmet-ullahi aleyh
Hakk Teâlâ dilerim seyrini takdîs eyliye
Diyelim subh ü mesâda rahmet-ullahi aleyh

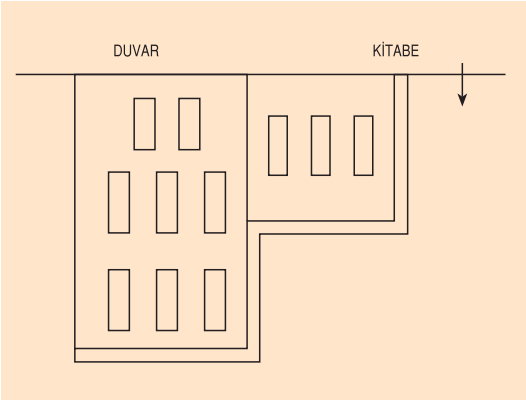

Şeyh Mehmet Muhyiddin Efendi Türbesi krokisi.

Kaldı âsârı cevâmi'de avîze tevhîdle
Penc-vakt farzı edâda rahmet-ullahi aleyh
Hiç kesi yok nâmını yâd idüb itmeye du'â
Cümle yâd ü âşinâda rahmet-ullahi aleyh
Zikr ü tevhîd olduğu yerde el açub tâlibân
Yâd idüb dirler du'âda rahmet-ullahi aleyh
Ol fenâ-fillah azizin Safî tarihin didi
Fani-i Hu Bezcizâde rahmet-ullahi aleyh
1020

Bu kitâbe, türbe ve içindekilerin Çiçekçi Camii avlusuna nakli sırasında, avlu kapısının sağ tarafındaki ikinci pencere ile üçüncü pencere arasındaki duvara yerleştirilmiş ve önüne de türbede medfun olanların kemikleri, mermer pehleleri altına gömülmüştür.

Kitâbe yazarı Şair Safi Mustafa Efendi, tarihçi olup Aralık 1616'da İstanbul'da vefat etti. Kendisi Nakşibendiyye'ye mensuptu. Sonra sesinin güzelliğinden dolayı padişahın imamı oldu. Sultan I. Ahmet'in emriyle Hoca Sa'deddin Efendi'nin *Tacü't-Tevarih* adlı eserine *Zübdetü't-Tevarih* (Tarihin özü) adlı iki ciltlik bir zeyl yazdı. Başka eserleri de vardır.

Türbenin yanına sonradan ahşap bir bölüm daha ilâve edilmiştir. Burada dokuz ahşap sanduka bulunuyordu. Nakil sırasında yerleri beton pehlelerle gösterilmiştir. Bunlar şunlardır:

1150 (1738)'de vefat eden Himmetzâde Şeyh Abdüssamed Efendi.

1180 (1766)'da vefat eden Himmetzâde Şeyh Nureddin Efendi.

Yine aynı tarihte vefat eden Behçetzâde Şeyh Abdüşşekur Efendi.

Vefat tarihi bilinmeyen Himmetzâde Şeyh Abdülgafur Efendi.

1180 (1766)'da vefat eden Himmetzâde Şeyh Mehmed Nurullah Efendi.

1220 (1805)'te vefat eden Himmetzâde Şeyh Mehmed Nurullah Efen'dinin oğlu Şeyh Bahaeddin Efendi.

Vefat tarihi bilinmeyen Himmetzâde Şeyh

Şeyh Mehmet Muhyiddin Efendi Türbesi'nin Üsküdar Çiçekçi Camii'ne nakledildikten sonraki hali.

Mehmed Ali Efendi.

1275 (1858)'de ölen Himmetzâde Şeyh Abdülhayy Efendi.

1303 (1885)'te vefat eden Himmetzâde Şeyh Abdüşşekur Mahfi Efendi.

Sefine-i Evliya yazarı, Hüseyin Vassaf Bey, Şeyh Himmet Efendi için şu bilgiyi vermiştir: "Himmet Efendi, Bolu'da, 1018 (1609) tarihinde Dökmeciler Mahallesi'nde doğdu. İstanbul'a gelerek tahsilini tamamladı ve Zeyrekzâde Yunus Efendi'den icâzet aldı. Daha sonra Halvetî büyüklerinden Hüseyin Hüsameddin Efendi'den feyz aldı. Tarikat silsilesi Yiğitbaşı Ahmed Efendi'ye kadar uzanır.

Himmet Efendi şeyhinden aldığı izin üzerine memleketine gitti. Fakat aldığı tarikat neşesinden daha ilerisine varmak derdine düşüp Bolu'da meşahir-i meşayih-i Bayramiye'den Bolulu Ahmed Efendi'ye mülaki olduklarında manevî sevk ile ona dahi inabet (bir şeyhe bağlanma) edip hayli uzun zaman Ahmed Efendi'nin hizmetinde bulunmuş ve Bayramiye usulü üzerine tekmil-i meratib-i süluk ederek ondan da hilâfet almıştır.

Hadaik-i tarikte (tarikat bahçesi) esrarını cem ile dolu olduğu ve başında Bayramî tacı bulunduğu halde İstanbul'a geldi. Tesadüfen ilk şeyhi Hüseyin Hüsam Efendi ile buluştular. Başka şeyhe intisab etmiş ve kalbi rencide olmasın diye Himmet Efendi yanındaki abdest havlusunun içine tacını koyup dört ucunu bir araya getirip tacını örtmüştür. Halbuki Hüsam Efendi hakikate vakıf bir şeyh-i zişan olduğundan Himmet Efendi'de tecelli eden envar-ı marifet-i Rabbanîyi görüp:

"Oğlum Himmet, Bayramiye tarikinde bu da senin ictihadın olsun," demiştir. Himmetî kolunda tac üzerinde dört kısım bundan kalmıştır. Bu suretle Himmet Kolu tesis edilmiş oldu. Bu kol, Şabaniye ile Bayramiye'nin birleştirilmesinden meydana gelmişse de daha çok Bayramiye unsuru ağır basar. Son devir Himmetîlerinin bazıları ise Melâmîliğe meyletmişlerdir. Düz beyaz keçeden tac giyerlerdi. Bu pek fazla yaygın değildir.

Himmet Efendi'nin evi İstanbul'da Yüksek Kaldırım (Fındıkzade) civarında olduğundan burası muhabbet ehlinin bir toplantı yeri olmuş idi. Ulûm-ı akliye ve nakliyede (müsbet ilimler ve din bilgisi, hadis, fıkıh) yed-i tûlâsı vardı. Kendisini her gören meftun oluyordu. Edib, haluk ve güzel konuşan bir zat idi. Bu sırada kendisine kürsi şeyhliği tevcih olunmuştur. Hatta Kasımpaşa Camii vaizliğinde bulunmuştur. Bu görevi, 1080 (1669) tarihinde oğlu Şeyh Abdullah Efendi'ye devr etmiş fakat 1090 (1679) senesinde halkın isteği üzerine tekrar vaiz olmuştur. Oğluna da Fatih'te Halil Paşa Camii vaizliği tevcih olundu. Bu sırada Hüseyin Hüsameddin Efendi vefat etti. Medfen-i mahsûsası vardır.

Şeyh Mehmet Muhyiddin Efendi Türbesi'nin kapısı üzerinde bulunan kitabe bugün, Çiçekçi Camii avlu duvarı üzerindedir.

Üsküdar'da Divitçiler'de kain tekkenin şeyhi olan Hüseyin Hüsameddin Efendi'nin şeyhi Bezcizâde Muhyiddin Efendi idi. Bezcizâde'nin vefatında Hüsam Efendi ve bu zatın da 1090 /1679 tarihindeki vefatı üzerine Himmet Efendi şeyh oldu.

Himmet Efendi, oğlu Abdullah Efendi'yi İstanbul'daki tekkesine oturtarak kendisi Üsküdar'a nakl-i hane edip bu tekkenin meşîhatine revnak-efzâ (güzelliğini arttırma) olmuştur. Burada gerek Halvetî ve gerek Bayramî tariklerinin ayinini icraya başlayıp irşad-ı talibîn ile meşgul olmuştur."

Ayvansarayî Hüseyin Efendi, *Vefeyât*'ında, Himmet Efendi'nin doğumunu 1000 (1591) olarak göstermiş ve şöyle devam etmiştir:

"Derviş Himmet Efendi, Bayramiye tarikinden

hilâfetle İstanbul'a gelip ahalisiyle hüsn-ü ülfet üzere iken Defterdar İbrahim Paşa kendisine Nakkaş Paşa Sarayı civarında bir zaviye bina edip sonra Kasımpaşa ve Halil Paşa Camileri'nde vaiz iken, *'Hatime-i Evliya-1095 (1684)'* senesinde vefat edip Üsküdar'da Abdüş-Şekûr Efendi'nin zaviyesinde medfundur. Tekkesi, oğlu Abdullah Efendi'ye tevcih olunmuştur."

Sandukası önündeki levhada şunlar yazılı idi:

Hayf ki, kutb-u rahmân eyledi azm-i beka
Sırrını takdîs ide Hazreti Bârî Hüda
Gitdi sefer eyleyüb bendesin itdi garîb
Merkad-ı hâkin idem çeşm-i tere tûtiyâ
Pir idi her vechile mürşid-i âgâh idi
Tâlibe her nazra-i pâke idi kîmyâ
Nice efgân itsem hicr-i cihân sözden
Hâlime rahm eyleyüb dostlar ağlasun
Didi biri yeisle nale-i hankâh idüb
Fevtine târîhdir 'Hatime-i Evliya'

Şeyh Abdullah Efendi'nin sandukası önünde dostlarından Hacı İsmet Efendi'nin şu şiiri bulunuyordu:

Kâşif-i sırr-ı hakîkat vâkıf-ı ilm-i ledun
Şeyh Himmetzâde Abdullah Efendi ol hümâm
Mürg-i rûhu lâne-sâz-ı gülşen-i Adn itdi tâ
İde ervâh-ı safâ menusi ile zevk-i müdâm
Gûş idince İsmetâ kıldım târîh içün
İde Himmetzâde yâ Rab Adn-i a'lâyı makâm
1122

Şeyh Abdüssamed Efendi'nin sandukası önünde yirmidört mısralı bir kitâbe vardı.

Kutb-ı asr zümre-i Bayramiyân
Şeyh Himmetzâde ol âlî neseb

diye başlayan manzume:

Feyzi bahşâyı derviş silkine
Çare-sâz-ı hâtır erbâb-ı verd
Bulkayub bânûyı dehrin ismetini
Kurb-i Hakk'a kıldı aksa-yı emr
"İrcıî" emrine itdi imtisâl

diye devam ediyor ve şu mısralarla son buluyordu:

Eyliye ol vâ'iz-i gevher-nisâr
Kürsi-i Adn üzre bülbül-veş numzed
Cedd-i pâki Himmet-i kudsisine
Eyliye Hakk afv ü gufrâne meded
Eyleyüb a'mâlini ihlâse karîn
Kabrini pür-nûr ide Rabb-ı ahad
İntikâl itdikde levh-i hâtıra
Düşdü bir tarih Şeyh Abdüssamed
1151

Gerek Ayvansarayî Hüseyin Efendi'nin ve gerekse Hüseyin Vassaf Bey'in açıklamalarına göre türbede, tekkenin ikinci şeyhi olan Hüseyin Hüsameddin Efendi'nin de kabri vardır. (Muhyi Efendi Tekkesi bahsine bakınız.)

Osmanlı Arşivi'ndeki 13 Muharrem 1233 (Kasım-1817) tarihli bir *arzuhal*de, Şeyh Himmet Efendi Türbesi'nde Miraciye okutmak ve tamirat ve tenviratına tayin edilen Seyyid Halil Efendi Vakfı tevliyetinin, vakıf Halil Efendi'nin azatlı cariyelerinden Ayşe Hanım'a verilmesi, yazılıdır.

Kaynaklar: *(H. Vassaf, Sefine-i Evliya, Süleymaniye Kütüp. Yazma Bağışlar No: 2306, s.341-345, 347-348, 350-351) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, I/130) (Türk Dili ve Ed. Ans. 4/238) (Ayvansarayî, Vefeyât, İstanbul Üni. Kütüp. Tarih Yazmaları, No: 2464, s. 38) (Müstakimzâde, Tuhfetü'l-Hattatîn, s. 286-287 Şeyh Abdullah) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, I/380) (İ. Hakkı, Merâkıd-ı Mu'tebere-i Üsküdar, Haz. B. Şehsuvaroğlu, s. 56) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/218) (Türk Dili ve Ed. Ans. 7/413) (Kasım1987 gezi notu) (Osm. Arş. Evkaf Defteri II, No: 11547)*

ŞEYH MEHMET NURİ EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Kurban Nasuh Camii avlusunun sağ tarafında, Büyük Selim Paşa Caddesi üzerindedir. (Kurban Nasuh Camii ve Şeyh Nuri Efendi Tekkesi bahsine bakınız.)

Kare plânlı olan türbenin çatısı son tamirde kurşun ile kaplanmıştır. Caddeye bakan büyük hâcet penceresinden başka, cami avlusuna bakan iki penceresi daha vardır. Hiçbir yerinde kitâbesi bulunmayan yapının kapısı arka tarafta olup, sağ tarafında ve set üzerinde Recep 1308 (Şubat 1891) tarihinde vefat eden Hacı Mehmet Hulusi Efendi'nin ve Şevval 1323 (Kasım 1905) tarihinde vefat eden İbrahim Edhem Surûrî Efendi'nin kabirleri vardır. Avluya bakan pencerelerin önünde ise, 995 (1587) tarihinde vefat eden Kurban Nasuh'un,

yine set üzerinde kabri bulunmaktadır.

Türbe, 1974 tarihinde *Dr. Sabahaddin Tonguç* Bey tarafından tamir ettirilmiş ve bu arada da, dört cephesi kesme taş ile kaplanmıştır.

Türbe içinde üç sanduka vardır. Biri, 29 Muharrem 1273 (1 Eylül 1856) yılında vefat eden Şeyh Mehmet Nuri Efendi'ye; ikincisi 12 Muharrem 1317 (23 Mayıs 1899) tarihinde vefat eden Şeyh Tevfik Efendi'ye; üçüncüsü ise, Hidayetullah ismiyle de anılan Şeyh Nuri Efendi'nin kızı Hediye Sultan Hanım'a aittir.

Türbede ayrıca duvarlarda asılı vaziyette, Rufaîliğe mahsus çeşitli boyda şişler, iğneler durmakta idi. Son tamirde bunlar kaldırılmıştır.

Türbe, Şeyh Nuri Efendi'nin vefatından sonra, 1856 yılı sonlarında yapılmıştır.

Şeyh Nuri Efendi'nin sandukası üzerindeki levhada, güzel bir hat ile şu yazı yazılmıştır:

"Yâ Hazreti Şeyh Mevlâna Seyyid Nuri' er-Rıfaî el-Hüseynî el-Üsküdarî. Tarih-i vefatları, 29 Muharrem 1273 Yevm-i Salı."

Diğer bir levha üzerindeki kitâbe ise şudur:

Ârif-i billah dânâ-i mürşid-i dil-âgâh
Mazhar-ı sırr-ı Rıfâî Şeyh Nûri kâm-rân
Evvelâ bu dergeh-i vâlâyı bünyâd eyledi
Anda otuz sene olmuşdı mukim ü sâlikân
Mazhar-ı sırr-ı Hüdâ aşinayı ma'rifet
Post-nişîn ehl-i vahdet vâkıf-ı sırr-ı nihan
Menba'-ı feyz-i âmim kılmışdı Mevlâ zatını
Nice yıllar şâd oldı ser-efraz-ı cihan
Pîşvâyı râh-ı Hakk hem râh-nümâyı âşikîn
Tekye-gâh-ı himmetin bakar anın üftâde-gân
Hankâh-ı ilm-i fânîden itdi rihleti
Eyleyüb teslîm-i rûhun Firdevsi âşiyân
Nokta-i tevhîd-i Hakk tarih-i kerimi fevtine
Şeyh Mehmed Nuri bula kasr-ı ukbâda mekân
1273

İkinci sanduka üzerinde:

"Es-seyyid Şeyh Tevfik Efendi Hazretleri. Vefatı, 1317. Es-Seyyid Mehmed Nuri Efendi Hazretleri'nin mahdumu ve cami-i şerifin son imam-hatibi ve şeyhi. Es-Seyyid Mehmed Hayrullah Taceddin Yalım'ın pederidir."

Şeyh Mehmet Nuri Efendi Türbesi.

Üçüncü sanduka üzerinde ise:

Hediye Sultan Hanımefendi Hazretleri. Şeyh Nuri Efendi Hazretleri'nin kerimesidir,

diye yazılıdır. Vefat tarihi yoktur.

Türbe kapısı yanındaki sofada yanyana iki kabir vardır. Etrafı demir parmaklıklıdır. Bu parmaklık üzerindeki mermer levhada şunlar yazılıdır:

Kudvetü'l-ârifîn eş-şeyh es-seyyid Mehmed Nuri er-Rıfaî Kuddise / Sirruhu'l-Hâdi Hazretleri'nin hâfidi eş-şeyh es-seyyid el-hac Mehmed / Hulûsî Efendi'nin rûh-ı şerifiçün el-Fatiha
Fî 7 Şevval 1323 (5-Aralık -1905)

Şeyh Mehmet Nuri Efendi Türbesi'nin avludan görünüşü. *Şâhide Kurbağı Nasuh Baba'ya aittir.*

Bunun yanındaki diğer bir levha üzerinde ise şunlar yazılıdır:

Ser-tâcü'l-ârifîn eş-şeyh Mehmed Nûri er-Rıfaî k.s. / el-celî Hazretlerinin bendesi Bahriye Nezaret-i celilesi / Muhasebecisi ecille-i ricâl-i saltanat-ı Seniyyeden / Es-seyyid İbrahim Edhem Sürûrî Efendi merhûmun rûh-ı şerifleriçün
El-Fatiha. Fî l9 Şubat 1307. fî. 13 Recebü'l-ferd 1308

Her ikisinde de şâhide yoktur.

Kaynaklar: *(M. Raif, Mir'at-i İstanbul, s. 123) (Konyalı, Üsküdar Tarihi 1/200)*

ŞEYH MUSTAFA EFENDİ TÜRBESİ

Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi Türbesi yanındaki türbeler topluluğu içindedir. Türbenin avluya bakan iki penceresi vardır. Avludan dar bir koridora ve buradan da türbeye girilir. Kapının sağında, koridora bakan iki pencere, solunda ise Mak'ad Ahmed Efendi'nin Türbesi'nin kapısı bulunmaktadır. Türbede 46-47-48-49 ve 50 numara ile gösterilmiş sandukalar vardır. Bunlardan 47-48-49 numaralı olanlar isimleri bilinmeyen efendilerle hanımefendilere aittir. 46 nolu sanduka Müneccimbaşı Şeyh Sadullah Efendi'ye aittir. 1265 (1848-49) tarihinde vefat etmiştir. 50 nolu sanduka ise, 1053 (1643-44)'te vefat eden Şeyh Mehmed Efendi'nindir. (Türbelerin plânı için Reisü'l-hulefâ Mak'ad Ahmed Efendi Türbesi bahsine bakınız.)

ŞEYH MUSTAFA EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Şeyh Camii cümle kapısının önündedir. Yerinin durumuna göre altı yüzlü yaptırılan türbe, yığma taştan ahşap çatılı olarak inşa edilmiştir. İçinde sekiz sanduka vardır. Çatısı şekillidir. Kandilleri ve levhaları yok olmuştur. Sol tarafındaki Beyazî Ahmet Efendi Türbesi'nden eser kalmamıştır. Arka tarafı hazîredir.

Türbenin ön yüzünde üç kitâbe vardır. Kapı üzerindeki kitâbe iki satır halinde hazırlanmış olup altındaki kitâbenin methiyesidir:

Sultan Hamid Han'ın ahd ü hilâfetinde
Hayr ile yâd olunsun nâm-ı celîli dâim
Bu türbe-i mu'allâ tecdîden oldu bünyâd
Sıhhatle ömrü olsun şevketle şanı müzdad

İkinci kısım yedi satır halinde, ondört mısralı olarak hazırlanmıştır:

Şeyh Mustafa Efendi (Şeyh Camii) Türbesi.

Pir Mahmud Hüdâyî hulefasından idi
Mustafa Şeyh Devâtî kim odur mürşid-i râh
Pek harab olmuşdu türbesinin her tarafı
İtdi tecdîd ile imâr anı bir âlî-câh
İtdi bir sâhibetü'l-hayr hulûs ile anın
Medfen-i pâkini yapdurmak içün atf-ı nigâh
Zevci anın idi merhûm Hüseyin Hâkî
Evvel olmuşdu anın meskeni de hak-ı siyah
O hayr sahibesi Fatma Zehra Hanım
Gitdi ukbâya bu sâl içre o dahi eyvâh
Şimdi bu türbede medfûnedir ol merhûme
Seyyiatiyle zünubun ide mağfur İlâh
Câr-ı yar ola şefi'i anın ukbâda Celâl
Mesken itsün ana firdevs ü na'imi Allah

Harab olan türbe, Hüseyin Hâkî Bey'in eşi Fatma Zehra Hanım tarafından tamir edilmiştir. Kitâbe de, 1896 tarihindeki vefatından sonra konmuştur. (Hüseyin Hâki Bey için Fenâyî Ali Efendi Türbesi bahsine bakınız.)

Türbe kapısının sağ tarafındaki iki pencere üzerine 1067 senesi şevvalinde vefat eden Divitçi Şeyh Mustafa Efendi için yazılmış ondört mısralı bir kitâbe yerleştirilmiştir. Sağ köşedeki pencere üzerine sekiz, bunun solundaki pencere üzerine de altı mısra yazılmıştır. Manzume, cetvelli (kartuşlu) olarak hazırlanmış olup her cetvel arasına iki mısra hak edilmiştir. Tarih beyti cetvelleri arasında ise birer mısra vardır. Mustafa Efendi'nin oğlu Şair Şeyh Mehmet Talib Efendi tarafından yazılmış olduğu sanılan kitâbe şudur:

Âlem-i kudse gidüb Şeyh Mustafa
Merkadinde oldu envâr-ı layiha
Zâkir-i Mevlâ olan mürd-ü lâ-cerem
Gülşen-i Cennet'den alur rayiha
Rûh-i rûhaniyyet zikri anın
Olmıya mı misl-i anber fayiha
Sırr-ı Hak'dan bî-haber bilmez anı
Sor anı sen âleme ve saliha
Ağlamakdan yazamaz medhin kalem
Düşdü ye's ü matemi her madiha
Ah ya Şeyh Mustafa hu diyerek
Eyledi eş'ar-ı tarih nayiha
Fevtine tarih olur dindikce âh
Rûh-i pâk-i Mustafa'ya Fatiha
Fî Şevval sene 1067

Bu kitâbe kapı üzerinde iken, son tamiri sırasında şimdiki yerine konulmuştur. Manzumeden Şeyh Mustafa Efendi'nin Temmuz 1657 tarihinde vefat ettiğini öğreniyoruz. *Hadîka* yazarı, Mustafa Efendi'nin 1070 (1659-60)'da vefat ettiğini söylemektedir. Bunun yanlışlığı ortadadır. Ayvansarayî Hüseyin Efendi, bu camiin hazîresinde medfun olan Tekeli Mustafa Paşa'nın da vefat tarihinde yanlışlık yapmıştır. *Hadîkatü'l-Cevâmi*'de Paşa'nın ölüm tarihi H. 1080 olarak gösterildiği halde, aynı yazarın *Vefeyât-ı Selatin ve Meşahir-i Rical* adlı eserinde H. 1051 tarihi beyan edilmiştir. Oysa, bugün hâlâ mevcut olan ve devrini simgeleyen muhteşem şâhidesinde 1083 (1672-73) tarihi yazılıdır.

▲ Şeyh Camii Türbesi kitabeleri.

Türbe kapısının sol tarafındaki pencere üzerinde iki satırlık şu kitâbe vardır:

Şeyh Hasib reh-nüma-yı tâlibân-ı râh-ı Hakk
Ruhı Adne gitdi cismin itdi bunda ihtifa
Gidüb ardınca necîbe zevcesi birleşdiler
Fatiha-hân olsun sevenler cümlesine dâ'imâ
10 Zilkade 1314

Şeyh Hasib Efendi 12 Nisan 1897'de vefat ederek türbeye gömülmüş ve aynı sene içinde eşi dahi vefat ederek yanına defn olunmuştur.

Türbede sekiz ahşap sanduka olup bunlardan

altısının ismi bellidir. Üç sanduka birleşik olarak yapılmıştır. Bundan eşlerinin de yanlarında gömülü olduğu anlaşılmaktadır. İsimleri belli olanlar şunlardır:

1067 Şevval (Temmuz 1657). Devâtî Şeyh Mustafa Efendi.

1090 (1679). Şeyh Devâtî Mustafa Efendi'nin oğlu Şeyh Mehmet Talib Efendi.

1097 (1685). Devâtî Şeyh Mustafa Efendi'nin torunu Devâtîzâde Şeyh Mustafa Efendi.

1314 (1897). Şeyh Hasib Efendi.

1314 (1897). Şeyh Hasib Efendi'nin eşi. Adı belli değildir. Necibe olabilir.

1325 (1907). Hüseyin Hâkî Bey'in eşi Fatma Zehra Hanım. Türbe içindeki bir mermer levhada şunlar yazılıdır:

"Şirket-i Hayriye Müdürü Hüseyin Hâki Efendi Hazretleri'nin zevce-i muhteremesi sâhibu'l-hayrat ve'l-hasenat Fatma Zehra Hanımefendi'nin ruhuna Fatiha / 1325"

1337 (1918). Şeyh Hasib Efendi'nin oğlu Şeyh Talib Efendi.

(Şeyh Camii, Tekeli Mustafa Paşa Türbesi, Şeyh Camii Çeşmesi, Divitçizâde Şeyh Mehmet Talib Efendi Camii ve Bayezidzâde Ahmet Efendi Türbesi bahislerine bakınız.)

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/198-199-233) (Ayvansarayî, Vefeyât, Süleymaniye Kütüp. Es'ad Efendi Bölümü, No: 1375, s. 30/b Divitçizâde md.) (Ayvansarayî, Vefeyât-ı Selatin ve Meşahir-i Rical, Haz. F. Derin, s. 41) (M. Raif, Mir'at-i İstanbul s. 138) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 3/297) (A. Gövsa, Meşhur Adamlar, 4/1498) (Sicill-i Osmânî, 4/183 Divitcizâde; 4/222-223 Mehmed Said Münir Efendi; 4/415 Mustafa Efendi) (Gezi Notu) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/344)*

Şeyh Mustafa Devatî Efendi sandukası.

Şeyh Camii Türbesi iç mekânı.

ŞEYH MUSTAFA EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi'nin sol tarafındadır. Çatısı çökmüştür. İçinde dört beton sanduka ve iki mermer şâhide vardır. Dört sandukanın kime ait olduğu belli değildir. Beşinci ise, Şeyh Mustafa Efendi'ye aittir. Şâhidesi Celvetî sikkelidir.

Mustafa Efendi Bursalı olup babası Niksarlı Şeyh Pir Mehmet Efendi'nin vefatı üzerine, Fıstıklı Tekkesi ismiyle de bilinen Kısıklı'daki Selâmi Ali Efendi Celvetî Tekkesi'ne ve sonra da Hüdâyî Efendi Tekkesi'ne şeyh olmuş ve 29 yıl bu makamda kalmıştır. 1188 (1774-75) tarihinde vefat etmiştir. Şâhidesindeki kitâbesi için Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Tekkesi Camii bahsine bakınız.

Mermer şâhide ise Şeyh Mehmet Gülşen Efendi'ye ait olup 1339 (1920-21) tarihinde vefat etmiştir. Vefatından bir yıl evvel Hazreti Hüdâyî'nin külliyatını bastırmıştır. Mehmet Efendi, dini musikiye ehemmiyet verdiği için isminin yanına Gülşen lâkabı ilâve edilmiştir.

Gülşenilik veya *Gülşeniye*, musikiye önem veren bir Türk tarikatının ismidir. *'Ruşeniye'* de denen bu tarikat, Halvetiliğin bir koludur. Şeyh İbrahim Gülşenî (Diyarbakır 1423/Kahire 1534) tarafından kurulmuştur.

ŞEYH MUSTAFA EFENDİ TÜRBESİ

Şeyh Ruşen Efendi'nin yapmış olduğu plâna göre, türbe içinde 12-13-14-15 numaralı sandukalar vardır. Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi'nin hemen arkasındadır. Ön tarafındaki Halil Paşa Türbesi'nden geçilerek buraya girilir. Arazi meyilli olduğundan, diğer türbelere göre çukurda kalmıştır. Mezarlığa bakan yüzünde üç, Halil Paşa Türbesi'ne bakan yüzünde bir penceresi vardır. Çatısı çökmüştür.

Şeyh Mustafa Efendi 1038 (1628) tarihinde vefat etmiştir.

12 numara ile gösterilen sanduka Şeyh Mes'ud Efendiye aittir. Kendisi bu tekkenin ikinci şeyhi idi. 1067 (1656) senesi vefat etmiştir. 14 ve 15 numaralı sandukaların kime ait olduğu belli değildir. (Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi bahsine bakınız.)

ŞEYH OSMAN ŞEMS EFENDİ TÜRBESİ

Bu açık türbe, İnadiye Çeşmesi önünden, Karacaahmet Türbesi'ne doğru yüründüğünde sağ tarafta ve Yüksek Kaldırım tabir olunan mevkiin ilerisindedir. Karşısında ve yol aşırı yerde, Nişancı Hamza Paşa'nın kubbeli türbesi ile 19 Recep 1041 (10 Şubat 1632)'de parçalanarak öldürülen Veziriazam Müezzinzâde Hafız Ahmet Paşa'nın dağılmak üzere bulunan muhteşem lâhdi vardır.

Seyyid Osman Şems Efendi, Esham kalemi hulefasından ve Nakşibendî tarikatinden Münzevi Seyyid Mehmet Emin Efendi'nin oğludur. Babası, 23 sene inziva ile 83 yaşında bulunduğu halde, 1277 (1860-61)'de vefat etti. Oğlunun yanındaki kabir taşı üzerinde şöyle yazar:

Validim Seyyid Muhammed müştehir Hace Emin
İnzivada göçdü oldu cây-ı firdevs-i berîn
Geldi nüh-tak-ı felekden fevtine târîh-i Şems
Münteha-yi sidre oldu menzil-i rûh-ı Emin

Esham kalemi hulefasından ve tarik-i Nakşibendiye ricalinden Derviş Osman Şems Efendi'nin pederi Münzevi Emin Efendi merhumun rûh-ı şerifi içün el Fatiha 1277.

Osman Şems Efendi, 1229 (1814)'te İstanbul'da Hocapaşa'da dünyaya geldi. Nakşibendiye'den, Halvetiye'den ve Kadiriye'den icazet aldı. 1883'te Bursa'ya gitti. Dönüşünde Şeyh Mehmet İzzi Efendi'nin (türbesi bahsine bakınız.) Üsküdar'da Debbağlar Mahallesi'ndeki evinde bir müddet kaldı. Kadirî tarikinde *'Enverî'* namıyla tesis ettiği şubenin ikinci piri idi. Fakat tekke şeyhi değildi. Tekkesi yoktu. Tabaklar Camii karşısında ve Tabaklar Çıkmazı Sokağı'ndaki küçük evinde "erbab-ı istidadı irşad ederdi." Bu evin bir kapısı da Şair Zati Sokağı'na açılıyordu. *(Şair Zatî, öl. Üsküdar 1546)* Sonradan Tunusbağı civarındaki bir eve taşınan Şems Efendi 18 Cemaziyelâhir 1311 (27 Aralık 1893) tarihinde vefat etmiştir.

Silindir şeklindeki yüksek, muhteşem baş şâhidesi üzerinde Mevlevî sikkesini andıran bir Kadirî serpuşu kabartması ve bunun altında da

Osman Şems Efendi açık türbesi.

nefis bir hat ile yazılmış şu kitâbe bulunmaktadır:

Ecille-i rical-i Kadiriyye
Ve Üveysiyye'den es-seyyid
Eş-şeyh Osman Nureddin
Şems Efendi Kuddise Sırruh
Hazretleri'nin kabri şerifleridir.
Sinn-i şerifleri 82, tarih-i veladetleri gurre-i Rebiussâni 1229 Çarşamba.
Tarih-i irtihalleri 18 Cümadelâhire 1311 Çarşamba.

Kitâbenin en üstünde *"Yâ Hû"* ibaresi vardır.

Vasiyeti gereğince kendi yazdığı 14 mısralı bir şiir türbesinin demir parmaklıklarına asılmıştı. Büyük bir fırtınada düşüp kırıldığından yok olmuştur. Baş şâhidesi üzerinde Mevlevî sikkesine benziyen bir Kadirî sikkesi vardır. Odasındaki kavuklukta da bu biçim sikkenin bulunduğu ve vefatında tabutunun üzerine yerleştirildiği rivayet olunur.

Türbenin önünde Osman Şems Efendi'nin aile kabristanı vardır. Etrafı, alçak bir duvarla çevrili olan bu hazîrede 14 kabir mevcuttur. Bunlar arasında, 1276 (1859)'da vefat eden "Darphane-i Âmire arayıcıbaşısı Derviş Osman Şems Efendi'nin kızı ve Bab-ı seraskeri ruznamesi ketebesinden Ömer Lütfi Efendi'nin eşi Fatma Servet Hanım'ın; 20 Muharrem 1280 (Temmuz 1863)'te vefat eden Osman Şems Efendi'nin diğer kızı Enise Hanım'ın; 1291 (1847)'de vefat eden Osman Şems Efendi'nin annesi, Münzevi Mehmed Emin Efendi'nin eşi Şerife Fatma Hanım'ın; 1307-1368 (1889-1948) tarihleri arasında yaşayan Osman Şems Efendi'nin manevî evlâdı, Şeyh Mehmed İzzî Efendi'nin kızı Ayşe Nuriye Hanım'ın; 1297 (1879)'da vefat eden Osman Şems Efendi'nin torunu Mustafa Efendi'nin ve yine aynı sene vefat eden Osman Şems Efendi'nin ikinci eşi Ayşe Hanım'ın kabirleri vardır.

Türbenin sağ arka köşesine yakın yerde bir kabir vardır. Nefis bir hatla yazılmış kitâbesi şudur:

Sabıka Emir-i Mekke-i Mükerreme Devletlu merhum Şerif Abdulmuttalib Hazretleri'nin hafîdi Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi muavinlerinden Şerif Mesud Beyefendi.

Yanında, Osman Şems Efendi'nin mürşidi olup 1308 (1890)'da vefat eden Şeyh Mehmed Said Efendi'nin kabri vardır.

Kızı Fatma Servet Hanım, doğum esnasında vefat etmiş ve bu feci hadiseden çok müteessir olan Şems Efendi *'Döne Döne'* redifli meşhur manzumeyi yazmıştır. Bir cilt teşkil eden eserin bir nüshası "halife-i mükerremi" İzzî Efendi'dedir.

Garip bir tesadüf olarak, evinin bulunduğu sokağa ismi verilen Şair Zatî'nin de 'Döne Döne' redifli meşhur bir gazeli vardır.

Osman Şems Efendi açık türbesinin sol tarafında *Bekir Sıtkı Ateşli* Efendi'nin kabri vardır. 1862-1942 tarihleri arasında yaşamıştır. Osman Şems Efendi'nin halifelerinden ve Aydınoğlu Tekkesi'nin son şeyhlerinden idi.

Bunun baş tarafında Eşrefzâde Şeyh Sırrı Efendi'nin kabri vardır. 1853-1905 tarihleri arasında yaşamıştır. Kitâbesi şudur:

"Eşrefzâde-i Rûmî Hazretlerinin evlâd-ı kirâmından Bursa'da Ahmed Gazi Dergâh-ı Şerifi postnişîni olub Aydınzâde Dergâhı'nda esna-yi zikrde ismihu tilâvetiyle teslim-i rûh eden Şeyh Sırrı Efendi'nin kabr-i şerifleridir. Ruhiçün el-Fatiha. 1322-1320.

Kitâbe, Mehmet Nuri Efendi hattı ile yazılmıştır. Osman Şems Efendi'nin sağ tarafında:

Ecille-i rical-i Kadiriyye ve Üveysiyye'den Şeyhü'ş-şüyûh eş-şeyh es-seyyid Osman Nureddin Şems Efendi Hazretlerinin halifesi ve ahlâk-ı kudsiyye-i mürşidanelerinin mazhar-ı tammı eş-şeyh es-seyyid Mehmed Şükrü Şahabüddin Efendi'nin 26 Rebiyülevvel 1324 (Mayıs 1906) tarihli kabri vardır.

Kaynaklar: *(İnal, Son Asır Türk Şairleri cüz:10 s.1761-1767) (İ. Hakkı, Merâkıd-ı Mu'tebere-i Üsküdar, s. 51)*

ŞEYH RUŞEN EFENDİ TÜRBESİ

Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi'nin sol tarafındaki ilk türbedir. Burada bir türbeler topluluğu bulunmaktadır. Birbiri içinden geçilen bu türbelerin çatısı ahşap iken bugün mevcut değildir. (Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi bahsine bakınız.)

Ruşen Efendi'nin sandukası sağdan sola doğru ikinci sanduka olup eskiden önünde şu levha bulunuyordu:

Hazreti Pir Mevlâna (k.s.) sülâle-i tahirelerinden olup Hazreti Pir Hüdâyî kuddise sirruh asitane-i refiü'ş-şân-ı pirânelerinde seccâde-nişîn iken Celvethane-i Cenab-ı Hayy ü Bâkî'ye intikal eden es-seyyid eş-şeyh Mehmed Ruşen Efendi kuddise sirruh Hazretleri ibni'ş-Şeyh Abdurrahman Nesib Efendi ibni'ş-Şeyh Mehmed Şahabeddin Efendi ibni'ş-Şeyh Mehmed Ruşen Efendi ibni'ş-Şeyh Abdurrahman Efendi ibni'ş-Şeyh Mustafa Efendi ibn-i İbrahim Paşa kuddise sirruh.

Veladetleri: 1225 (1810)
Meşîhatleri: 1258 Rebiyülâhir (Mayıs 1842)
Müddet-i Meşîhat: 52
İrtihalleri: 1309 22 R. âhir Salı (25. 11. 1891)

Babası ve dedesinin kabirleri de buradadır.

Kaynaklar: *(Sefine-i Evliya, 3/63)*

ŞEYH SAÇLI HALİL DEDE (HALİL ÇELEBİ TÜRBESİ)

Türbe, Atpazarı civarında ve Toptaşı Caddesi ile Sansar Sokağı'nın birleştiği yerde

Saçlı Şeyh Halil Efendi Türbesi.

ve sokağın sağ köşesine yakın bir mevkidedir.

Bugün bir evin bahçesinde kalmış bulunan ahşap türbeden eser kalmamıştır. 1930 tarihlerinde yıkılmıştır. Şâhidesi yoktur. Kendisi bir tekke sahibidir. 1199 (1784) tarihli tekkeler listesinde adı geçmektedir. Vefat tarihi belli değildir.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (A. Çetin, İstanbul'daki Tekke, Zaviye ve Hankâhlar Hakkında, Vakıflar Der. 13/590)*

ŞEYHÜLİSLÂM ARİF HİKMET BEYEFENDİ HAZİRESİ

Nuhkuyusu Caddesi ile Kartal Baba Caddesi'nin birleştiği yerde ve ikinci caddenin sol köşesindedir. Karşı köşede ise, Kartal Baba Camii bulunmaktadır. Hazîrenin sağ köşesinde, Arif Hikmet Beyefendi Çeşmesi, sol tarafta ise sebili bulunmaktadır. Her ikisinin de kitâbesi yoktur. Hazîrenin arka tarafında, sebil ve çeşmeye ait, büyük bir su haznesi mevcuttur. Hazîrenin etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Oldukça büyüktür. Cadde seviyesi düşürüldüğünden yüksekte kalmıştır.

Hazîrede gömülü olanlar şunlardır:

1188 (1774). Hâlâ Reisü'l-küttab olan İsmail Raif Beyefendi Hazretlerinin validesi Hadice Hatun.

1193 (1779). Büyük molla sarıklı. Hâlâ Vali-i

Saçlı Şeyh Halil Efendi Türbesi.

Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi'nin ceddi, çeşme sahibi Raif İsmail Paşa'nın kallâvîli şâhidesi.

Mısır Raif İsmail Paşazâde Halil Galib Beyefendi. Müderris idi. *(Sicill-i Osmânî, 3/615)*

1194 Rebiyülevvel 8 (14 Mart 1780). Küçük şâhide. Raif İsmail Paşazâde İbrahim İsmet Beyefendi'nin kızı Hadice Hanım.

1199 Cemaziyelâhir (Nisan 1785). Kallâvîli baştaşı. Sabıka Belgrad muhafızı Raif İsmail Paşa.

Raif İsmail Paşa, Malatyalı İbrahim Paşa'nın oğludur. Rikab-ı Hümayun riyasetinden asaleten Ağustos 1774 tarihinde reisü'l-küttab olmuş ve ağostos 1776 (Hicrî Cemaziyelâhir 1190)'da azledilmiştir. Bundan sonra vezaret payasiyle Mısır, Girit ve Mora valiliklerinde ve babası gibi Belgrad Muhafızlığı'nda bulunmuştur. 1199 (1785)'te Sultan I. Abdülhamit'i tahttan indirerek Şehzade Selim'i tahta çıkarmağa teşebbüs suçuyla Sadrazam Halil Hamid Paşa Bozcaada'ya, Raif İsmail Paşa'da Lefkoşe'ye sürüldü ve orada idam edildiler.

Celvetî Tarihi'nin 3. cildinin 184. sahifesinde şu açıklama vardır:

"13 Mart 1785 (H. 25 Cemaziyelevvel 1199) günü, Şeyhülislâm bulunan Dürrizâde es-seyyid Mehmet Ataullah Efendi de azl edilerek sahilhanesinde oturmak emrini aldı.... Yine o gün Ağrıiboz muhafızı Raif İsmail Paşa'nın vezareti kaldırılarak Lefkoşe'ye sürgün edilip cezalandırıldı. Yanında bulunan mallarıyla eşyalarının ele geçirilmesi için Dergâh-ı âlî kapucubaşılarından Genç Osman Ağa ve sürgün yerine getirmesi için gediklilerden Feyzi Ağa tayin edildi. Ayni gün içinde dışarı gönderildiklerinden başka İstanbul'da olan evi ile Kuzguncuk'taki yalısı mühürlenip.... Fakat birkaç gün sonra evlât ve ailesine acınarak konak ve yalıda olan mallarıyla eşyası sadaka ve ihsan olundu.... Kendisi güzel ahlâk ve davranışlı olup herkes tarafından doğru bilinirdi."

Mart 1785'te idam edilip kesilen başı, Topkapı Sarayı'nın İbret Taşı'nda teşhir edildikten sonra Arif Hikmet Beyefendi Sebili'nin hazîresine gömülmüştür. Tek şâhidesinin üzerinde, vezirlere mahsus büyük bir kallâvî kavuk bulunmaktadır. Raif Paşa'nın Lefkoşe'de idam edildiği rivayet edilmesine rağmen, torunu Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi'deki bir mecmuada, kendi eli ile yazdığı bir yazıya göre, Rumeli'de Siroz'a 14 saat mesafede Petriç Kasabası'nda şehit edildiği ve cesedinin bu kasabadaki bir cami hazîresine defn edildiği kayıtlıdır.

Sefinetü'r-Rüesa'da da bu şekilde belirtilmiştir.

İstanbul'da, Bahçekapı'da, Sultan I. Abdülhamit İmareti, İsmail Raif Paşa'nın evinin arsası üzerine yapılmıştır. *(M. Ziya, İstanbul ve Boğaziçi, I/389; Danişmend, Kronoloji, 4/638; Cevdet Tarihi, Sabah Gazetesi Yay. 3/184; Sicill-i Osmânî, 1/370-371)*

1199 Şevval (Ağustos 1785). Müderrisîn-i kiramdan Hatmanzâde Hasan Efendi'nin oğlu Mehmet Raif Efendi.

1200 Zilhicce 21 (Ekim 1786). Hatmanzâde Hasan Efendi'nin kızı Şerife Sa'ide Hanım.

1203 (1788). Hasan Efendi'nin kızı Zehra Hanım.

1205 (1790). Müderrisîn-i kiramdan Hasan Efendi'nin kızı Ratiba Hanım.

1206 Zilhicce 22 (11 Ağustos 1792). Kitâbesi aynen şudur:

Bu bağ-ı gülşende bir gonca iken
Bâd-ı ecel beni eyledi hazân
Bir gül-i zîbada nazenîn iken
Eyledi Hakk beni hak ile yeksan
Hatmanzâde Hasan Efendi'nin kerimesi merhûme ve mağfûrun-leha Şerife Sa'ide Hanım.

1209 (1794). Reisü'l-küttab-ı esbak Raif İsmail Paşa'nın torunu ve sabıka Amedî el-hac Ebubekir Rakım Efendi'nin kızı Şerife Sıdıka Ayşe Hanım.

1210 (1795). Reisü'l-küttab Raif İsmail Paşa merhûmun torunu ve sabıka Amedî el-hac Ebubekir Rakım Efendi'nin oğlu Ahmed Fazıl Bey.

1213 (1798). Müderrisîn-i kirâmdan Hatmanzâde Hasan Efendi. Muhteşem sarıklıdır.

1213 Muharrem 21 (Temmuz 1798). Kafesî destarlı. Dîvân-ı hümâyun hocalarından Ebubekir Efendi.

1219 Receb 8 (13 Ekim 1804). Molla sarıklı. Sabıka Rumeli Kazaskeri Raif İsmail Paşazâde İbrahim İsmet Beyefendi'nin oğlu müderrisîn-i kirâmdan Mustafa Ataullah Beyefendi.

1219 Muharrem 21 (2 Mayıs 1804). Tuğralı şâhide, büyük kafesî sikke. Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyundan süvari mukabelecisi Ebubekir Rakım Efendi *(Sicill-i Osmânî, 2/365)*.

1220 Zilkade (Ocak 1806). Sabıka Amedî el-hac Ebubekir Rakım Efendi'nin oğlu Nu'man Burhaneddin Beyefendi.

1220 Ramazan 26 (18 Aralık 1805). Nefis hat, Halil imzalı. Sabıka Sadr-ı Rumeli İsmet Beyefendizâde Ahmed Arif Beyefendi'nin eşi Nüzhet Kadın.

1222 Muharrem 17 (27 Mart 1807). Çok yüksek ve büyük molla sarıklı şâhide. Nakibü'l-eşraf reisü'l-ulema Raif İsmail Paşazâde İbrahim İsmet Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/472)*

1223 (1808). Mehmet Seyyit Nihat Bey. Kitâ-

Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi hazîresi ve çeşmesi.

besi şudur:

Müyesser olmadı görmek bana çün bu fenâ dârı
Ana rahminde göz yumdum böyle emr eylemiş Bârî
Nasib eyliye bir hanım Cennet içinde gılmanî
Umarım rahmet eyliye göçenlere keremkârı
İsmet Beyefendi'nin kerimesinin mahdumu merhum Mehmed Seyyid Nihad Bey.

1226 Rebiyülevvel (Mart 1811). Merhum Kürt İbrahim Paşa'nın kızı Saliha Hanım.

1227 Rebiyülâhir 19 (2 Mayıs 1812). İsmet Beyzâde Ahmed Arif Hikmet Beyefendi'nin kızı Şerife Fatma Hanımefendi. Arif Hikmet Beyefendi kızı Fatma Hanım'ın vefatına şu tarihi düşürmüştür *(Arif Hikmet Beyefendi, Divan s. 231)*:

Alub ağuşa ecel söyledi Hikmet tarih
Fatıma Hanım'a mesken ide Adn'i Yezdan
1227

1227 Zilhicce (Aralık 1812). Raif İsmail Paşa'nın eşi Şerife Sa'ide Hanım.

1229 (1813). Büyük şâhide. İsmet Bey çıraklarından Selim Ağa'nın eşi Ruyeş Hadice Hatun.

1232 Şaban 7 (22 Haziran 1817). İsmet Beyefendi'nin kızı Müderrisîn-i kirâmdan Abdülhamid Efendi'nin eşi Şerife Sa'ide Hanımefendi.

1233 (1817). İsmet Beyefendizâde Ahmed Arif Beyefendi'nin mu'tekalarından Mahinur.

1234 Muharrem 27 (26 Kasım 1818). İsmet Beyefendizâde es-seyyid Ahmed Arif Beyefendi'nin valide-i muhteremeleri elveliyyetü's-saliha Behcet Kadın.

1239 Cemaziyelevvel 5 (7 Ocak 1824). İsmet Beyefendi'nin kızı Şerife Havva Nesibe Hanımefendi.

1239 Ramazan 9 (8 Mayıs 1824). İsmet Beyefendi'nin kızı Havva Nesibe Hanım'ın cariyesi Niyaz Kalfa.

1256 (1840). İsmet Beyzâde Ahmed Arif Beyefendi'nin kızı Şerife Havva Hanım.

1256 (1840). İsmet Beyzâde Ahmed Arif Hikmet Beyefendi'nin eşi umdetü'l-muhadderat kıdvetü's-salihat Fatıma Dilnişîn Kadın. "Ketebehu Malik" imzalıdır.

1256 (1840). İsmet Beyzâde Ahmed Arif Beyefendi'nin oğlu Mehmed Ataullah Bey.

1258 Safer 13 (26 Mart 1842). Molla sarıklı büyük şâhide. Sadr-ı Rumili İsmet Beye-

Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi hazîresinin kapısı ve su haznesi.

fendizâde mevâlî-i izâmdan Abdullah Re'fet Beyefendi'nin oğlu müderrisîn-i kiramdan Mehmed İffet Bey.

1258 Cemaziyelevvel 15 (24 Haziran 1842). İsmet beyefendizâde mevâlî-i izâmdan Abdullah Re'fet Bey'in oğlu Mehmed İffet Bey'in kızı Şerife Hadice Hanım.

1265 Safer 10 (5 Ocak 1849) Cum'a. Molla sarıklı. İsmet Beyzâde Şeyhülislâm Ahmed Arif Hikmet Beyefendi'nin mahdumu Mekke-i Mükerreme payesiyle sabıka Yenişehir Fener kazası, es-seyyid Mehmed Muti' Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/498)*

1268 Ramazan 20 (8 Temmuz 1852). Küçük şâhide. İstanbul payelilerinden İsmet Beyzâde Abdullah Re'fet Efendi'nin kızı Mekkiye Şerife Uluiyye Hanım.

1275 Şaban 15 (20 mart 1859). Molla sarıklı lâhit. Şeyhülislâm Ahmed Arif Hikmet Beyefendi. Kitâbesi aynen şudur:

"Küllu men aleyhâ fân"
Reisü'l-ulema merhûm İsmet Beyzâde Sabıka Şeyhü'l-İslâm ve müfti'l-enâm merhum ve mağfurunleh es-seyyid el-hac Ahmed Arif Hikmet Beyefendi'nin ruhiyçün ve kaffe-i ehl-i iman ervahiyçün el-Fatiha. Fî 15 Şaban sene 1275
(İsmail Hakkı, Merâkıd, s. 77; Sicill-i Osmânî, 3/274)

1281 Muharrem 19 (24 Haziran 1864) Yevm-i Cum'a. Yeşil boyalı sütun. Kutbü'l-ârifîn Mevlâna Halid kuddise sirruhü'l-vahid Hazretlerinin hulefasından Bağdâdî eş-şeyh Abdü'l-fettah Efendi'nin ruh-ı pürfütûhlari çün el-Fatiha.

Fıkıh alimi ve takva sahibi olan Abdülfettah Efendi'nin evi bu civarda bulunduğu için buraya defnedilmiştir. *(Hocaoğlu, İstanbuldaki Sahabe Kabirleri, s. 182) (İrfan Gündüz, Gümüşhanevî, s. 42)*

1282 Zilhicce 21 (7 Mayıs 1866). Küçük sarıklı şâhide. Sudûr-ı azamdan müteveffa İsmet Beyefendizâde Sadr-ı Rumeli-i esbak el-hac Abdullah Re'fet Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/398)*

1282 Rebiyülevvel 17 (10 Ağustos 1865). Şeyhülislâm-ı esbak Arif Hikmet Beyefendi'nin oğlu Mehmed Muti' Beyefendi'nin eşi Şerife Zekiye Hanımefendi.

1284 Cemaziyelâhir 29 (Ekim 1868). Molla sarıklı. Şeyhülislâm-ı esbak Ahmed Arif Hikmet Beyefendi'nin torunu müderrisîn-i kirâmdan İbrahim İsmet Beyefendi. Rakam yok. Reisü'l-ulema İsmet Beyefendi'nin eşi fahrü'l-muhadderat Dilhayat Kadınefendi.

Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi'nin lâhdi.

(Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi için; Son Asır Türk Şairleri kitabının 636. sayfasına bakınız.)

Hazîreye şimdiki şeklini, Arif Hikmet Beyefendi, 10 Safer 1265 (5 Ocak 1849) tarihinde vefat ederek buraya gömülen oğlu, Yenişehir Fener Kadısı Mehmed Muti' Beyefendi'nin vefatından hemen sonra vermiştir. O sırada kendisi şeyhülislâm idi. Burada daha evvel aynı aileye mahsus bir hazîre vardı.

Arif Hikmet Beyefendi'nin lâhdi önünde, hazîre parmaklıkları arkasında, caddeye nazır, mermer bir levha bulunuyordu. Demir çerçeve içindeki bu kitâbe bugün mevcut değildir. Üzerinde şu yazı vardı:

"Belgrad Muhafızı Raif İsmail Paşazâde Reisü'l-ulema İbrahim İsmet Efendi merhumun necl-i mükerremleri Şeyhülislâm ve müfti'l-enâm ve şuara-yı be-nâmdan el-merhûm el-mebrûr es-seyyid Ahmet Arif Hikmet Beyefendi Hazretleri kaddes Allahu ruhahu ve nevvere darihahu el-Fatiha. Sene 1275.

Arif Hikmet Beyefendi'nin Kuzguncuk'ta babasından kalma bir sahilhanesi ile Rumelihisarında, Sultan Abdülmecit'in ihsanı bir yalısı vardı. Medine'de bir kütüphane tesis etmiştir. Kuzguncuk Dağ Hamamı bu kütüphanenin akarıdır. Kütüphane bugün de mevcuttur.

Arif Hikmet Beyefendi'nin küçük dul eşi, Ayşe Sakibe Hanım, hacca gittiği sırada, Çardaklızâde, 1825 doğumlu, Osman Bey ile tanışarak evlenmiştir. Bundan dolayı Osman Bey, Arif Hikmet Beyefendi'nin bu kütüphanesine müdür olmuş ve bu işi vefatına kadar devam ettirmiştir. *(Ali Rıza Atasoy-M. Celâlettin Atasoy, Sadrazam Seyyid Hasan Paşa, İstanbul 1990, s. 311)*

Osmanlı Müellifleri adlı eserin yazarı Mehmet Tahir Bey'in verdiği bilgiye göre hazîrede, 1223 (1808) tarihinde vefat eden, meşhur Türk astronom ve matematikçisi ve Arif Hikmet Beyefendi'nin hocası, Hacı Mahmud Efendi'nin de kabri vardır.

Hacı Mahmud Efendi tahsilini Mısır/Kahire'de tamamlamış ve "Sultan I. Abdülhamit saltanatının sonlarına doğru İstanbul'a gelmiş ve Padişah'ın iltifatına mazhar olmuştur. Bu münasebetle kendisine ve evlâdına meşrut olmak üzere Süleymaniye Muvakkitliği ve aynı zamanda Süleymaniye Camii'ninDökmeciler tarafına bakan merdivenin üzerindeki ev ihsan buyuruldu. Orada oldukça mühim olan kütüphanesinin içinde ve bir çok rasathane aletleri arasında uzun seneler ikamet ettikten sonra vefat etmiş ve kendi talebesi olan Şeyhülislâm Arif Hikmet Bey'in Nuhkuyusu'nda bulunan türbesinin avlusuna defn olunmuştur.

Yaşı doksanı mütecaviz idi. Mezar taşında oğlu Süleymaniye Muvakkiti Hattat Mustafa Efendi'nin imzası ile şu kitâbe kazınmıştır:

"Hâzâ kabru el-hac Mahmud ibni el-hac Hasan en-Naşi el-Muvakkitu bi-camii's-Sultan Süleyman Han aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufran. El-müteveffa fî 20 Rebiyulâhir 1223 (15 Haziran 1808). (Osmanlı Müellifleri, 3/266)

ŞEYHÜLİSLÂM MİNKARÎZÂDE YAHYA EFENDİ TÜRBESİ

Türbe, Açıktürbe Sokağı ile Sümbülzâde Sokağı'nın birleştiği yerde ve ikinci sokağın sol köşesinde idi. Tam karşısında Ahmet Çelebi Camii bulunmaktadır.

Sokağa ismini veren bu açık türbe, Minkarîzâde Medresesi'nin köşesinde idi.

Oldukça büyük olan türbenin 1780 tarihinden sonra yıkıldığını Hadîka yazarının "Ahmet Çelebi Mescidi'nin karşısında Yahya Efendi'nin türbesi vardır" diye yaptığı açıklamadan anlıyoruz. Medresesini örten iki metre kalınlığındaki toprağa bakarak 11 Cemaziyelâhir 1271 (1 Mart 1855) günü zuhur eden şiddetli yer sarsıntısı sırasında yıkılmış olabileceği söylenebilir.

Bugün arsası ve temel bakiyeleri mevcuttur. Bunlara bakarak türbenin dört kalın ayak üzerine oturtulmuş bir kubbeden ibaret olduğu ileri sürülebilir. Ayaklar arasındaki ince tuğladan yapılmış kemer bakiyeleri arsasındadır. Medrese kapısı yanına ve avluya açılan kapıları bulunduğu, kazı sırasında meydana çıkan basamaklardan anlaşılmaktadır.

Yahya Efendi ile ailesi efradının kemikleri 1885

Hüdayi Mahmut Sokağı'nda Şeyhülislâm Yahya Efendi açık türbesinin bulunduğu mahal. *(Türbenin tam yeri otomobilin durduğu alandır.).*

tarihinde bu aileden geldiği söylenen Ali Süruri Paşa tarafından bir sandık içine koydurularak, Ayşe Sultan'ın Hüdâyî Hazretleri adına yaptırdığı dergâhın hazîresine nakledilmiştir. Sultan II. Abdülhamit'in vezirlerinden ve meşhur *Yıldız Mahkemesi* başkanı olan Süruri Paşa, 1890'da İzmir'de ölmüştür. Yıldız Mahkemesi hizmetlerinden dolayı kabri üzerine Padişah tarafından bir türbe yaptırılmıştır.

Minkârîzâde Yahya Efendi, Osmanlı Devleti'nin 42. Şeyhülislâmıdır. *Minkâr*, kuş gagası şeklinde taş yontmağa yarıyan bir aletin adıdır. 21 Kasım 1662'de Şeyhülislâm olan Yahya Efendi, 21 Şubat 1674 tarihinde ayda 1000 akçe aylık ile tekaüt edilmiştir. Onbir yıldan fazla süren meşîhati vardır. Eserleri bulunmaktadır. İlmî ve ahlâkî meziyetleriyle maruf olan bu kıymetli zat, 1088 (Ocak 1678) tarihinde Üsküdar'daki evinde vefat ederek bu türbeye gömülmüştü.

Türbe ile beraber yaptırılan medresenin 1665-1670 tarihleri arasında inşa olunduğu sanılmaktadır.

Yahya Efendi'nin oğlu Müderris Abdullah Efendi, damadı ise Mustafa Efendi'dir. Mustafa Efendi'nin ahfadına Damadzâdeler denirdi. Kendisi Rumeli payesine kadar yükselmiş ve 1095 Rebiyülevvelinde (Şubat 1684)'te de vefat etmiştir. Kabri, Eyüp Nişancı'da yaptırdığı medresenin hazîresindedir. Bunun oğlu Damadzâde Ebu'l-Hayr Ahmet Efendi olup 27 Şaban 1144 (Şubat 1732)'de Şeyhülislâm olmuştur. 1154 Zilkadesinde (Ocak 1742) vefat eden Ahmet Efendi babasının medresesini Şeyh Murad Efendi adına tekkeye çevirmiş ve vefatında babasının yanına gömülmüştür. Ahmet Efendi'nin oğlu Damadzâde Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'dir.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/215) (E. Koçu, İstanbul Ans. 1/348) (Osmanlı Müellifleri, M. Tahir, 1/466) (Danişmend, Kronoloji, 3/537) (Uzunçarşılı, Mithat Paşa ve Yıldız Mahkemesi, s. 343) (A. Gövsa, Türk Meşhurları, s. 362) (Gezi Notu) (Mir'at-i İstanbul s. 63) (Sicill-i Osmânî, 1/168 ve 4/36, 403, 637)*

TEKELİ MUSTAFA PAŞA TÜRBESİ

Bu açık türbe Şeyh Camii avlusundaki hazîrededir. Kabir som mermerden yapılmış olup lâhit şeklindedir. Yan yüzleri yok olmuştur. Bugün yalnız poligonal sütun biçimindeki baş taşı mevcuttur. Üzerinde:

Mustafa
merhum Teke'li Paşa
ruhi çün Fatiha
sene 1083

diye yazılıdır.

*Teke*li (Antalyalı) olan Mustafa Paşa, Hasahır kethüdalığından yetişmiş ve mahir bir binici idi. IV. Murat'ın (1623-1640) gözüne girerek

yükselmiştir. Süratli at sürmede padişaha ancak onun yetişebildiği söylenir. 1048 (1638-39)'da Mirahur-ı evvel, 1051 Cemaziyelevvelinde (Ağustos 1641) yeniçeri ağası ve o sene Zilkadesinde (Şubat 1642) Erzurum Beylerbeyi oldu. 1053 (1643)'te ve Sultan İbrahim zamanında (1640-1648) Anadolu ve ertesi sene Maraş ve bir müddet sonra Anadolu valisi olup 1056 (1646)'da üçüncü vezir oldu. 1057 (1647)'de Bosna ve ertesi sene Rumeli valisi ve 1059 Recebinde (Temmuz 1649) kaptan-ı derya olmuştur.

1062 Rebiyülevvelinde (Şubat 1652) ve IV. Mehmet devrinde (1648-1687) Sivas ve sonra Bosna valisi ve 1071 (1660-61) ve 1073 senelerinde iki defa Şam Valisi ve 1074 (1663-64)'te Diyarbekir Valisi olup sonra emekli oldu. 1083 (1672-73) tarihinde vefat etmiştir. Dirayetli, mutedil bir devlet adamı idi.

Süleymaniye Camii civarında, Mimar Sinan Türbesi karşısında, şimdiki İstanbul Müftülüğü'nün bulunduğu yerde, eski Ağa Kapısı nam mevkide Tekeli Köşkü denmekle maruf köşkü 1050 (1640-41) tarihinde yaptırmıştır. Bugün mevcut olmayan bu meşhur köşkün tamamlanmasında Şair Cevrî şu tarihi manzumeyi söylemiştir:

Teâlallah zehi devlet-sarây-ı menzil-i zîba
Ki ancak Cennet-i alâda vardır böyle bir eyvân
O denlu tarh ü vazı dilkeş ü nüzhet-fezadır kim
Olur seyr eyleyenler san'at-ı mi'mârına hayrân
Felek sakf-ı bülendinden ider sermaye-i rif'at
Melâik-i tare-i bamında eylerse nevle cevelân
Bulup kaşi'leri ezhâr-ı gûnâgûn ile ziynet
Yazıldı safha-i dîvârına gûyâ bahâristân
Firâz-ı manzarında her müdevver câm-ı billûrı
Seherde mühr-i âlem-tâbdır şebdeme tâbân
Mübarek ide Mevlâ sahibine yemin ü devletle
Bu menzilde mukim oldukça mesrur eyleye devrân
Dua ile didi tamirinin tarihini Cevrî
Ola bu beyt-i âlî dâimâ ma'mûr ü âbâdân
1050

Köşk 1826 tarihinden sonra yok olmuştur.

Evliya Çelebi'ye göre Tekeli Mustafa Paşa'nın bu köşkden başka Şehzade Camii karşısında, Eski Odalar yakınında bir sarayı vardır ki, 1050 (1640-41) tarihinde yapılmıştır. Ona da Cevrî şu tarihi düşürmüştür:

Tekeli Mustafa Ağa ki, odur
İzzü rif'atle dâver-i dergâh
Kıldı bu kasr-ı dilküşâyı binâ
İde ma'mûr haşre dek Allah
Didi Cevrî bu vasf ile târîh
Kasr-ı dil-cû latîf-i nüzhet-gâh
1050

Evliya Çelebi'ye göre ilk yapı 1034 (1624-25) tarihinde yapılmıştır.

Mustafa Paşa'nın Boğaziçi'nde, Ortaköy Hamamı karşısında ve cadde üzerinde bugün de mevcut olan ve ağalığı zamanında yaptırmış olduğu bir çeşme vardır ki, tarih beyti şudur:

Didi tarihini anın Cevrî
Can-fezâ çeşme-i sevâb oldu
1050

Mustafa Paşa'nın Erzurum valiliği sırasında yaptırdığı bir köşk daha vardır ki, tarih mısraı şudur:

"Tâk üzre tâk-ı tumtırak"

Paşa'nın bunlardan başka Antalya'da "üstü kurşunlu ve sanatlı bir camii ve ünlü bir bahçesi" daha vardır.

Ayvansarayî Hüseyin Efendi'nin *Vefeyât*'ına göre Tekeli Mustafa Paşa H. 1051, *Hadîka*'sına göre de 1080 tarihinde vefat etmiştir. Oysa kabir taşındaki tarih ise H. 1083'tür.

Mustafa Paşa, Bosna Valisi bulunduğu sırada, 8 Şaban 1057 (8 Eylül 1647) tarihinde, Dalmaçya sahillerindeki *Şebanik* (Sebenico) kalesini kuşatmışsa da almaya muvaffak olamamış ve çekildiği *Donilova* sahrasında da Venedikliler'e yenilmişti. Üstün düşman kuvvetleriyle yapılan bu şavaşta "22 bin Müslüman'ın şehid düşdüğü" söylenir. Evliya Çelebi "o uğursuz cenkte Yeniçeri Ocağı'yla beraber" bulunuyordu. Bir çok ganâyim elde eden düşman, bu arada Tekeli Paşa'nın muhteşem otağını da ele geçirmişti.

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 1/288, 189; 2/25, 151; 3/202-206, 9/7, 12-13, 20, 22-23; 13/172) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/233) (Ayvansarâyî, Vefeyât, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s. 41) (Naimâ Tarihi,Danışman Türkçesi, 3/1243) (Sicill-i Osmânî, 4/399-400) (Danişmend, Kronoloji, 3/403) (İ. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri, 2/24-25)*

ÜMMÜGÜLSÜM HANIM TÜRBESİ

Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Türbesi'nin solunda ve ona bitişik olarak yapılmıştır. Çatısı çökmüştür.

Türbenin arka tarafındaki bir kapıdan Şeyh Mustafa Efendi Türbesi'ne, üç basamak ile de sol tarafındaki Şeyh Mehmed Efendi Türbesi'ne geçilir. Cami avlusuna bakan cephesindeki yüksek iki pencereden biri, sonradan kapı haline getirilmiştir. Hüdâyî Efendi Türbesi'nin ve türbe sofasının birer penceresi bu türbeye makmaktadır. (Plana bakınız.)

Türbe içinde 28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38 nolu beton sandukalar vardır. 28 ve 29 nolu sandukalar, isimleri bilinmeyen Hanımefendilere aittir. 30 nolu kabir, Hüdâyî Hazretlerinin kızı Ümmügülsüm Hanım'a aittir. Kendisi, 1051 (1641-42) tarihinde vefat etmiştir. Hüdâyî Hazretlerinin bu isimle bilinen ikinci kızıdır. Birincisi, 1021 (1612) tarihinde ve babasından evvel vefat ederek Ayşe Sultan Türbesi'ne gömülmüştür.

31-34-35-36 nolu kabirler isimleri bilinmeyen Hanımefendilere aittir.

33 nolu sanduka 1056 (1646) tarihinde vefat eden Şeyh Abdülhay Efendi'ye aittir. Bu isimle bilinen diğer bir Şeyh Abdülhay Efendi 1117 (1705-6) tarihinde vefat ederek Halil Paşa Türbesi yanındaki Mahmut Bey Türbesi'nde gömülüdür.

32 nolu sanduka Şeyh Şahabeddin Efendi'ye aittir. 1234 (1818-19) tarihinde vefat etmiştir. Büyük Ruşen Efendi'nin oğlu olup tekkenin 22. şeyhidir. Selimiye Kışlası'nın temel atma merasiminde ilk duayı bu efendi yapmıştır.

37 nolu sandukada Şeyh Abdurrahman Nesib Efendi medfundur. 1258 (1842)'de vefat etmiştir. Şeyh Sahabeddin Efendi'nin oğludur. Meşîhati 22 senedir.

38 nolu sanduka ise, Şeyh Ruşen Tevfikî Efendi'ye aittir, 1309 (1891-92) tarihinde vefat etmiştir.

(Daha geniş bilgi için, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Tekkesi bahsine bakınız.)

ÜSKÜDAR MEVLEVİHANESİ TÜRBESİ

Numan Halil Dede Türbesi de denir. Türbe, Üsküdar Mevlevihanesi'nde ve semahane olarak kullanılan mescidin altındadır. Mevlevihane Mescidi bahsine bakınız.

Dikdörtgen şeklindeki türbeye, avluya açılan merdivenli bir kapıdan girilir. Üç cephesinde bulunan pencerelerden ışık alır. Türbede gömülü olanlar şunlardır:

1213 Receb 27 (4 Ocak 1799). Tekkenin kurucusu Numan Halil Dede Efendi. (Eski bir silâhşör olan Halil Dede için mescidi bahsine bakınız.)

1214 (1799). Hafız Şeyda Abdürrahim Dede Efendi. Sandukasındaki kitâbede:

Üsküdar ve Galata ve Yenikapı ve Beşiktaş Mevlevîhâneleri ser-kudümi eş-şeyh es-seyyid Şeyda Hafız Dede Efendi. Rihleti 27 Muharrem 1215 (20 Haziran 1800)

diye yazılıdır. Birçok eserde vefat tarihi 1214 olarak gösterilmiştir. *(Ergun, Türk Musikisi Ant. s. 168)*

Hafız Şeyda Abdürrahim Dede Efendi 18. yüzyılın son yarısında yetişen değerli musikişinaslardan birisidir. Kendisi, İstanbullu bir Halvetî dervişinin oğludur. Genç yaşında gözlerini kaybetti. Buna rağmen musikiye büyük bir gayretle çalıştı. Çok güzel ney çalardı. Galata Mevlevîhânesi şeyhi Selim Dede'den Mevlevî sikkesi giydi. Vefatına Nebil Bey şu tarihi demiştir.

Fevt-i tarihi 'segâh' ile karar etti Nebil
Gitti Şeyda Dede yâ Hû diyerek ukbâya
1214

1216 (1801). Şeyh Seyyid Mehmed Hüsameddin Dede Efendi. Tevcih-i meşîhat 1213 (1798). Müddet 3. İrtihali 1216

1217 (1802). Eş-şeyh el-hac Ali Dede Efendi (Hacı Dede). Tevcih-i Meşîhat 1216. Müddet-i meşîhat: 1. İrtihali 1217

1219 (1804). Şeyh İsmail Hulusi Dede Efendi.

Tevcih-i meşîhat: 1218 / Müddet-i meşîhat: 2 / İrtihali: 1219

1227 (1812). Eş-şeyh es-seyyid el-hac Mehmed Emin Dede Efendi. Tevcih-i meşîhat 1219. Müddet-i meşîhat 8. İrtihali 1227. İsmi Mehmed Emin Hasib Dede Efendi'dir.

1252 (1836). Türbede, kapıdan girişte sol tarafta kime ait olduğu bilinmeyen bir sanduka vardır. Bu, Şeyh Abdullah Necip Dede Efendiye ait olmalıdır.

1267 Zilkade 15 (11 Eylül 1851). Şeyh Abdülkadir Kadri Dede Efendi. Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi iken vefatında oradaki türbeye gömülmüştür. Fakat, 1284 (1867)'de mevlevihanenin Maçka'ya kaldırılması üzerine, Şeyh Arif Himmetî Dede Efendi'nin arzı ile bu türbeye nakledilmiştir. Mevlevî sikkeli şâhidesindeki kitâbe şudur:

Şehy Abdülkadir Efendi'nin şâhidesi.

Şeyh Abdülkadir ibn-i pir-i pâk-i Ermenak
Azm idüb dâr-ı sütude itdi terk-i gamhâre
Post-ı dergâh-ı Beşiktaş'ı otuzüç yıl temâm
Cilvegâh itmişdi Mevlânâ bu âlî mesnede
Misli yok bir ehl-i takva ârif-i Billah idi
Her revişde iktifâ eylerdi eser Ahmed'e
Nây-ı "İrcî"den idince tekye-i Adn'i makâm
Kıldı cümle bî-nevâ uşşâkını matem-zede
Rûh-ı pâki eylesün miran ü salâtda semâ
Aşk ile döndükce ârifler bu fani tekyede
Şeyh Kadri güçdü tarih oldu fevti çün temâm
Olsa da şayeste tahrir seng-i merkade
Sarf-ı makdur itdim ey Safvet bu tarihe dahi
Göçdü hayfa kadirdan bir pir idi Kadri Dede
1267

1290 Rebiyülevvel 17 (15 Mayıs 1873). "Hazreti Şeyh es-seyyid Hafız Ahmed Arif Himmetî Dede Efendi. Veladet: 1218 (1803). Tevcih-i meşîhat: 1252. Müddet-i meşîhat: 39 Müddet-i ömr: 73. İrtihal: 17 Rebiyülevvel 1290-23 Nisan 1291 katebe Mısrîzâde Üsküdarî Ali.

1299 (1881). Eş-şeyh Hafız Mehmet Zeki Dede Efendi. El-hac Zeki Dede Efendi Bursa'da askeri kassam, Manisalı Mehmed Refik Efendi'nin oğludur. 1237 (1821)'de Bursa'da doğdu. Tahsilini tamamladıktan sonra, Bursa Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed Dede Efendi'ye bağlanarak, mevlevî oldu. Aynı zamanda hat dersleri aldı. Sonra İstanbul'a gelerek Fetvahane'de ta'lik öğretmeni oldu. 1873'de Üsküdar Mevlevîhânesi'ne şeyh tayin edildi. Şiirleri vardır.

Sandukası önündeki şu kitâbe, şair Üsküdarlı Senih Efendi'nindir:

Bende-i sıdk iştimali Hazreti Mollâ-yı Rûm
Merd-i rûşen-dil Burusavî Zekiyy-i Mevlevî
Şeyh bir kaç sene bunda okutdu şevk ile
Yevm-i mahsûsunda her hafta kitâb-ı Mesnevî
"İrcî" emri gelince çaresizdir imtisâl
Çünkü olmaz kimseye cây-ı beka dünya evi
Mazhar-ı ihsân olur âhir emek-dâr-ı tarîk
İrtihâlinde zuhûr itdi rümûz-ı manevî
Terk-i fani eyledi târîhini söyle Senih
Tekye-i bakiye nakl itdi Zeki-i Mevlevî
1299

1304 (1886). Eş-şeyh Mehmed Hasib Dede Efendi.

1320 (1902). Eş-şeyh Mehmed Halid Dede Efendi.

Oldu Halid Dede'ye huld makam
1320

1328 (1910). Ahmet Vesim Paşa. Mermer lâhdi üzerindeki yazı şudur:

"Kudema-yı vükela-yı Devlet-i Aliyye'den şeyhü'l-vüzera kapudan-ı derya hulefa-yı Mevleviyye'den Hacı Ahmed Vesim Dede Paşa'nın kabridir. Veladeti: 1240 (1824). Vefatı: 1328. Ketebe Lutfi.

Ahmet Vesim Paşa, Osmanlı Devleti'nin son kaptan-ı deryası olup takriben 1824'te doğmuştur. Tersane Emini Mehmet Reşid Efendi'nin oğlu ve Enderunlu Hüseyin Efendi'nin torunudur. Denizcilik Okulu'nu bitirdikten sonra 1867'de Girit ayaklanmasını bastırmada ve karaya asker çıkarmada gösterdiği başarı ile Çengeloğlu Tahir Paşa'nın dikkatini çekti. Sonra iki yıl İngiliz Bahriye okulunda okudu. Kırım Harbi'nde Sivastopol Savaşı'ndaki hizmeti beğenilerek Fransız ve İngiliz bahriyeleri tarafından takdirname verildi. 21 Ocak 1865'te kaptan-ı derya oldu. Çok yaşadığı için en eski müşir sıfatıyla 'Şeyhü'l-Vüzera' ünvanını almıştı.

Sultan Aziz devrinde donanmayı İngiliz donanmasından sonra dünyada ikinci duruma getiren Ahmet Vesim Paşa'dır. Doğru sözlü, tok gözlü ve inandığını söylemekten çekinmeyen bir kimse olmakla meşhurdu. 1878 Temmuzunda Bahriye Nezareti görevine atanmış fakat, donanmanın silâhsızlandırılması teklifini kabul etmemesi üzerine azledilmişti.

Ahmet Vesim Paşa, 1867 Girit İhtilâli'nde, asilere harp levazımatı götüren Arkadi adındaki bir vapuru Gamsız Hasan'ın yardımı ile zaptetmişti. Bu tekne uzun zaman Fuat Vapuru ismi ile hizmet etmiştir. Son derece namuslu, alicenap bir insan olan Paşa, yazı meraklısı idi. Hattat denecek kadar güzel yazı yazardı. Sekiz nüsha Kur'an-ı Kerim yazmıştır. Üsküdar'da Ayazma sahilindeki yalısında otururdu.

1335 (1916). Bursa Mevlevîhânesi seccadenişîni Şeyh Şemseddin Dede Efendi'nin oğlu Fasih Dede Beyefendi.

Bunlardan başka vefat tarihleri bilinmeyen ve sandukaları da olmayan iki kişi daha medfundur ki, şunlardır:

Kaptan-ı Derya Ahmet Vesim Paşa'nın lâhdi.

Kayseri Mevlevîhânesi post-nişîni Süleyman Ataullah Dede Efendi'nin oğlu Mehmed Şemseddin Dede Efendi ve

Şeyh Ma'sum Ali Nailî Çelebi'nin oğlu Sadreddin Çelebi.

Mevlevîhâne avlusunda, semahaneye çıkılan merdivenin sağ tarafında ve ahşap iki katlı şeyh evinin solundaki hazîrede onbir kabir vardır. Bunlardan beş tanesinin şâhidesi mevcuttur.

Bunlar şunlardır:

1274 Recep 21 (6 Mart 1858). Mermer lâhit. Sarım Bey. Şâhidesindeki kitâbe şudur:

Çıkdı Pazarbaşılıkla Enderun'dan ibtida
Kethüda-yı Bâb olub pek çok müşir-i ekreme
Buldu bu hidmet ile ilm-i azîzi intihâ
Yetmişe yetmişdi sinni mülke itmişdi güzâr
Vasfına pir-i ricâl-i saltanat dense sezâ
Oldu bir veche vasiyyet medfeni bî-tekyegâh
Hazreti Mollâ-yı Rûm'un bendesiydi bî-riyâ
Zümre-i ebrâd ile zât-ı kerîmi haşr ola
Rûz-ı mahşerde şefaat eyleyüb âl-i abâ
Yazdı Safvet fevti târîhin oku ihlas ile
Pir idi Sarım Bey itdi canı cânâne fedâ
21 Recep 1274

1284 (1867). 15 Safer. Üsküdar Mevlevîhânesi Postnişîni reşadetlu Ahmed Arif Efendi Hazretlerinin kerimesi ve Hafız Süleyman Efendi'nin halilesi Şerife Saliha Hanım. "Nemeka Mısrî" imzalı.

1287 Şaban 13 (Kasım 1870). Devletlu Mus-

tafa Fazıl Paşa Hazretlerinin harem kethüdası tarik-i Mevleviyye bendelerinden Dervişe Raibe Hanım.

1285 Zilkade 3 (Şubat 1869). Üsküdar Mevlevîhânesi'nin meydancısı Mustafa Dede.

1323 Zilkade 29 (Ocak 1906). Mevlevî sikkeli. Derviş Aziz Efendi.

Aziz Dede, son asrın büyük Türk bestekârı ve neyzeni idi. 1835'te Üsküdar'da Doğancılar Parkı'ndan Ahmediye'ye inen Halk Caddesi'nin sağındaki bir evde doğdu. Gelibolu Mevlevîhânesinden yetişmiştir. Galata ve Üsküdar Mevlevîhânesinin neyzenbaşısı idi. Kendisini Prens Abbas Halim Paşa himaye ederdi. Üsküdar'da bir ev almış, evlendirmiş ve ayrıca on altın lira aylık bağlamıştı. Ahmediye semtindeki aktar dükkânı, bir çok müzik sevenlerle dolup boşalırdı. 7 Mart 1905 salı günü sabah namazından sonra vefat etti.

Kabir taşındaki kitâbeyi, Dîvân-ı Hümâyun dairesi müdür muavinlerinden, emekli, Mevlevî İsmet Bey yazmıştır:

Mevlevî dergehleri ser-neyzeni iken dirîğ
Âlem-i lahute pervâz itdi bu cân-ı Azîz
Her dem eylerdi dil-i yârâna taksim-i safâ
'Bişnev ez ney' ders-i pür feyzinden olmuşdu mu'ciz
Firkatiyle şerha şerha oldu şimdi sînemiz
Çeşm-i cân-ı ehl-i ma'na hasretiyle eşk-rîz
Menzili ola tarab-gâh-ı makam-ı sermedî
Kimseye cây-ı karar olmuş mu çerh-i pür sitiz
Kemterîn-i Mevlevî İsmet dedi tarihini
Göçdü yâ Hû aşk-ı Mevlâna ile Derviş Aziz
1323

Hazîrede bunlardan başka, Şeyh Arif Himmetî Dede Efendi'nin oğlu Mustafa Ruhi Dede Efendi'nin de kabri vardır. Fakat şâhidesi yok olduğundan vefat tarihi belli değildir.

Şâhidesi yok olanlardan biri de, Mehmed Şemseddin Efendi'dir. Kendisi, Üsküdar Mevlevîhânesi'nin son şeyhi Ahmed Remzi (Akyürek) Efendi'nin kardeşidir. 7 Rebiyülevvel 1340 (8 Kasım 1921) tarihinde vefat etti. Vefatına kardeşinin söylediği tarih şudur:

Düşdü tarih-i vefatıyla iki gözden cihan
Ah Şemseddin Efendi genç iken itdi üfûl
1340

Üsküdar Mevlevihanesi. *Alt kat türbe üst kat ise semâhanedir.*

Şemseddin Efendi şair olup vefat tarihinde 44 yaşında idi.

Hüseyin Vassaf Bey'e göre, 1326 (1908)'de vefat eden Arif Dede'nin ve 1338 (1919)'da vefat eden Ferruhî Çelebi'nin kabirleri de "Türbe-i şerif haricinde matbah ve Semahane pencereleri önünde" idi.

Kaynaklar: *(İ. Hakkı, Merâkıd-ı Mutebere-i Üsküdar, s.89) (S. N. Ergun, Türk Musikisi Ant. s.505, 664) (İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 217, 1770) (İnal, Son Hattatlar, s.639) (İnal, Hoş Sada, s.93) (İstanbul Ans. 1/334, 487; 3/1702) (Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. s. 6, 90) (M. Rona, Türk Musikisi, s.8) (Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya, Süleymaniye Kütüp. Yazma Bağışlar, No: 2309 Cilt: 5/233)*

ZEYNEP-KÂMİL TÜRBESİ

Türbe, eski Zeynep-Kâmil Hastahanesi önünde ve Salı Sokağı'na açılan bahçe kapısının sağ tarafındadır.

İlk nazarda dört yüzlü gibi görülen türbe, köşe kırmalarının da sayılması ile sekiz yüzlüdür.

Kurşun kaplı tek sağır kubbesi, bu yüzlere uydurulduğundan, parçalıdır. Tepesine pirinç bir alem yerleştirilen kubbe, mermer kaplı bir kasnak üzerine oturtulmuştur. Bu kasnağın altında mermer bir silme, türbeyi çepeçevre dolaşır. Türbenin köşe bağlantıları, pencere, kapı söveleri ve başlıkları, pencere altları tamamen mermerdir. Türbe, üç pencereden ve tek kapıdan ışık alır.

Kapının sol tarafındaki duvara yeni yazı ile:

"*Zeynep Kâmil Hastahanesi'nin bânisi Prenses Zeynep Hanım ve Kâmil Paşa burada medfundur.*"

diye yazılı mermer bir kitâbe asılmıştır.

Ahşap bir kapıdan doğrudan doğruya türbeye girilir. Burada üç sanduka vardır. Sol tarafta, üzerinde fes bulunan ahşap sanduka Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa'ya (1808-1876) onun yanında üstü şal ile örtülü sanduka da Zeynep Hanımefendi'ye aittir. Sağ baştaki ise, Zeynep Hanım ile Kâmil Paşa'nın manevî evlâdı, Mısırlı Said Halim Paşa'nın (1863-1921) kızkardeşinin kızı Zehra Hanım'a aittir. Zehra Hanım, Zeynep Hanım'ın vefatından sonra hastahane bakımını üzerine almıştır.

Ortadaki sanduka önünde 40 mısralı, uzun bir manzumeyi havi bir levha bulunmaktadır. 1294 (1877) tarihli bu şiir, Paşa'nın vefatı dolayısıyla, eski ve vefalı arkadaşı Sami Paşa tarafından yazılmıştır, ki şudur:

Yûsuf-ı Kâmil idim âlem-i fânîde benâm
Sinni seb'ine varub buldu hayatım encâm
İnkilâbât-ı cihân üzre geçerdi ömrün
Gâh şâd ü gehi azürde-i renc ü âlâm
Sene bin iki yüz ellide idüb Mısra sefer
Bir zaman eyledim ol buk'ai cay-ı ârâm
Daver-i Mısr, Muhammed Ali devrinde idi
O ferah-nak zemanlar o münevver hengâm
Saye-i atıfetinde hemen âlem hurrem
Nazarı mekrimetinde dil-i kâmil ber-gam
Gün begün mazhar-ı efzayiş-i lutf eyleyerek
İtdi âhir beni damadlık ile neyl-i merâm
Bade ma rahmet-i Hakka gidicek ol server
Kalmadı rûy-i safa çünki değişdi ahkâm
Ehl-i dil gadr ü sitem dide vü rencûr oldu
Cümle erbâb-ı hüner buldu sıfat-ı eytâm
Her biri hair ü gamnak ü mihen-âlûde
Her biri kuşe-i hayretde enîn ü na-gam
Bâ-husûs bende-i bî-kes dahi ol esnada
Habs ü menfade idim mevki-i katlü i'dam
Aks idüb bu haberim padişeh-i devrâne
İtdi ihzarıma fermân o hudavend-i enam
O şehinşah-i melek-siyret o Sultan Mecid
Celb edüb bendesini dergehine etdi gulam
Haremin kalmış idi pençe-i gurbetde hazîn
Anı da dest-i kerâmet ile çekdi o hümâm
Giderek devr-i menâsıb ile buldum rif'at
Sadrı da etmiş idim bir dem-i ferhunde makâm
Akibet geldi ecel, gitdi emel dünyadan
Bir avuç toprağa girdim görün ahbab-ı kirâm
Zindelik sandığımız gaflet-i mahz imiş
Şimdi bildim ne imiş manii ennâs-ı benam
Hasbihâlim okuyub ibret ala züvvârım
Masivallah bütün zıll ü hayal ü evhâm
Umarım merkadime gelse gerek Sami-i pîr
O benim hemdem ü hem-hâlim olan yar-ı müdâm
Yanarak yakılarak âh-ı tehassür çekerek
Afvıma lutf-ı İlâhîden eder istirham
Göricek cevheri tarihimi kalmaz elemi
Kıldı hak Huld-ı berin türbemi hem-dâr-ı selâm

Kitabenin şairi Sami Paşa için Sami Paşa Köşkü bahsine bakınız.

Zeynep Hanım, eşinden beş sene sonra 1299

Zeynep - Kâmil Türbesi.

Zeynep - Kâmil Türbesi ön cephesi.

(1881-82) tarihinde vefat etmiştir.

Türbede çok kıymetli gümüş şamdanlar, levhalar ve bu aileye ait zati eşyalar vardır. Bunlar câmekânlar içine yerleştirilmiştir.

Yusuf Kâmil Paşa, Arapkirlidir. Tahsilini tamamladıktan sonra 1829'da Divan-ı Hümayun Kalemi'ne girmiş ve bu sırada gördüğü bir rüya üzerine, 1833 tarihinde amcası Osman Paşa'nın Üsküdar'da Ayazma sahilindeki yalısından Kızkulesi'ne geçerek bir yelkenliyle Mısır'a gitmiştir. Burada, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın üçüncü kızı Zeynep Hanım ile evlenen Kâmil Paşa bir çok maceralardan sonra İstanbul'a gelmiş ve 5 Ocak 1863'te sadrazam olmuştur.

Telemak yazarı olarak şöhret bulan Kâmil Paşa 22 Ramazan 1293 (11 Ekim 1876) günü Bebek'teki muhteşem sahilhanesinde vefat ederek cenazesi "Üsküdar'a nakl olundu. Meşayih, dervişan, asakir-i nizâmiyye ve zabtiyye, kavaslar, bir çok ehali ile fukarası ve ihsan-dideleri hazır bulunduğu halde Valide Camii'nde cenaze namazı eda edildi."

Kâmil Paşa'nın Yakacık'ta bir çok hayratı vardır.

(Zeynep Kâmil Hastahanesi bahsine bakınız.)

Kaynaklar: *(İnal, Son Sadrazamlar, 1/227 vd.) (Cemaleddin Bildik, Akşam Gazetesi, 1949 Ocak) (Gezi Notu) (Ali Rıza, XIII. Asr-ı Hicride Osmanlı Ricali, Tercüman Yay. 1/78) (Konyalı, Üsküdar Tarihi 1/391)*

Üsküdar Mezarlıkları

—

ARAPLAR MEZARLIĞI

Bu mezarlık, namazgâhı ile birlikte İbrahimağa civarında, Sarayardı Sokak üzerinde Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı'nın karşısında idi. Gerek mezarlık ve gerekse namazgâhtan eser kalmamış olup gecekondu ile kaplanmıştır.

Yalnız, 1997-1998 yıllarında buradaki gecekonduların yıktırılması sırasında toprak altından üç şâhide çıkmıştır ki, şunlardır:

1183 R. 15 (18 Ağustos 1769). İmam-ı evvel-i hazreti şehriyarî Efendi'nin valid-i macidi dergâh-ı âlî çavuşlarından Salih Ağa. Bu şâhidenin hattı nefistir.

1220 (1805) Kuşcubaşı merhum Süleyman Ağa'nın yeğeni Ağa kuşcusu Nevşehirli Yusuf Ağa.

Gömülü: Hâcegân-ı Divan-ı Hümâyundan esbak Nur-i Osmaniye Mütevellisi merhum es-seyyid el-hac Mehmed Emin Efendi'nin kerimesi.....

AYRILIK ÇEŞMESİ MEZARLIĞI

Mezarlık İbrahimağa Camii civarında ve Sarayardı Sokak üzerindedir. Adını buradaki çeşmeden almıştır.

1970 tarihinde Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından temizlenmiş ve ön tarafı demir parmaklık ile kapatılarak korumaya alınmıştır.

Mezarlıktaki Sofalar ve şâhideler şunlardır:

1192 (1778). Darphane-i Âmire kâtiplerinden Davud İsmail Efendizâde Kefçe Nazırı Emin Efendi.

İbrahim Hilmi Bey Sofası:

Sarayardı Sokağı'nın sağ köşesinde olup etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir.

1228 (1813). Hafız Veliyüddin Paşa. Sofanın hemen yanında olup şâhidesi kallavîlidir. Meşhur, Cabbarzâdelerin damadı ve Köse Mustafa Paşa'nın oğlu idi. *(Sicill-î Osmanî, 4/615)*

1244 Şaban 5 (10 Şubat 1829). İbrahim Hilmi Beyefendi, kabri lâhit şeklinde olup kâtibî sikkelidir. Lâhdin yan kapakları kabartmalarla bezelidir. Çok güzeldir. Kitâbesi şudur:

Dergâh-ı âlî kapucı başıları mütehayyizânından
Sadr-ı esbak devletlu
Mehmed Derviş Paşa
Hazretlerinin kethüdaları
merhum ve mağfurunleh
el-hac İbrahim Hilmi Bey
Efendi'nin ruhi çün
rızaenlillah Fatiha.
(Sicill-i Osmânî, 1/157 el-hac İ. Hilmi; 2/332 Derviş Paşa)

1248 (1832). Fatıma Hanım. Kitabesi şudur:

Sadr-ı esbak Derviş Paşa kethüdası
Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından
merhum el-hac İbrahim Bey
Efendi'nin validesi Eğinli
Genc Ağazâde Galata Voyvodası
esbak merhum Turunc Mustafa
Ağa'nın zevcesi
el-hace Fatıma Hanım.

Mustafa Ağa'nın kabri, Karacaahmet Mezarlığı'ndadır.

1248 (1832). İbrahim Bey'in kızı Münire Hanım. Yazısı çok silinmiştir.

1249 (1833). İbrahim Bey'in annesinin ümm-i veled cariyesi hace Ayşe Dilsim Kadın.

1257 (1841). Atıf Efendi hemseri (kadın arkadaşı) Nazife Hanım.

1269 Rebiyülevvel 15 (Aralık 1852). İbrahim Bey'in eşi el-hace Abide Hanım.

1283 (1866). Kudema-yı rical-i Devlet-i Aliye'den Genç Halil Ağazâde merhum el-hac İbrahim Hilmi Bey Efendi'nin mahdumu Mehmed İzzet Bey.

İrfan Paşa Sofası:

Sofa, 9x12 adım genişliğinde olup Ayrılıkçeşme tarafındaki mezarlık duvarı köşesinden 80 adım ileride ve set üzerindedir.

1239 Cemaziyelevvel 27 (29 Ocak 1824). Kafesî destarlı ve tuğra kabartmalı. Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan sabıka defterdar-ı şıkk-ı evvel mektupçusu Hafız Halil Efendi *(Sicill-î Osmanî, 2/304)* İrfan Paşa'nın babası idi.

1264 Şevval (Eylül 1848). Demirkapı'da mektep hocası Mehmed Sadık Efendi'nin damadı Mısırlı Hüseyin Kavas Ağa. Bir de, 1205 (1790) tarihli Hafız Mehmed Efendi.

1306 Rebiyülevvel 19 (23 Kasım 1888). Kudema-yı vüzera-yı saltanat-ı seniyye'den Sicill-î Ahval Komisyonu reis-i sabıkı Mehmed İrfan Paşa. *(Sicill-î Osmanî, 3/404)*

1308 Zilkade 17 (Temmuz 1891). Mülkiye tabiblerinden İrfan Paşa mensubanından İbrahim Bey. Şâhidesi, üzüm salkımlı ve ayyıldız kabartmalıdır.

1316 Receb 13 (Kasım 1898). İrfan Paşa'nın eşi Ayşe Dilber Hanım.

Teşrifatî İzzî Efendi Sofası:

1276 (1859). Teşrifatî Ahmed İzzî Efendi'nin eşi Hadice Hanım.

1278 (1861). Bendegân-ı Hazreti Nakşibendî ve muhibb-i fukara-i Kadirî, Teşrifat-ı Hümâyun mülûkanı el-hac Ahmet Rıfat İzzî Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/367)* Halim-Gülüm Tekkesi'ne hayrat yapmıştır.

1287 (1870). Rifaiyye bendegânından Teşrifatî-i Dîvân-ı Hümayun serhalifesi el-hac Ahmed Rıfat İzzî Efendi'nin oğlu Mehmed İzzet Bey.

* * *

1150 (1737). Sultan I. Mahmut'un berberbaşısı Osman Ağa.

1168 (1754). Silâhşor-ı şehriyarî Cerrah-başızâde el-hac Mustafa Bey.

1180 (1766). Kapıcıbaşı Benli Mustafa Ağa. Yanında, 1187 tarihli oğlu Süleyman Ağa ve diğer ricalden Ali Ağa gömülüdür.

1189 Safer 20 (Nisan 1775). Yusuf Paşazâde miftah ağası silâhşor-ı evvel.....

1192 (1778). Kalyonlar baş halifesi el-hac Ömer Efendi'nin kızı Fatma Hanım. Ömer Efendi çeşme ve namazgâh sahibidir.

1192 (1778). Darbhane-i Âmire kâtiplerinden Daver İsmail Efendizâde Kefçe Nazırı Emin Efendi

1192 (1778). Üsküb Nazırızâde Mehmed Es'ad Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/335)* Şair idi.

1194 Rebiyülevvel 12 (18 Mart 1780). Oriji-

nal poligonal taşı üzerinde yalnız "Ahmed Hamid Efendi" yazısı vardır. Hâcegândandır. Evi ile beraber ailesinden 19 kişi yanarak vefat etmiştir. *(Sicill-i Osmânî, 2/256)*

1197 Rebiyülâhir 21 (26 Mart 1783). Molla sarıklı. Bâ-paye-i Mekke-i Mükerreme sabıka Halebü'ş-şehba kazası Kethüdazâde Mustafa Sadık Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/190)*

1201 (1786). Kafesî destarlı. Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın telhisçisi Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Abdullah Beyefendi.

1206 (1791). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Darbhane-i Âmire Nazırı Mehmed Efendi'nin eşi Hatem Hace.

1211 Rebiyülevvel 25 (Eylül 1796). Ahıshavî Uzun Mehmed Ağa.

1212 gurre-i Şevval (19 Mart 1798). Çaresiz dertden vefat eden Zeyneb Hatun. Orijinal, emsalsiz ayak taşı görülmeye layıktır.

1213 (1798). Rakka Valisi el-hac Abdürrezzak Bahir Paşazâde Mehmed Şemseddin Bey'in kızı Nefise Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/335-336)*

1218 (1803). Kâtibî sikkeli şâhidesi tuğra kabartmalıdır. Kereste nazırı Ali Ağa.

1220 gurre-i Recep (Ekim 1805). Lâhit. Kâtibî sikkeli. Tatarpazarcıklı Boşnakzâde el-hac Mehmed Ağa.

1220 (1805). Nevşehirli masraf-ı sâni-i hazreti şehriyarî el-hac Hafız Mehmed Efendi. Yanında, 1222 Şevval 14 (Aralık 1807) cariyesi Taye Emine Hatun ve 1227 Muharrem 10 (Ocak 1812) eşi, Esma Kadın ve 1229 Receb 17 (Haziran 1814), hemşiresi Şerife Ayşe Kadın'ın şâhideleri vardır.

1224 (1809). Sadr-ı Anadolu, Köstendilî Mehmed Tahir Efendi'nin eşi Akile Kadın. N. 19. *(Sicill-i Osmânî, 3/244-245)*

1226 (1811). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Lâleli el-hac Mustafa Efendi'nin yeğeni el-hac Mehmed Nazif Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/454-455)*

1231 (1816). Sabıka Nişancı Paşa hazinedarı Ali Ağa.

1233 Safer (Aralık 1817). Enderun Ağaları'ndan Ali Ağa.

1234 gurre-i Ramazan (Haziran 1819). Kafesî destarlı ve tuğra kabartmalı. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Mengeneci, haremeyn-kisedarı Said Efendi

1234 Rebiyülâhir 5 (Şubat 1819). Saray-ı atik-i mamure aşçıbaşısı Nevşehir Zileli Uzun Ebubekir Ağa.

1237 (1821). Haseki ağalığından çıkma haremeynü'ş-şerifeyn mütevellisi Mustafa Ağa.

1238 gurre-i Muharrem (18 Eylül 1822). Teşrifatî Ahmed Reşid Beyefendi'nin eşi Ayşe Mansure Kadın.

1242 (1826). Sadr-ı esbak Yusuf Ziya Paşa hazinedarı Mehmed Efendi'nin kerimesi Şerife Zübeyde Hanım.

1243 Rebiyülevvel 5 (Eylül 1827). Kuzattan Nakibzâde el-hac Ali Efendi.

1248 (1832). Fesli. Rikabdâr-ı şehriyarî Abdurrahman Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/326)*

1251 Rebiyülevvel 5 (Temmuz 1835). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Mehmed Münif Efendi'nin eşi Safiyye Hadice Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/519)*

1252 (1836). Sarıklı. Hacı Mehmed Efendi.

1253 (1837). Mevali-i azamdan Bursa kadısı Mehmed Efendizâde İbrahim Edhem Efendi.

1253 Zilkade 3 (29 Ocak 1838). Limni Voyvodası Mustafa Bey. Kitâbesindeki beyit:

Böyle buldum bu cihanı sanki bir zıll-i hayal
Ol sebebden kimse halimden benim itmez su'al

1257 Ramazan 11 (27 Ekim 1841). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan dahiliye kalemi ikinci halifesi Ketanizâde Ahmed Nazif Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/564)*

1259 (1843). Fesi çok püsküllüdür. Kilâr-ı Hassa kethüdalarından Süleyman Ağa.

1259 (1843). Mevlevî sikkeli. Saray-ı Hümâyun teberdarlığından mahreç, tarik-i Nakşibendiyye'den Tophaneli eş-şeyh Mehmed Han çıraklarından el-hac Hattat Mehmed Rasih Efendi *(Sicill-i Osmânî, 2/348)*

1267 Safer 2 (Aralık 1850). Mütehayyizan-ı rical-i Devlet-i Aliyye'den esbak Edirne eyaleti defterdarı Mehmed Said Efendi. Kabri lâhit şeklinde olup kitâbesi nefistir. *(Sicill-i Osmânî, 3/44)*

1269 (1852). Meclis-i muhasebe-i maliye hülefasından Duhan gümrük emini Mehmed Hidayetzâde Mustafa Tevfik Bey'in eşi Saraylı Fatma Hanım. Rebiyülevvel 27

1276 (1859). Duhan gümrüğü emini Mehmed Hidayet Ağa'nın kızı Fatma Esma Hanım.

1278 (1861). Efahim-i rical-i Devlet-i Aliyye'den maliye müsteşarı Ahmed Muhtar Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/350)*

1280 (1863). Duhan gümrüğü emini Hidayet Ağa'nın eşi Fatma Hoşnigâh Hanım.

1280 Rebiyülâhir 17 (Kasım 1863). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Darphane-i Âmire mektubcusu Arif Efendi'nin eşi ve Şemseddin Bey'in kızı Âsiye Hanım.

1283 (1866). Hazine-i âmire defterdarı esbak Tahir Efendi'nin oğlu Şükrü Efendi.

1286 (1869). Sabıka Evkaf-ı Hümâyun mektubcusu Macid Efendi'nin eşi Fatma Düriye Hanım.

1286 Ramazan 23 (Aralık 1869). Parmaklık içinde. Ömer Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/602)* Doğumu: 1826. Kocabaş = Yücebaş Ailesinin büyüğü.

1297 Şaban 3 (Temmuz 1880). Sudûr-ı azamdan reisü'l-ayan azası kiramından el-hac Ahmed Tahir Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/250)*

1297 (1880). Emir-i azam Abdülmüttalib Hazretlerinin oğlu Şerif Cabir Efendi.

Uzun Hafız Sofası:

1248 Ramazan 18 (Şubat 1833). El-hac Ali Ağa.

1275 Şevval 7 (10 Mayıs 1859). Bendegân-ı Saltanat-ı Seniyye'den el-hac Uzun hafızzâde, rütbe-i salis eshabından mektubî maliye telhisi müdürü Mehmed Afif Bey.

1320 Ramazan 18 (19 Aralık 1902). Maliye nezaret-i celilesi Mektûbî Kalemi hesâbât-ı umumiye mukabelecisi Uzun Hafızzâde Ahmed Cemil Beyefendi.

Yeldeğirmeni'nden Kadıköy rıhtımına uzanan bir yola Uzun Hafız Sokağı adı verilmiştir.

Yazıcı Sofası:

Set üzerindedir.

1227 (1812). Yazıcı (kâtib) lâkabıyla ünlü Mehmed Münif Efendi. Kitâbesi meşhur Hattat Mustafa Rakım Efendi'nindir. Rakım Efendiyi Sultan III. Selim'e tanıtan bu zattır. Sarayda nüfuzlu idi. *(Tarih Dünyası 1950, Sayı: 7, s. 272) (Sicill-i Osmânî, 4/519 Münif)* Taşı 1970'li yıllarda müzeye kaldırılmıştır.

Kafesî destarlı muhteşem şâhidesi, Saraçhanebaşı'nda, Amcazâde Hüseyin Paşa Medresesi'ndedir. 5 Rebiyülevvel 1227 tarihlidir. Yanında, yine aynı tarihte vefat eden oğlu Hüseyin Hamid Efendi'nin büyük molla sarıklı şâhidesi vardır.

1237 (1821). Mehmed Münif Efendizâde Yazıcı Mehmed İzzet Efendi.

1238 Safer 21 (Kasım 1822). Yazıcı-i esbak

Mehmed Münif Efendi'nin oğlu Müderrisîn-i kiramdan Hüseyin Hamid Efendi'nin kızı Hafize Süreyya Hanım.

1251 Rebiyülevvel 5 (Temmuz 1835). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Mehmed Münif Efendi'nin eşi Safiye Hadîce Hanım.

1259 Safer 12 (14 Mart 1843). Mütehayyizan-ı rical-i Devlet-i Aliyye'den yazıcı-i esbak merhum Mehmed Münif Efendi'nin eşi ve Rüûs-ı hümâyun kalemi kisedarı müteveffa Şakir Efendizâde Mehmed Nebil Bey'in annesi Zeliha Kadınefendi.

1281 Zilkade 16 (Nisan 1865). Şakir Efendizâde Rumeli Beylerbeyi payeli Kütahya Kaimmakamı Mehmed Nebil Paşa *(Sicill-i Osmânî, 4/541)*

1303 (1885). Vükela-yı Saltanat-ı Seniyye'den İşkodra Valisi Devletlu Mustafa Asım Paşa'nın oğlu merhum Nebil Paşa'nın torunu Mehmed Rüşdi Bey. *(Sicill-i Osmânî, 3/283 Asım Paşa)*

1237 (1821). Yazıcı-i esbak Mehmed Münif Efendi'nin oğlu rüus kalemi hülefasından olup 18 yaşında vefat eden İzzet Mehmed Efendi.

1252 (1836). Şâhidesi molla sarıklı. Bursa kadısı Yazıcı Mehmed Efendizâde İbrahim Edhem Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/157)*

1313 (1895). Müşîrân-ı azamdan Mustafa Asım Paşa'nın kızı Sadiye Hanım. Kitâbesi on mısradır.

"Âh Sadiyyem senin içün validen kan ağlasın"

Naşir Efendi Sofası:

1238 (1822). Kâtibî sikkeli. Es'ad Ağa.

1254 (1838). Es-seyyid Mehmed Naşir Efendi'nin eşi ve el-hac Es'ad Ağa'nın kızı olup genç yaşında vefat eden Fatımatü'z-Zehra Hanım.

1268 (1851). Kadıköy'de sakin müteveffa el-hac Es'ad Ağa'nın eşi Fatma Niyazi Kadın.

1280 (1863). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Dîvân-ı Deâvî Naşir Efendi'nin eşi el-hac Es'ad Ağa'nın kızı Cemile Hanım.

1288 (1871). Seyyid Mehmed Naşir ibn-i el-hac es-seyyid Ahmed Niyazi. *(Sicill-i Osmânî, 4/33)*

* * *

1248 gurre-i Muharrem (Mayıs 1832). Teşrifatî Ahmed Reşid Beyefendi'nin eşi Ayşe Mansure Kadınefendi.

1309 Ramazan 16 (Nisan 1892). Hazreti şehriyarî Ser Çavuşan Ali Nâzım Bey.

1310 Zilkade 12 (Mayıs 1893).

"Cenab-ı Mir Mehmed Cemil sahib-i câh"

1311 (1893). Sancak şâhide, çıpa kabartmalıdır. Sefâin-i bahriye kaptanlarından Mehmed Vâsıf Efendi

Gömülü bir taş: Sabıka Edirne Bostancıbaşısı olan dergâh-ı âlî kapıcılarından Mirahur.....

1185 (1771). Kafesî destarlı. Dîvân-ı Hümâyun Hâcegânı'ndan sabıka Yeniçeri Efendisi İmam Hasan Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/156)*

1196 (1782). Şâhidesi büyük molla sarıklı. İmam-ı şehinşahî es-seyyid el-hac Osman Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/434)*

1210 (1795). Hekimoğlu Ali Paşa (..... kırık) pakinden olan

"Ah o mahdûm-ı şehid Mehmed Bey
Henüz açmadı bir gonca iken vefat etti."

Kâtibî şâhidesindeki kitâbesi 14 mısradır.

1210 (1795). Sabıka Ağa-yı çukadar-i hazreti şehriyarî Lâdikli Ahmed Ağa'nın cariyelerinden Mahbûbe Kadın.

1211 Zilhicce 5 (1 Haziran 1797). Kâtibî sikkeli. Lâdikli Ahmed Ağa. Kitâbesi şudur:

Bir mübarek zatın
Meskeni olmuşdur bu mezar
Eylemiş nazik tenin
Haki yeksarın ruzgâr
Merhum ve mağfur Ağa-yı
Çukadar-ı Hazreti şehri
yârî-i esbak Ladikli Ahmed
Ağa ruhiçün Fatiha.

Çeşme ve namazgâhı vardır. Ayrılık Çeşmesi yakınındaki mezarlık duvarı köşesinden, caddeyi takiben 173 adım ilerlersek şâhidesinin önüne geliriz. Ayak taşı servi kabartmalıdır.

1218 Zilkade 14 (Şubat 1804). Kâtibî sikkeli. Çukadar-ı şehriyarî Enderun-ı Hümâyun Ağaları'ndan Şehabüddin mütevellisi İznikli Ahmed Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/277)*

1236 (1820). Kırık bir taş. Halil Ağa.

1240 Rebiyülevvel 17 (Kasım 1824). Kassab Başı Hasan Paşa'nın kızı Şerife Ayşe Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/167 Hasan Paşa)*

1185 (1771). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Osman Ağa.

1188 (1774). Hafız Feyzullah Efendi.

1188 (1774). Silâhdar çavuş Hacı Hasan Ağa.

1191 (1777). Kaimmakam-ı esbak Abdullah Paşa'nın silâhdarı el-hac Genc Ömer Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/392 Abdullah Paşa, öl. 1215)*

1192 (1778). Kâtibî sikkeli. Sabıka Serçukadar-ı Hazreti Cihandârî dergâh-ı mualla kapıcıbaşılarından Çayırzâde İbrahim Ağa'nın biraderi Enderun-ı Hümâyun seferli ağalarından Ali Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/145, 4/687)* Ahfadının kabirleri Kocamustafapaşa Camii hazîresindedir.

1197 (1783). Nişancı Ali Paşazâde Halil Beyefendi'nin eşi Esma Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 3/538 Bıyıklı Ali Paşa)*

1211 (1796). Hâcegândan İsmail Efendizâde Abdülvehhâb Efendi.

1212 (1797). Ağa-yı Çukadar-ı esbak Ladikli Ahmed Ağa'nın cariyesi Mahşere Hatun.

1216 (1801). Kafesî destarlı. Reis Ratıb Efendi'nin oğlu İskender Mehmed Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/346 Ratıb Ebubekir Efendi, öl. 1214)*

1222 (1807). Mektûbî defteri hulefasından Antakyalı Mustafa Efendi.

1227 (1812). Esad Ağazâde mektubî-i Defteri hulefasından Ali İzzet Efendi.

1228 Receb 15 (Haziran 1813). Valide Sultan kethüdası Yusuf Ağa etbaından sabıka Sikke Nazırı el-hac Mehmed Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/668 Yusuf Ağa)*

1228 (1813). İrad-ı Cedid-i Hümâyun defterdarı el-hac İbrahim Efendi'nin mirahuru Mehmed Ağa'nın yeğeni Mustafa Ağa.

1231 (1816). Sabıka Sikke Nazırı Mehmed Ağa'nın eşi Şerife Ümmügülsüm Hanım.

1236 Cemaziyelevvel 22 (Şubat 1821). Saray-ı Atik-i mamure teberdarlarından Yahya Efendi'nin eşi Emine Hanım.

1245 (1829). Sultan Ahmed kâtibi el-hac İbrahim Efendi'nin eşi Habibe Hanım.

1254 (1838). Mukataa Müşiri Devletlu Abdurrahman Nafiz Paşa tevabiinden Kara Mehmed Ağa. (Sicill-i Osmânî, 4/535 Nafiz Paşa)

1255 (1839). Saray-ı Atik-i Mamure teberdarlardından Yahya Efendi.

1270 (1853). Sabıka Silâhdar Kaimmakam Mustafa Paşa'nın hazinedarı Osman Efendi.

1278 gurre-i Muharrem (Temmuz 1861). Sultan Mustafa Han silâhdarı Ahmed Bey'in teberdarı Kadıköylü Zaim Ahmed Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/256 Ahmed Bey)*

1287 (1870). Hassa Topcu Mirlivası esbak Hüseyin Paşa'nın harîm-i pâki Fatma Mahdûme Hanım.

1306 (1888). Dahiliye Nezaret-i celîlesi evrak kalemi hulefasından Ârif Efendi.

1313 Şevval 13 (Mart 1896). Müşîrân-ı azamdan merhûm Mustafa Asım Paşa'nın kızı Sadiyye Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/283)*

Salih Efendi Sofası:

1272 Safer 21 (Ekim 1855). Rütbe-i salise ricalinden Maliye hazinesinde mektubî-i Maliye Odası telhis mümeyyizi Mehmed Salih Efendi.

1292 (1875). Salih Efendi'nin eşi Şerife Hadice Hanım.

1308 (1890). Salih Efendi'nin oğlu Maliye Nezareti mümeyyizi Ali Haydar Bey.

1312 (1894). Maliye kâtibî odası mümeyyizi Ali Haydar Bey'in oğlu Hazine-i Şahane memuru Mehmed Safvet Bey.

1326 Ramazan (Ekim 1908). Maliye Nezareti Muhasebat-ı Atika Tahrirat Kalemi hulefasından merhum telhis mümeyyizi Salih Efendi'nin oğlu Ahmed Ragıb Bey.

İsmail Efendi Sofası:

1196 (1782). Ayasofya-i kebir kâtibi İsmail Efendi etbaı Abdullah Ağa.

1197 Zilkade (Ekim 1783). Ayasofya-i Kebir kâtibi İsmail Efendi'ye tabi İsmail Ağa.

1199 Şaban. (Haziran 1785). Ayasofya-i Kebir kâtibi İsmail Efendi'nin eşi Mahbube Kadın.

1206 (1791). Ayasofya-i Kebir kâtibi İsmail Efendi'nin cariyesi Ruhsar Kadın.

1217 (1802). Ayasofya-i kebir kâtibi el-hac İsmail Efendi'nin eşi Emine Hanım.

1165 (1751). Saracbaşızâde Mustafa Bey'in eşi Ümmühan Hatun.

1172 (1758). Ürgüblü el-hacı Ahmedzâde Ömer.

1207 (1792). Mektubî-i sadr-ı âlî Sadık Efendi'nin eşi Saraylı Letâfet Fatma Hanım.

1226 Muharrem (Ocak 1811). Merhum Valide Sultan kethüdası Yusuf Ağa'nın kapı çukadarı Osman Efendi.

1227 (1812). Saray-ı atik teberdarlarından İsmail Ağa.

1249 (1833). Zeynep Sultan Camii şerifinde mekteb hacesi ve Ayasofya-i Kebir'de devirhanbaşı el-hac Hafız Ali Efendi.

1260 (1844). Saraylı Nefise Hatun.

1262 (1845). Hasodadan Edhem Ağa'nın annesi Ayşe Sıddıka Hanım.

1268 (1851). Kuşhane-i Hass Osman Ağa.

1303 (1885). Nesl-i pâk-i Hazreti Peygamberîden ve sadad-ı azamdan Amasya Sancağı Ladik'de defin-i hâk kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn Seyyid Ahmed-i Kebir sahib-i hal Hazretlerinin ahfadından Silâhdar-ı hazreti şehriyarî es-seyyid Abdullah Ağazâde Mekke-i Mükerreme kazası es-seyyid Ahmed İzzet Beyefendi'nin oğlu Rüsûmât Nazır-ı esbakı Mehmed Hakkı Beyzâde Topcu Mektebi'nden mahrec Ahmed Mümtaz Bey.

1144 (1731). Sabıka mevkufat başhalifesi el-hac İsmail Efendi ve kızı 1140 Hadice Kadın.

1169 (1755). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Dîvândan Ârifî Hüseyin Efendi.

1205 (1790). Sikkeli. Saray Hocası Erzurumî el-hac Abdullah Efendi.

1227 Rebiyülevvel (Mart 1812). Devletlu 4. Kadın Hazretlerinin kalfalarından Şevkimana Hatun.

1233 (1817). Teberdar Mustafa Ağa.

1248 (1832). Esma Sultan cariyelerinden "bir gonce-i zîba" iken hastalıktan vefat eden Miyale Hatun. Kitâbesi 16 mısra olup tarih beyti şudur:

İhlâsla târîh didi Fatiha-gûyân
Miyale'yi rahmet ile şad eyliye Mevlâ
1248

Tarih kısmı gömülü. Acemiyan çorbacısı Murad Memiş Ağa.

ÇAKALDAĞI MEZARLIĞI

Ümraniye ile Kısıklı arasında ve Alemdağ Caddesi üzerindedir.

1185 (1771). Kafesî destarlı. Divan-ı Hümayun Hacagânından sabıka yeniçeri efendisi İmam Hasan Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/156)*

1196 (1782) Büyük molla sarıklı şâhide. İmam-ı Şehinşâhî, es-seyyid el- hac Osman Efendi.

1284 (1867). Bende-i âl-i abâ vakıf-ı esrar, nizamiye evrak müdürü Şevket Baba.

1320 (1902). Evkâf-ı Hümâyun Örümcek Müdürü *(aynen böyle yazılı!-M.N.H)* Hüseyin Efendi'nin eşi Emine Hanım.

1321 (1903). Hazine-i Hümâyun 3. kâtibi Şair Şevki Bey *(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 1795)*

1937 Şeyhü'l-vüzera Mustafa Nuri Paşa'nın kızı Tayye (Atiyye olmalı) Hanım'ın eşi Halid Bey.

1969. *"Kalbi her zaman vatan aşkı ile dolu"* olan Yusuf Kemal Tengirşek. Kabri, mezarlık kulübesinin arkasındaki büyük aile sofasındadır. Türk devlet adamı. *(Meydan Larus, 12/55)* Doğ. 1877

1980. Nazlı Tengirşek. Doğ. 1891.

1986. Spor gazeteciliğinin öncüsü Namık Sevik.

Tarihi olmayan fesli bir şâhide, mezarlık kulübesi karşısındadır. "Moravî Şeyh Ahmed Necib Efendizâde saâdetlu Mehmed Hayrullah Paşa Hazretlerinin harem ağalarından Mehmed Mercan Ağa'nın tarih-i irtihalleridir:

"Çar erkân cihandan çıkdı fücceten itdi Mehmed Mercan"

HAYDARPAŞA İNGİLİZ MEZARLIĞI

Mezarlık, Haydarpaşa Askeri Hastahanesi'nin arka tarafında ve bu hastahane ile Marmara Denizi arasında bulunan yüksek yar üzerindedir. Burada, Kırım Harbi (1853-1855) sırasında, Selimiye Kışlası ile Haydarpaşa Askeri Hastahanesi'nde ölen İngiliz asker ve subayları ile diğer bazı devletlerin askerleri gömülüdür.

Kanunî devrinde (1520-1566) tanzim edilen Has Bahçe'nin bir parçası olan bu yere iki yoldan gidilir:

1) Haydarpaşa Lisesi ile Haydarpaşa Askeri Hastahanesi arasında uzanan ve ismi bulunmayan asfalt bir yoldan.

2) Haydarpaşa garının arka tarafındaki bir yokuş yoldan.

Mezarlığın asıl kapısı birinci yol üzerinde iken sonradan ikinci yol tarafına alınmıştır. Muhafızlık kapısı asıl kapı yanında hâlâ durmaktadır.

Tuğamiral Adulphus Slade'nin *(Müşavir Paşa)* hatıralarına göre "güzel bir servilik isteyen bu kıymetli mevkiin" etrafı bir duvar ve parmaklık ile çevrilmiştir.

Mezarlık, iki üçgen şeklinde bir toprak parçasından ibaret olup boyu 700 m. kadar, genişliği ise değişiktir. Hepsinin otuz dönüm olduğu bilinmektedir. Orta kısım dar olduğundan ölüler iki uca, yani Kavak İskelesi ile Haydarpaşa tarafına bakan geniş kısımlara gömülmüştür.

Miralay Tabip Mehmet Şakir İbrahim Bey'in (1851-1897), *Haydarpaşa Askeri Hastahanesi* adlı yazma eserinde, asıl kapı tarafına Kırım Harbi sırasında ölen askerlerin gömülmüş olduğu belirtilmiştir. Yine bu esere göre, Haydarpaşa tarafındaki kısım, sahipli olduğundan 1855 tarihinde Osmanlı Hükümeti tarafından satın alınarak İngilizler'e hediye edilmiştir. Burası koleradan ölenler ile 1867'den sonra si-

vil İngiliz ölülerine tahsis edilmiştir.

Sivil ve askeri kısımlar arasına I. ve II. Dünya Harpleri sırasında ölen İngiliz askerleri gömülmüştür. Buraya, I. Dünya Harbi'nde 378 kişi, II. Dünya Harbi'nde ise 39 kişi defnedilmiştir.

Kırım Harbi sırasında Selimiye Kışlası ile Haydarpaşa Askeri Hastahanesinde kimi gün 50-60 kişi ölüyordu. Bunları teker teker gömmeğe imkân olmadığından her akşam saat dört sularında, açılan umumi çukurlara kitle halinde gömülüyordu. Subay cenazeleri ise denize yakın kısımlara teker teker defnedilerek başlarına birer tahta plaka dikiliyordu.

Mezarlıkta bu yüzden tek mezar azdır. Bir mermer lâhit üzerinde şunlar yazılıdır:

"Burada 63. Alay Teğmenlerinden Thomas Kyd Morgan yatmaktadır. Kendisi İskoçya'dan Edinburg şehrinde James Morgan'ın ikinci oğludur. İnkemann Muharebesi'nde aldığı yaraların tesiriyle 19 yaşında iken 2 Ekim 1854'te Üsküdar'da ölmüştür. Bu lâhit müşfik bir ana tarafından çok sevgili bir oğlun hatırlanması için yaptırılmıştır."

Asıl askerî kısımda, Kırım Harbi sırasında ölmüş 5500 er ve 80 subay gömülüdür. Bunlardan 2162'si İngiliz, geri kalanı da İtalyan, Macar ve Leh (Polonya) askerleridir.

Padişah iradesiyle bu harbe katılmış olan Mısır ve Tunus askerleri Müslüman Mezarlığı'na gömülmüşken sonradan kemikleri bulundukları yerden çıkartılarak bu yere defnedilmişlerdir. Bunlar 45-50 kadardır. Bu nakil sırasında Tarabya'daki mezarlıkta bulunan 250 kadar deniz; Beykoz'da Selvi Burnu'nda ve Sokoni Gaz Depoları'nın arkasında, Dikimevi civarındaki İngiliz Mezarlığı'nda bulunan 400 kadar piyade askerinin kemikleri dokuz adet abidemsi mezar taşı ile birlikte Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı'na nakledilmiştir. Bu arada Taksim'de Topçu Kışlası (İstanbul Teknik Üniversitesi) yanında bulunan Latin Mezarlığı'na gömülmüş bulunan 20 kadar başı bozuk asker kemikleri de buraya getirilerek gömülmüştür.

Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı şimdi İstanbul'da ölen İngilizlerin kabristanı olmuştur. Para mukabilinde buraya gömülürler.

Mezarlığın ilk muhafızı Mr. William Henry Lyne'dir. Kendisi Kırım Harbi muhariplerinden olup 54 yıl ailesiyle beraber muhafızlık binasında oturmuştur. Kabri, bu evin önündedir. Koruyuculuk görevi için ayda 25 altın alıyordu.

Mezarlıkta bir çok ünlü kimseler de gömülüdür. Bunlar arasında, dünya çapında ünlü İngiliz Türkoloğu *Sir Deison Ros* ve eşinin 1946 tarihli kabirleri de vardır. Ayrıca İngiltere Krallığı'nı Osmanlı İmparatorluğu nezdinde temsil eden elçisi *Nikolaus Rodesieus Conot*'in 19 Mart 1908 tarihli, bodrum katlı muhteşem türbesi de buradadır. Bunlardan ayrı olarak *"sizindir, bizimdir"* kavgasına sebep olan *Hurşit Paşa* da burada medfundur.

Ingiliz Mezarlığı'nda Melekler Âbidesi.

Ingiliz Mezarlığı'nda Melekler Âbidesi figürleri.

Hurşit Paşa, İngiltere donanmasında kalyon kaptanı Guyon'un oğludur. Asil bir Macar kadını ile evlenip Macar tebaasından olmuş ve Macaristan İhtilâline karışarak 1849'da daha başka bir çok Macar büyükleriyle Türkiye'ye iltica etmişti. Osmanlı Hükümeti kendisine Macar Ordusunda taşıdığı tuğgeneral rütbesini verdi. Bozdoğan Kemeri'nde bir konakta Türk hayatını geçirdiğinden öldüğü vakit herkes Müslüman sanıyordu. Kontes Guyon, Hurşit Paşa'nın bir hiristiyan olarak öldüğünü söylemesi üzerine merasimle götürülüp İngiliz Mezarlığı'na gömüldü. İki oğlu İmparator III. Napolyon'un emriyle IV. Henri kolejine konuldu. Mezar taşı üzerine sonradan şu kitâbe yazılmıştır:

"İstiklal mücahidi Guyon Richard'ın 100. yıldönümünü hatırlamak için Macar Halk Cumhuriyeti tarafından vaz edilmiştir. 1856-1956"

Mezarlığın en görkemli yapısı *Kraliçe Viktorya Abidesi*'dir. Kırım'da ölen askerlerin hatırasını yad etmek için 1857'de İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın emriyle dikilmiştir. *"Baron Marochetti tarafından resmi yapılan"* bu granit sütun yekpare görenmesine rağmen küçük taşlardan yapılmıştır. Yerden yüksekliği 28 metredir.

Abide iki kısımdır. Altta kaide vazifesi gören 2,5 metre genişliğinde, 7 metre yüksekliğindeki kısmın dört köşesine, ellerinde birer tüy kalem bulunan, kanatlı zafer melekleri rölyefleri yapılmıştır. Bu kabartma heykellerin arasına ve her yüzüne İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve Arapça şu kitâbe yazılmıştır:

"1854, 1855 ve 1856 senelerinde Rusya'ya karşı yapılan harpte vatanları uğruna ölen İngiliz ordu ve bahriyesine mensup subay ve erlerin hatırasına dikilen bu sütun 1857 senesinde Kraliçe Victoria ve milleti tarafından yaptırılmıştır."

Bu meleklerin ve kitâbelerin üzerine de diz ba-

ğı nişanı hak edilmiştir.

Kaidenin alt tarafına sonradan şu plaket yerleştirilmiştir:

"Bir asır önce bu mezarlık yakınlarındaki çalışmalarıyla pek çok insanın ıstırabını dindiren ve hemşirelik mesleğinin temelini atan Florence Nightingale'in hatırısına. 1854-1954. Bu plak Türkiye'deki İngiliz Cemaati tarafından Kraliçe II. Elizabeth'in tac giyme yılında onu tebcilen konulmuştur."

Bu kaidenin üzerine dört köşe, alt kaideye göre daha ince, 21 metre yüksekliğinde bir sütun yapılmıştır.

Haydarpaşa Köprüsü'nün Üsküdar yönündeki ayağı başında, eski Ticaret Lisesi'nin ve Sultan Abdülmecit Çeşmesi'nin karşısındaki yoldan İngiliz Mezarlığı'na gidilir. Bu yokuş yol gar binasının eski yolu olup sonradan kapatılmıştır. Kapının yanındaki bir levhada "*İngiliz Mezarlığı'nı ziyaret edecekler bu kapıdan geçebilir*" diye yazılıdır.

Yolun biraz ilerisinde ve sağ taraftaki beton bir geçitten, mezarlığın sonradan açılan kapısı önüne gelinir. Kapı üzerinde kitâbe yoktur.

İçeri girildiğinde sol tarafta, 1855 tarihinde ölmüş olanlar için dikilen bir kaç kabir görülür. Bunlardan biri -büyük bir ihtimalle- Haydarpaşa Camii Mezarlığı'ndan alınmıştır. Üzerindeki motiflerden bir kadına ait olduğu anlaşılan bu şâhidenin yazıları silinerek İngilizce yazılmıştır.

Biraz ileride ve sağ tarafta, 1867 tarihinden sonra ölen İngilizler'e ait çok bakımlı ve abidemsi taşlarla süslü mezarlık bulunmaktadır. Burada, mütareke devrinde, 1920 tarihlerinde vefat eden müslüman askerler de gömülüdür. Bunlar Maslak'tan nakl-i kubûr yolu ile getirilmiştir. Bunu belirten büyük bir kitâbe taşı, gömülenlerin isimlerini havi olarak dikilmiştir.

Mezarlığın bu birinci kısmı yarım daire şeklinde olup deniz tarafı demir bir parmaklıkla, arka tarafı ise Askerî Hastahane'nin alçak duvarı ile çevrilmiştir.

Bu yarım daire şeklindeki kısmın yanındaki dar bir berzahtan ikinci kısma geçilir. Burası da yarım daire şeklindedir. Dar berzahın hemen yanında, yukarıda adı geçen, mermer tür-

Ingiliz Mezarlığı.

Ingiliz Mezarlığı vaziyet krokisi.

be yer almıştır. Türbenin önünde *İyonik* başlıklı dört sütunun taşıdığı bir revak vardır.

İkinci kısımda ve Viktorya Abidesi'nin önünde bir çok kabir bulunmaktadır. Bunlar, 1855-1856 tarihinde Kırım Harbi sırasında ölen askerlere aittir. Aralarında sonradan gömülenlerde mevcuttur. 1877 tarihli olanı, İstanbul'daki İngiliz sefareti ataşesi *Julian Hardi Layand*'a aittir. Bu zat, *Şipka Geçidi* Muharebeleri sırasında, Süleyman Paşa kumandasındaki Türk Ordusu'nda vazife ile bulunmuş ve bu esnada yakalandığı tifodan vefat etmiştir.

Asırlık pek çok çam ağacı bu bakımlı mezarlığı gölgelemektedir.

Kaynaklar: *(Miralay Dr. Mehmet Şakir Bey, Haydarpaşa Askeri Hastahanesi, Muallim Cevdet Yazmaları) (A. Slade, Türkiye ve Kırım Harbi, s. 221) (B. Şehsuvaroğlu, Kırım Harbinde İstanbul Hastahaneleri, Hayat Tarih Mec. 1965, Sayı: 10 s. 19) (Gezi Notu)*

KARACAAHMET MEZARLIĞI

İstanbul'un değil, Türkiye'nin bile en büyük mezarlığıdır. Üsküdar'ın yüksek bir mevkiinde bulunup, meyilli bir arazide tesis edilmiştir. Etrafı, Nuhkuyusu Caddesi, Tıbbiye Caddesi, İnadiye Mescidi Sokak, Büyük Selim Paşa Caddesi ve İnadiye Camii Sokağı ile çevrilmiştir. Arazinin en alçak noktasını, Seyyid Ahmet Deresi vadisi teşkil etmektedir.

Adını Karaca Ahmet Sultan'dan alan mezarlığın tesisi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Ayvansarayî Hafız Hüseyin Efendi *Vefeyât* adlı eserinde, Üsküdar'da Miskinler Tekkesi civarında, bir mezarda bulunan kitabeden bahseder, kitabe Abdullah es-Selâhi Efendi tarafından: *Ahmed'in pederi Bayezid-550 tarihinde, Ebû Yezid zaman-ı saltanatında Konstantiniyye feth olundu*, şeklinde okunmuştur.

İstanbul'un Araplar tarafından muhasarası sırasında şehid olan askerlerin buraya gömüldüğü sanılmaktadır. Mezarlıkta hiç bir zaman bir Roma veya Bizans lâhdine rastlanmamıştır.

750 dönümlük bir araziyi kaplayan mezarlığın, Seyyid Ahmet veya İranîler Kapısı, Namazgâh Kapısı, Harmanlık Kapısı, Şehitler Kapısı, Körkapı, Yanık Ömer Kapısı ve Fıstıklı Kapısı-isimlerini taşıyan kapıları vardır. Bu kapıların yanında, kapıları açıp kapayan mezarlık bekçilerinin küçük evleri bulunuyordu.

Karacaahmet Mezarlığı'nın ayrıca bölge isimleri vardı ki, şunlardır:

1. İnadiye Mezarlığı,
2. Menzilhane Mezarlığı,
3. Tunusbağı Mezarlığı,
4. Yüksekkaldırım Mezarlığı,
5. Aşçıbaşı Mezarlığı,
6. Karacaahmet Türbe Mezarlığı,
7. Çiçekçi veya Havuzbaşı Mezarlığı,
8. Duvardibi veya Çayırbaşı Mezarlığı,
9. Harmanlık Kapısı Mezarlığı,
10. Seyyid Ahmet Mezarlığı,
11. İranlılar Mezarlığı,
12. Şehitlik Mezarlığı,
13. Kuyubaşı Mezarlığı,
14. Miskinler Tekkesi (Dedeler Kuyusu Mezarlığı)
15. Haydarpaşa Mezarlığı,
16. Araplar Mezarlığı,
17. Şerif Kuyusu Mezarlığı,
18. Fıstıklı Mezarlığı,
19. Taşçılar Mezarlığı.

Karacaahmet Mezarlığı, Duvardibi mevkii. *Burası aynı zamanda Bayram yeri idi.*

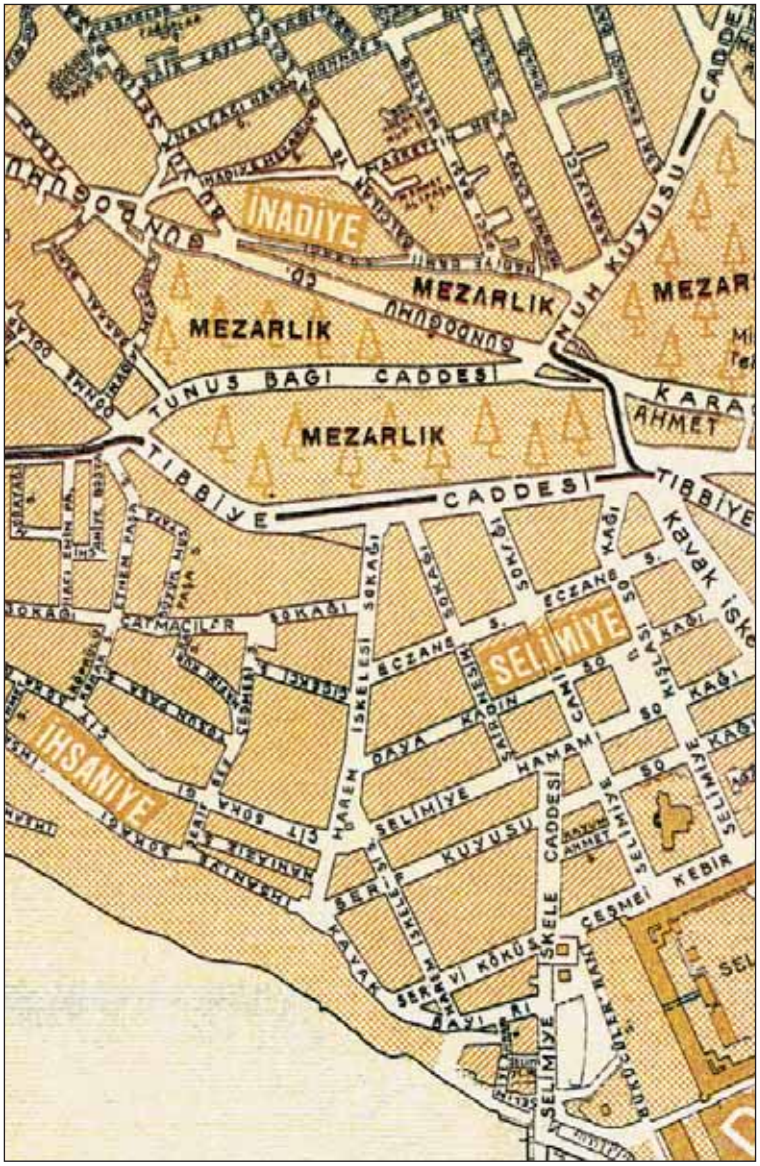

▲ Karacaahmet Mezarlığı'nın bir bölümünü gösterir şehir plânı paftası.

Mezarlığın belkemiği, eski Menzilhane Yokuşu Caddesi olan şimdiki, Gündoğumu Caddesi'dir. Mezarlık burada, İnadiye'den başlayarak, İbrahim Ağa'ya kadar uzanır. Bundan evvel, Ahmediye Meydanı'nda (Yeniçeşme Meydanı) bulunup da, şimdi mevcut olmayan Mehmet Ağa veya Gizlice Baba Mezarlığı'nı sayacak olursak, Karacaahmet Mezarlığı, Ahmediye Meydanı'ndan başlayarak Söğütlüçeşme, Mahmut Baba Mezarlığı ile Kızıltoprak'a kadar uzanır.

Gündoğumu Caddesi üzerinde; Ahmediye Camii, Sadiyyeden Fethi Efendi Tekkesi, Ağa Camii ve Hamamı, İskender Baba veya Kaymakçı Tekkesi, Nevşehirli İbrahim Paşa'nın muhteşem çeşmesi, Tavaşi Hasan Ağa Camii ve Mektebi, İbnü'l-emin Ahmet Ağa Çeşmesi ve Namazgâhı, bunun karşısında bulunan Üsküdar Rıfaî Tekkesi Âsitânesi, Behram Paşa Türbesi, Ayasofyalılar Sofası, İnadiye Çeşmesi ve Hamamı, Şeyh Nizameddin Efendi Tekkesi, Yediemirler Türbesi, Büyük Selim Paşa Sofası, Yüksek Kaldırım Mezarlığı, Sadrazam Şehid Hafız Ahmet Paşa Sofası, Şeyh Osman Şems Efendi Sofası, Sadeddin Efendi Sebil, Çeşme ve Hazîresi, Karacaahmet Türbe ve Sebili, Rodosî Ahmet Fethi Paşa Camii ve çeşmesi, Hüseyin Paşa Sebili, kütüphane sahibi Âtıfzâdeler Sofası, Tepebaşı Mezarlığı, Fıstıklı Mezarlığı, İbrahim Ağa Camii, Çeşmesi ve Karakolu, Ayrılık Çeşmesi ve Araplar Mezarlığı ile Namazgâhı bulunmaktadır.

Gündoğumu Caddesi üzerinden Roma, Bizans ve Osmanlı Orduları geçerek Anadolu'ya ulaşmışlardır. *Surre Alayı* da kafile ile buradan Ayrılık Çeşmesi'ne gelmiştir.

Mezarlığın diğer bir yolu ise, Tıbbiye Caddesi idi. Bu tali yol sayılırdı. Üsküdar vapur iskelesinden Doğancılar'a gelen bir kimse, Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi Hazretleri'ni ziyaretten sonra, Çakırcıbaşı Hasan Paşa Camii, Nasuhî Mehmet Efendi Tekkesi, Sadrazam Hasan Paşa Çeşmesi, Türkmen Mezarlığı, Paşakapısı, Beşir Ağa Çeşmesi, Süleyman Paşa Menzil Çeşmesi ve Çiçekçi Camii ile Sultan III. Selim Çeşmesi önünden geçerek Duvardibi'nde, Çayırbaşı mevkiinde Gündoğumu Caddesi'ne ulaşıyordu.

Bugün 13. Ada'sı teşkil edilen Karacaahmet Mezarlığı'nın birden 10. Ada'sına kadar (10. Ada dahil) olan kısımları, tarihi şâhidelerle bezelidir. Bu adalarda Fatih Devri'ne ait bir tek taş mevcut değildir. Hicri 10. yüzyıla ait üç şâhide günümüze kadar gelebilmiştir ki, bunlar 926 (1520) tarihinde vefat eden Reisü'l-hattatîn Şeyh Hamdullah Efendi, 962 (1555)'de vefat eden "Şaban-ı ber-murad" ve 999 (1590)'da vefat eden Sipahi Ali Ağa'ya aittir. 11. yüzyıla ait ise 45 şâhide mevcuttur. Bunların en eskileri 1006 (1597)'de vefat eden cami sahibi Bâli Çavuş ve 1012 (1603)'de vefat eden Handan Sultan tayesi Âmine Hatun'a aittir. 12 ve 13. yüzyıla ait pek çok şâhide vardır.

Mezarlığın çevresinde ve içinde bir çok tarihi eser mevcuttur ki, bunlar cami, Cüzzam Hastahanesi, çeşme, sebil, su terazisi, kuyu, tekke ve namazgâhlardır. Bunlar bahislerinde geniş bir şekilde kaydedilmiştir.

Mezarlıklar eskiden Mezarlık Kethüdası tarafından idare ediliyordu ki, şimdiki Mezarlıklar Müdürlüğü'ne eşitti. Bu kethüdalardan biri olan Hâfız Hasan Efendi'nin 1219 (1809) tarihli şâhidesi Ahmet Fethi Paşa Camii yanında iken 1997 senesi yazında yerinden çıkartılarak buradaki trafo merkezinin arkasına atılmıştır.

Karacaahmet Mezarlığı'nın önemini bilen ve bu hususta eserler veren; *Sicill-i Osmânî* yazarı Mehmet Süreyya Beyefendi'yi, *'Şekaik-i Numaniye'*ye zeyl hazırlayan Fındıklılı İsmet Beyefendi'yi ve *'Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdar'* adlı kıymetli kitabı yazan Üsküdarî İsmail Hakkı Beyefendi'yi burada rahmetle anıyorum. Ne kadar acıdır ki bu eserleri bize veren bu değerli insanların kabirleri bugün mevcut değildir.

İsmail Hakkı Beyefendi'nin kabri, toprağa gömülü olarak, Karacaahmet Mezarlığı'nda, 2. Ada'da, Harmanlık Kapısı ile Şehitlik Camii arasında ve Nakşî şeyhi olup 1116 (1704)'te vefat eden Şeyh Mehmed Niyazi Efendi yanındaki Kadızadeler Sofası'nda iken 1990 senesinde yok olmuştur.

Üsküdar'da gömülü olanlardan 142 kişiyi *'Mir'at-i İstanbul'* adlı eserine kaydeden Mehmet Raif Bey, bu şâhideleri arayıp bulmasından ziyade, *Sicill-i Osmânî*'den alarak kitabına geçirmiştir.

KARACAAHMET MEZARLIĞINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN İSTİMLÂKLER:

Duvardibi Mevkii İstimlâki:

1917, 1940, 1956 ve 1974 tarihlerinde olmak üzere dört defa istimlâk edilmiştir. 1917'te tramvay yolu için yapılan istimlâkte pek az bir

Karacaahmet Mezarlığı'nı gösterir şehir plânı paftası.

bölüm ortadan kalkmış ve Ahmet Fethi Paşa Camii altındaki çeşme, Nuhkuyusu Caddesi'nin sağ köşesine nakledilmiştir. Bu sırada Mimar Kâsım Ağa'nın muhteşem lâhdi, Şehitlik Kapısı'nın hemen sol tarafına, Himmet Baba Türbesi, Şehitlik Camii sol ilerisine ve Mikail Hoca Türbesi yıkıldıktan sonra da şimdiki trafo merkezinin sol tarafına nakledilmişse de, 1985 tarihinde yok edilmiştir. Burada bulunan *Alo Paşa*'nın kallâvîli şâhidesi de, Miskinler Tekkesi Çeşmesi'nin arka tarafına, 1. Ada'ya götürülmüştür.

Yine bu civarda bulunan Serasker Namık Paşa aile sofası geriye nakledilmiştir. Bu nakil sırasında sofadaki şâhideler yere düşürüldüğü için parçalanmış ve çimento ile birleştirilmiştir. Hazîrenin nakledildiği yerdeki şâhideler de hemen yan tarafa yerleştirilmiştir.

1956-57'de yapılan istimlâklerde, Ahmet Fethi Paşa Camii arkasından geçen dar yol kapatılmış ve Paşa'nın çoban çeşmesini andıran *ampir* çeşmesi de parçalanarak sökülmüştür.

Bu tarihe kadar Nuhkuyusu Caddesi'nin, Karaca Ahmet Sultan Türbesi'ne kadar uzaklığı, yani yolun genişliği ancak 6-7 metre kadardı. Burada yapılan istimlâkler caddenin sağ tarafında devam ettirilerek Harmanlık Kapısı'na kadar uzatılmış ve şâhideler de set üzerine bir sıra halinde dizilmiştir.

Namık Paşa Sofası'nın karşısında bulunan Ahmet Fethi Paşa Sofası'na hiç dokunulmadığı halde, yolun ilerisindeki 90 derecelik köşe kesilerek yuvarlatımış ve şimdiki hale getirilmiştir. Himmet Baba ve Mikail Hoca Türbeleri bu köşede idi.

Tunusbağı İstimlâki:

Buradaki istimlâk 1940 tarihinde yapılmış ve Tıbbiye Caddesi'nin her iki köşesi şimdiki hale getirilmiştir. O tarihte mezarlık duvarının üzerinde bulunan Şeyhülislâm Mirzâzâde Şeyh Mehmet Efendi ile oğlu Neylî Ahmet Efendi'nin şâhideleri mezarlığın içine ve şimdiki yerine nakledilmiştir.

Tunusbağı mevkiinde çok eski tarihli şâhideler ve sofalar bulunuyordu. Bunlar, mezarlık duvarlarının, 1938-40 tarihleri arasında, şimdi görülen şekliyle ve büyük bir özveri ile *Nasuhîzâde Avukat Alaeddin Bey* tarafından yapıldığı sırada, Çiçekçi Camii hazîresine nakledilmiştir.

Seyyid Ahmet Deresi İstimlâki:

Karacaahmet Mezarlığı bu nakilden sonra 1956-57 yıllarında ve bilhassa 1974'te Karayolları'nın tahribatına uğradı ve Seyyid Ahmet Deresi tarafındaki şâhideler ile Ankara Asfaltı Köprüsü'nün yapımı sırasında 6. Ada karşısındaki mezarlık tamamen imha edildi.

Süheyl Ünver Bey, 13 Aralık 1918'de henüz tıbbiye öğrencisi iken bu semt hakkında şu bilgiyi vermiştir:

"İbrahim Ağa Mahallesi'nden Üsküdar'a giden bir yol var. Yolun her iki tarafı da mezarlıktır. Sağ tarafta Karacaahmet Mezarlığı vardır ki, evvelce duvarı yoktu. Şüheda kabristanı yapıldıktan sonra merkez kumandanlığının emri ile kıymetli ve kıymetsiz bir takım taşlar parçalanarak duvar yapılmış ve taşları ile dolu olan ve servileri ile meşhur olan buraları birer toprak yığınına döndürülmüştür.

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den Üsküdar'a giden şose arasında da yani yolun solunda tali bir kabristan vardır ki, etrafı duvar ile çevrili değildir. Ve buralarda evvelce tahmin ve hesabıma göre 45'e yakın servi ağacı mevcuttu. Ve İbrahim Ağa'da maruf büyük bir akar çeşme vardır ki, üzerinde yine maruf ve güzel bir kahve mevcuttu. Bu da şüheda kabristanı duvarının yanındadır. Civar ahalisi şu mezar karşısında olan bu çeşmede, çamaşırlarını yıkayarak askerlere odunluk vazifesi gören bu ağaçlar kesile kesile evkaf memurlarının gözü önünde bu hali buldu. Yol ile birinci kısımda 54'e yakın servi ağacı yerine bugün yakılmak üzere dipleri kesilen tam dört tane servi ağacı vardır. İşaretli kısıma bugünlerde Avusturya askerleri çadırlarını kurdu. Ağaçları bir taraftan da onlar tahrip ediyorlardı. Bugün, bu sıra mezarlıkta görülen 8-10 kadar ağaçtan yarın bir şey kalmayacağı şüphesizdir. Bu zavallı memlekete yazık. Ölülerimiz bile rahat yüzü görmüyor... Mukaddesata hürmet etmeyen millet adam olamaz...

Merkez kumandanı Sâbihi Cevat Bey zâhiren çok dindar bir adammış. Madem ki öyledir, niçin şimdiye kadar, o canım kıymetli taşları tahrip etmektedir?"

Tepebaşı Mezarlığı İstimlâki:

Mezarlık, Karacaahmet Türbesi ile İbrahim Ağa Camii arasında, Hüseyin Paşa Sebili'nin bulunduğu yerde ve Miskinler Tekkesi Çeşmesi'nin karşısında olup burada çok kıymetli taşlar vardı. Bu semtin, İstanbul Belediyesi Asfalt Şefliği'ne verilmesinden sonra, mezarlık büyük bir tahribata uğramıştır. Yalnız burada bulunan kütüphane sahibi *Âtıf Efendi* aile sofası, Karacaahmet Mezarlığı'nın kapılarından biri olan, Fıstıklı Kapısı'nın hemen sağ tarafına nakledilmiştir. Fakat ne yazık ki, Âtıf Efendi'nin şâhidesi yok olmuştur.

İstanbul'a gelen seyyahlar ve ressamlar Karacaahmet Mezarlığı'na büyük ilgi göstermişler ve bu arada da 1852-54 tarihlerinde *Ernest de Caranza* tarafından bulunan ilk resimleri çekilmiştir.

Karacaahmet Mezarlığı, bir açık hava müzesi niteliğinde olup buradaki birbirinden değerli şâhideler, gerek tarih, gerek taşçılık, gerek hat sanatı ve gerekse başlıkları yönünden emsalsizdir. Bu yalnız bize has muhteşem bir sanattır. Bunların tahribine artık izin verilmemelidir.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Vefeyât, Süleymaniye Kütüp. Esad Efendi Bölümü No: 1375 s. 107/b) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/ 481) (H. T. Dağlıoğlu, Sanat Bakımından Mezarlar ve Mezartaşları ve Karacaahmet Mezarlığı, Milletlerarası 1. Türk Sanatları Kongresi'ne Sunulan Tebliğler, Ankara 1962, s. 120- 139)(H. T. Dağlıoğlu, İstanbul Mezarları, Yeni Türk Mec. Sayı: 23-24 Haziran-Temmuz 1934) (H. T. Dağlıoğlu, Mezar Taşları, Türk Yurdu, Sayı: 197- 3, Mart 1928 s: 48 - 49) (O. Öndeş, Karacaahmet Mezarlığı, Hayat Tarih Mec. Şubat 1975) (N. Köseoğlu, Karacaahmet Mezarlığı, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. yayınlanmamış mezuniyet tezi, Ekim 1969) (N. Barut, Karacahmet Mezar Taşları, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. yayınlanmamış mezuniyet tezi, Haziran 1969) (S. Eyice, İstanbul-Şam-Bağdat Yolu Üzerinde Mimarî Eserler, Tarih Der. Sayı: 13, 1958, s. 81) (M. Raif, Mir'at-i İstanbul, 1975) (S. N. Ergun, Mezar Kitabeleri, İstanbul 1932) (Erdem Yücel, Karacaahmet, TTOK Belleteni, Eylül-Ekim 1975) (S. Ünver, Karacaahmet Faciası, Tercüman Gazetesi, 12 Ağustos 1975) (Azade Akar, Mezar Taşlarında Süslemeler, Atatürk Konferansları, 1973-74, s. 73) (Hans-Peter Laqueur, Hüve'l-Bâkî, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1997)*

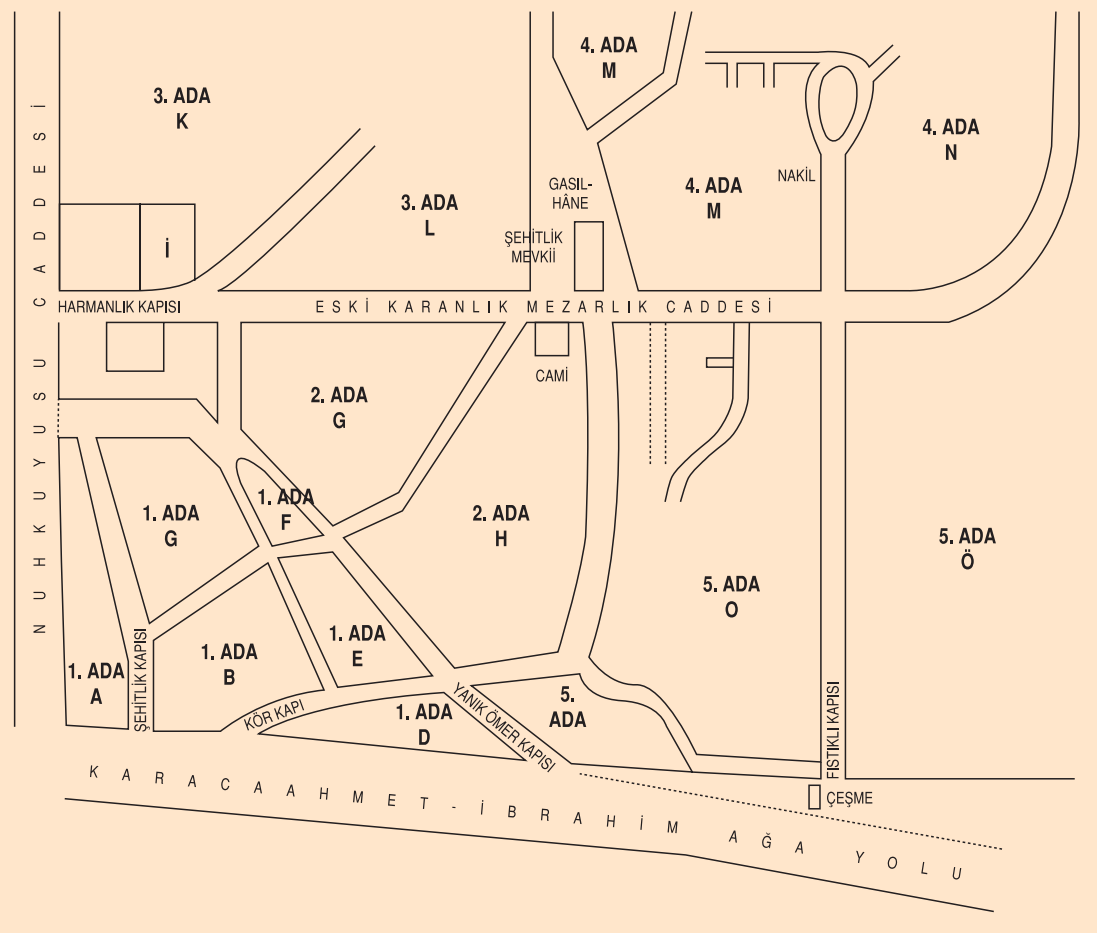

Karacaahmet Mezarlığı bölümlerini gösterir kroki.

▲ Karacaahmet Mezarlığı 1. Ada Şehitlik Kapısı kitabesi.

Şimdi Karacaahmet Mezarlığı'ndaki şahideleri ada sırasına göre okuyalım:

1. ADA

Büyük bir ada olan 1. Ada, Karacaahmet-İbrahimağa Yolu ile Nuhkuyusu Caddesi boyunca uzanır. Yanık Ömer Kapısı, Körkapı, Şehitlik Kapısı ve Harmanlık Kapısı (Musalla Kapısı) adlı dört kapısı vardır. Yanık Ömer kapısı bugün kapalıdır. Körkapı ise, 1965 tarihlerinde açılmıştır. Evvelce geçit vermez toprak bir yol olduğundan bu isimle anılmıştır. Şehitlik Kapısı da, 1335 (1916) tarihinde yenilenmiştir. Kitâbesi âyet-i kerime olup Hattat Kemal Bey'in eseridir. Harmanlık Kapısı adını, yan tarafındaki Harmanlık mevkiinden almıştır. Bu tarla bugün de mevcuttur. Kapının iki yanında birer Bizans başlığı bulunmaktadır. Biraz ileride ise, iri granit sütunlar vardır.

Altı bölümden oluşan adada, medfun olanları daha kolay bulabilmek için, A-B-C-D-E-F kısımlarına ayrılmıştır.

1. Ada - A Bölümü:

1036 (1626). Muhteşem lâhit. Mimar Kasım Ağa. *(Merâkıd s. 35; Semavi Eyice, Mimar Kasım Hakkında, Tarih Belleteni, Ekim 1979, Sayı: 172/767)*

Lâhit, 1957'de yolların tanzimi sırasında yerinden alınarak, Fatih Camii hazîresine nakledilmiş fakat, Bakan Tevfik İleri'nin emriyle şimdiki yerine yerleştirilmiştir. Poligonal baş taşı üzerindeki yazı şudur:

Hazreti Sultan Murad-ı Gazi'ye
Ol ser mi'mar olan püşt-ü penâh
Ya'ni ol Kasım Ağa ibn-i Ali
Dileriz olsun muîni ol İlâh
Çün bilür âhir bu mevtin camını

Altta kaidede:

Nûş ider şâh u gedâ bi-iştibâh
Sıhhatinde kabrini hafr eyledi
Umarız mağfûr ola cürm ü günâh
Sanduka üst kenarında sağda:
Vehbi'yâ di merkadin tarihini

Solda:

Cennetü'l-me'va kıla ol Padişah
1036

1065 (1654). İçoğlanı iken vefat eden Derviş Mehmed.

1136 (1724). Hamzavî Taş. Tarih mısraı şudur:

"Menzil-i Kami Efendi gülşen-i firdevs ola"

Edirne'lidir. Şeyh İbrahim Gülşenî'nin oğludur. Alim, fazıl ve mahir şair idi. Kitâbesi iki satır olup birincisi duadır. Kabri, cadde üzerinde ve Haskan ailesi hazîresi önündedir. *(Sicill-i Osmânî, 4/73)*

1138 (1726). Haskan ailesi solunda, sütun şâhide. Kitâbesi şudur:

Ser-firâz-ı mevâlî-i Hazreti Selim Efendi kim
Nukûd-ı fazlı idi kaabil-i zî-fehme sermâye
Olub Fetva Emîni mâye Mekke ile mükerrem
İnaye..... fazlından idi muhtâc fetvâya
Mülâzım oldu çün rûhu Dürrî hakka didim târîh
İde Hakk sadr-ı Cennet'de Selîm-i Kâmile pâye
1138

Dîvân şairi idi. *(Sicill-i Osmânî, 3/55-56) (Türk Dili ve Ed. Ans. 7/498 Kavsarazâde) (Merâkıd s. 61)*

1145 (1732). Fındıklı'da Ayaz Paşa imamı Hafız İspir Ali Efendi.

1145 (1732). Mevâlî-i azamdan Gedosî el-hac Hafız Mehmed Efendi'nin oğlu müderrisîn-i kirâmdan Abdullah Mes'ud Efendi.

1167 (1753). Edib Efendi Sofası civarı. Diyarbekir kazası ulemasından Şamî lâkaplı Üsküdarî Ahmet Efendi. Hat çok ince olarak yazılmış olup enderdir. *(Sicill-i Osmânî, 1/254)*

1169 Zilhicce (Eylül 1756). Nefis yazı. Reis Kethüdası ve Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından el-hac Mustafa Ağa.

1187 Muharrem 21 (Nisan 1773). Servi ve üzüm asması kabartmalı nefis taş. Hâlâ Kandiye Valisi vezîr-i mükerrem devletlu Arabgirli İbrahim Paşa'nın menkûhası (eşi) Zeyneb Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/135 El-hac İbrahim Paşa)*

1203 Receb 16 (Nisan 1789). Ayasofya-i Kebir imamı Goncezâde Mehmed Arif Efendi'nin eşi Fatma Hanım.

1207 (1792). Molla Salihzâde mezarcılar kethüdası Hafız Hasan Efendi'nin kızı Fındıklı'da kömürcü Hüseyin Ağa'nın eşi şehiden ve mat'unen (vebaya yakalanarak) vefat eden Şerife Hadice Monla.

1211 (1796). Tuğralı taş. Hafidzâde'nin duhteri Mehmed Emin Efendi. Babasının yanındadır.

1215 (1800). Ferhad Paşa'nın halası Selim Bey'in eşi Hafize Hanım.

1227 Rebiyülevvel 18 (Nisan 1812). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan sadr-ı esbak Said Paşazâde Mehmed Derviş Beyefendi'nin kızı Ayşenur Hanım.

1229 (1814). Büyük molla sarıklı. Ba paye-i Mekke-i Mükerreme sabıka Şam-ı şerif kazası merhum Küçük Torun Efendizâde Mehmed Emin Efendi. Torununun kabri de buradadır.

1229 Rebiyülâhir 12 (Nisan 1814). Kâtibî sikkeli. Dergâh-ı âlî gediklilerinden Karakulak za'im Ahmed Ağa.

1230 (1815). Büyük molla sarıklı. Kudüs-i Şerif kazası Küçük Torun Efendizâde Mehmed Sadık Efendi

1235 (1819). Küçük Torun Efendizâde Mehmed Emin Efendi'nin torunu Kitâbîzâde Mustafa Tevfik Efendi.

1238 (1822). Veliü'n-naim Yasincizâde Efendi'nin baş çukadarı Benli Ahmed Ağa.

1238 (1822). Hâlâ Topkapı ustası Ahmed Ağa'nın eşi Esma Hanım.

1240 Muharrem 25 (Eylül 1824). Hüseyin Paşa dairesinde hazine kâtibi Hayri Efendi. Tarih beyti şudur:

Sakıb didi tarihini ol sahib-i hayrın
el-hac Mehmed Emin ol Hayri Efendi.

Mimar Kasım Ağa'nın muhteşem lâhdi.

1242 (1826). Kâtibî sikkeli. Şakir Ahmed Paşa silâhdarı Mehmed Derviş Ağa.

1261 Rebiyülevvel 12 (Mart 1845). Bağdad kaimmakamı Mehmed Bey.

1263 (1846). Enderundan mahreç Mehmed Ağa.

1265 (1848). Devletlu Kapudan Hüseyin Paşa'nın hazine kâtibi el-hac Hayri Efendi'nin kızı el-hac Veliyüddin Ağa'nın eşi hace Hadice Kâmile Hanım.

1282 (1865). Tarik sikkeli. Sahib-i ehl-i hayrat ve'l-hasenat Safranbolu Sancağı dahilinde olan Kazalı Harmancık karyeli tarik-i Halvetiye'den Şeyh el-hac Ahmed Enverî Efendi.

1289 (1872). Paşakapısı'nda âlî baş çavuşu el-hac İbrahim Çavuş Ağa.

1295 (1878). Etrafı demir parmaklıklı. Şehremaneti muhasebecisi Reşad Efendi'nin eşi ve kızı Emine Melek Hanım. Kitâbeleri Mısrîzâde Ali Rıza imzalıdır.

1308 (1890). Fes ve madalyon kabartmalı. Berlin sefir-i sabıkı müteveffa Nuri Beyzâde Asakir-i Şahane Mirlivalığı'ndan mütekaid Mehmed Tevfik Bey.

1313 (1895). Bab-ı seraskerî divan-ı muhasebat 3. şube müdiri el-hac Ömer Efendi. Yanında, eşi Emine Hanım 1314.

1321 (1903). Rical-i Devlet-i Aliyye'den istinaf mahkemesi reisi Ahmed Enverî Efendi İbn-i Süleyman el-Bağdadî.

1323 (1905). Muhibb-i ehl-i beyt-i Resulullah ve tarikat-i aliyye-i Rıfa'iyye'den Defter-i Hakani taşra senedat 2. şube başkâtibi Çil Emin Beyzâde eş-şeyh Hasan Tahsin Bahri Efendi.

1328 (1910). Şura-yı Devlet azasından Hasan Vassaf Beyefendi'nin hemşirezâdesi Prizren ceza reisi esbak Şehid-i mazlum Hüsnü Efendi'nin kızı, Lütfi Bey'in eşi Nasib Hanım.

1347 (1928). Etrafı demir parmaklıklı. Bakırköylü Mehmed Şevki Paşa.

1942-7-12. Şeyh Hasan Gaybi Büyükuygur. Büyük bir sofada ve Sokollu Ailesi sofası yanındadır.

1948-1880. Ord. Prof. Dr. Neş'et Ömer (Paşa) İrdelp. *(A. Gövsa, Türk Meşhurları, s. 190)*

1958. General Cafer Tayyar Eğilmez Paşa. D. 1877. Üsküdar'da, Salacak sahilindeki yalısında vefat etti.

Bestekâr Yesari Asım Ersoy'un kabri. *1. Ada'da ve Nuhkuyusu Caddesi üzerindedir.*

Vak'anüvis Edip Mehmet Emin Efendi'nin 1216 tarihli şâhidesi.

1971-1909. Avni Dilligil ve Türk tiyatro ve sinema sanatçısı Nezahat Tanyeri (Dilligil 1916-4. 12. 1986. *(Sanatçılar Ans. s. 97, 277)*

1977 Bedi Nuri Şehsuvaroğlu. Doğ. 1914. Eserleri vardır. Hazîrede sekiz isim yazılıdır. Nuhkuyusu Caddesi üzerindedir.

1992-1896. Yesari Asım Arsoy. *(Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 1/71)* Berkofçalı Ömer Lütfi ve Dramalı Zübeyde Arsoy'un evlâtları Yarbay Fehmi Arman'ın eşi Emine Hamide Arman. (1895-1971) Caddesi üzerinde olup etrafı demir parmaklıklıdır.

Tarih kısmı gömülü olanlar:

Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Sipahiler ketebesinden Mehmed Hıfzı Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/234)* Vefatı 1226 (1811)'den sonradır.

Kefeki taş. Sultan Bayezid-i Veli baş türbedarı el-hac Mehmed Efendi'nin eşi Ayşe Hatun.

Büyük fesli. Enderun'dan mahrec Hafız Ali Ağa.

Cebecibaşı Sarı Abdullah Paşa'nın mühürdarı..... *(Sicill-i Osmânî, 3/376 Abdullah Paşa)*

Müderrisîn-i kirâmdan Şamizâde Mehmed Ataullah Efendi. 1167 tarihli şâhideye bakınız.

Haskan Ailesi Sofası'nın sol tarafında. Hind Elçisi el-hac Yusuf Ağazâde Sadr-ı esbak el-hac Emin Paşa'nın biraderi Silâhşor-ı Hassa'dan.....

Emin Paşa, 1183 (1769)'da Edirne'de vefat etti. *(Sicill-i Osmânî, 1/409)*

Güzel taş ve yazı. Serbostaniyan-ı Hassa kapıcıbaşı Yakub Ağa'nın eşi..... Yakub Ağa, 1173 (1759)'da vefat etti. *(Sicill-i Osmânî, 4/649)*

Kapıcıbaşı Yakub Ağazâdesi Ali Bey.

Vak'anüvis Edib Mehmed Emin Efendi Hazîresi:

Nuhkuyusu Caddesi üzerinde, Karacaahmet Mezarlığı'nda, 1. Ada'da, mezarlık duvarının hemen arkasındaki sette ve Eski Ekmekçibaşı Sokağı'nın karşısındadır. Edib Mehmed Emin Efendi'nin kabri, diğer bazı şâhidelerle beraber, Fındıklı Hatuniye Tekkesi Camii hazîresinden buraya getirilmiştir.

Edib Efendi taşı ile etrafındaki şâhideler şunlardır:

1216 (1801). Fesli şâhide. Kitâbesi aynen şudur:

Sabıka Teşrifatî-i Dîvân-ı
Hümâyun ve Vak'anüvis-i
saltanat-ı rûz-efzun merhum
ve mağfur ilâ rahmeti
Rabbi'l-gafur
el-hac es-seyyid Mehmed Emin Edib
Efendi ruhiçün
El-Fatiha.

(Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri 3/51)

Vak'anüvis Edip Mehmet Emin Efendi Sofası.

1248 Cemaziyelâhir 10 (4 Kasım 1832). Kitâbesi aynen şudur:

Silsile-i nesebi hazreti
Merkez-i Velayete ittisal ile
feyz-yab ve ecille-i
Rical-i Devlet-i Aliyye'den
sabıka Re'isü'l-küttab
merhum ve mağfûrun leh
Edib Efendi
zâde es-seyyid Süleyman
Necib Efendi'nin
ruhiçün el-Fatiha. (Sicill-i Osmânî, 3/96)

1306 Cemaziyelâhir 4 (5 Şubat 1889). Baş taşındaki kitâbe şudur:

Re'isü'l-küttab Süleyman Necib Efendi kerimesi Sadr-ı esbak merhum Sarım Paşa halilesi Şerife Fatımatü'z-Zehra Hanım ruhiçün Fatiha. 1306.

Ayak taşı üzerinde ise şu kitâbe vardır:

Sakın aldanma azizim bu cihan demine
"İrcû" hükmüne münkaaddır âhir insan
Yazdı giryan olarak Hakkı güher tarihin
Fatıma Hanım'a Cennet ide câyın Rahman
1306 fî 4 Cemaziyelâhir Salı

Edib Mehmed Emin Efendi sofası civarında gömülü olanlar:

1158 (1745). Üsküdar Ustası Süleyman Ağa'nın kızı Emine Hatun.

1180 Cemaziyelevvel 18 (Ekim 1766). Büyük molla sarıklı. Yenişehir kazası Evliyazâde el-hac Ahmet Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/260)*

1143 (1730). Cerrah el-hac Mustafa bin el-hac Ali.

1184 (1770). Üsküdarî İsmail Ağa.

1205 (1790). Ocak kethüdası Ömer Ağa.

1227 Rebiyülevvel 18 (Nisan 1812). Onüç yaşında vefat eden Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan sadr-ı esbak Said Paşazâde Mehmed Derviş Beyefendi'nin kızı Ayşenur Simnal Hanım.

1229 Rebiyülâhir 12 (Nisan 1814). Kâtibî sikkeli. Dergâh-ı ali gediklilerinden Karakulak Za'im Ahmed Ağa.

1286 (1869). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Reisü'l-Küttab Necib Efendi'nin eşi Emine Hanım.

Sicill-i Osmânî, 3/96'da şu bilgi vardır: Necib Efendi 1248 Cemaziyelâhiresinin

onunda (Kasım 1832) öldü. Fındıklı'ya (Hatuniye Camii) babası Midilli Nazırı Ali Bey ve vak'anüvis Edib Efendi'nin yanına gömüldü. Lâkin yolun düzeltilmesi sırasında Üsküdar'a nakl edilmiştir. Edib ü tahrir idi. Kızı, Sarım Paşa'nın eşi Fatma Hanım 1306 Cemaziyelâhirinde vefatla yanına gömülmüştür.

1994. Doç. Dr. Fahri Atabey. Zeynep-Kâmil Hastahanesi'ni şimdiki şekliyle ihya eden değerli İstanbul Belediye başkanı.

Tarih kısımları gömülü olanlar:

Fesli, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyundan Zecriyyeci-başı kâtibi Mehmed İzzet Efendi. Bu aileye ait gömülü üç taş daha vardır.

Kâtibî sikke. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan sipahiler hulefasından Lala Mehmed Hıfzı Efendi.

1. Ada - B Bölümü:

1155 Rebiyülâhir (Haziran 1742). Tavus kuyruklu ve sarıklı muhteşem taş. Mahmud Ağa'nın eşi Emetullah Hanım. Yanında;

1172 (1758). Sabıka İslâmbol Ağası Mahmud Ağa. Yeniçeri zabitlerinin büyüklerinden idi.

1180 (1766). Sütun şeklindeki şâhidesi üzerinde şu kitâbe vardır:

Bî-vefâ çerhin yine zahir olub güher ü lehi
Gülşen-i maksûdu itdi bâd-ı serdiyle hazan
Ya'ni Üçanbarlızâde zât-ı Abdülkadir'i
Ka'be Mollası iken itdirdi ukbâda mekân
İzzî mahdûmu didi ah ile bir târîh-i tâm
Rûh-ı Abdülkadir'e Kadir ide kân-ı cinân
1180

(Sicill-i Osmânî, 3/348)

1182 (1768). Etrafı kesmetaş çevrili set sofa. Paşalıoğlu el-hac İbrahim. (Aynen) Yanında:

1204 (1789). Paşalızâde Ahmed Ağa'nın eşi Mahbube Hanım. Yanında bir bölümü gömülü muhteşem iki kadın şâhidesi daha vardır.

1205 (1790). Sabıka Gümüşhane Emini el-hac Mehmed Efendi'nin eşi Şerife Rukiye Hanım. Kızı, Nakşiyye'den Şerife Ümmügülsüm Hanım. 1228.

1214 Rebiyülâhir 25 (Ekim 1799). Şatır Oğlu Salih Ağa'nın kızı Fatma Hanım.

1217 (1802). Halebî Sultan Mustafazâde odalığı Pesend Kadın.

1227 Ramazan (Ekim 1812). Sabıka Valide kethüdası meşhur Yusuf Ağa'nın gulamı Mehmed Arif Ağa.

1227 (1812). Kâtibî sikkeli. 64. Cemaat'ten Çolak Osman Ağa.

1233 Receb (Mayıs 1818). Ahmediye Mahallesi sakinlerinden Derviş Ağa'nın eşi Şerife Habibe Hanım. Yanında:

1240 Ramazan 18 (Mayıs 1825). Derviş Ağa'nın oğlu Mehmed Rıfat Efendi. Yanında;

1242 Rebiyülevvel (Ekim 1826). Derviş Ağa'nın kızı Ayşe Hanım'ın 12 mısralı, acıklı hayat hikâyesini havi taşı vardır.

1237 (1821). Enderun-ı Hümâyun Teberdar-ı Hassa Çerkeşli el-hac Abdullah Ağa.

1238 Ramazan 27 (Haziran 1823). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun kalemi kisedarı Mustafa Mukim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/507)* Enderunî Vâsıf civarındadır.

Doç. Dr. Fahri Atabey'in kabri.

▲ Enderunî Vâsıf Efendi'nin şâhidesi.

1240 (1824). Enderunî Vâsıf Efendi. Sikkesi düşmüş, şâhidesi yerinden çıkarılarak bir ağaca dayanmıştır. İbrahim Ağa Yolu üzerinde, mezarlık duvarının hemen arkasında ve Şehitlik Kapısı'ndan 76 adım ileridedir. Keçecizâde İzzet Molla'nın hazırladığı kitâbesi şudur:

Mir Vâsıf dem-i fevtinden olunca âgâh
Yakdı âsârını da can-ı ehibba gibi âh
Azm-i divan-ı Huda eyleyene âsândır
Ya'ni mecmua değil eylese dünyayı tebâh
Düşmen-i şöhret imiş elhak o derviş-nihâd
Bu kadar olsa olur mahv-i vücut eyvallah
İki cevherden ayırdı bizi bir günde felek
Diyelim haşre kadar kangı birine eyvah
Baksana gülşeni efkârını kıldı sûzân
Eylemiş bağ-ı fenâdan ne kadar istikrâh
Enderun'dan anı itmişdi çırağ-ı hassı
Hâcegân zümresine mülhak idüb şâhenşâh
Şu'ârâ matem idüb yazdı mücevher tarih
Ruh-ı Osman'a ide Vâsıf'ı terfîk İlâh
Ruhiçün El-Fatiha
1240

(Sicill-i Osmânî, 3/396; Keçecizâde İzzet Molla Dîvânı, matbu, Tarihler kısmı, s. 4; İlmiye Salnamesi 1334, s. 575; S. N. Ergun, Mezar Kitâbeleri, s. 22)

1249 Ramazan 9 (Ocak 1834). Enderun'dan mahrec Mustafa Nazif Ağa.

1269 (1852). Mektubî-i Rumeli hulefasından Senih Efendi'nin eşi Hadice Hanım. Senih Efendi meşhur şair olup kabri Çiçekçi Camii hazîresindedir. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri s. 1658)*

1271 Rebiyülâhir 12 (Ocak 1855). Anadolu Müşiri Abdi Paşa'nın eşi olup doğum esnasında vefat eden Fitnat Hanım. Uzun kitâbesi Şair Senih Efendi'nindir. Her iki kabir Körkapı karşısındaki yamaçtadır.

1283 Zilkade (Mart 1867). Fesli, Miralay el-hac Eyyüb Sabri Bey.

Burada bu aileye mensup beş hanım şâhidesi vardır.

1285 (1868). Adliye Camii (Üsküdar) baş imamı ve Ayazma Mektebi hocası el-hac Edhem İbrahim Efendi. Etrafı demir parmaklıklı hazîrede dört şâhide vardır.

1291 (1874). Etrafı parmaklıklı. Sultan Bayezid-i Veli türbedarı Hafızu'l-Kur'an Ahmed Efendi.

1291 (1874). Nefis yazı şâhide. Teşrifat-ı Dîvân-ı Hümâyun kisedarı merhum Mehmed Emin Fikri Efendi'nin eşi Şefike Hanım. 2 Rebiyülevvel.

1296 Rebiyülâhir 7 (Nisan 1879). Tarikat-i Kadiriyye'den Kasidecizâde Mehmed Şakir Efendi'nin oğlu el-hac Ahmed Nüzhet Efendi. Bu ailenin Kadıköy, Kazasker mevkiinde camileri vardır.

1298 (1881). Maliye evrak müdürü Tevfik Bey'in kızı Muhibbe Hanım. Yanında;

1318 (1900). Tarikat-i Aliyye-i Mevleviyye'den ve Rical-i Devlet-i Aliyye ûlâ eshabından Maliye evrak müdürü Tevfik Bey.

1318 (1900). Lazistan Sancağı Arhavi Nahiyesi eşrafından tüccar Batumzâde Ali Kemal Efendi ibn Hacı Osman Efendi. Yanında;

1333 (1914). Batumzâde Ali Faik Efendi'nin

kızı Makbule Hanım'ın ve,

1333 (1914). Batumzâde Ali Faik Efendi bin Hacı Mustafa Efendi'nin kabirleri vardır.

Yan tarafında Kefelizâdeler'in sofası vardır ki, set üzerinde olup etrafı demir parmaklıklıdır.

1320 (1902). Teftiş-i askerî komisyonu azası Ferik İshak Cevdet Paşa'nın kızı Vasfiye Rabia Hanım.

1322 (1904). Şubat 1324. Tophane-i Âmire meclis azası Mirliva Mehmed Cevdet Paşa.

1323 (1905). Saray-ı Hümâyun hattab emini el-hac Yusuf Pertev Efendi'nin eşi Emine Sarım Hanım.

1325 (1907). Sudûr-ı azamdan Şem'i Molla torunu cinayet mahkemesi zabıt kâtibi Mehmed Ferid Bey. Şem'i Molla'nın Aksaray'da bir camii vardır. Kabri Üsküdar'da Toptaşı Camii hazîresindedir.

1326 (1908). Merhum Mustafa Ali Paşa'nın kızı müteveffa Hüsnü Paşa'nın eşi Ayşe Samiye Hanım.

1333 (1914). Çok uzun kitâbe. Asakir-i Şahane baytarı Miralay Hamid Bey.

1912 Balkan Harbi Hadimköy cephesi müdafii Fatih Fırkası kumandanı Mustafa Remzi Paşa.

1346 Şevval (Nisan 1927). Etrafı dökme demir parmaklıklı, çelenk kabartmalı ve dikilitaş gibi şâhide, sandukası som mermer olup etrafı mermer korkulukludur. Bu yüksek şâhideyi İbrahim Ağa Bulvarı'ndan dahi görmek mümkündür. Kitâbesi şudur:

Firdevs-aşiyan Sultan Abdülhamid Han-ı / sâni Hazretlerinin dördüncü ikbali Fatıma Hanım.

Şişli Etfal (Çocuk) **Hastahanesi,** bu Hanım'ın Hadice Sultan adlı kızının vefatı üzerine Sultan Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır. *(Ayşe Osmanoğlu, Babam Abdülhamid, s. 34-35, 234; H. Şehsuvaroğlu, Asırlar Boyunca İstanbul, s.*

"Sultan Abdulhamid Han-ı sâni hazretlerinin 4. ikbali Fatıma Hanım. 1346 Şevval / 1928 Nisan".

Çanakkale Muharebeleri'nde Kolordu Kumandanlığı yapan Esat Paşa'nın kabri.

146; Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 176, 182)

1925 Lâhit. Mabeyinci Mehmet Emin Bey. Doğumu: 1854.

1930 Üsküdarî Ressam Ali Rıza Bey (Hoca). Çardağı andıran türbesi, Şehitlik Kapısı ilerisinde ve Şehitlik Camii yolu üzerindedir. Yanında, Ressam Hoca Ali Rıza Bey'in oğlu Yüksek Mimar Mehmed Nasır Çizen'in (1893-1973) kabri vardır.

Bestekâr Kanunî Hacı Arif Bey oğulları kabri.

1350 (1936). Demir parmaklıklı. Mülâzım-ı evvel Kavaklı Ahmed Paşazâde Ahmed Bey.

1939 Orgeneral Yakub Şevki Subaşı. İstiklal Harbi kumandanlarındandır. Doğumu 1876.

1952 Mekteb-i Harbiye ders nazırlarından Yanya Müdafii ve Çanakkale Muharebeleri'nde kolordu kumandanı Esat Paşa. *(Bkz. Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları, İstanbul, 1975)*

1928 Ağustos 4. Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiş olup Sultan Abdülhamit'in dördüncü ikbali Fatma Hanım sofasının yanındadır. Burada iki kabir vardır:

"Vüzeradan Kütahyalı Hacı Ali Paşa kerimesi Sadr-ı esbak Abdurrahman Paşa hemşiresi, Urfa Mutasarrıfı Süleyman Bey'in eşi Hace Havva Hanımefendi." (Sicill-i Osmânî, 3/575 Ali Paşa. öl. 1296 Kütahya)

1929 Mart 27. Cennetmekân Abdülhamid Han-ı sâni Hazretlerinin Saraylılarından Bicandil Kalfa.

Bestekâr Kanunî Hacı Arif Bey Oğulları:

Şehitlik Kapısı'ndan 20-25 adım ileride, sağda ve yol kenarındadır.

1964. 1. 3. Bestekâr Zeki Arif Ataergin.

1964. 4. 28. Nasuhî Ataergin.

1968. Zekâi Ataergin. Doğumu 1310.

1969 Huriye Seniye Ataergin. Doğumu 1316.

1971. 6. 28. Dr. Sadi Ataergin.

1984. 12. 3. İkbal Ataergin.

1985. 1. 4. Sabuhi Ataergin. Doğumu 1926. *(Bkz. Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 1/67 Hacı Arif Bey, 1/78 Zeki Arif Ataergin; İnal, Hoş Sada s. 73)*

Ressam Üsküdarlı Hoca Ali Rıza'nın açık türbesi.

1. Ada - C Bölümü:

1085 (1674). Dikdörtgen prizması şeklinde taş. Kitâbesi altı sıra halinde hazırlanmış olup oniki mısradır ve:

Göçüb Aşçı Ali Ağa fenâdan
Beka'da ana Firdevs ola ihsan

diye başlamaktadır.

1170 (1756). 53. bölük mütevellisi Bekir Ağa.

1190 Safer (Mart 1776). Saraylı Cihanşah Hafize Kadın.

1195 (1781). Mihriban Sultan müezzin başısı Osman Efendi.

1196 (1782). Sahhaf el-hac Mehmed Efendi.

1207 (1792). Rüstem Paşa câbîsi el-hac Mahmud Ağa.

1220 Zilkade 18 (Şubat 1806). Himmetî Efendizâdeler'in dadısı Kadıköylü Zaim Mustafa Ağa'nın eşi Mahbube Kadın.

1195 Şaban 11 (Ağustos 1781). Mektubî-i sadr-ı ali Osman Efendizâde Ahmed Rüşdi Efendi.

1282 Şevval 9 (Şubat 1866). Belgrad Kalesi topçu binbaşısı Ali Ağa ve oğlu 1318 (1900) Mehmed Zihni Efendi. Doğumu 1246.

1293 (1876). Fesli ve arma kabartmalı. Muzika-i Hümâyun zabitanından Ahmed Enver Efendi'nin damadı Arabgirî Kolağası Abdülkadir Efendi.

1. Ada C Bölümü'nde Aşcıbaşı Ali Ağa'nın muhteşem şâhidesi.

1311 (1893). Kaşıkcı Şeyh Halim Efendi'nin oğlu asakir-i süvari yüzbaşılığından emekli ve tarik-i Rıfaiyye'den Şeyh Ahmed Efendi.

1321 (1903). Toygar şeyhi Ahmed Efendi'nin eşi Fatma Hanım.

1328 Cemaziyelâhir (Haziran 1910). Etrafı parmaklıklı. Hazreti Hüdâyî (k.s.) postnişîni eş-şeyh Ruşen Efendi'nin hafidesi merhum Mustafa Ferid Bey'in kızı Asakir-i Osmaniyye kaimmekamlarından Ahmed Rakım Bey'in eşi Ayşe Binnaz Hanım.

1329 Zilhicce 18 (Aralık 1911). Mızıka-i Hümâyun yüzbaşısı Çerkes Mehmed Cafer Bey.

1348 (1929). Etrafı muhkem demir parmaklıklı. Sütun şâhidenin yazısı nefistir.

"Yâ Hû rical-i Kadiriyye ve Üveysiyye'den es-seyyid eş-şeyh İbrahim Ekmeleddin Edhem Efendi (k.s.) Hazretlerinin kabri şerifleridir."
Veladetleri: 1285 (1868)
Sinn-i âlileri: 63
İrtihali: 1348

1944 Şekerci Hasan Alptekin. Doğumu 1892. Üsküdar'ın en meşhur şekercisi idi.

1944 Şekerci Hasan Alptekin Efendi'nin eşi Şerife Alptekin.

1959-1875 Şeyh Ekmeleddin Efendi'nin ayak tarafında, Kadirî ve Üveysî Tarikatı bendelerinden Süleyman İzzettin Asaf Şengül Dede.

1. Ada - D Bölümü:

1012 (1603) Dergâh-ı Ali Çavuşları'ndan Hüseyin Çavuş.

1013 (1604) Hekim Hasan.

1033 (1623) (Okunmaz halde) Ali.

1047 (1637) Ruznameci İbrahim Efendi *(Sicill-i Osmânî, 1/102)*. İstanbul'da 10 adet çeşmesi vardı. *(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin- V. Çabuk, s. 311)*

1129 (1717) Küçük şâhide. Miskin Dede. Çeşme civarındadır.

1144 (1731) Hattat İsmail Zühdü Efendi. Kabri, Miskinler Tekkesi civarındadır. Şâhidesi üzerindeki şiir, Küçük Çelebizâde Şeyhülislâm İsmail Asım Efendi'nin olup, Kâtipzâde Mustafa Efendi hattı ile yazılmıştır. Kitâbe şudur:

Dirigâ fenn-i hattın şeyhi Zühdi gitdi dünyâdan
Ki ânın rütbesine olmamışdır bir Dede vâsıl
Muhakkak sülüs ve nesihin bâm cerhe eyledi ta'lik
Eğer resm-i hurûf olduysa ol arşdan nâzil
Düşüb kürsii sıhhatden nizâm-ı satr-ı a'zâsı
Ânın islâh'ı harf-i illeti çün oldu pek müşekkel
Siyeh câme giyüb hâme-i devât oldu dehen-beste
Perişân oldu evrâkı gibi efkâr-ı ehl-i dil
Mihâfetle olub manendei nâl kalem cismi
Miyân-i hâbenâ-gân kubûre olucak dâhil
Bu tarihi utarid yazdı Âsım safhai çerhe
Ola Hattat İsmail Zühdi'ye cinân menzil

Kabrinin yanında üstadı, Anberizâde İmam Derviş Ali Efendi'nın kabri vardır ki, 1128 (1716) tarihlidir.

Marmara sur kapılarından Ahırkapısı kitâbesi İsmail Zühdü Efendi'nindir. *(Müstakimzâde, Tuhfetül-Hattatîn, s. 119-120, 338; Habibi, Hat ve Hattatîn, s. 99; Şevket Rado, Türk Hattatları, s. 134)*

1160 (1747) Zaim Osman Ağa ve doğum sırasında vefat eden kızı Fatma Hanım'ın güneş şualı ve sarkıtlı şâhidesi.

1176 (1762) Bosnevî Ali Bey.

1178 (1764) Bosnevî Feyzullah Ağazâde Ali Efendi.

1179 (1765) El-hac Ahmed Ağa.

1179 (1765) Miskinler Tekkesi Çeşmesi sağı. Süleyman Bey'in eşi Çarpaslı Hasan Ağa'nın kızı Ayşe Hanım.

1181 Receb 26 (Aralık 1767) Hâzâ kabri eş-şeyh el-hac İbrahim Efendi. Yanında, 1193 (1779). Emr-i emir-i miran-ı deryadan Lâle Mehmed Paşazâde Salih Paşa'nın dayesi Şeyh Kalyoncu el-hac İbrahim Efendi'nin eşi Saliha Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 3/209)*. Atâ Efendi Sofası arkasındadır.

▲ Eski İbrahimağa Yolu.

1184 Cemaziyelevvel (Ağustos 1770). Mektubî-i sadr-ı âli hulefasından Cizye muhasebecisi Şami es-seyyid Hüseyin Efendi'nin yeğeni es-seyyid Hüseyin Efendi.

1184 Şevval 12 (Ocak 1771) Kâtibî sikkeli. Asitane gümrüğü başkâtibi, muhibb-i ulema el-hac Salih Efendi.

1184 (1770) Dergâh-ı ali Baruthane ustası Hasan Ağa.

1189 Sad. 25 (27 Nisan 1775) Mezarlık duvarı arkasında. Kafesî destarlı. Nişancı Abdullah Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/385-386)* Amedci diye ünlü idi.

1190 (1776) Nurufer Hanım. Uzun kitâbesinde kimin nesi olduğu yazılı değildir.

1190 (1776) Şeyh el-hac Hüseyin Ağa.

1191 (1777) Sadr-ı esbak Hekimbaşızâde Ali Paşa'nın baş çuhadarı el-hac İbrahim Ağa. 22 Ramazan Saat 2. Saat yazılı yegâne taştır.

1192 Zilhicce 5 (Aralık 1778) Nefis yazı. Hace Hadice Hatun. Alaca Hamamcısı.

1193 (1779) Kazanîzâde el-hac Mustafa Ağa.

1197 (1783) Nişancı Abdullah Efendi'nin damadı Nakibü'l-eşraf Rıza Efendizâde Müderrisîn-i kiramdan es-seyyid el-hac Mehmed Hasib Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/397-398 Rıza Efendi)*

1197 Şevval (Eylül 1783) Baş Yemiş gümrükcüsü Eğinli Hacı Mehmed Ağa.

1199 (1784). Sabıka Selânik Kazası Monlacıkzâde Ahmed Muhtar Efendi'nin oğlu Müderrisîn-i kiramdan Mehmed Mes'ud Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/348)*

1201 (1786) Kafesî destarlı, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan el-hac Musa Efendi ibn-i Şeyh Hüseyinzâde. *(Sicill-i Osmânî, 4/524)*

1201 gurre-i Muharrem (24 Ekim 1786). Bağdad kapı kethüdası İbrahim Efendi'nin

hemşiresi ve İbşir Ağa'nın annesi Havva Hatun.

1202 (1787). İsmet-penah Mihrişah Sultan dadısı Çeşmiafet Hatun.

1205 (1790). Halil Kapudanın eşi Hafize Hatun.

1206 Safer (Ekim 1791).

Bu fânide bulmadım hiç rahat
İhtiyar itdim anın çün rihleti
Kimse gülmez kimse dahi gülmiye
Zevkine değmez cihânın mihneti.
Sultan Abdülhamid Efendimiz'in
İkinci hazinedâr-ı şahâne
Ahmed Bey'in halilesi Dilnüvaz Hatun
Üst yola yakın bir yerdedir.

1206 Rebiyülâhir 4 (Kasım 1791). Zerrinbaş. Hane-i Hassa-i Şahane'den Seyyid Ahmed.

1207 (1792). Kuru Osman Efendi'nin eşi şehide Rukiye Hanım.

1207 Muharrem 29 (Ağustos 1792). Kafesî destarlı. Son vazifesi matbah eminliği olan Küçük İbrahim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/141)* Çeşme arkasında ve Ali Paşa'nın sağ tarafındadır. Taşı ve hattı nefistir.

1209 Safer 5 (Eylül 1794). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı divan-ı hümâyundan Kahveci-Başızâde Tersane-i Âmire emini Ömer Sahib Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/595)*.

1211 (1796). Küçük İbrahim Efendi'nin oğlu Derviş Mustafa Efendi.

1213 Cemaziyelevvel 10 (20 Ekim 1798). Kallavîli baş şâhide. Alo Paşa. Kabri, Karacaahmet Türbesi civarında, trafo hizasında ve köşede iken, 1917'de yolun düzeltilmesi sırasında buraya nakledildi. Paşa'nın Kütahya'da güzel bir camii vardır. Söz dinlemez hale geldiğinden serasker Küçük Hüseyin Paşa tarafından tabanca ile öldürüldü. *(Cevdet Tarihi, Sabah Gazetesi Yay. 6/418; Sicill-i Osmânî, 3/551; Uzunçarşılı, Anadolu Kitâbeleri)*

1215 Cemaziyelâhir (Ekim 1800). Kafesî destarlı, Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyundan Muhsinzâde Mühürdarı sabıka Haramey muhasebecisi el-hac Osman Naim Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/437)*.

Alo Paşa'nın 1213 (1798) tarihli şâhidesi.

Reisu'l-etıbba Mustafa Mesut Efendi ve annesi Şerife Hadice Hanım'ın şâhideleri.

1220 (1805). Câbîzâde Mustafa Ağa-yı zat-ı Âlişan'ın zevcesi Ümmügülsüm Hanım.

1221 Safer 8 (27 Nisan 1806). Kapudan-ı Derya Kaymak Mustafa Paşazâde İsmail Bey'in kızı ve sadr-ı Anadolu es-seyyid İbrahim Beyefendi'nin eşi hace Rukiyye Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/143 İbrahim Bey; 4/423 Kaymak Mustafa Paşa)*

1222 Rebiyülevvel 3 (11 Mayıs 1807). Sultan Mustafa Efendimiz'in ma'cuncusu el-hace Rızayî Kadın.

1228 Cemaziyelâhir (Haziran 1813). Dergâh-ı Âli kapıcıbaşılarından hâlâ hassa Şahincibaşı Mehmed Arif Ağa.

1228 (1813). Eşi Tulişems Hanım.

1228 (1813). Dergâh-ı ali kapıcıbaşılarından sabıka matbah emini Küçük İbrahim Efendi'nin damadı İbiş Ağa'nın oğlu Es'ad Bey. *(Sicill-i Osmânî, 1/188)*

1228 Zilhicce 15 (Ekim 1813). Simkeşhane Nazırı Abdullah Efendizâde Mehmed Emin Efendi.

1236 Muharrem 13 (Ekim 1820). Lâhit ve nefis yazı. Cennetmekân Nu'man Efendizâde esbak reisu'l-etıbba bâ paye-i Mekke-i Mükerreme es-seyyid Mustafa Mes'ud Efendi ve annesi,

1224 M. gurre (Şubat 1809) Şerife Hadice Hanım.

1240 Şevval 13 (Mayıs 1825). Erenköylü Kocamanoğlu Mehmed Ağa.

1244 (1828). Şahin Paşa'nın yeğeni el-hac Ataullah Efendi.

1245 (1829). Tunusbağı'nda bende-i Abdülkadir el-hac Şeyh Halil Efendi'nin kızı Şerife Ümmülhayr Hanım.

1249 Ramazan 7 (Ocak 1834). Esbak Rumeli valisi Koca Hakkı Paşa'nın annesi Emine Hatun.

1251 (1835). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan sabıka Girit Defterdarı Mehmed Ragıb Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/360)*

1252 (1836). İsmail Efendi'nin eşi Cezbedil Hanım.

1271 (1854). Mehterbaşı Ali Ağa.

1282 (1865). Tarikat-i Aliyye-i Nakşibendiyye meşayihinden Müniba Beyefendi.

1289 (1872). Telhis-i esbak-ı şehir Memiş Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/514)* Eşi Hadice Hanım'ın kabri de yanındadır. Kitâbesi 10 sıradır. Sadrazamların istek kağıtlarını özetleyerek padişaha sunan kimselere Telhisî denirdi.

1294 (1877). Fesli, Bahriye şeşhanesi kaimmakamı Salih Bey.

1295 (1878). Hazine-i Hassa-i Şahane muhasebecisi Ataullah Efendi'nin eşi Saliha Hesna Hanım.

1297 (1880). Sütun şâhide. 21 yaşında vefat eden Paşazâde Mir Kâmil Bey.

1298 Rebiülevvel 12 (Şubat 1881). Girid Defterdarı Mehmed Ragıb Efendi'nin oğlu Dîvân-ı Hümâyun ve mektubî-i sadr-ı ali kaleminden neşet ederek Şehremaneti Meclisi ve muhacirîn komisyonu azası Mehmed Re'fet Ma'il Bey. Doğumu 1240 (1824).

Kaptan-ı derya Mehmet Ali Paşa'nın ilk eşi Nurikevser Hanım'ın şâhidesi.

1298 Rebiyülevvel 4 (Şubat 1881). Girid fırka-i askeriyyesi kumandanı Ferik İbrahim Edhem Paşa'nın annesi Fatma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/843 İbrahim Edhem Paşa; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 774)* Nefis hat Abdullah imzalıdır. Serasker Namık Paşa Hazîresi bahsine bakınız.

1299 (1882). Telhis-i evvel el-hac Mehmed Memiş Efendi'nin oğlu, Devletlu Kemaleddin Efendi Hazretlerinin lalası Raif Bey. Yanında gömülü bir taş üzerinde, *"Mabeyn-i Hümâyun Telhisbaşı el-hac Hüseyin"* diye yazılıdır. Kemaleddin Efendi Sultan Abdülmecit'in oğlu idi. *(Gültekin Oransay, Osmanlı Devletinde Kim Kimdi s. 199)*.

1304 (1886). *"Sadr-ı esbak Mehmet Ali Paşa'nın halilesi / Nurikevser Hanım'ın ruhiçün Fatiha"* Bu yazının üzerinde dört mısralı bir şiir vardır. Muhteşem taş üzüm salkımlı asma kabartmalıdır. *(Sicill-i Osmânî, 4/298)*. Mehmet Ali Paşa, 1261 (1845)'te Adile Sultan ile evlendirildi ve 1285 (1868) tarihinde de öldü. Nurikevser Hanım'dan Edhem Paşa ile bir kızı olmuştur. Annesinin kabrini yaptırdığı sırada Edhem Paşa, bu civarda bir de kuyu açtırmıştır ki, bugün de mevcuttur.

1306 (1888). Demir parmaklıklı. Mamuretü'l-Aziz'li (Elazığ) ve İmam Zeynelabidin neslinden Seyyid Mahmud Efendi.

1310 (1892). Etrafı parmaklıklı. Hazine-i Hassa-i Şahane muhasebecisi Ataullah Efendi.

1320 (1902). Merhum Ahmed Muhtar Efendi'nin kızı ve Re'fet Ma'il Bey'in eşi Lütfiye Hanım.

1324 Şevval 3 (20 Kasım 1906). Hazine-i Hassa-i Şahane kuyudat kalemi müdürü rütbe-i ula ricalinden Ahmed Ragıb ibn Ra'fet Ma'il Bey.

1326 (1908). Sütun taş yerde. Şura-yı Bahriye

reisi ve Bahriye Mirlivası Ahmed Rahmi Beyzâde Ferik Raşid Paşa.

1330 Teşrinievvel 5 (1912). Sokollu ahfadından merhum Hakkı Paşa'nın kızı Görice Mutasarrıfı Şükrü Paşa'nın eşi Rukiye Hanım.

1913 Musahibzâde Celal Bey'in kızı Ganime Vildan. Doğumu 1324 (1906). Aynı kabir;

1959 Haziran 2. Musahibzâde Celal Bey'in eşi Saraylı Nikteristan Hanım. D. 1290 (1873).

1959 Temmuz 20. Musahibzâde Celal Bey. Doğumu 1870. Taşın arka tarafında "Musahibzâde Ailesi olarak, Bestekâr Musahib Şakir Ağa ve diğer bazı isimler yazılıdır.

1945 Mithat Cemal Kuntay'ın eşi Naile Kuntay. Doğumu 1895. Yanında,

1956 Mithat Cemal Kuntay. Doğumu 1885. Mithat Cemal; Türkün Şehnamesi (şiir), Üç İstanbul (roman), Mehmed Akif (biyografi), Namık Kemal (biyografi) gibi bir çok ünlü eserin yazarıdır.

"Ey yolcu, burada bir karı koca ölümden sonra da beraber yaşıyor
İkisine bir Fatiha yeter."

1967 Ressam Fikret Mualla. Doğumu 1903.

1967 Gazeteci Asım Us. Doğumu 1883.

Tarih Kısmı gömülü olanlar:

Nu'man Beyefendi'nin kızı sadr-ı esbak merhum Hüseyin Paşazâde Haydar Bey'in eşi Şerife Nesibe Hanım. Nu'man Bey, Doğancılar Camii'nin ikinci bânisidir. (Bu bahse bakınız.)

İstable-i Âmire Nazırı Hacı Edhem Efendi.

1349 Muharrem (Haziran 1930). Kastamoni eşraf ve sabık mebuslardan Salim Efendizâde Ahmed Şükrü Bey.

1149 (1736). Sütun, üst yola çok yakın bir yerde. Kitâbesi 12 mısradır. "Müfti-i Asr" Dürri Mehmed Efendi. *(A. Altunsu, Osmanlı Şeyhülislâmları, s. 125)*

Şeyhülislâm Dürri Mehmet Efendi'nin 1149 (1736) tarihli şâhidesi.

Miskinler Tekkesi Çeşmesi'nin sol ilerisinde ve çukur bir mahalle toplanmış şâhideler:

1210 (1795). Ayaktaşı üzüm salkımlı asma kabartmalıdır. İslâmbol Kadısı İshak Efendizâde Ahmed Muhtar Efendi'nin cariye-i menkuhası Hace Esma Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 1/327 Monlacıkzâde İshak Efendi)*.

Miskinler Tekkesi sol gerisindeki hazîre.

▲ Rumeli Kazaskeri Ahmet Muhtar Efendi'nin şâhidesi.

1226 (1811). Büyük molla sarıklı. Sadr-ı Rumeli ve reisü'l-ulema Mollacıkzâde İshak Efendi'nin oğlu el-hac Ahmed Muhtar Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/348)*.

1229 gurre-i M. (24 Aralık 1813). Kâtibî sikkeli. Hafız Hüseyin Efendi.

▶ Sadrazam Ali Paşa'nın 1242 (1826) tarihli şâhidesi.

1242 Cemaziyelevvel 19 (19 Aralık 1826). Kallâvîli muhteşem şâhide. Sadr-ı azam Ali Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/560; Merâkıd, s. 36)* Kitâbesi on mısradır.

1244 Cemaziyelevvel 23 (Aralık 1828). Molla kavuklu. Şeyhülislâm Dürrizâde Abdullah Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/396)* Kitabesi şudur:

"Def'a-i sâniye meşîhat-i / İslâmiyye'den münfasılen veda'i /âlem-i fani ve azm-i beka-i / câvidâni iden Cennet-mekân / firdevs-aşiyan merhum / ve mağfurünleh Dürrizâde / es-seyyid Abdullah Efendi Hazretlerinin / ruh-ı şerifleri çün el-Fatiha."

1244 Ramazan 17 (Mart 1829). Şeyhülislâm-ı esbak Dürrizâde Abdullah Efendi'nin oğlu Mekke-i Mükerreme kadısı Mehmed Şerif Efendi'nin eşi Naile Kadın.

1257 Rebiyülâhir 15 (Haziran 1841). Şeyhülislâm Dürrizâde Abdullah Efendi'nin eşi Ayşe Zîba Kadın.

1263 Rebiyülevvel 11 (27 Şubat 1847). Sütun şâhide. Rical-i Devlet-i Aliyye-i rütbe-i vâlâdan hâlâ Nişancı Ahmed Nureddin Efendi.

İdmancılar Üstadı Ali Faik Üstünidman Sofası:

Miskinler Tekkesi mevkiinde ve meşhur İsa Ağa Çeşmesi'nin arkasındadır. Faik Bey, ilk spor ve beden eğitimi hocası olup bu hususta iki eser yazmıştır. 1943 yılında doksan yaşında olduğu halde vefat etti. *(İstanbul Ans. 10/5494)*

1289 (1872). İstable-i âmire baş kâtibi Hacı İbrahim Efendi'nin eşi Cemile Hanım.

1291 (1874). Asakir-i şahane mirlivası el-hac siyahî Ahmed Bey.

1292 (1875). Emine Hanım. (Yazı bu kadardır.)

1294 (1877). Maliyeden Ahmed Efendi'nin eşi Saray-ı Hümâyun'dan çıkma Fesler Hanım.

1301 (1883). İstable-i âmire başkâtibi Hacı İbrahim Efendi'nin kızı miralay siyahî Ahmed Bey'in eşi Hadice Fitnat Hanım.

1305 (1887). İstable-i âmire başkâtibi Hacı İbrahim Efendizâde Ahmet Efendi.

1318 Kanunisâni 18 (1902). Bahriye Nazırı Moralı İbrahim Paşa'nın eşi ve Bahriye Ferikleri'nden Pirî Paşa'nın kızı Zehra Hanımefendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/165 İbrahim Paşa)*

1331 Kanunisâni (1915). Maliyeden Ahmed Neş'et Efendizâde Mehmed Mes'ud Bey. Ali Faik Bey'in babası idi.

1333 (1915). Mes'ud Bey'in eşi Hadice İsfendiyar Hanım.

Faik Bey'in eşi, Mora Hanedanı'ndan İbrahim Paşa'nın kızı Hoççanım.

1943 Ali Faik Üstünidman.

Düyûn-ı umumiye muhasebecisi Mes'ud Bey'in haremi idmanlar üstadı Ali Faik Bey'in valideleri Lalidûr Hanım.

Sofada sekiz sütun şâhide ve üç kitâbe vardır.

* * *

1231 (1816). Zerrinbaş sikkeli. Hazine-i Hümâyun ağalarından Hattat Ahmed.

1238 Safer 5 (22 Ekim 1822). Kafesî sikkeli ve tuğra kabartmalı. Haremeyn muhasebecisi Osman Naimi Efendizâde. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan İbrahim Müniba Efendi. 1215 Cim. tarihine bakınız. *(Sicill-i Osmânî, 4/517-518)*

1243 (1827). Rical-i Devlet-i Aliyye'den ser çavuşan-ı esbak, Kesriyelizâde Nu'man Beyefendi'nin necl-i necibleri hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun mektubî-i sadr-ı âli hulefasından es-seyyid Mehmed Es'ad Beyefendi'nin zevcesi Fatıma Piyale Kadın. 21 Ra. *(Sicill-i Osmânî, 4/571 Nu'man Bey; Cevdet Tarihi, Sabah Gazetesi Yay. 6/183)*

1263 Rebiyülevvel 11 (27 Şubat 1847).

Şeyhülislâm Dürrizâde Abdullah Efendi'nin şâhidesi.

Hey meded bulunmadı emr-i iznin bir çaresi
Âkibet bildim tekmil imiş meğer kim va'desi
Nice ruhanî ve cismanî tedbir etdiler
Gelse Lokman bilenin dolmuş ecel peymânesi
Lutfın ile yâ Hüda kıl meskenim bağ-ı cinân
Dâr-ı dünyada gezerken gül gibi nazik tenim
Ansızın ecel geldi ki, vermedi emn ü amân.
Rical-ı Devlet-i Aliyye-i rütbe-i vâlâdan hâlâ
Nişancı merhum ve mağfurunleh Ahmed Nureddin
Efendi ruhiçün el-Fatiha.

1270 Şın. 26 (1853). İki yüzünde de yazı olan sütun şâhide. Kethüda kalemi hulefasından ve Mabeyn-i Hümâyun Cenab-ı Şahane kâtiblerinden ve Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye âzasından İbrahim Edhem Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/314)*

1273 (1856). Alo Paşa yanında. Balıkpazarı'nda yağcı hacı Ali Ağa. Bunun yanında ve civarında 15 kadar şâhide vardır. Çoğu bakkalbaşı veya pazarcı esnafına aittir.

1274 (1857). Kapuağası Mahmud Ağa Camii imamı Hasan Efendi'nin eşi Süleymaniye Şeyhi Ali Şükrü Efendi'nin kayın validesi Zeliha Hanım.

1286 (1869). Hırka-i Saadet hadimlerinden Haftan Ağası el-hac İbrahim Kâmil Efendi.

Miskinler Tekkesi Çeşmesi arkasında idmancılar üstadı Ali Faik Üstünidman'ın kabir taşı ve kitabesi.

1287 (1870). Hazine-i Hassa-i Şahane muhasebecisi Ata Efendi'nin oğlu Hazine-i Celile ketebesinden Mehmed Rıza Bey.

1290 (1873). Nurifer Hanım.

1291 Rebiyülâhir 18 (Haziran 1874). Sikke kabartmalı. Tarikat-i aliyye-i Nakşiben-

İdmancılar üstadı Ali Faik Bey Aile Sofası.

diyye ve Kadiriyye fukarasından Hazine-i Celile-i maliye tahsilât memuru Rical-i Devlet-i Aliyye'den es-seyyid Mehmed Emin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/435)*

1293 Muharrem 24 (Şubat 1876). Kudema-yı vükela-yı fehamdan Koca Hakkı Paşazâde Hüdavendigâr Valisi Ahmed İzzet Paşa. Kitâbe Mısrîzâde imzalıdır. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 38 Asaf Süleyman)*

1303 (1885). Bir kuyu. Miskinler Tekkesi avlusunda idi. Şimdi, çeşmenin sol gerisindedir. Çok kullanıldığı bileziğindeki ip izlerinden anlaşılmaktadır. Kitâbesi Şudur:

Sâhibu'l-hayratdan esbak Kapudan Müteveffa Devletlû Mehmed Ali Paşa'nın Mahdumu şehriyarî damad Edhem Paşa'nın hayratıdır. 1303.
(Sicill-i Osmânî, 1/316)

1314 (1896). Demir parmaklıklı büyük sofa. Halep Rüsûmât Nazırı Hacı Zühdi Efendi'nin kızı ve Bab-ı Vâlâ-yı Seraskeri jandarma dairesinden Hüsnü Bey'in eşi Saide Hanım. Hacı Zühdi Efendi de 14 Zilhicce 1304'te vefat ederek buraya gömülmüştür.

1321 (1903). Vezir-i Pir-i mu'alla Aziz Paşa. İzzet Paşa'nın oğludur. Üsküdar'da Sultantepe'deki köşkünde vefat etti.

1325 (1907). Sokollu evlâdından İzzet Paşazâde Hakkı Paşa'nın oğlu Galib Bey'in eşi Ayşe Sıdıka Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/462 İzzet Ahmet Paşa, öl. 1293; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 837)*

1328 (1910). Görice Sancağı mutasarrıfı olup devlete pek çok hizmetler veren Hüseyin Şükrü Paşa.

1328 (1910). Üst yola yakın. Ferik Arif Paşa bin Mustafa Paşa.

1332 (1913). Ayasofya Cami-i şerifi kürsü şeyhi el-hac Ali Efendi'nin oğlu Ziyaüddin Efendi.

1336 Teşrinisâni 13 (1920). Saltanat-ı Seniyye'nin Roma Sefiri Hüseyin Kâzım Bey.

Süleyman Hilmi Efendi (Tunahan) Türbesi:

Yedi mermer üzerine oturtulmuş bir kubbeden ibarettir. Etrafı açıktır. Şâhide yoktur. Kendisi Silistreli olup hadis ve fıkıh alimi idi. 16 Eylül 1959 tarihinde Kısıklı'da vefat etti. Kabri her gün ziyaret edilmektedir. *(S. Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması 4-5 s. 447)*

Büyük Mermer Kitabe-1:

Mezarlık duvarı üzerinde olup vefat edenler alt alta yazılmıştır. Cadde tarafına bakan yüzü Ateş Oğlu Ailesi'ne, arka yüzü ise Çaylak Ailesi'ne aittir. Kitâbenin alnında:

"Kayseri Sancağı'na tabi Tavlisun Karyesi kadim hanedanından Ateş Hafız Mehmed Efendi ahfadına mensub aile kabristanıdır" diye yazılıdır. Ön yüzünde yazılı olan 15 isimden bazıları şunlardır:

Süleyman Hilmi Tunahan Hazretleri Türbesi.

1293 (1876). Ateş oğlu Şeyh Mehmed Efendi.

1295 (1878). Ferikandan Hilmi Paşa'nın annesi Ayşe Hanım.

1307 (1889). Ateş oğlu İsmail Efendi.

1325 (1907). Ferikandan Mustafa Hilmi Paşa'nın hemşiresi Esma Hanım.

1323 (1905). Mirliva Osman Paşa.

1331 (1912). Maarif Nezareti Mekâtib-i Gayrımüslim ve Ecnebiyye feriki dini bütün Mustafa Hilmi Paşa'nın eşi Behice Hanım.

1330 (1911). Ateş Oğlu İsmail Efendi'nin oğlu erkân-ı harbiye mirlivası Mehmed İzzet Paşa.

1331 Temmuz 13 (1915). Ateş oğlu Şeyh Mehmed Efendi'nin oğlu Ferik Mustafa Hilmi Paşa.

"Siyaseten katl edilen Tulumbacı Ali Beşe'nin şâhidesi.

Kitâbenin arka yüzünde de 15 isim yazılı olup biri şudur:

1284 (1867). Çaylak Ahmed Ağa.

Bunun üzerindeki kitâbe şudur:

"Kayseri Sancağı'na tabi Tavlasun Karyesi kadim hanedanından Çaylak ve Uzun Mustafazâdeler'in ahfad ve mensûbîni aile kabristanıdır."

Büyük Mermer Kitabe-2

Kitâbenin alnında şunlar yazılıdır:

"Tural hanedan-ı kadiminden ve Atabey eşrafından Menemenlizâde aile kabristanı"

Etrafı duvarla çevrili olup içine girilmez durumdadır. Kitâbede 12 isim yazılıdır. Bazıları şunlardır:

1232 (1816). Menemenlizâde Osman Bey.

1232 (1816). Menemenlizâde Osman Bey'in kardeşi Hamid Bey.

1290 (1873). Menemenlizâde Osman Bey'in diğer kardeşi Ahmed Bey'in oğlu Mehmed Tevfik Paşa.

1306 (1888). Mehmed Tevfik Paşa'nın eşi ve amcazâdesi Hamide Hanım.

1311 (1893). Mehmed Tevfik Paşa'nın kızı Ayşe Hanım.

Bu büyük mermer kitabenin arka kısmında gömülü olanlar:

1320 Zilkade 15 (13 Şubat 1903). Menemenlizâde Mehmet Tahir Bey. Şair ve yazar. Eserleri vardır. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 1818; M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 2/419)*

1941 Şam Başkonsolosu iken vazife başında vefat eden Necati Menemencioğlu'nun ve babası Tahir Bey merhumun kabirleridir. Vefatı, Leyle-i Kadir Pazartesi gecesi. Hemen yakınında,

1228 (1813). Ali Beşe'nin siyaseten katledildiği anlaşılmaktadır. Dolama kavuklu

şahidenin üzerinde şu kitabe yazılıdır:

Âh kaza-yı nâgihanî götürdü başımı / Rahm-ı şefaat itmedi atu'van benim genç yaşıma / Beni evlâd ü ıyalımden ayırdı bu felek / Yazdı hicr-i eftare ki bak mezarım taşına / Nev civan-ı nâmurad iken felek kıydı bana / Rûz-ı şeb âh eylesünler sakileyn yoldaşım / Peynirci İbiş Ağa'nın damadı Tulumbacı Ali Beşe.

1912-1853 Vahid Paşa.

1960-1893. Denizbank'ın kurucusu Yusuf Ziya Öniş.

(Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s.749)

Yine bu civarda bulunan diğer şâhideler şunlardır:

1309 (1891). Hademe-i Hassa-i Şahane mirlivası el-hac Mehmed Paşa'nın kızı Fatma Hanım. Diger kızı 1305 Emine Hanım.

1319 (1901). Fesli ve nişanlı şâhide:

Fani dünyada saâdetle bin yıl yaşasa
Gidecek ahrete çaresi yok bay ü gedâ
Nitekim bunda yatan zat kesirü'l-hasenat
Hademe Mir Livası Hacı Mehemmed Paşa
Çekdi dünyadan elen vermedi dü çeşmi emelin
Kaldı ancak işi Mevlâ-yı azimü'ş-şân'a
Dâr-ı ukbâya heman gitti Mehmed Paşa
1319

1325 Haziran (1909). Lâhit, fesli şâhide. Telli İbrahim Bey familyasından Seyfeddin Paşa.

1330 Ramazan 2 (15 Ağustos 1912). Parmaklık üzerinde levha:

"Şehiden vefat eden Saray-ı Hümâyun ağalarından el-hac Besim Ağa. (16 Ağustos 1328-1912)"

1331 (1913). Demir parmaklıkta levha:

"Serasker müsteşarı merhum Şerafeddin Efendi ve hazine-i hassa-i Şahane kuyûdât kalemi müdürü merhum Ragıb Bey'in oğlu Ahmed Hayrüddin Bey."

1339 Kanunievvel (1923). Harb-i umumide muharebatın bütün safhalarında ve İstiklal Harbi'nde zafere kadar fedakârane pek çok hizmet veren Ahmed Necati Bey.

1. Ada - E ve F Bölümleri:

Şatırzâde Hazîresi:

Miskinler Tekkesi mevkiinde, Şair Nâbî kabrinin sağ gerisinde ve Nasuhî Efendi hazîresinin hemen arkasındadır.

Hazîre, 18x22 adım ebadında olup etrafı, alçak, kesme taş duvar ile çevrilmiştir. İçinde gömülü olanlar şunlardır:

1200 Receb 19 (Mayıs 1786). Trabzonî Şatırzâde Hafızü'l-kurra el-hac Ahmed Efendi *(Sicill-i Osmânî, 1/269-270)*.

"Ahmet Efendi İstanbul'a gelip genel kültür hocası ve müderris oldu. Oğlu müderrisînden Mehmed Emin Efendi sadaret müftüsü olup sudûrdan Ali Meşreb Efendi'ye damad olmuştur. Kabri hazîrededir."

1201 (1786). Trabzonî reisü'l-kurra Semerkandî Hasan Efendi'nin kızı Saliha Hatun'un validesi Zeyneb Hanım.

1205 (1790). El-hac Ahmed Ağa.

1217 (1802). Şatırzâde el-hac Ahmed Efendi merhumun kayın validesi Ayşe Hatun.

1225 Safer 7 (14 Mart 1810). Şatırzâde Hafızü'l-kurra Ahmed Efendi'nin eşi Fatma Hanım.

1226 Receb 20 (10 Ağustos 1811). Büyük molla kavuklu. Kibar-ı müderrisîn-i kiramdan sadrazam müfettişi Şatırzâde Mehmed Emin Efendi. Kadıasker Ali Meşreb Efendiye damat olmuştur. Oğlu, Şeyhülislâm Arif Efendi olup, 1858'de öldü. Kabri, Edirnekapı dışında ve Bahir Mustafa Paşa Tekkesi Camii hazîresindedir.

1229 Zilhicce 9 (22 Kasım 1814). Kibar müderrisîn-i kiram zeviü'l-ihtiramdan Şatırzâde Mehmed Es'ad Efendi'nin eşi Ayşe, nam-ı diğer Şems-i Kamer Kadın.

1250 C. âhir 5 (9 Ekim 1834). Molla sarıklı. Merhum Şatırzâde Mehmed Emin Efendi'nin oğlu müderrisîn-i kiramdan Mehmed Es'ad Efendi.

Mirahur-i evvel Çerkes Mehmet Beyefendi'nin eşi Mahbube Hatun'un nefis hatlı şâhidesi. Taş işçiliği enfestir.

1273 Ramazan (Nisan 1857). Molla sarıklı. Şatırzâde Es'ad Efendi'nin oğlu olub Meşreb Efendi torunu denmekle maruf Mekke-i Mükerreme payeli Mehmed Emin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/432)*

1295 (1878). Molla sarıklı. Kitâbesi şudur:

Mirahur-i evvel Çerkes Mehmet Beyefendi aile sofası.

Bu merkad-i mağfiret-meşhun / Adn-i aşiyan Hekimzâde / Ali Paşa neslinden ve sabıka / Ha'iz-i makam inka Sıdkızâde / Ahmed Reşit Efendi hafidi / ve Şeyhülislâm-ı esbak / Arif Efendi'nin necl-i sa'idi / olub def'a-i salise Rumeli / sadaretinde irtihal-i dar-ı na'im / iden Mehmed Sıddıki Bey / Efendi'nin kabri şerifidir. Kitâbe Mısrî imzalıdır. *(Sicill-i Osmânî, 3/227)*

1312 Muharrem 22 (26 Temmuz 1894). Meşahir-i ulema-yı ızamdan Şeyhülislâm-ı esbak Arif Efendi'nin necl-i ekremleri kibar sudûr-ı fehamdan Sıddıki Bey merhumun hafide ve kerimesi ve Darü'l-muallimat me'zunlarından ve üçüncü rütbeden Şefkat Nişanı sahibi ve Ceyb-i Hümâyun kâtiplerinden Tahsin Bey'in eşi ve pek genç iken vefat eden Suad Hanım. Ayak taşında altı mısralı bir şiir vardır.

1314 Muharrem 25 (Temmuz 1896). Şeyhülislâm-ı esbak Arif Efendizâde Kazasker müteveffî Sıddıki Bey'in necl-i necibi Hariciye Nezareti memurlarından nümûne-i ahlâk ve irfan Mehmed Adnan Bey. Bu yazının üstünde sekiz mısralı bir şiir vardır.

Sofanın arkasında:

1209 (1794). Trabzonlu tüccar-ı hass Dünbayizâde Hüseyin Ağa.

Şair Nâbî Kabri ve Çevresindeki Şâhideler:

1124 (1712). Meşhur Şair Nâbî Yusuf Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/530)*. Kabri son senelerde yenilenmiştir. Kendisinin hayatta iken "zikr eylediği" Farsça kitâbesi şudur:

Hak Dost
Çün ruh-ı kemin-i Nâbî der lücce-i nur âmed
Ez tenki ten varest ber dâr-ı şürûr âmed
Tahkik şinâsân-ı ma'na-yı şuhûd u gayb
Guftend peş tarih Nâbî behûzur âmed.
Merhum Nâbî Efendi ruhiçün el-Fatiha.
Sene 1124

(Dîvân-ı Nâbî, s. 117; Merâkıd, s. 36)

1240 (1824). Şair Nâbî'nin arkasında Serbostaniyan-ı hazreti şehriyarî Osman Ağazâde Salih Sufyan Bey.

1301 (1883). Yahya Efendi türbedarı el-hac Mehmed Nuri Şemseddin (k.s.) Hazretleri bendegânından ve sahhaf esnafından el-hac Mehmed Efendi.

1958 Şair Nâbî Efendi'nin solu. Amiral Vâsıf Temel. Doğumu 1869. Üsküdar'da güzel bir köşkü vardır.

Şeyh Nasuhî Efendi Hazîresi:

1065 (1654). Kutbü'l-ârifîn eş-şeyh Nasuhî Efendi Hazretlerinin valide-i muhteremesi Afife Hanım.

1277 (1763). Şaban-ı Velî bendegânından Hazreti Nasuhî Dergâhı'nda vefat eden tabib el-hac Raif Efendi'nin babası Derviş Mehmed Efendi.

1352 Zilkade 18 (Mart 1934). Şeyh Nasuhî Efendi evlâdından eş-şeyh Ahmed Mehmed Kirameddin Efendi. Doğumu 1274 (1857).

Mirahur-ı Evvel Mehmed Bey Sofası:

1202 (1787). Kâtibî sikkeli. Mirahur-ı evvel Çerkes Mehmed Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/264)*

1221 (1806). Güzel taş ve yazı. Mirahur-ı evvel-i hazreti şehriyarî Çerkes Mehmed Bey'in eşi Mahbube Hatun. Kızı Ayşe Hanım. 1226 (1811) Za. Gurre.

1237 Receb 22 (Nisan 1822). Kâtibî. Dergâh-ı Âli gediklilerinden Tokad Voyvodası Ebu Bekir Ağa.

Mirahur-ı evvel Mehmed beyefendi sofasından biraz uzakta ve Melek Baba Türbesine giden yol üzerinde, betona gömülü bir taşta, *"Sabıka Mirahur-ı evvel Çerkes Mehmed Beyefendi'nin ikinci kadını……"* diye yazılıdır.

1240 N. 7 (25 Nisan 1825). Mirahur-ı evvel Çerkes Mehmed beyefendi sofası önünde, nefis yazılı ve 14 mısralı şâhide:

"Bilürsün kimse bâki değil bu dâr-ı dünyada"

diye başlayan kitâbe:

Trabzonî Nakibü'l-eşraf el-hac Sadık Efendi'nin kızı ve Alozâde el-hac Haşim Efendi'nin zevcesi Fatıma Hanım,

diye sona ermektedir.

Şair Nâbî Efendi'nin kabri ve şâhidesi.

Nazikî Efendi Sofası:

Basit krokide gösterilen 1 Nolu yerdedir.

1292 gurre-i Safer (9 Mart 1875). Sikke kabartmalı. Hâzâ kabr-i Ali Rıza Efendi ibni'ş-şeyh Ahmed Nazikî Efendi.

Nazikîzâde Hüseyin Hüsnü Efendi aile kabristanında;

1304 (1886). Nazikîzâde Hüseyin Hüsnü Efendi'nin annesi Hadice Hanım,

1307 (1889). Nazikîzâde Hüseyin Hüsnü Efendi'nin kızı Fatma Şaziye Hanım ve

1345 (1926). Nazikîzâde Hüseyin Hüsnü Efendi'nin eşi Ayşe Aşkıniyaz Hanım'ın kabirleri vardır.

* * *

1129 (1717). Kurban bayramında vefat eden Sekbanbaşı Üsküdarî el-hac Abdullah Ağa.

2. Ada Nazikî Efendi sofasında Şeyh Ahmet Nazikî Efendi'nin oğlu Ali Rıza Efendi'nin şâhidesi.

1138 gurre-i Ramazan (3 Mayıs 1726). Sikkeli dört köşe şâhide. Kütahyalı es-seyyid Mehmed Evliya.

1140 (1727). Kâtibî sikkeli. Kudema-yı Yahya Efendizâde Feyzullah Efendi.

1141 (1728). Mısır kuzatından Mehmed Efendi.

1143 (1730). Aşçıbaşı kebabcı Ali Ağa.

1154 (1741). Büyük sikkeli. Pir-i salah-ı ittisaf Hasan Efendi.

1175 (1761). Silâhdar-ı şehriyarî Bosnevî el-hac Hüseyin Ağa.

1176 Safer 15. (Eylül 1762). Sadr-ı Âli Solak Ali Ağa.

1178 (1764). Tatlıkuyu Camii imamı Mehmed Said Efendi.

1194 Şın 29 (30 Ağustos 1780). Silâhşor-i hazreti şehriyarî Sa'atî el-hac Ali Ağa.

1213 (1798). Cidde Valisi hacı Ahmed Paşa'nın kızı Fatma Hanım. Yanında aynı kitâbeyi havi iki kızının taşı daha vardır ki, yarıya kadar toprağa gömülüdür. Bu taşların karşısında fakat 2. Ada'da yol kenarında;

1211 Şevval gurre (30 Mart 1797). Kâtibî sikkeli, sabıka Bolu Voyvodası sâniye Cidde valisi el-hac Ahmed Paşa'nın ve,

1218 (1803) tarihinde vefat eden kâtibî sikkeli, Bolu Voyvodası el-hac Ahmed Paşa'nın hazinedarı el-hac İbrahim Ağa'nın ve Ahmed Paşa'nın bir kızının daha kabirleri vardır ki, 1214 (1799) tarihinde vefat eden Ayşe Hanım'a aittir. *(Sicill-i Osmânî, 1/274)*

1217 (1802). Sikkeli. Varoğlu Hasan Kapudan.

1231 (1816). Melek Baba Türbesi yanı, Mevlevî sikkeli. Tarikat-i Kadiriyye fukarasından eş-şeyh es-seyyid Ahmed Baba.

1241 Muharrem 12 (Ağustos 1825) ..... halifesi Mehmed Şemseddin Efendi'nin eşi

Naile Hanım.

1352 (1933). Nasuhî Dergâhı Şeyhi aşık-ı ehl-i beyt es-seyyid eş-şeyh Ahmedî Mehmed Kerameddin Efendi. Tarih-i veladetleri: 1274 (1857). Vefatı: 18 Zilkade 1352 yevm-i Salı.

1918-1894. Mustafa Mazhar Bey'in kızı Fatma Hediye Hanım.

1941-1881. Şeyh Kirameddin Efendi'nin oğlu Şemseddin Nasuhîoğlu.

1941-1847. Emir Sultan ahfadından ve Hazine-i Hassa müdürlerinden Mustafa Mazhar Bey.

1955 Mustafa Mazhar Bey'in eşi, Fatma Nazperver Hanım.

1973-1891. Nasuhî ahfadından Şeyh Kerameddin oğlu Nasuhîzâde Rükneddin Bey.

1974-1903. Mustafa Mazhar Bey'in kızı Rükneddin Bey'in eşi Zehra Mediha Hanım.

1974-1885. Şeyh Kerameddin Efendi'nin oğlu Alaeddin Bey. Karacaahmet Mezarlığı'nın duvarlarını büyük bir sabırla şimdiki şekliyle yenilemiştir.

* * *

Bu sofanın solunda bulunanlar:

1202 Rebiyülevvel 20 (Ocak 1788). Sikkeli. Haseki Mustafa Ağa'nın mektebi hacesi Şeyhü'l-kurra Hafız Çil Osman Efendi. Mustafa Ağa mektebi Üsküdar'da idi.

* * *

1271 Şaban 19 (Mayıs 1855). Defterhane-i âmire kalemi ketebesinden Ahmed Sabit Efendi'nin oğlu Derviş Mustafa Sabit Efendi.

1271 (1854). Gedikpaşa civarında Esiri Kemal Mahallesi imamı ve sahaflar şeyhi Abdülhalik Efendi.

1282 (1865). Sultanahmet'te Üçler Mahallesi sakinlerinden ve Ayasofya-i kebir hocalarından Kastamonili el-hac Ahmed Hilmi Efendi.

Üsküdar Mutasarrıfı Hamdi Bey Sofası:

Burada bir mermer kitabe üzerine yeni yazı ile şunlar yazılmıştır: "Amasya Mütesellimi Hacı Esat Ağa torunu Ahmet Bey ve eşi Rukiye Hanım'ın mahdumları Üsküdar Mutasarrıfı Hamdi Bey ve yeğeni Amasya eşrafından emekli Komiser Namık Yeğenoğlu. Doğ. 1895 - Vefatı: 21.2.1967"

Demir parmaklık üzerindeki bir mermer levhada da eski yazı ile yazılmış şu şiir bulunmaktadır:

Nûş idüb câm-ı kazâdan şerbeti
Eyledi fâni cihândan âh uzleti
Kalmadı vaktim vasiyyet edeyim
Verdi Hakk bana Şehadet Devleti

Hamdi Bey'in neden dolayı şehit olduğu öğrenilememiştir. Üç gün sonra meydana gelen 31 Vak'ası ile ilgili olabilir. *(Resmi için Turgut Çeviker, İbrat Albümü, İstanbul 1991, s. 146)*

İki sütun şâhide üzerindeki kitabeler şunlardır:

1327 Rebiyülevvel 6 (28 Mart 1909). Kelime-i Tevhid'den sonra, Amasya eşrafından Hasan Beyzâde Üsküdar mutasarrıf-ı sâbıkı Hamdi Bey. 13 Nisan 1325

Üsküdar mutasarrıfı Hamdi Bey Sofası.

▲ Melek Baba Türbesi.

Melek Baba Türbesi:

Mezarlık Şefliği binasından Yanık Ömer Kapısı'na giden iki yolun birleştiği köşede olup etrafı ve üstü demir parmaklık ile çevrilmiştir.

Sikkeli baş taşı üzerindeki kitâbe şudur:

Sûziş-i firâkât ile bir mürşid-i kâmil ercümend
Eyledi nây gibi dağ-ı sinesin delik delik
Bahr-ı vahdetde sidef saray nusret-i Hakk olub
Sebhe dürr-i ricalullaha oldu münselik
Göçdü iklim-i bekaya didi tarihin Rıza
Nakşibendî Halik-i râhda Abdü'l-Melek.
Kutbü'l-ârifîn mevlâna aziz-i muhterem eş-şeyh Abdü'l-Melek en-Nakşibendî kuddise sırruhu'l-Ehad Hazretleri
1117 (1705)

1330 Muharrem (Aralık 1911). Maden mutasarrıfı Ahmed Muhtar Bey'in kızı Üsküdar Mutasarrıf-ı sâbıkı merhum Hamdi Bey'in halilesi Emine Nafia Hanım.

1339 (1920). Tulumba ve hortum kabartmalı taş. Mabeyn-i Hümâyun Tulumbacı ustalarından Hocapaşalı Kalaycı Mehmed Usta'nın oğlu el-hac İsmail Usta.

Baş tarafında da aynı kitâbe vardır. Bu zamanla silindiğinden yukarıdaki kitâbe yazılmıştır. Hayatı hakkında bir bilgimiz yoktur. Halk bu zata *Melek Baba* diyor.

Türbe içine konmuş 1125 (1713) tarihli taş, Mustafa Dede'ye aittir.

Türbe dışında hamzavî taş üzerindeki kitâbe

▶ Mütercim Asım Efendi sofası.

şudur:

Kanı ol nail-i kenz-i ma'arif arif-i dânâ
O kan-ı dürr-i sırr-i Nakşibend ü mahzen-i ma'na
Rical-i gaybveş çeşm-i cihandan eyledi gaybet
Tarik-i rah-ı infa idi âhir itdi istihfa
Göçüb Hacı Mehmed Arif a'ni cây-ı kesretden
Nüzûl itdi seray-ı vahdete ol vasıl-ı Mevlâ
İrişdi ravza-i ünse makam-ı layemûtune
Veli fevt oldu sandı halk Hakk kıldı anı ihyâ
Fedaî bu du'a ile didi tarihimi ahbab
Harim-i dergehini ide yâ Rab Hacı Arif câ.
Kutbü'l-ârifîn mevlâna aziz-i muhterem eş-şeyh Hacı Mehmed Arif en-Nakşibendî kuddise sırruhu'l-ali Hazretleri
1145 (1732)

(Merâkıd, s. 18)

Türbenin hemen yanında:

1153 (1740). Sabık Kuşhane ustası Halil Ağa.

1151 (1738). Hamzavî taş. Divitçilerli Resul Beşe oğlu el-hac Mehmed Ağa.

Mütercim Asım Efendi Aile Hazîresi:

Mezarlık İstasyon Şefliği'nden gelindiğine göre, burası ile Yanık Ömer Kapısı arasında, dört yolun birleştiği yerde ve Şehitlik kapısı'na giden yolun sol köşesindedir. Biraz ileride Melek Baba'nın açık türbesi bulunmaktadır. Yanık Ömer Kapısı, İbrahim Ağa Yolu üzerindeki üçüncü kapıdır.

9x12 adım boyutlarında olan aile sofasının etrafı, çok alçak bir duvar ile çevrilmiştir. Buradaki şâhideler şunlardır:

1235 Safer 9 (27 Kasım 1819). Şâhide büyük molla sarıklı olup Arapça kitâbesi nefis bir hat ile yazılmıştır. Kitâbe şudur:

"Ve le ni'me dâru'l-müttekîn"
Hâzâ kabrü fâzılu'z-zeman ü vahid
Üd-devran Mütercimu'l-Kamus
Ül-Muhît ve'l-Burhanu'l-Katı've mütercim
Üs-Siyeri'l-Manzumeti'l Halebî ve şârih-i
Manzumetü'l-Emâlî ve sahibu't-tesânif
Fi'l-fünûni'l-mütenevvia an vâlidünâ
Ve ustadunâ Ebu'l-Kemal el-hac
Es-seyyid Ahmed Asım el-Ayntabî me'mûrü
Fî tahrir-i vekayiu'd-devleti'l-Mahmudiyeti'l
Osmaniye sabıka. Rahmet'ullahi aleyhi ilâ
Yevmi'l-beka. Li rûhihî el-Fatiha.
Sene 1235 fî Safer 9

(Sicill-i Osmânî, 3/283; Merâkıd, s. 12-13; F. Babinger, Osmanlı Tarih Yazarları, s. 369; İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 54)

1235 Muharrem 10 (29 Ekim 1819). Mütercim Asım Efendi'nin oğlu İsmail Nevres. Müderris iken 18 yaşında vefat etmiştir. Kitâbesi şudur:

"Ve hüve'l-Gafûrü'r-Rahîm"/"Ve hüve'l-Afuvvü'l-Kerîm" Kad intekale ilâ rahmeti rabbihi'r-Rahîm / Es-seyyid İsmail Nevres ibnü' / s-seyyid Ahmed Asım gafer-Allahü leh / ve ahsene ileyhi ve efâda sicale rahmetihi aleyh. Âmin.

Mütercim Asım Efendi'nin muhteşem şâhidesi.

1258 Zilhicce 25 (27 Ocak 1843). Fesli. Kitâbesi şudur:

Âh kim göçdü yine bir seyyid-i vâlâ neseb
Ya'ni kim Hamid Efendi mazhar-ı feyz-i ecel
Bi'l-kemal Asım Efendizâde idi zât-ı pâk
Zahir idi sırrı ebihi hemçu misl-i bî bedel
Taat-ı Bari'de geçürmüş idi ömrün heman
Ravzasın ide münevver Hazreti Hakk azze cel
Zühd ü takva ile mevsuf-ı fazl ü kemal idi ol
Rağbet etmezdi cihana eyledi kat'i emel
Ruhunu firdevsde gör bir melek tarih didi
İzz-ile Hamid Efendi arş-ı rahmanı mahal
Sene 1258 fî Zilhicce 25

(Sicill-i Osmânî, 2/107)

1259 Muharrem 25 (25 Şubat 1843). Asım Efendi merhumun / halile-i muhteremeleri merhume / ve mağfurun-leha Cennet-mekân / firdevs- aşiyan / Kerime Hanım'ın ruhi çün / el-Fatiha.

1261 (1845). Hamid Efendi merhumun duhter-i pakizesi, Süleyman Bey'in eşi Fatma Hanım. Tarih mısraı şudur:

"Ol Fatıma Hanım pek genc idi kıldı behceti cilvegâh"

1262 (1846). Asım Efendizâde Hamid Efendi'nin eşi Safiyye Hanım. 1262 N. selh (22 Eylül 1846)'da vefat etmiştir.

1262 Zilkade 5 (25 Ekim 1846). Hamid Efendi merhumun duhter-i pakizesi, hem Süleyman Bey'in zevcesi.

"Ah Emine Hanım pek genc idi kıldı behceti cilvegâh"

1309 Muharrem 20 (26 Ağustos 1891). Ayıntab hanedan-ı kadîminden ve Rumeli Beylerbeyi payelilerinden esbak Malatya Mutasarrıfı Cenanizâde Mehmed Rasim Paşa.

1319 (1901). Şuara-yı benam ve ulema-yı azam zevil-i ihtiramdan Bab-ı ali Buharî-i şerif karii hace İbrahim Re'fet Efendi.

Merâkıd-ı Mu'tebere-i Üsküdar adlı eserde, kabrinin bu sofada olduğu belirtilmiştir. Yapılan aramada taşına rastlanmadı. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri s. 1382)*

İnal, vefatının 14 Cemaziyelâhir 1321 tarihinde olduğunu belirtmiştir.

1325 Şevval 15 (21 Kasım 1907). Hicrî Efendi. Kitabesi şudur:

Efazıl-i ulemadan olup kuvve-i hafıza / ve istihracı hayret bahş-ı ukûl / ve ale'l-husus ilm-i kelâm'da / hace-i küll ü fuhul olan Süleymaniyeli / Hicrî Efendi'nin kabri şerifleridir.

Müşarün'ileyh kalemen dahi haiz-i / iktidar bir dürri fazilet insan idi.
Tarih-i veladeti: 1253 (1837).

Hicri Efendi, Hacı İbrahim Refet Efendi'nin kabrine gömülmüştür. Refet Efendi Şairdi.

2. ADA

2 Ada - G Bölümü:

Ekmekçibaşı Hazîresi:

Cenaze İstasyon Şefliği binasının arkasında, Harmanlık Kapısı'ndan Şehitliğe giden yol ile Melek Baba Türbesi'nin üzerinde bulunduğu yolu, biribirine bağlayan kısa yol üzerinde olup perişan durumdadır. Burada 12 şâhide bulunmaktadır. Hemen sol tarafında ve yolun kenarında Yemişçi Hasan Paşa'nın lâhdi vardır. Lâhit 1970'li yıllarda parçalanmıştır. Enkazı duruyor.

Hazîredeki şâhideler şunlardır:

1257 (1841). Drama Nazırı İsmail Ağa'nın eşi olup genç yaşında vefat eden Fatma Hanım. Tarih beyti şudur:

Yazdı gözyaşıyla Lutfî cevher tarihini
Azm-i dâr-ı Adn itdi Fatıma Hanım heman
1257

1259 M. (Şubat 1843). *"İstable-i âmire payelilerden esbak Drama Nazırı İsmail Ağa"*

Lâhdinin yalnız baş tarafı kalmış olup üzerinde çok püskullü fesi vardır. Ön yüzündeki nefis yazı 10 mısradır ve Hattat Mısrî'nin eseridir. Baş taşının sağ yan yüzüne 1259 tarihli yukarıdaki kitâbe yazılmıştır. Sol yüzüne de aynı yazı yazılmıştır. Fakat tarihi 1286'dır. Lâhdin bu ta-

rihte onarıldığı anlaşılmıştır.

Ön yüzündeki kitâbenin tarih beyti şudur:

Cevher âsâ söyledim târih-i zîba Hafızâ
Kasr-ı firdevs olsun İsmail Ağa'ya bezm-i gâh
Muharrem 1259

İsmail Ağa, Kavalalı'dır. İlerleyerek Kapıcıbaşı ve 1246 (1830)'da Filibe Muhassılı sonra Drama Nazırı oldu. Damadı, Mekkizâde Şeyhülislâm Mustafa Asım Efendi'dir. Oğulları, Mustafa ve Asım Beyler olup mültezim (devlete ait bir geliri götürü olarak üstüne alıp toplayan) idiler.

1260 Sad. (Şubat 1844). Çukurhanda astar tüccarı el-hac Mehmed Ağa.

1277 (1860). Drama Nazırı İsmail Ağa'nın diğer damadı Şerif Ağaoğlu Ahmed Nazif Bey.

1288 (1871). Tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyye bendegânından Etmekciler kethüdası el-hac İbrahim bin Ahmed Ağa.

1290 (1873). Ekmekcibaşı el-hac İbrahim Ağa'nın kızı Fatma Zekiye Hanım.

1300 (1882). Hâcegân-ı Dîvân-ı hümayundan Mustafa Ağa.

1309 Şaban (Mart 1892). Nakşibendiyye bendegânından Etmekciler kethüdası el-hac İbrahim Ağazâde, Hariciye odası mektubî-i ser halifesi Mustafa Sabit Bey.

1322 (1904). Ekmekcibaşı Merhum Hüseyin Hüsnü Efendi'nin kızı ve Techizat-ı Askerî Nezareti muhasebe mümeyyizi el-hac Rıza Bey'in eşi hace Emine Perver Hanım.

Ekmekçibaşı Sofası karşısındaki sokak, '*Eski Ekmekçibaşı*' adını taşımaktadır. Burada konakları olmalıdır. Sofanın sağ tarafında ve hemen yanında;

1194 (1780). Hâlâ İmam-ı evvel-i şehriyarî Mehmed Said Efendi'nin eşi Zeliha Hanım.

1195 (1781). Eyyüb-i Ensarî Kadısı İmam-ı evvel Hazreti şehriyarî Mehmed Said Efendi'nin kabirleri vardır. *(Sicill-i Osmânî, 3/33)*

1130 (1718). Habib Dede.

1145 (1732). Şâhidesi Kafesî destarlıdır. Nişancıpaşa kethüdası Haytalı Mehmed Efendi. Nişancı Mehmed Paşa'nın Tuzla, Aydınlı Köyü'nde büyük bir camii vardır. *(Sicill-i Osmânî, 4/213-214)*

Taş işçiliğinin nefis örneklerinden olan bu şâhidelerin özenle korunması gerekir.

1164 (1750). Kafesî destarlı. Hane-i ..... kâtibi Ali Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/537)*. D-E noktaları arasında.

1168 (1754). Hamzavî taş. Bezirgânbaşı eşi Havva Hatun. Yanında Bezirgânbaşı Hacı Hüseyin Ağa'nın gömülü taşı var.

1176 (1762). Kâtibî. Enderun-ı Hassa kilerağası Feyzullah Ağa.

1178 (1764). Hassa Odabaşısı Hacı Ali Ağa. Arkası dilimli, önyüzü düz büyük bir kavuğu vardır.

1182 (1768). Kafesî destarlı. Hatti Efendi'nin yeğeni sabıkan piyade mukabelecisi Visali Ahmed Efendi *(Sicill-i Osmânî, 2/280 Hatti Mustafa Efendi)*.

1189 (1775). Kâtibî. Enderun-ı Hümâyun hane-i hassadan Uzun Hüseyin Ağa.

1195 (1780). Sultan Ahmed imaretinde aşçıbaşı Hacı Mustafa Efendi.

1195 Receb 7 (Haziran 1781). Kâtibî. Defterhane-i Âmire kisedarı Himmetî Hüseyin Efendi.

1199 (1785). Kâtibî. Hala Sultan aliyyetü'şşan kethüdası iken vefat eden Dergâh-ı ali Kapıcıbaşıları'ndan el-hac Osman Ağa. Rebiyülâhir. Yanında babası Mehmed Ağa 1170 (1756). *(Sicill-i Osmânî, 3/424)*. C-D noktaları arasındadır.

1200 B. 15 (Mayıs 1786). Kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn eş-şeyh es-seyyid Mahmud Hüdâyî Efendi (k.s.) Hazretlerinin asitane-i celilelerinde mütevelli vekili Molla İbrahim Dede.

1203 (1788). Muhaddisîn-i kiramdan ve müfessirîn-i azamdan Şafiî Müftüsü Attarzâde es-seyyid Mehmed el-Hüsnü Efendi Hazretleri.

1206 (1791). Enderun-ı Hümâyundan hane-i seferli ağalarından berber Hafız Mustafa Ağa. Rebiyülâhir.

1207 Muharrem 13 (Ağustos 1797). Büyük uzun kavuklu. Sabıka hassa odabaşısı: *"Rah-ı Hakk'a yüz çevirdi hace Hüseyin Ağa"*

1217 Ramazan 2(Aralık 1802). Zerrinbaş. Hâlâ Darü's-saâdetü'ş-şerife Ağası Halil Paşalı Bilâl Ağa (Kabri, Eyüp Mihrişah Valide Sultan'ın Türbesi hazîresindedir) gulâmı hazine-i hümayun ağavatından çukadar-ı hazreti şehriyarî İdris Ağa.

1217 Rebiyülevvel 1 (Temmuz 1802). Kâtibî. Enderun-ı hümayundan hane-i hassa ağalarından Niğdeli Osman Ağa.

1217 Safer 1 (Nisan 1802). Büyük düz yüzlü kavuklu. Enderundan hazinedarbaşı Zeytunî Ömer Ağa.

1217 (1802). Büyük uzun kavuklu. Babü's-saâde ağalarından kilercibaşı Karayakalı Mehmed Ağa.

1220 Zilkade 26 (Şubat 1806). Zerrinbaş. İzzet Paşalı Cündi Selim Ağa.

1223 Ramazan 7 (Ekim 1808). Enderun-ı Hümâyun'dan rikabdar-ı hazreti şehriyarî Mehmed Enis Bey.

1229 (1814). Hazine-i Hassa ağalarından Cündi Gürcü Mustafa Ağa.

1244 Muharrem 15 (Temmuz 1828). Kâtibî. Sadr-ı esbak Laz Ahmed Paşa'nın yeğeni ser bevvabin-i dergâh-ı mu'alla Ahmed Beyefendi.

1252 Rebiyülâhir (Temmuz 1836). Fesli. Ekmekçi sofası arkası biraz aşağıda. Silâhdar-i hazreti şehriyarî Mehmed Ağa. Eşi, Dilpezir Hanım 1260.

1329 (1911) Yanya eşrafından Koca Arslan Paşa sülâlesinden Murtaza Bey'in kızı Fazıla Hanım.

1931 Prof. Dr. İsmail Besim Paşa.

Altunizâde Sofası:

1258 (1842). Emsalsiz hat. Hazreti Şeyh Sultan Abdülkadir Geylanî neslinden Hafızü'l-Kur'an el-hac es-seyyid Mahmud Nakşibendî (k.s.) Rebiülevvel. Ketebe, Mehmed Rıf'at Mısrî.

1275 (1858). Şehbender es-seyyid el-hac Hafız Mahmud Efendi'nin eşi nesl-i Hazreti Mevlâna'dan Şerife Zekiye Hanım.

1284 Şevval. 7 (Şubat 1868). Şehbender Mahmud Nakşibendî Efendi'nin oğlu el-hac İbrahim Edhem Efendi.

1287 (1870). Nakşibendiyye'den Bekir Sami Efendi'nin annesi Ümmü Gülsüm Hanım.

1297 (1880). Nakşibendiyye'den Bekir Sami Efendi.

1308 (1890). Tarikat-i aliyye-i Halidî meşayihinden salik-i rah-ı şeriat vakıf-ı esrar Mehmed Emin Vuslatî Efendi. Eşi Hace Hayriye Hanım. 1320.

1316 (1898). Üsküdar bidayet mahkemesi azasından el-hac Bekir Sami Efendi'nin eşi İbrahim Edhem Efendi'nin kızı Fatma Zehra Hanım.

1318 Zilhicce (Mart 1901). Kudüs vali-i esbakı.....zâde Hafız Ahmed Paşa'nın oğlu Dîvân-ı Hümâyun evrak memuru Mustafa Vâsıf Bey. Sofa burada son bulmaktadır.

1935-1872. Bestekâr Ali Rif'at Çağatay *(Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 1/135)*.

Kadızâde Sofası:

Harmanlık Kapısı ile Şehitlik Camii arasında ve camiye giderken sağ tarafta ve Terkos Çeşmesi'nin arkasındadır.

1102 (1690). Aşçıbaşı Ahmet Ağa.

1116 (1704). Etrafı demir parmaklık ile çevrili türbe. Şâhidesi çok nadirdir. Kitâbesi uzun olup tarih mısraı şudur:

Na'il-i sırr-ı beka Seyyid Mehmed-i Nakşibendî
1116

Hâcegân-ı Nakşibendiyye'den Ebu Abdullah Mehemmed Efendi, Semerkandlı idi. *(Sicill-i Osmânî, 4/204)*

1190 (1776). Babü's-saâde ağaları'ndan Ser Kilercibaşı el-hac Ahmet Ağa.

2. Ada G Bölümü'nde Aşçıbaşı Ahmet Ağa'nın 1120 (1690) tarihli şâhidesi.

Nakşibendî Şeyh Mehmet Efendi'nin 1116 (1704) tarihli şâhidesi.

2. Ada G Bölümü'nde Muzıka-yı Hümâyun'dan Osman Paşa.

1191 (1777). Merhum ve mağfur / el-mahtac ilâ rahmeti Rabbi' / l-gafur Kalyonlar / Başhalifesi el-hac / Ömer Efendi'nin ruhi çün / el-Fatiha / 1191. Kabir, A-C noktaları arasındaki yolun takriben ortasında ve yoldan 35 adım içeridedir. Ömer Efendi'nin Fenerbahçe Stadyumu yakınında ve Bağdad Yolu üzerinde namazgâhı ve çeşmesi vardı.

1208 (1793). Enderun-ı Hümayun'dan Lâle Hafız Osman Ağa.

1261 (1845). Kadızâde es-seyyid Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu Hafız Mehmed Salih Efendi.

1266 gurre-i Safer (Aralık 1849). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Hüseyin Hüsnü Beyzâde Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Ahmed Kâmil Beyefendi.

1267 (1850). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan mektubî-i sadr-ı âli Hüsnü Beyzâde el-hac Abdullah Bey.

1286 Rebiyülâhir 15 (25 Temmuz 1869). Fesli şâhidesi Mevlevî sikke kabartmalıdır. Kitâbesi şudur:

Hayf kim Osman Paşa-yı mekârim meşrebin
Bende-i Molla-yı Rum itmiş idi zaten Hüdâ
Enderûn içre bulub neşv ü nemâyı iktidar
Sınıf-ı musikada nakl itdi olup Mirlivâ
"İrcii" emrin teka'üdlük deminde gûş idüb
Eyledi Mevlâ yolunda Hakk diyüb canın fedâ
Ateş-i hasretle ağlatdı bütün ensâbını
Ruhunu Kevserle koldursun Cenab-ı Kibriya
Katre-i rahmetle yaz tarih-i sal fevtini
Oldu rihlet eyleyüb me'va Osman Paşa
1286

1301 (1883). Üstaz-ı küll Ispartalı Hafız Hüseyin Sabri Efendi'nin damadı ve Selimiye Camii imam-ı sânisi Paşakapısı dahilinde Mülkiye Mektebi muallimi Hafız İsmail Hakkı Efendi

1305 (1887). Mızıka-i Hümâyun mirlivası merhum Osman Paşa'nın eşi Ayşe Sıdıka Hanım. Aynı taşın devamı, Mızıka-i Hümâyun Mirlivası Osman Paşa'nın kızı Ayşe Maide Hanım.

1309 (1891). Üsküdar'da Selimiye Camii imamı ve Fıstıklı Mektebi muallimi üstaz-ı küll Ispartalı es-seyyid el-hac Hafız Hüseyin Sabri Efendi.

1315 Safer 3 (4 Temmuz 1897). Afganlı Şeyh el-hac / Ali Haydar Efendi'nin / ruhiçün Fatiha. Küçük bir taş olup Şehitlik Camii önünde iken buraya getirilmiştir.

1325 Şevval 11 (Kasım 1907). Emsalsiz güzel bir taş ve mükemmel bir hat. Selimiye Camii imamı Hafız Fehmi Efendi'nin eşi Şehide Emine Afife Hanım. Yanında oğlunun şâhidesi vardır. Bu taşlar, Kadızâde sofası yanındadır.

1329 (1911). Dilsizzâde el-hac Kocafesli Mehmed Fahreddin Efendi.

1323 Zilhicce 19 (Şubat 1906). Aziz-i muhterem Kadızâde es-seyyid eş-şeyh Mehmed Nuri Behcetî en-Nakşibendî (k.s.) ibn es-seyyid Mustafa ..... ibn Abdurrah-

man İlmi Efendi.

Tarih kısmı gömülü. Hazinü'l-kelâmü'r-Rabbani Kadızâde aziz-i muhterem Mevlâna es-seyyid eş-şeyh Mehmed Nuri Behcetî en-Nakşibendî kudise sırruhu'l-Celî Hazretlerinin damad-ı mükerremleri ve Basmacılar Kethüdası el-hac Abdi Ağa merhumun hafidi Enderun-ı Hümâyun'dan mahrec Mehmed Reşid Bey ibn Mehmed Kâmil Bey.

Tarih kısmı gömülü. Kadızâde Nuri Efendi'nin torunu Civan Feridun Paşa Camii imam ve hatibi es-seyyid İsmail Hakkı Mahvî en-Nakşibendî.

Kadızâde Nuri Efendi'nin iki kızının ve damadının şâhideleri de buradadır.

1942 Celal Sahir Yazıcı.

1945 Enderunlu Hasan Tahsin Bey.

1931 Tam köşede ve camiin yan tarafındadır. Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Sadr-ı esbak Ahmed Muhtar Paşazâde Mahmud Mehmed Paşa'nın oğlu Halil Muhtar Bey.

Bu bölge Enderunlular Mezarlığı diye bilinir.

1333 Nisan 28 (1917). Mermer lâhit. Güzel yazı ve kılıç kabartmalı. Bölük kumandanı İsmail Hakkı Bey.

1338 Rebiyülevvel (Kasım 1919). Tire kazası eşrafından Alaybeyizâde el-hac Hafız Mehmedi Efendi.

1349 (1930). Ulema-yı muhaddisîn ve müellifîn Çankırılı Abdullah Sabri Efendizâde Mevlâna Sadreddin Efendi.

1380 (1960). Ahmed Cavid Paşa'nın oğlu Deniz albayı Cevat Toydemir. I. Dünya Harbi'nde Peyki Şevket Kumandanı. Doğumu 1296 (1880)

Mustafa Paşa Sofası:

Kadızâde Sofası yanındadır.

1270 Zilhicce 3 (Ağustos 1854). Tarikat-i Aliyye-i Nakşibendiyye bendegânından Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan kalyonlar baş halifesi Topcubaşızâde Mehmed Raşid Efendi *(Sicill-i Osmânî, 2/355)*.

1299 (1881). Asakir-i Bahriye Mirlivası Mustafa Paşa'nın annesi Hanife Hanım.

1300 (1882). Asakir-i bahriye Mirlivası Mustafa Paşa *(Sicill-i Osmânî, 4/484)*.

İşin garibi burada, bu yerin satın alındığını gösteren bir levhanın bulunmasıdır.

1300 (1882). Bahriye muhasebecisi Bahaeddin Efendi'nin hemşiresi Hadice Hanım. Sofa burada son bulmaktadır.

Çürüksulu Sofası:

Bu büyük sofa, Harmanlık kapısı ile Şehitlik Camii arasındaki yol üzerindedir.

1151 (1738). Hamzavî taş. A-B noktaları arasında. Divitçilerli Remilbaşı oğlu el-hac Mehmed Ağa.

1329 Cemaziyelâhir 22 (Haziran 1911). Rize eşrafından Hacı Memiş Paşazâde Mes'ud Paşa.

1342 (1923). Gürcistan ümerasından Hacı Hüseyin Beyzâde Hacı Mehmed Tursun Bey.

Şeyh Ali Haydar Efendi yanındaki Kadızâdeler'e ait şâhideler.

Çürüksulu Mahmut Paşa'nın şâhidesi.

Çürüksulu Mahmut Paşa'nın kızı, Vâlâ Nureddin Efendi'nin eşi Fatma Meziyyet Hanımefendi'nin şâhidesi.

1350 Rebiyülevvel 14 (29 Temmuz 1931). Âyândan Erkân-ı Harbiye Feriki Çürüksulu Mahmud Paşa. Salacak'ta bugün de mevcut olan konağında vefat etmiştir.

Bu büyük sofanın arkasında, etrafı demir parmaklıklı bir lâhit üzerinde güzel bir yazı ile;

"Erkânı Harp Feriki âyândan Çürüksulu Mahmud Paşa'nın kerimesi ve Vâlâ Nureddin Bey'in haremi Fatma Meziyyet Hanımefendi. 1939 Teşrinievvel 21: 1358 Ramazan 8" diye yazılıdır.

Son Harbiye Nazırı General Ziya Kutnak'ın 1940 tarihli kabir taşı.

Kitâbesi eski yazı ile yazılmıştır.

Hazîredeki diğer şâhideler şunlardır:

1931 Çürüksulu Mehmed Enver Bey. Doğumu 1325 (1908).

1936 Çürüksu ümerasından Hacı Hüseyin Bey Tavdgiriye oğlu Çürüksulu Ahmed Paşa Tavdgiriye. Doğumu 1862.

1940 Ocak 1. Hicaz vali ve kumandanı Müşir Osman Paşa'nın oğlu ve Tercüman Münir Paşa'nın damadı ve son Harbiye Nazırı Ziya Kutnak (Paşa).

Müşir Osman Paşa Çürüksulu ailesinden olup Mithat Paşa onun kumandanlığı sırasında Taif Kalesi'nde boğdurulmuştur. Kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda, 3. Ada'da ve L Bölümü'ndedir.

1943 Mes'ud Paşa'nın oğlu Ali Teker. Doğumu 1893.

1943 Mes'ud Paşa'nın eşi Zekiye Teker. Doğumu 1859.

1952 Çürüksulu Osman Paşa'nın oğlu Mehmed Çürüksulu. Doğumu 1859.

1953 Mes'ud Paşa'nın kızı Fatma Teker.

1955 Mes'ud Paşa'nın kızı Çürüksulu Mehmed Bey'in kızı Nadire Çürüksulu.

Tarih yok. Ramiz Paşa'nın kızı Çürüksulu Ahmed Paşa'nın eşi Vedia Hanım.

2. Ada - H Bölümü:

1052 (1642). Himmet Dede. Türbesi bahsine bakınız.

1061 Ramazan 17 (3 Eylül 1651). Bir sütunu uzunlamasına keserek yarısı baş ve diğer yarısı da ayak taşı olmuştur. Kabir, Himmet Dede'nin biraz gerisindedir. Bostancıbaşı Ali Ağa *(Sicill-i Osmânî, 3/513; Naimâ Tarihi, Danışman Türkçesi, 5/2146, 2156)*. Turhan Valide Sultan'ın düşmanları, yeniçerileri kışkırtıp; Sultan IV. Mehmet'i öldürüp, Turhan Sultan'ı eski saraya sürmeyi, adamlarını katlederek Sultan Mehmet'in kardeşi Sultan Süleyman'ı tahta çıkarmayı kararlaştırdılar. Bunların başında bulunanlardan biri de Bostancıbaş Ali Ağa idi. Bir gece Ali Ağa, sarayın bütün kapılarını açık bırakarak Turhan Sultan taraftarlarını yok ettirecekti. Fakat bu iş haber alındığından, Kösem Sultan öldürüldü. Bostancıbaşı Ali Ağa'nın da, vezirin önünde boynu vuruldu.

Kevakibi Aile Sofası:

Melek Baba Türbesi ile Yanık Ömer Kapısı arasında, L noktasının biraz ilerisinde olup perişan durumdadır.

1140 (1727). Sütun şâhide, nefis yazı kitâbesi şudur:

Hâze'l-kabri'l-merhum el-muhtac ilâ rahmeti'llahi'l-kayyum / Veliyüddin ibnü'l-mevali el-merhum şeyh Mehemmed el-kevakibî / nevver-Allahu merkadehüma ve fî a'la gurefi'l-cinan erkadehüma / bi-hurmeti'l-Fatiha. (Merâkıd s. 17; Sicill-i Osmânî, 4/612-613 ve 703 Kevakibizâde)

1156 (1743). Servi kabartmalı güzel taş.

Duhteri idi Kevakibzâde merhûmun ki, hayf
Hacce bi Ayişe Monla Kadın ismet benâm
..... eyledi azm-i beka
Kabrini pür-nûr ide envâr-ı rahmet subh ü şâm
Yerde yatdıkca o gülbin böyle efsirde vücud
Ola her bir goncasi sıhhatle ferhûnde müdâm
Söyledi Derviş lisan bî riya tarihini
Oldu ruhun Ayişe Monla Kadın me'vâyı makam
1156

1159 (1746). Mekke-i Mükerreme kazası ..... es-seyyid Ali Efendi'nin eşi, Safiyye Hanım binti Kevakibizâde Veliyüddin Efendi.

1178 Z. 10 (Mayıs 1765/). Kevakibizâde Abdülbaki Efendi'nin oğlu Mehmed Veliyüddin Efendi.

1194 (1780). Muhteşem taş nefis yazı. Sabıka Medine-i Münevvere kazısı olub / İstanbul pâyesini ihrâz eden / merhum ve mağfurünleh Kara Halil / Efendizâde el-hac Ahmed Molla / Efendi ruhiçün / El-Fatiha. *(Sicill-i Osmânî, 1/266 ve 3/155 Şükrullah Mustafa Efendi)*

Medine-i Münevvere kazası Kara Halil Efendizâde el-hac Ahmet Molla Efendi.

1239 (1824). Kudüs-i şerif monlası Kevakibi / zâde Mehmed Said Efendi Hazretlerinin / halifesi merhume mağfurünleha / Ayişe Kadın bint-i Abdullah ruhuna / el-Fatiha. 14 L. 1239 (Haziran 1824).

1238 Receb 19 (20 Mart 1824).

Ba paye-i Sadr-ı Anadolu
Kadıaskeri sabıka
İslâmbol Kadısı
Merhum ve mağfurünleh
El-Kevakibizâde Mehmed
Raşid Efendi ruhiçün
el-Fatiha.

Sofada hamzavî bir taş vardır. Tarihi olmayan bu şâhide Bekir Mehmed Ağazâde Ali Ağa'ya aittir.

Kevakib'in kelime manası yıldızlardır. Kevakibizâde Konağı bahsine bakınız.

* * *

1141 (1728). Mısır kazasından Mehmed Efendi.

1145 Rebiyülâhir (Eylül-1732). Hamzavî taş. Şeyhü'l-kurra İsmail Efendi.

1152 (1739). Büyük sikkeli. Himmet Dede arkasındadır. Kitâbesi şudur:

Bosnevî Ahmed Ağa
Bakub çeşm-i ibret ile
Bu mezarım taşına
Bilmez evvel halim benim ta
Gelmeyince başına
Ruhiçün el-Fatiha
1152

1160 (1747). Darü's-saâde ağası etıbbası Süleyman Ağa.

1163 (1749). Hocapaşa'da değirmenci el-hac Yasin.

1164 (1750). Mekke-i Mükerreme kazası Şerif Efendizâde es-seyyid Ali Monla Efendi'nin oğlu Şeyh Mehmed Said Efendi.

1171 (1757). Sikkeli. Şeyh Osman Efendi.

1171 (1757). Sadrazam Ragıb Paşa'nın peşkir ağası Abdullah Ağa.

Sofa:

1165 (1751). El-hac Kethüda Mehmed Ağa.

1190 (1776). Sikkeli. Cebehane-i âmire ocağından Ser cebe-i sabık Bozoklu el-hac Mustafa Ağa.

1200 (1785). Gazi Hasan Paşa'nın sabık silâhdarı olup genc yaşında vefat eden Gazi Şehid el-hac Hüseyin Ağa.

* * *

1176 (1762). Kabasakal Mahallesi sakinlerinden Sultan Mahmud Hazretlerinin Şahincibaşısı el-hac Süleyman Ağa.

1177 (1763). Kafesî destârlı şâhide:

Gitdi bir rükn-i rükunu devletin efsûs u hayf
Hazreti Feyzi Efendi umde-i erbab-ı câh

diye başlayan kitâbe sekiz mısra olup tarih beyti şudur:

Geldi bir mısra'da menkutiyle tarihi ânın
Eyliye Feyzi Efendi genc-i Adn'i cilvegâh
1177

(Sicill-i Osmânî, 4/41) Şâhide Mühürdarzâde sofası önündedir.

1179 (1765). Enderun-ı Hümâyun ağalarından baş çavuşlukdan çıkma Silâhdar-ı hazreti şehriyarî el-hac Hüseyin Ağa.

1182 (1768). Sarıklı. Es-seyyid Kayseri kazası Mustafa Efendi.

1182 (1768). Sikkeli. El-hac Şeyhzâde Bursevî Mehmed Efendi.

1192 (1778). Mihraplı güzel taş. Şehitlik Mescidi'nin hemen arkasındadır. Hindistan Şahı Ahmed Şah'ın validesi Saliha Hatun. Yanında:

1198 (1783). Enderun-ı Hümâyun ağalarından Mehmed Şah ibn Ahmed Şah. Bu iki kabir, Harmanlık kapısı civarında

iken buraya nakledilmişlerdir.

1195 (1781). Hâzâ kabri el-merhum es-said eş-şehid es-seyyid el-hac Mehmed ibnü'l-hac İbrahim Seyyafzâde. Cellat İbrahim'in oğlu imiş. Kabri Feyzi Efendi civarındadır.

1203 (1788). Mütekaid Mustafa Paşa'nın hazinedarı Ali Ağa'nın eşi muradına nail olamayan Fatma Hatun.

1206 Za. 23 (Temmuz 1792). Molla sarıklı. Nefis hat. L-K noktaları arasında. Sabıka reisü'l-küttab es-seyyid Feyzullah Efendizâde müderrisîn-i kiramdan es-seyyid Mustafa Salim Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/4)*.

1208 (1793). Başaşçıbaşı esbak Mehmed Ağa.

1215 (1800). Sikkeli. Ayasofya-i Kebir şeyhi Mardinli Seyyid Halil Efendi

1227 (1812). Hoşeda Kadın. Kitâbe bu kadardır.

1236 Ramazan 9 (Haziran 1821). Perişanî sikke. Dergâh-ı âlî Yeniçeri 44. bölüğün ustası Kayserili Osman Ağa.

Tevfik Paşa Sofası:

Tevfik Paşa ressam olup kabri, L-F noktaları arasında, L den F ye doğru 30 adım gittikten sonra, dik olarak mezarlık içine doğru 70 adım yüründüğünde karşımıza gelen duvarın üzerindedir. Taşı fesli ve silindiriktir. Sofada beş şâhide vardır.

1227 (1812). Divrikli Musa Ağa'nın kızı Şerife Hadice Monla.

1241 Ramazan 4 (12 Nisan 1826). Sabıka Ser Müezzin-i hazreti şehriyarî Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan es-seyyid Mehmed Şakir Efendi ve kızı..... (gömülü). Şakir Efendi Tevfik Paşa'nın babasıdır.

1282 (1865). Ressam Tevfik Paşa. Kitâbesi şudur:

Hayf kim Tevfik Paşa azm-i ukbâ eyledi
Namdaş-ı Fahr-i âlem Cennet'i cây eyledi
Bahr-i İslâma ferik itmişdi Han Abdülmecîd
Sonra taltif ile gûsudâr-ı şûra eyledi
İtdi bâb-ı Hazreti Monla'ya âhir intisâb
Hırka-bûş sikke birer terk-i dünya eyledi
Az vakitde çok salâh-hal kesb-i semin itdi.
Cürm-i isyanın tarik-i Hakk'da imha eyledi
Cevher-i çeşmimle yazdım fevtinin tarihini
Şübhesiz Tevfik Paşa Adn'i meva eyledi
1282

Ressam Tevfik Paşa'nın bir hanım yüzünden çok sıkıntı çektiği söylenir. Bu hanım Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İsmail Paşa'nın evlâtlığı Bezmâra Kadın idi. İsmail Paşa ölünce eşi, Bezmâra'yı yanına alarak İstanbula geldi. Bezmâra çok iyi eğitim görmüş, güzel piyano çalıyordu. Kendisi fevkalâde güzeldi. Sultan Abdülmecit onunla tanışmak istedi ve ilk görüşte âşık oldu. Saray geleneklerine aykırı olarak onunla evlendi. Onun bir adı da Bezmican olup altıncı ikbal oldu.

Fakat bu hanım ismi açıklanmayan bir paşa ile geyrımeşru bir hayata gidince Padişah onu boşadı. Ayrıldıktan sonra Ferik Ressam Tevfik Paşa ile evlendi.

Ressam Tevfik Paşa ve *(sağda)* Sermüezzin Mehmet Şakir Efendi şâhideleri.

Abdülmecit buna ses çıkarmadı. Fakat Sultan Abdülaziz tahta çıkınca Tevfik Paşa'yı azletti ve onları Bursa'ya sürdü. Paşa bu dertten kurtulmak için Bezmâra'yı boşadı. Hanım üçüncü defa Bursa Evkaf Müdürü Uzun Ahmet Bey'le evlendi. İstanbul'a geldiler. Bezmâra Kadın, burada çok sıkıntılı bir hayat yaşayarak öldü. Kızı Cavidan Hanım'dır. Çok güzel yazısı ve üslubu vardı.

Hassa feriki iken Bezmârayı gören Ressam Tevfik Paşa, iyi bir eğitim görmüş olup vechen güzel bir adamdı.

(Sicill-i Osmânî, 2/55; Ç. Uluçay Harem Hayatının İç Yüzü, s. 113; Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 146; Süleyman Kâni İrtem, Osmanlı Sarayı ve Harem'in İç Yüzü, s. 44-51; N. İslimyeli, Asker Ressamlar, s. 32)

1237 (1821). Defter-i Hassa kisedârı Efendi'nin baş çukedârı Seyyid Mustafa Ağa.

1245 (1829). Mevkufat kalemi hulefasından Divrikli Cevizlizâde el-hac İbrahim Efendi'nin oğlu Derviş Mehmed Efendi.

1251 Zilkade (Şubat 1836). Sikkeli. Nefis hat. Defterhane ketebesinden Hattat Mehmed Kâmil Rıf'at Efendi (*Son Hattatlar*'da yazılı değildir.)

1253 (1837). Defterhane-i Âmire kalemi hulefasından Eyyüb Visali Efendi.

Edhem Bey Sofası:

Sofa, L noktası civarındadır.

1259 (1843). Eâzım-ı rical-i Devlet-i Aliyye'den Dâr-ı şûra-yı Askerî azasından el-hac Edhem Bey'in eşi Esma Hanım.

1262 (1846). Müsteşar-ı ecille-i Hazreti Edhem Bey'in kızı Hadice Hanım.

1266 (1850). Rical-i Devlet-i Aliyye'den el-hac İbrahim Edhem Bey *(Sicill-i Osmânî, 1/313-314)*. Lâhdi dağılmıştır. Ayak taşı bir şaheserdir.

1288 (1871). Mektubî-i vükela hulefası hacı Edhem Bey'in oğlu Abdurrahman Enver Beyefendi.

Mühürdarzâde Sofası:

Bir sıra halinde dizilmiş bir hazîre olup K noktasından biraz içeridedir.

1245 (1829). Beylerbeyi'nde sakin Atıfzâde Ömer Vahid Efendi'nin mühürdarı el-hac Hafız Ahmed Efendi. (Vahid Efendi için 5. Ada bahsine bakınız.)

1261 (1845). Beylerbeyi'nde sakin el-hac Hafız Ahmed Efendi'nin kızı Mustafa Bey'in eşi Ayşe Hanım. Yanında üç hanım şâhidesi daha vardır.

1275 gurre-i Receb (4 Şubat 1859). Beylerbeyi'nde, Atıfzâde mühürdarı el-hac Hafız Ahmed Efendi'nin kızı ve Mısır Mollası esbak Mehmed Tahir Efendi'nin eşi Şerife Emine Hanım.

1280 (1863). İsmail Bey'in Kızı Ayşe Hanım.

1281 (1864). Şıkk-ı sâni defterdarı el-hac Mustafa Beyzâde Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan el-hac es-seyyid Mehmed Ârif Bey.

1288 Receb.12 (Kasım 1871). Beylerbeyi'nde Mühürdar el-hac Hafız Ahmed Efendi'nin oğlu Masarifat muhasebecisi ketebesinden Halil Nuri Efendi.

1295 (1878). Beylerbeyi'nde sakin Mustafa Bey'in torunu Ahmed Reşid Bey.

1304 (1886). Mısır Mollası Tahir Efendi'nin kızı Saadet Hanım.

1305 (1887). Şıkk-ı sâni defterdârı Mustafa Bey'in oğlu Arif Beyzâde Mustafa Reşid Bey.

1310 Zilhicce (Haziran 1893). Mümeyyiz Hakkı Bey'in saide, şefika validesi Şerife Fatma Hanım:

"İki kerime-i merhume firakından iderdi her gece gündüz enin ve birinin Huriye namı, biri de Naciye'dir."

1320 (1902). Mühürdarzâde Yahya Tevfik Bey'in kızı Mehmed Sadık Bey'in eşi Şerife Adviye Hanım.

1325 Cemaziyelâhir (Temmuz 1907). Mehmed Reşad Efendi:

"Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi ahfadından mevaliden şehrî Emin Efendi'nin necl-i necibi ve fazılı, ecille-i ricali derecesine varan ve 49 yaşında vefat eden M. Reşad Efendi."

Şeyhülislâm Yahya Tevfik Efendi 1205 (1791) tarihinde vefat etti. Kabri, Fatih'te Küçükkaraman'daki medresesinde idi. Her ikisi de bugün mevcut değildir.

1329 (1911). İsmail İzzet Bey'in oğlu es-seyyid Mehmed Reşad Bey.

Büyük Sofa:

Tam L noktasındadır.

1326 (1908). Selânik Defterdarı Rical-i Devlet-i Aliyye'den Vefalızâde Mustafa Sa'da Bey ve eşi Emine Sabire Hanım. 1343 (1924). Doğumu1266.

1326 (1908). Fesli. Girit Vilâyeti defterdarı İbrahim Edhem Efendi.

1333 (1914). Sabık Nafia Nezareti müsteşarı Cemal Bey. Doğumu 1274

1952 10 5. Tarihçi emekli binbaşı Kâmil Kepecioğlu. Doğumu 1294 (1877).

1977 Tarih Yazarı Hayrullah Örs.

Her iki tarihçi de, Kevakibi Sofası civarında gömülüdür.

* * *

1192 (1778). Nevşehir kazasından Ali Bey.

3. ADA

3. Ada - K Bölümü:

Şâhide ve Sikke Mezarlığı:

Harmanlık Kapısı civarında ve Harmanlık Okulu'nun arkasındadır. Mezarlık içindeki bazı taşlar gelişi güzel buraya atılmıştır. Burada bazı kabirler vardır ki, şâhidelerindeki kitâbeler şunlardır:

1128 (1716). Mecdi Mehmed Efendi. Anadolu kadıaskeri olup fazıl ve şair idi. Sicill-i Osmânî, 4/97'de kabrinin, Üsküdar'da Doğancılar Camii hazîresinde olduğunu söylediğine göre, oradan getirilmiş olmalıdır. *(Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 7/169; İsmail Beliğ, Nuhbetü'l-Asar, Haz. A. Abdülkadiroğlu, s. 479)*

1143 (1730). Halil Beşe'nin oğlu Musli. Bu Musli, Patrona Halil isyanında eşkiya reislerinden biri idi. Topkapı Sarayı'nda Halil ile beraber öldürüldüler. *(M. Aktepe, Patrona İsyanı fihrist Musli Beşe)*

1167 (1753). Yusuf Beşe. (Beşe, Paşa manasına gelirdi.)

1175 (1761). Ayas Paşazâde Süleyman Bey'in kızı Şerife Hadice Hatun. *(Sicill-i Osmânî, 3/82 Süleyman Bey, Ayas Paşazâde)*

1196 (1781). Yakub Hindî. Kabri, Harmanlık Mektebi arkasındaki Harmanlık Mezarlığı'nda idi. Bundan dolayı buraya Hint Mezarlığı da denir.

Yakub Hindi, Niğde'nin Bor İlçesi'nde doğmuştur. Boyunun, kollarının ve boynunun uzun, bacaklarının ince, gövdesinin iri oluşu nedeniyle bir hindiye benzetildiğinden, Sultan III. Ahmet tarafından '*Hindi*' lâkabı takılmıştır.

Kendisi, iyi bir binici, yüzücü, güreşçi, ok atıcı, halterci (gürz kaldıran), kılıç sallayan, yaya cirit atan komple bir sporcu ve aynı zamanda iyi bir hattattı.

Yazıyı ünlü hattat Hafız Osman'ın şakirtlerinden Niğdeli Yahya Efendi'den öğrendi ve icazet aldı. Sa'deddin Süleyman Efendi, *Tuhfe*'sinde, Eyüp Sultan'da Yazılı Medrese kapısı içindeki '*Hu*' yazısının ona ait olduğunu beyan etmiştir.

Yaya cirit atmada da ünlü olan Yakub Hindi, Edirne Sarayı içindeki Cihannüma Kasrı'nın

tepesinden ciridini aşırarak Sultan III. Ahmet'in beğenisini kazanmıştır.

Üsküdar'da, Selâmsız Semti'nde oturur, pazartesi ve perşembe günleri Okmeydanı'na giderek ok atardı. *(Tuhfetü'l-Hattatîn, İstanbul 1928, s. 587; Habib Efendi, Hat ve Hattatîn, İstanbul 1318, s. 160; Atıf Kahraman, Osmanlı Devleti'nde Spor, Ankara 1995, s. 515.*

1249 (1833). Gazi Murad Paşa-yı atik mütevellisi es-seyyid Mehmed Arif Bey'in kızı Asakir-i Mansure alayı Emini, Ragıb Bey'in eşi Şerife Zübeyde Hanım.

1259 (1843) Silâhdar el-hac Mehmed Emin Ağa'nın oğlu müderrisîn-i kiramdan Mehmed Esad Efendi Hazretlerinin zevcesi Ayşe Adile Hanım.

1264 (1848). Fesli. Ayas Paşa Vakfı mütevellisi seyyid Mehmed Abdülaziz'in ortanca oğlu Seyyid Ahmed Aziz Bey.

1268 (1851). Fesli. Ayas Paşa kulu Ayaspaşazâde Mehmed Abdülaziz Bey.

Tarih kısmı gömülü. Gazi Murad Paşa-yı atik Hazretlerinin hâlâ mütevellisi silâhşor-i hazreti şehriyarî Seyyid Mehmed Arif.

Mustafa Ağa Sofası:

Harmanlık Kapısı'ndan mezarlığa girildiğinde sol tarafta ve Seyyid Ahmet Deresi'ne giden yolun sol tarafındadır.

Hazîrede gömülü olanlar şunlardır:

1129 (1717) Hamzavî taş. Gümrük emini el-hac Mustafa Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/417)*

1171 Şevval 3 (10 Haziran 1758). Dergâh-ı âli kapıcı başılarından Tayfur damadı Mustafa Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/417)*

1179 (1765). Mustafa Ağazâde Tophane Nazırı Halil Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/296)*

1182 Şaban 22 (Ocak 1769). Hüseyin Ağa'nın kızı Nefise Hanım.

1185 Safer 10 (25 Mayıs 1771). Rikab-ı Hümâyun kaimmakamı el-hac Hüseyin Ağazâde Hâce-i Divan-ı Hümâyun Mustafa Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/213-214)*

1188 Recep (Eylül 1774). Kethüdayı kaimmakam-ı rikab Hüseyin Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/213-214)*

Hepsi, nefis taş ve hatlıdır.

Abdülhay Beyefendi Sofası:

1181 (1767). Aynü'l-hayat Kadın.

1184 (1770). Müderrisîn-i kiramdan Mehmed Abdülhay Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/384)*

1184 Sad. (Mayıs 1770). Ayşe Hanım.

1184 (1770). Abdülhay Beyefendi'nin eşi Suad Kadın.

1185 (1771). Sütun şâhide. Medine-i Münevvere kadısı olup İstanbul payesiyle mükerrem olan Ali Paşazâde Abdullah Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/384)*

1188 (1774). Cemile Hatun.

Nefis yazılar. Hazîre, İranîler Mescidi'ne giden yolun sağ başındadır.

Şeyhülislâm Müftizâde Ahmet Efendi Sofası:

Sofa, Nuhkuyusu Caddesi'nden İranlılar Mescidi'ne giden asfalt yolun dirsek yaptığı yerde ve sol tarafta olup bütün şâhideler yerdedir. Vaziyet utanç vericidir.

1182 (1768). Sadr-ı ali iç çukadârı Şahinzâde Ömer Ağa.

1194 (1780). Kâtibî. Hâlâ Sadr-ı azam Seyyid Mehmed Paşa'nın vekilharcı Hacı Mahmud Ağa.

1206 Rebiyülevvel (Kasım 1791). Molla sarıklı sütun şâhide. Şeyhülislâm Müftizâde Ahmed Efendi *(Sicill-i Osmânî, 1/272; Merâkıd, s. 14)* Devhatü'l-Meşayih s. 111'de kabrinin "Havuz Kapısı Civarında" olduğu yazılıdır. Kabirler buradan getirilmişlerdir. 7. Ada E Bölümü'ne bakınız.

1206 Rebiyülevvel (Kasım 1791). Anadolu

Kadıaskeri Mehmed Emin Efendi'nin oğlu müderris Reşid Efendi:

Hayf gitdi can gibi Seyyid Reşid
1206

1212 Safer (Ağustos 1797). El-ulema es-seyyid Mehemmed Efendi üş-şehir Müftizâde el-kadı be-asker-i Anadolu sabıka mütevelli sene isna ve aşr ve miy'eteyn (1212). *(Sicill-i Osmânî, 4/270)*

"Neşr-i ulûm ve fünûn eylemiş her fenn'de mahir ve asrında bir fazıl ilim deryası olmuştur. Muasırı meşahir-i ulema huzurunda şâkirdi makamında (bile) değildi. Teklifsiz, derviş-nihad idi. Mutedil, salih abid idi. Akranı münkariz olduktan sonra şâkirdleri Tatarcıkzâde ve Gelenbevî gibilerin arkasını almıştır. Oğlu müderris Mehmed Reşid Efendi 1206'da vefat etmiştir.

1216 R. evvel 15 (temmuz 1801). Sabıka Galata Kazası ve ders-i âmm İbrahim Efendi.

1227 Şevval 27 (Kasım 1812). Müftizâde yeğeni es-seyyid Şeyh Mehmed Efendi.

1242 Muharrem 27 (1 Eylül 1826). Hâzâ kabri el-merhum Çeharşenbeli (Çarşambalı) el-hac Mehmed Efendi el-kadıasker-i Anadolu. *(Sicill-i Osmânî, 4/286-287)*

Sofanın yanına bazı taşlar atılmıştır ki, şunlardır:

1176 Cemaziyelevvel 5 (22 Kasım 1762). Hâlâ ser Mimar-ı Hassa el-hac Ahmed Ağa'nın karındaşı el-hac Süleyman Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/259 Ahmed Ağa)*

1190 (1776). Rizeli Şirin el-hac Ali Efendi.

1194 (1780). Hâlâ Sadrıazam Seyyid Mehmed Paşa'nın vekilharcı Hacı Mahmud Efendi.

1197 Rebiyülevvel (Şubat 1783). İnce sütun şâhide. Sâhibu'l-hayrat / Kalınzâde merhum / el-hac Ahmed Ağa'nın / ruhuna el-Fatiha. *(Merâkıd s. 15; Hadîkatü'l-Cevâmi, 11/205)*. Yanında:

1214 Şaban 18 (Ocak 1800). Kalınzâde el-hac Ahmed Ağa'nın zevcesi Emetullah Hatun.

Mehmet Şehri Efendi Sofası:

1158 Ra. (Nisan 1745). Kafesî destarlı.

Hayf ol Defter-i paye-i şıkk-ı sâni
Hâcegân zümresinin fecri Mehmed Şehri Efendi

Tarih mısraı şudur:

Vasıl-ı der-i na'im oldu Mehmed Şehri
1158

1174 (1760). Sahib-i âyâr Feridzâde Mehmed Said.

1175 Şaban 7 (Mart 1762). Sarkıtlı güzel taş. Çelebi Efendi'nin validesi el-hace Rukiyye Kadın.

Mehmet Şehrî Efendi'nin 1158 tarihli şâhidesi.

1197 (1783). Nefis taş. Şehrizâde'nin kızı Mustafa Efendi'nin eşi Rukiye Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Güneş şualı ve sarkıtlı güzel taş. Mehmed Şehri Efendi'nin eşi.....

Sofa:

1200 (1785). Sabıka, tebdil hasekisi ve balıkhane-i âmire kâtibi Mahmud Ağa.

1210 (1795). Hâlâ amedci ser halifesi olup sabık Atıfzâde mühürdârı es-seyyid Derviş Mehmed Kâmili Efendi.

1213 (1798). İshak Ağa'nın kapı çukedârı Hasan Ağa.

1224 (1809). Zerrinbaş. Enderunî Ateş Mehmed Ağa.

* * *

1137 Zilhicce 12 (Ağustos 1725). Sabıka masraf-ı Şah-ı Nigarî (resim yapan) el-hac Mustafa.

Bu sofanın arkasında etrafı kalın duvarla çevrili büyük bir alan vardır. Kemerli kapısı elan mevcuttur.

1145 N. (Şubat-1733). Hamzavî taş. Gümrük Emini Hasan Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/150)*

1145 (1732). Kitâbesi 18 mısradır. Safiyye Sultan kethüdası duhteri / Ebru-yı ismet-ârâ-yı cihân / Nâ-murâd-ı ömr iken ol nûr-ı seyyid / Rabia Hanım.

1149 (1736). Hamzavî taş. Maraşî Kassam Efendizâde Halil. Kitâbesi 18 mısradır.

1154 (1741) Hamzavî taşındaki kitâbesi şudur:

Hazine kâtibi Hacı Mehmed göçdü me'vâya
İde firdevs-i a'lâda bi tevfik-i Hüda mesken
Vezir-i a'zam-ı esbâk Amucazâde'ye elhak
Sadakat ile hidmet eyleyüb ber vech-i müstehin
Berâ-yı istikamet kâmyâb oldu zemanında
Olur gencine-i ihlas ârif kendüye me'men
Nida-yı "İrcıî"yi gûş idüb teslim-i can itdi
Hüma-yı rûh-ı a'lâya vücude hâk olub medfen
Leb-i ihlas ile söyler Lebibâ sâl tarihin
Ola yâ Rab Mehmed câygehi rahmete muhzin
1154

1157 Safer 4 (Mart 1744). Hâlâ Dergâh-ı âli Cebecibaşısı el-hac Abdullah Ağa'nın ehli Hadice Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 3/377-378)*

1162 (1749). Güneş şualı ve sarkıtlı şâhide üzerine 10 mısra yazılmıştır. Mustafa Paşa'nın eşi Selime Hanım. Tarih mısraı şudur:

Selime Hanım'a Mevlâ ide cinânı mekân
1162

1173 Cim 15 (Ocak 1760). Safiyye Sultan masrafi es-seyyid Mustafa Efendi.

1175 (1761). Çelebi Efendi'nin annesi hâce Rukiyye Hanım.

1182 (1768). Perişanî sikke. İslâmbolîzâde Ahmed Ağa.

1182 R. evvel 2 (Temmuz 1768). Güzel sikkeli. Babü's-saâdetü'ş-şerife ağası muhasebecisi Ali Efendi.

1207 Şin. 21 (Nisan 1793). Mehteran sikkesi. Mehteran-ı Hassa ocağından Mehteranbaşı Ali Ağa.

1210 (1795). Hamzavî taş. İstanbul Balıkpazarı'nda kapan-ı atik tüccarlarından Tulumbacı el-hac Mehmed Ağa.

1232 Muharrem 7 (Kasım 1816). Mehteran sikkeli. Mehteran-ı Hassa ocağı Ağası Ali Ağazâde İbrahim Ağa.

Büyük Sofa:

1305 (1887). Tophane-i âmire mektubcusu Mehmed Emin Efendi.

1336 Şubat 2 (1920). Maliye Nazırı a'yândan Mustafa Na'il Bey ibn Mehmed Emin Efendi.

1959 Tarihçi Ord. Prof. Büyükelçi Ali Muzaffer Göker.

* * *

1309 Zilkade (Haziran 1892). Parmaklıklı. Kırşehri mutasarrıfı Mehmed Emin Paşa'nın eşi Hoşyar Hanım.

1986 Prof. Mehmet Kaplan. Doğumu 1915.

Paşazâde İbrahim Efendi Hazîresi:

Harmanlık Kapısı'ndan, Şehidlik Camii'ne doğru yüründüğünde, oldukça ileride ve sol taraftaki *Sarıca Aile Kabristanı* yanındadır. Sofada bulunan muhteşem şâhideler şunlardır:

1153 (1740). Sabıka Sadr-ı Anadolu Paşazâde İbrahim Efendi *(Sicill-i Osmânî, 1/128)* İbrahim Efendi'nin babası Cezayir Paşası'dır. Kendisi müderris ve molla ve 1135 (1722)'de Mısır ve sonra Mekke-i Mükerreme Mollası oldu. 1143 Rebiyülevvelinde (Eylül 1730) İstanbul Kadısı ve 1148 (1735)'te Anadolu Kadıaskeri oldu. 1149 Muharreminde azl edildi. Damadı, İstanbul Kadısı Yahya Efendi'dir.

1170 (1756). Sikkeli. Edirneli Bekirzâde Ahmed Efendi.

1184 (1770). Sabıka piraye-bahş-ı Sadr-ı Rum merhum Feyzullah Efendizâde kibar-müderrisîn-i kiramdan Abdülaziz Efendi. Feyzullah Nazif Efendi'nin kabri Eyüp'te Küçük Emir Efendi karşısındadır. *(Sicill-i Osmânî, 4/36)*

1186 Şaban (Mayıs 1772). Sadr-ı Anadolu Paşazâde İbrahim Efendi'nin kızı Ayşe Hanım. Servili taşı nefis hatlıdır.

1187 Şevval (Ocak 1774). Sabıka İslâmbol Kadısı Paşazâde damadı Yahya Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/641)*.

1193 (1779). Veda-i âlem-i fani iden Abdülaziz Efendi'nin oğlu müderrisîn-i kiramdan Mehmed Reşid Efendi (Sicill-i Osmânî, 2/389).

1193 Zilkade. 9 (18 Kasım 1779). Sabıka İslâmbol Kadısı Yahya Efendi'nin kızı Hibetullah Monla Hanım. Ayak taşı çiçek kabartmalıdır.

1214 (1799). Sabıka İslâmbol Kadısı Abdurrahman Efendi'nin oğlu es-seyyid Mehmed Esad Efendi. *(Sicill-i Osmânî1/335)*.

3. Ada - L Bölümü:

Sofa:

Harmanlık kapısı civarında, Şehidlik Camii'ne giden yol ile Seyyid Ahmet Deresi'ne giden yolun birleştiği yerde ve *Kâzım Karabekir Aile Kabristanı* ile *Nuh Naci Yazgan* abidevî kabristanının hemen arkasındadır.

1173 (1759). Halebü'ş-şehba kadısı Kara Mustafa Efendi.

1206 (1791). Bazirganbaşızâde Mehmed Emin Ağa'nın eşi Saraylı Hafize Hatun.

1208 (1793). Sabıka Mirahur-i evvel Abdüllâtif Bey'in kerimezâdesi Abdullah Şefik Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/360-61 Abdüllâtif Bey)*.

1218 C. evvel 14 (Eylül 1803). Sabıka Reisü'l-küttab Mustafa Rasih Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/347-348; Danişmend, Kronoloji, 4/642-643; Tarih-i Cevdet, Sabah Gazetesi* Neş. 6/357).

1243 Şevval 18 (Mayıs 1828). Sabıka Selânik kazası Rasih Efendizâde Mehmed Nurullah Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/586)*.

Reisü'l-küttâb Mustafa Rasih Efendi.

3. Ada'da meşhur Mimar Kemaleddin Bey'in aile sofası.

1243 (1827). Kafesî destarlı. Sabıka mevkufatî Abdüşşekur Efendizâde Hâcegân-ı Hümâyun'dan Muhtar Şakir Efendi. (Sicill-i Osmânî, 3/337) Reisü'l-küttab Rasih Efendi'nin torunu idi.

Tarih kısmı gömülü. *Şehid-i Kerbela* bendesi Şeyh Muhtar Efendi. Kitâbesi çok uzundur. Şâhidesi sikkelidir.

1327 (1909). Meşhur Klod Bernard'ın talebesi ve tıbbiyede ilk def'a tecrübî Fizyolojiyi ihdas eden M. Şakir Paşa. Doğumu 1848.

1936 Mimar Kemaleddin R. Sayar. Doğumu 1877 *(M. Yavuz, Mimar Kemaleddin)*.

* * *

Eski Dahiliye Nazırı Mehmet Şerif Çavdaroğlu.

1165 (1751). Kapıcıbaşıları sânisi Ali Ağa. Sahib-i lutf-ı enam idi.

1175 (1761). Mısırçarşısı baharatçısı Yedi Kardeşler'in Hacı Halil oğlu Derviş Ali.

1179 (1765). Şerbetcibaşı hacı Abdullah Ağa.

1190 (1776). Alemi torunu genç müderris İbrahim Nedim Efendi. "Gençliğine doymayan"

1195 (1781). Ser-saracî-i hassa el-hac Ali Ağa'nın eşi Afife Hatun.

1219 (1804). Kâtibî sikkeli. Genc Halil Ağazâde Galata voyvodası Turunc Mustafa Ağa. Yanına bir kabir yapılması için, Ağa'nın eğri olan şâhidesi doğrultulacağına yanını kırmışlardır.

Müşir Osman Nuri Paşa Sofası ve Civarı:

Harmanlık Kapısı'ndan, Şehitlik Camii'ne doğru, sol taraftaki *Nuh Naci Sofası*'nın alt ucundan 122 adım yüründükten sonra, mezarlık duvarından 100 adım içeride yanyana muhteşem iki sütun şâhide görürüz. Bunlar, Osman Nuri Paşa ile eşi Fatma Hanım'a aittir.

1316 Şevval 3 (Şubat 1899). Sütun taş.

Şeyhül-harem el-Mekkî ve Hicaz Vali ve kumandanlığı müşiran-ı müşir-i ı'zamdan Yaver-i Ekrem el-hac Osman Nuri Paşa ve eşi Fatıma Hanım.
14 Haziran 1328-12 Receb 1330 (Haziran 1912)

(Sicill-i Osmânî, 4/863; Uzunçarşılı, Mithat Paşa ve Taif Mahkumları, s. 144)

Mithat Paşa, Osman Paşa'nın valiliği sırasında boğdurulmuştur.

Bunların yanında,

1326 (1908). Pakidil Kalfa'nın,

1906 Çürüksulu Mahmud Paşa'nın kızı Fazilet Hanım'ın (Doğumu 1901), ve

1966 Lamia Çürüksulu'nun (Doğumu 1876) kabirleri vardır.

Sofa:

Harmanlık Kapısı'ndan, Şehidlik Camii'ne giden yolun ortasında ve sol tarafındadır.

1311 Şubat 15 (1895). Lâhit. Eğriboz eşrafından Saruca Osman Murad Beyefendi'nin eşi Tacü'l-muharrirat Rukiyye Hanımefendi.

1315 Zilkade 25 (Nisan 1898). Atabay-ı hazreti şehriyarîden müşir devletlu Arif Paşa ve Hazine-i Hassa-i Şahane-i deavî vekili atufetlu Raif Bey ve Hadaik-i Şahane müfettişi saâdetlu Reşid Paşa ve kurenayı Hazreti padişahîden atufetlu Ragıb Beyefendi'nin peder-i alileri Eğriboz eşraf-ı hanedanından Sarucazâde merhum Osman Murad Beyefendi'nin ruh içün.....

1933 Müşir Arif Paşa Saruca. Doğumu 1849.

1940 Ana yoldan 50 adım içeride sütun şâhide, büyük sofa.

Yanyalı birinci ferik Mehmed Vehip Paşa. Doğ. 1874. *(İbrahim Alaeddin, Meşhur Adamlar 4/1555)*

Gömülü. Trablusgarb valisi devletlu Ahmed Rasim Paşa hazretlerinin validesi ve Hacı Salih Efendi'nin kızı Zübeyde hanım.

Rakam yok. Osman Nuri Paşa'nın 16 adım sağı. Levha kitâbe, eski yazı:

"Emine Sultan bint-i Abdülaziz Han'ın zevc-i elem-didesi, Balıkesir Hanedanından Şerif Paşazâde Ahmed Şükrü Paşa'nın mahdumu esbak Dahiliye Nazırı Mehmed Şerif Çavdaroğlu'nun ruhi çün lillâhi'l-Fatiha."

Fecr-i Âti edebiyatçısı Şahabeddin Süleyman Bey de (1885-1921 İsviçre) bu ailedendir. Babası, Şerif Paşazâde Süleyman Şevket Bey'dir. İhsan Raif Hanımefendi'nin ikinci eşi idi. *(Hüveyla Coşkuntürk, İhsan Raif Hanım; İsmail Hakkı, Karesi Meşahiri, s. 131; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 2/122 Şerif Çavdaroğlu; Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 166 Emine Sultan; İnal, Son Sadrazamlar, s. 785; H. Şehsuvaroğlu, Asırlar Boyunca İstanbul, s. 223; Sicill-i Osmânî, 3/146 Şerif Paşa; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar s. 606)*

* * *

1126 (1714). Hamzavî taş. Mezarlık duvarı arkasında. Çalık el-hac Mehmed.

4. ADA

4. Ada - M Bölümü:

Sofa:

Seyyid Ahmet Deresi'ne giden yol ile Şehitlik Mescidi'ne giden yolun birleştiği yerde ve köşeden takriben 30-35 adım içeridedir.

Cidde valisi Osman Paşa.

Kaya Sultan Kethüdası Gülzaman Kadın'ın H. 1066 tarihli şâhidesi.

Gamzekâr Kadın'ın H. 1135 tarihli şâhidesi.

1066 (1655). Fazla büyük olmayan dikdörtgen prizması şeklinde mermer taş. Kitâbesi aynen şudur:

"Sâhibu'l-hayrat
ve'l-hasenat Gül-Zeman
Kadın. Kethüda-i Kaya
Sultan herkim bu vakfa
ihanet ederse lanet-Ullah.
1066"

1138 (1725). Hamzavî muhteşem taş. Kitâbesi çok uzun olup;

Hazreti Fatıma Sultan celilü'ş-şanın
Kethüdası olan ol zât-ı mükerremdir bu
Hacı Mehmed Ağa.

diye başlamaktadır.

1134 (1721). Lâhit. Yan yüzleri yok olmuş olup ayak taşı servi kabartmalıdır. 16 mısralı kitâbesinin bazı mısraları şunlardır:

Sabıka âsâf-ı devran Süleyman Paşa
Götürüb sadre vezir eyledi Sultan Ahmed
Ol Süleyman eline virildi nikin maksud
Sadr-ı devletde Süleymanlık iderken nâgâh
Eyledi div ecel mühr-i hayatın nâbûd
Sulb-ı pâkinden o destûr mekârim-kârın
Çün güher gülşen dehrinde tıfl-ı mâûd
Nam-ı pâki gibi bu necl-i necabet âsârın
Eylemiş Hazreti Hakk gül fa'alin Mahmud

Tarih mısrası şudur:

Sahn-ı Cennet ola yâ Rab makam-ı Mahmud
1134

Süleyman Paşa, 1124 (1712)'de sadrazam olmuş ve bir sene sonra da ayrılmıştır. 1127 (1715) şevvalinde Rodos'ta vefat etti. İstanbul'da, Dîvânyolu civarında bir mektebi ve hanı vardı. *(Sicill-i Osmânî, 3/73; Z. Çelikkol, Rodos'taki Türk Eserleri, s. 49)*

1135 (1722). Ondört sıralı kitâbesinin bazı mısraları şunlardır:

Gamzekâr Kadın idüb nakl-i saray-ı ukbâ
Harem-i padişahi içre o kan-ı ismet
Okumuş nusha-i âdâbı idüb kesb-i kemal
Okuyub yazmada deşk eyler idi ana ricâl

Tarih beyti şudur:

İntikal eyledi ismetle di Feyzi tarih
Azm-i aden itdi bu bânû-yı harim-i ikbal
1135

Ayak taşı yoktur.

1142 (1729). Kayserili Çorbacızâde Seyyid Ali Efendizâde Seyyid Hafız Mehmed Efendi.

Sofa:

1116 (1704). Müderris Receb Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/372)*.

1151 (1738). Hamzavî taş. Sabıka Bursa kadısı Ahmet Efendi.

1162 (1749). Güneş şualı ve sarkıtlı güzel şâhide, tarih mısraı şudur:

Rukiyye'nin ola yâ Rab kabri Adn-ı güzin

Kitâbesinde yalnız ismi yazılıdır. Ahmet Efendi'nin eşi olmalıdır.

1169 (1755). Sırmakeş Mehmed Ağa.

1192 (1778). Şam-ı şerif kadısı Recebzâde Abdülgafur Necib Efendi

Sofa:

1169 Şaban (Mayıs 1756). Sultan Ahmed Cami-i şerifi mektebinin hocası Osman Efendi.

1175 (1761). Sultan Ahmed Cami-i şerifi mektebinin hocası Ahmet Efendi.

Sofa:

1168 (1754). Hamzavî taş. Asel (bal) tüccarlarından el-hac Ali Ağa'nın oğlu el-hac Salih.

1184 (1770). Salih Ağazâde Hüseyin Ağa.

Her iki kabir, Nuhkuyusu Caddesi'ne çıkarken, Namazgâh Kapısı'na (Havuz Kapısı) gelmeden evvel solda duvar arkasındadır.

Kethüda Mehmet Ağa'nın H. 1138 tarihli şâhidesi.

Sadrazam Süleyman Paşa'nın oğlu Mahmut Bey'in H. 1134 tarihli şâhidesi.

Sofa:

1167 (1753). Müderriszâde Köprülü Hafız Hasan Efendi.

1256 (1840). Baş tebdil Halil Ağa.

1277 (1860). Kadıasker Cami-i şerifi imam ve hatibi Köprülüzâde es-seyyid el-hac Abdülgani Efendi ve halilesi Şerife Emine Hediyyetullah Hanım 1262 (1846). Bu kitâbenin yazılı bulunduğu taş nadir bulunan cinstendir.

1296 Rebiyülevvel (Şubat 1879). Kadıasker Ahmed Efendi Cami-i şerifi imam ve hatibi es-seyyid Mehmed Emin Efendi ve kızı Hediyyetullah Monla 1312.

Sofa:

1225 Zilhicce (Ocak 1811). Kaftan Ağası Ser vezzan (baş veznedar)-ı sabık hane-i hayme (çadır)-i hassa kethüdası Mehterbaşı vekili el-hac Osman Ağa.

1234 (1818). Veznedar başı Osman Ağa'nın çırağı veznedarbaşı ser bölük Osman Ağa.

1256 (1840). Harem-i Hümâyun veznedar başısı Hasan Ağazâde sabıka Ordu-yı Hümâyun veznedarbaşısı silâhşoran-ı hassadan zecriyye veznedarbaşısı el-hac Mustafa Reşid Efendi.

Sofa:

1125 (1713). Hamzavî taş. Kayserili Keslizâde el-hac Süleyman Ağa.

1230 (1815). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Divan-ı Hümâyun'dan Şehremini rûznâmecisi hane-i hassadan mahrec Mehmed Salim Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/4)*.

1274 (1857). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Mehmed Celâleddin Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 2/80-81)*. Yanında kızının kabri vardır.

Sofa:

1178 M. (Temmuz 1764). Kethüdanın harem kethüdası el-hac Mustafa Ağa'nın yeğeni Hacı Halil Ağa.

1180 gurre-i Cemaziyelevvel (Ekim 1766). Kâtibî sikkeli güzel taş ve yazı. Süleymaniye vekilharcı el-hac Mehmed Ağa.

1180 gurre-i Safer (Temmuz 1766). Kafesî sikkeli, nefis hat. Divan-ı Hümayun hâcegânından Süleymaniye Camii şerifi rûznamecisi Osman Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/430)*

NAKİLLER:

Buraya 1956 ve 1968 tarihlerinde olmak üzere iki defa nakil yapılmıştır. Bunlar, Mahmud Baba Sokağı ile Taşköprü Caddesi'nin birleştiği yerde ve caddeye paralel uzanan, dar şerit şeklindeki mezarlıktan ve 1968 tarihinde de Mahmud Baba Mezarlığı'ndan getirilmişlerdir. Fakat burada bulunan üç lâhit bilinmeyen bir yere taşınmıştır. Bu dar sahayı 1934 tarihli şehir rehberinin 29 nolu paftasında görmek mümkündür.

Nakillerin yapıldığı saha, Aralık 1991 tarihinde temizlenmiş, her yanı saran böğürtlenler köklerinden çıkarılmış, aralarındaki yollar petek vibetlerle kaplanmış ve etrafı bir demir parmaklık ile çevrilerek bir taş müzesi haline getirilmiştir. Burada pek çok şâhide vardır. Bazıları şunlardır:

Otlukçu Sofası:

1190 (1776). Otluk Emini es-seyyid Osman Ağa'nın eşi olup doğum sırasında vefat eden Hadice Hatun.

1192 B. (Temmuz 1778). Hâlâ Otluk Emini Osman Ağa'nın eşinin ahret kızı Lebibe Hanım.

1207 (1792). Otluk Emini es-seyyid Osman Ağa'nın eşi Hadice Hatun.

1211 (1796). Hâlâ Otluk Emini Osman Ağa'nın çıraklarından Haydarpaşa imamının eşi Habibe Hatun.

1212 (1797). Sabıka Otluk Emini es-seyyid Osman Ağa. Fatih Camii ile Darüşşafaka Lisesi arasında Osman Ağa'nın kışlık konağı bulunduğundan buradaki bir so-

kağa Otlukçu Yokuşu adı verilmiştir. Yazlığı ise Acıbadem'de idi.

1232 Cemaziyelâhir 22 (Mayıs 1817). Esbak Otluk Emini Osman Ağa'nın eşi Emine Kadın.

1239 (1823). Silâhşoran-ı hazreti şehriyarî sabıka Otluk Emini merhum Osman Ağa'nın büyük kızı Şerife Havva Hanımın kızı, Şerife Fatma Hanım. Tarih kısmı gömülüdür.

1274 (1857). Otluk Emini Osman Ağa'nın küçük kızı Şerife Habibe Hanım.

Mabeyinci Ahmet Bey Sofası:

1222 Ramazan 15 (Kasım 1807). Mabeyinci-i şehriyarî Halil Paşazâde Ahmed Bey'in kızı Fatma Hanım.

1222 Rebiyülevvel 21 (29 Mayıs 1807). Şâhidesi tuğra kabartmalıdır. Mabeyinci-i şehriyarî Halil Paşazâde Ahmed Bey. Kabakçı Mustafa İsyanı'nda Soğukçeşme Kapısı (Gülhane Parkı Kapısı) önünde parçalanarak öldürülmüştür. *(Sicill-i Osmânî, 1/278-279; Tarih-i Cevdet, Üçdal Neş. 8/204-206, 219) (G. Oğulukyan Ruznamesi, s. 5, 8, 11)*

1224 (1809). Enderundan mahrec Mayebinci Ahmed Bey'in kardeşi Halil Paşazâde İsmail Bey.

1224 Rebiyülevvel 18 (Mayıs 1809). Merhum mabeyinci Ahmed Bey'in vekilharcı Mustafa Ağa'nın eşi Cemile Kadın.

Yoğurtçu Sofası:

1207 (1792) Sabıka Yoğurtcubaşı Abdullah Ağa.

1210 (1795). Yoğurtcubaşı kızı Emine Hanım.

1230 Cemaziyelevvel 25 (Mayıs 1815). Teberderanlıkdan çıkma Yoğurtcu zaim Mehmed Ağa.

1260 gurre-i Cemaziyelevvel (Mayıs 1844). Kadıkaryesi'nde sakin Yoğurtcu Çeşmesi'nde kahveci Kemahlı el-hac Halil Ağa.

Bir semte mesleğinin ismi verilen, Topkapı Sarayı'nın Yoğurtcubaşısı Abdullah Ağa'nın ruhu için yaptırılmış, *Yoğurtçu Parkı* civarında bir çeşmesi vardı ki, 1226 (1810) tarihlidir. Çeşme bugün de mevcuttur.

Ömer Ağa Sofası:

1232 (1816). Sabıka Hassa Helvacıbaşısı esseyyid Ömer Ağa'nın eşi Şerife Zeliha Hanım.

1237 (1821). Sabıka Ser Helvacı-i hazreti şehriyarî Ömer Ağazâde Dergâh-ı âli gedikli zuamâlarından Salih Ağa.

Kadıköy Haydar Paşa rıhtımı üzerinde ve deniz kenarında yalıları vardı.

Eğinliler Sofası:

1231 (1815). Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından Eğinli el-hac Osman Ağa. Eğinlilere ait 20'ye yakın şâhide vardır.

1235 (1819). Eğinli Vanlızâde Sandık Emini Mehmed Ağa.

1243 (1827). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Eğinli ve Vanlızâde Hüseyin Kâmil Efendi'nin oğlu mektubî hulefasından Süleyman Sabit Efendi.

1246 (1830). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Eğinli Vanlızâde Hüseyin Kâmil Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/223)*

* * *

1164 (1750) 31. Bölükten Kemahlı Mehmed Beşe.

1185 (1771). Hâlâ Çavuşbaşı Mehmed Said Efendi'nin içağası Ali Ağa.

1190 (1776). Sadr-ı azam Derviş Mehmed Paşa'nın seyisbaşısı el-hac Mustafa Ağa.

Tarih kısmı gömülü. Sadr-ı azam Derviş Mehmed Paşa'nın sakabaşısı, 71. Bölükten Gazi Laz Osman Beşe. *(Sicill-i Osmânî, 2/333)*

1192 (1778). Masraf-ı şehriyarî kaleminde halife-i sâni Ali Efendi.

1209 Rebiyülâhir 25 (Kasım 1794). İsmetlu Esma Sultan'ın baltacılar bölükbaşısı Ürgüblü Ahmed Efendi'nin kızı Hadice Hanım.

1211 (1796). Sadr-ı esbak Halil Hamid Paşa'nın baş çukadarı dergâh-ı âli gediklilerinden Ebubekir Ağa.

1217 (1802). Arslancıbaşı el-hac Yusuf Ağa.

1219 Rebiyülâhir (Temmuz 1804). İsmetlu Esma Sultan'ın baltacılar bölükbaşısı Ürgüblü Ahmed Efendi'nin kızı Hadice Hanım. Esma Sultan'ın sarayı, Kısıklı'da Sarıkaya mevkiinde idi.

1221 (1806). Çok değişik onbir dilim sikkeli. Tarikat-i Nakşibendiyye'den eş-şeyh Dede Mehmed Efendi.

1225 Muharrem (Şubat 1810). Sadr-ı esbak merhum Mustafa Paşa (Alemdar) mühürdarı el-hac Mustafa Said Efendi .

1226 (1811). Haydarpaşa ustası Abdi Ağa.

1226 Zilhicce (Aralık 1811). Kafesî destarlı. *"Ma'den-i ilm ü hüner cerrahbaşı-i Şahane"* Ali Tahir Efendi.

1227 (1812). Çıpa armalı. 31. bölükten canbaz Ali Beşe.

1227 (1812). İsmetlu Heybetullah Sultan vekilharcı-i sabık zaim Ahmed Ağa'nın eşi Saraylı Hadice Hanım.

1227 (1812). Esma Sultan baltacılar kethüdası Hacı Bakkalzâde Ürgüblü Ahmed Efendi.

1227 Rebiyülevvel (Mart 1812). Sabıka Silâhdar İslâm Ağa'nın yedekcisi Yusuf Ağa'nın oğlu Enderun-ı Hümâyun'dan hane-i seferli ağalarından Mehmed Nazif Ağa.

1228 (1813). Yemiş İskelesi'nde Ürgüblü Dedeoğlu Ali Yazıcı.

1228 (1813). Merhum Cerrahbaşı el-hac Ali Tahir Efendi'nin eşi Nazife Hanım.

1228 (1813). Ağa-yı miftah-ı esbak hazreti şehriyarî Sehrab Mehmed Ağa.

1229 (1814). Zerrinbaş. Enderun ağalarından Hazine-i Hümâyun Silâhşoran-ı Hassa Behcet Beyzâde Mustafa Bey. *(Sicill-i Osmânî, 2/30 Behcet Bey)*

1229 (1814). Tuğra kabartmalı.

"Sâhibu'l-İffet o zat zühd ü ismetle benam"

1234 (1818). Ürgüblü Bakkalzâde Ser-bevvabin-i Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından el-hac Mustafa Ağa ve eşi Şerife Alime Hanım. 1248 (1832).

1235 (1819). Enderun'dan mahrec İsmail Beyzâde Mahmud Bey. (Mabeyinci Ahmed Bey Sofası'na bakınız.)

1237 (1821). Cebehane-i Âmire'de 27. Bölüğünden Zeytunli Hasan Usta.

Su Nazırı Sofası:

1236 gurre-i M. (Ekim 1820). Tuğra kabartmalı. Çukadâr-ı hazreti şehriyarî-i esbak Silâhşoran-ı Hassa'dan Su Nazırı es-seyyid Mehmed Emin Ağa. Kızı 1265 (1848) Şerife Emine ve eşi 1195 (1781) Şerife Emine Hatunlar. *(Sicill-i Osmânî, 1/424)*

Tarih kısmı gömülü. Su Nazırı merhum Mehmed Emin Ağa'nın oğlu mektubî hulefasından Osman Efendi.

* * *

1238 (1822). Kâtibî sikkeli ve çıpa kabartmalı. Osmancıklı 31. bölüğün baş karakulağı Ali Ağa.

1239 R. evvel 22 (Kasım 1823). Rodoslu Ahmed Ağa'nın kethüdası Mehmed Ağa. (Karacaahmet Camii bahsine bakınız.)

1240 Şevval 17 (Haziran 1825). Kaymakam-ı esbak Ağa Hüseyin Paşa'nın eşi el-hace Emine Hanım.

Ağa Hüseyin Paşa'nın lâhdi, Kadıköy'de, Mahmut Baba Mezarlığı dışında, Taşköprü

Caddesi boyunca uzanan ince, dar mezarlıkta idi.

Lâhdi, bir kaç defa onarılmışsa da son zamanlarda dağılmış ve yere düşmüş durumda idi. Çevre yolunun yapımı sırasında kaldırıldı.

2 Cemaziyelâhir1265 (25 Nisan 1849) tarihinde vefat eden Ağa Hüseyin Paşa, Sultan II. Mahmut devrinde kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin ilk kumandanı idi. 1826'da, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasında çok büyük hizmette bulunmuştur.

Oğlu Ali Şevket Paşa ve damadı Gürcü Vâsıf Paşa'dır. *(Sicill-i Osmânî, 2/226)*

124? (Son rakam yazılmamıştır). Sarıklı. Karabacak şeyhi hulefasından tarik-i Aliye-i Sa'diyye'den Kasab İlyas Camii Şerifi Kâtibi Adanalı eş-şeyh es-seyyid Hafız Mustafa Vehbi Efendi.

1242 Şevval 5 (Mayıs 1827) Aşçıbaşı Ali Ağa.

1231 (1816). Baş muhasebe kalemi hulefasından Tulumbacıbaşı kâtibi Ayasofyalı Mustafa Efendi ibn Mehmed.

1251 (1835). Hâlâ Darü's-saâdetü'ş-şerife Ağası Abdullah Ağa'nın mu'tekası (kölesi) ve sabıka Hazine-i Hümâyun müdürü el-hac Salih Ağa'nın eşi Mihricihan Hadice Kadın. Salih Ağa'nın cariyesi 1251 Şirin Kalfa. *(Sicill-i Osmânî, 3/397)* Abdullah Ağa'nın Üsküdar'da çeşmesi vardır.

1253 M. (Nisan 1837). Darü's-saâdetü'ş-şerife Ağası Abdullah Ağa cariyelerinden Mihrizor Kalfa.

1253 (1837). Mir-i mirandan Şükrü Paşa'nın kayın validesi Şerife Fatma Hanım.

1255 (1839). Şevketlu Efendimiz cariyesi aşçı Gülfidan Kalfa.

1258 (1842). Nezaret-i celile-i Hariciye dairesi mütehayyizânından Ziver Efendi.

1259 (1843). Sabıka Ser Mabeyinci İzzet Bey'in ..... Pertev Mehmed Efendi'nin kızı olup 17 yaşında vefat eden Vesile Hanım.

1263 Cemaziyelâhir 12 (Mayıs 1847). Molla sarıklı. Mukataa Nazırı Esad Efendizâde müderrisîn-i kiramdan Mustafa Şekib Bey.

1265 Rebiyülâhir 18 (Mart 1849). Fesli. Müezzin-i hazreti şehriyarî Mehmed Tahir Efendi.

1265 (1848). Haydarpaşa'da vaki Mabeyn-i Hümâyun bekçibaşısı Osman Efendi'nin eşi Ayşe Hanım.

1269 (1852). Sabık Ticaret Müşiri Devletlu İzzet Paşa'nın kardeşi Mehmed Pertev Bey. 1259 tarihine bakınız. *(Sicill-i Osmânî, 3/461 Gözügüzel İzzet Mehmed Paşa)*

"Maden-i ilm ü hüner"
Cerrahbaşı
Ali Tahir Efendi.

1269 (1852). Fesli. Bağcılar kethüdası Veli Ağa.

1274 (1857). Ürgüblü Teberderan-i Hassa'dan mahrec İsmail Ağazâde Hafız Mustafa Efendi.

1277 (1860). Uzun Abdullah Paşazâde Abdi Bey'in eşi Şerife Revide Hanım.

1280 Rebiyülevvel 1 (Ağustos 1863). Kadı Karyesi'nde iskele başında Sultan Mustafa Han Cami'i Şerifi imamı Osman Efendi'nin eşi Şerife Nazife Hanım.

1282 gurre-i Rebiyülâhir (24 Ağustos 1865). Nuruosmaniye Medresesi'nde, Sultan Bayezid Cami-i şerifi ders-i amlarından Kuşma'denli el-hac Hafız Mehmed Nuri Efendi.

1285 Rebiyülâhir 22 (Ağustos 1868). Mevlevî sikke kabartmalı. Devletlu Rıza Paşa Hazretlerinin eşi hace Fatma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/399)*

1287 (1870). Kadı Karyesi'nde Kara Yusuf Ağa'nın kızı merhum Kuşçubaşı Osman Ağa'nın eşi Şerife Emine Hanım.

1291 (1874). Tarikat-i aliyye-i kadiriyye fukarasından maliye ketebesinden Mustafa Şükrü Efendi.

1300 (1882). Reşid Paşa'nın divitdârı Mehmed Efendi'nin kızı Fatma Hanım.

1313 Şevval (Mart 1896). Topcuzâde olarak tanınan şehir İbrahim Efendi. Karacehennem İbrahim Paşa'nın torunudur.

1313 (1895). İdare-i Mahsusa kalemi hulefasından Dede Paşa'nın oğlu Ali Efendi'nin oğlu Safi Mahmud Bey. (1240 tarihine bakınız.)

1328 Şaban 6 (Ağustos 1910). Ümera-yı Çerkes'den 4. Ordu Müşiri Mehmed Zeki Paşa'nın kardeşi Bayezid Mutasarrıf-ı esbakı Ahmed Hamdi Paşa.

1315 (1897). Kurbağalı Dere Kasr-ı Hümâyunu bekçibaşısı Mustafa Efendi'nin kızı Emine Firdevs Hanım.

1329 (1911). Bahriye feriklerinden Hacı Mehmed Paşa'nın kayın validesi Ümmügülsüm Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Silâhşoran-ı hazreti şehriyarî Hane-i Hassa'dan mahrec Kudüs-i Şerif mütevellisi Lazki Mehmed Ağa'nın eşi .....

Tarih kısmı gömülü. Şevketlu Gazi Sultan Abdülhamid Han cariyelerinden Nazlı Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Kılıç armalı. 61. bölükten Safranbolulu Osman Beşe.

4. Ada - N Bölümü:

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Aile Sofası:

Şehitlik Camii civarında, gasilhanenin arkasında ve Seyyid Ahmet Deresi'nin diğer bir kolu kenarında olup büyüktür. Etrafı, alçak bir duvarla çevrilmiştir.

1085 (1674). Hâzâ merkadi el-merhum Ali Ağa. Validi vezir-i a'zam İbrahim Paşa. *(S. N. Ergun, Mezar Kitâbeleri, s. 9)*

1114 (1702). Hâzâ merkadi el-merhume Fatıma Hatun. Validetü'l-vezirü'l-a'zam İbrahim Paşa. Şâhidesi Tavus kuyruğu, lâle ve karanfil kabartmaları ile bezelidir.

1124 (1712). Günüş şualı şâhide, uzun kitâbe.

Merkad-i valide-i Hazreti düstûr-i güzin
Zade-i sadr-ı keremkâr-ı umûr-ı dünya
Oldu damadı ve musahib-i Şeh-i alişâne
O vezir ibn-i vezir ya'ni Mehmed Paşa
Meşhed-i valide-i pâkine idüb rağbet
Görmeyüb dahi harab olmasını hiç revâ
Eyleyüb ruhuna ithaf vücuh-ı hasenat
Kabr-i pürnûrunu sad izzetle itdi ihyâ
Zatını mesned-i devletde idüb Hakk daim
Ola câ valide-i pâkine huld-i a'lâ
Merhume Hanife Hatun ruhi çün el-Fatiha
1124

Mehmed Paşa, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın oğludur. Annesinin kabrini 1725 tarihlerinde yenilemiştir. *(Sicill-i Osmânî, 4/249-250)*

1141 (1728). Teberdar kethüdası Nevşehirli Ali Ağa'nın oğlu Damad İbrahim Paşa'nın hemşirezâdesi Mehmed Efendi. Hâcegândan idi. *(Sicill-i Osmânî, 4/222)*

1152 (1739). Güllü, kâtibî sikkeli. Merhum İbrahim Paşa'nın harem kethüdası Hacı Osman Ağa.

1181 Şevval 20 (Mart 1768). Büyük molla sarıklı. Ayaktaşı servi kabartmalıdır. Medine-i Münevvere kadısı Nevşehrî el-hac Ali Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/541-542)*. Damat İbrahim Paşa mensublarından idi.

1199 Şevval 15 (Haziran 1785). Büyük molla sarıklı. Medine-i Münevvere kadısı el-hac Ali Efendizâde müderris el-hac Mehmed Said Efendi ve kızı 1210 (1795) Rukiye Hanım.

1210 Zilhicce 5 (Haziran 1796). Medine-i Münevvere kadısı Ali Efendi'nin damadı eşraf-ı kuzâtdan Nevşehirli el-hac Ömer Efendi.

* * *

1186 Receb. 15 (Ekim 1772). Sabıka imam-ı evvel-i sultanî. Esbak Diyarbekir kadısı Fettahzâde el-hac Hasan es-Sa'id Efendi'nin eşi Nefise Hatun 1214 (1799).

1168 (1754). Kapan tüccarlarından Hacı İsmail Ağazâde Halil Ağa. Burası sofa olup yanyana dört nefis hatlı güzel taş vardır. Hepsi özel işaretlidir ki, enderdirler.

1198 Şaban 21 (Temmuz 1784). Mustafa Paşa'nın torunu müteferrika-i Dergâh-ı âli Mehmed Emin Bey. Kâtibî sikkelidir.

1200 Şaban 10 (Haziran 1786). Nişancı Ali Paşazâde Halil Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, Genc Ali Paşa 3/533)*

1202 (1787). Enderun Ispanakcı başısı el-hac İsmail Efendi. Rebiyülevvel 7.

1202 (1787). Kâtibî sikkeli. Ispanakcı'nın damadı Ebubebir Ağa.

1210 Safer 10 (Ağustos 1795). Müderrisîn-i kiramdan Ali Efendizâde Mehmed Said Efendi'nin kızı olup genç yaşında muradına eremeden vefat eden Rukiyye Beşire Hanım.

1113 (1701). Kâtibî sikkeli. Saray-ı Atik masrafi Mustafa Efendi.

1138 (1725). Vehhab Ağa.

1144 (1731). Habibî Hanım.

1163 (1750). Cenab-ı sadr-ı âli merhum İbrahim Paşa'nın

Karib akrabası idi bu hem-saye-i ismet
Vezir Mustafa Paşa'ya sulb-i mâder olmağla
Stanbul'a mukaddem Nevşehir'den eyledi hicret
Du'a gûyine Lebib âsâ okur ihlas tarihin
Emine Kadın'ın olsun makamı saha-i Cennet
1163

1175 Ramazan 22 (Nisan 1762). Kâtibî sikkeli:

"Mustafa Paşa Hazretleri'nin karındaşı İsmail Bey"

1192 (1778). Firarî Mustafa Paşa'nın biraderi Hüseyin Bey'in kızı ve Seyyid Ahmed Ağa'nın eşi Emetullah Hatun.

1199 (1784). Kafesî destarlı. Mektubî-i sadr-ı âli hulefasından..... mukataacısı kisedâr Yusuf Efendizâde Hanif Mehmed Emin Efendi.

Tarih kısmı gömülü. Büyük sarıklı. Medine-i Münevvere kadısı Ali Efendizâde müderrisîn-i kiramdan el-hac es-seyyid Şeyh Abdullah Efendi.

1195 Rebiyülâhir 17 (Nisan 1781). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Nu'man Efendi'nin baş çukadârı Mucurlu Salih Ağa.

Sofa:

Gasilhanenin takriben 150 m kadar arkasındadır. Burada, yanyana üç çizgi (III) işaretli muhteşem taşlar vardır. Tarih kısmında görülen bu işaretler ailenin simgesidir.

Gündoğumu Caddesi Yüksekkaldırım mevkii.

1125 (1713) Aynı işaretli olup şâhidesinde yalnız Osman ismi yazılıdır.

1128 Zilkade 14 (Ekim 1716). Ömer. *"Hâb-ı nûr olsun İlâhî kabrin Ömer"*

1135 (1722). *"Âlem-i ukbâya vardı oldu İsmail Şehid"*.

1145 (1732). Mehmed Ağa.

1164 (1750). Emsalsiz taş. Genç iken vefat eden fakat ismi yazılmayan *"İbrahim kerimesi"*.

1168 (1754). Dekan tüccarlarından Hacı İsmailzâde Hacı Halil Ağa.

1179 Rebiyülevvel 23 (Eylül 1765). Mısır tüccarlarından Eğribozlu el-hac Ahmed Ağa'nın eşi Afife Kadın.

* * *

Bunların hemen önünde, III işaretli güzel iki taş daha vardır ki, şunlardır:

1189 Safer 9 (Nisan 1775). Hâzâ kabri Dividigüzel el-hac Mehmed Ağa ibn el-hac İbrahim Ağa.

1192 (1778). Dividigüzelzâde Ali Ağa.

1192 C. âhir (Haziran 1778). Dividigüzel'in kızı Zübeyde Hanım.

Zağanos Paşa Aile Sofası:

Bu sofa, 8 Nolu köşededir.

1221 gurre-i Ca. (Temmuz 1806). Hulefa-yı Mektubî-i sadr-ı âli Balıkesirli el-hac Kadir Beyzâde Şehid Mehmed Emin Bey.

1227 (1812). Büyük tezkereci Ahmed Bey'in *"Duhter-i Pâki"* Hadice Hanım.

1234 (1818). Ahmed Nuri Bey'in eşi İltifat Ayşe Hanım.

1238 (1822). Şâhidesi kafesî destarlı. Sultan Ebu'l-feth Han-ı Gazi vüzerasından Zağanos Paşa evlâdından Balıkesir'de Şehiden vefat eden Abdülkadir Bey ibn Mehmed bin Sinan Paşa evlâdından hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Çavuşbaşı Ahmed Nuri Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/590-591; İsmail Hakkı, Karesi Meşahiri, s. 11)*

1239 (1823). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Çavuşbaşı Ahmed Nuri Beyefendizâde Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Mehmed Tayfur Beyefendi'nin eşi Zahide Hanım.

1240 Şevval. 7 (Mayıs 1825). Kafesî sikkeli. Rical-i Devlet-i Aliyye'den Çavuşbaşı Ahmed Nuri Beyefendizâde Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan mektubî-i sadr-ı âli hulefasından, gençliğine doyamayan ve derdine derman bulamayan Abdülkadir Adil Beyefendi.

1249 (1833). Kâtibî Sikkeli. Ahmed Nuri Beyefendizâde Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Mehmed Tayfur Beyefendi'nin oğlu İzzet Mahmud Beyefendi.

Tarih kısmı gömülü. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan mektubî-i Hazreti sadaret-i penahî Efendi hulefasından Ahmed Edib Efendi'nin oğlu .....

Sofa:

10 noktası yakınındadır.

1155 (1742). Sütun şâhideler. Şâm-ı Şerif kadısı el-hac Mustafa Efendi.

1173 Ramazan 10 (Nisan 1760). Şâm-ı şerif kadısı el-hac Kadri İbrahim Efendi.

* * *

1151 (1738). Firârîzâde Mustafa Bey'in eşi Fatma Kadın. Etrafında bu aileye ait taşlar vardır. 8 nolu yerdedir.

1155 (1742). Hamzavî taş. Unkapanı'nda 21. Cemaat'in alemdârı el-hac Mehmed. 5 Nolu yerdedir.

1159 Şaban 11 (Ağustos 1746). Yevmü'l-ahad. Ebu'l-feth Sultan Mehmed Cami-i şerifi hatibi ve Sultan Ahmed Cami-i şerifi imamı reisü'l-meşayihü'l-kurra Bostancızâde Çelebi el-hac Mehmed Efendi. 7 No civarında.

1162 (1749). Orta Cami-i şerifi imamı İsmail Efendi'nin kızı Afife Monla.

1162 Muharrem (1749). 7 nolu yer. Sultan Mehmed hatibi reisü'l-kurra eş-şeyh Mehmed Efendi'nin kızı ve Orta Camii imamı İsmail Efendi'nin eşi Rukiye Hatun.

1164 (1750). Büyük molla sarıklı. 3 Nolu yer. Şeyhülislâm-ı esbak Salih Efendizâde Ahmed Es'ad Efendi'nin kethüdası Haleb kadısı İzzetzâde Mehmed Emin Efendi. (Sicill-i Osmânî, 3/207 Salih Efendi ve 1/406 Emin Efendi)

1166 (1752). Sikkeli. 2 Nolu yerde. Konevî hattat Ali Efendi.

1175 (1761). Reisü'l-habbazin (Ekmekçibaşı)-i damam fırın-ı hassa el-hac Mustafa Efendi.

1177 (1763). Babü's-saâde Ağası muhasebecisi Sa'atcızâde Mustafa Efendi.

1184 C. evvel 9 (Eylül 1770). Kebirizâde hacesi Üsküdar kadısı Ayıntabî el-hac Mehmed Efendi.

1197 (1783). Evkaf müfettişi Ebubekir Paşazâde Hamdullah Beyefendi neslinden Şükrullah Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/179 Ebubekir Rasim Paşa)*

1234 (1818). Silâhşoran-ı Hassa ağası el-hac Ali Ağa.

1247 (1831). Giridî Osman Edib Efendizâde Mehmed Nureddin Efendi

1251 (1835). Kadı Feridüddin Efendi.

1269 (1852). Silâhdar-ı hazreti şehriyarî İlyas Ağa'nın kızı Ayşe Sıdıka Hanımefendi. Aynı taşın sol yüzünde;

1299 (1881). Mirliva müteveffa Osman Paşa'nın oğlu Na'im Bey'in kızı ve Silâhdar İlyas Ağa'nın torunu Vasfiye Hanım, diye yazılıdır.

1274 Ramazan 19 (Mayıs 1858). 10-11 noktaları arası, yol üzeri. Rical-i Devlet-i Aliye'den Celâleddin Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 2/84)*

1284 gurre-i Zilkade. (Şubat 1868). İlyas Ağa'nın eşi Hadice Neş'e Can Hanımefendi.

Sofa:

1 Nolu yerde. 1269 ve 1284 tarihli taşlar da buradadır.

1316 (1898). Güzel yazı. Hâlâ Harbiye-i Hümâyun kethüdası Hasan Şevki Bey'in eşi el-hace Fehime Hanımefendi.

1319 Şaban 16 (Kasım 1901). Mevlevî sikke kabartmalı. Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz Han Hazretlerinin esvabcılığından müteakid Mirliva Osman Nuri Paşa'nın oğlu Mehmed Na'im Bey.

Ateş Mehmet Paşa Sofası:

8 Nolu yer civarında, Seyyid Ahmet Deresi'ne inen yokuş yol üzerinde ve bu yoldan 10-15 adım içeridedir.

1960 Kaptan-ı Derya Ateş Mehmed Paşa'nın oğlu Bosna valisi Fazıl Paşa'nın kızı Saide Hanım'ın kızı Maide Ateş. *(Sicill-i Osmânî, 4/297 Ateş Mehmed Paşa)*

1299 Cemaziyelevvel (Mart 1882). Saraybosna hanedanından Mehmed Fazıl Paşa'nın eşi Çerkes asıllı Hasibe Hatun.

1300 Muharrem 10 (21 Kasım 1882). Meşhur Bosna Nakibü'l-eşrafı Mustafa Nuri Efendizâde ve Bosna Tımarlı Süvari Alayları mirlivası ve tarik-i aliyye-i Mevleviyye'den es-seyyid Mehmed Fazıl Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 4/6; İnal, Son asır Türk Şairleri, s. 372)* Mahir şair ve fazıl idi.

1309 (1891). Fazıl Paşazâde Mustafa Bey'in kızı olup genç yaşında vefat eden Rukiyye Hanım.

1914 Kaptan-ı Derya Mahmud Paşa'nın oğlu Hicaz Valisi ve kumandanı Müşir Ahmed Ratıb Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 4/334 Mahmud Paşa)* Çamlıca Kız Lisesi binası A. Ratıp Paşa'nındır.

1938 Ateş Mehmed Paşazâde Miralay Galib Bey ve kızları Fatma ve Melek Hanımlar.

Tevfik Paşa Sofası:

Ateş Mehmed Paşa sofası önündedir.

1129 (1717). Sikkeli. Merhum Hacı Ahmed Paşa'nın terekecibaşısı el-hac Mehmed Ağa.

1323 (1905). Fesli. Yaveran-ı hazreti şâhâneden maiyyet-i seniyye cenab-ı mülûkâne erkânı Mirliva Tevfik Paşa.

1958 Nevşehirli Damad İbrahim Paşa ahfadından Mücib Veziroğlu. Doğumu 1899.

Voyvoda Ahmet Ağa Sofası:

Ateş Mehmed Paşa sofasından biraz aşağıdadır.

1152 (1739). Hamzavî muhteşem taş ve nefis hat. "*Voyvoda Ahmed Ağa*". Kitâbesi 12 mısradır. Tarih mısrası şudur:

Adn-i âlâyı kıla Ahmed makam
1152

1153 (1740). Hamzavî taş. Adanalı Hamrezâde el-hac Mehmed Ağa.

1157 (1744). Ümmügülsüm Kadın. Ahmed Ağa' nın eşi olmalı.

"*Ümmügülsüm'e ide firdevsi Mevlâ cilve-cây*"
1157

1166 (1752). "*Şah verd-i ismetin gonce-i rânâsı iken*" vefat eden Rabia Hanım. Tarih mısrası şudur:

Cennet-i adn ola yâ Rab cilvegâh-ı Rabia
1166

1167 R. evvel 27 (Ocak 1754). "*Yekta-i Hace Havva*". Tarih beyti şudur:

Ni'metâ hatif du'a idüb didi tarihini
İde Havvaya şefa'at-i lutfle Adn'i miz
1167

Taşın arkası servi kabartmalıdır. Sofadaki taşların hepsi muhteşem olup, güneş şualı ve sarkıtlıdır. Hatları nefistir.

1185 Zilhicce 3 (8 Mart 1772). Çok büyük molla sarıklı. Sabıka Kayseriye kadısı Voyvodazâde Efendi'nin hacesi İbrahim Efendi.

1185 Receb 10 (19 Ekim 1771). Meşhur Mehmed Emin Ağa'nın haznedârı ma'den emini Abdülmümin Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/400 ve 1/405 Emin Ağa)*

1188 R. evvel. 13 (24 Mayıs 1774). Kâtibî sikkeli. Ser bevvabin-i dergâh-ı aliyye'den sabıka Köprülü kethüdası Osman Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/433)*

1198 (1783). Sabıka Ma'den Emini el-hac Abdülmümin Ağa'nın eşi Emine Hatun.

* * *

1144 (1731). Kâtibî. Hace Mustafa. Voyvoda Sofası civarındadır.

Ateş Mehmed Paşa sofası sol gerisinde:

1292 (1875). Sultanü'l-Enbiya'ya âşık, âl-i âbâdan olup sonra Nakşibendî olan Evkaf Rûznamecisi Rıfat Efendi.

Ateş Mehmet Paşa Sofası ile Seyyid Ahmet

Deresi Arası:

1164 (1750). Hamzavî taş. Cami-i Cedid imamı Mehmed Efendi

1169 (1755). Saraylı Re'fet Hatun.

1178 (1764). Kâtibî sikkeli. Sabıka Saray-ı Atik Ağası Küçük Ali Ağa.

1178 (1764). Darü's-saâde Ağası Beşir Ağa'nın ustası Hanife Hatun.

1178 (1764). Darü's-saâdetü'ş-şerife Ağası Beşir Ağa'nın Başağası Hüseyin Ağa.

1178 Cemaziyelevvel (Kasım 1764). Saray-ı Atik Ağası Beşir Ağa.

1179 (1765). Kethüda Kadın hace Arife Kadın.

1181 (1767). Harem-i Hümâyun Ağaları'ndan Mehmed Paşa çırağı Sadık Mehmed Ağa.

1181 (1767). Darü's-saâde Ağası Beşir Ağa hazinedarı Osman Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/20 Beşir Ağa)*

1183 (1769). Kirazlımescid'de sakin Unkapanı şeyhi eş-şeyh Mustafa Efendi.

1191 Şevval (Kasım 1777). Harem-i Hümâyun Ağaları'ndan ahıskalı Silâhdar İbrahim Paşa çırağı Mehmed Said Ağa.

1197 (1783). Enderun-ı Hümâyun hazinedâr ağalarından Derviş Mehmed Ağa.

1198 (1783). Musahib-i Üsküdarî Said Ağa'nın acemisi yedekci İdris Ağa.

1203 (1788). Hazinedâr Hüseyin Ağa'nın eşi Saraylı Hafize Daye.

1232 Ramazan (Temmuz 1817). Sabıka Hasekibaşı el-hac İbrahim Nami Efendi.

1234 (1818). Sabıka Hasekibaşı el-hac İbrahim Ağa'nın eşi Emine Hatun.

1253 (1837) Asakir-i Hassa'dan Hüseyin Hüsnü Bey.

4. Ada'da Mehmet Fâzıl Paşa'nın şâhidesi.

Yolun Dirsek Yaptığı Yerde Dere Boyunda:

1151 (1738). Dergâh-ı âli gediklilerinden Kütahyalı İbrahim Ağa.

1164 (1750) İbrahim Paşa'nın kızı Emine Hanım.

1236 (1820). Hatime-i Hassa mehterbaşı Hüseyin Nafiz Ağa.

1292 (1875). Bilâd-ı hamse mevali-i azamdan sabıka Edirne kadısı alemü'l-ulema Bolevî İslâm Feyzî Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/350)*

Yolun Dirsek Yaptığı Yerden İranîler Camii'ne Doğru:

1206 Muharrem 8 (Eylül 1791). Dîvân-ı Hümâyun hâcegânlarından Mehmed Emin Beyzâde tarik-i Kadiriyye'den Şeyh Kasım Efendi'nin halifesi Şeyh Şakir Ahmed Bey. (Sicill-i Osmânî, 1/411 Emin Bey) Taşı yerde olup büyük molla sarıklıdır.

1207 (1792). Sabık kaftan ağasızâde Bahaüddin Bey.

1212 (1797). (Kırık) .....rak Mehmed Paşa'nın eşi Hadice Kadınefendi.

1213 (1798). İsmetlu Hadice Sultan çırağı Dilhayat Hatun.

1213 (1798). Şeyh Şakir Bey'in annesi Fatma Bacı.

1218 C. evvel. 15 (Eylül 1803). Mehmed Said Beyefendi'nin oğlu Enderun-ı Hümâyun ağalarından Mehmed İzzet Bey.

1220 (1805). Lâleli el-hac Mustafa merhumun mirahûru zâim el-hac İsmail Ağa.

1235 (1819). Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyundan Cami-i Cedid mütevellisi el-hac Osman Refik Efendi.

Burada böğürtlenler arasına atılmış pek çok şâhide vardır.

1245 C. evvel. (Kasım 1829). Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından Rodos mutasarrıfı Şükrü Bey'in (sonra Paşa) hemşiresi Ayşe Hanım.

1258 Şevval 2 (6 Kasım 1842). Lâhit, parça parça. Yalnız "*Şükrü Paşa*" ismi kalmıştır. Kitâbesi, Mısrî Rıfat Efendi'nindir. *(Sicill-i Osmânî, 3/156)*

Tam Köşe:

Mezarlık ve Dere burada yukarıya doğru dönmektedir.

1157 (1744). Haseki Mustafa Ağa.

1164 Zilhicce 14 (Kasım 1751). Güzel taş ve hat. Kitâbesi şudur:

"Bu mezaristanı Rızaullahu-teâlâ vakf eden saâdetlu Zeyneb Sultan Hazretleri'nin kethüdası Fayika Kadın'dır. Ruhi çün el-Fatiha."

1171 (1757). Ağababasızâde silâhşor-ı hazreti şehriyarî İbrahim Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/682 Ağababasızâde)*

1172 (1758). Kafesî destarlı, Darü's-saâde Ağası kâtipliğinden çıkma Mehmed Efendi.

1179 (1765). Kabasakal Mahallesi Ayşe Sultan Odaları'nda sakin saray-ı hümâyun kütüphanecisi fahrü'l-müderrisîn Kalyonî Ahmed Efendi. Şâhidesi sikkelidir.

1181 (1767). Silâhşor-ı şehriyarîzâde Abdullah Ağa'nın eşi Fatma Kadın.

1181 (1767). Kafesî destarlı. Tezkire-i sâni İbrahim Efendi.

1183 (1769). Dâyezâde Abdullah Ağababası silâhşor-ı hazreti şehriyarî Mehmed Emin Bey.

1183 (1769). Sabıka darü's-saâde Ağababası Selimzâde el-hacı Mustafa Ağa'nın kızı ve Emin Efendi'nin eşi Rukiyye Hanım.

1186 (1772). Silâhşor-ı hazreti şehriyarîzâde Abdullah Ağa.

1191 (1777). Zuamâdan Hindî el-hac Hasan Ağa. Yanında:

1227 (1812). Hindîzâde Hüseyin Ağa oğlu mektubî Rıfat Efendi.

1192 (1778) Zeynep Sultan masraf kâtibi Mehmed Arif Efendi'nin eşi Zahide Hanım.

1192 (1778). Defterî Mehmed Emin Efendi.

1192 (1778). Mihrişah Sultan'ın büyük dâyesi Rukiyye Hatun.

1193 Zilkade (Kasım 1779). Dergâh-ı âli müteferrikalarından İsmail Ağa merhum ve Abdurrahman Ağa'nın annesi Rukiyye Hatun.

1195 (1781). Sultan Selim'in bevvâbi (Kapıcısı) Monla Mehmed.

1197 Zilhicce 1 (Ekim 1783). Zeynep Sultan masraf kâtibi Mehmed Arif Efendi'nin eşi Hüsnüşah Kadın.

1206 Safer (Ekim 1791). Sabıka matbah-ı

âmire emini Ali Ağa'nın oğlu silâhşoran-ı Hassa'dan el-hac Ali Ağa. Eşi, Habibe Hatun 1191 (1777). Annesi hâce Fatma Hatun 1209.

1206 (1791). Halife-i bevvâbîn-i dergâh-ı âli İbrahim Hanif Efendi.

1209 (1794). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Ağababası el-hac Mehmed Efendi.

1213 (1798). Ağababasızâde silâhşoran-ı Hazreti şehriyârî Mustafa Ağa.

1227 (1812). Ağababasızâde Mustafa Ağa'nın eşi Saraylı Rûhihayat Hatun.

1227 (1812). Sultan Mustafa Han'ın kızı Emine Sultan'ın dadısı ve Said Bey'in eşi Saraylı Muhtevime Hatun.

1241 Safer (Eylül 1825). İbrahim Efendi'nin eşi civan iken vefat eden Senaver Kadın.

1156 (1743). Kâtibî sikkeli. Bedestanî el-hac Seyfullah Ağa.

Tarih kısmı gömülü. Molla sarıklı şâhidesi nakiller önünde ve yolun dirsek yaptığı yerdedir. Müderrisîn-i kiramdan sabıka İzzet Paşa imamı Hafız el-hac Mehmed Efendi.

5. ADA

5. Ada - O Bölümü:

Yanık Ömer Kapısı Civarında Akağalar Mezarlığı:

1025 (1616). Osman Bey. En eski tarihli taştır.

1044 (1634). Muhteşem lâhit. *"Allah. / Sabıka darü's-saâde ağalığından / çıkma el-hac ak Mehmed Ağa ruhi çün Fatiha 1044"*

1063 (1653). Lâhit. Çok silik. Hüseyin kethüdazâde Ahmet Ağa.

1067 (1656). Poligonal taş. Sultan Gavri mütevellisi Mustafa Ağa.

1147 (1734). Kafesî destarlı. Valide Sultan hekimbaşısı Mehmed Efendi.

1150 (1737). Kafesî destarlı. Hasan Paşa kaynı Süleymaniye rûznamecisi İsmail Efendi.

1153 (1740). Kâtibî sikkeli. Nuh Efendizâde Osman Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/579)*

1161 Şevval 21 (Ekim 1748). Silâhşor-ı şehriyarî Hançerli el-hac İbrahim Ağa ve 1185. Eşi, Rukiyye Hanım.

1161 (1748). Kayserili Çarıklızâde Paşa Seyyid İbrahim Ağa.

1187 (1773). Kapıcıbaşı el-hac Ebubekir Ağa.

1172 Zilkade 22 (Temmuz 1759). Eyyübü'l-Ensarî Hazretleri türbedarı el-hac Salih Efendi.

Nuhkuyusu Semti'ne ismi verilen aileden Nuh Efendizâde Osman Beyefendi. *Yanında, kardeşinin şâhidesi bulunmaktadır.*

1175 (1761). Dergâh-ı âli Ağası ikinci çukadârı Sivaslı Veli Ağa.

1187 Şaban 12 (Ekim 1773). Eğinli müderris Mehmed Efendi.

1187 Safer 8 (Mayıs 1773). Kafesî destarlı. Nuh Efendizâde Mehmed Bey.

1188 Zilkade 16 (Ocak 1775). Eş-şeyhü'l-kurra el-hac Ali Efendi.

1189 Zilkade. 29 (Ocak 1776). Darbhane-i Âmire Nazırı Küçük İmam el-hac Efendi'nin büyük kızı Ayşe Hanım.

1191 (1777). İzmir mollası Abdürrahim Efendi.

1192 (1778). Kâtib-i kethüda-yı sadr-ı âli hulefasından Mehmed Emin Efendi'nin eşi Saraylı Sadıka Hatun. Rebiyülevvel. Yanında;

1248 (1832). Tarik-i hacc-ı şerifte vefat eden Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan kethüda-yı sadr-ı âli kalemi ser halifesi Tuğranüvis el-hac Mehmed Emin Efendi'nin eşi İzmirî Kâtibzâde el-hac Ali Bey'in kızı Meryem Hanım. (Kâtibzâdeler için; M. Aktepe, İzmir'e Ait Bazı Kitâbeler, Tarih Dergisi, Sayı: 19/57'ye bakınız.)

1197 Ramazan 22 (Ağustos 1783). Sabıka vekil-i saltanatın necl-i ekremi.

"Dâr-ı bekaya eyledi Yusuf Bey irtihal"

Muhteşem lâhdi dağılmış vaziyettedir. *(Sicill-i Osmânî, 4/667)*.

1198 Şaban 17 (Temmuz 1784). Paşa İbrahim Ağa'nın kızı Rabia Hanım.

1203 Muharrem (Ekim 1788). Aşçıbaşı Hasan Ağa.

1233 (1817). Şöhreti Tırnakcızâde silâhşor İbrahim Bey. Eşi el-hace Şerife Emine Hanım. Yanında, tarih kısmı gömülü, Mekke-i Mükerreme kadısı Tırnakcızâde Mustafa Bey'in eşi Şerife Ayşe Hanım. Bu aileye ait 7. Ada'da bir sofa vardır.

1255 Receb 13 (Eylül 1839). Hâzâ el-kabri'l-merhum ve'l-mağfur kudvetü'l-ulema el-âyân ü umdetü'l-meşayih mevlâna hâfızu'l-Kur'an Mehmed Derviş en-Nakşibendî bin el-hac Ömer Efendi ibn-i el-hac Hüseyin bin Hasan bin Abdurrahman.

Mühürdar sofası.

1261 (1845). Tırnakcızâdeler'den Şerife Hatice Hanım.

1265 Cemaziyelâhir (Mayıs 1849). Elli sene Ayasofya Camii imam-ı evveli olan Hafız Ahmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/296)*

1278 (1861). Maliye hazine-i celilesinden ve varidat muhasebecisi Rumeli Odası hulefasından Halil Efendi.

1292 (1875). *"Hacı Said Efendi kim Valide-i Atik'in olmuştu camiinde ârâyiş-i hitabet"*

Şair Nedim'in kayın pederi Derviş Ağa Sofası:

5 No ile gösterilen yerde olup set üzerindedir. Set tarafı kesmetaş duvardır. Hazîrede altı kabir olup dördünün yalnız pehle taşları mevcuttur. Derviş Ağa'nın hamzavî taşı üzerindeki kitâbe şudur:

Hacı Derviş Mehmed Ağa hayfâ
Göçüb dünyadan itdi azm-i ukbâ
İde ruhuna rahmet Hakk Te'âlâ
Makamın eyliye firdevs-i a'lâ
Didi damadı tarihini Nedîmâ
Hacı Derviş melce-i Cennet ola
1112 (1700)

1158 (1745). Güzel taş. El-hac Derviş Mehmed Ağa'nın kızı Fatma Hanım. Şair Nedim'in eşi olmalıdır.

1154 (1741). Zakirzâde Efendi'nin kerimesi Rukiyye Kadın'ın oğlu Kahvecibaşı el-hac Ömer Ağa.

1162 Ramazan (Ağustos 1749). Zakirzâde'nin kerimesi derdine derman bulamayan Emine Hanım.

Fazlı Paşa Sofası:

Zakirzâde Sofası civarındadır.

1322 Teşrinievvel (1906). Arma ve kılıç kabartmalı, Müşiran-ı fehamdan Fazlı Paşa. Eşi Fatma Filorya Hanım. 27 Ramazan 1329 (Eylül 1911)

Fazlı Paşa'nın muhteşem şâhidesinin kitâbesi şudur:

Ömrünün nihayetine kadar / vuku bulan her bir muharebede / Sadıkane hidmetle müştehir / harb-ı azman ü şüc'an / Müşiran-ı fehamdan Fazlı / Paşa merhumun ruhiçün Fatiha.
6 Teşrin-i evvel 1322 / 1 Ramazan 1324

1303 (1885). Fazlı Paşa'nın annesi Fatma Şemsitab Hanımefendi.

1940 Fazlı Paşa'nın oğlu Miralay Hüseyin Mazlum Akgün. Doğumu 1865.

Paşa'nın dört kızının şâhideleri de buradadır.

Mühürdar Sofası:

Gasılhaneden Seyyid Ahmet Deresi'ne giden ana yol üzerinde, 4-5 noktaları arasındadır.

1210 Rebiyülevvel 7 (Ekim 1795). Moldovancı Ali Paşa'nın mühürdarı Ahmet Efendi. Kadıköy'de Mühürdar Semti'nde bu zatın konağı olduğundan o havaliye ismi verilmiştir. (*Sicill-i Osmânî, 3/544 Ali Paşa)* Kabir taşı Tekirdağ Müzesi'nde olup 1187 (1773) tarihlidir.

1276 gurre-i Muharrem (31 Temmuz 1859). Sadr-ı esbak Moldovanî Ali Paşa'nın mühürdarı Ahmet Efendi'nin oğlu Hüseyin Rıfat Efendi.

1295 Rebiyülâhir 7 (10 Nisan 1878). Mühürdarzâde İzzet Bey'in oğlu mektubî-i sultaniye şâkirdlerinden Ahmed Rıfat Bey.

1304 (1886). Kadı Karyesi sakinlerinden müteveffa Mühürdârzâde Hüseyin Efendi'nin oğlu defterhane ketebesinden Mehmed İzzet Bey.

Sofa:

1219 Cemaziyelevvel (Ağustos. 1804). Kafesî destarlı. Yanık Ömer Kapısı civarında ve 7 Nolu yerdedir. Reisü'l-küttab Mehmed Raşid Efendi'nin yeğeni Hâcegân-ı Dîvân-ı Mu'alla erkân ve kâtib-i Dîvân-ı Hümâyundan Kayserili Mehmed Kelim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/78 ve 2/351 Raşid Efendi)*

1221 (1806). Reisü'l-küttab Mehmed Raşid Efendi'nin mühürdârı Hâcegân-ı Dîvân-ı

Hümâyun'dan Yusuf Şevki Efendi ve eşi Havva Hanım. 12.. (son iki rakam yazılmamıştır) Taşının kendisi tarafından hazırlandığı anlaşılmaktadır. *(Sicill-i Osmânî, 2/351 Raşid Efendi)*

1225 (1810). Yusuf Şevki Efendizâde, Şumnu muharebesinde Şehid olan Mustafa Efendi.

Bu sofanın civarındakı şâhideler şunlardır:

1170 Safer 15 (Kasım 1756). Sadrazam Abdullah Paşa'nın validesi Ayşe Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/381)*

1219 (1804). Kafesî destarlı. Mezarlık duvarının hemen arkasında. Dîvân-ı Hümâyun Süvari mukabelecisi Ahmed Rıfat Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/403-404)*

1282 Rebiyülevvel 27 (Ağustos 1865). Ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'den masarifat muhasebecisi el-hac İsmail Hakkı Efendi.

1307 Rebiyülevvel 9 (Kasım 1889). Silindir taş uzun kitâbe. El-hac Mehmed Münir Paşa. 1232'de doğmuş, 1244'te silk-i askeriyye'ye dahil olmuş.

Tahir Paşa Sofası:

Gasilhâne civarında ve 4 Nolu yerde olup etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. İçinde şâhide yoktur. Parmaklıklarına şu kitâbeler asılmıştır:

1251 (1835). Hademe-i hassa-i şahane rikâb-ı hümâyununda mahrec el-hac Mehmed Emin Ağa'nın validesi Ayşe Hanım.

1253 (1837). Mehmed Emin Ağa'nın eşi Şerife Tahire Hanım. Kızı, Şerife Fatımatü'z-Zehra Hanım 1252. Diğer kızı Şerife Zekiye Hanım 1254.

1264 Şaban 10 (Temmuz 1848). Hademe-i Hassa'dan Geredeli el-hac Mehmed Emin Ağa.

1314 Cemaziyelevvel 2 (9 Ekim 1896). Tahir Paşa'nın oğlu Yaveran-ı hazreti şehriyarî Süvari kol ağası Mehmed Burhaneddin Bey.

1318 Muharrem 28 (28 Mayıs 1900). 5. Orduyı Hümâyun müşir-i esbakı yaver-i ekrem hazreti şehriyarî Mehmed Tahir Paşa.

* * *

1117 (1705). Solak Süleyman.

1134 (1721). Hane-i hassa dülbend ağalığından çıkma dergâh-ı âli müteferrikalarından Davud Ağa.

1161 (1748). Silâhdâr çavuşlarından Ali Ağa.

1134 (1721). Kafesî destarlı. Hızır Paşazâde Mustafa Bey.

1154 (1741). Dergâh-ı âli kapıcılarından Ağaçırağı Yusuf Ağa.

1161 (1748). Çerkes Mehmed Paşa'nın imamı el-hac Abdullah Efendi.

1162 (1749). Sikkeli, Çelebi Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/236)*

1164 (1750). Kâtibî sikkeli, çiçek kabartmalı şâhide. Macuncu hamamcısı ve hamamcılar yiğit başısı el-hac Ahmed Ağa.

1172 (1758). Vezir-i azam kapıkethüdası Lâleliçeşme'de Küçük Hüseyin Ağa.

1178 (1764). Güzel taş. 4-5 noktaları arasında ve 4'ten 5'e doğru 115 adım ileride. Kitâbesi şudur:

İşte Üçüncü Kadın ismet-penâh takva reviş
Terk-i fâni eyleyüb ukbâya kıldı azim-i can
Nakd-i vaktin Hakk yoluna sarf idüb kıldı sefer
Kabrini define-i nûr ide Rabb-ı Müsteân
Hemdemi Hadicetü'l-Kübra ola rûz-ı ceza
Rahmet-i rahman ile şad ola rûh-ı bî-kemân
Fevtini gûş eyleyüb Neş'et didi tarihini
Hac-ı Vuslat Kadın'a Adn ola yâ Rab imân
1178

Baş taşı meyve, ayak taşı ise servi kabartmalıdır. Vuslat Kadın, Sultan I. Mahmut'un üçüncü Kadın'ı idi. (Kitâbe yazarı Neş'et Efendi için Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7/35'e bakınız.)

1180 (1766). Perişanî destarlı. 24. Bölükden camcı el-hac Mehmed.

Sultan I. Mahmut'un üçüncü kadını Vuslat Kadın.

1181 Zilhicce 1 (19-Nisan 1768). Kafesî destarlı. 8 No ile gösterilen yerdedir. Kitâbesi aynen şudur:

Hüve'l-Bâkî
Merhum ve mağfûrunleh
Teşrifatcı-yı esbâk
Ebu Bekir Paşazâde
Akif Seyyid Mehmed Bey
Efendi'nin ruhiçün
El-Fatiha

1181 Zilhicce 11Üsküdar, Salacak Mescidi'nin bânisidir. (Hadîkatü'l-Cevâmi 2/226; Osmanlı Müellifleri, 3/25)

1182 (1768). Büyük kavuklu. Hâlâ sadr-ı rûm Mirzazâde Efendi'nin imamı müderrisîn-i kiramdan Hafız Ahmed Efendi.

1195 (1781). 1 Nolu yerdedir. Hâlâ Galata kadısı amediü'l-mevaliü'l-azam Şehsüvarzâde hacesi Efendi Hazretlerinin halilesi ve bazergânzâde kızı Ayşe Monla Hanım.

1197 (1783). 4 Nolu yerde. Matbah-ı âmire emini Lâleli el-hac Mustafa Efendi'nin oğlu Enderun Ağaları'ndan Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/454-455)*

1201 (1786). Vefa'da Camcı odabaşısızâde Ahmed Ağa.

1192 Cemaziyelevvel 11 (Haziran 1778). Bağdad Ağası Veli Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/615)*

1212 (1797). Kâtibî sikkeli. Meşayih-i kiramdan serdarlar kâtibi el-hac Abdullah Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/390)*

1213 Şaban (Ocak 1799). Sultan Bayezid Camii baş imamı Ömer Efendi.

1222 (1807). Tuğra kabartmalı ve kafesî sikkeli. 3 Nolu yerdedir. Rical-i Devlet-i Aliye'den ve tarikat-i Şah-ı Nakşibendiyye'den Matbah-ı Âmire Emini ve Bağdad kapıkethüdası Giridî Mehmed Refi'î Efendi ve oğlu Dîvân-ı Hümâyun ketebesinden Ali Lami'î Efendi. 1231 (1815) *(Sicill-i Osmânî, 2/412)*

1227 (1812). Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından Seyyid Ahmed Paşa kethüdası Ahmed Ağa ve eşi Emine Hanım. 1218 (1803). 2 Nolu yerdedir.

1229 (1814). Kethüdayı sadr-ı âli Lâleli Mustafa Efendi'nin mühürdarı Hasan Nasri Efendi (Sicill-i Osmânî, 4/454-455)

1234 (1818). Silâhşor-ı hazreti şehriyarîden Derviş Hasan Ağa.

1242 Receb 25 (Şubat 1827). Büyük molla sarık. Paye-i Mekke-i Mükerreme sabıka reisü'l-etıbba-i hazreti şehriyarî Bendergülüzâde Said Mehmed Efendi (Sicill-i Osmânî, 3/40). Hemen arkasından dere geçmektedir.

1292 (1875). Fesli. *"Hazreti Ferhad Paşa gibi bir zât-ı güzin"* ve eşi Ayşe Zehra Hanım 1267 (1850) *(Sicill-i Osmânî, 4/18)*

1311 (1893). Etrafı parmaklıklı. Gulâm-ı Hazreti Sultan Mahmud ve Enderun-ı Hümâyun seferli hanesi ser halifesi Hasan Tahsin Efendi.

1317 Zilhicce (Nisan 1900). Fesli lâhit. 12 sene hasta yatan Kırım Hanedanı'ndan Mir Şirin silsilesinden Atabegzâde Şah Mirza Bey.

1324 Ramazan 15 (Kasım 1906). Anayol üzerinde ve 4-5 noktaları arasında. Set üzeri. Muhteşem taş ve yazı. "Huzûr-ı Hümâyun cenab-ı mülûkâne müezzinlerinden ve Musika-i Hümâyun ve kul ağalarından fenn-i musiki üstad-ı nazırlarından tarikat-i aliyye-i Bedevî ricalinden Mehmed Tevfik Bey." *(S. N. Ergun, Türk Musikisi Antolojisi, s.623, 656, 760, 763)*

1330 (1912). Hazine-i Hassa-i şâhâne mefruşat kalemi hulefasından Hacı Mehmed Bey'in eşi Firdevs Hanım.

1330 Ramazan 15 (Ağustos 1912). Bahariye fabrikaları müdürü Mirliva Bedri Paşa. Eşi, Fatma Hanım, 1934. Doğumu 1852.

Burası aile sofası olup içinde altı hanımın sütun şeklinde şâhideleri vardır.

Sultan II. Abdülhamit'in müezzini ve musikişinas Mehmet Tevfik Bey'in H.1324 tarihli şâhidesi.

1335 Ağustos 18 (1919). Lâhit. 5. Köşe noktası civarında. Karagöz Gazetesi sahib-i imtiyazı Ali Fuad Bey. *(Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 5/167)*

1339 Eylül 21 (1923). 5 Nolu Şair Nedim'in kayın pederi sofası yanında. Fesli şâhidesindeki yazı şudur:

"İbradi eşraf-ı kuzâtından Es'ad Efendizâde Sadık Efendi oğlu Dersaâdet istinaf azasından şairandan Tevfik Lamih Bey" torunu, Tevfik Lamih Bey'dir. Kabri lâhit şeklindedir. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 1891)*

1928 12. 1. Dr. Hakkı Şinasi Paşa. Kabri aile sofasındadır. *(A. Gövsa, Meşhur Adamlar, 2/649; A. Gövsa, Türk Meşhurları, s. 162)* Şinasi Paşa 1941 tarihinde vefat etmiştir.

1929 Selânik vücûhinden ve sûrre emini oğullarından İshak Ağazâde Ali Efendi'nin eşi ...

1974 Büyük sofa. Gazeteci Mümtaz Faik Fenik. Doğumu 1905.

1980 Başkumandanlık fotoğraf zabiti Esat Nedim Tengizman. Doğumu 1899.

* * *

1232 (1816). Nasuhî Paşazâde Mustafa Bey'in büyük oğlu el-hac Numan Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/558 Asımzâde Nasuh Paşa)*

Tarih kısmı gömülü. Hane-i Hassa'dan dülbend ağalığı ile çırağ olan Kapudanzâde Lâleli hatibi Mustafa Efendi.

Sikke kabartma ve Bektâşî taçlı şâhide. Koyunca hanedanından ve Dersaadet kibarından âl-i âbâ muhibbi, 28 ve 32 ilm-i hurûf, hadimü'l-fukara mülkiye kaimmekamı Mehmed Servet Bey bin Mehmed Said Bey. Tarih yazılmamıştır. Yanında;

Tarih kısmı gömülü, büyük fesli şâhidesi mevlevî sikke kabartmalı, Koyuncalı Mir Hüseyin.

* * *

1124 (1712). Sikkeli. Mehmed Beyoğlu Seyyid İbrahim Bey.

1177 (1763). Hamzavî taş. Salih İsmail Ağa.

1180 (1766). Musa Ağa'nın eşi Fatma Hatun. Yanında, 1225 (1810) Alâiyeli Musa Ağa.

1205 (1790). Tuğcubaşı el-hac Mustafa Ağa'nın eşi Rukiyye Hanım.

1222 Cemaziyelâhir (Ağustos 1807). Sabıka kâtib-i yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî, Selim Sabit Efendi'nin eşi Saliha Hanımefendi.

1291 (1874). Mevlevî sikke kabartmalı. Kitâbesi çok uzundur.

"*Hademe-i kol ağası Ali*"

1330 Ağustos (1913). Darülfünûn talebeliğinden Harbiye Mektebine tahvil edip sonradan vefat eden İsmail Efendi'nin oğlu Mehmed Tevfik Bey.

1330 (1912). Etrafı parmaklıklı ve abide tipi şâhide, üzerinde yalnız "*Nesime Subhi*" ismi yazılıdır.

1336 (1917). Beylerbeyi hamamı mutasarrıfı Sivas vilâyeti Koçhisar kazasından Kuruağazâde İsmail Hakkı Efendi. Doğumu 1287.

Vezneciler Sofası:

Hakkı Şinasi Paşa sofası yanındadır.

1284 (1867). Mevlevî sikke kabartmalı. Bahriye muhasebesi başkâtibi Osman Efendi'nin kızı.

1305 (1887). Kolağası Haşim Bey'in eşi Hayriye Hanım.

1309 (1891). Osman Efendi'nin torunu Haşim Efendi'nin kızı Bahriye binbaşısı Arif Bey'in eşi Emine Nazime Hanım.

1315 (1897). Bahriye nezaret-i celilesi veznedarbaşısı Ali Şükrü Efendi.

Hazîrede otlar arasında üç şâhide daha vardır.

* * *

Zâkirzâde Abdullah Bîçare Efendi.

1149 (1736). Tüfenk ustası Hacı Yusuf Ağa.

1251 (1835). Tophane-i Âmire Nazırı Ârif Bey'in mühürdârı el-hac Hasib Ağa'nın annesi Zübeyde Hanım. Kabri büyük bir demir parmaklık içindedir. Yanında;

1275 (1858). el-hac Mühürdâr Hüseyin Hasib Ağa'nın kabri ve onun yanında da,

1302 (1884). "*Mazhar oldu genç iken hayfa Cemil'im rahmete*" kitâbeli bir kabir vardır.

Hasib Ağa'nın eşi ve çocuklarının şâhideleri de buradadır.

Zâkirzâde Abdullah Efendi Sofası:

6 Nolu yerdedir.

5. Ada'da ve Ankara asfaltına en yakın kapıdan girildiğinde, ileride ve sol taraftadır. Sofa, 7x6 adım ebadında olup kesmetaş duvarlar üzerindedir. Baş tarafı yüksektir. Burada iki şâhide vardır:

Alihayr-terukba Zâkirzâde çün kıldı seferi
Ya'ni Abdullah Efendi vâkıf-ı sırr-ı kader
Âlem-i gaybdan dinildi rihletine tarihi
Kıl cinan-ı kudsîni yâ Rabbenâ ana makar
sene 1068 (1657)

Şâhidesi sütun şeklindedir. Yanında:

Fatiha Sene 1077 (1666)
Yâ İlâhî işbu kabrin sahibi
Saliha Hatun idi hem Âbide
Ya'ni Zâkirzâde Efendi-i ibniyyedir.

Altındaki satırlar boyadan okunmaz hale gelmiştir.

Sofanın dışında ve sol tarafında dört sütun şâhide vardır ki, kitâbeleri şudur:

Âsitâne-i Hazreti Pir Hüdâyî
Seccade-nişîni Mudanyevîzâde
Mehmed Ruşen Efendizâde
Küçük Ayasofya Tekyesi şeyhi
Abdullah Felahî Efendi'nin
Ruhiçün Fatiha.
27 Muharrem 1267 (Aralık 1850)

*

1313 gurre-i Receb (18 Aralık 1895).
Fuzala-yı mevalî-yi kiramdan
Ve hulefa-yı tarik-i aliyye-i
Abdullah el-Felahîzâde
Mustafa Hakkı Efendi'nin
Ruhiçün el-Fatiha.
1313 gurre-i Receb

1320 (1902). Felâhizâde Mustafa Hakkı Efendizâde Abdullah Bey. Doğ. 1280 (1863).

1320 (1902). Mustafa Hakkı Efendi'nin eşi Adviye Hanım. Doğumu 1262 (1845).

Sofanın arkasındaki bir şâhide üzerinde şu kitâbe vardır:

Ayasofya-i Kebir Şeyhi merhum el-hac Yusuf Efendizâde el-hac Mehmed Arif Efendi. 12 Şevval 1278 (12 Nisan 1862).

Hadîka yazarı Ayvansarayî Hafız Hüseyin Efendi bu semte *Fıstıklı* demektedir. Şimdi fıstık ağaçlarından eser kalmamıştır.

Zikir erbabının gönlünden çıkarmadığı Zakirzâde Şeyh Abdullah Efendi için, *Silsile-i Celile-i Celvetiyye* adlı eserinde İsmail Hakkı Bursevî şu bilgiyi vermiştir:

"Babası Hazreti Hüdâyî'nin ihya Meclisleri'nin baş zâkiri olup ekser ilâhiyat-ı Hüdâyîleri'ne şahâne besteler bağlayıp okuduğu hasebiyle oğlu Şeyh Abdullah Efendi Zakirzâde demekle meşhur olmuş ve ol vechile dillerde cereyan bulmuştur.

Süluku, Hüdâyî Tekkesi şeyhi Dizdarzâde Mak'ad Ahmet Efendi'dendir. Aşıkâne ilâhîleri vardır. Mahlası *Biçare*'dir. İstanbul'da, Çemberlitaş'ta Atik Ali Paşa Camii Zaviyesi'nde Şeyhlik ve Fatih Sultan Mehmet Han Camii'nde va'z ederdi. Güzel konuşurdu. Sevenleri çoktu.

Zeyrek Camii'ne bitişik olan kubbeli binayı bunlar zapt edip içinde fukarayı iskân eder ve tarikat terbiyesi verirlerdi. Ve ol kubbe zemanı fetihte Şeyh İlâhî elinde idi. Sonra Bali Sofiyevî'ye sonra Zakirzâde'ye intikal eyledi. Gah medrese namıyla zabt olunda ve gâh hankâh kılındı. Sonra kubbesi zedelendi ve rağbetten düşdü."

Şeyh Abdullah Biçare'nin babası Hüdâyî Tekkesi Zakirbaşısı Şaban Efendi'dir. Kendisinin şiirleri ve ilâhîleri vardır. Atpazarî Osman Efendi ile Selâmi Ali Efendi gibi ünlü şeyhleri yetiştirmiştir. Oğlu Zakirzâde Abdülvahab Efendi Şeyh Gafurî hulefasından olup Sultan Bayezid Camii va'izi idi. 1133 Recebinin 26. (Mayıs 1721) günü vefat etti. (*Sicill-i Osmânî, 3/367 Abdullah Zakir Efendi ve 3/576 Ali Behic Bey; Mehmet Tahir, Osmanlı Müel. 1/231; İsmail Hakkı Bursevî, Silsile-i Celile-i Celvetiyye, s. 91; Veli Recai Velibeyoğlu, Zakirzâde Abdullah Biçare Dîvânı, 1963 Mucur; Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/199)*

Bu sofanın ön tarafında Salacak Mescidi'nin bânisi Teşrifatî Akif Efendi'nin 1181 tarihli şâhidesi vardır.

1951 Kitâbe eski yazı ile yazılmıştır. Ali Berri Paşa'nın kızları Leyla ve Sıdıka Hanımefendiler'le torunları Ahmed Berri Han Bey çocukları Şerif ve Belkıs Hanımefendiler burada medfundurlar.

1953 Mart 1. Din alimi Ömer Fevzi Mardin. Kabri, çok büyük bir hazîrede ve büyük tarihçi Cemal Kutay hazîresi yanındadır. Önündeki bir servi ağacı içinden bir *sakız ağacı* yükselmiştir. Tabiat harikasıdır.

Ömer Fevzi Mardin'in şâhidesine kendi sözü olan şu yazı yazılmıştır:

Her el Allah'a uzanır
Her avuç Allah'a açılır
Her yürek Allah'a dökülür
Ümid, iltica kapısı tek ve o da Allah'dır.

1979-1895. Çanakkale ve İstiklal Savaşı kahramanlarından Gazi Ziya Şardağ.

1325 (1907). Bektâşî taç kabartmalı sütun şâhide. Koyuncu Hanedanı'ndan ve Dersaâdet sakinlerinden tarikat-i aliye-i Nazeniye mensub bende-i âl-i âbâ 23 ve 32 ilm-i hurûf ve mukataat hadimü'l-fukara Mehmed Servet Bey bin Mehmed Said Bey. Doğumu 1245 (1829).

Yanık Ömer Kapısı ile A noktası arası:

1129 (1717). Enteresan taş. Abdi Efendizâde Abdullah Ağa.

1132 (1719). Şeyhzâde İbrahim Ağa.

1147 (1734). Ocaklı hacı Alizâde İbrahim Çavuş.

1165 Rebiyülevvel 27 (Şubat 1752). Ayasofya'da Telhisizâde Sadr-ı azam-ı esbak Ahmed Paşa'nın yeğeni Silâhşor-ı şehriyarî Aliyye Hüseyin Bey. *(Sicill-i Osmânî, 1/253 Şehlagöz Ahmed Paşa.)*

1171 (1757). Sabıka Muhasebe-i cizye Haşim Efendi'nin oğlu Mustafa Hatime Molla Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/623 Haşim Seyyid Mehmed Efendi)*

1185 Ramazan 22 (Aralık 1771). Kafesî destarlı. Sabıka Silâhşor-ı şehriyarî Şeyhzâde el-hac İbrahim Ağa. Valid-i irşadları Şıkk-ı salis Defterdar Pir el-hac İsmail Efendi.

1187 Safer 8 (Mayıs 1773). Kafesî destarlı şâhidesinde on mısralı bir kitâbe vardır. Güzel bir hatla yazılan kitâbenin ilk beş mısraı ile tarih beyti şudur:

Diriğa hiç sebatı yok cihanın ömr-i Nuh olsa
Ki yoktur lenger ârâm bu küşti-i evkate
Hususa Nuh Efendizâde izzetlu Mehmed Bey
İki alemde hâcet yok sa'id olduğun isbate
Fenasın fehm idüb geçdi şerab-ı zede kâriden

Tarih beyti:

Behişt ehli çıkub bir bir didiler fevtine tarih
Mehmed Bey sa'idler zümresiyle geldi Cennet'e
8 Safer 1187

(Sicill-i Osmânî, 4/580 Nuh Efendi, Şeyhzâde)

1197 Receb 23 (Haziran 1783). Merhum Recai Efendi'nin mühürdârı Ali Efendi. Recai Efendi'nin Vefa'da mektebi ve sebili vardır.

1198 (1783). Kayseriye kuzâtından Kesi Karyesi'nden Paşa İbrahim Ağa'nın kızı Rabia Hanım. Yanında, 1203-1203-1205 tarihli olup çocuklarına ait üç güzel şâhide vardır.

1201 (1786). Recai Efendi'nin mühürdar yamağı el-hac Hafız Mehmed Efendi'nin annesi Havva Hanım.

1209 Ramazan 12 (Nisan 1795). Kafesî destarlı şâhidesi yerdedir. Dîvân-ı Hümâyun'dan sabıka Cebehane-i Âmire Kâtibi es-seyyid Derviş Ali Hasib Efendi Hazretleri. *(Sicill-i Osmânî, 3/551)*

1212 (1797). Malih (tuz) Emini Hasan Efendi.

1217 Rebiyülevvel 15 (Ağustos 1800). Mirahûr-ı evvel Çerkes Mehmed Bey'in mirahûr-ı sabıkı, Çorum mütevellisi silâhşor-ı Hazreti sadr-ı âli Gürcü Mustafa Ağa.

1219 (1804). Hazinedar-ı bîrûn Ayasofyalı el-hac Ebubekir Efendi.

1231 Şevval 11 (Eylül 1816). Kafesî destarlı. Rical-i Devlet-i aliyye'den kethüda-yı sadr-ı âli-i esbak Moravî Osman Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/441)*

1285 Şevval 12 (Ocak 1869). Bab-ı Seraskeri'de yoklama odası mümeyyizi Mehmed Tahir Efendi.

1297 (1880). Masarifat muhasebecisi hacı Hakkı Efendi'nin kızı Emine Lamia Hanım.

1301 Cemaziyelâhir 30 (Nisan 1884). Sultan Bayezid İmareti aşçıbaşısı Hacı Osman Ağa.

Atıf Efendizâde Hattat Ömer Vâhit Efendi.

danlığından emekli birinci ferik Hakkı Paşa. Kızı 1315 (1897) Adile Hanım.

5. Ada - Ö Bölümü:

Atıf Efendizâde Ömer Vahid Efendi Sofası:

Fıstıklı Kapısı (veya Korukapısı) yanında ve tam 6 Nolu yerdedir. Buradaki taşlar, daha ileride, İbrahim Ağa Yolu üzerinde iken, caddenin genişletilmesi sırasında buraya getirilmişlerdir. Fakat kütüphane sahibi *Atıf Efendi*'nin şâhidesi bunlar arasında yoktur. Hazîredeki taşların hemen hepsi aynı biçim olup Hamzavî'dir. Sofadaki taşlar şunlardır:

1135 (1722). Uzun kitâbesi:

Darbhane-i Devlet Ömer Zühdi âli siret
diye başlamaktadır.

1148 (1735). Fatıma Hanım. Yalnız adı yazılıdır.

1174 (1760). El-hace Emetullah Hanım. Yazı bu kadardır. Hattat ve Ressam. *(Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1/223)*

1184 (1770). Ömer Vahid Efendi'nin kızı Fatma Hanım.

1197 Cemaziyelevvel 13 (16 Nisan 1783). Sabıka Defterdâr-ı esbak-ı evvel Âtıf Efendizâde el-hac Ömer Vahid Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/594; Tuhfe s. 348)*

1216 Cemaziyelevvel 9 (Eylül 1801). Ömer Vahid Efendi'nin kızı Melek Mehmed Paşazâde Salih Beyefendi'nin eşi Süveyda İsmet Hanım.

1221 Muharrem 18 (Nisan 1806). Ayşe Mükerrem Hanım.

1223 Safer 18 (Nisan 1808). Merhum Afifzâde Ömer Vahid Efendi'nin torunu müderrisîn-i kiramdan Mustafa Cemaleddin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/83)*

1234 (1818). Ömer Vahid Efendizâde sabıka sadr-ı vâlâ-yı Anadolu Mehmed Celâleddin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/79)*

1258 (1842). Sabıka Edirne kadısı Sadr-ı esbak Melek Mehmed Paşa torunu Mehmed

1306 Cemaziyelevvel 7 (Ocak 1889). Eâzım-ı rical-i Devlet-i Aliyye'den atufetlu Mehmed Sa'di Beyefendi Hazretlerinin kızı ve iffetlu Şevket Bey'in eşi Saide Emine Vasfiye Hanımefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/26 Sa'di Efendi)*

1308 Zilhicce 6 (Temmuz 1891). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Salih Paşa'nın torunu Asakir-i Şahane kaimmekamı el-hac Talib Bey'in oğlu Mızıka-i Hümâyun çavuşlarından Vehbi Bey.

1310 (1892). Erkân-ı harbiye kol ağalarından Nâbîzâde Ahmed Nâzım Bey. Kabri, takriben Hüseyin Paşa Sebili karşısında ve mezarlık duvarından biraz içeridedir. Şâhidesi devrilmiştir.

1315 Zilkade 27 (Nisan 1898). Erkân-ı harp mirlivası Rıza Paşa'nın eşi Fatma Firdevs Hanım.

1325 (1907). Ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'den Haremeyn-i muhteremeyn tercümanı Hasan Tahsin Efendi.

1331 (1913). Süvari Ertuğrul Alayı kuman-

Bahaüddin Bey. *(Sicill-i Osmânî, 2/27)*

1277 (1860). Merhum Ömer Vahid Efendizâde mevali-i kiramdan Süleyman Feridüddin Efendi merhumun damadı Mehmed Emin Efendi'nin oğlu Osman Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/97 Süleyman Feridüddin Efendi)*

1307 (1889). Şehreminî Efendizâde fetvahane memurlarından Mehmed Reşad Efendi'nin eşi Şerife Hafize Hanım.

Tarih kısmı gömülü iki taş: Atıfzâde Süleyman Feridüddin Efendi'nin damadı el-hac.....
Emine Hatun.

Saraçlar Kâtibi Abdullah Efendi Sofası:

Sofa yolun dirsek yaptığı ve 9 Nolu bölüme yakın bir yerde olup yokuş aşağı inerken sağ tarafta ve dere yatağının yanındadır. Etrafı yer yer mezar taşları ile takviyeli, duvarla çevrili büyük bir sofadır. Su basmaması için yükseltilmiştir.

Hazîredeki taşlar şunlardır:

1211 Şevval 6 (4 Nisan 1797). Kafesî destarlı. Kitâbesi şudur:

Sâhibu'l-hayrat ve'l-hasenat / Çeşme sahibi merhum ve mağfur / el-muhtac ilâ rahmet / el-mağfur Dîvân-ı Hümâyun / hâcelerinden sabıka / Saraclar Kâtibi Abdullah / Efendi'nin ruhuna / ve cem'i ehl-i iman / ruhları çün rızaen lillâhi / Teâlâ el-Fatiha maa's-salât / Sene 1211 fî L. 6.

İbrahim Ağa yolu üzerinde 1190 (1776) tarihli çeşmesi vardı.

1216 Cemaziyelevvel 21 (Eylül 1801). Kâtibî sikkeli. Saraclar kâtibi Efendi'nin vekilharcı Ali Ağa.

1233 Şevval 5 (Ağustos 1818). Saraclar kâtibi Abdullah Efendi'nin zevcesi Safiyye Hatun.

Tarih kısmı gömülü. Saraclar Kâtibi çıraklarından.....

1132 (1719). Sofa dışındadır. Saadetlu başağası Şamlı Mustafa Ağa.

Yere Atılmış Muhteşem Taşlar:

Saraçlar Kâtibi Sofası'nın biraz ilerisindedir. Ters olanlar okunamadı. Diğerleri şunlardır:

1147 (1734). Taş üç parça halindedir. Sabıka Cebecibaşı olup Rodos Ceziresi'nde Şehiden vefat eden Sarı Abdullah Paşa'nın

Atıfzâdeler Sofası.

ser-i maktu'udur. Ruh-ı şerifi çün Allah Rızası için el-Fatiha. Rodos'ta da şâhidesi vardır. *(Sicill-i Osmânî, 3/376; Z. Çelikkol, Rodos'taki Türk Eserleri, s. 47)*

1153 (1740). Büyük kavuklu. Yazıcı Hüseyin Efendi.

1158 (1745). Hasan Ağa oğlu Salih Ağa.

1162 (1749). Fatma Hatun.

1172 Safer. 15 (Ekim 1758). Dergâh-ı Âli gediklilerinden kapıcıbaşılık payeli el-hac Mehmed Ağa ibn-i kahvecibaşı el-hac Ömer Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/244)*

1186 Şevval (Ocak 1773). Şam ve Halep kapı kethüdası zuamâ Mehmed Efendi.

1192 (1778). Kapıcıbaşı Ahmed Ağa'nın kızı Fatma Hatun.

1232 Cemaziyelevvel 27 (Nisan 1817). Atıfzâde Ömer Vahid Efendi'nin kızı Ümmetullah Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/594 Ömer Vahid Efendi)*

1258 Ramazan. 14 (19 Ekim 1842). Nefis yazı. Merhum Atıf Efendizâde Süleyman Ferid Efendi'nin kızı Nesibe Ayşe Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/97, 85 S. Feridüddin ve Atıf Mehmed Emin Efendiler.)*

1288 (1871). Güzel yazı. Atıfzâde Celal Efendi'nin torunu Ömer Hüsameddin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/116)* Atıf Efendi sofasına bakınız.

1305 (1887). Halil Rıfat Paşa'nın eşi ve Mahmud Celâleddin Paşa'nın validesi İsmet Zeliha Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/306 Halil Rıfat Paşa)* Mahmud Celâleddin Paşa meşhur Prens Sabahaddin Bey'in babasıdır.

Neş'et Paşa Sofası:

Fıstıklı Kapısı civarında olup etrafı demir parmaklıklıdır.

1295 (1878). Neş'et Paşa'nın pederi Trabzon vilâyeti kapı kethüdası Hacı Arif Bey oğlu Azmi Bey'in kardeşi Mabeyn-i Hümâyun kapı çukedârı Edhem Bey.

1328 Receb (Temmuz 1910). Sevahil-i Osmaniye fenerleri idaresi müşaviri Neş'et Paşa.

1331 Şevval 29 (1 Ekim 1913). Hasırcıbaşı Hacı Halil Efendi'nin oğlu Mecidiye Dergâh-ı Şerifi mütevellisi el-hac Şeyh Salih Efendi.

1145 Zilhicce 7 (21 Mayıs 1733). Surre Emini el-hac Hüseyin Ağa'nın damadı el-hac İsmail Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/207 Hüseyin Ağa)* Şâhidesi, Atıf Efendizâde Sofası yanındadır.

* * *

1247 (1831). Osman Edib Efendizâde Mehmed Nureddin Efendi. Yanında:

1257 (1841). İstable-i âmire pâyeli Mehmed Celâleddin Ağa Hazretlerinin eşi Emine Hanım. (Sicill-i Osmânî, 2/81) Mehmet Celâlettin Ağa Vak'a-yı Hayriye'de yeniçeri ağası idi.

6. ADA

Haydarpaşa Hastahanesi arkasındaki metruk mezarlıktır. İbrahim Ağa yolu boyunca uzanır. Eskiden, bu dar uzun mezarlığın iki tarafı da yoldu. Mezarlığın karşısında, Seyyid Ahmet deresine kadar uzanan ve mesire yeri olan Koru bulunuyordu. Bu korunun üzerinden bugün Ankara asfaltı geçmektedir. Korunun büyük kısmı fıstık çamları ile bezenmişti.

Buradaki taşlar, tarih sırasına göre şunlardır:

1164 (1750). Sikkeli şâhidesinde yalnız Abdurrahman Efendi ismi yazılıdır. Halvetî meşayihinden idi. *(Sicill-i Osmânî, 3/321)*

1192 (1778). Baltacılar kethüdasızâde Veys Ahmet.

1193 (1779). Cebecibaşızâde İbrahim Efendi.

1199 C. âhir 17 (28 Nisan 1785). Muhteşem kallavîli tek baş şâhidesi. Sadr-ı esbak

Halil Hamid Paşa. Bu taşın bir diğeri, hazîrenin hastahaneye bakan cephesine yerleştirilmiştir. *(Sicill-i Osmânî, 2 / 299)*

1199 Şevval. 5 (Ağustos 1785). Kâtibî sikkesi. Hassa silâhşorlarından Mehmed Emin.

1201 Receb (Nisan 1787). Ser cebehane emini Mustafa Beyefendi'nin kızı Şani Avni Efendi'nin eşi Abide Hanım.

1201 (1786). Halil Hamid Paşa'nın gulamı Mes'ud.

1202 (1787). Halil Hamid Paşa'nın cariyesi Hümanişîn Kadın.

1201 (1787). Halil Hamid Paşa'nın cariyesi Nedime Kadın.

1202 (1787). Halil Hamid Paşa'nın cariyesi Zekiyye Hanım.

1203 (1788). Hassa kethüdalarından Ali Ağazâde İsmail Bey.

1203 (1788). Kâtibî sikkeli. Maktul Halil Paşa'nın baş silâhşoru el-hac Sivaslı Mehmed Ağa.

1203 (1788) Ebubekir Ağa'nın eşi Ayşe Hatun.

1204 (1789). Fatma Hasibe Kadın.

1204 (1789). Kafesî destarlı. Gümrük kâtibi Hıfzı Efendizâde hâcegân-ı divan-ı Hümâyundan Ubeydullah Beyefendi.

1206 Zilhicce 23 (Ağustos 1792). Kâtibî sikkeli. Feyzullah Bey. Silâhşoran-ı hazreti şehriyarî.

1206 (1791). Ağababasızâde İbrahim Ağa'nın eşi el-hace Saraylı Rûyidil Hanım.

Kırık bir taş. Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından Ağababazâdesi Halil Ağa'nın annesi Hadice Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/133)*

1209 (1794). Bu güzel şâhide, Halil Hamid Paşa taşının sağ tarafında ve birinci sıradadır. Asma ve üzüm kabartmaları ile süslü ayaktaşı yerdedir. Baştaşı meyve tabaklıdır. Sultan Osman hazretlerinin baş kadını, silâhşor-ı hazreti şehriyarî el-hac Mehmed Bey'in zevcesi Leyla Kadın.

Sultan III. Osman'ın kadınlarından olup Padişah'ın 1171 (1757) tarihindeki ve-

Sadrazam Halil Hamit Paşa.

Sultan III. Osman'ın kadınlarından Leylâ Kadın.

fatı üzerine saraydan çıkarılmıştır. Sonra, Silâhdar Halil Ağa'nın oğlu Mehmet Bey ile evlendirildi. Mehmet Bey, 1171 Şevvalinde (Haziran 1758) ve Sultan III. Mustafa saltanatının başında silâdar ağası, 1174 (1760)'ta tersane eminive kapudan vekili oldu. 1177 (1763) tarihlerinde vefat etti. *(Sicill-i Osmânî, 1/65, 4/248; Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 97)*

1209 (1794). Rikâb-ı Hümâyun solak ağalarından Bekir Ağa.

1210 gurre-i Şın. (10 Şubat 1796). Ziştovî Ali Paşazâde kızı ve Dergâh-ı âli gediklilerinden, sadr-ı esbak Halil Hamid Paşa'nın Çamaşır Ağası Ahmed Ağa'nın eşi Hüma Fatma Hanım.

1210 (1795). Çayırzâde İbrahim Bey'in cariyesi Ravend Usta.

1211 (1796). Yedekçi Hüseyin Ağa'nın eşi Ümmetullah Hanım.

1211 Rebiyülâhir 10 (Ekim 1796). Kâtibî sikkeli ve tuğra kabartmalı. Kapıcıbaşızâde Hafız Mehmed Emin Efendi'nin oğlu Teberdâr Halil Beyefendi.

1211 (1796). Kâtibî sikkeli. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan ser Cebehane Emini Mustafa Beyefendi'nin oğlu Mahmud Beyefendi.

1213 Ramazan 17 (Şubat 1799). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan ser cebehane emini Mustafa Beyefendi'nin kızı ser bevvabin-i dergâh-ı âli Şirin Hüseyin Ağa'nın eşi gençliğine doyamadan vefat eden Hadice Hanım.

1213 (1798). Kâtibî başlık. Çavuşbaşı Genç Osman Ağa'nın damadı Feyzullah Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/437 Genç Osman Ağa)*

1216 Rebiyülevvel 23 (Ağustos 1801). Kâtibî sikkeli. Darü's-saâde Ağası İdris Ağa'nın yedekcisi Hüseyin Ağa.

1216 Receb 9 (15 Kasım 1801). Mirahûr-ı evvel-i şehriyarî Çayırzâde İbrahim Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/145)*

1217 (1802). Kafesî destarlı. Halil Hamid Paşa'nın kaynı hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan sabıka çavuşlar kâtibi el-hac Mehmed Lebiba Efendi 27 B. 1217. Kabri, Halil Hamid Paşa şâhidesinin sol gerisinde ve arka duvar yanındadır. *(Sicill-i Osmânî, 4/87)*

1218 Ramazan 10 (24 Aralık 1803). Halil Hamid Paşa'nın sağ tarafında ve birinci sırada. Kitâbesi şudur:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
merhum Cennet mekân firdevs-âşiyân
Sultan Mustafa Han Aliyy
er-rahmetü'l-mağfurün Hazretlerinin
Kadınlarından dördüncüsü merhume
magfûrün lehâ Rif'at Kadın
ruhuna Fatiha.

III. Mustafa Rif'at kadınla uzun müddet saray dışında ilişkide bulunmuş, sadrazam ve eşi tarafından bakılmış, daha sonra Padişah'ın emriyle hareme getirilip dördüncü kadınlık payesine yükseltilmiştir. *(Sicill-i Osmânî, 1/35; Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları, s. 99)*

1218 Ramazan 17 (Ocak 1804). Sarıklı. Halil Hamid Paşa'nın imamı fahrü'l-müderrisîn el-hac İsmail Nafiz Efendi.

1219 Cemaziyelevvel 5 (Ağustos 1804). Halil Hamid Paşa'nın validesi ismetlu Zeyneb Kadınefendi. Kabri, Paşanın yanındadır.

1221 (1806). Halil Hamid Paşa'nın kızı Zeyneb Hanım.

1222 Rebiyülevvel 21 (29 Mayıs 1807). Kafesî destarlı şâhidesi hazîrenin en sonunda, çukurda ve duvar yanında. Rical-i Devlet-i Aliyyeden Reisü'l-küttab-ı rikâb-ı Hümâyun Seyyid Ahmed Safi Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/232)*

1225 (1810). Darü's-saâde Ağası Hüseyin Ağa'nın zevcesi Hadice Hatun.

1226 Zilhicce 19 (Ocak 1812). Kafesî destarlı şâhidesi Halil Hamid Paşa'nın sağ tarafında ve birinci sırada. Zümre-i sülehâdan Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan ser berber-i hazreti şehriyarî-i esbak Ali Efendi. Çeşme yaptırmıştır.

1226 (1811). Çok silik, Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından merhum Ağababasızâde Halil Ağa'nın eşi Ferhad Paşa'nın validesi Hadice Hanım.

1227 Zilkade 9 (Kasım 1812). Halil Hamid Paşa'nın kızı Emin-i kaime Mehmed Bey'in eşi Fatma Hanım.

1227 (1812). Kâtibî sikkeli, Abdullah Bey.

1227 L. 7 (Ekim 1812). Kâtibî sikkelidir. Esma Sultan'ın vekilharcı Mehmed Ağa.

1227 (1812). Sadr-ı esbak Halil Hamid Paşa'nın çâmegûyi ağası dergâh-ı âli gediklilerinden Ahmed Ağa'nın eşi Habibi Hanım.

1227 Za. 15 (Kasım 1812). Sadr-ı esbak Alaiyeli el-hac Mehmed Paşa'nın yeğeni Maktul Halil Paşa'nın damadı Mehmed Beyefendi'nin kızı Adile Hanım.

1227 (1812). Halil Hamid Paşa'nın damadı Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Emin-i kaime Mehmed Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/279)*

Sultan III. Mustafa'nın 4. kadını Rif'at Kadın.

1229 Ramazan 15 (Eylül 1814). Divan-ı Âli Kapıcıbaşısı Evkatlızâde Süleyman Beyefendi.

1230 (1814). Şirin Hüseyin Ağazâde Melek Abdullah Beyefendi'nin kızı Zekiye Hanım. Oğlunun toprağa gömülü şâhidesi de yanındadır.

Sultan III. Mustafa'nın kadınlarından Rif'at Kadın'ın H. 1218 tarihli şâhidesi.

1231 (1815). Kethüda-yı sadr-ı esbak Mustafa Beyzâde Selim Bey. Nevcivan iken vefat etmiştir. Kâtibî sikkeli şâhidesinin üç yüzünde de kitâbe vardır. Hattı nefistir.

1231 Receb 3 (30 Mayıs 1816). Büyük molla sarıklı. Müderrisîn-i kiramdan silâhdâr-ı esbak es-seyyid Abdullah Ağazâde Mehmed Hakkı Beyefendi.

1232 (1816). Ayaktaşı çiçek kabartmalı. Halil Hamid Paşa'nın Halile-i muhteremesi hace Şerife Ayşe Hanımefendi.

1232 Gurre-i Cemaziyelevvel (19 Mart 1817). Kafesî sikkeli olup çok yüksektir. Soğukçeşmeli es-seyyid Mustafa Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/465)* Kabri, sol taraftaki çukur mezarlıktadır.

1233 (1818). Kafesî destarlı. Sadrıazam-ı esbak Gazi el-hac Yusuf Ziya Paşa sabıka mühürdarı ve bir müddet kapıcı kethüdalık hidmetinde olan Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümayun'dan Mustafa Fehim Efendi. 3 Rebiyülâhir 1233.

Tarih yazarı Lebiba Efendi'nin 1217 tarihli şâhidesi.

1234 gurre-i Zilkade (Ağustos 1819). Kırık bir taş. Fatma Hanım.

1234 Muharrem 15 (Kasım 1818). Darbhane-i Âmire Emini Mustafa İzzet Bey'in eşi hace Mu'tebere Kadın.

1235 (1819). Ser tahterevânî Mehmed Ağa.

1235 (1819). Defterdar-ı şıkk-ı evvel Feyzi Beyzâde Mehmed Emin Beyefendi'nin eşi Mir'at Kadın.

1235 Şevval 15 (Temmuz 1820). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan ve Rical-i Devlet-i Aliyye'den Mehmed Avni Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/608)*

1235 Cemaziyelevvel 23 (Mart 1820). Kâtibî sikkeli. Sultan Abdülhamid Han sadrazamlarından Halil Hamid Paşa'nın çamaşır ağası Ahmed Ağa.

1237 (1821). Giridiü'l-asl beyne'l-hafıkeyn (Doğu ve batıda meşhur) Mehmed Ragıb Efendi

1237 (1821). Kafesî. Sadr-ı Rumeli Halil Hamid Paşazâde Arif Beyefendi'nin oğlu Enderun-ı Hümâyundan mahrec hâcegân-ı divan-ı Hümâyundan Mehmed Hamid Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/257)*

1238 Cemaziyelevvel 11 (Ocak 1823). Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından Çayırzâde Ahmed Şakir Bey'in kızı Reşide Hanım.

1238 Şevval 7 (Haziran 1823). Limni muhafızı Vezir Nuri Paşa'nın torunu Mehmed Cemil Beyefendi.

1241 (1825). Sadr-ı Rum Halil Hamid Paşazâde Mehmed Arif Beyefendi'nin torunu Mir Mehmet Nebil Efendi.

1243 (1827). Bayezid imamı ve bostancılar müfettişi Sadık Efendi. Şâhidesi büyük molla sarıklıdır. *(Sicill-i Osmânî, 3/193)*

1247 (1831). Hâlâ Sadr-ı Rumeli Halil Hamid Paşazâde Arif Bey Efendi'nin zevcesi İffet Hanım.

1248 Zilkade (1833). Lâhit, fesli şâhide. Çayırzâde Ahmed Bey. Mir-i alem. *(Sicill-i Osmânî, 1/145 İbrahim Ağa)*

Ahmed Bey'in:

Mir-i alem Çayırzâde terk-i devrân eyledi
Zümre-i evlâdın fevtiyle nâlân eyledi

diye başlayan kitâbesi 10 mısradır.

1250 Şaban 13 (Aralık 1834). Lâhit. Şâhidesinin iki yüzü de kitâbelidir. Halil Hamid Paşazâde Arif Bey'in oğlu mevali-i azamdan Mısır Kahire kadısı Mehmed Raşid Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/354)*

1251 (1835). Lâhit, şâhidesi feslidir. Halil Hamid Paşazâde Mir Mehmed Arif Efendi'nin oğlu Mehmed Asım Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/283)*

1252 Şevval. 15 (Ocak 1837). Müderrisîn-i kiramdan Halil Hamid Paşazâde torunu Mehmed Şefik Beyefendi'nin eşi Şefika Hanım. Tarih kısmının iki yanına *"Kâmil 1273"* diye yazılmıştır. *(Sicill-i Osmânî, 3/152 Şefik Bey)*

1255 Cemaziyelevvel 19 (Ağustos 1839). Molla sarıklı lâhit, ok ve tirkeş kabartmalı. Rumeli sadrından Halil Hamid Paşazâde Mehmet Arif Beyefendi. Kendisi ulemadan olduğu halde vasat bir kemankeş idi. 1197 (1783)'te kabza aldı. 1837 tarihinde ve 80 yaşında olduğu halde 400 geze (260 metre) ok atarak taş dikti. Okmeydanı'na dikilen son taş onundur. İki defa Rumeli Kadıaskeri olmuştur. *(Sicill-i Osmânî, 3/272; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 664)*

1256 Cemaziyelevvel (Temmuz 1840). Müderrisîn-i kiramdan Halil Hamid Paşazâde torunu Ataullah Bey'in eşi Atiyye Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/481)*

1257 (1841). Halil Hamid Paşazâde kudemayı azamdan Mehmed Nurullah Paşa. (Sicill-i Osmânî, 4/587)

1259 (1843) .....zâde torunu Nafiz Bey'in oğlu Mehmed Mahir Bey.

1260 (1844). Kırık. Ayşe Nefise Hanım.

1261 (1845). Molla sarıklı, tarik-i Hac-ı Şerif'den vefat eden ser berber-i şehriyarî-i esbak Ali Efendizâde el-hac Mehmed Nuri Bey.

1264 (1848). Dürnev Hanım.

1268 Muharrem 27 (Kasım 1851). Küçük molla sarık. Anadolu pâyeli Mısır Kahire Kadısı Halil Hamid Paşazâde Arif Bey'in torunu Mehmed Ataullah Beyefendi. (Sicill-i Osmânî, 3/481) Arapzâde Hamdullah Efendi'nin damadı idi.

1274 Şevval 20 (Haziran 1858). Ayaktaşı burma sütunlu muhteşem lâhit ve nefis hat. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşazâde İsmail Paşa'nın halilesi Fatımatü'z-Zehra Ha-

Serberber-i Şehriyari Ali Efendi'nin 1226 tarihli şâhidesi.

Sadrazam Halil Hamit Paşazâde Mehmet Arif Bey'in ok ve tirkeş kabartmalı lâhdi.

nım. Ketebe Mehmed Rif'at imzalı. Doğumu 7 Şevval 1253 (Ocak 1838).

1281 (1864). Halil Hamid Paşazâde Arif Bey'in torunu sudûr-ı âzâmdan Mustafa Nazif Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/565)*

1282 Rebiyülevvel 9 (Ağustos 1865). Vali Osman Paşa Hazretlerinin eşi Fatımatü'z-Zehra Hanım.

1283 (1866). Lâhit. Valide Sultan cariyesi Sadâdil Kalfa.

1285 (1868). Fesli. Adile Sultan'ın haremağası Hacı Abdurahman Ağa.

1287 Muharrem 3 (Nisan 1870). Sadr-ı esbak Mustafa Na'ili Paşa'nın oğlu Ali Bey'in eşi Mısırlı Hanımefendi'nin manevî kızı olup 28 yaşında vefat eden Ferahdil Hanım.

1301 C. evvel 20 (Nisan 1884). Mevlevî sikke kabartmalı. Beylerbeyi pâyelilerden tarikat-i aliyye-i Mevleviyye'den Mustafa Necib Paşa.

1301 Rebiyülâhir 23 (Şubat 1884). Hazine-i Hümâyun varidât-ı umûmiye muhasebecisi Salih Rıf'at Efendi.

1302 (1884). Halil Hamid Paşa ahfadından Âsâf Paşa'nın kızı olup 17 yaşında vefat eden Fatma Zehra Hanım.

1315 Safer 23 (Temmuz 1897). Lâhit. Halil Hamid Paşa ahfadından Asım Beyzâde, mülga meclis-i vâlâ azası Nurullah Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/871)*

1317 (1899). Halil Hamid Paşa ahfadından ve ecille-i müşirân-ı sultaniyye'den yâver-i ekrem Hazreti Padişahi Âsâf Celâleddin Paşa'nın eşi Ayşe Raife Hanım. Doğum 1288 (1871).

1317 Şaban 13 (17 Aralık 1899). Sadrıazam-ı esbak Halil Hamid Paşazâde vüzerâ-yı azamdan Nurullah Paşa'nın oğlu şeyhü'l-harem-i esbak Vezir Cemaleddin Paşazâde ecille-i yâver-i ekrem-i Hazreti Padişahî Mehmed Âsâf Celâleddin Paşa. Doğumu 7 Şevval 1253 (Ocak 1838). Ayrıca pehle taşı üzerinde sekiz sıra halinde hazırlanmış 16 mısralı bir kitâbesi daha vardır. Tarih beyti şudur:

Bu kitâbe yazılır kabrine elbette Celâl
Azm-i gülzâr-ı cinân eyledi Âsâf Paşa

1318 Muharrem 10 (10 Mayıs 1900). Lâhit. Halil Hamid Paşazâde sudûr-ı âzâmdan Nazif Bey'in oğlu Mehmed Ferid Bey.

1336 Zilkade 29 (Eylül 1918). Lâhit. Halil Hamid Paşa ahfadından Nurullah Beyzâde rütbe-i bâlâ ricâlinden Mehmed Âsım Bey.

Tarih kısmı gömülü, kâtibî sikkeli. Sultan Osman Han.....

Tarih kısmı gömülü, Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından kahvecibaşı el-hac Abdullah Ağazâde Hafız.....

7. ADA

7. Ada - A Bölümü:

Zeynelabidin Efendi Sofası (İncirli Sofa):

1255 Cemaziyelevvel 22 (Ağustos 1839). Etrafı demir parmaklıklı sütun şâhide. İmam-ı evvel-i Sultanî es-seyyid Mehmed Zeynelabidin Efendi. Kitâbesi Hamdi imzalıdır. *(Sicill-i Osmânî, 2/435)*

Sofanın önündeki eski yol 1957'de kapatıldı ve buraya Söğütlü Çeşme Mezarlığı'ndan nakiller yapıldı. *Molla Beyler* diye ünlü olan bu ailenin İstanbul'da Sultan Selim Camii mihrabı tarafında büyük konakları ve Salacak Bahçesi yerinde de köşkleri vardı.

1270 Muharrem 14 (Ekim 1853). "İmadeddin Efendi'nin duhter-ı pâkizesi eyvah / Açmadan soldu güller misali bağ-ı mihnetde / Esüb bâd-ı ecel nâgâh ayırdı validînden / Nice ağlayub ah etmesünler genc-i hasretde / ....." Tarih beyti şudur:

Du'a eyler Kerimî cevher ârâ yazdı tarihin
Mekan olsun Emine Hanım'a gülzâr-ı Cennet de

1271 (1854). Zeynî Efendi. Kitâbesi şudur:

İmam-ı evvel-i Mahmud Han Zeynî Efendi hayf
Çeküb aldı fenâdan yanına mahdûmunu nâgâh
Diriga erdi hükm-i "İrcî" nâibdi Beykoz'da
İderdi hidmet şer'i mübeyyin ol fazıl âgâh
Bu gençlikde vasiyyet eyledi techiz ve tekfinin
Civan sanurduk ol bir pir-i fâni imiş eyvallah
Kodu matemde gitdi mâder ü evlâd ü hâhişkârın
Veremle mevte yok çare dü ihlak olmamış eyler ah
Mu'in et lutfını bî vasıta yâ Rab bilâ mâni
Ola rûz-ı ceza hem nâmı ceddinden şefaat-hâh
Yazılsun çıkdı bir tarih-i mu'cem taşına yâ Rabb
Sünûhî Beyefendi dâr-ı huldi itsün ârâmgâh
1271

1274 Şevval 7 (Mayıs 1858). Zeyni Efendi'nin emektarı Ömer Ağa.

1289 Receb 27 (30 Eylül 1872). Sudûr-ı âzâmdan semahatlu Cemaleddin Efendi'nin eşi Emine Melekfer Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/84)*

1291 Receb 4 (17 Ağustos 1874). Sudûr-ı âzâmdan Zeynelabidin Efendizâde es-seyyid el-hac Mehmed İmadeddin Efendi'nin eşi el-hace Merzûka Hanım.

1294 Muharrem 22 (Şubat 1877). En iri ve yüksek sütun. Efâhim-i sudûr-ı âzâmdan / İmam-ı evvel-i hazreti şehriyarî / esbâk Cennetmekân es-seyyid el-hac / Mehmed Zeynelabidin Efendi'nin / mahdûm-ı mükerremleri esbak sadr-ı / Rumeli Cennetmekân firdevs-aşiyan / es-seyyid el-hac Mehmed İmadeddin / Efendi'nin ruh-ı şerifleri çün el-Fatiha.

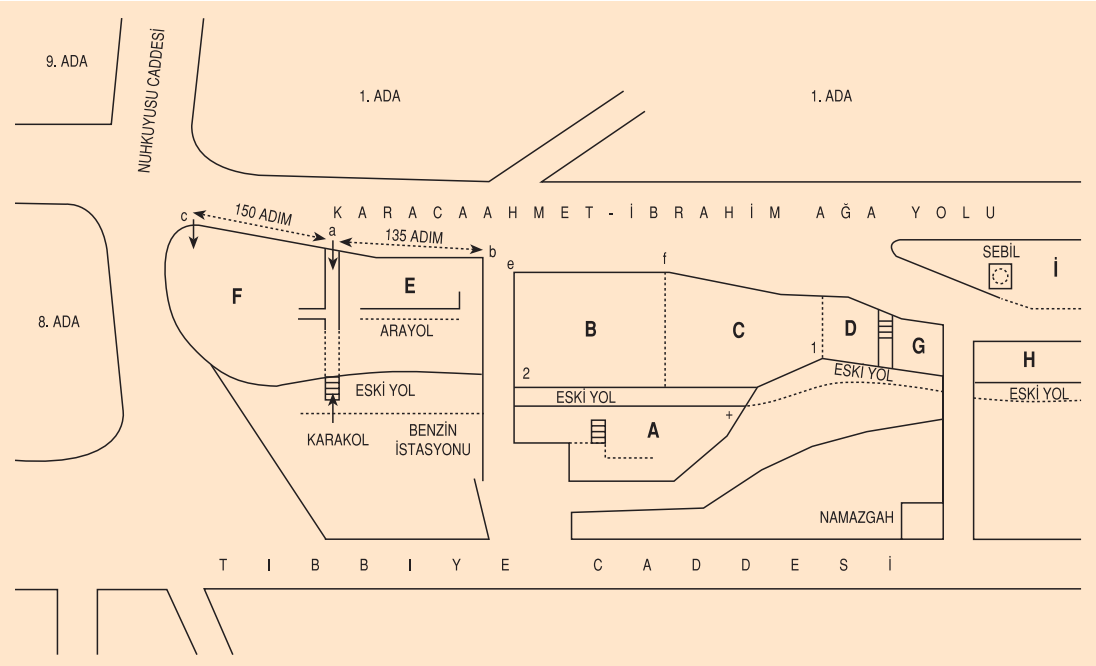

7. Ada'nın basit krokisi.

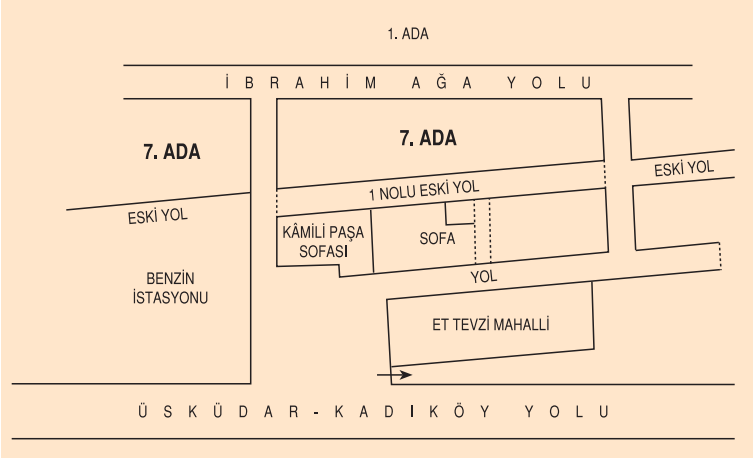

7. Ada A bölümü krokisi.

Nefis hattı Emin Eyyûbî imzalıdır. *(İsmail Hakkı, Merâkıd, s. 31; Sicill-i Osmânî, 3/583)*

1296 Rebiyülevvel 17 (Mart 1879). Sudûr-ı âzâmdan Mehmed İmadeddin Efendi'nin oğlu sabıka İzmir kadısı el-hac Mehmed Zeynelabidin Efendi.

1300 B. 18 (Mayıs 1883). Tarik-i aliyye-i Rıfaiyye bendegânından rabien sadaret-i Rumeli'den infisal (Rumeli sadaretinden ayrılan) Zeynelâbidin Efendizâde reisü'l-ulema es-seyyid Mehmed Cemaleddin Efendi. Kitâbesi İlmî imzalıdır. İlmî, Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer'in babasıdır. *(İnal, Son Hattatlar, s. 155; Sicill-i Osmânî, 2/84)*

Zeynelabidin Efendi Sofası Civarı:

Arapzâde Atâullah Efendi.

1268 Receb 11 (Mayıs 1852). Lâhit. Şâhidesi feslidir. Cidde Müşiri Osman Paşa'nın biraderi rikâb-ı Hümâyundan kapıcıbaşı Hacı Mustafa Ağa. Kitâbe Rıfat imzalıdır. *(Sicill-i Osmânî, 3/446 Osman Paşa)*

1270 Safer 15 (17 Kasım 1853). Güzel bir lâhit. Efahim-i vükela-yı saltanat, Maliye Nazırı Abdurrahman Nafiz Paşa'nın oğlu maliyeden Mustafa Rıfat Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/535)*

1280 R. âhir 18 (Ekim 1863). Abdurrahman Nafiz Paşazâde meclis-i muhasebe-i maliye azasından Mustafa Rıfat Bey'in eşi Pürkemal Hanım.

1302 (1884). Abdurrahman Nafiz Paşanın eşi Zeliha Nevres Hanım.

1327 Nisan 14 (1911). Fatma Nesibe Hanım. Abdurrahman Nafiz Paşa'nın oğlu Rıfat Bey'in kızı.

Kâmili Paşa Sofası:

Tam köşededir.

1262 Rebiyülâhir 13 (Nisan 1846). İstable-i âmire pâyeli Surre-i Hümâyun Emini sabık Bursa kaimmekamı el-hac Mustafa Ağa. Baş ve ayak taşında aynı yazı vardır. Burası iki cepheli yol olduğundan bu şekilde hazırlanmıştır. *(Sicill-i Osmânî, 4/474)*

1263 Cemaziyelevvel 10 (26 Nisan 1847). Müşiran-ı feham saltanat-ı seniyyeden Bursa eyaleti valisi el-hac Halil Kâmil Paşa'nın kızı Şerife Hadice Edibe Hanım.

1264 M. (Aralık 1847). Fesli. Rütbe-i seniyye eshabından Şâm-ı şerif valisi Kâmili Paşa'nın biraderi kapı kethüdası Hamdi Efendi.

1282 Zilhicce 17 (3 Mayıs 1866). Lâhdinin yalnız ayak taşı mevcuttur. Kudemâ-yı âzâmdan Rumeli kadısından Arabzâde el-hac Mehmed Zeki Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/428)*

1283 Rebiyülevvel 14 (27 Temmuz 1866). Kürdistan valisi el-hac Kâmili Paşa'nın

cariye-i menkûhası Feride Hanım.

1283 M. 13 (28 Mayıs 1866). Kudema-yı müşirân-ı saltanat-ı Seniyye'den el-hac Halil Kâmili Paşa. Kitâbe Emin Eyyûbî imzalıdır. *(Sicill-i Osmânî, 4/69-70)*

1295 Cemaziyelâhir 3 (4 Haziran 1878). Sadr-ı Rumeli pâyeli Arabzâde Mehmed Ataullah Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/482; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 550)*

1295 Muharrem (Ocak 1878). El-hac Halil Kâmili Paşa'nın üçüncü harimesi ve el-hac Abdülaziz Paşa'nın eşi hace Ayşe Münire Hanım.

1325 (1907). Tevfik Paşa'nın kızı ve Dersaâdet istinaf müddei-i umûmî muavini Arabzâdenin torunu izzetlu Behçet Beyefendi'nin eşi Ümmügülsüm Rasime Hanım.

Kâmili Paşa Sofası Civarı:

1278 (1861). Güzel hat. Etrafı demir parmaklıklı. "Bir zamanlar Abdülmecid'in beşinci gözdesi ve Haydar Bey'in eşi Mihrieda Hanım." "yes ile hayfa teverrüm" (verem) olan hanımın vefatına "Mihrieda Hanım behişti eyledi meva bu sal" tarihi düşürülmüştür.

1288 Zilkade (Ocak 1872). Kurenâ-yı Hazreti şehriyâriden Ahmed Haydar Bey.

1292 Ramazan 8 (Ekim 1875). Beyoğlu Mutasarrıflık dairesi 1. mıntıka memurlarından Selim Servet Bey.

1312 (1894). Defter-i Hakanî mektubî kalemi başkâtibi Zati Bey'in oğlu İsmail Hakkı Bey. Aynı kabir,

1325 (1907). İsmail Hakkı Bey'in kızı Hatice Azize Hanım.

Yusuf Ağa Sofası:

1244 (1828). Ecille-i rical-i Devlet-i Aliye'den Valide Kethüdası Yusuf Ağa'nın kızı, Kalyonlar kâtibi İsmail Şemseddin

7. Ada'da Adliye Nazırı Abdurrahman Nafiz Paşa'nın oğlu Mustafa Rıfat Bey.

Arapzâde Mehmet Zeki Efendi'nin 1282 tarihli şâhidesi.

Efendi'nin eşi Zeliha Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/668)*

1271 (1854). Rical-i Devlet-i Aliye'den Takvimhane-i Âmire nazırı ve sonra Berlin ve İran Sefarethaneleri'ne memur olan Mustafa Sami Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/7)*

1276 (1859). Amedî-i Dîvân-ı Hümâyun hulefasından Rıza Efendizâde rüus kalemi hulefası Hüseyin Hamid Efendi.

1284 (1867). Hüseyin Hamid Efendi'nin kardeşi rüus-ı hümâyun kaleminden Hüseyin Fahreddin Efendi.

Abdüllâtif Bey Sofası:

1278 (1861). Abdüllâtif Beyefendi'nin Kızı Şerife Sıdıka Hanım.

Sultan Abdülmecit'in 5. ikbali Mihriedâ Hanım'ın 1278 tarihli şâhidesi.

1289 Rebiyülevvel 28 (Haziran 1872). Abdüllâtif Beyefendi'nin Kızı Hadice Fitnat Hanım.

1301 Ramazan 7 (Temmuz 1884). Efahim-i vükela-yı saltanat-ı seniyyeden Maliye Nazırı Abdurrahman Nafiz Paşa'nın oğlu Abdüllâtif Beyefendi 'nin eşi Şahende Hanım. (Sicill-i Osmânî, 4/535 Nafiz Paşa; M. Pakalın, Maliye Nazırları, 1) (Zeynelabidin Efendi Sofası civarı bahsine bakınız.)

+ İŞARETLİ YER

1249 Receb 25 (Aralık 1833). Valide Sultan kethüdası Yusuf Ağa'nın mu'tekalarından (köle) Emine Gülruh Kadın.

1267 Cemaziyelâhir 18 (20 Nisan 1851). Fesli. Mir-i miran-ı kiramdan Diyarbekir kaimmekamı el-hac Süleyman Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/99)*

1296 Muharrem 26 (Ocak 1879). Hacı Süleyman Paşazâde el-hac Mehmed Refik Bey.

1269 (1852). Asakir-i Nizamiye cenab-ı Şahane mirlivalarından Veli Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/617)*.

1273 Zilhicce 17 (Ağustos 1857). Parmaklık içinde. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Çavuşlar Kâtibi Ahmed Behçet Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/31)*

1275 (1858). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Kalyonlar ser halifesi İsmail Şemseddin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/169)*. Yanında, Hotin Aile Sofası vardır.

1275 (1858). Sudur-ı azamdan Hacızâde Bahaüddin Mehmed Bey.

1276 Muharrem (Temmuz 1859). İkinci rütbeyi haiz mabeynden mehrec Mir Hüsnü.

1316 R. âhir 1 (Ağustos 1898). Mahkeme Temyiz ceza kısmı reisi atufetlü Mustafa Nail Bey ibn-i Abdülvehab.

1277 (1860). Yerde. Sudur-ı azamdan el-hac Tahir Efendi.

1278 (1861). Kalyonlar ser halifesi İsmail Şemseddin Efendi'nin kızı Şerife Tevhide Hanım.

1287 C. evvel 14 (12 Ağustos 1870). Tam yolun dirsek yaptığı yerde. Dünya ve sancak kabartmalı, burma ayak taşı. Derdine derman bulamayan ve genç yaşında vefat eden devletlu atufetlu Fatıma Sultan hazretlerinin çıraklarından Asakir-i Hassa yüzbaşılarından Kassabbaşızâde Baha Bey'in eşi Vasfımelek Hanım.

1327 (1909). Nakibü'l-eşraf Mustafa Tevfik Efendi'nin eşi Şefika Hanım.

1327 (1909). Nakibü'l-eşraf Mustafa Tevfik Efendizâde meclis-i emval-i eytam azası ve İstanbul payeli İbrahim Celalüddin Efendi.

Baban Hanedanı Sofası:

Eski yol ile duvar arasındadır.

1301 (1883). Mirliva Baban Hanedanı'ndan Süleyman Paşazâde topcu mirlivası Ali Galib Paşa'nın annesi Anber Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/98 Süleyman Paşa Babanlı)*

1307 Şaban 15 (Nisan 1890). Süleymaniye'nin Baban hanedan-ı kadim-i azamından Hassa Topçu mirlivası Süleyman Paşazâde Ali Galib Paşa.

1313 (1895). Baban hanedanından Süleyman Paşazâde Mustafa Beyefendi'nin eşi Ayşe Azize Hanım.

Böğürtlenler içinde *"Paşa-yı Ahmed"*in şâhidesi vardır. Yanına gitmeğe imkân yoktur.

Baban Hanedanı Sofası Civarı: (Cebbarzâdeler)

1247 (1831). *Tarikat-i Muhammediyye* şârihi Cennetmekân Hadimî (k.s.) sülâlesi tahiresinden Mustafa Efendi'nin kızı meşayih-i izamdan Cebbarzâde Mir Abdülfettah Efendi 'nin eşi el-hace Esma Hanım.

1248 Rebiyülevvel 25 (Ağustos 1832). Cebbarzâde Dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından Selim Beyoğlu Darü'l-hilâfe (İstanbul) müderrisîn-i kirâmdan Abdurrahman Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/687)*

7. Ada'da Adliye Nazırı Abdurrahman Nafiz Paşa'nın oğlu Abdüllatif Bey'in eşi Şâhende Hanım.

1248 (1832). Güzel hat. Bozok Sancağı Mutasarrıfı Abdülcebbarzâde Süleyman Bey'in hemşirezâdesi Tokad Hanedan-ı kadiminden el-hac Ebubekir Bey'in kızı Şerife Adile Hanım.

1250 (1834). Fesli. Serbevvâbîn-i rikab-ı Hümâyun'dan Abdülcebbârzâde Hamza Beyefendi 'nin oğlu Süleyman Tevfik Beyefendi. 27 B.

1251 Receb 1 (Ekim 1835). İki yüzü de yazılı muhteşem lâhit. Meşahir-i Devlet-i Aliyye'den Bozok Sancağı Mutasarrıfı Cebbarzâde Süleyman Bey'in kızı ve dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Evkatizâde Ali Bey'in eşi Şerife Hanım.

1252 (1836). Serbevvâbîn-i dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Mehmed Arif Ağa'nın eşi, Meşhur Bozok Mutasarrıfı Abdülcebbarzâde Süleyman Tevfik Bey'in Kızı Mümine Hanım. *(Sicil-i Osmanî 3/270 Arif Ağa)*

Ali Bey'in eşi Şerife Hanım'ın H. 1251 tarihli nefis şâhidesi.

1256 gurrei Rebiyülevvel (Mayıs 1840). Şâhidenin iki yüzünde de yazı vardır. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Evkatizâde Mehmed İzzet Beyefendi'nin eşi Fatma Hanım.

1264 (1848). Abdülcebbarzâde Süleyman Bey'in Kızı Şerife Hanım'ın mutekalarından Saniye Hanım.

1267 Muharrem 15 (20 Kasım 1850). Cebbarzâde İzzet Beyefendi'nin müdürü Mehmed Said Ağa'nın oğlu Hazine-i hassa hademelerinden Mehmed Arif Ağa. (*Sicil-i Osmanî 3/39, 270 Said ve Arif Ağalar.)*

1277 (1860). Anadolu Ordu Müşiri Abdi Paşa cariyelerinden Zeliha Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 3/413 Abdi Paşa)*

1295 (1878). Fesli sütun şâhide. Müşir Ahmet Tevfik Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 1/303-304)*

Behişt-âbâd-ı Bağdad Valisi Paşa-yı Ahmed kim
Müşîr Tevfik Paşa câh-ı Firdevse ola vali
1295

1297 (1880). Abdülcebbârzâde ahfadından Hacı Ahmed Beyzâde Nizamiye Muhasebesi ketebesinden Mehmed Seyda Efendi.

1318 (1900). Maliye Nezareti Masarifat Daire-i Umumiyesi mümeyyizlerinden Ragıb Bey'in eşi Saliha Hanım.

Kara Osman Ağa Sofası:

1247 Zilkade 23 (24 Nisan 1832). Büyük fesli ve tuğralı çok yüksek şâhide. Dergâh-ı âlî kapıcılarından Bostancıbaşı Kara Osman Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/443)*

1249 Cemaziyelâhir 17 (Kasım 1833). Kara Osman Ağa'nın Kızı Şerife Nesibe Hanım. 25 yaşında vefat etmiş. Kitâbesi 14 mısradır. Şâhidesi tuğralıdır.

1252 Receb 26 (Kasım 1836). Kara Osman Ağa'nın oğlu Ali Bey. Genç yaşında vefat etmiştir.

1252 (1836). Kara Osman Ağa'nın Kızı Fatma Hanım. Genç yaşında vefat etmiştir.

1254 (1838). Maden emini Mehmed Memiş Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/514)*

1290 (1873). Tahir Efendi'nin kızı Hayriye Hanım.

1 Nolu Eski Yol Üzerine Yapılan Nakiller:

1227 (1812). Ara yol tarafında. Sadr-ı Anadolu Köstendilî Mehmed Tahir Efendi'nin eşi Müstesna Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 3/244)*

1273 (1856). Sikkeli şâhide. Tarikat-i aliyye-i Rıfaiyye halifesi sahib-i vakar ve ulûm-ı Arabiyye ve Farisiyye ve beyne'l-inas Yasinci Hoca dinmekle meşhur şair eş-şeyh Mehmet Esad Efendi.

1209 Muharrem 11 (Ağustos 1794). Tezkire-i evvel el-hac Sa'dullah Enveri Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/440; F. Babinger, Osmanlı Tarih Yazarları, s. 398; M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 3/50)* Vak'a-nüvis idi. Yanında, 25 Rebiyülâhir 1235 (Şubat 1820)'de vefat eden oğlu, Divan-ı

Hümayun Beylikcisi Ali Efendi'nin şâhidesi vardır. Bu iki kabir nakil değildir. Bu kabirlerin önündeki set duvarının taşları alınarak, Selimiye Kışlasının Şehriyehanesi yapılmıştır. Bu yüzden kabirlerin baş tarafları boşlukta kalmıştır. (C Bölümü'ne bakınız.)

1266 (1849). Hacı Bey denmekle maruf din-i devlet hizmetinde ömrünü feda eden Mustafa Hilmi Efendi.

1270 Cemaziyelevvel 22 (Şubat 1854). Taşı fesli. Ticaret Nazırı Namık Paşazâde Halid Halil Bey. (*Sicill-i Osmânî, 4/539)*(F Bölümü'ne bakınız.)

1283 Zilhicce 17 (Nisan 1867). Efahim-i vükelâ-yı seniyye'den 6. Ordu-yu Hümâyun Müşiri Namık Paşa'nın eşi Hoş Nihal Hanım.

1925 Ayan azasından Müşir Tatar Osman Paşazâde Asaf Bey. *(A. Gövsa, Meşhur Adamlar 4/1218)*

Tarih kısmı gömülü. Karadağ muharebelerinde şehiden vefat eden 2. Ordu-yu Hümâyun'dan Mehmed Sabri Bey. Karadağ Muharebeleri, 1876-77 tarihlerinde olmuştur.

Bu şâhideler, 8. Ada karşısındaki F Bölümü'nün uç noktasından, yolun genişletilmesi sırasında, buraya getirilmişlerdir.

Mehmed Said Efendi Sofası:

1240 (1824). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Seyyid Mehmed Said Efendi'nin Sofasıdır. Yazı aynen böyle olup taş, büyük parmaklıklı hazîrenin yanındadır.

1241 Zilhicce 18 (Temmuz 1826). Mehmed Said Efendi'nin oğlu Mehmed Kâmil Efendi.

1242 Şevval (Mayıs 1827). Mehmed Said Efendi'nin kardeşi baş muhasebe kalemi hulefasından Osman Efendi.

1251 gurre-i Cemaziyelevvel (Ağustos 1835). Evkâf-ı Hümâyun Nazırı Mehmed Said Efendi'nin oğlu Mevali-i kiramdan İbrahim Efendi.

1269 Cemaziyelâhir 28 (Nisan 1853). Kudema-yı rical-i Devlet-i Aliyye'den Evkâf-ı Hümâyun Nazırı el-hac Mehmed Said Efendi'nin eşi el-hace Hadice Letafet Kadın.

1287 Muharrem (Nisan 1870). Mevlevî sikke kabartmalı şâhide. Efahim-i rical-i saltanat-ı seniyyeden Evkâf-ı Hümâyun Nazırı el-hac Mehmed Said Efendi 'nin oğlu Rical-i Devlet-i Aliyye'den Mehmed Atıf Beyefendi. (Said Efendi için şu kaynaklara bakınız: *Sicill-i Osmânî, 3/41 ve Nazif Öztürk, Evkâf-ı Hümâyun Nezareti'nin Kuruluş Tarihi, Vakıflar Der. 16/33)* Kabri, Beyazıt civarında Emin Bey Camii yanındadır.

* * *

Vak'anüvis Sadullah Enverî Efendi'nin şâhidesi.

Ferit Paşazâde Ahmet İzzettin Beyefendi'nin oğlu Murtaza Burhan Bey.

1241 Rebiyülâhir 5 (Kasım 1825). Şahane hat.

"Âh-ı vah enva'-ı gamla itdim felekten irtihâl"

Bozok Sancağı Mutasarrıfı Abdülcebbarzâde Süleyman Bey'in hemşirezâdesi ve Tokad hanedân-ı kadiminden el-hac Ebu Bekir Bey'in Kızı el-hace şerife Adile Hanım. *(Bkz. Özcan Mert, 18. ve 19. Yüzyıllarda Çapanoğulları.)*

1244 (1828). Kireçcibaşı Süleyman Ağa'nın eşi Saraylı Canfeza Kadın.

1249 (1833). Ayaş Müftüsü es-seyyid Mehmed Efendi'nin Kızı şerife Ser-sare Hanım.

1252 (1836). Abdurrahman Bey ve Fatma Hanım annesi mutekaları ve Şakir Ağa'nın eşi Hadice Ruzufer Kadın.

1252 Fatma Hanım'ın dadısı Hadice Hoşnigar Kalfa.

1252 (1836). Fatma Hanım'ın annesi olup 35 yaşında vefat eden şehide Ayşe Hanım.

1264 (1848). Sudur-ı azamdan Cebbarzâde müteveffa Abdülfettah Bey'in eşi Adile Kadın.

1275 (1858). Rumeli Beylerbeyi payeli İçel Sancağı Kaimmakamı saâdetlu Abdurrahman Paşa'nın annesi Emine Kadın.

1321 (1903). Mevlevî sikke kabartmalı şâhide. Bâb-ı âlî'den neş'et ederek 60 sene mütecaviz hidemat-ı mütenevvia-i Devlet-i ebed müddet-i âlî'de ibraz-ı sadakat itmiş olan Abdülcebbarzâde Mehmed İzzet Bey'in Kızı Hace Reşide Zeyneb Hanım.

7. Ada - B Bölümü:

Ahmed İzzeddin Bey Sofası; E Noktası:

1318 Rebiyülevvel 29 (Temmuz 1900). Etrafı demir parmaklıklı lâhit. Ferit Paşazâde atufetlu Ahmed İzzeddin Beyefendi Hazretlerinin oğlu Tahrirat-ı hariciye hulefasından Murtaza Burhan Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/19 Ferid Abdülhamid; Vakıflar Der. 17/77)*

1324 Receb (Ağustos 1906). Mabeyn müşiri Ferit Paşazâde mülkiye memuru, rütbe-i bâlâ ricalinden Ahmed İzzeddin Beyefendi.

Ferit Paşazâde Hattat Ahmet İzzettin Beyefendi.

Ahmet İzzeddin Bey, 1252 (Ağustos 1836)'da İstanbul'da doğdu. Bazı memuriyetlerde bulundu. Sadrazam Halil Rıfat Paşa'nın oğlu, Tanzimat Dairesi azasından Cavit Bey'in sert bir çıkışı nedeniyle istifa etti ve Mahmut Paşa Camii civarındaki konağına çekildi. Burada vefat etti. "Fudalâyı benamdan, mütedeyyin, fevkalade afif, müstakim, ehli namus, vakur, müeddeb, kâr aşina, tecrübekâr, umur-ı devlette mahir, müdakkik, doğruyu söylemekten çekinmez, mecburiyet görse de doğruluktan ayrılmaz bir emsalsiz zat idi." *(İnal, Son Hattatlar, s. 712)*

Bu Sofanın Civarı:

1307 Şevval 27 (16 Haziran 1890). Büyük sofa ve büyük sütun şâhide:

"Hüve-l-Bâkî Efahim-i müşiran saltanat-ı seniyye'den şeyhü'l-vüzera ve yaver-i ekrem-i Hazreti Padişahî devletlu Mehmed Namık Paşa Hazretlerinin necl-i necibi yaver-i ekrem-i cenab-ı şehriyarî Müşir Hüseyin Cemil Paşa merhumun kabridir. Ruh-ı şerifi çün Fatiha." (Sicill-i Osmânî, 2/87)

93 Osmanlı-Rus Harbi'nde, Edirne'nin istilâsı sırasında Paşa'nın emri ile muhteşem Edirne Sarayı yakılmış ve babası tarafından acı acı tenkit edilmiştir.

1320 R. âhir 14 (21 Temmuz 1902). Bab-ı Vâlâ-yı Seraskerî Levâzımât-ı Umumiye Dairesi 1. Şube Müdürü Kulekapılı Said Paşa.

* * *

1152 (1739). Dört enli çizgi işaretli taş. Sarızâde el-hac Hasan Ağa.

1177 Rebiyülevvel 15 (Eılül 1763). Vekilharc-ı şehriyarî Mustafa Ağa'nın Kızı Fatıma Tuti Hanım.

1181 (1767). Tuz Paşa biraderi silâhşor-ı Hazreti şehriyârî Tayfur Bey'in annesi Zeliha Hatun. *(Sicill-i Osmânî, 3/260-261 Tayfur Paşa)*

1181 (1767). Vekilharc-i hazreti şehriyarî Mustafa Ağa'nın eşi Ayşe Hatun.

1182 Rebiyülevvel 10 (Temmuz 1768). Baltacılar Kethüdası Kayserili el-hac İbrahim Ağa'nın kızı Ayşe Hatun.

1183 (1769). Devletlu ismetlu Esma Sultan Hazretlerinin çıraklarından Dilperi Kadın.

1184 Muharrem (Mayıs 1770). Sikkeli. Müderrisîn-i kirâmdan Bursalı, Niğdeli imamı Mehmed Efendi.

1186 Receb 13 (Ekim 1772). Arpaemini saâdetli Ali Ağa. Uzun kitâbesinin tarih mısraı şudur:

"Ola Gümrükcü el-hac Ali'nin meskeni Cennet"

1191 (1777). Esma Sultan tabi-i Tayfur Ağa.

1193 (1779). Gümrükcü el-hac Ali Ağa'nın baş kadını Hadice Hatun.

1196 (1781). Mektubcu Kaleminde baş kalfa Süleyman Efendi'nin oğlu Mustafa Bey.

1200 (1785). Saray-ı Hümâyun Hünkâr Vekilharcı Mustafa Ağa.

1207 (1792). Esma Sultan kilercisi Hacı-Kadın'ın kızı Kamer Hanım.

Müşir Hüseyin Cemil Paşa'nın 1307 tarihli şâhidesi.

1210 (1795). Sultan Hamid'in Kadını Binnaz Kadın Kethüdası Halil Ağa. *(Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 106)*

1222 Zilhicce 28 (Şubat 1808). Rikab-ı Hümâyun kaimmakamı Şehsuvarzâde Hamdullah Paşa'nın necl-i necibleri serbevvabin-i dergâh-ı âlî Mehmed Derviş Beyefendi'nin eşi saraylı Demhoş Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/244 Hamdullah Paşa Şehsuvar)*

1229 (1814). Silâhşor-ı hazreti şehriyarî Topcuzâde Mehmed Salih Bey.

1229 Muharrem 9 (Ocak 1814). Saray-ı atik teberdarlarından Harem-i Hümâyun Ağalar müezzini ve müezzin-i hazreti şehriyarî hafızü'l-Kur'an Mehmed Efendi.

1229 Zilhicce 25 (Kasım 1815). Mabeynci-i hazreti şehriyarî Ahmed Bey'in serteberdarı Salih Ağa.

1230 (1815). Dergâh-ı âlî mehterbaşısı Süleyman Ağa.

1232 gurre-i Rebiyülâhir (18 Şubat 1817). Bayburdî Paşazâde dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Sa'dullah Bey. Bayburdî Paşa'nın Eyüp'te türbesi vardır.

1234 Şevval 29 (Ağustos 1819). Başmuhasabe Kalemi hulefasından el-hac İbrahim Edhem Efendi'nin eşi Gülfidan Hanım.

1237 (1821). 26. Bölüğün mütevellisi Halil Ağa.

1246 (1830). Tophane-i Âmire Nazırı el-hac İbrahim Edhem Efendi nin kızı Şerife Fatma Hanım.

1251 (1835). Dergâh-ı âlî gediklilerinden el-hac Halil Efendi.

1251 (1835). Dergâh-ı âlî gediklilerinden el-hac pazarbaşızâde Ömer Bey'in eşi Ziba Kadın.

1256 (1840). Küçükayasofya'da sakin mehterbaşı Süleyman Ağa.

1264 Şaban 21 (Temmuz 1848). Küçükayasofya Mahallesi'nde sakin Ordu-yı Hümâyun sakabaşısı Hafız Mahmud Efendi'nin eşi Ayşe Hanım.

1266 (1849). Rikâb-ı Dergâh-ı Aliyye'den saâdetlu el-hac İbrahim Edhem Efendi hazretlerinin eşi Havva Rabia Hanım.

1275 (1858). Şevketlu Efendimiz Hazretlerinin cariyelerinden Mehpare Kalfa.

1282 Muharrem 21 (Haziran 1865). Hulefayı tarikat-i aliyye-i şazeliyye'den müderrisîn-i kiram, mahkeme-i teftiş mümeyyizi evveli Mehmed Said Efendi.

1291 Receb 12 (Ağustos 1874). Lâhit. Rumeli Beylerbeyi payeli mirahur-ı Hazreti şehinşahi Osman Paşa'nın eşi Fatma Zehra Hanım.

1312 (1894). Feshane-i âmire başkâtibi Ahmed Bedii Bey.

1315 (1897). Beylikci-i Divân-ı Hümâyun Mehmed Remzi Efendi'nin kızı Atiyye Hanım.

1316 (1898). Süvari miralayı Ömer Lütfi Bey'in eşi Atiyye Hanım.

1317 (1899). Evkâf-ı Hümâyun Kalemi hulefasından Faik Bey'in kızı Fatma Mevedded Hanım.

Kalaylıkoz Ahmet Paşa Sofası:

Bu büyük sofanın etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Sofada bulunan şâhideler şunlardır:

1190 (1776). Kalaylıkoz Ahmed Paşazâde'nin yeğeni Mustafa Bey'in annesi Fatma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/237 Ahmet Paşa)*

1195 (1780). Kalaylıkoz Ahmed Paşa'nın yeğeni Mustafa Efendi'nin eşi Safiyye Hanım.

1265 (1848). Mûsiki-i Hümâyun tercümanlarından miralay İsmail Bey'in kayın validesi ve kolağası Halil Efendi'nin eşi Ayşe Hanım.

1285 (1868). Emine Şerife Hanım'ın küçük kızı, musiki-i Hümâyundan kolağası Sa-

lih Efendi'nin eşi Fatma Düriye Hanım.

1324 (1906). Kethüdazâde binbaşı Mehmed Arif Efendi'nin şakirdanından ve Musiki-i Hümâyun hocalarından Mehmed Emin Efendi.

Eski Yolun Üst Tarafı 2 ve 3 Nolar Arası:

1102 (1690). Hamzâvi küçük taş. Süleyman Paşa'nın kaynatası İbrahim Ağa.

1174 (1760). Derviş İbrahim.

1182 (1768). Kethüda-yı sadr-ı âlî Derviş Efendi'nin Kethüdası Yusuf Ağa'nın eşi Ayşe Hanım.

1194 (1780). Derya Kaptanı Gazi Hasan Paşa Kethüdası Ali Ağa.

1209 (1794). Aydoslu Mehmed Paşa'nın silâhdarı Osman Ağa.

1200 (1785). Şehsuvarzâde Mehmed Bey'in eşi olup genç yaşında vefat eden Hadice Hanım.

1214 (1799). Ayasofya-i kebir devirhan başısı Ahmed Efendi.

1215 Zilkade 4 (Nisan 1801). Sır kâtibi Kudsü şerif kadısı Ebubekir Efendi'nin eşi Fatma Zehra Hanım.

1218 Şevval 2 (Ocak 1804). Bosna Valisi Abdullah Paşa'nın miftah Ağası Osman Efendi.

1224 Safer (Mart 1809). Serbevvabin-i dergâh-ı âlî Seyyid Ahmed Paşa'nın Kethüdası İsmail Ağa'nın eşi Hadice Hanım.

1229 (1814). Cebehane ocağında kethüda Gazi Osman Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/439)*

1234 (1818). Biraderzâde Mustafa İzzet Efendi'nin eşi ve Tersane-i Âmire Emini Kıbrısî el-hac Ali Ağa'nın kızı Azime Ayşe Hanım.

1235 (1819). Molla sarıklı. Biraderzâde torunu müderrisîn-i kiramdan Mustafa İzzet Efendi.

1235 Zilhicce 14 (Eylül 1820). Yol kenarı, nefis taş. Ali Rıza Efendi'nin eşi şerife Hibetullah Hanım.

1248 Rebiyülevvel. (Ağustos 1832). Bostancıbaşı Mahmud Ağa'nın eşi Hanife Hanım.

1285 (1868). Alemdarzâde Mehmed Paşa'nın oğlu Mahmud Bey'in eşi Hadice Hüsnü Melek Hanım.

1287 (1870). Vüzera-yı izâmdan Kütahyalı Hacı Ali Paşazâde Rumeli Beylerbeyi payeli Mustafa Abdurrahman Paşa'nın eşi Feyzâ Mualla Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/575)*

1287 Safer 10 (Mayıs 1870). Lâhit. Belgrad hanedanından Alaybeyi Halid Beyzâde Hakkı Süleyman Bey'in eşi ve Şam Sancağı mutasarrıfı mir-i mirandan Ahmed Necib Paşa'nın annesi Esma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/547)*

1287 (1870). Esirî Kara Hasan Ağa oğlu Bâb-ı âli tercüme odası hulefasından İbrahim Edhem Efendi.

1297 Şevval (Eylül 1880). Haleb vilâyet-i celilesi belediye hakimi el-hac Mustafa Efendi.

1314 (1896). Kütahyalı Salih Ağa'nın oğlu Tahmiscizâde Hacı Ali Ağa.

"Namaza durmuş bir topluluk gibi"
(Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Haristan ve Gülistan)
1958'de Kadıköyü'nden yapılan nakiller.

1315 (1897). Kütahyalı el-hac Ali Paşa'nın kızı Hace Havva Hanımefendi 'nin kalfası Tirendaz Kalfa.

1338 (1919). Demir parmaklıklı sofa. Tophane'de Kılıç Ali Paşa Camii muvakkiti el-hac Hasan Efendi'nin eşi Ayşe Hanım. D. 1268

1971 Süvari binbaşısı Osman Asaf Tugay. D. 1877. Kabri, büyükbabası Cemil Paşa'nın Sofasındadır. *İbret* adlı bir kitabı vardır.

7. Ada - C Bölümü:

1071 (1660). Teberdar Ali.

1097 (1686). "*Bu fena âlemi terk eyledi Havva Hanım.*"

1123 (1711). Saray-ı atik teberdarlarından el-hac Ali Ağa.

1138 (1725). Hamzâvi taş. Büyük Ayasofya'da bakkal Yusuf Ağa.

1164 Şevval 12 (Eylül 1751). Kethüdazâde oğlu Süleyman Efendi.

1164 (1750). Sikkeli. Hadimüş-şer'iat ve salikü't-tarikatü'l-Celvetiyye eş-şeyh el-hac Abdurrahman (k.s.) Efendi.

1945 Aziz Mahmud Hüdâyî hazretlerinin son postnişîni Abdülgafur Abid Kocaman Efendi D. 1872.

1167 Zilkade 7 (Ağustos 1754). Sinan Paşa'nın kızı Hace Ayşe Hanım.

1172 (1758). Hamzavî taş. Sadrazam el-hac Hamza Hamid Paşa'nın küçük kardeşi Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/255)*

1173 (1759). Horosanî sikkeli. Kâtip İbrahim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/131)*

1179 Muharrem 25 (Temmuz 1765). Kethüdazâde Efendi'nin kızı Lebibe Hanım.

1179 Muharrem 13 (Temmuz 1765). Kethüdazâde Efendi'nin kızı Necibe Hanım. Yakınında:

1230 (1815). Kethüdazâde Mekke Mollası el-hac Abdülbaki Efendi'nin kızı Cemile Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/703) (Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 712)*.

1180 (1766). Küçük Hüseyin Efendizâde'nin eşi Hafsa Hatun.

1185 (1771). Poligonal taş. Kethüdazâde el-hac Ali Efendi.

1187 (1773). Okumuş Saraylı Emetullah Hatun.

1196 (1782). İspir Ağa'nın eşi Hidayet Hanım.

1197 (1783). Hacı İspir Ağa'nın kızının oğlu Çukadar Halil Ağa'nın oğlu Mehmed İzzet Efendi.

1197 (1783). Sadrazam el-hac Hamza Hamid Paşazâde Kudüs kazası Mehmed Şerif Beyefendi'nin validesi Şerife Emine Hanım.

1201 Şevval 14 (Ağustos 1787). Sultan Mehmed'de Hırka-i Şerif Şeyhizâde Ahmed Molla Efendi'nin eşi ve Kethüdazâde Efendi'nin kızı Esma Hanım.

1202 Muharrem 8 (20 Ekim 1787). Şâhidesi 13 dilim sikkeli. Fatih Sultan Mehmed Camii cum'a vaizi Mudanyalızâde eş-şeyh Mustafa Efendi.

1202 gurre-i Ramazan (Haziran 1788). Hüseyin Efendizâde silâhşor-ı şehriyarî Mehmed Bey'in eşi Zeynep Hatun.

1204 (1789). Sikkeli. Kethüdazâde Mehmed Sadık Efendi.*(Sicill-i Osmânî, 3/190)*

1204 (1789). Hüseyin Efendizâde Sa'dullah Beyoğlu Ahmed Bey.

1208 Şevval 10 (Mayıs 1794). Tekfurdağlı Hassa Hasekisi Hacı Mustafa Ağa.

1213 (1798). Sa'dullah Enverî Efendi'nin kızı Mehmed Raşid Bey'in eşi Saliha Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/440 Enverî)* Enverî'nin tarihi vardır.

1216 gurre-i Rebyülevvel (Temmuz 1801). Kaptan ağası küçük Hüseyin Efendizâde el-hac Mehmed Said Bey.

1218 Şaban (Kasım 1803). Enverî Efendi'nin hemşiresi Fatma Hanım.

1224 (1809). Erzurumlu Ahmed Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 1/280)*

1225 (1810). Saray-ı atik teberdar ocağı baş eski Hamâmî Abdullah Ağa.

1226 (1811). Zaim Mustafa Bey.

1228 (1813). Hazreti cihandarî ile şerefyab olan Bosnevî Osman Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/439)*

1231 Zilkade 26 (Ekim 1816). Ağa-yı çukadarî-i Hazreti Şehriyarî Osman Ağa'nın kızı Hadice Hanım.

1235 Muharrem 18 (Kasım 1819). Sa'dullah Efendi'nin necl-i necibleri Divan-ı Hümâyun Beylikcisi Ali Enverî Efendi. Yanında, 1283 (1866) tarihli kızı Fatma Hanım ve 1318 (1900) tarihli Enverîzâde Mazhar Bey'in hafidesinin kabirleri vardır. *(Sicill-i Osmânî, 1/440-441)*

1237 (1821). Büyük Enverî Efendi'nin biraderi zuamadan Ahmed Efendi'nin kızı Şakir Paşa'nın silâhdarı Sadık Ağa'nın eşi Havva Hatun.

1250 Cemaziyelevvel 19 (Ekim 1834). Hamzavî taş. Bende-i âl-i âbâ muhibb-i tarikat-i salik-i esrar Ankaravî el-hac Hüseyin Efendi.

1251 Şevval 22 (Şubat 1836). Mirahur-i evvel-i hazreti şehriyarî el-hac Mehmed Mes'ud Ağa'nın kızı ve müderrisîn-i kirâmdan Müderrizâde Ahmed Hayrullah Efendi'nin eşi Nazife Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/367 Mes'ud Ağa)*

1252 (1836). Eşsiz bir taş, lepiska saçları iki yana dökülmüş. Uzun kitâbesinin tarih beyti şudur:

Katre-i eşkim döküb hatif didim târîhini
Kıldı Adn'i Âişe Sıdıka Hanım cilvegâh

1255 Muharrem 3 (19 Mart 1839). Babü's-saâde Ağası Balıkesirli Hüseyin Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/224)*

1259 Cemaziyelevvel 18 (Haziran 1843). Asakir-i Nizamiye-i Şahane seraskeri müsteşarı Arif Efendi'nin validesi Fatma Rukiye Hanım.

1264 Muharrem (Aralık 1847). Hamzavî taş. Mektubî-i sadr-ı âlî hulefasından el-hac Ahmed Hamdi ibn-i el-hac Hüseyin Efendi.

1277 Zilhicce 8 (Haziran 1861). Ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'den Masarifat Nazırı Osman Bey'in damadı masarifat muhasebesi hulefasından Mehmed Rıfat Beyefendi.

1278 (1861). Efahim-i vükelay-ı saltanat-ı seniyye'den Maliye Nazırı Abdurrahman

7. Ada'da, Ayşe Sıdıka Hanım'ın 1252 (1836) tarihli emsalsiz şâhidesi.

Sadrazam İbrahim Hilmi Paşa'nın şâhidesi

Nafiz Paşa'nın hemşiresi Müzeyyen Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/535-536)*

1280 Muharrem (Haziran 1863). Okmeydanı şeyhi Naşid Bey'in kızı ve mahkeme mazbata mümeyyizlerinden Hilmi Efendi'nin eşi Fatımatü'z-Zehra Hanım.

1280 (1863). Kapudan-ı esbak Halil Paşa'nın hazinedarı Rıfat Bey

1282 Rebiyülevvel 17 (Ağustos 1865). Şevketmeab Efendimiz'in cariyelerinden Meyliser Kalfa.

1283 (1866). Saadetlu Efendimiz cariyelerinden izzetlu Mahbûbe Kalfa.

1288 Receb 1 (16 Eılül 1871). Saray-ı padişâhiden iken vefat eden necabetlü Yusuf İzzeddin Efendi'nin cariyesi Tîrendâz Kalfa.

1303 (1885). Halil Paşa'nın hazine kâtibi Rıfat Efendi'nin eşi Fatma Hanım.

1312 Cemaziyelâhir 12 (Aralık 1894). Beylikci-i Dîvân-ı Hümâyun Ali Enverî Efendi'nin torunu Şurayı Devlet muavinlerinden Mazhar Enverî Bey. Kitâbesi *Mısrîzâde* imzalıdır.

1323 (1905). Sikkeli. Rıfaiye meşayihinden Tophane-i Âmire Baruthanebaşı kâtibi Mehmed Hilmi Efendi.

7. Ada - D Bölümü:

Sadrazam İbrahim Hilmi Paşa Sofası:

1220 Zilhicce 12 (Mart 1806). Matbah-ı âmire emini el-hac Halil Efendi'nin torunu Halil Efendi. *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/155, 2/235)* Halil Efendi'nin Üsküdar'da çeşmeleri vardır.

1227 (1812). Kethüda Ahmed Efendi'nin damadı Mehmed Selim Efendi'nin kızı Şerife Ayşe Hanım.

1227 (1812). Lofça seraskeri Mehmet Selim Efendi.

1227 (1812). İbrahim Hilmi Paşa'nın kızı Cemile Hanım.

1231 (1816). Hâne-i Hassa'dan Ali Ağa'nın eşi Hadice Hanım.

1236 (1820). Sikkeli. Şeriat hizmetinde ömür tüketen Mehmed Tevfik Efendi. Kitâbesi çok uzundur. *(Sicill-i Osmânî, 2/54)*

1238 (1822). Sadr-ı esbak İbrahim Hilmi Paşa'nın annesi Ümmügülsüm Hanım. Üsküdar'da Çavuşderesi'nde çeşmesi vardır.

1240 gurre-i Rebiyülevvel (24 Ekim 1824). Tek kallâviyeli şâhide. Sadr-ı esbak İbrahim Hilmi Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 1/154; Cevdet Tarihi, Üçdal Neş.12/154)*

1240 (1824). Sadr-ı esbak İbrahim Hilmi Paşa'nın cariyesi Makbule Kadın.

1240 Zilkade 15 (Haziran 1825). Valide Sultan kethüdası Yusuf Ağa'nın kethüdası el-hac Ahmed Efendi.

1241 Rebiyülevvel 27 (Kasım 1825). Ahmet Muhtar Efendi'nin eşi Hüsniye Hanım.

1243 Muharrem 23 (Ağustos 1827). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Şahincibaşı Civan Mehmed Arif Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/270)*

1246 (1830). Yakub Bey'in kızı miralay Reşid Bey'in eşi Fitnat Hanım.

1247 (1831). Yusuf Ağa'nın Kethüdası Ahmet Efendizâde Bedri Efendi'nin kızı Naime Hanım. Yanında tarih kısmı gömülü, Valide Sultan kethüdasının kethüdası el-hac Ahmed Efendi'nin damadı.....

1248 (1832). El-hac Abdullah Efendi'nin kızı Şerife Saide Hanım.

1249 Safer 11 (Haziran 1833). Fesli. Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından el-hac Halil Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/305)*

1250 (1834). İbrahim Hilmi Paşa'nın kız torunu Miralay Reşid Bey'in eşi Şemsi Hanım.

1256 (1840). Valide Sultan kethüdası Ahmed Efendizâde Ahmet Muhtar Efendi'nin kızı ve Ömer Efendi'nin eşi Şerife Hadice Hanım.

1258 (1842). Yerde. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan cîb-i hümâyun Ahmed Arif Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/273)*

1262 Safer 9 (Şubat 1846). Valide kethüdası Ahmed Efendi'nin kızı Şerife Saliha Hanım.

1264 Safer 24 (Şubat 1848). Asakir-i Hassa-i Cenab-ı şahane Ordu-yı Hümâyundan Mirliva Mes'ud Paşa'nın eşi Şerife Cemile Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/367-368 Mes'ud Paşa)*

1270 (1853). Mes'ud Paşa'nın kızı Fatma Hanım. Genç yaşında vefat etmiştir.

1271 (1855). Mes'ud Paşa'nın kızı şerife Rabia Adviye Hanım.

1272 (1856). Çok uzun kitâbesi vardır: Ahmed-ü Mes'ud Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 4/367-368)*

1274 Şaban 4 (Mart 1858). Enderun-ı Hümâyundan çıkma Hırka-i Şerif hademelerinden Hattat Süleyman Efendi.

1284 (1867). Mirliva Mes'ud Paşa'nın kızı Şerife Sıdıka Hanım.

1313 Ramazan 17 (şubat 1896). İbrahim Hilmi Paşa'nın torunu ve Rumeli Ordusu Müşiri Reşid Paşa'nın oğlu Seryaver-i Hazreti şehinşâhî Ferik Halil Ziya Paşa.

1318 Şaban 30 (Aralık 1900). Rumeli ordu müşiri Reşid Paşa'nın oğlu Rıza Paşa'nın kızı, Tekirdağ mutasarrıfı Şeref Paşa'nın eşi Emine Zarife Hanımefendi.

Tarih kısmı gömülü bir taş. Mevlevî sikkeli: Kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn mürşid-i âgâh eş-şeyh el-hac Kuşadalı müridanlarından Sadrazam İbrahim Hilmi Paşa'nın damadı el-hac Yakub Efendi.

Dağıstanî Cemaleddin Efendi Açık Türbesi:

1283 Rebiyülevvel (Temmuz 1866). Dağıstanî Mevlâna Cemaleddin Efendi yanında,

1293 Şevval 17 (Kasım 1876). Dağıstanî Mehmed Bey'in eşi Abdülhamid Efendi'nin kızı Cömert Hanım.

Dağıstanî Cemaleddin Efendi Türbesi.

1298 Şevval 22 (Eylül 1881). Cemaleddin Efendi'nin genç yaşında vefat eden oğlu, Asakir-i Şahane'den binbaşı Ahmed Bedri Bey. Kabirlerin etrafı ve üstü demir parmaklık ile çevrilmiştir. Türbenin önünde Kafkas mücahidi İmam Şamil ailesinin hazîresi vardır.

Sultan Abdülmecit'in 4. Kadını, II. Abdülhamit'in analığı Perestû Kadın'ın kızkardeşi; Yusuf Paşazâde Fazıl Bey'in eşi Mihriezfen Hanım'ın şâhidesi.

Açık Türbe Civarı:

1282 (1865). Cennetmekân Abdülmecid Han Hazretlerinin Kadınları'ndan dördüncü devletlû / Perestev Kadınefendi Hazretlerinin / Hemşiresi Müteveffa Yusuf Paşazâde / sabık meclis-i muhasebe azasından izzetlu / Fazıl Beyefendi'nin haremleri Mihriefzen / Hanım. (Reji Komiseri Menapirzâde Nuri Bey Türbesi bahsine bakınız.) Kabir türbenin sağ tarafındadır.

1284 Ramazan 22 (Ocak 1868). Türbe arkasında, Kafkasya ümerasından Darü'l-eman-ı Saltanat-ı Seniyye'de sakin iken kendisine mirlivalık rütbesi verilen Kundikzâde Musa Rüşdi Paşa'nın oğlu olup tahsil-i fünûnda kesbi maarif eden ve 19 yaşında iken İstanbul'da vefat eden Arslan Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/526 Musa Paşa)*

1382 Şaban 25 (Ocak 1963). Bursa Cami-i Kebiri imamı Nakşibendî meşayihinden Ahmed Rüşdi Efendi. Ziyaretgâhtır.

* * *

1166 (1752). Kâtibî sikkeli. Dîvân-ı Hümâyun kâtiplerinden Ali Efendizâde kîsedâr el-hac Mustafa Muhyi Efendi.

1174 Rebiyülevvel 20 (Ekim 1760) Dîvân-ı Hümâyun kîsedarı Ali Efendizâde Tatbikci Mehmed Münif Efendi.

1229 Receb 27 (Temmuz 1814). Dergâh-ı âlî Ereğlili sercebeciyan Osman Ağa. Önü, çok feci durumda şâhide mezarlığıdır. *(Sicill-i Osmânî, 3/439)*

1249 Safer 11 (Haziran 1833). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Halil Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/305)*

1250 (1834). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Yusuf Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/673)*

1250 (1834). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Yusuf Ağa'nın eşi Cemile Hanım.

1255 (1839). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Yusuf Ağa'nın oğlu Akif Bey.

1258 (1842). Sultan Mahmud Han'ın hazînedârı Rıfat Bey'in eşi Dilharam Kalfa.

1258 (1842). Rıfat Bey'in annesi.....

1289 (1872). Müşir Mehmed Refet Paşa'nın kızı Şadiye Hanım.

1293 (1876). Dört köşe mermer şâhide. Tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyye bendegânından hace Emine Hatun.

1299 Safer 23 (Ocak 1882). Mevlevî sikke kabartmalı. 10. Daire-i Belediye Reisi Mustafa Yaver Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/631)*

1301 C. âhir 4 (Nisan 1884). Fesli. Selânik Valisi Mehmed Refet Paşa.

1306 Şaban 8 (Nisan 1889). Dördüncü Orduyu Hümâyun Topçu mirlivalarından el-hac Besim Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 2/17)*

1310 (1892). Boğaz muhafızı İbrahim Paşa'nın kızı, Besim Paşa'nın eşi Hürmüz Hanım.

1324 (1906). Huzûr-ı Hümâyun ders-i şerîfi teşrifatcısı ve rikâb-ı şahane arz-ı celilesi el-hac Mehmed Efendi ibn-i Ali Efendi. Tarih kısmı gömülü, Şeyhülislâm Mekkizâde Mustafa Âsım Efendi etbaından Anadolu eşrâf-ı kuzatından.....

7. Ada - E Bölümü:

Karacaahmet-İbrahimağa Yolu ile Arayolun Birleştiği Yer:

1028 (1618). Hastalar Ağası Rıdvan Ağa.

1194 Ramazan 27 (Eylül 1780). Kafesî destarlı şâhidesi duvara çok yakın bir yerdedir. Hattı nefistir. Hâcegândan Şair İbrahim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/137)*

1208 Şevval 5 (6 Mayıs 1794). Kassabbaşı Kıbrısî el-hac Ali Ağazâde'nin eşi Revide Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/553 Ali Ağa)*

1209 (1794). Şeyhülislâm Kâmil Efendi'nin kahvecisi Halil Ağa'nın eşi Ayşe Hanım.

1212 gurrei Safer (Temmuz 1797). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Matbah Emini Hasan Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/161)*

Matbah emini Hasan Efendi'nin şâhidesi.

1219 Ramazan 25 (Aralık 1804). Serbevvabin-i Dergâh-ı âlî Emin-i Tersane-i Âmire el-hac Ali Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/553)*

1227 Şevval 3 (10 Ekim 1812). Müderrisîn-i kirâmdan, Kıbrısî el-hac Ali Ağazâde Mehmed Arif Efendi'nin oğlu Mehmed Tahir Efendi.

1230 Safer (Ocak 1815). Dergâh-ı âlî Kethüdası Süleyman Ağa'nın eşi Şerife Emetullah Hatun.

1243 (1827). Ba-pâye-i Sadaret-i Anadolu imâm-ı evvel-i Hazreti cihândârî Kıbrısîzâde Mehmed Arif Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/271)*

1247 Cemaziyelâhir 15 (Kasım 1831). Hane-i Hassa ağalarından Tüfenkcibaşı Ahmet Kâmil Bey.

1274 (1857). İmam-ı evvel-i hazreti şehriyarî Kıbrısî Mehmed Arif Efendizâde Sofya Mollası Ali Rıza Efendi.

1275 (1858). Nefis taşlar, üç adet, köşede. Hayriye tüccarı Bekir Ağa'nın "nûr-ı çeşmi" çocukları.

1280 (1863). Lâhit dağılmış, nefis yazı. Kıbrıslızâdeler'den Sofya Kadısı Ali Rıza Efendi'nin eşi Saraylı Hanım.

1286 (1869). Sikkesi dört dilimli. Mevlevî eş-şeyh Mehmed Zahir Efendi.

Benzin İstasyonu Duvarı Boyunca, Ara Mezarlık Yoluna Kadar Olan Kısım:

1145 Zilhicce 29 (Haziran 1733). Büyük kavuklu. Sancakdar Hayreddin imamı ve Davutpaşa Çarşısı'nda Cerrah Salih Efendi. Yanında, tarih kısmı gömülü, sikkeli şâhide: Sancakdar Hayreddin Camii müezzini maruf Salih Efendizâde Cerrah Mehmed Efendi'nin oğlu Hattat Mehmed Said Efendi.

1175 (1761). Çankırılı Cezdanoğlu Süleyman Paşa validesi Şerife Zeliha Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/83)*

1189 (1775). Edirne kazası Evliyazâde Zeyni Efendi'nin baş çukadarı Ali Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/434 Zeynelabidin Efendi)*

1190 (1776). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Kafdan Ağası Mustafa Ağa.

1190 (1776). Saraylı Emine Hatun.

1192 (1778). Nüzhet Ahmet Efendi'nin aynı tarihte vefat eden üç kızı, Adile, Nefise ve Emine Hanımlar. *(Sicill-i Osmânî, 4/550)*

1196 (1782). Sikkeli Mahmud Paşa-yı Veli Camii şeyhi Osman Efendi.

1197 (1783). Kapudan-ı Deryâ Gazi Hasan Paşa alemdarı Hasan Ağa.

1198 (1783). Taşı küçük, ince sütun şeklinde olup Petrol Ofisi benzin istasyonu tarafında ve duvarın hemen arkasındadır. Eskiden bu duvarın önünde bir yol ve bir de havuz vardı. Kitâbesi şudur:

Ulemaü'l-amilin fudalâü'l-muhakkıkîn Varis-i icra-yı şeriat sadıkül-va'dü'l-emîn Şeyhülislâm Müftizâde Ahmed Efendi'nin ve kâffe-i ehl-i tevhidan ervahına rızaen lillâhi teâlâ el-Fatiha / 1198.

Bütün eserlerde, Ahmet Efendi'nin 1206 (1791) tarihinde vefat ettiği yazılıdır. Bu taşın, sonradan ailesi tarafından diktirildiği ve vefat tarihinin de unutularak 1198 yazıldığı sanılmaktadır.

Müftizâde Ahmet Efendi'nin 1206 tarihli taşı ise, Karacaahmet Mezarlığı 3. Ada'dadır. (K Bölümüne bakınız.)

1202 (1787). Edirne Bostancıbaşısı Ali Bey'in oğlu silâhşoran-ı şehriyarî İsmail Ağa'nın eşi...

1206 (1791). Müderrisîn-i kirâmdan Kemahlı el-hac Mahmud Efendi'nin eşi Zeliha Hanım.

1206 (1791). Mimar Ağa sülâlesinden İsmail Efendi'nin kızı Emetullah Hatun.

1209 Şaban 25 (Mart 1795). Mehmet Paşa

Kethüdası Mehmed Said Efendi.

1214 gurre-i Rebiülevvel (Ağustos 1799). Sikkeli. Ulema-yı izamdan Filibe kazası Erzurumî el-hac İsmail Saib Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/374)*

1218 (1803). Büyük molla sarıklı. Mevali-i izamdan Mehmed Nefî Efendi.

1222 (1807). Kırımî Karasulu İsmail Ağa.

1222 (1807). Kırımî Karasulu İsmail Ağa'nın kızı ve Karasulu Abdülhâlîm Çelebi'nin eşi Zekiye Hanım.

1226 Ramazan 3 (Eylül 1811). Büyük molla sarıklı. Ulemaü'l-izam müderrisîn-i kirâm şehrî Hafız Mustafa Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/461)*

1221 Zilkade 28 (şubat 1807). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Kalyonlar kâtibi Kadri Efendi'nin annesi Fatma Hatun. *(Sicill-i Osmânî, 3/349 Abdülkadir Efendi.)*

1227 (1812). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Rikâb-i Hümâyun mektubçusu Abdülkadir Efendi'nin eşi Fatma Felekna Kadın. Kızı, Emine Hanım.

1227 Rebiülevvel 12 (Mart 1812). Şeyh Osman Efendi'nin kızı ve Mehmed Said Efendi'nin eşi Zeliha Hanım. Kızının parçalanmış şâhidesi yerdedir.

1232 Rebiülevvel 15 (Şubat 1817). Madenli İsmail Ağa'nın oğlu Hattat Mustafa Nuri Efendi.

1234 (1818). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Ahmet Taib Efendi'nin annesi Esma Hanım.

1241 gurre-i Rebiülevvel (Ekim 1825). Varakcılar Hanı'nda sakin şalcızâde el-hac İsmail Ağa'nın eşi Koca Mimar sülâlesinden Hatice Hatun. (1184 tarihine bakınız.)

İhtisap Nazırı Hüseyin Hasip Bey Sofası:

Bu sofa Duvardibi Karakolu'nun arkasındadır.

1248 Cemaziyelevvel 5 (30 Eılül 1832). Tahir Beyzâde Hüseyin Bey'in eşi Zernişan Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Tahir Beyzâde Hüseyin bey'in cariyesi.....

1257 Rebiülevvel (Nisan 1841). Tahir Beyzâde Hüseyin Bey'in eşi Cemalifer Hanım.

1267 (1850) Tarihli bir lâhit. Bir hanıma ait. Tamamen dağılmış olup eşsizdir. Karacaahmet Mezarlığı'nda bir eşi yoktur. Muhakkak kurtarılmalıdır.

1317 Ramazan 25 (27 Ocak 1900). İhtisab Nazırı Hüseyin Hasib Bey'in oğlu, Cemiyet-i Rusûmât azasından Ali Rıza Bey'in eşi Pervin Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/228 Hüseyin Hasib Bey)* Hüseyin Bey'in kabri Eyüp'te Mihrişah Vâlîde Sultan İmareti bahçesindedir.

Şeyhülislâm Müftüzâde Ahmet Efendi'nin şâhidesi.

* * *

1263 (1847). Şam-ı şerif hanedanından Kabakebizâde Hayriye tüccarlarından el-hac Bekir Ağa. Eşi, 1270'te vefat etmiştir.

1264 (1848). Sultan Abdülmecid Han kurenalığından mahrec Şalcı Hacı İsmail Ağazâde Hacı Mehmed Bey.

1266 (1849). Demir parmaklıklı sofa. Şalcı İsmail Ağa'nın kızı Şerife Azime Hanım.

1268 Cemaziyelevvel 19 (Mart 1852). Fesli, yerde. Said Muzaffer Ağa.

1270 (1853). Şam-ı şerif hanedanından tüccar-ı Hayriye'den Kabakebizâde şehbender es-seyyid el-hac Bekir Ağa'nın eşi olup genç yaşında vefat eden Esma Hanım. Kabri D noktasında ve çocuklarının yanındadır.

1273 (1856). Rusûmât ketebesinden Mehmed Emin Efendi'nin oğlu Raşid Efendi.

▶ *Karşı sayfada* Karacaahmet Türbesi ve civarı.

1282 Zilhicce (Nisan 1866). Fatih Sultan Mehmed'de Valide Sultan Mektebi meşk hocası müderrisîn-i kirâmdan Şalcızâde Mehmed Reşid Efendi.

1283 (1866). Şalcızâde İsmail Ağa'nın oğlu ihtisabda mahalle odası ketebesinden Hasan Hüsnü Efendi.

İzzet Paşa Sofası:

1289 (1872). İkinci Ordu Kumandanı Ferik İzzet Paşa. (*Sicill-i Osmânî*'de yazılı değildir.)

1294 (1877). Ferik Mehmed İzzet Paşa'nın kızının kızı ve Hassa Ordu-yu Hümâyun süvari binbaşısı Nadir Bey'in eşi Fatma Adeviye Hanım.

1322 (1904). Halep ve Adana Fevkalâde kumandanı iken vefat eden Ferik Ali Muhsin Paşa'nın eşi ve yanındaki mezarda defn olan İzzet Paşa'nın kızı Fatma Süreyya Hanım.

* * *

1291 (1874). Maliye kaleminden Numan Bey.

1293 (1876). Eşraf-ı kuzattan hafızü'l-Kur'an Ahmed Nazif Bey.

1299 Safer 29 (Ocak 1882). *"Mir Arif kim reis-i meclis-i sıhhıyedir"* oğlu Hacı Servet Beyefendi. 16 mısralı kitâbesi Şair Senih Bey'indir. *(Sicill-i Osmânî, 2/64)*

1300 C. âhir (Nisan 1883). Meclis-i Sıhhiye Reisi Arif Beyefendi'nin eşi Münire Hanım. Kitâbesi *Şair Senih Bey*'indir.

1302 (1884). Bâb-ı vâlâ-yı Seraskerî jandarma dairesinden Hüsnü Efendi. Annesinin kabri de buradadır.

1303 (1885). Müderrisîn-i kiramdan Şalcızâde Mehmed Reşid Efendi'nin eşi Emine Saide Hanım.1305 (1887). Lâhit. Mâliye Nezaret-i celilesi Evrak Müdürü Sabri Efendi'nin oğlu Süleyman Seyfeddin Bey. 1312 (1894), Sabri Efendi'nin eşi Şivegüzar Hanım. Muhteşem taşlar.

1307 (1889). Rusumat ketebesinden Mehmed Emin Efendi'nin damadı Batumlu Mehmed Reşid Efendi.

1312 (1894). Rütbe-i bâlâ ricâlinden ve meclis-i sıhhiye reisi Arif Bey. Kitâbesi 14 mısra olup tarih beyti şudur:

İtdi tarîhîni inşâ Senih
Kıldı Ârif Beyefendi irtihâl

Sekiz kere hacc etmiştir. *(Sicill-i Osmânî, 3/279)*

1313 Safer (Temmuz 1895). Atik Vâlîde Mektebi muallimi Ali Efendi'nin oğlu Hüseyin Necmeddin Efendi.

1316 (1898). Bâb-ı vâlâyı Seraskerî Nizamiye-î Harbiye celilesi veznedarı Arif Efendi.

1317 Zilhicce (Nisan 1900). Meclis-i sıhhiye reisi Hacı Arif Beyefendizâde Servet Bey'in kızı Hayrünnisa Hanım.

1324 Zilkade 9 (Aralık 1906). Posta ve telgraf nezareti aliyyesi idare meclisi azalığı inzimamiyle başkâtip Mustafa Münir Beyefendi.

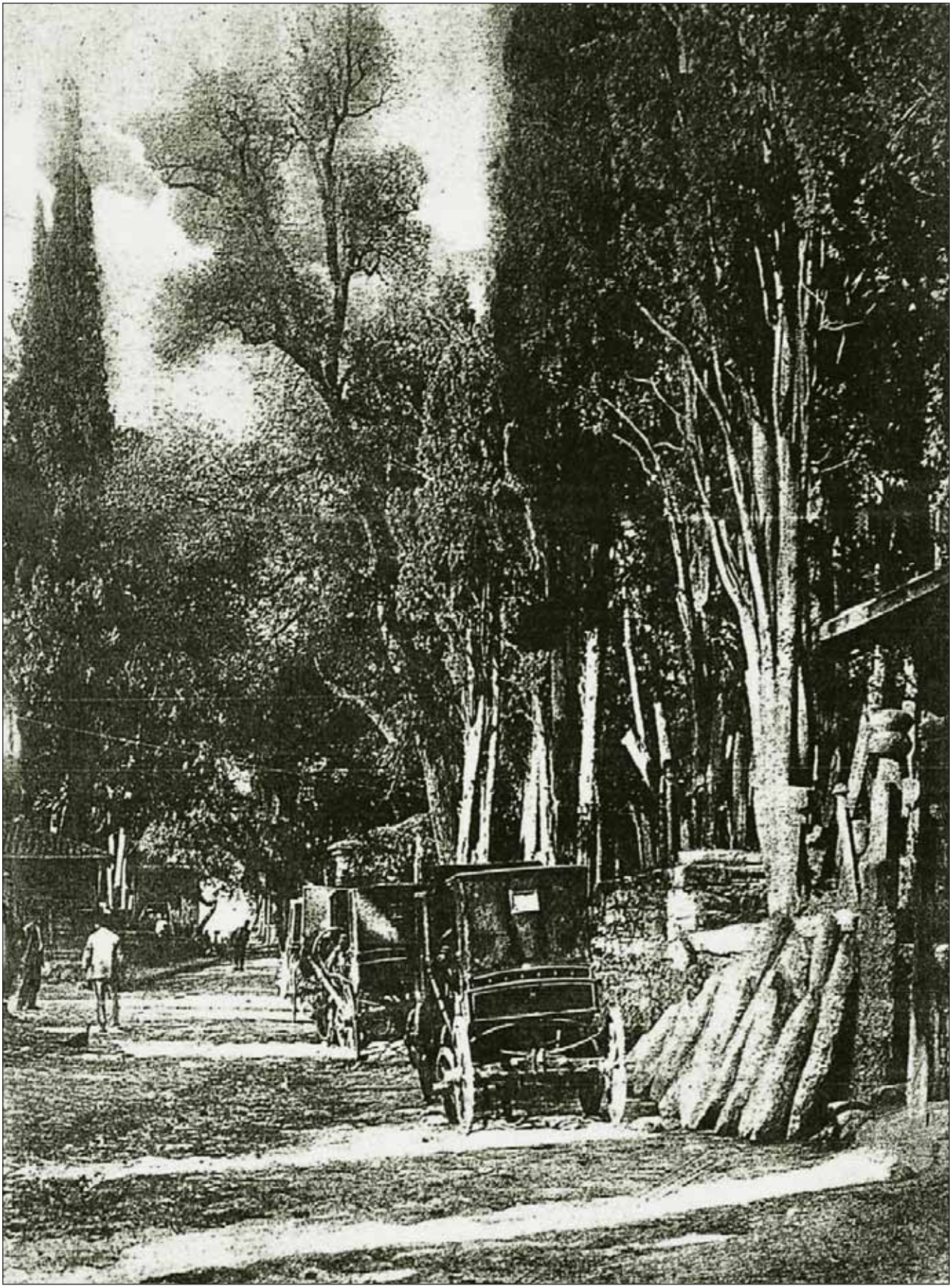

1325 (1907). Selimiye Camii serkayyumu Süleyman Kâmil Efendi.

1928 Parmaklıklı sofa. Düyûn-ı umûmiye müdürü Ahmet Faik Bey.

Tarih kısımları gömülü iki şâhide:

Koca Mimar Ağa'nın kerimezâdesinin damadı Kebeciler Hanı'ndan Evliya Hacı Mehmed Ağa.

Mîr-i mîrân-ı kirâmdan Kengiri Sancağı mutasarrıfı Arslanzâde Hüseyin Paşa'nın eşi Zeliha Kadın.

1184 Zilkade 17 (Mart 1771). Küçük hamzavî taş. Duvardibi karakolu arkasındadır. Kitâbesi aynen şudur:

"Merhum Koca Mimar Ağa'nın ve zevcesi merhûme hace-i Mâh-ı Münire Hatun'un kerimezâdesi merhûme Afîfe Hatun bint-i Ahmed Efendi".

Bu Koca Mimar Kayserili Mehmed Ağa olmalıdır. *(Sicill-i Osmânî, 4/233)*

1202 (1787). Koca Mimar Ağazâde damadı Evliya el-hacı Mehmed Ağa'nın kızı Sâlîha Tutu.

1211 Cemaziyelevvel (Kasım 1796). Ecille-i ricâl-i Devlet-i Aliyye'den bina emini el-hac Hafız Ahmed Behçet Efendi'nin eşi Fatma Hanım. Kızının şâhidesi toprağa gömülüdür.

1241 (1825). Tire Voyvodası İsmail Ağa'nın kızı Ayşe Sıdıka Hanım.

A ve B Noktaları Arası:

Bozoklu Mustafa Mazhar Bey Sofası ve Çevresi:

1198 Receb 11 (Mayıs 1784). Fatma Hatun. Yazı bu kadardır.

1209 Zilkade (Mayıs 1795). Kafesî destarlı. Âmedî Kalemi başhalifesi Mehmed Cûdî Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/91)*

1218 (1803). Sabıka kassabbaşı el-hac Mustafa Ağa'nın kızı Çavuşzâde torunu Mehmed Raşid Efendi'nin eşi Şerife Ayşe Hanım.

1238 (1822). Bozoklu Mustafa Mazhar Efendi'nin büyük hemşiresi Emine Hanım.

1239 (1823). Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Bozoklu Mustafa Mazhar Efendi'nin biraderzâdesi Silâhşoran-ı Hassa'dan Ali Ağa.

1257 (1841). Atiyye Fatma Hanım. Genç yaşında vefat etmiştir. Kitâbesinde baba adı yazılı değildir. Bozoklular'a mensub olmalıdır.

1261 (1845). Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Bozoklu Mustafa Mazhar Efendi'nin hamşirezâdesi el-hac Ahmet Rıfat Efendi'nin eşi Saide Kadın.

1271 Zilkade 19 (Ağustos 1855). Ali Rıza Efendi'nin eşi Ayşe Canfeza Hanım.

1284 (1867). Meşâhir-i vüzerâdan Sirozi Yusuf Paşazâde Erzurum Valisi Mustafa Mazhar Paşa Hazretlerinin eşi hace Hadice Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/673 Yusuf Muhlis Paşa; S. Eyice, Tarihî Mezarlar, Tarih Ens. Der. Sayı: 4-5/299) (İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 969)*

1284 (1867). Fesli. Genç yaşında vefat eden Şefik Efendi.

"Şefik Efendi küttâbın ercümendi idi"

1286 Zilkade 3 (4 şubat 1870). El-hac Mehmed Akif Paşa'nın torunu el-hac Mustafa Cemal Bey'in oğlu Mehmed Rıza Bey.

Akif Paşa Bozoklu olup burada medfun olanlar onun soyundandır. *(İslâm Ans. 1/242; Sicill-i Osmânî, 3/287)*

1291 (1874). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun Amedî Kalemi nüvisânından ve tarikat-i âlîyye-i Halvetiyye dervişânından el-hac Ali Rıza Efendi Eşinin taşı çok gömülüdür.

1292 (1875). Dîvân-ı Hümâyun Mühimme Kaleminden Ali Rıza Efendi'nin oğlu Mehmed Emin Efendi nin kızı Şerife

Hanım. Rıza Efendi kızının kabri de buradadır.

1296 (1879). Beşinci Ordu-yı Hümâyun redif binbaşısı, Mazhar Paşazâde el-hac İsmail Efendi.

1313 (1895). İnce Alemdar Mehmed Paşa'nın oğlu Ahmet Cemil Bey'in kızı ve Evkâf-ı Hümâyun Mektûbî Kalemi hulefasından Fuad Bey'in eşi Zeliha Kadriye Hanım.

1329 K. sâni (Ocak 1913). Adliye Nezareti istinaf azalığından emekli Bozoklu Mehmed Akif Paşa torunu el-hac Mustafa Cemâl Bey.

1330 Zilkade (Ekim 1912). Mahkeme-i Temyiz Reisi Rıza Efendizâde Hacı Emin Bey.

Bu sofanın etrafı, kesme taş alçak bir duvarla çevrilmiştir.

* * *

1251 (1835). Muhteşem taş. Bozok Sancağı Süleyman Bey.

1252 (1836). Meşhur Şahincibaşı Arif Ağa' nın eşi Münire Hanım.

Etrafı Demir Parmaklıklı Sofa:

1243 (1827). Ketânî el-hac Paşa Ağa'nın eşi Ayşe Hanım.

1309 (1891). Kurena-yı şehriyârî Besim Bey. (Sicill-i Osmânî, 2/19)

1322 (1904). Serkâtib-i şehriyârî Ahmet Kemâl Efendi'nin kızı ve kurena-yı şehriyârî Besim Bey'in eşi Fatma Hanım.

Yanındaki Sofa:

1171 (1757). Silâhdar hulefâsından Surre Eminizâde el-hac Ahmet Efendi'nin kızı Zeliha Tutu. Ketebehu *Hafız Ahmed* imzalı.

1252 Recep. 15 (Ekim 1836). Devletlu Serasker Paşa Hazretlerinin iç çukedarı Behram Ağa.

1280 (1863). Teberderan Mehmed Efendi.

1319 Zilkade 5 (şubat 1902). Kudema-yı ferikandan Mustafa Paşa.

1323 (1905). Sultan Bayezid Camii dersiamlarından müderris Hasan Lütfi Efendi.

Etrafı Kesmetaş Duvarlı Sofa:

1196 (1782). Çok kalın silindir taş. Baş taşının iç ve dış yüzünde birer kitâbe vardır. Kutbü'l-ârifîn eş-şeyh eş-Şazelî Hüseyin Efendi. (k.s.)

İç kitâbesi sekiz sıra hâlînde olup 16 mısradır. Arapça yazılmıştır. Eskiden ön tarafı yol idi.

1202 gurre-i Ramazan. (Haziran 1788). Ahmet Efendi'nin eşi Hadice Hatun.

1200 Receb 22 (Mayıs 1786). Kâtibî sikkeli, Hekimzâde el-hac Ahmet Ağa.

1208 (1793). Ali el-hakim hâzâ kabri el-hac Ömer.

1206 (1791). Yirmi sekiz sekban mütevellisi el-hac Ali Efendi.

1283 Şevval (şubat 1867). Darbhane-i âmire Nazırı Ali Rıza Paşa'nın kapı kethüdası Mehmed Emin Beyoğlu Mektubî-i Mâliye hulefasından Mehmed Salim Bey. Kitâbe Mısrîzâde Ali Rıza imzalıdır.

Tarih kısmı gömülü iki şâhide:

Sarây-ı Hümâyun Darü's-saâde Ağası hademesinden Bozoklu Abdullah Ağa.

Silâhşoran-ı Hassa'dan Kolçak Paşazâde Selim Bey'in kızı.....

Orta Yerde Etrafı Kesmetaş Duvarlı Sofa:

1192 (1778). Kethüda-yı sadr-ı âlî hulefasından el-hac Mustafa Efendi.

1197 Rebilülevvel 15 (Şubat 1783). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan ve Hilmi Paşa hazinedarı Hasan Efendi.

1202 (1787). Çok uzun girift yazı. Mehmet Sırrı Efendi.

1256 (1840). Mezarcı Ali Beşe.

1302 Muharrem 15 (Kasım 1884). Tarikat-i Aliyye-i Sa'diyye'den ve muzikayı Hümâyun kolağalarından Kâmil Efendi.

Yol Boyu:

1199 (1784). Balkapanı tüccarlarından el-hac Mehmed Ağa.

1217 (1802). Hâlâ Baruthane Nazırı el-hac Mehmed Ragıb Efendi'nin kızı Saide Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/360 Ragıb Paşa)*

1222 Şevval 21 (Aralık 1807). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Ragıb Paşazâde Mehmed Tahir Beyefendi'nin kızı Hafize Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/360 Ragıb Paşa)*

1223 Cemaziyelevvel 12 (Temmuz 1808). Sabık ocak taşcıbaşısı el-hac Ömer Ağa'nın kızı Havva Hanım.

1225 Ramazan 27 (Ekim 1810). Ragıb Paşa'nın kızı Ayşe Hanım.

1225 (1810). Dergâh-ı âlî gediklilerinden Hocapaşalı Hüseyin Ağa.

1229 Şaban29 (Ağustos 1814). Vezîr-i mükerrem el-hac Mehmed Ragıb Paşa Hazretlerinin eşi İffetlu Esma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/360)*

1247 Cemaziyelevvel. 15 (Ekim 1831). Hane-i Hassa Ağaları'ndan Tüfenkcibaşı Ahmet Kâmil Bey.

1256 (1840). Cündizâde Hüseyin Ağa'nın eşi Şerife Fatma Hanım.

1257 (1841). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Hüseyin Ken'an Efendi'nin oğlu Mehmed Rıfat Bey ve diğer oğlu 1261 (1845) Mehmed Said Bey. Kızı, 1259 (1843) Şerife Fatma Hanım.

1261 Zilhade. 27 (Kasım 1845). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Hüseyin Ken'an Efendi'nin biraderi Hasan Efendi.

Hepsi çok püsküllü feslidir.

1263 (1847). Dîvân-ı Hümâyun Kalemi mühimme nüvisânından Mehmed Nâyab Bey'in eşi Neş'e Hanım.

1270 (1853). Dergâh-ı âlî gediklilerinden Hüseyin Ağa'nın kızı Şerife Meryem Hanım.

1270 (1853). Şam-ı Şerif hanedanından tüccar-ı Hayriye'den Kanakebizâde şehbender es-seyyid el-hac Bekir Ağa'nın eşi olup genç yaşında vefat eden Esma Hanım. 1265 ve 1266 tarihlerinde vefat eden oğullarının taşları eşsizdir.

1272 (1855). Demir parmaklıklı sofa. Cadde üzeri giriş kapısının solu. Mehmed Paşa'nın kızı Adile Hanım. Yanında:

1303 (1885). Alemdarzâde Mahmud Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/293 Giridîzâde Mehmed Paşa)*

1288 (1871). Serhademe Ahmet Efendi'nin eşi Mâhicemâl Hanım.

1289 (1872). Sarây-ı Hümâyun baltacılarından Hafız Sâlîh Efendi

1295 (1878). Necâbetlu Şevket Efendi Hazretlerinin serhademesi Ahmet Efendi'nin eşi Emine Melek Hanım.

1319 Muharrem (Nisan 1901). Umum Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriye-i Şahane müdür-i umûmîsi Mirliva İzzetlu Raif Bey'in annesi Fatma Hanım.

1008 (1599). Tam B noktasındadır. Dört köşe mermer Şâhide, uzun kitâbe. Kemankeş Mustafa Ağa.

"*Didi menzil olub gitdi nişâne*"

7. Ada - F Bölümü:

Karakol Tarafındaki Duvar Boyunca-Buradaki Merdivenlerden Kaygusuz Baba Türbesine Kadar:

1180 (1766). Asiye Hanım.

1202 (1787). Dîvân-ı Hümâyun ketebesinden Sadıkzâde Mehmed Emin Efendi yanında, 1225 (1810) Sadık Efendi'nin diğer oğlu Süleyman Faiz Efendi.

1211 (1796). Silâhşoran-ı Hassa'dan Zaim Hüseyin Ağa.

1227 Zilkade (Kasım 1812). Reisü'l-küttab Arif Efendi'nin kaftancısı Mehmed Enis Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/267 Ulu Arif Efendi)*

1277 (1860). Sultan Bayezid'te Nalband Hanı sahibi el-hac Mehmed Efendi

1281 (1864). Parmaklıklı. Defter-i Hakanî Kuyudat odası mümeyyizi Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Mustafa Mahir Efendi.

1286 (1869). Kudve-i ehl-i kalem Arif Efendi.

1304 (1886). Mûsıki-i Hümâyun mirlivalarından Mehmed Ali Bey'in annesi Emine Hanım. Yanında, 1308 eşi Asiye Hanım.

1304 (1886). Fesli. Kadri Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 4/56)*

1309 Şaban 7 (7 Mart 1892). Tarikat-i âlîyye-i Şabaniye'den Yorganî el-hac Hasan Efendi.

1318 Razaman (Ocak 1901). Kadiriyye dervişlerinden Hattat Hafize Hanım'ın kızı Fatma Hanım. Kabri, Kaygusuz Baba Türbesi yakınındadır.

Tırnakçızâde Sofası:

Sofanın etrafı demir parmaklık ile çevrilidir. Caddeye bakan cephesinde *"Tırnakcızâde Sofası 1290 (1873)"* diye yazılmıştır. İçindeki şâhideler şunlardır:

1187 (1773). Dülbend Ağası ve Tırnakcı-i şehriyarî Mustafa Ağa'nın annesi Zeynep Hatun.

1191 (1777). Ağay-ı Dülbend-i Hazret-i şehriyarî el-hac Mustafa Ağazâde Mustafa Bey.

1192 (1778). Mustafa Ağa'nın annesi Cilveşe Kadın.

1193 (1779) Tırnakçı Mustafa Ağa'nın babası Mehmed.

1199 Muharrem (Kasım 1784). Tırnakcı-i Hazreti-i şehriyarî, bevvâbîn-i dergâh-ı âlî el-hac Mustafa Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/449)*

Tırnakçızâde Sofası.

1207 Zilkade 9 (18 Haziran 1793). Tırnakcı Mustafa Ağa'nın kızı Dergâh-ı âlî kapıcıbaşı ağalarından Zorluzâde Mehmed Sadik Beyefendi'nin eşi Şerife Fatma Hanım.

1290 Safer 11 (10 Nisan 1873). Erbâb-ı şi'r ü inşanın Ferid ü sipihr-i bülendi ve ulema-yı a'lâm-ı dehrin zarif ü bî menendi İstanbul pâyeli ve Şura-yı Devlet azası Tırnakcızâde el-hac Mehmed Sa'id Beyefendi. Aynı kabrin ayak taşında: 1313 R. âhir (Eylül 1895). Eşi Emine Hanımefendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/438)* Sofa bu zatın vefatından sonra yapılmıştır.

1301 Cemaziyelevvel 19 (Mart 1884). Mekke-i Mükerreme Mevlevîyyeti'nden avdetde Medine-i Münevvere'de vefat eden ve Mutahhare'de defin-i hak olan Tırnakcızâde Mustafa Beyefendi'nin necl-i necibi sülehayı ricâl-i ilmiyye ve hulefa-yı tarikat-i Halidî-i Nakşibendiyye'den Mısır Kadısı el-hac Mehmed Raşid Beyefendi. Kitâbesi Mısrîzâde imzalıdır. Ayak taşında, 1332 Muharrem 15 (Aralık 1913) Eşi, Ayşe Şerife Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/357)*

1305 Safer 20 (Kasım 1887). Ziver Beyefendi'nin kızı ve Evkaf-ı Hümâyun mektubcusu Salim Bey'in eşi Hadice Ratıbe Hanım.

Kaygusuz Baba Türbesi ile Serasker Namık Paşa Sofası Arası:

1131 (1718). Defterdar Emir Paşa'nın kızı Şerife Emine Hanım.

1142 (1729). Defterdar Seyyid Mustafa Paşa'nın kızı Şerife Emine Hanım.

1184 (1770). Kethüda-yı Sadr-ı âlî Yusuf Efendi'nin kızı Meryem Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/666 Yusuf Efendi Bina Emini)*

1202 Şevval 14 (18 Temmuz 1788). Sikkeli. Sadr-ı esbak Halil Hamid Paşa'nın biraderi Müderrisîn-i kiramdan Mustafa Bey. (Halil Hamid Paşa için 6. Ada'ya bakınız.)

1206 Muharrem 5 (Eılül 1791). Müderrisîn-i kirâmdan Hafidzâde Mehmed Sadık Efendi'nin eşi Şerife Aliye Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/235 Hafid Mehmed Efendi)*

1225 Recep 11 (Ağustos 1810). Sultan Mustafa Han Hazretlerinin 2. Kadını'nın harem Kethüdası Fenerli Taşçı Süleyman Ağa.

1227 Zilkade 11 (Kasım 1812). Darüssaâde Ağası ketebesinden 3. Halife hasekibaşı şakir Abdullah Efendi. Eşi 1224, Zekiye Hatun.

1237 (1821). Cebbârzâde Süleyman Bey'in kızı Şerife Hanımefendinin cariyesi Hoşdil Kadın.

1243 (1827). Sadrıazam mühürdarı yamaklarından Mahyacızâde Mehmed Emin Efendi.

1250 (1834). Parmaklıklı aile sofası. Keresteci Hacı Akçeşehirli Sâlîh Ağa ve diğerleri.

1252 (1836). Hâlâ Sadrıazam el-hac Rauf Paşa'nın şamdan ağası Arabgirli el-hac Hasan Ağa.

1263 (1847). El-hac Hafız Kara Mehmed Efendi'nin eşi Cemile Hanım. Yanında, oğlu 1275 (1858), kapıcıbaşılardan Ahmed Efendi.

1267 (1850). Kîsedâr-ı şehriyarî Tahir Efendi.

1267 (1850). El-hac Emin Ağa'nın oğlu Evkaf-ı Hümâyun ketebesinden İsmail Efendi.

1276 (1859). Arif Paşa'nın Harem Kethüdası el-hac Osman Ağa ve kızı.

1278 (1861). Ayasofya-i kebir hace-i kirâmdan Nevşehirli Ahmed Efendi ve oğlu 1297 (1880), Ayasofya Cami'i müderrisîn-i kirâmından Mustafa Efendi.

1281 (1864). Esnaf Kethüdası Üsküdarî Mehmed Latif Ağa.

1284 Muharrem 25 (29 Mayıs 1867). Tarikat-i âlîyye-i Bektaşiye kudema-yı fukarasından ve Musiki-i Hümâyun kaimmakamlarından Mahmud Bey. Şâhidesi Bektâşî sikke kabartmalıdır.

1292 (1857). Etrafı parmaklıklı sofa. iki muhteşem taş:

Şive-i takdirden nâgâh Ahmed Hilmi Bey
Düşdü fevt hemserle matem-i hicrana bak
Hassa-i Alayı Top-i Miralayı ki, ol
Sabr ile olsun nice eltaf-ı Mevlâ'ya ehakk
Zât-ı vâlâyı Hadice car idüb merhumeyi
Ola şayan Cemâl-i Hazreti Rabbü'l-felak
Düşdü bir derd-i elime bulmadı dermanını
Göçdü matemdir sana kaldı heran ağlamak
Söyledim tarihin hayr-ı du'a ile Senih
Eyliye Me'va Münire Hanım Me'vayı Hakk
1292

Yanında:

1298 C. âhir (Mayıs 1881). Hâlîd Paşa'nın annesi Ayşe Hanım. Münire Hanım kızı olmalıdır.

1295 (1878). Defterhane-i âmire ketabesinden Kürkçübaşızâde Salih Efendi.

1295 (1878). Şeyhülharem Davud Paşa Kethüdasının oğlu Kadıköyü ser-komiseri Tahir Efendi.

1298 (1881). Kürkcübaşı el-hac Emin Efendi nin kızı Havva Hanım.

1302 Receb 17 (Mayıs 1885). Evkâf-ı Hümâyun meclis idaresi azasından Mahmud Azmi Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/337)*

1313 Zilhicce 15 (Mayıs 1896). Mâliye Nazırı Ahmed Muhtar Paşa'nın kızı Ayşe Hanım. Aynı kabirde; 1304 Receb 12 (Nisan 1887). Tahsin Bey. Etrafı parmaklık ile çevrilmiştir. *(Sicill-i Osmânî, 4/349 Muhtar Ahmed Paşa)*

1316 Teşrîn-i evvel (1900). Surre-i Hümâyun Emini el-hac Ali Rıza Efendi.

1318 (1900). Mevali-i izamdan İstinaf Mahkemesi riyasetinden Şevki Efendi

1324 (1906). Maliye Mektûbî Kalemi ketebesinden Ahmed Hayri Bey'in kızı Fatma Zehra Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Sadrazam Hurşid Paşa'nın vekilharcı Said Mehmed Ağa.

1309 Şaban 7 (7. 3. 1892). Kaygusuz Baba solu, parmaklık içinde. Tarikat-i Aliyye-i Şabaniye arifanından Yorganî el-hac Hasan Efendi.

Baş Defterdar Yusuf Efendi Sofası:

F. Bölümünün orta yerinde ve mezarlık duvarından 37 adım içeride olup, baş ve ayak taşları yüksek sütun şeklindedir. Kitâbesi şudur:

Cenâb-ı kethüda-yı sadr-ı âlî kadr-i zîşân kim
Riyâz-ı hâcegânîden gül-âsâ itr-bîn oldu
Nice câh-ı bülend olmuş iken dîvân-ı âlîde
Yine el-Hak tevazi-pîşe merd-i nâ-pezir oldu
Olub üç defa Defterdâr ol bâb-ı devletde
Bulunmaz ana sânî böyle bir sâhib-i temyiz oldu
Yeter insâf olunsa şâhidenin hüsn-i halkına
Tarîk-i pâk-i Uşşâkî'ye ez-dil şevk-rîz oldu
No'la Ya'kûb veş nâlân ü giryan olsa ibcâyı
Lecceb hâke salmakda felek çalâk ü tîn oldu
Vefâtı sâline Derviş kârı böyle tarih
İdüb bu Yusuf Efendi Mısr-ı Adn içre azîz oldu
1162 (1749)

Kasımpaşa Uşşâkî Tekkesi'nin ikinci bânîsidir. *(Sicill-i Osmânî, 4/664-665)* kızı Meryem Hanım'ın 1184 (1770) tarihli taşı da buradadır.

1225 (1810). Hâzâ makberetü Şemseddin Hanım.

1255 Safer. 15 (30 Nisan 1839). Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Emîn-i Defter-i Hâkanî el-hac Ali Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/566)*

1255 Recep (Eylül 1839). Emin-i Defter-i Hâkanî el-hac Ali Beyefendi'nin kızı elhace Şerife Ayşe Sıdıka Hanım. Taşları nefistir.

1256 Cemaziyelevvel. 25 (Temmuz 1840). Yanyalı Davud Bey'in eşi Emine Hanım.

1257 (1841). Azam-ı rical-i Devlet-i Aliyye'den sabık Emin-i Defter-i Hakanî elhac Ali Beyefendi'nin oğlu zuamadan elhac Mehmed Said Efendi.

1261 Safer 11 (şubat 1845). Kibâr Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan mevkufatî-i esbak Mehmed Tahir Efendi *(Sicill-i Osmânî, 3/247)*

Sofa çok perişan durumda olup yerde pekçok şâhide vardır. Civarında:

1253 (1837). Sadrıazam Mehmed Paşa'nın miftah ağası el-hac Ali Ağa'nın annesi Raziye Hanım.

1261 (1845). Yanyavî Mehmed Hulûsi Efendizâde mütehayyizân-ı küttâbdan Mehmed Tevfik Efendi.

1279 (1862). Duhan tüccârlarından Hüsnü Efendi'nin etrafı parmaklıklı aile sofası.

999 R. evvel (Ocak 1591). 1 nolu yerdedir. Ali Ağa İbn-i Abdullah Ağa-yı ebnâyı sipâhiyân fî şehr-i rebiüvvel.

1262 Ramazan 26 (Eylül 1846). Devletlu ismetlu Adile Sultan Hazretlerinin hademeler Kethüdası Osman Efendi'nin eşi Şerife Ziynet Hanım.

7. Ada'da Hattat Rasim Efendi ve eşi.

1335 (1916). İskenderun Kaimmakamı Mustafa Reşid Bey.

Serasker Namık Paşa Ailesi Hazîresi:

Fethi Ahmed Paşa aile hazîresi karşısındadır. Hazîrede gömülü olanlar şunlardır:

1301 (1883). Namık Paşa'nın Kethüdası Ali Efendi

1303 Zilkade 13 (Nisan 1896). Efâhim-i vükelâ-yı Saltanat-ı Seniyye'den Devletlü Namık Paşa Hazretlerinin kerime-i muhteremeleri ve e'âzım-ı ricâl-i Devlet-i Aliyyeden atufetlü Sa'di Beyefendi Hazretlerinin halilesi İffet Hanım.

1305 R. âhir 6 (22 Aralık 1887). Namık Paşa'nın haremi sâlîhat-ı nisvândan Melek Hanım.

1310 (1892). Şeyhü'l-vüzerâ Namık Paşa ahfâdından Tahir Paşa'nın kızı Emine Nafi'a Hanım. Muhyiddin Bey'in eşi idi.

1313 Haz.iran 10 (1895). Hazîrenin hemen dışında, Namık Paşazâde Teftiş-i Askerî Komisyonu azasından Ferik İbrahim Edhem Paşa. Kars muharebelerinde bulunmuştur. *(Sicill-i Osmânî, 4/843)*

1310 Safer 22 (15 Eylül 1892). Vasıyyeti gereğince kendisinin yazıpta şâhidesine hâk edilen kitâbesi aynen şudur:

"Tarik-i âlîyye-i Şa'baniye ricâlinden Kuşadalı İbrahim Efendi Hazretlerine müntesib vaktinde şeyhü'l-vüzera el-hac Mehemmed Emin Namık Paşa bin Halil Ramiz bin Hasan bin Ummet el-Konevî rahimullahın kabridir."

Çok değerli bir Osmanlı veziri olan Namık Paşa, Kabataş ve Fındıklı sırtlarında bulunan muhteşem konağında vefat etmiştir. *(A. N. Sinaplı, Mehmed Namık Paşa; Y. N. Öztürk, Kuşadalı İbrahim Halvetî, fihrist)*

1313 C. âhir 23 (Aralık 1895). Mehmed Namık Paşa'nın kız torunu ve müşarünileyhin torunu İbrahim Refik Bey'in eşi Hadice Refehat Hanım.

1320 R. âhir (Temmuz 1902). Şeyhü'l-vüzera Namık Paşa'nın oğlu Ahmed Şakir Bey.

1339 Safer (Ekim 1920). Şeyhü'l-vüzerâ Namık Paşa'nın kızı Hadice Huriye Hanım.

1326 (1908). Hazine-i Hâssa-i Şâhâne heyet-i idaresi vekîli Tarikat-i Aliyye-yi Şa'bâniyye mensûbîninden Mahmud Reşad Bey.

1340 (1921). Namık Paşa torunu İbrahim Paşa'nın oğlu Mustafa Şükrü Bey. D. 1286 (1869).

Tarih kısmı gömülü. Enderun'dan mahrec Sivas defterdarı Tayfur Efendi.

Bu aileye mensub olup da hazîre dışına gömülenler şunlardır:

1342 (1923). Namık Paşazâde Mehmed Fuad Bey'in kızı Emine Naciye Hanım. Doğ. 1316 (1898).

1291 (1874). Namık Paşa'nın kızı Nazmi Bey'in eşi Besime Hanım.

1295 (1878). Namık Paşa'nın oğlu binbaşı Ali Bey'in eşi Aliye Hanım.

Ali Bey, Sultan Aziz'in şehid edilmesi sırasında odanın kapısını, kılıcını çekerek beklemiştir. Yıldız Mahkemesi'nde müebbet hapse mahkum olmuş ve Taif kalesine gönderilmiş, 1908 İkinci Meşrutiyet'in ilânında İstanbul'a dönmüş ve 2 Nisan 1925'te de ölmüştür. *(Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, 11/774; Uzunçarşılı, Mithat Paşa ve Taif Mahkûmları,s.138)*

1297 (1880). Yâverân-ı ekrem Namık Paşa'nın eşi Emine Mahinûr Hanım.

1292 (1875). Bahriye müsteşarı Nazmi Beyefendi'nin kızı ve kurenayı şehinşâhîden Halil Beyefendi'nin eşi Fatma Hanım.

Hattat Ali Rasim Efendi Sofası:

7. Ada'da, köşeye yakın bir yerde ve Rıfat Paşa Hazîresi'nin sağ tarafında ve mezarlık duvarının hemen arkasındadır. İçinde iki muhteşem taş vardır. Biri, küçük molla sarıklı ve Osmanlı arma kabartmalıdır. Kitâbesi şudur:

Mefâhir-i ehl-i hüner ya'ni Hace-zât kim
Terk idüb dâr-ı fenâyı eyledi azm-i beka
Gitdi elden öyle bir kâmil vücudun dâmeni
İtmesün hattat-ı âleme yok yere edâ
Misli gelmez bir dahi bin yıl felek devr eylese
Hüsn-i hattı bî-bedel her kıt'ası rûh-âşinâ
Çekdi el dünyâ vü mâfihâdan ol zât-ı şerif
Oldu târîh memâtı bu iki mısra'da
Merkadin Firdevs-i a'lâ eyliye Mevlâ senin
Hem-enîsin mahşerde Muhammed Mustafa.
Enderun-ı Hümâyun yazı hocası mevali-i kirâmdan
Ali Rasim Efendi'nin rûh-ı şerîfine
el-Fatiha. 24 Zilkade 1312 (19 Mayıs 1895)
(Merâkıd, s. 47, İnal, Son Hattatlar, s. 304)

Yanında:

"Cennetmekân Abdülaziz Han Hazretlerinin kızı Emine Sultan'ın dadısı ve Enderun-ı Hümâyun Hocası Ali Efendi'nin eşi Fatıma Teran-dil Hanım." 13...

Son iki rakam kazınmamıştır.

Kabirleri ahfâdı tarafında yeniden yaptırılmış ve yeni bir Türkçe kitâbe ilâve edilmiştir.

Emine Sultan, iki ay olmadan 1866'da vefat etmiştir. *(Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 165)*

Kaygusuz İbrahim Baba Türbesi:

Duvardibi Karakolu arkasında, 7. Ada'da ve mezarlık duvarının hemen üzerindedir. Sol ta-

Kaygusuz Baba Açık Türbesi.

▲ Kaygusuz Baba Türbesi'ndeki kitabe: *"Bende-i âl-i abâ / Kaygusuz İbrahim Baba - 1289"*

rafında, ünlü şair ve edip, *Recaizâde Mahmut Ekrem Bey*'in annesi ve kardeşinin aile sofası ile Tırnakçı ailesi sofası bulunmaktadır.

Türbe, açık türbe olup her tarafı demir parmaklık ile çevrilmiş ve örtülmüştür. Mezarlık duvarındaki bir madalyon içine şu kitâbecik yazılmıştır:

"Bende-i âl-î abâ Gaygusuz İbrahim Baba 1289"

Sütun şeklindeki baş şâhidesi üzerinde şu kitâbe vardır:

Tarîkat-i aliyye-i Kadiriyye meşâyih-i izâmından
Mürşid-i âgâhü'l-mücâhid-i fî-sebîlillâh
Hâdimü'l-fukarâ ve'l-mesâkin bende-i âl-î abâ
Merhûm ve mağfûr el-muhtâc ilâ rahmet-i Rabbi'l-gafur
Es-seyyid eş-şeyh el-hâc Gaygusuz İbrahim Baba-yı
Bolevî ibn-i'ş-şeyh Ömerü'l-Vasfî ve bâ-tevfik
Akkavakzâde rûh-ı şerîfleri çün Rızaullahi
Fatiha. 12 Zilkade 1289 (11 Ocak 1873).

Kaygusuz İbrahim Baba, bir Kâdîri şeyhi olup, Ayasofya Camii civârında, eski adı Toprak Sokak olan İncili Çavuş Sokak üzerinde tekkesi vardır. Ahşap tekke bugün de mevcuttur. Kaygusuz Baba Türbesi arkasında bulunan şâhideler şunlardır:

1298 (1881). Fındıklı Cami-i şerîfi imamı ve Hatibi hafız eş-şeyh Süleyman Sabri Efendi. Şeyh Kaygusuz Baba halifesidir.

1299 Muharrem (Aralık 1881). Tarikât-i aliyye-i Kadiriyye'den Gaygusuz Baba bendelerinden Hattat Hafize Hadice Hanım.

1302 (1884). Kutbü'l-ârifîn İsmail Rûmî sülâlesinden tarîkat-i aliyye-i Kadiriyye meşâyih-i kirâmından ve Gaygusuz Baba Dergâhı post-nişîni es-seyyid eş-şeyh el-hac Mehmed Sürûrî Baba bin el-hac eş-şeyh Ali Baba.

1311 (1893). Gaygusuz Baba dervişesi Hurrem Hatun.

1312 (1894). Nefis yazı. Gaygusuz Baba'nın eşi Gülsüm Hatun.

1316 Muharrem 27 (17 Haziran 1898). Kutbü'l-ârîfin Gaygusuz Baba hulefâsından eş-şeyh Mustafa Şevki Baba Efendi'nin oğlu eş-şeyh Ali Manzar Efendi'nin eşi Nuriye Hanım.

1318 (1900). Süleyman Sabri Efendi'nin eşi Bedriye Hanım.

1325 (1907). Kaygusuz Baba dervişesi, Şahin Paşa'nın eşi Fatma Hanım. (Sicill-i Osmânî, 3/135 Şahin Paşa)

Kaynaklar: *(İ. Hakkı, Merâkıd, s. 47) (Zakir Şükrü Efendi, İstanbul Tekkeleri, Haz. Ş. Akbatu, İslâm Medeniyeti Mec. 1/92)*

▶ Kaygusuz Baba Türbesi arkasında Şeyh Sürurî Efendi'nin şâhidesi.

Recaizâde Sofası.

Recaizâde Aile Sofası:

Duvardibi Karakolu arkasında, Kaygusuz İbrahim Baba açık türbesi ile Tırnakçı Sofası arasında, 7. Ada'da ve mezarlık duvarının hemen üzerindedir. Önü, sebilli parktır. Burada aynı tarz ve şekilde yapılmış şu şâhideler vardır:

2 Muharrem 1291 (19 Şubat 1874. Eâzım-i ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Recai Efendi Hazretleri'nin zevcesi Gazi Timurtaş Paşa sülâlesinden Merhûme ve mağfûrunleha Şerîfe Rabia Adviye Hanımefendi.

Mehmet Celâl ve Mahmut Ekrem Beyler'in valideleridir. Kocası, Recai Mehmet Efendi,Takvimhane Nazırı olup değerli bir zat idi. 13 Şevval 1291 (23 Kasım 1847)'de vefat etti. Kabri, Eyüp'te, Mihrişah Valide Sultan İmareti karşısındaki mezarlıktadır. Mezarlık kapısından girildiğinde sol taraftaki hazîrede ve mezarlık duvarının hemen arkasındadır.

Recaizâde MahmutEkrem Bey, Ekrem Talu'nun babası ve Çiğdem Talu'nun büyük babasıdır. Meşhur edip ve şairlerimizdendir.

18 Ramazan 1297 (24 Ağustos 1880). Eâzım-i ricâl-i Devlet-i Aliyye'den müteveffa Recai Efendizâde Mehmed Celâl / Beyefendi'nin zevcesi merhume Hadice Remziye Hanım.

17 R. âhir 1298 (19 Mart 1881). Ecille-i ricâl-i Devletü'l-Aliyye'den Surre-i Hümâyun Emini esbak el-hac Mehmed Nuri Efendi Merhumun zevce-i muhteremeleri Hace Fatıma Pertevniyal Hanım.

Bu taş diğerlerinin aynısı olup diğerlerinden biraz uzaktadır.

12 Safer 1300 (23 Aralık 1882). Müteveffâ Recai Efendizâde efâzıl-ı şu'aradan sabıka Aydın Vilâyeti Mektubcusu Mehmed Celalüddin Beyefendi.

Celâl Bey edebiyatı babası Recai Efendiden öğrenmiştir. Sonra Petersburg Sefareti Başkâtibi oldu. Cevdet Paşa'nın kâtibi olarak Bosna-Hersek ve Halep'e gitti. Şiirleri basılmamıştır.

Kaynaklar: *(Sicill-i Osmânî, 2/370 Recai Mehmet Efendi) (H. Şehsuvaroğlu, Boğaziçi'ne Dair, s. 274) (İslâm Ans. 4/218 Ekrem Bey) (Türk Dili ve Ed. Ans. 2/26 Celal Bey; 7/292 Recai Mehmed Şakir Efendi ve Recaizâde Mahmut Ek-*

rem Bey) (Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, 2/894)

Rıfat Paşa Hazîresi:

Duvardibi mevkiinde, Serasker Namık Paşa aile hazîresi yanındadır. Sofanın etrafı demir parmaklık ile çevrilmiş olup içindeki şâhideler şunlardır:

1209 (1794). Tazıcıbaşızâde Tazıcıbaşı Seyyid Taşçı Mehmed Ağa. Hazîre, 1917 tarihinde biraz geriye şimdiki yerine alınırken sofa içinde kalmış olmalıdır. Tazıcılar Ocağı biraz ileride ve Veteriner Okulu karşısında idi.

1271 Şaban 20 (Mayıs 1855). Rıfat Paşa'nın annesi Nuriye Hanımefendi.

1271 (1854). Hâlâ Sadr-ı Rumeli Gelenbevîzâde Semâhatlû Mehmed Said Efendi'nin akrabalarından Zeliha Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/45 Said Efendi)*

1289 Şaban 29 (Kasım 1872). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşısı olup fücceten vefât eden Ferhad Efendi. Kitâbesi *Mısrîzâde* imzalıdır.

1296 Recep 24 (Temmuz 1879). Mîr-i mîrândan sabık Haleb Mutasarrıfı Mehmed Rıfat Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 2/408)*

1308 C. âhir 7 (20 Kasım 1890). Rıfat Paşa'nın oğlu Adliye Nezareti Kalemi hulefâ-yı mütehayyizânından Mehmed Rauf Bey.

1316 Haziran (1900). Rıfat Paşa'nın eşi Nesibe Hanım.

1330 R. âhir 12 (Nisan 1912). Rıfat Paşazâde Rauf Bey'in eşi Müveddet Hanım. Kitâbesi sekiz satırlık şiirdir.

1335 K. evvel (1917). İskenderun kaimmakam-ı sabıkı Mustafa Reşid Bey.

1331 (1913). Rıfat Paşa torunu İsmail Bey'in eşi Nafia Hanım.

Karacaahmet-İbrahimağa Yolu Üzeri C Noktası ile A Noktası Arası:

998 (1589). Mehmed Karaşahin. Kefeki dört köşe taş olup büyük bir sofadadır.

1042 (1632). Fazlı Paşa ibn-i Vezir Ömer Paşa. Muhteşem lâhdi bilhassa parçalanmıştır. *(Merâkıd, s. 46; Sicill-i Osmânî, 3/584 Ketancı Ömer Paşa; Ayvansarayî, Vefeyât, Haz. F. Derin, s. 48)* Fazlı Paşa, *Sicill-i Osmânî*'de yoktur.

1118 (1706). Dört köşe mermer taş. Hacı Mustafa. Uzun kitâbesinde yalnız adı yazılıdır.

1186 Ramazan. 3 (Kasım 1772). Ketenciler başında Alaca Cami müezzini el-hac Mehmed Efendi

1197 (1783). Kastamonili Duhânî Halil Ağa ve şehiden vefat eden kızı.

1218 (1803). Kafesî destarlı. Hane-i Hassa'dan çırağ olan Ali Efendi. Sultan Mehmed ruznâmecisi idi. *(Sicill-i Osmânî, 3/553)*

1231 (1816). Pehlivanzâde Mahmud Bey'in oğlu Silâhşorân-ı Hassa'dan Haydar Bey.

1233 (1817). Valide Sultan kethüdası Yusuf Ağa'nın çukadarı İsmail Ağa'nın eşi Hasibe Hanım.

1234 (1818). Hâlâ Zahire Nazırı Ali Beyefendi'nin hemşiresi Aliye Hanım.

1243 (1827). Ketanî el-hac Paşa Ağa'nın eşi el-hace Ayşe Hanım.

1250 (1834). Kayseri Tavlasunlu Pilâvcıoğlu-Taşçı Davud Usta.

1299 (1881). Abdülaziz Han serkurenalarından Halîmî Efendi'nin eşi ve Ata Efendi'nin kızı Fatma Hanım.

1301 (1883). Bâğ-ı safânın bülbülü Kayseri'de Tavlasun karyeli nakkaş esnafının mütehayyizânından Sakallıoğlu denmekle meşhur ikiz karındaşından Hasan Efendi Kardeşi, 1310 (1892) Hüseyin Efendi.

1314 (1896). Bab-ı Seraskerî'den Said Paşa'nın kızı Emine Hediye Hanım.

1322 (1904). Cemile Sultan kalfalarından Nuruşems Kalfa.

1325 (1907). Cemile Sultan kalfalarından Çeşmifelek Kalfa.

Demir Parmaklıklı Sofa:

1325 (1907). Huzûr-ı Hümâyun cenâb-ı mülûkâne ders-i şerîfi mukarrirlerinden Lütfi Efendi'nin eşi Safiyye Hanım.

1329 R. evvel 8 (Mart 1911). Şeyhül-kurrâ ve reisü'l-küttâb Ayasofya-i Kebîr hatîbi ve Sultan Ahmet Camii imâm-ı evveli ricâl-i ulemâdan el-hac Hafız Ebubekir Lütfi Efendi. *(S. Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması 2/27)*.

* * *

1156 (1743). Sarây-ı atik ustası Hacı Abdurrahman Ağa'nın eşi Mahbube Hanım.

1161 (1748). Saray-ı atik ustası Hacı Abdurrahman Ağa'nın eşi nevcivan iken vefat eden Hayati Kadın.

1206 (1791). Tokatlı Hattat Ömer Efendi.

1284 (1832). Maden Emini el-hac Abdullah Efendi.

1260 (1844). Dökmecibaşı Osman Ağa.

Poligonal baş taşı, muhteşem lâhdi dağılmış, yazısı okunmaz halde:

"Kefe Beylerbeyisi Gazi İslâm Paşa "
Azak fethinde kıldı siphei talan
Dağıtdı heman.....

(Sicill-i Osmânî, 1/349; Merâkıd, s. 46)
(Vefeyât, s. 48)

Sofa:

1297 Zilhicce 9 (Kasım 1880). Serkurenayı Hazreti şehriyârî Rumeli Beylerbeyi pâyeli Musul Valisi Ahmed Feyzi Paşa *(Sicill-i Osmânî, 4/43)*. Eşi; 1308 Şevval 8 (Nisan 1891), Feride Hanım. Kardeşi; 1315 Teşrinisâni (1899). Redif Kumandanı Mirliva Mehmed Emin Paşa.

Sofa:

1295 gurre-i Receb (Temmuz 1878). Demir parmaklıklı, Nakşî sikke kabartmalı, uzun, girift kitâbesi *"Bendesi Ahmed Aziz Efendi"* tarafından hazırlanmıştır. Meşâyihden Şeyh Ali Hilmi Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/575; Merâkıd, s. 45)*

1302 Ramazan 26 (Temmuz 1885). Reşâdetlu Şeyh Ali Hilmi Efendi'nin kızı Fatma Bedriye Hanım.

Sofa yanında, fesli şâhide:

1305 (1887). Eş-şeyh Ali el-Hilmi (k.s.) Hazretlerinin hulefâsından ve Aynalıkavak Kasrı Hümâyunu bekçisi Osman Sabri Efendi.

1282 (1865). Ayasofya-i kebir Cami-i şerifi kapısı karşısında şekerci İbrahim Ağa.

1969 11. 12. Kurtuluş Savaşı Gazilerinden fazilet timsali emekli Jandarma Albayı Şerafeddin Güngör. D. 1893. İzmir'e ilk giren ve Sarı Kışla'ya Türk Bayrağı'nı çeken kumandanımızdır.

1307 Şevval 16 (5 Haziran 1890) Fesli ve *fevk* kabartmalı. Devletlu ismetlu Cemile Sultan baş ağası Mehmet Safvet Ağa.

7. Ada - G Bölümü:

1225 (1810). İmam-ı sâni-i hazreti şehriyarî Mehmed Emin Efendi'nin eşi Fatma Hanım.

1228 Ramazan 5 (Eylül 1813). Nefis taşlar ve yazılar. Şeyhülislâm Damadzâde Feyzullah Efendi'nin oğlu müderrisîn-i kirâmdan Mehmet Tahir Efendi'nin kızı ve müderrisîn-i kirâmdan Konevî İmamzâde Mehmed Esad Efendi'nin eşi hace Esma Hanım. Cadde kenarındadır.

1229 Receb (Haziran 1814). Şeyhülislâm-i esbak merhum Damadzâde Feyzullah Efendi'nin oğlu müderrisîn-i kirâmdan Mehmed Tahir Efendi'nin eşi hace Fatma İltifat Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 4/36 Feyzullah Efendi)*

1010 (1601). İbrahim Paşa'nın ağası İsmail Ağa. Muharremü'l-haram es-senetü sebt aşere ve elf.

1230 Muharrem (Aralık 1814). Nefis ince yazı. İmam-ı sâni-i Hazreti şehinşâhî Mehmed Emin Efendi'nin eşi Fatma Hanım.

1230 Şevval 15 (20 Eylül 1815). Çabraslı damadı Hasan Efendi'nin kethüdası Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyundan ve kethüdayı Bâb-ı vüzerâ Salih Efendi'nin eşi Şerife Emine Hanım. Hasan Efendi Özbekler Tekkesi Mescidi'ne minber koymuştur.

1231 Ramazan 5 (30 Temmuz 1816). Kafesî destarlı, güzel yazı. Ricâl-i Devlet-i Aliye'den Darü's-saâdetü'ş-şerife Ağası kâtibi Osman Zühdü Efendi.

1231 N. 29 (23 Ağustos 1816). "Bir acaib derde" düşüp "hâlâ ser-tavukcuyan-ı Hazreti Şehriyârî el-Hac Abdullah Ağazâde" olup 19 yaşında vefat eden esseyyid Hafız Hattat İbrahim Afif Efendi. Nefis hattı *Ömeru'l-Vasfî* imzalıdır.

Konevî İmamzâde Mehmet Said Efendi'nin eşi Esma Hanım'ın 1228 tarihli şâhidesi.

1231 (186). Nefis taş. Harirî Hüseyin Ağazâde Nefise Kadın.

1232 Rebiülevvel 20 (Şubat 1817). Abdülkerim Efendi.

1232 (1816). İmam-ı evvel-i Hazreti şehriyarî Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin oğlu Mehmed Aziz Bey. *(Sicill-i Osmânî, 1/412)*

1234 (1818). Valide Sultan kahvecibaşısı el-hac Hasan Ağa'nın kızı müderrisîn-i kirâmdan Dersiâmzâde Mehmed Emin Efendi'nin eşi Hadice Hanım.

Sofa:

1238 (1822). Kapan-ı Dakik tüccarlarından el-hac İbrahim Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

1247 (1831). Kapan-ı Dakik tüccarlarından el-hac İbrahim Ağa.

1257 (1841). Kızı Şerife Ayşe Hanım.

* * *

1240 (1824). Valide Sultan kahvecibaşısı el-hac Hasan Ağa'nın eşi Meryem Hatun.

1241 (1825). Sultan Bayezid Camii dersiâmlarından üstâz-ı kiramdan el-hac Hasan Efendi. Seydişehirli idi.

1243 Zilkade (Mayıs 1828). Molla sarıklı. Bâpâye-i sadaret-i Anadolu imam-ı evvel-i Hazreti cihandarî Kıbrısîzâde Mehmed Arif Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/271)*

1247 (1831). Ayasofya-i kebîr kütüphanesi hafız-ı kütübü Musa Efendi.

1252 (1836). Fesli. Redif askeri memuru Ali Cezmi Efendi.

1266 (1849). Tersane-i Âmire veznedarbaşısı Mustafa Rıfat Efendi. Yol önünden geçtiği için sütun şâhidesinin iki yüzünde de aynı yazı vardır.

1267 (1850). Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Çavuşbaşı Balıkesirli Ahmed Nuri Beyzâde

Meşhur Hattat Ömer Vasfî Efendi'nin imzası.

kibar-ı Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun Kalemi mühimme odasından Mehmed Tayfur Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/261)*

1269 (1852). Ayasofya kütübü ve türbedarı Musa Efendi'nin oğlu, Viyana sefareti başkâtibi Edib İsmail Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/317)*

1270 (1853). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Gemlik kereste Nazırı el-hac Hasan Ağa. şâhidesi ok kabartmalıdır.

Sadrazam İbrahim Sarım Paşa Açık Türbesi:

Bugünkü İsfalt binası ve benzin istasyonunun karşısında, şimdi mevcut olmayan Belediye Yol Bakım İdaresi bahçe kapısının sağ tarafındaki kârgir binanın hemen arkasındadır. Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Sütun şeklindeki şâhidesi üzerinde şu kitâbe bulunmaktadır:

Vükelâ-yı fehâm
Saltanat-i Seniyye'den
Sadr-ı esbak İbrahim
Sarım Paşa
Rahmetullahi aleyh
6 Zilhicce 1270
(30 Ağustos 1854)
Ketebe Rıf'at Mısrî

Ayak taşında ise dört mısralı bir kitâbe vardır. Tarih beyti şudur:

Yazdı bir âh çeker söz ile hâmim tarih
Dâr-ı ukbâyı makâm eyledi Sarım Paşa
1270

Önündeki bir taş üzerinde şunlar yazılıdır:

Divan-ı muhasebat azası Sadr-ı esbak Sarım Paşa Biraderi Hüsnü Efendi'nin zevcesi Fatıma Hanım.
1283 (1866)

(Bkz. *Sicill-i Osmânî, 3/198; Danişmend, Kronoloji, 4/498)*

1281 Zilhicce 2 (28 Nisan 1865). Muazzam iki sütun şâhide. Damad-ı hazreti şehriyarî devletlu atufetlu es-seyyid Mehmed Nuri Paşa Hazretlerinin valide-i mükerremeleri iffetlu Mail Hanım.

1282 Zilhicce 20 (6 Mayıs 1866). Damad-ı hazreti şehriyarî devletlu es-seyyid Mehmed Nuri Paşa Hazretlerinin peder-i vâ-

Hafız Hattat İbrahim Afif Efendi'nin 1231 tarihli şâhidesi.

lâları Mîr-i mîrân-ı kirâmdan Karesi Mutasarrıfı esbak saâdetlu es-seyyid el-hac Mehmed Arif Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/276-77)*

Nuri Paşa, Abdülmecit'in kızı Fatma Aliyye Sultan'ın kocası olup Sultan Abdülaziz'in öldürülmesinden dolayı, Yıldız'da muhakeme edildi. Suçlu görülerek Taif'e sürüldü. Yolda korkudan delirdi. 1890 Temmuzunda orada öldü.

1285 (1868). 2. Ordu-yu Hümâyun Redif Miralayı Mehmed Şakir Bey.

1288 Ramazan (Kasım 1871). Nakşibendiyye fukarasından Serkurena Ali Beyefendi. (Sicill-i Osmânî, 3/572)

1291 Zilhicce 14 (Ağustos 1875). Feshane-i Âmire Müdürü Ahmed Efendi.

1292 Receb (Ağustos 1875). Tepedelenlizâde Veli Paşa'nın oğlu İsmail Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 1/385)*. Kabri, lâhit şeklindedir. Eski Belediye Yol Bakım İdaresi binalarının hemen arkasındadır.

1293 Rebiülâhir 14 (Mayıs 1876). Fesli. Mekteb-i Harbiye'den neşet eden Mehmed Yaver Paşa. "Mekteb-i Harbiye'den neş'et: 1292 senesi evahiri (Aralık 1875). 4. Ordu Müşiri olup Erzurum'da hastalanıp mazulen Trabzon'da vefat eden sıdk-ü istikamet ve sahavet ile maruf olan Mehmed Yaver Paşa"

Eyüp'te İdris Köşkü'nde bir köşkü vardı. *(Sicill-i Osmânî, 4/630-631)*

1293 (1876). Lâhit. Darü'ş-şûrâ azasından Hüseyin Paşa. Kitâbesinin tarih beyti şudur:

Yazdı bir hayr-ı du'a ile kalem tarihin
Kıla Hakk Cenneti mesken Hüseyin Paşa'ya
1293
(Sicill-i Osmânî, 2/229)

1293 Cemaziyelevvel 21 (Haziran 1876). Darü'ş-Şûrâ-yı Askerî Topcu Dairesi Reisi Ferik İbrahim Edhem Paşa'nın oğlu Tophane-i Âmire muayene komisyon azası olup 34 yaşında vefat eden Ali Rıza Bey. *(Sicill-i Osmânî, 1/316)*

1260 (1844). Bendegân-ı Saltanat-ı seniyye'den Tîr-kemanzâde el-hac Mehmed Ağa.

1294 Muharrem 14 (Ocak 1877). Sultan Abdülaziz Han ser yaverlerinden ve Darü'ş-şûrâ azası ferikan-ı kirâmdan İbrahim Hakkı Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 1/164)*

1296 Şevval 14 (Ekim 1879). Bahaüddin Mehmed Nakşibendî Hazretlerinin muhibbânından Abdullah Kâmil Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/399; İnal, Son Hattatlar, s. 717)*

1296 (1879). Dağistanî Mehmed Hasibî Bey.

1297 (1880). Saray-ı Hümâyun baş kâtibi Ahmed Naili Efendi.

1302 (1884). Serasker Hasan Rıza Paşa'nın kızı Sabiha Hanım'ın mürebbiyelerinden Asakir-i Şahane binbaşı el-hac Mehmed Ağa'nın eşi Zeliha Hanım.

1302 R. âhir 3 (Ocak 1885). Ser Asker-i Dîvân-ı Umumiye azası Miralay Hüseyin Hüsnü Bey.

Köprülü Ailesi Hazîresi:

1303 Zilhicce 9 (Eylül 1886). Fesli. serasker Yaver Paşa'nın damadı erkân-ı harp mirlivalarından muhibb-i Mevlâna Hasan Tahsin Paşa.

1303 (1885). Şakir Efendizâde Bedri Beyefendi.

"Yirmi sene Harem-i Şerif hizmet ve müdüriyetini ifa etmiş olan Şam Defterdarı sabık el-hac Şakir Efendizâde el-hac Bedri Beyefendi."

1304 Teşrinievvel 19 (1888). Mirliva Hâlîl Paşa. *"Cami-i seyf ü kalem, harpte asker-i tek, derviş meclisinde mümin-i kâmil idi."* Kitâbesinin tarih beyti şudur:

Ruhu uçmakda melekler didi cevher târîhin
Cây-ı a'lâda Hâlîl Paşa'ya oldu âşiyân
1304

Cadde üzerindedir. Merdivenli yan yolu

kapatılmıştır. Halil Paşa, ressam Osman Bey'in babasıdır. Üsküdar'da dünyaya gelen Osman Bey, 1340 (1921) tarihinde vefat etmiş ve babasının yanına gömülmüştür. Fakat taşı dikilmemiş veya yok olmuştur. Sümbül Efendi Tekkesi Avlusu adlı tablo onundur. Halil Paşa Sicill-i Osmânî'de kayıtlı değildir. *(N. İslimyeli, Asker Ressamlar, s. 59)*

1304 C. evvel 26 (Şubat 1887). Ebu Hamid İmam Mehmed el-Gazalî ve şeyh Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî ve Mehmed Bahaüddin en-Nakşibendî kuddise esrarehümâ hazeratı müntesibanından Hasan Edib Efendi ibn-i el-hac Mûsâ bin el-hac Hüseyin bin Osman. Sinleri 53.

1306 Şubat 8 (1890). 4. Ordu-yu Hümâyun topçu mirlivâlığından emekli el-hac Besim Paşa. (*Sicill-i Osmânî*'de yoktur.)

1309 gurre-i R. âhir (Kasım 1891). Muhlis Paşa'nın oğlu Cafer Bey.

1312 Ramazan 9 (Mart 1895). Duvar kenarında. Yâverân-ı hazreti şâhâneden Cisri Mustafa Paşa kumandanı Ferik Mehmed Muhlis Paşa. Yanında kızı, 21 Şevval 1313, Firdevs Hanım.

1312 (1894). Kayseri hanedanından aziz-i kiramdan Halil (k.s.) el-Halil Hazretlerinin sülâlesinden Kâtib Mihrizâde Mehmed Emin Efendi ibn-i Hasan.

1313 (1895). Kudemâ-yı ferikân-ı kirâmdan Ser yaver-i hazreti şehriyarî ve Darü'şşura-yı Askerî azasından Hüseyin Paşa'nın eşi el-hace Saliha Hanım.

1317 (1899). Üsküdar Yenicami muvakkiti Bedestânî Hacı Mehmed Eşref Efendi.

1327 C. âhir 16 (Temmuz 1909). Kılıç kabartmalı lâhit. Seyfullah Paşa.

1956 **Reşad Nuri Güntekin**. Etrafını çeviren parmaklık üzerindeki mermer kitabede:

"Pek genc iken dünyasına ve mini mini yavrusuna / doyamadan hepimizi ateşler içinde bırakan / bir danecik kızım Reşide'nin merkadidir. Ruhiçün Fatiha.
Tarih-i Tevellüdü: 13 Haziran 1315 (1899)
Vefatı: 1341 (1925)" diye yazılıdır.

1290 (1873). Lâhit. Şevketlu Efendimiz'in cariyelerinden 2. kâtib Ruyibend Kalfa.

1282 (1865). Kitâbesi *"Ciğerim yakdı kebab et-*

Ünlü romancımız Reşat Nuri Güntekin ve kızı Reşide Hanım'ın kabri.

di felek" diye başlayan, şevketlu Efendimiz'in cariyelerinden Hubter Kalfa.

1294 (1877). Tarikat-i Aliyye-i Nakşibendiyye müridanından Haydarpaşa Hastahanesi müdürü miralay Mustafa Bey.

1310 (1892). Asakir-i Şâhâne kaimmakamlarından Yusuf Ziya Bey.

1318 (1900). Miralay Mustafa Bey'in oğlu Maliye Nezareti Tadiyat Kalemi hulefasından Mehmed Kemaleddin Bey.

7. Ada - H Bölümü:

Cevahir Ali Efendi Sofası:

Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir.

1235 gurre-i Receb (14 Nisan 1820). Bozoklu Cevahir el-hac Ali Efendi.

1237 Cemaziyelâhir 9 (Şubat 1822). Bozoklu Cevahir el-hac Ali Efendizâde Ömer Efendi.

1248 gurre-i Muharrem (31 Mayıs 1832). Bozoklu Cevahir Ali Efendizâde kuzatdan Süleyman Efendi'nin eşi Dildeva Kadın.

1252 (1836). Fesli. Tahrirat odası kâtiplerinden Mehmed Arif Efendi.

1263 Muharrem 13 (Ocak 1847). Bozoklu Cevahir el-hac Ali Efendi'nin eşi Serfiraz Kadın.

1263 (1847). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun Kalemi mümeyyizânından Ali Rıza Efendi'nin eşi Emine Hatun.

1263 (1847). Bozoklu Cevahir Ali Efendi'nin kızı Fatma Zehra Hanım.

1263 Cemaziyelâhir 14 (Mayıs 1847). Bozoklu Cevahir Ali Efendi'nin oğlu Ömer Efendizâde Divan-ı Hümâyun mühimme nüvisânından Mehmed Arif Semih Efendi.

1281 Zilhicce 3 (29 Nisan 1865). Bozoklu Cevahir Ali Efendizâde eşrâf-ı kuzâtdan el-hac Süleyman Kemal Efendi.

1281 Safer 23 (Temmuz 1864). Bozoklu Cevahir Ali Efendizâde eşrâf-ı kuzâtdan Mehmed Salih Efendi.

1283 Şevval (Şubat 1867). Bozoklu Cevahir Ali Efendi'nin kızı Hadice Hanım.

1292 Safer 26 (Mart 1875). Hâlâ Mabeyn-i Hümâyun Cenâb-ı mülûkâne kâtibi Tevfik Bey'in büyük validesi Dilsezâ Kadın.

1297 (1880). Cevâhirzâde Mehmed Kâmil Efendi'nin kızı ve Şûrâ-yı Devlet Başkâtibi Tevfik Bey'in annesi Fatma Zehra Hanım.

1301 (1883). Dîvân-ı Hümâyun mühimme kaleminden Mehmed Nuri Münir Efendi.

1303 (1885). Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyun hulefâsından Refik Bey'in kızı ve Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyun'dan Refik Bey'in eşi Afife Hanım.

1313 (1895). Cevahirzâde Ali Efendi'nin torunu Kastamoni ve Trablusgarb kapıkethüdası Mahmud Kâmil Bey.

1322 Safer 7 (Nisan 1904). Hâlâ Sadaret-i uzma müsteşarı Mehmed Tevfik Paşa'nın oğlu olup 44 yaşında vefat eden Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyun hulefasından Ali Refik Bey.

1333 (1917). Lâhit. Vüzerâ-yı Saltanat-ı seniyye'den ve Heyyet-i Âyân azasından Mehmed Tevfik Paşa. 25 Temmuz 1333. *(A. Gövsa, Meşhur Adamlar, 4 / 1516-1517)*

1340 Kânûnıevvel 5 (1924). Ayandan Tevfik Paşa'nın eşi şerife Feride Hanım.

Cevahir Sofası Sağ Tarafı:

1293 (1876). Kuleli Hastahanesi tabiblerinden siyâhî Ahmet Bey.

1241 gurre-i Safer (Kasım 1825). Yusuf Ziya Paşa'nın Ma'cun Ağası el-hac İbrahim Ağa.

1259 Şevval 19 (Kasım 1843). Yerde. Der-

Sa'adet Orduyu Hümâyun süvari Mirlivası Ahmed Hamdi Paşa. Yanında:

1307 (1889). Kızkardeşi Fatma Zekiye Hanım.

1311 (1893). Süvari mirlivası merhum Halil Paşa'nın eşi Şerife Fitnat Hanım.

Mustafa Asım Efendi Sofası:

Cevahir hazîresi arkasında olup etrafı kesmetaş setlidir.

1283 Safer 17 (Temmuz 1866). Muhteşem sütun. Ulemaü'l-kâmilîn Rumeli sadareti pâyelilerinden Sadr-ı Anadolu Mustafa Âsım Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/283)*.

1300 Muharrem 27 (Aralık 1882). Sudûrdan Mustafa Âsım Efendi'nin eşi Dırama Nazırı İsmail Ağa'nın kızı hace Ayşe Gülizar Hanım. (İsmail Ağa için 2. Ada G Bölümü'ne bakınız.)

1319 Şaban 19 (Aralık 1901). Kadıasker-i esbak Trabzonî Mustafa Âsım Efendi'nin oğlu Mısır Mollası Mehmed Sa'düddin Bey.

1320 (1902). Hadice Nadire Hanım.

Cevahir Sofası Sol Tarafındaki Mezarlık:

Üç tarafı binalarla kapalıdır.

1235 (1819). Kâtibî ve tuğra kabartmalı. Çok uzun yazı. Duvarın arkasında olduğu için okunmuyor. Ahmed Efendi.

1274 (1857). Anadolu Ordu-yu Hümâyun Müşiri Zarif Mustafa Paşa'nın büyük validesi Emine Hanım.

1279 Şaban 1 (22 Ocak 1863). Fesli ve Mevlevî sikke kabartmalı. Oval şâhidesi çok zarif olup İstanbul'da bir eşi yoktur. Müşiran-ı azam Saltanat-ı seniyye'den Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Reisi Mustafa Zarif Paşa.

(Bkz. A. Slade, Kırım Harbi, s. 242-245; Enver Ziya Karal, Zarif Paşa'nın Hatıratı, 1941 İstanbul veya Belleten No:16)

1280 (1863). Fesli lâhit. Kitâbesi on mısra

Mustafa Zarif Paşa'nın şâhidesi.

Zarif Mustafa Paşa'nın çok değişik olan kabri. *İstanbul'da bir eşi yoktur.*

olup tarih mısraı şudur: *"İde Abdülkerim Paşa'yı mükerrem Adn ile Me'vâ" (Sicill-i Osmânî, 3/357)*. Yanında:

1286 (1869). Esbak Zabtiye Müşiri Abdülkerim Paşa'nın eşi Sıddıka Hanım.

1287 Şaban 15 (Kasım 1870). Abdülkerim Paşa'nın kızı Emine İfâkat Hanım.

1282 (1865). Şair, arpa kâtibi Mehmed Efendi. Eşi, 1292, Fatma Hanım.

1296 R. evvel 8 (1 Mart 1879). Yan kapakları küçük sütunlu lâhit. Tunus Hânedân-ı kadîmînden ve ümerâ-yı benâmdan Mahmud Paşa bin Ayad.

1300 (1882). Gazi Sultan Mahmud Han kadınlarından devletlu ismetlu 4. kadınefendi Nuritab Kadınefendi Hazretlerinin ağalarından Alaaddin Ağa. *(Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 123)*

Zaptiye Müşiri Abdülkerim Paşa'nın şâhidesi.

1302 (1884). Şevketlu Efendimiz cariyelerinden Kamerfelek kalfa. Lâhdi dağılmıştır.

1307 (1889). Sarây-ı Hümâyun kalfalarından el-hace Çeşminergis Kalfa.

1308 (1890). Tarikat-i Aliyye-i Nakşibendiyye fukarasından ve şehid Abdülaziz Han Hazretlerinin hazinedarı Fatma Hanım.

1310 Zilhicce 23 (Temmuz 1893). Şirket-i Hayriye meclisi azasından şair, Arpa kâtibizâde Sa'adetlu Vahid Bey. Eşi; 1312, İffet Hanım. Kızı; 1307, Şerife Şâhende Hanım.

1316 (1898). Arpa kâtibi Mehmed Efendizâde Rıza Bey.

1316 Ramazan 21 (Şubat 1899). Tunuslu Tahir Beyzâde Mehmed Cemalüddin Bey.

1322 (1904). Sultan Mahmud Han kadınlarından 4. Kadınefendi'nin kalfası hace Mâhveş Hanım.

1323 (1905). Tunuslu Mahmud Paşa bin Ayyad'ın torunu Şûrâ-yı Devlet azasından Ahmed Bey'in kızı, Berlin Sefaret-i seniyyesi müsteşarı Ali İhsan Bey'in eşi Saide Latife Hanım. D. 1284 (1867).

1326 (1908). Bedestânî Ahmed Bey.

1937 Tunuslu Mahmud Benayat Paşa'nın damadı ve Roterdam Başşehbenderi Ali Nuri Dilmaç. D. 1861.

7. Ada - İ Bölümü:

Hüseyin Paşa Sofası:

Sebilinin yanında olup etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Eskiden sebil ve sofanın önü yol idi.

1270 gurre-i Safer (3 Kasım 1853). Asâkir-i Hassa-i Hazreti şehriyârî süvari mirlivası İzzetlu el-hac Hüseyin Paşa Hazretleri'nin pederi Şumnulu süleha-yı ümmetden el-hac Hasan Ağa.

1272 (1855). El-hac Hüseyin Paşa Hazretlerinin oğlu Mahmud Beyefendi. Taşı küçüktür.

1277 (1860). Fesli şâhidesinin kitâbesi çok uzundur. Hüseyin Paşa'nın sevgili oğlu Mir Emin. *"Zâde-i vâlâsı Paşa-yı Hüseyin"* diye başlayan şiirin tarih mısraı şudur:

Düşdü hâke nev-fidân-ı nâz iken Mîr Emîn
1277

Sebili bu oğlunun ruhu için yaptırmıştır.

1298 Safer 11 (13 Ocak 1881). Hassa Süvari Mirlivalığından mütekaid el-hac Hüseyin Hayri Paşa. Sebilin sahibidir. *(Sicill-i Osmânî, 2/230)*

1298 (1881). El-hac Hüseyin Paşa'nın damadı hademe-i hassa-i şâhâne mülâzımlarından el-hac Ahmed Münir Bey.

1300 (1882). Ahmed Bey.

1304 (1886). Asâkir-i Hazreti Şâhâne'den merhum el-hac Hüseyin Paşa'nın kızı ve hademe-i hazreti şehriyarîden Ali Bey'in eşi Emine Hanım.

1312 R. evvel 24 (Eılül 1894). Hacı Hüseyin Paşa'nın oğlu topcu kaimmakamı Nuri Bey.

1319 Nisan 2 (1903). Tarikat-i aliyye-i Bedeviyye bacılarından Fatma bint-i Hüseyin Paşa.

* * *

1150 (1737). Silâhdar Ağası Halil Ağa'nın hemşîresi Fatma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/293)*

1206 Safer 27 (Ekim 1791). Sayda Valisi Ömer Paşa'nın damadı Emir İbrahimzâde el-hac İbrahim Efendi.

1238 Şevval 13 (Haziran 1823). Kapudan-ı Derya Hasan Paşa'nın kızı ve Baruthane Nazırı Necib Efendi'nin oğlu Ahmet Şükrü Beyefendi'nin eşi Şerife Akile Hanım. *(Hızır İlyas, Tarih-i Enderun. Haz. C. Karya, s. 146-163; Sicill-i Osmânî, 2/167-168 Es-seyyid Hasan Ağa)* Yanında Hasan Paşa ailesine ait iki taş vardır ki, şunlardır:

1254 (1838). Kassab-başı Hasan Paşa'nın damadı Mehmed Salih Bey'in kızı şerife Zeynep Hanım.

1274 (1857). Kapudan-ı Derya Hasan Paşa'nın kızı ve Mehmed Hüsrev Efendi'nin eşi hace Kâmile Hanım.

1240 Şevval 23 (Haziran 1825). Kafesî sikkeli. Şıkk-ı sâlis defterdarı Ahmet Fethi Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/8)*

1246 (1830). Sadr-ı esbak Hurşid Paşa'nın Tatar Ağası Harputluoğlu Mustafa Ağa.

1260 Receb 15 (Ağustos 1844). Şerif Abdülmuttalib Efendi Hazretlerinin eşi Nefise Hanım. Muhteşem taşı yerdedir. Yanında, torunu Şerife Hanım'ın lâhdi vardır

Tunuslu Mahmud Ayad Paşa'nın şâhidesi.

ki, dağılmıştır. *(Sicill-i Osmânî, 3/401)*

1264 Rebiyülevvel 25 (Mart 1848). Surre-i Hümâyun emaneti Kethüdası el-hac Nazif Ağa.

1267 Şaban 23 (Haziran 1851). Fesli. Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den müddet-i vâfireden beri Ebniye-i Hassa Müdürü Abdülhalim Efendi'nin oğlu ve bazı vüzera-yı izam Hazretlerinin kapı çukadarlık hizmetlerinde bulunan hacı Salih Efendi.

1302 (1884). Kitâbesi Şair Senih Efendi'nin olan şâhide. Ahmed Cemali Efendi.

1320 (1902). Tak şeklinde şâhide. Alnında, Sultan Mahmud Han Kadınlarından 4. Kadınefendi'nin ikinci kalfası ve Ticaret Mahkemesi memuru Cemil Bey'in eşi Saraylı Dilhüma Hanım, diye yazılıdır. Sağ ayak üzerine, 1290 (1873) Cemil Bey'in büyük haremi Atiyye Hanım. Sol ayak üzerine ise, Cemil Bey'in büyük kızı Fatma Hanım, diye yazılmıştır. Şâhide ters U şeklindedir. İstanbul mezarlıklarında bir eşi yoktur.

Sultan II. Mahmut'un 4. kadınefendisinin kalfası Saraylı Dilhüma Hanım'ın tak şeklindeki kabri. *İstanbul mezarlıklarında bir eşi yoktur.*

1325 Mart (1909). Fesli. Adliye Nazareti başkâtibi Mehmed Tahir Efendi.

Bu mezarlık feci bir şekilde tahrip edilmiştir. Mezarlığın biraz ilerisinde ve Numune Hastahanesi tarafında meşhur *Koru Mesiresi* bulunuyordu.

8. ADA

8. Ada - A Bölümü:

Şair Nedim Sofası:

1. Nolu yerdedir. *Şekaik Zeyli 5/36*'da, Şair Nedim'in mezarının yeri aynen şöyle tarif edilmiştir:

"Üsküdar'da Tunusbağı'ndan Sıraserviler'e ve İbrahim Ağa Çayırı'na giden caddenin sol tarafında, Çiçekçi Bahçesi hududundan mürur olan mahalde kain makberede, Sırkâtibi Hattat Osman Bey'in ve torunu ricalden meşhur Lalazâde Nuri Bey'in sofası önünde medfundur. *(Fındıklı İsmet Efendi, Tekmilâtü'ş-Şakaik, Haz. A. Özcan İstanbul 1989)*

1143 (1730). Hamzavî taşındaki kitâbesi şudur:

El-Fatiha
Nedim Ahmed Efendi kârı tedrîs idi rûz-u şeb
Ulûm içre kemâle ermişdi ol sâfî-meşreb
Hitâb-ı "İrcî" erdikde sem'ine deyüb lebbeyk
Koyub cân-ı cihânı kıldı kurb-i Bârî'ye matlab
Revâ ola düşerse fevtine işbu du'â-i târîh
Nedîm ola Nedîm-i şâh-ı ceyş-i enbiyâ yâ-Rabb
1143

Yanında annesi Saliha Kadın'ın rakamsız, dört mısrai havi şâhidesi vardır. Kitâbesi şudur:

Mâder-i müşfikası âzim-i şehrâh-ı beka
Olıcak emn-i Hüda ile Nedîm-i zârın
Gelüb iki gözüme yaş didim târîhini
Saliha Kadın'a câ-i behişti ide Mevlâ

Rakam yazılı değildir. Ebced hesabına göre 1124 (1712)'de vefat etmiştir.

Annesinin kabri civarında iken son tamirde yanına nakledilmiştir. *(R. A. Sevengil, Edebiyat Tarihimizde Kaç Nedim Var? Ekim 1950 Cumhuriyet; A. Gölpınarlı, Nedim Divanı; Sicill-i Osmânî, 4/549; Türk Dili ve Ed. Ans. 7/1; F. A. Tansel, Nedim, İslâm Ansiklopedisi 9/169; S. N. Ergun, Mezar Kitâbeleri, İstanbul 1932, s. 12-13)*

Hazîrenin dışında, Nedim'in ayak ucunda;

1345 (25 Eylül 1926). Meşhur Üsküdarlı Şair Tal'at Bey Dedeefendi'nin kabri vardır. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 1846)* Üsküdar Mevlevîhanesi'nin son şeyhi Ahmet Remzi Akyürek Dedeefendi, Şair Talât Bey'in vefatına şu tarihi düşürmüştür:

Eski dâr-ı âlemi terk etdi bu tarihte
Üsküdarlı Tal'at oldu vâsıl dâr-ı visâl
1345

Hazîrenin sağ tarafında:

1926 K. evvel 17. Selânik Valisi Şair Mehmed Nâzım Paşa'nın koynunda yatan oğlu Ahmed Hikmet Bey. Oğlunun vefatı, 20 Mart 1932. Nâzım Paşa, Meşhur Nâzım Hikmet'in dedesidir. (*Türk Dili ve Ed. Ans.* 6/540). Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Şâhide yoktur. Kitâbe mermer bir levhaya yazılmıştır. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri s. 1137)* Kendisi, 1 Recep 1256 (19 Ağustos 1840) tarihinde Üsküdar'da Selmanağa Mahallesi'nde doğmuştur. *(İlâhiyat Fak. Der. Cilt: 14, 1966)*

Hazîrenin sol tarafında ise,

1984 tarihinde vefat eden büyük tarihçi ve yazar, 40 eserin sahibi **İsmail Hakkı Konyalı** ailesinin hazîresi vardır. Doğumu 1896.

Bunun sol tarafında Ali Şefik Bey'in dağılmış sofası mevcuttur:

1230 (185). Ali Şefik Bey'in babası el-hac Mehmed Ağazâde İsmail Haşim Efendi.

1237 Zilkade 15 (Eylül 1822). İsmail Haşim Efendizâde Başmuhasebe kâtiplerinden Ömer Bey.

1253 Cemaziyelevvel 21 (Ağustos 1837). Amedî-i Divan-ı Hümâyun hulefasından Ali Şefik Bey'in eşi Fatma Hanım.

1253 B. 22 (22 Ekim 1837). İsmail Haşim Efendi'nin eşi, Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyun hulefâsından Ali Şefik Bey'in annesi Resîde Hanım.

1264 (1848). Eâzım-ı Ricâl-i Devlet-i Aliye'den Tersâne-i Âmire Nazırı atufetlu Şefik Beyefendi Hazretlerinin akrabalarından ve daireleri müdürü Hacı Ömer Beyzâde Mustafa Bey.

1267 (1850). Ali Paşa'nın kızı Hadice Hanım.

Şair Nedim Sofası ve sağda Nazım Paşa'nın mermer kitabesi.

Lâle Devri şairlerinden meşhur Nedim Ahmet Efendi'nin şâhidesi.

Servili Selim Paşa'nın 1289 tarihli şâhidesi.

(Ali Şefik Paşa için bkz. *Sicill-i Osmânî, 3/152 ve İnal, Evkaf-ı Hümâyun Nezareti'nin Kuruluşu, Sadeleştiden N. Öztürk, Vakıflar Der. 17/63*)

Bu Hazîrenin Önündeki Sofada Duvarın Üstünde Selim Paşa Sofası:

1277 (1860). Gazi Mehmed Selim Paşa Hazretlerinin cariyesi Mahizor Kadın.

1277 (1860). Devletlu Hassa Müşiri Gazi Mehmed Selim Paşa'nın zevcesi Hadice Cenan Hanım.

1286 (1869). Selim Paşa'nın vekilharcı Ömer Ağa'nın oğlu Feyzullah Efendi.

1286 (1869). Selim Paşa Hazretlerinin cariyesi Cerakes Afet Kalfa.

1289 Receb 3 (6 Eylül 1872). Selim Paşa Şâhidesi sütun şeklinde olup kitâbesi şudur:

Fatih-i Akka Selim Paşa-yı Gazi-i nâm-ver
Satvet-i seyfinden irdi düşmen-i deniye keder
Kangı hecâda bulundu ise bâ-avn-i Hüdâ
Cünd-i a'dâya göründü ma'ni-i eyne'l meferr
Nâm-ı Han Abdülmecid'i eyledi Gazi bu zât
Şevketil fethinde a'dayı kılub zîr ü zeber
Bu ömr-ü siret vezir-i namdârın dâ'imâ
Heybetinden düşmen-i menhus tutardı lerzeler
Hem husûsa olmuşdu asker ve mülkiyede
Nice mansûblarda hüsn-ü hidmet ile mu'teber
Hassa Ordusu müşîri nasb olunub dört def'a hem
İki kerre oldu Konya Valisi bâ ziyb ü fer
Bir vezîr-i müşîri tedbîr ve sâhib-i dîn idi
Din ü devlet gayreti olmuşdu anda müstemir
Âkibet da'vet olub gitdi huzûr-u izzete
Kaldı hüsn-ü şöhreti dünyâda bir a'lâ eser
Fevtine Râsim du'â-güne didim târîh-i tâm
Ola Paşa-yı Selim gülşen-i me'vâ makar
Ruhiçün el-Fatiha.

(Sicill-i Osmânî, 3/63; Ata Tarihi 2/226).

Üsküdar'da yalısında vefat etmiştir.

1300 (1883). Akil Paşa'nın oğlu olup 20 yaşında vefat eden Mazhar Bey. 5 Ramazan 1300.

1335 R. âhir 24 (şubat 1917). Hassa Müşiri Selim Paşa'nın oğlu süvari 2. fırka-i Hümâyun kumandanı Ferik Akil Paşa.

Tarih kısmı gömülü. Asakir-i Mansûre-i Şâhâne Mirlivaları'ndan Selvili Selim Mehmed Paşa Hazretlerinin validesi Fatma Hanım. Tıbbiye Caddesi üzerinde ve yolun dirsek yaptığı yerde bulunan 9x12 adım ebadındaki bu sofada, etrafı duvarla çevrili bir hazîre daha vardır. Levhasındaki yazı şudur:

"Hassa Müşiri Selim Paşa'nın torunu Ferik Akil Paşa'nın oğlu Mehmed Selim Bey'le, Hukuk talebesinden 23 yaşında gençliğine doymayan oğlu Maşuk, burada medfundurlar.
Selim Güngörmez 1880 - 1948
Maşuk Güngörmez 1904 - 1927"

Şeyhülislâm Hanefi Efendi Sofası:

Konyalı hazîresi önünde ve mezarlık duvarının üzerindedir.

1069 28 Safer. (25 Kasım 1658). (Kırık). Kü-

çük hamzavî taş. Mehmed el-Halebi ibn-i Şeyhülislâm Hanefi Efendi. *(Merâkıd, s. 65; Sicill-i Osmânî, 2/258)* Hanefi Efendide aynı sene vefat etmiştir. Kabri, Eyüp Sultan Türbesi hazîresinde ve Lala Mustafa Paşa Türbesi civarındadır.

1294 Receb 15 (Temmuz 1877). Ecille-i ricâl-i Devlet-i Aliyye'den sadr-ı esbak Köprülü Mehmed Paşa sülâlesinden 6. Ordu-yı Hümâyun ferikanı el-hac Emin Paşa'nın oğlu Sıhhiye Meclisi azası el-hac Mehmed Şakir Bey. *(Sicill-i Osmânî, 3/129)*.

1180 (1766). Balizâde İbrahim Efendi'nin kızı Hadice Tuti Hanım. (Balizâde Şeyhülislâm Mustafa Efendi için bkz. *Sicill-i Osmânî, 4/397)*

1115 (1703). Hamzavî taş. Kâtib-i Selim Han, Balizâde Halil İbrahim Efendi

1131 (1718). Gügümbaşı Mehmed Efendi'nin kızı Balizâde İbrahim Efendi'nin eşi Afife Hatun.

1227 (1812). Hâcegân'dan Resmî Osman ibn-i Keskin.

1291 (1874). Trablusgarp vilâyeti defterdarı Eyyüp Efendi'nin kayın validesi Habibe Hanım.

Şeyhülislâm Hanefî Efendi'nin 1069 tarihli şâhidesi.

1298 C. âhir 10 (Mayıs 1881). Trablusgarp Defterdarı saâdetlu Eyyüp Efendi'nin eşi Kamer Hanım.

Nuri Bey Sofası:

Tarihçi İbrahim Hakkı Konyalı Sofasının hemen arkasındadır.

1160 (1747). Kâtibî sikkeli. Mehmet Nuri Bey.

1180 (1766). Hamzavî güzel taş ve nefis yazı. Mehmet Nuri Bey'in validesi Ayşe Hanım. Ruhuna Namazgâh yapılmıştır.

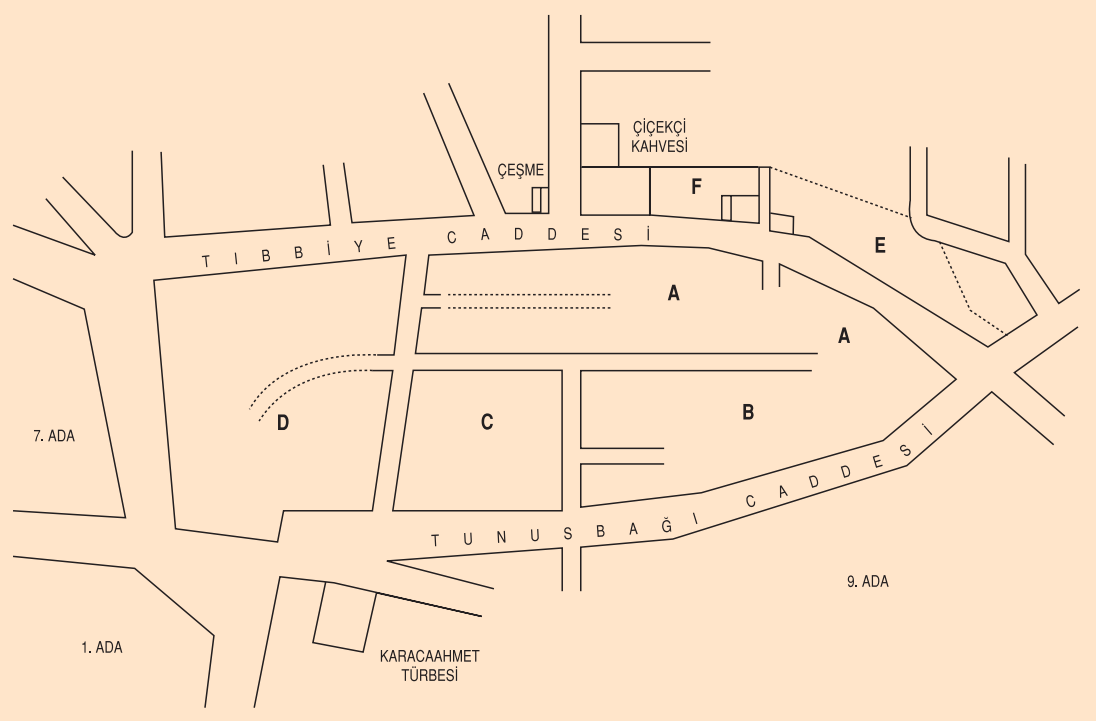

Karacaahmet Mezarlığı 8. Ada'nın vaziyet krokisi.

1197 (1782). Kafesî destarlı. Kitâbesi çok uzun ve giriftdir. Haremeyn muhasebecisi Rukiye Hanım Sultan'ın eşi Nuri Bey. Kendisinin tarikat ehli olduğu şu beyt ile sabittir:

Ol sabihü'l veche hüsn ahsenü'l-masbûhuni
Hemdem-i bezm-i visâl-i Gülşen-i Tevhîd olub

Rukiye Hanım Sultan 1194 (1780) tarihinde vefat etmiş ve İstanbul'da Yeni Cami Türbesi hazîresinde annesi Ayşe Sultan'ın yanına gömülmüştür. Eyüp'te yalıları vardı. *(Sicill-i Osmânî, 4/589)*.

1203 Muharrem 16 (17 Ekim 1788). Cennetmekân firdevs aşiyan Aişe Sultan Hazretlerinin rızaen (ondan hoşnut olarak) kerimesi olan Nuri Beyzâde merhûmun halilesi Rukiyye Cemile Hanım'ın ervah-ı şerîflerine rızaenlillah Fatiha.

1203 Muharrem 13 (14 Ekim 1788). Molla sarıklı. Suleha-yı sâlikîn müderrisîn-i kirâmdan Nuri Beyefendizâde Osman İsmet Beyefendi.

1206 (1791). Nuri Beyefendizâde Abdi Beyefendi'nin kızı Necibe Hanım.

1206 (1791). Nuri Beyefendizâde Osman Beyefendi'nin oğlu Mustafa Na'im Beyefendi.

1209 (1794). Nuri Beyefendizâde Osman Beyefendi'nin oğlu Mustafa Nimeti Efendi.

1228 (1813). Müderrisîn-i kirâmdan Osman İsmet bey'in kızı, Kürkçübaşızâde eşi Fatma Hanım.

1205 R. evvel 7 (14 Kasım 1790). Hassa-yı Lalazâde Nuri Beyefendi'nin biraderi Silâhşoran-ı Hassa'dan Ahmed Beyefendi. Yengesi ruhuna namazgâh yapmıştır.

Şair Nedim Sofası'nın Sağ Tarafı, Aynı Sıra:

1102 (1690). Kırık sütun. Abdülhayzâde eşşeyh Yakub Efendi. Bu yazının altında; *"Merhum Abdülhayzâde Yakub Efendi'nin oğlu İbrahim Efendi" diye yazılmıştır*. Taş, 1928'de vefat eden Topcu mülâzımı Hü-

Lalazâde Nuri Bey'in 1197 tarihli şâhidesi.

Abdülhayzâde Şeyh Yakup Efendi'nin 1102 tarihli şâhidesi.

seyin Hilmi Efendi'nin parmaklıklı sofası önündedir.

Pirîzâde Sofası:

İ. H. Konyalı sofasının arkasındadır.

1162 Receb 9 (25 Haziran 1749). Şeyhülislâm Pirîzâde el-hac Mehmed Efendi. *(Merâkıd, s. 65; Sicill-i Osmânî, 3/187 Sahib Mehmed Efendi)*

1164 (1750). El-hac İbrahim biraderi Pirîzâde Mehmed Sakıb Efendi.

1178 (1764). Osman Efendi'nin annesi Hadice Kadın.

1178 (1764). Ayşe Hanım bint-i Pirîzâde Mehmed Sahib Efendi.

1228 Ramazan 27 (Eılül 1813). Şeyhülislâm Pirîzâde Osman Efendi'nin kızı Ayşe Hanım.

1328 Cemaziyelâhir 27 (6 Temmuz 1910). Büyük kalın sütun. Ayandan Şeyhülislâm-ı sabık Pirîzâde Mehmed Sahib Bey. Kitâbe Sami imzalıdır. *(Merâkıd, s. 65; A. Altunsu, Osmanlı Şeyhülislâmları, s. 226)*

1334 Muharrem 18 (Kasım 1915). Hekimbaşı Abdülhak Efendizâde Hayrullah Efendi'nin kızı ve Şeyhülislâm Pirîzâde Mehmed Sahib Bey'in eşi Fatma Hayrünnisa Hanım. Kitâbe *Necmeddin* imzalıdır.

1352 Muharrem 18 (Mayıs 1933). Ayandan Adliye Nazırı İbrahim Hayrullah Bey. *(N. Öztürk, Evkaf-ı Hümâyun, Vakıflar Der. 19/85)*

Şeyhülislâm Pirîzâde Osman Sahib Efendi'nin kemikleri 1335 (1916) tarihinde Aksaray Murat Paşa Camii hazîresinden alınarak buraya nakledilmiştir. Şâhidesi orada kalmıştır. (*M. Ziya, İstanbul ve Boğaziçi, s. 84-85)*

Sofa önünde, yerde kırık bir taş: Şeyhülislâm Pirîzâde Osman Molla Efendi'nin damadı Sadr-ı Anadolu Sa'id Beyefendinin kızı Emine Hanım.

Evkaf Nazırı Hayrullah Bey.

Konyalı Sofası'nın Sağ Tarafında ve Biraz İleride Bulunan Şâhideler:

1172 (1758). Tarik sikkeli. Kutbü'l-ârifîn Abdülhay Efendizâde Şeyh Mehmed Efendi. Yanında:

1213 Cemaziyelevvel (Ekim 1798). İstanbul'da Valide Camii imamı Gül-Ahmed Efendizâde Hafız Ahmed Es'ad Efendi. Yanında eşinin kabri vardır.

Şeyhülislâm Pirizâde Sofası.

Ser kurena-yı Hazreti Şehriyârî İzzet Beyefendi'nin H. 1299 tarihli şâhidesi.

1172 (1758). Mirahur imamı eş-şeyh Mahmud Efendi. 3 Nolu yerdedir.

Hemen arkasında:

1183 Şaban 15 (Aralık 1769). Kâtibî sikkeli. Na'ilî Paşa'nın mehterbaşısı Arapgirli el-hac Süleyman Ağa. (Sicill-i Osmânî, 3/381 Abdullah Na'ili Paşa)

1196 (1781). Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi türbedarı Mehmed Efendi.

Bunun önünde:

1207 (1792). İstanbul pâyeli Halil Bey. *(Sicill-i Osmânî, 2/301)*

1279 C. 29 (Aralık 1862). Arif-i billah vasılü'l-Lillah Üsküdarî Yemenici İbrahim Baba Efendi.

1294 (1877). Haydarpaşa Hastahanesi tabibanından kaimmakam Kadri Bey'in kızı Emine Tahire Hanım.

1299 Ramazan 16 (Ağustos 1882). Esbak Serkurena-yı hazreti şehriyarî İzzet Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/463-464)*

1300 Temmuz 31 (1884). Tarik sikke kabartmalı. Şeyh İbrahim Edhem Sandıkcıoğlu.

1234 Safer 15 (Aralık 1818). Lâleli'de kürsü şeyhi şeyh el-hac Mehmed Efendi. Yanında:

1293 (1876). Oğlu, Evkaf-ı Hümâyun cihat kalemi memuru Yakub Efendi.

1244 Cemaziyelâhir 21 (Aralık 1828). Kutbü'l-ârîfin gavsü'l-vâsılîn Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretlerinin dergâh-ı vâlâlarında ser müezzinan Abdürrezzak Dede. Nüshet Ergun sofası önündedir.

Tarih kısmı gömülü: Sabıka İstanbul payeli dersiâmm el-hac Halil Efendi.

Şirvânîzâde Sofası:

Etrafı parmaklıklı olup Pirîzâde sofası arkasındadır.

1291 Safer 11 (Mart 1874). Şirvânî eş-şeyh İsmail Siraceddin Nakşibendî el-Hâlidî Efendizâde Sadrıazam Mehmed Rüşdi Paşa'nın oğlu Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyun hulefasından İsmail Hakkı Bey. Doğumu 1266 (1849). *(Sicill-i Osmânî, 2/385)*. Rüşdi Paşa, 1291'de Hicaz'da, Taif şehrinde vefat etti. Kabri oradadır. *(İnal, Son Sadrazamlar, s. 457)* Hakkı Bey Çamlıca'daki köşkünde vefat etti.

Hakkı Bey "Bir gece Çamlıca'daki köşkünde kumar oynayarak mühim miktar para kaptırmasından müteessiren" iki ay sonra da vefat etmiştir. *(Bkz. Mithat Cemal Kuntay, Namık Kemal, 2/513)*

1305 Şaban (Nisan 1888). Sadr-ı esbak Şirvânîzâde Mehmed Rüşdi Paşa'nın yeğeni erkânı harp kol ağalarından Halid Bey'in eşi ve Rüşdi Paşa'nın oğlu Hakkı Bey'in kızı Fatma Hanım.

1308 (1890). Şirvânîzâde İsmail Bey'in eşi Dürriye Hanım.

1310 (1892). Şirvânî Hacı Mikail Efendi. Baş taşındaki kitâbeler şunlardır:

Hulefâ-yı Hâlidiyye-i Nakşibendiyye'den
Şirvânî Hacı Mikail Efendi ruhiçün el-Fatiha.
*
Rahmet-i rahmâna irdi i'tikâd-i tâm ile
Ahiretde hem-dem olsun Hazreti Mikail'e
Tevellüdü: 1213 (1798)-Vefatı:1310

Devamı:

Merhum Şirvânî Hacı Mikail Efendi zevcesi
Hace Âişe Hanım ruhiçün Fatiha.
*
Salâh-ı hâl ile geçdi hayâtı fânî dünyada
Cenâb-ı Aişe olsun şefaat-kârı ukbâda.
Tevellüdü: 1241 (1825)-Vefatı: 1316 (1898)

Ayak taşı üzerindeki kitâbeler şunlardır:

Merhum Şirvânî Hacı Mikail Efendi kerimesi ve
Mirahur Faik Paşa'nın refikası Tevhide
Hanım ruhiçün el-Fatiha.
*
Hakk perestem arz-ı ihlâs itdigim Dergâh bir
Bir nefes ayrılmadım tevhidden Allah bir
Tevellüdü: 1290 (1873) - Vefatı: 1342 (1923)

Devamı:

Emir-i âhûr Hafız Mehmed Fâik
Paşa ruhiçün Fatiha.
*
Fâikü'l-akran idi hâfızü'l-Kur'an idi
Gitdi Fâik Cennet'e düşdü ihvan hasrete.
Tevellüdü: 1277 (1860)-Vefatı: 1346 (1927)

(Merâkıd, s. 65; Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/224; 8. Ada, D Bölümü'ne bakınız: Mikail Bin Mahmud Şirvânî; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 849)

1313 Zilhicce 29 (Mayıs 1896). Mevlevî sikke kabartmalı. Sadr-ı esbak Şirvânîzâde Mehmed Rüşdi Paşa'nın eşi ve tarikat-i âlîyye-i Mevleviyye'den Emine Nedime Hanımefendi.

1316 C. evvel 19 (Ekim 1898). Sadr-ı azam Şirvânîzâde Ahmed Hulusi Efendi'nin eşi Amasyalı Yeğenoğlu kerimesi Safiyye Hanım.

1321 (1903). Tarikat-i Aliyye-i Nakşibendiyye meşâyih-i kirâmından Şirvânî eş-şeyh İsmail Siraceddin Efendi'nin muhâdiminînden Miralay Halid Ziya Bey.

1326 R. evvel 19 (Nisan 1908). Tarikat-i Aliyye-i Nakşibendiyye Meşayih-i kiramından Şirvânî eş-şeyh İsmail Siraceddin (k.s.) Hazretleri muhâdimîninden ve sudûr-ı azam Ahmed Hulusi Efendizâde 1. Hukuk Mahkemesi Reisi rical-i âlîyye'den es-seyyid İsmail Siraceddin Bey.

1184 Cemaziyelevvel 5 (Ağustos 1770). Sofanın hemen dışında sikkeli şâhide. Molla Mehmed Efendi.

Mirzazâde Sofası:

2 Nolu yerdedir.

1093 (1682). Hüve'l-Hallakü'l-Bâkî merhum ve mağfurleh sabıka İstanbul Kadısı olan Mirza Mehmed Efendi ruhuna el-Fatiha. Şeyhülislâm Şeyh Mehmed Efendi'nin babasıdır. Bazı eserlerde adının Mustafa olarak gösterilmesi yanlıştır.

Hazîre, Tıbbiye Caddesinde ve mezarlık duvarının hemen üzerinde iken buraya getirilmiş ve iki taş haricinde diğerleri yere atılmıştır. *(Sicill-i Osmânî, 4/185; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 766)*

1147 (1734). Hüve'l Hallakü'l-Bâkî merhum ve mağfurleh sabıka Şeyhü'l-islâm Müfti'l-enam Mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi ruhiçün el-Fatiha. *(Sicill-i Osmânî, 4/228)*

1161 Rebiyülâhir 19 (18 Nisan 1748). Sütun şâhide, güzel yazı. Hüve'l-Bâkî merhum ve mağfurünleh sabıka Rumeli Kadıaskeri Mirzazâde Neyli Ahmed Efendi ruhiçün Fatiha sene 1161 fî 19 Rebiyülâhir.

Pehle yan yüzündeki kitâbesi ise şudur: 1. Sıra:

Neyli Ahmed Efendi tâ be-serah
Kıldı çün gülşen-i cinânı vatan
Didi ahbabına mübeşşir-i gayb
Mevtine eylemen anın şivan.

Kaptan-ı Derya Ahmet Fevzi Paşa'nın kızı ve Arif Paşa'nın eşi Hadice Hanım.

2. Sıra:

Mirzazâde Ahmed-i Neylî
Sahn-ı Firdevsi eyledi mesken
1161

(Sicill-i Osmânî, 1/250-251; S. N. Ergun, Mezar Kitâbeleri, s. 14)

1164 (1750). Şeyhülislâm Mirzazâde Efendi'nin hemşirezâdesi İslâmbol kadısı İsmail Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/365)*

1181 (1767). Sütun, iki parça halinde yerde. İstanbul kadısı Neylizâde Mehmed Hamid Efendi.

1183 (1769). Yerde. Neylizâde Mehmed Hamid Efendi'nin oğlu Ahmed Mecid Efendi.

1188 Zilhicce 18 (19 Şubat 1775). Yerde, sütun şâhide. Şeyhülislâm Mirzazâde es-seyyid Mehmed Said Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/31)*

1189 (1775). Yerde. Nefis hat. Neylizâde Mehmed Hamid Efendi'nin kızı Rukiyye Monla Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Cadde üzeri duvarın hemen arkası, büyük molla sarıklı. İstanbul payeli Mirzazâde akrabası Süleyman Beyefendi.

Mirzazâde Sofası ile Mezarlık Duvarı Arası:

1178 (1764). Üsküdar Mahkemesi naibi es-seyyid Hafız Kadı Ahmed Efendi.

1232 Cemaziyelevvel 3 (Mart 1817). Yerde. Eşrâf-ı kuzâtdan Esirizâde Hasan Efendi.

1314 Nisan (1898). Cadde üzeri, duvar arkasında lâhit. Kapudan-ı Derya Fevzi Ahmed Paşa'nın kızı ve Müşir Arif Paşa'nın eşi Hadice Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/294-295 Ahmed Fevzi Paşa)* Yanında:

1318 Şubat 29 (1902). Lâhit, baş taşı üzerinde, *"Aziziye Karakolhane-i Hümâyun kumandanı ferik saâdetlu Mustafa Paşa Hazretlerinin eşi Emine Münire Hanım"*. Aynı lâhit ayak taşı üzerinde, *"Mustafa Paşa'nın kayın validesi Esma Hanım. 1308 (1890)"*. 5 Nolu yerdedir.

1223 Ramazan 27 (Ekim 1808). Kafesî destarlı. Rical-i Devlet-i Aliyye'den Baruthane-i âmire Nazırı es-seyyid el-hac Mehmed Tevfik Efendi. Eşi, 1242 (1826), Hace Emine Hanımefendi.

1216 (1801). Turunczâde Kadı Mehmed Efendi. Çiçekçi Camii hazîresine bakınız. Eşi, 1242 (1826), Hacı Ayşe Hanımefendi.

1304 gurre-i R. evvel (Kasım 1886). Doğancılar Cami-i şerifi ve mekteb-i şerifi kalfası el-hac Ali Efendi.

1322 (1904). 6 nolu yerdedir. Etrafı demir parmaklıklı sofa. Lâhit. Aziziye Karakolu'na memur 1. Ferik Mustafa Naili Paşa.

8. Ada'da, Aziziye Karakolhane-i Hümayun kumandanı Ferik Mustafa Nailî Paşa'nın 1322 (1904) tarihli şâhidesi.

1321 Temmuz 7 (1905). Üsküdar'da Mirahur'da kain Kastamoni Kumandanı Mirliva el-hac Ali Rıza Paşa. İmrahor'da, ismi ile anılan, Hafız Ali Paşa Sokağı'nın köşesinde evi halen mevcuttur. Eşi, 1325, Halide Saliha Hanım.

1178 gurre-i Ramazan (Şubat 1765). Güzel yazı. Şeyhülislâm es-seyyid Mustafa Efendi'nin Kethüdası Alizâde el-hac İsmail Efendi. Mustafa Efendi'nin şâhidesi 9. Ada'dadır.

1320 Şubat (1904). İki caddenin birleştiği köşede, etrafı parmaklıklı sofa. Hazine-i Maliye'den Mehmed Rıfat Efendi.

İshak Ağa Sofası:

Şair Nedim Sofasının sağ gerisindedir.

1175 (1761). İshak Ağa'nın eşi Emine el-hace Hatun.

1176 Ramazan 3 (18 Mart 1763). Merhum ve mağfurünleh el-muhtac ilâ rahmeti Rabbi'l-gafur Astane Gümrüğü Emini ve'l-fukara es-seyyid İshak Ağa ruhiçün el-Fatiha. İshak Ağa, Beykoz Çayırı'ndaki iki çeşmenin ve Çarşı'daki Onparmak Çeşmesi'nin sahibidir. *(Sicill-i Osmânî, 1/327)*

1177 (1763). İshak Ağa'nın oğlu es-seyyid Mehmed Murad Efendi.

1177 (1763). İshak Ağa'nın kızı Şerife Saide Hanım.

1177 (1763). İshak Ağa'nın kızı Zeynep Hanım.

1178 (1764). İshak Ağa'nın kızı Ümmügülsüm Hanım.

1180 (1766). Bahri Kadın. Yazı bu kadardır. İshak Ağa'nın eşi olabilir.

1184 Muharrem 8 (Mayıs 1770). Şerife hace Fatma Hanım bint-i es-seyyid İshak Ağa.

1201 Ramazan 12 (Haziran 1787). İshak Ağa çırağı Selim Ağa.

1218 gurre-i Zilhicce (Mart 1804). İshak Ağa'nın kızı Şerife Rahime Hanım.

İshak Ağa Sofası Sağında:

Demir parmaklıklı, şâhide yoktur. Mermer levhadaki yazı şudur:

Beykoz Onparmak Çeşmesi'nin sahibi ve Üsküdar Ayazma Camii'nin bina emini İshak Ağa ve ailesine ait şâhideler. Soldan birinci taş kızına, ikinci taş oğluna aittir.

Ayazma Camii bina emini ve Beykoz çeşmelerinin bânisi gümrük emini İshak Ağa'nın 1176 tarihli şâhidesi.

İshak Ağa'nın kızı Şerife Hace Fatma Hanım'ın 1183 tarihli şâhidesi.

1340 C. âhir 18 (Şubat 1922). Tarikat-i aliye-i Nakşibendiyye fukarasından, mütekaid ve İhsaniye Mahallesi muhtar-ı evveli Mehmed Kâmil Efendi. Yanında:

1341 Ramazan (Nisan 1923). Rüsûmat Emaneti Hukuk Müşaviri Mağnisalı Kemal Bey'in haremi Ayşe Sıdıka Hanım.

İshak Ağa Sofası Önü:

1182 (1768). Tarik sikkeli. Kutbü'l-ârifîn Hüdâyî es-seyyid eş-şeyh Mahmud Efendi Hazretlerinin bendegânından el-hac Ahmed Efendizâde Ali Efendi. (Yemenici İbrahim Baba solundadır.)

1266 (1849). Kudüs kadısı Gebreli Halil Efendizâde es-seyyid Ahmed Necib Efendi.

1270 (1853). Kaimmakam Şakir Ahmed Paşa'nın Başçukadarı el-hac Mehmed Ağa'nın oğlu Meclis-i Vâlâ mazbata odası mümeyyizi Vahi Efendi.

1312 (1894). Kadıkaryeli Ali Paşa'nın eşi olup üç yavrusunu terk eden Nefise Hanım.

1336 Mayıs 17 (1918). Mermer levha. Sofa. Kadıkaryeli Ali Paşa.

1338 Şaban 9 (Nisan 1920). Levha. Kadıkaryeli Ali Paşa'nın kızı Ayşe Servet Hanım'la zevci Mühendishane-i Berri-i Hümayun muallim-i esbakı ve Bandırma Levazım Heyyeti Reisi binbaşı Amasyavî Yusuf Bey'in kabirleridir.

Ayşe Servet Hanım'ın doğumu 1282 (1865), vefatı 9 Şaban 1338; Yusuf Bey'in doğumu 13 Mayıs 1283, vefatı 1313 (1895).

Tarih kısmı gömülü: Tarik sikkeli, Aziz Mahmud Efendi Hazretlerinin..... El-hac Ahmed Dede.

Sadeddin Nüshet Ergun Sofası ve Civarı:

Şair Nedim Sofası'nın sağ ilerisindedir.

1305 (1887). Hasan Hayri Paşa'nın oğlu Mehmed Yümni Bey.

1310 Haziran 14 (1894). Fesli ve nişan kabartmalı. Erzurum valisi kudema-yı ferikan-ı kirâmdan, bulunduğu muharebatdan galibiyyet ile çıkan meşhur Yozgadî Hasan Hayri Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 2/173)*

1960 Sadeddin Nüshet Ergun Bey. Şeyh ve birçok kıymetli eserin sahibidir. *(Türk Dili ve Ed. Ans. 3/66)*. Doğumu 1896.

Yanında:

1948 Halim Ergun. Doğumu1886 ve

1978 Nejat Ergun. Doğumu 1912.

* * *

1234 (1818). Şair Refi Mehmed Efendi. Esirizâde ve İstanbul payeli. Kabri, Behçet Efendi Türbesi karşısındadır. *(Sicill-i Osmânî, 2/412-413)*

1911 Mirliva Salih Hamdi Paşa. Doğ. 1848.

1933 General Remzi Tahir Paşa.

1934 Milli Mücadele kurucularından Miralay Bekir Sami Günsav. "Doğ. 1879. Merhum 17. Kolordu kumandanlığı görevi-yle 21 Mayıs 1919'da Bandırma'ya çıkmış ve bütün batı Anadolu'da Kuvayı Milleye'nin kurulmasında öncülük ederek Milli Mücadele'yi ilk başlatandır." *(K. Atatürk, Nutuk; U. Kocatürk, Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi)*

Turşucuzâde Sofası:

4 Nolu yerdedir.

1267 Zilkade (Eylül 1851). Ayasofya'da sakin turşucu el-hac Mehmed Ağa. Şeyhülislâm Ahmed Muhtar Efendi'nin babasıdır.

Şeyhülislâm Ahmed Muhtar Efendi'nin köşkü, Kızıltoprak civarında idi. Bu köşkü sonradan, Sultan Abdulaziz'in oğulları Şevket ve Seyfeddin Efendiler'in musiki hocası Cemil Bey satın almıştır.

Cemil Bey, Nalçacı Tekkesi şeyhi, Bosnavî Hammamî Mehmed Tevfik Efendi'nin müridi olup 11 Şevval 1345 (24 Nisan 1926) tarihinde vefat etti. Kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda ve 7. Ada'da idi.

Bir çok kıymetli kitabın yazarı Şeyh Sadettin Nüshet Ergun Bey'in aile sofası.

1288 Ramazan 30 (Aralık 1871). Darü'ş-şurayı Askeri müftüsü İstanbul pâyeli el-hac Ahmed Muhtar Efendi'nin oğlu müderrisîn-i kirâmdan Mehmed Hayrullah Efendi.

Miralay Bekir Sami Günsav.

1292 Ramazan 8 (8 Ekim 1875). Vasıl-ı rahmet-i Hakk şeyhülislâm-ı esbak merhum ve mağfur Turşucuzâde el-hac Ahmed Muhtar Efendi'nin ruhiçün lillahi teâlâ Fatiha. Sene. (*Merâkıd, s. 63)*

Çiçekçi Camii'nde medfun Şeyh Ali Behçet Efendi'nin halifesi idi. *(Sicill-i Osmânî, 4/350; A. Altunsu, Osmanlı Şeyhülislâmları, s. 204)*

1293 (1876). Şeyhülislâm Ahmed Muhtar Efendi'nin oğlu Mehmed Sıdkı Efendi. Hayrullah Efendi'nin kabrine gömülmüştür.

1307 Şaban 15 (Nisan 1890). Ecille-i Rical-i Kadiriyye ve Üveysiyye'den es-seyyid eş-şeyh Osman Şems Efendi Hazretlerinin manevî kızı olup 16 yaşında vefat eden Ayasofya-i Kebir'de Turşucular Kethüdası Hafız Mehmed Efendi'nin kızı Emine Nazmiye Hanım.

Gül Ahmet Paşazâde Fevzi Bey'in şâhidesi.

1343 R. âhir 7 (Kasım 1924). Etrafı demir parmaklık ile çevrili Turşucuzâde Sofasının içinde, ayrı bir türbedir. Sütun şeklindeki şâhidesi sikkelidir: Ecille-i rical-i Kadiriyye'den es-seyyid eş-şeyh Osman Şems Nureddin Efendi'nin oğlu ve Mehmed İzzi Bedreddin Efendi Hazretlerinin halifelerinden es-seyyid eş-şeyh Mehmed Sa'deddin (k.s.) Hazretleri. Veladeti: 1280 (1864) Beş sene mesned-nişîn-i irşâd olmuşlardır.

1949 Şubat 6. Adliye Nazırı esbak Turşucuzâde Mehmed Necmeddin Molla Bey (Kocataş). Oğlu, 1907 - 1937, Hasan Can Bey ve diğer oğlu, 1900 - 1933, Mahmûd Hayreddin Bey. *(M. Larus, 7/373; A. Gövsa, Türk Meşhurları, s. 219)*

1956 Eşi, Ratıbe Kocataş. Doğumu 1876.

1957 Ocak 13. Kadıasker Mardinî Yusuf Sıtkı Efendi'nin oğlu Ord. Prof. Ebulûla Mardin. Doğumu 1881. Türk Hukuk bilgini. Eserleri vardır. *(İ. Sungurbey, Ebu'l-ula Mardin; M. Larus 8/379)*

1951 Kadıasker Yusuf Sıtkı Efendi'nin eşi Behice Mardin.

Tarih kısımları gömülü:

Ayasofya-i Kebir'de sakin turşucu el-hac Hafız Mehmed Reşid Efendi.

Tavukpazarı'nda turşucu el-hac Ahmed Ağa ve oğlu İsmail.

Turşucular Kethüdası el-hac Hafız Mehmed Raşid Efendi'nin eşi.....

Turşucuzâde Sofası Önünde:

1242 Rebiyülâhir 13 (Kasım 1826). Sikkeli. Süleymaniye hatibi Hafız Mustafa Efendi.

1271 (1854). Enderun'dan mahrec Dülbend Ağası İbrahim Ağa'nın eşi Cemile Hanım.

1308 Receb 16 (Şubat 1891). Müşiran-ı izamdan Serasker Mehmed İzzet Paşa'nın eşi Sabire Nefise Hanım.

1317 Safer 18 (Haziran 1899). İzzet Paşazâde Levâzımât-ı umûmiye 3. Şube Müdür Muavini kaimmakam Ahmed Resa Bey'in kızı Fatma Hayriye Hanım.

1326 Nisan 19 (1908). İzzet Paşa'nın oğlu Muhakemat Dairesi azası Halil Rıfat Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/464 İzzet Mehmed Paşa)*

1328 (1910). Ahmed Resa Bey'in eşi ve İsmail Habbab Efendi'nin kızı Nakşibendiyye'den Sünbül Sinan sülâlesinden Cemile Hanım.

1933 Bahriye Nazırı Mehmed Celâleddin Paşa. Türk hukuk bilgini ve devlet adamı. *(Meydan Larus, 2/836)*

Şair Nedim Sofası Önündeki Şâhideler:

1146 R. evvel (1733). Mi'mar Kâtibî Salih Efendi.

1185 (1771). Amucazâde Hüseyin Paşa'nın Kethüdası Süleyman Ağa'nın kızı Hadice Hanım.

Turşucuzâde Sofası Solunda ve Biraz İleride Bulunan Şâhideler:

1211 Gurre-i Cemaziyelevvel (Kasım 1796). Silâhşor-ı şehriyarî Bahçevanzâde Ahmed Bey'in kızı Şerife Hadice Hanım.

1184 (1770). Çiçekçi Durağı'ndaki, III. Selim Çeşmesi karşısında ve mezarlık duvarından 30 adım içeride. Kâtibî sikkeli olup ayak taşı nefis asma gülü kabartmalı şâhide. Gül Ahmet Paşazâde Feyzi Bey. Kitâbesi şudur:

Hüve'l-Hallakü'l-Bâkî / Merhum ve mağfur / ilâ rahmeti Rabbi'l-gafur / Gül Ahmed Paşa / zâde hâlâ Mirahur-ı / sâni-i hazreti şehriyarî / Feyzullah Efendi / ruhiçün el-Fatiha

1184 (1770)

Kendisi iyi bir ok atıcısı idi. Selim Ağa menzilinde 1080 geze (700 metre) ok atmış ve bu mesafe bir rekor olduğundan adına bir taş dikilmiştir. Taşının kitâbesi şudur:

Feyzi Beyefendi bu pesendide eserde
Yâ Rab gele tâ haşre değin hayriyle yâde
Bu kuvvet-i kudsiyye değil de nedir ya
Âyine-i bahtın ide Allah küşade
Târih-i dilârası düşeş geldi Emin'â
Bu ada taş dikti Gül Ahmet Paşazâde
1176 (1762)

Muhteşem burmalı menzil taşı üzerindeki kitâbede adı, Feyzi Bey olduğu halde şâhidesine Feyzullah Efendi diye yazılmıştır. *(Sicill-i Osmânî, 1/247 Ahmed Paşa; Vakıflar Genel Md. Yay. Okmeydanı ve Okçuluk Tarihi, s. 71)*

Feyzi Bey şâhidesinin hemen sol tarafında;

1213 (1798) Gül Ahmet Paşazâde Feyzi Bey'in eşi Dilhayat Kadın'ın şâhidesi vardır.

Feyzi Bey'in 8-10 adım sağında:

1159 C. evvel 22 (Haziran 1746). Hamzavî taş. Sabıka Cidde Valisi Cennet mekân Gül Ahmet Paşa'nın sabıka harem kethüdaları olup terk-i âlem-i fâni iden Sul-

Gül Ahmet Paşazâde Fevzi Bey'in Okmeydanı Caddesi'ndeki menzil taşı.

Gül Ahmet Paşazâde Mehmet Bey'in annesinin 8. Ada'daki 1153 tarihli şâhidesi.

Meşhur hattat İsmail Hakkı Altunbezer'in şâhidesi.

tan Kethüdası el-hac Mustafa Ağa ibn-i Yakub. *(Sicill-i Osmânî, 4/428)*

1176 (1762). Ayasofya-i Kebir'de Reisü'l-muhaddisîn İzzi Şeyh Ahmed Efendi.

1257 (1841). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan İzzet Efendi'nin babası Mehmed Ağa.

1298 Cemaziyelevvel 16 (Nisan 1881). Tarik kabartma sikkeli. Tarikat-i aliyye-i Celvetiyye fukarasından Evkaf-ı Hümâyun hazine memuru es-seyyid Mehmed İzzet Efendi.

1325 Zilhicce 2 (6 Ocak 1908). Çatalca fırkai askeriyyesi kumandanı iken vefat eden yâverân-ı hazreti şehriyarî ferikân-ı kirâmdan Mehmed Şevki Paşa.

Şair Nedim Sofası Önü ve Cadde Üzeri Etrafı Parmaklıklı Sofa:

1365 Şaban 20 (20 Temmuz 1946). Hattat Mehmed İlmî Efendi ve oğlu **Hattat İsmail Hakkı (Altunbezer)** el-maruf be tuğrakeş-i Kalem-i Dîvân-ı Hümâyun.

Tarih-i vefât-i İlmi Efendi: 1342 C. âhir 9 (17 Ocak 1924).

Tarih-i vefât-ı Hakkı Bey: 20 Şaban 1365.

Kitâbe, meşhur *Necmeddin Hoca*'nın imzasını taşımaktadır. *(İnal, Son Hattatlar, s. 98, 155, 602)*

Sofa dışında:

1299 Şaban 5 (Haziran 1882). Tarik sikke kabartmalı, ihvandan ve Mekke-i Mükerreme payeli Karahisarî Musa Kâzım Efendi.

Turşucuzâde Sofası Yanı:

1242 (1826). Dergâh-ı âli Kapıcıbaşıları'ndan Darendevî Hasan Paşa'nın hazinedarı Abdullah Ağa'nın eşi şehiden vefat eden Hadice Hanım.

Tarih kısmı gömülü: Şâhidesi fesli ve etrafı

parmaklıklıdır. *"Çalık Paşa merhumun necli Mahmud Bey"*.

Tarih kısmı gömülü: Silâhşor-ı şehriyârî-i esbak Bağçevanzâde el-hac Mehmed Efendi'nin yeğeni Dergâh-ı âlî gediklilerinden Salih Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/239)*

1230 (1815). Turşucuzâde Sofası solu. Eski kâtibî sikkeli. Kapıcı-başı ve Başbaki Kulu Mir Mehmet Sadık Bey.

Kapıcıbaşı idi Mir Mehmed Sadık
Başbaki kulu iken eyledi rıhlet hayfâ

diye başlayan uzun kitabesi,

Hayri'yâ eyle dua birle yaz tarihini
Ruh-i Sadık Beg'e huldi ide Yezdan me'vâ

diye son bulmaktadır.

Turşucuzâde Sofası ile Arayol Arası Büyük Sofa:

1326 (1908). Hazîne-i Hümâyun Kethüdası İbrahim Edhem Efendi. D. 1244.

1242 gurre-i Rebiyülâhir (Kasım 1826). Tarikat-i Nakşibendiyye'den Mücellidbaşı el-hac İsmail Ağa.

Tarih kısmı gömülü: Hazîne-i Hümâyun Kethüdası Abdullah Şeref Efendi.

Turşucuzâde Sofası Sağ Gerisi:

1047 (1637). El-hac Abdullah Çelebi ibn-i Mehmed. Taşı hamzavîdir.

1123 (1711). Hamzavî taş. Rütbe-i Hace-i Divan'dan Mahmud Efendi.

1256 (1840). Mevlevî sikkeli, zâkir, dergâh-ı Selimiye dervişanından es-seyyid Erzurumî Mustafa Sufi Dede.

1317 Muharrem 27 (Haziran 1899). Sadakat ve hüsnü hizmeti ile maruf Bahriye livalarından Arif Paşa.

1990 Eylül 12. Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi türbedarı ve büyük ebru sanatkarı **Mustafa Düzgünman.** Doğumu 1920. Kabri, çini üzerine yapılmış yeşil zemin ebru ile bezenmiştir. Bu ebru üzerine, kendisinin ençok sevdiği papatya şekli resmedilmiştir. Nefis bir eser olup talebeleri tarafından hazırlanmıştır. *(U. Derman, Türk Sanatında Ebru)*

Ebru üstadı, Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri türbedarı, kıymetli insan Mustafa Düzgünman'ın kabri.

Mehmet Paşa Köşkü bekçisi Halil Ağa'nın 1209 tarihli şâhidesi.

Turşucuzâde Sofası ile Arayol Arası:

1209 (1794). Mehmed Paşa Köşkü bekçisi kassab Halil Ağa. Köşk, Selimiye Kışlası önündeki talimhanede idi.

1215 (1800). Sandıkcılar Kethüdası Hafız Seyyid Mehmed Efendi'nin eşi Saraylı Hatun.

1228 (1813). Reisü'l-küttab Raşid Efendi'nin Kethüdası Dergâh-ı âli gediklilerinden Mehmed Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/351 Raşid Efendi)*

1240 (1842). Edirnevî, katar şeyhlerinden, Sultan Bayezid-i Veli Cami-i şerifi vaizi el-hac Hüseyin Efendi.

1246 M. 22 (Temmuz 1830). Selatin-i meşayihden Nuruosmaniye Cami-i şerifi vâizi ve Tophane Cami'inde dersiam el-hac İsmail Hulusi Efendi.

1262 Rebiyülevvel (Şubat 1846). Trablusgarb Kazası mevali-i izamından Müftizâde İzmirî es-seyyid Mustafa Hasib Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/180)*

1301 (1883). Mevali-i izamdan Müftizâde es-seyyid Mustafa Hasib Efendi'nin kızı Ayşe Hanım. Eşi, 1303 (1885), Şerife Hanım.

1307 (1889). Fudalâdan İlhami Efendi'nin eşi Hadice Hanım.

Tıbbiye Caddesi ile Tunusbağı Caddesi'nin Birleştiği Köşe:

1178 gurre-i Ramazan (Temmuz 1764). Şeyhülislâm Mustafa Efendi'nin kethüdası Alizâde el-hac İsmail Efendi.

1179 (1765). Güzel hatlı ve kafesî destarlıdır. Anadolu kaleminde baş halife el-hac Ahmed Efendi.

1183 C. evvel (Eylül 1769). Sultan Ahmet Cami-i şerifi devirhan Hocazâde Hattat Mehmed Arif Efendi.

1094 (1682). Küçük Hamzavî taş. Şah Baba.

1184 (1770). Sikkeli. Doğancılar'da Attar İsmail Ağa.

1196 (1781). Defter Emini vekili. Hâlâ Defterhane-i Âmire hulefâsından Silâhşorzâde Mustafa Vasfi Efendi.

1205 (1790). Saray-ı atik teberdarlarından el-hac İsmail Ağa.

1219 (1804). Sikkeli. Meşayih-i izamdan Üsküdarî Saraczâde el-hac Mustafa Efendi'nin oğlu Rumeli Kadısı el-hac Mehmed Said ibn-i el-hac Mustafa Efendi.

1235 (1819). Enderun-ı Hümâyun ağalarından kiler odasında çukadar-ı şehriyarî Mahmud Necib Ağa.

1273 (1856). Vüzera-yı izam devletlu Muhtar Beyefendi'nin kapıçukadarı Mehmed Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/349 Muhtar Mehmed Bey)*

1330 (1911). Biraz iç tarafta, demir kafesli türbe. Palanka kaimmakamı Hafız Ah-

med Efendi.

Tarih kısmı gömülü: Onüç dilimli sikkeli. Hüdâyî Mahmud Efendi Hazretlerinin dedelerinden müezzin İsmail Efendi'nin oğlu.....

Tıbbiye Cadde Boyu Mezarlık Duvarının Hemen Arkası:

1188 (1774). Cağalazâde İbrahim Bey'in cariyesi Zeyneb Hatun.

1223 (1808). Silâhşor-ı şehriyarî Çiğvanzâde el-hac Mehmed Efendi'nin yeğeni Dergâh-ı âlî gediklilerinden Salih Ağa.

1225 Muharrem 14 (Şubat 1810). Merhum Sultan Ahmed imam-ı evveli el-hac Ahmed Efendi'nin eşi, sabıka sadrazam müfettişi Nuri Efendi'nin annesi sâlihât-dan Şerife Rukiyye Hatun.

1227 (1812). Büyük molla sarıklı. Medine-i Münevvere kazası Anadolu payeli Ordu-yu Hümâyun kadısı el-hac Mustafa Efendi.

1231 (1815). Sultan Ahmed Han Camii imamı hacı Ahmed Efendizâde sabıka mîrî kâtibi Nuri Efendi'nin eşi, Sultan Abdülhamid Han mürebbilerinden 'Satılmış' Saraylı Raşide Kadın.

1232 (1817). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Hasan Kâmil Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/68)*

1233 (1818). Sabıka imam-ı evvel kadıasker Mehmed Derviş Efendi'nin kızı Ayşe Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/335)*

1237 (1821). Molla sarıklı ve güzel hatlı. Mısır Kahire kadısı olub Şam canibine karadan gider iken Hamedan Trablus tarafın tevcih ve esna-yı râhda Cebeliye nâm mahalde vefat eden Sultan Ahmed camii imamının oğlu Mustafa Nurullah Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/467)*

1245 (1829). Sabıka Sadr-ı Rumeli Arabzâde Sa'dullah Efendi'nin oğlu müderrisîn-i kîramdan Zeki Efendi'nin ümm-i vâlidi (annesi) Letâfet Kadın.

Alt kısmı gömülü. Fatih Sultan Mehmed Han Dâr-ı şifâsı hekimbaşı İsmail Efendi'nin kızı ve Yeni Cami-i Şerif baş imamı Hafız.....

Trablusgarp Kadısı Müftizâde İzmirî Mustafa Hasib Efendi Sofası.

1916-1874. Heykeltraş Behzat Bey.

1344 (1925). Behzat Bey'in önünde olup etrafı demir parmaklıklıdır. Bestekâr-ı şehir merhum Haydar Bey'in damadı mülga Evkaf Nezareti muhasebe kalemi memurlarından Mahmud Zeki Bey. *(Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 1/258 Haydar Bey)*

1934. 8. 12. Merzifonî Himmetzâde Hacı Mehmed Zihni Efendi ve ailesi sofası.

1300 Mart 25 (1884). Mabeyn-i Hümâyun Çamlıca Subaşısı el-hac Mustafa Ağa'nın eşi Fatma Hesna Hanım.

1322 (1904). Bâb-ı vâlâ-yı seraskeri Muhasebat Dairesi müdür muavini Hüseyin Tevfik Bey.

1916 "Bestekâr-ı şehir" Haydar Bey'in oğlu **memleketimizin ilk heykeltıraşı Behzat Bey**. Doğ. 1874. Kabri, arayolun sol köşesinden 50 adım ileride mezarlık duvarının hemen arkasında ve Tıbbiye Caddesi üzerindedir.

1249 gurre-i Safer. (20 Haziran 1833). Sikkeli. Kutbü'l-ârifîn gavs'ûl-vâsılîn Hazreti Seyyid Mahmud Hüdâyî Hazretlerinin fukaralarından Selâmi şeyhizâde Mehmed Şakir Efendi.

Ârif Ağa Sofası:

Aynı cadde üzerindedir.

1237 (1821). Fesli, Mehmed Ağa. Ârif Ağa'nın babasıdır.

1250 Rebiyülâhir 5 (11 Ağustos 1834). Elbise anbarı emini Arif Ağa'nın cariyesi Mahire Kadın.

1250 Rebiyülâhir 7 (13 Ağustos 1834) Dergâh-ı ali Gediklileri'nden Arif Ağa'nın oğlu Raif Ağa'nın eşi Fatıma Hanım.

1250 Rebiyülâhir 8 (14 Ağustos 1834).Küçük şâhide. Elbise anbarı emini Arif Ağa'nın torunu Arif Bey.

1250 Rebiyülâhir 11 (17 Ağustos 1834). Küçük şâhide. Elbise anbarı emini Arif Ağa'nın torunu Cemil Bey.

1252 (1836). Asakir-i Nizameye-i Şahane'den elbise anbarı Emini Arif Ağa'nın eşi Şerife Adile Hanım.

Elbise ambarı emini Arif Ağa aile sofası. *Burada bu aileye ait on şâhide vardır.*

1265 Receb 22 (13 Haziran 1849). Esbak anbar emini Arif Ağa'nın kızı ve Enderun-ı Hümayun'dan mahrec Osman Bey'in eşi Emine Hanım.

1272 Rebiyülâhir 7 (17 Aralık 1855). Merhum Mehmet Ağazâde Asakir-i Nizameye-i Şahane elbise anbarı emini sabık Arif Ağa.

Bu aileye mensup ikisi fesli ve ikisi kadına ait olmak üzere dört şâhide daha vardır. Çok gömülü olduklarından kitâbeleri okunamamıştır. Ailenin. 1834 Ağustos'unda büyük bir dram yaşadığı görülmektedir.

Arif Ağa'nın Sultanahmet Meydanı'ndaki Düğümlü Baba Tekkesi'nin kurucusu olduğu bilinmektedir.

Gazeteci Burhan Felek Hazîresi, bu aile sofası yerine yapılmış ve taşları da arka tarafa atılmıştır.

1251 (1835). Fesli. Enderun'dan çıkma Mehmed Emin Bey.

1266 (1849). Fesli. Enderun-ı Hümâyun'dan feyz alan Hırka-i Pak-i Saadet hademesi Abdullah Bey.

1275 Şaban 15 (Mart 1859). Kılıç Ali Paşa Medresesi'nde sakin iken vefat eden mazanne-i kirâm ve ulema-i azamdan Buharî Abdülcelil Efendi.

1286 (1869). Sirozlu Hasan Alemdarzâde Orduyu Hümâyun'dan Ebubekir Bey.

1287 Cemaziyelâhir 18 (Eylül 1870). Sudur-ı azam süreyya-i nizâmdan sabıka Sadr-ı Rûm Behcet-rüsum Arabzâde Mehmed Amir Efendi'nin eşi Hadice Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/292; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 550)*

1289 (1872). Fesli. Beylerbeyi ve Çırağan Sahilsarayı Hümâyunları'nın inşa nezaretlerinde ve Edirne Vilâyeti Divan-ı Temyiz'inde bulunan Mehmed Rıfat Efendi.

1295 Safer (Şubat 1878). Etrafı parmaklıklı sofadır. Sultan Abdülmecid Han Hazretleri kurenasından mütekaid Mahir Bey'in eşi Hadice Hanım.

Elbise ambarı emini Arif Ağa'nın oğlu Raif Ağa'nın eşi Fatıma Hanım'ın şâhidesi.

1326 Safer (Mart 1908). Mahir Bey'in kızı, ve binbaşı İsmail Hakkı Bey'in eşi Memduhe Hanım.

1298 (1880). Bedestan hacegisi namiyle şöhret-şiar ve zümre-i sulehâdan el-hac Ahmed Efendi.

1309 Cemaziyelevvel 19 (Aralık 1891). Sultan Abdülaziz Han başmabeyincisi Fuad Bey'in annesi Emine Şerife Hanım. Kitâbenin altına ayrıca bir şiir yazılmıştır. *(Sicill-i Osmânî, 4/28)*

1310 (1892). Ser esvab-ı hazreti şehriyarî Ahmed Bey'in kızı ve Hariciye Nezaret-i cilelise Mektubî Kalemi hulefasından Cevad Bey'in eşi Emine Münire Hanım. *(Bkz. Burhan Felek, Yaşadığımız Günler, s. 83)*

Ayrıca 10. Ada, Karacaahmet Sultan sağındaki hazîre bahsine bakınız.

1320 Receb (Ekim 1902). Ve Mektubî-i Maliye hulefasından Mehmed Faiz Bey'in eşi Şerife Hadice Hanım.

▲
Şeyhü'l-muharrirîn Burhan Felek Bey aile sofası.

1318 Ramazan 27 (Ocak 1901). Parmaklıklı sofa. Mekteb-i Mülkiye ve Darü'l-fünûn-ı Şahane müdürü Hacı Recai Efendizâde rusûmat memuru Musa Naci Bey'in eşi Meymenet Hanım.

İrtihal-i Naci Bey: 17 Zilkade 1318

İrtihal-i Meymenet Hanım: 27 Ramazan 1318

Yanında diğer aile efradı medfundur.

1322 (1904). Eâzım-ı rical-i Devlet-i Aliye'den, Divan-ı Umumiye-i Osmaniye Dairesi azasından Ali Rıza Bey ve eşi.

1324 Receb 20 (Eylül 1906). Ser esvabi merhum Ahmed Bey'in torunu ve hasoda mütehayyizânından Fahreddin Bey oğlu olup 18 yaşında vefat eden Üsküdar İdadi talebesinden Mustafa Nureddin Bey.

Sultan Aziz kurenasından Hafız Mehmet Bey. *Oğlu Mahmut Baler (Bal Mahmut) babasının kabrine gömülmüştür.*
▼

1327 R. evvel (Mart 1909). Burhan Felek sağı. Etrafı demir parmaklıklıdır. Edirne eşrâfından ve sabıka Meclisi Meb'usan azasından merhum el-hac Rasim Beyzâde Edirne Meb'usu Asım Bey. Doğ. 1294 (1877). Üsküdar'daki yalısında vefat etti.

1330 Teşrin-i evvel 18 (1914). Fahreddin Bey'in diğer oğlu Hırka-i Saadet Dairesi fahiresi mütehayyizanından haftan Ağası Hacı Fahreddin Bey.

1929 Şura-yı Devlet azalığından emekli Mahmud Ziyaeddin Bey. Gazeteci Burhan Felek Bey'in babasıdır. Annesinin ve kardeşinin kabirleri de buradadır. Etrafları demir parmaklık ile çevrilmiştir.

1982 Kasım 4. Şeyhülmuharrirîn Üsküdarî. **"Gazeteci Burhan Felek"**. Doğ. 11 Mayıs 1889. *(Türk Dili ve Ed. Ans. 3/182)*

Esvâbcıbaşı Ahmed Bey'in oğlu için, Burhan Felek'in *Yaşadığımız Günler* adlı kitabında sayfa 20'ye bakınız.

Şair Nedim Sofası Civarı:

1057 (1647). Bali Çelebi. Hoca Bali Efendi'nin torunu olmalıdır. Biraz ileride dedesinin mescidi vardı. (Tunusbağı Mescidi bahsine bakınız.)

1129 (1716). Derviş Ahmed Dede.

1173 (1759). Halvetî şeyhi Ömer Efendi.

1200 (1785). Türkmen Kâtibi Hasan Efendi.

1227 (1812). Debbağzâde Mustafa Efendi.

1239 (1823). Çiçekci Ak Ali Ağa. Karşısında meşhur Çiçekçi Kahvesi bulunuyordu.

1255 (1839). Padişah nedimi Hoca Mustafa Haşmet Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/233)*

1320 (1902). Galata ve Üsküdar Mevlevîha-

neleri Başdedesi Ahmed Dede.

Hafız Mehmet Bey Sofası ve Civarı:

Cadde üzerinde ve Şeyhülmuharrirîn Burhan Felek Bey açık türbesinin sol tarafındadır. Etrafı demir parmaklıklı olup lâhdi değişik stilde yapılmıştır.

1344 Muharrem 13 (3 Ağustos 1925). Hafız Mehmet Bey. Meşhur nüktedan Bal Mahmut'un babasıdır. Şâhidesindeki kitâbe şudur:

Karîn-i evveli Sultan Aziz'in bunda medfûndur.
Karîn-i rahmet-i rahmân ola Hafız Mehemmed Bey
Budur Hakk'dan niyaz-ı zâiran, merkad-i pâki
Sarây-ı Adende mihmân ola Hafız Mehemmed Bey.
1344 Muharremü'l-harâm 13 Salı (3 Ağustos 1925).
1341 Ağustos 14.

Kitâbe, *Hakkı* imzalıdır ki, bu, İsmail Hakkı Altunbezer Bey'dir.

1988 Meşhur nüktedan **Bal Mahmut Bey**. Babası, Hafız Mehmet Bey'in kabrine gömülmüştür. Doğumu 1893.

1213 Cemaziyelevvel (Ekim 1798). İstanbul'da Valide Cami-i şerifi imamı merhum Gül Ahmed Efendizâde Ahmed Es'ad Efendi.

1243 (1827). Hüdâyî Aşçıbaşısı Mehmed Efendi'nin eşi Ayşe Hanım. Doğum sırasında vefat etmiştir.

1303 Safer 18 (Kasım 1885). Hazine-i Hassa-i şehriyarî kalemi mümeyyiz-i evveli Hafız Ali Atıf Efendi'nin eşi Şerife Ayşe Hanım.

1306 Şevval 8 (Haziran 1889). Şirket-i Hayriye baş mimarı ve Sahilbend arabalı vapurunun mimarı Mehmet Usta. Üst kısmı çiçek ve yaprak motifli şâhidesine Ta'lik hatla yazılmış kitabesi şudur:

Hüve'l-Bâkî
İlâhî sübât ü in'amını kıl lâ-hakka peyvend
Günah-ı bendegânı etme rû-yı cehline ilka
'Ussât-ı bendegânın olsa da şâyeste-i ta'zîb
Yine eyle ilâhî şânın şâyânını icrâ
Şirket-i Hayriyye ser-mimarı

Sahilbend Arabalı Vapuru'nun mimarı Mehmet Usta'nın şâhidesi.

Mehmed Usta'nın ruhi çün
Lillahi'l-Fatiha
Sene 1306 Şevval 8 (Haziran 1889)

1307 (1889). Mirliva Tevfik Bey.

1973 Neyzen Halil Can Bey. Doğumu 1905. Kabri duvardan biraz içeride olup etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. İhsaniye'de evinin bulunduğu sokağa ismi verilmiştir.

Meşhur neyzen Halil Can Bey'in kabri.

Ortayol Üzerinde ve Çıkış Yolu Karşısında Bulunan Şâhideler:

1172 (1758). Mirahur imamı eş-şeyh Mahmud Efendi.

1210 (1795). Reisü'l-küttâb ibni'l-Ebubekir Efendi'nin mühürdarı Latif Ağa'nın eşi olup genç yaşında vefat eden Şerife Hadice Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/346 Ratıb Ebubekir Efendi)*

Hafız Mehmet Bey Sofası Önü ve Arkası:

Tarih kısmı gömülü: Fesli. genç yaşında vefat eden Mektubî-i Sadr-ı Âli Sa'düddin Bey.

1183 (1769). Hüdâyî-i Hazreti..... El-hac Ahmet Efendizâde Molla Ali. Taşı sikkelidir.

1229 Şaban 15 (Ağustos 1813). Fesli. *"Ne tabîb kâr etdi bana ne buldum derdime derman"* Hafız Osman Efendi.

1276 Şevval 3 (24 Nisan 1860). Hazreti Hüdâyî Aşçıbaşısı merhum Mehmed Efendi'nin kızı Fatımatü'z-zehra Hanım.

1279 Cemaziyelâhir 29 (Aralık 1862). Arif-i billah Üsküdarî İbrahim Baba Efendi. Taşı sütun şeklindedir.

1289 (1872). Hazine-i Hassa-i Şahane Sergi Odası mümeyyiz-i evveli es-seyyid Hafız Ali Atıf Efendi. Doğ. 1236 (1820). Aynı şâhidenin en altına "Hafidi Nusret Mazhar 1333-1342" diye yazılmıştır.

1304 (1886). Salacak'ta Hacı Selim Ağa'nın torunu Muzika-i Hümayun'da hanende onbaşı Tevfik Bey'in oğlu Eyüp Nazmi Bey. Hacı Selim Ağa'nın Üsküdar'da kütüphanesi vardır. Tevfik Bey'in şâhidesi de 5. Ada'dadır.

1307 (1889). Fesli. Erkân-ı Harp miralayı ve Tarik-i Şazeliyye'den Tevfik Bey.

1308 (1890). *Kaimmakam-i erkân-ı harp Rıza bey / Duhteri Server Hanım manend-ay / Bir civan mahluka idi ki hayf / İtdi ondört yaşında çün vaz'-ı pay / Bir devasız derde düşdü bulmadı / derdine çare o zülfi mesk-i say / Gitdi dünyadan ve zindan oldu hep / Maderi başına bu zîba saray / Yedle yazdım fevtine tarih Şems / Eyledi Server Hanım Me'vayı cay.*

Kitabe yazarı Osman Şems Efendi'nin kabri 9. Ada'dadır.

1316 (1898). Hazine-i Hassa-i Şahane Sergi Odası mümeyyizi merhum Hafız Ali Atıf Efendi'nin oğlu ebniye-i seniyye cenâb-ı mülûkâneleri dairesi müdürü Ahmed Saib Efendi ve kızı.

1320 Receb 19 (Ekim 1902). Ebniye-i Seniyye Anbarı Müdürü Ahmet Saib Bey'in kızı ve maliye hülefasından Mehmet Faiz bey'in eşi Şerife Hadice Nezine Hanım.

Tunusbağı Caddesi'nin Sağ Köşesinde Gömülü Olanlar:

1165 (1752) Kâtibî sikkeli şâhidesi çok yüksek olup ayak taşı servi kabartmalıdır. Kızlarağası Beşir Ağa'nın hazinedarı iken 12 Temmuz 1752 tarihinde Gülhane Parkı kapısı önünde idam edilen Süleyman Ağa. Kitâbesi şudur:

Emr eyledi Hallâk-ı cihan Hazreti Yezdân
Takdîr-i ezel hükm-i kazâ oldu nümâyân
Ol Hazin-i Ağa-yı der-i dilir-i saâdet
Kim olmuşdu mesnedi ikbâlînde a'yân
Fi'l-hâl çürüdü vezni şamed ikbal
Anide Süleyman Ağa'yı eyledi pinhân
Sayyâd-ı kader şöyle şikâr eyledi nâgâh
Kim olmadı kabil ledad-tahlîs-i girîbân
Ez-dîde-i bekay çıkdı Sezâyî didi târîh
Göç kıldı sarây-ı ademe gitdi Süleymân
1165

(Şem'danizâde Tarihi, Haz. M. Aktepe 1/161, 164-165, 167, 169)

1165 Ramazan 17 (29 Temmuz 1752). Süleyman Ağa'nın sağ tarafında sütun şâhide. Onun kader arkadaşı. Nalbur Hattat Hasan Efendi. Kızlarağası Beşir Ağa'nın Kethüdası iken Bâb-ı Hümâyun'da idam edildi. (Sicill-i Osmânî, 1/153)

1189 Zilkade 28 (Ocak 1776). Harem-i Hümâyun'dan Taman Dizdârı Hacı Mehmed Ağa'nın kızı ve el-hac Mahmud Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

1198 (1783). Çelebîzâde Asım Efendi'nin kilercisi el-hac Osman Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/266 İsamil Asım Efendi)*

1242 (1826). Bostancılar Kethüdası Emin Ağa'nın kızı İncesulu Veli Ağa'nın eşi Hadice Hanım.

1252 (1836). Sadr-ı esbak Mustafa Reşid Paşa'nın şamdan ağası İncesulu el-hac Veli Ağa.

1333 (1914). Cidde komodor-ı esbakı Üsküdarî Mehmed Hüdâyî Efendi.

1958. *"Üsküdar Mûsikî Cemiyeti bânisi İstanbul Konservatuarı ve radyosu keman sanatkârı koro şefi bestekâr hoca"* **Emin Ongan.** Doğumu 1906.

Cadde Üzeri, Burhan Felek Açıktürbesi'nin Sağında Sofa:

1247 (1831). Nefis taşlar. Ceride baş kâtibi Süleyman Efendi'nin kızı Şerife Emine Hanım. Aynı tarih. Diğer kızı Ayşe Hanım.

1250 (1834). Mevkufat kisedarı Süleyman Efendi'nin kızı Fatma Zekiye Hanım.

1255 (1839). Mevkufat mümeyyizi el-hac Süleyman Efendi'nin eşi Şerife Abide Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/99 El-hac Süleyman Efendi)*

1289 (1872). Dîvân-ı Hümâyun kisedarı Mehmed Salih Efendi.

1319 (1901). Dîvân-ı Umûmiye-i Osmaniye Daire-i umûmiyesi direktörü Ali Rıza Bey'in annesi Fatma Nevres Hanım.

1322 (1904). Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Direktör Ali Rıza Bey.

Sofada daha 6 şâhide vardır. Fakat hepsi toprağa gömülmüştür.

Tunusbağı Caddesi'nden Karacaahmet Mezarlığı'nın görünüşü. *Servilerin çokluğu dikkat çekicidir.*

Turşucuzâde Sofası Sağındaki Sofalar:

Abdullah Şeref Efendi Sofası:

Tarih kısmı gömülü. Hazine-i Hümâyun Kethüdası Abdullah Şeref Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/139)*

1288 (1871). Hazîne-i Hümâyun-ı esbak Abdullah Şeref Efendi'nin kızı ve erkân-ı harp binbaşılarından Rıza Bey'in eşi Hadice Safinaz Hanım.

1300 (1882). Hazine-i Hümâyun kethüdası İbrahim Edhem Efendi'nin oğlu Ahmet Kemalettin Efendi. Doğ. 1280.

1314 (1896). Hazine-i Hümâyun kethüdası Abdullah Şeref Efendi'nin oğlu Halep vilâyeti dalihinde Kilis kazası Kaimmakamı Hasan Tevfik Bey.

1319 (1901). Esbak Hazine-i Hümâyun Kethüdası Abdullah Şeref Efendi'nin oğlu Hacı Şefik Bey'in eşi saraylı el-hace Fatma Cilvenaz Hanım.

1320 (1902). Kudema-yı Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Cezayir-i Bahr-i sefid vilâyeti defterdar-ı esbakı merhum Hacı Necib Bey'in oğlu cemiyet-i rüsûmiye azasından el-hac Mehmed Rıfat Bey'in kızı Fatma Aliye Hanım.

1322 (1904). Esbak Hazine-i Hümâyun Kethüdası Abdullah Şeref Efendi'nin oğlu el-hac Hüseyin Şefik Bey.

1326 (1908). Esbak Hazine-i Hümâyun Kethüdası İbrahim Edhem Efendi. Doğ. 1244 (1828)

Selim Ağa Sofası:

1253 (1837). Ahırkapı İshakpaşa Mahallesi sakinlerinden kapıağası yedekçisi Mısırlı Ali Ağa.

1256 (1840). Ahırkapı civarında Akbıyık Mahallesi sâkinlerinden seferli kethüdası yedekçisi Mehmed Selim Ağa'nın kızı Hadice Hanım.

1267 (1850). Yedekci Selim Ağa'nın eşi Hanife Hanım.

1273 (1856). Ahırkapı'da Akbıyık Mahallesi sakinlerinden seferli kethüdası Mehmed Selim Ağa.

1318 (1900). Seferli kethüdası Selim Ağa'nın kızı ve miralay Ali Bey'in eşi hace Emine Hanım.

Gazi Osman Paşa'nın Eşi Fatma Hanım Sofası:

Turşucuzâde Sofası yanında olup etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir.

1933-1352. Halîle-i Müdafi-i Plevne el-Gazi Osman Paşa, Fatıma. (Osman Paşa'nın eşi için bkz. *Bedi Şehsuvaroğlu, Göztepe, s. 132*)

Hoca Vildan Efendi Sofası:

1330 Şevval 30 (Ekim 1912). Rumîli güzel taş. Huzûr-ı Hümâyun mukarrirlerinden Hoca Vildan Efendi'nin kerimesi ve Yüzbaşı Hacı Cemal Bey'in eşi Emine Tayyibe Hanım.

1343 Zilhicce 13 (16 Temmuz 1924). Nefis ince yazı. Hoca Vildan Efendi. *(S. Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, 4-5/493)*

"Molla Vildan Faik el-afak"

1238 (1822). Sikkeli. *"Beraber gitdi hayfa Yazıcızâde Mehmed'le"*. Müderris Yazıcızâde Rizeli Mehemmed Hamid Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/257)*

1262 (1846). Kapı halifesi Hüseyin Efendi'nin eşi Tayyibe Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Dergâh-ı âlî yeniçeri ağası merhum el-hac Ömer Ağa'nın eşi el-hac Zeliha Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/592, öl. 1180 Dimitoka)*

8. Ada - B Bölümü:

7 Nolu Yer:

1166 Zilhicce (Ekim 1753). Güzel taş ve yazı.

Hadice Hanım.

1166 Zilhicce 27 (Ekim 1753). Eşsiz taş. Genç yaşında vefat eden Hafize Hanım.

1190 R. evvel 15 (Mayıs 1776). Nefis bir hat. Mekke-i Mükerreme kadısı Giridî el-hac Ahmed Efendi. Her üç taşın isimleri üzerinde aynı ayet ve du'a bulunmaktadır. Hadice Hanım. Ahmet Efendi'nin eşi, Hafize Hanım'da kızı olmalıdır. (Sicill-i Osmânî, 1/266)

* * *

1122 (1710). Hamzavî taşı. El-hac Abdi Çelebi.

1137 (1724). Hamzavî taş. Hacı İsmail Ağa.

1172 (1758). İslâmbol Ağası Mehmed Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/244)*

1241 (1825). Tıflizâde Mehmed Emin Efendi.

1252 (1836). Tıflizâde Derviş Ağa'nın oğlu darphane kapıçukadarı Ali Efendi.

Tıfli kelimesi şâhidelerde tazen 'Te' ve bazende 'Tı' ile yazılmıştır.

8 Nolu Yer Şeyhler Sofası:

1191 (1777). Sikkeli. Valide-i Atik Cami-i şerifi imam ve vaizi Hafız Ahmed Efendi.

1247 Şaban 17 (21 Ocak 1832). Sikkeli. Atik Valide Dergâh-ı şerîfi post-nişîni şeyh Mehmed Şükrü Efendi. Duvarın hemen arkasındadır.

1292 Şaban 15 (16 Eylül 1875). Sikkeli. Tarikat-i aliyye-i Halvetiyye meşayih-i kirâmından Atik Valide Sultan dergâh-ı şerîfi seccade-nişîn-i irşad eş-şeyh el-hac es-seyyid Mehmed Neş'et Efendi.

1296 (1878). Üsküdar'da Valide-i Atik Dergâh-ı şerifi post-nişîni eş-şeyh el-hac Mehmed Neş'et Efendi'nin eşi hace Fatma Hanım.

1309 Zilhicce (Haziran 1892). Sikkeli. Tarikat-i Aliyye-i Şabaniyye meşâyihinden Atik Valide Dergâh-ı şerifi post-nişîni hâdimü'l-fukara es-seyyid Hafız Mehmed Şerafeddin Efendi.

1328 (1910). Üsküdar'da Atik Valide dergâh-ı şerifi post-nişîni şeyh Mehmed Şerafeddin Efendi'nin kızı ve Bahriye zabitanından Yüzbaşı Mehmed Hikmet Efendi'nin eşi Fatma Hüsniye Hanım.

F ve İ Noktaları Arasında ve Mezarlık Duvarının Hemen Gerisinde veya 20 metre İçeride Gömülü Olanlar:

1305 (1887). Süleyman Paşa'nın kızı Cemal Bey'in Eşi Şeref Hanım.

1219 (1804). Sadrıazam çukadarı Arapgirli Mustafa Ağa.

1234 (1818). Kafesî destarlı. Yorganî el-hac Ali Ağazâde Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Çelebi Arif Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/269)*

1286 Receb 29 (Kasım 1869). Etrafı demir parmaklıklı. Tulcı Mutasarrıfı Süleyman Paşa. (Sicill-i Osmânî, 3/101) Kızı, 1288, Şadiye Hanım.

Huzur-ı Hümayun hocası meşhur Vildan Hoca.

Mimar ve Ebniye-i Hassa Müdürü Ali Rıza Bey'in 1253 (1837) tarihli şâhidesi.

1299 Safer 3 (Aralık 1881). Güzel hat. Tarikat-i aliyye bendegânından mutasarrıf Süleyman Paşa'nın eşi Adviye Rabia Hanım.

1253 (1837). Fesli. Sabıka Ebniye-i Hassa Müdürü el-hac Ali Rıza Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/565)*

Bunların arkasında

Tıflızâde Sofası:

Tığlızâdeler de denir.

1129 (1716). Büyük sikke küçük şâhideli. Sabıka Valide-i Atik Darü'ş-şifası'nda reisü'l-etıbba Mahmud Efendi.

1183 (1769). Tıflîzâde el-hac Ali Ağa'nın oğlu, şehiden vefat eden Mahmud Ağa.

1210 Şevval 29 (Mayıs 1796). Tıflîzâde el-hac Ali Ağa'nın kızı Fatma Hanım.

1217 (1802). Reisler kethüdası Tıflîzâde İsmail Ağa.

1235 Safer 29 (17 Aralık 1819). Bostancıbaşı el-hac Tığlızâde Üsküdarî Ömer Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/598)*

1260 (1884). Fesli. Rikâb-ı Hümâyun'dan mahrec Tığluzâde Mustafa Ağa'nın oğlu Mehmed Latif Bey.

1293 (1876). Fesli. Feshane-i Âmire Müdürü Abdülhamid Paşazâde Mehmet Tevfik Bey.

1309 (1891). Rüsûmat Emaneti Heyet-i Teftişiye riyâsetinden mütekâid el-hac İbrahim Edhem Efendi'nin eşi hace Münire Hanım. Kızı ve Osman Nuri Bey'in eşi Nesibe Hanım. 1337 (1918).

1318 (1900). II. Mahmut devrinde vezir odacıbaşısı Tığlızâde Latif Ağa'nın oğlu musikişinas Basri Bey. *(İnal, Hoş Sada, s. 102)*

Okmeydanı Şeyhi Ahmed Efendi Sofası:

Mezarlık duvarının hemen arkasındadır.

1237 (1821). Ok ve tirkeş kabartmalı kalın sütun şâhide, nefis hat. Kitâbesi şudur:

Ahmed Efendi şeyh idi Meydan-ı tîr'e bir zeman
Tefhîm-i sırr-ı fenn idüb çok diller iknâ eyledi
Binyüzcülük'de pür-kemal olmuş idi mânend-i sa'd
Ömrün feza-yı nâgihân hayfa ki, ifnâ eyledi
Hem farz-ı Hakk'da her zeman sâhib-kadem bir er idi
Hem sünnet-i Peygamber'i şartınca icrâ eyledi
Bu şeyh-i âlî himmeti Mahmûd Han-ı pür-hüner
Kendüye üstâd eyleyüb kadrin dü-bâlâ eyledi
Hürmet buyurdu şübhesiz ol Padişah-ı kadirdar
Seng-i mezârın zeyn idüb tekrar ihyâ eyledi
Menkutle yazdım anın tarihini Rıf'at oku
Hafız Efendi menzil-i a'lâyı Me'va eyledi
El-Fatiha 1237

(Sicill-i Osmânî, 2/99; Merâkıd, s. 82; M. Larus, 9/492 Okçu; Vakıflar Genel Md. Yay. Okmeydanı ve Okçuluk Tarihi; Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/20-21; S. Kani İrtem, Türk Kemankeşleri)

Ahmed Efendi kara sevdadan 1237 Ramazanında *pişto*v ile intihar etmiştir.

1244 (1828). Okmeydanı şeyhi Hafız Ahmed Efendi'nin eşi Zübeyde Hanım.

1246 (1830). Eşraf-ı kuzatdan Okmeydanı şeyhi Hafız Ahmed Efendi'nin kızı ve Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun kalemi ketebesinden es-seyyid İbrahim Nâbi Efendi'nin eşi Emine Hanım.

1262 (1845). Okmeydanı şeyhi Hafız Ahmed Efendi'nin damadı Dökmeci es-seyyid Mehmed Arif Ağa.

* * *

1263 Şevval 25 (Ekim 1847). Eâzım-ı meşâyih-i Halvetiyye'den Kutbü'l-ârifîn Gavsü'l-vâsılîn Nasuhî Efendi Hazretlerinin sülâle-i tahirelerinden Hafız İbrahim Raşid Efendi.

1145 (1732). Mahruse-i Edirne'de vaki İbrahim Paşa-yı Atik Cami-i şerifi mütevellisi Fatma Hanım.

Ser-bostanıyan-ı Hassa Tığlızâde Ömer Ağa'nın 1235 (1819) tarihli şâhidesi.

1149 (1736). Hamzavî taş. Ahmed Ağa. Yazı bu kadardır.

Tarih kısmı gömülü. Sultan Abdulhamid Han'ın ser tebdili Enderundan mahrec Lutfullah Ağa.

8. Ada'da Okçu ve Okmeydanı şeyhi Hafız Efendi.

1206 Safer 15 (Ekim 1791). Tunusbağı Caddesi'nin sağ köşesinden 215 adım ileride ve mezarlık duvarından 25 adım içeride kâtibî sikkeli şâhide, kitâbesi şudur:

Taşcı-başı sabıka namı Mehmed Pehlivan
Reis-i Mi'mar-ı Harem hizmetiyle oldu kâmrân
Hizmetin ancak Livechillah idüb ol bi'z-zât
İtdi cânın fahr-i âleme dergehin itdi mekân
Kabri bunda rûh anda bunda yokdur şüphesiz
İster isen anda bul var anda ol rûh-ı revân
El-merhûm el-mebrûr el-muhtâc ilâ rahmeti'r-Rahmani'r-Rahîm
Silâhşor-i hazreti şehriyarî
Pehlivan el-hac Mehmed Ağa en-Nakşibendî
Ruhiçün ve kaffe-i ehl-i iman ervah-ı şerifleriyçün
El-Fatiha.15 Safer 1206

Yanında kâtibî sikkeli:

1226 (1811)Taşçıbaşı Hacı Pehlivan Ağa'nın

Pehlivan, silahşor ve mimarbaşı meşhur Mehmet Ağa'nın 1206 tarihli şâhidesi.

8. Ada'da Üsküdar payeli Hattat Recepzâde Hasan Rüşdi Efendi.

biraderi Üsküdarî Taşcı Ali Ağa.

Sarayın taşcıbaşısı idi. *(Sicill-i Osmânî, 4/267; Merâkıd, s. 81)*

1280 (1863). Maliye Hazine-i celilesinde esham muhasebecisi Hüseyin Efendi'nin annesi Saide Hanım.

1194 gurre-i Şaban (Ağustos 1780). Derviş Paşa Hazretlerinin kapıcılar Kethüdası el-hac Mehmed Emin Efendi. (Sicill-i Osmânî, 2/333)

1305 Şevval 13 (Haziran 1888). Hazinedar-ı Hazreti Padişahîden ..... kalemi hulefasından Memduh Bey'in eşi Saraylı Zehra Hanım.

1298 (1880). Ahmed Raşid Ağa.

1228 Zilhicce 28 (Aralık 1813). Üsküdar payeli Erzurumî Hattat Recebzâde Hasan Rüşdi Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/383)*

1305 (1887). Aynı mermer üzerine yanyana iki şâhide kabartması, bir eşi dahi yoktur. Gülfem Hatun Mahalleli el-hac Ahmed Ağa ve 1313 (1895), eşi, Şakire Hanım.

* * *

1247 Muharrem 23 (Temmuz 1831). Hastahane müdürü Haşim Ahmed Satı Efendi'nin annesi Şerife Nefise Hanım.

1248 (1832). Hastalar Ağası'nın pederi Hasan Ağa.

1292 Receb 21 (Ağustos 1875). Güzel yazı, sikke kabartmalı, hastahane müdürü Haşim Ahmed Satı Efendi.

1295 Ramazan 17 (Eylül 1878). Tarikat-i aliyye-i Sa'diyye dervişlerinden es-seyyid Mehmed Abdülhalim Ağa.

* * *

1320 C. evvel 14 (Ağustos 1902). Hazine-i Celile-i maliye hulefasından Mehmet Emin Efendi. Kitâbenin altında *"Karacaahmet'de taşcı el-hac Mehmed Efendi ta-*

rafından yapılmıştır" diye bir yazı vardır. Böyle yazı olan diğer bir taş İstanbul mezarlıklarında yoktur.

Ayak taşında: "Edirne'den Muharrem'in PEDERİM adlı bir şiiri yazılıdır." *(Sicill-i Osmânî, 4/99 Muharrem)*

1276 Zilkade (Mayıs 1860). Fesli, İbrahim İbiş Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/188)*

1295 Ramazan 11 (Eylül 1878). Tarikat-i Aliyye-i Nakşibendiyye'den İsmail Rıza Efendi'nin eşi Fatma Fitnat Hanım.

* * *

Burası bir sofadır:

1223 (1808). Kâtibî sikkeli. Sakız Adası Muhassılı (kaimmakam) el-hac Halil Ağa.

1288 Şevval 25 (Ocak 1872). Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşıları'ndan Mehmed Emin Bey.

1293 Rebiyülevvel (Mart 1876). Kapıcıbaşı Emin Bey'in oğlu Mehmed Faik Efendi. Ayak taşı şahanedir.

Tarih kısmı gömülü. Şeyhülislâm-ı esbak Mehmed Efendi' nin kızı ve Şeyhülislâm-ı esbak Zeynelabidin Efendi'nin eşi hace Şerife Adile Hanım. Üzüm asması kabartmalı ayak taşı nefistir. *(Sicill-i Osmânî, 1/406 Hayatizâde Mehmed Efendi ve 2/433 Zeynelabidin Efendi Ak-Mahmudzâde)*

* * *

1171 (1757). Dergâh-ı âlî müteferrika gediklilerinden Zaza Hasan Ağa.

1290 gurre-i Zilhicce (20 Ocak 1874). Rafi'rayan mücahidin olan Mehmed Hamdi Paşa Devlet-i Aliyye'de Ferikli ünvanı i'lanı avanında bu mertebeyi ihraz ve nice gazada bezl-i vücud ederek ferik fi'l-Cennete vasfıyla kesb-i imtiyaz eylemişdir. *(Sicill-i Osmânî, 2/249)*

1193 (1779). Sultan Osman Aşçıbaşısı Uzun Ali Ağa.

1299 R. evvel 3 (Ocak 1882). Asakir-i şahane 5. Kolordu erkânından Ali Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/576)*

1244 (1828). Ser Bostaniyan-ı Hassa el-hac Hüseyin Ağa'nın eşi Naile Hanım. *(Si-*

8. Ada'da Nakşibendiyye'den İsmail Rıza Efendi'nin eşi Fatma Fitnat Hanım'ın eşsiz şâhidesi.

Şeyh Seyyid Mehmet Nazif Efendi'nin 1237 (1822) tarihli şâhidesi.

cill-i Osmânî, 2/221)

1329 C. âhir (Haziran 1911). Piramit şeklinde şâhide, çıpa ve simit kabartmalı. Kara Ali Paşa'nın kızı ve Ahmed Hıfzı Paşazâde Dr. Mustafa Bey'in eşi Fatma Hikmet Hanım. Doğ. 1297 (1879). Şâhide; "*Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti*" tarafından yaptırılmıştır.

1242 (1826). Bostaniyan-ı Hassa el-hac Hüseyin Ağa'nın yeğeni Haseki Mustafa Ağa.

1191 (1777). Haseki el-hac Ahmed Ağa.

1201 (1786). Haseki el-hac Mustafa Ağa.

1318 Muharrem 9 (9 Mayıs 1900). Hakkı Paşazâde Divan-ı Harb-ı mahsus müddei-yi umumi muavini Asakir-i şahane kaimmakamı Süleyman Asaf Bey.

1322 (1904). Selânik ve Alasonya İdare-i Askeriyyesi reisi Mirliva Hakkı Paşa'nın eşi hace Saide Atiyye Hanım.

1345 (1926). Kayseri'nin Tavlasun karyesi eşrafından Terbalizâde Mehmed Efendi'nin oğlu Niyazi Efendi. Doğ. 1314.

1249 Cemaziyelâhir 28 (Kasım 1833). Sinan Paşa mütevellisi Süleyman bey'in validesi Ümmügülsüm Hanım. Paşa'nın Üsküdar'da Camii vardır.

1212 (1797). Tatarağası Ali Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

1231 Rebiülevvel 12 (Şubat 1816). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Reşad Efendi. Kethüdası Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Mehmed Said Efendi.

1322 (1904). Üst mezarlık yoluna yakın bir yerde, Trablusgarb Valisi Hüseyin Hüsnü Bey.

1184 C. âhir 12 (Ekim 1770). Mekke-i Mükerreme kadısı es-seyyid Mehmed Ganim Efendi'nin oğlu Mehmed Es'ad Efendi. Eşinin kabri toprağa gömülü vaziyettedir. *(Sicill-i Osmânî, 3/618 Ganim Efendi)*

1181 Safer 28 (Haziran 1767). Edirne kadısı es-seyyid Mehmed Ganim Efendi'nin oğlu Mehmed Salih Efendi.

1211 (1796). Büyük mevlevî sikke. Tarikat-i Mevleviyye'den Hacı Dede denmekle meşhur Mehmed Dede.

1179 Muharrem 15 (Temmuz 1765). Çelebi Mehmed Paşa'nın torunu Afife Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/252 Mehmed Paşa Çelebi)*

1306 Şaban 11 (Nisan 1889). Sofular Dergâh-ı şerifi şeyhi kutbü'l-ârifîn şeyh Ömer Fuadî Hazretlerinin hulefâsından şeyh Hafız Mehmed Münib Efendi. Fuadî Efendi Ekmel Tekkesi şeyhi idi.

8. Ada - C Bölümü:

Tunusbağı Caddesi'ne Açılan Kapının Sol Tarafından Karacaahmet Camii'ne Doğru Yüründüğüne Göre Mezarlık Duvarının Hemen Arkasındaki Şâhideler:

1139 R. evvel 3 (Ekim 1726). Keteb-i kiler-i imâret-i cedid Mustafa Efendizâde Mehmed Efendi.

1160 (1747). Hamzavî taş. İskele kurbında

Cedid Valide Sultan Cami-i şerifinin bina kâtibi Mustafa Efendi.

1169 Safer 15 (Kasım 1755). Galata'da vaki valide Sultan Cami-i şerifi ruzname kâtibi Salih Efendi.

1191 (1777). Ayşe Sultan Hazretlerinin çırağı Şetâret Hatun.

1202 Zilkade 9 (Ağustos 1788). Yeğen Ali Paşa'nın mühürdarı Ahmed Ağa. *(Sicill-i Osmanî, 3/538 Ali Paşa)*

1229 C. âhir 15 (Haziran 1814). Sikkeli. Ayasofya-i Kebir şeyhi reisü'l-kurra Feyzullah Şükrü Efendi.

1233 (1817), Edirne Valisi el-hac Mustafa Paşa'nın Dîvân Efendisi Derviş Ali Efendi'nin kızı, Süleyman Efendi'nin eşi Hadice Revide Hanım.

1235 Rebiülevvel 5 (Aralık 1819). Gümrükcü Hasan Ağa'nın oğlu Tuğralızâde iskele Nazırı Ahmed Ağanın annesi 1226 (1811) Ümmühan Hatun.

1235 Safer. 29 (17 Aralık 1819). Ser Bostaniyan-ı Hassa Üsküdarî Tıflizâde es-seyyid el-hac Ömer Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/598)*

1235 (1819). Serlevha-i yemin Anadolu kapan-ı dakîk naibi Osmanzâde Ebubekir Efendi.

1237 Cemaziyelâhir 2 (Şubat 1822). Güzel hatlı şâhidesi yerdedir. *Hâzâ kabr-i şerif ve merkad-i münif kutbü'l-muvahhidîn gavsü'l-muhakkıkîn Üsküdarî eş-şeyh es-seyyid Mehmed Nazif Efendi*. Kitabe *Hattat* imzalıdır. (*Merâkıd, s. 67-68)*

1242 Za. (Mayıs 1827). Saray-ı Hümâyun hacesi ders-i âmm Etmekcizâde Hafız Ahmed Efendi.

Vak'a-yı Hayriye'de hizmeti görülmüştür. İstanbul Aksaray Ahmediye Meydanı'na bu fedakâr insanın ismi verilmiştir. *(Sicill-i Osmânî, 1/288; Tarih-i Cevdet, İçdal Neş. 12/213)*

1243 (1827). Emin Paşa Kethüdası hâcegândan el-hac Hüseyin Efendizâde Enderun-ı Hümâyun'da Hane-i Hassa'dan mahrec Muradiye mütevellisi Mehmed Sıdkı Efendi.

1247 Şevval 15 (Mart 1832). Sikkeli. Meşayihü'l kurra Hafız Ali el-Ankaravî.

1248 Cemaziyelâhir 13 (Kasım 1832). Dîvân-ı Hümâyun kalemi hulefasından Nasırzâde Mehmed Zeki Efendi.

1277 (1860). Ayasofya-i Kebir ders-i âmlarından ve müderrisîn-i kirâmdan Boyabadi Ebubekir Efendi.

1301 Safer 6 (Aralık 1883). Kudemâ-yı Asakir-i Şâhâne ferikânından Ahmed Sa'ib Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 1/305)*

1319 Zilkade 7 (Şubat 1902). Cadde üzeri. Şeyhü'l-ulema Ayaşlı el-hac Mustafa Tevfik Efendi.

1331 (1913). Askeriyeden İsmail Arif Paşa. Doğ. 1263 (1847).

1322 Şaban 3 (Ekim 1904). Rical-i Nakşiben-

Etmekçizâde Hafız Ahmet Efendi'nin 1242 tarihli şâhidesi.

Hollandalı sanatçı Zef Clement.

diyye'den sadat-ı sufiyyeden kutbü'l-ârifîn eş-şeyh Nazif Efendi'nin kızı şeyhü'l-kurra el-hac İbrahim Efendi'nin eşi Hadice Reşide Hanım.

1983 Haziran 28. Hollandalı sanatçı Zef Clement. Bu ismin hemen altına M. Sai dismi eklenmiştir. Onun altında Hollanda 21 Temmuz 1930 Hollanda doğumlu olduğu yazılıdır.

Asım Yakup Efendi Sofası:

Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiş büyük bir sofadır. İçinde sekiz şâhide vardır.

1280 Zilkade. 15 (Nisan 1864). Medine-i Münevvere kazası Kütahyavî Yakub Asım Efendi'nin eşi saraylı Remzi-nihal Hanım.

1301 (1883). Kitâbesi 14 mısradır. Rumeli payeli Yakub Asım Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/284)* (Kitâbesi için bkz. *İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 61*)

1305 (1887). Asım Yakub Efendi'nin kızı ve Mehmed Es'ad Bey'in eşi Kerime Saniye Hanım.

1309 Zilhicce 7 (Temmuz 1892). Asım Yakub Efendi'nin eşi Ayşe Hanım.

1316 (1898). Asım Yakub Efendi'nin oğlu Midilli divan-ı umumiye Nazırı İsmet Beyefendi.

* * *

Şair Asım Yakup Efendi'nin aile sofası.

1337 (1918). Hacı Hasan Kaşif Efendi'nin torunu Paris şehbender vekili Arif Paşazâde Sa'deddin Arif Bey.

1317 Zilkade (Mart 1900). Ecille-i Rical-i Devlet-i Aliyye'den olup hacda vefat eden Hasan Kaşif Efendi.

1285 (1868), Evkaf-ı Hümâyun hazain edibanından hace-i hazreti şehriyarî Hattat Tahir Efendi'nin torunu İsmail Remzi Efendi. *(İnal, Son Hattatlar, s. 421)*

1265 (1848). Müderrisîn-i kirâmdan Mustafa Efendi.

1169 (1755). Zakir Ali Efendi'nin kızı Hadice Hanım.

1279 Şaban 3 (Ocak 1863). Sabıka 2. Orduyu Hümâyun müşiri devletlu Reşid Paşa'nın mühürdarı Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan ve tarikat-i âlîyye-i Mevleviyye'den Refet Beyefendi'nin eşi Hadice Nergis Hanım. *Nemeka Rif'at* imzalı.

1314 Zilkade 2 (Nisan 1897). Hassa Müşiri Reşid Paşa'nın mühürdarı Mevleviyye'den Refet Bey. Her iki taş da muhteşemdir. *(Sicill-i Osmânî, 2/396 Reşid Paşa)*

1318 (1900). Beyoğlu Ağa Camii imamı faziletlu el-hac İbrahim Edhem Efendi. Eşi, 1312, Şerife Hanım.

1269 (1852). Atiyye Sultan kahvecibaşısı Halil Ağa'nın kızı, Enderun-ı Hümâyun Hırka-i Saadet'den mahrec İbrahim Edhem Efendi'nin eşi Şerife Hadice Hanım. İbrahim Edhem Efendi, 1262.

1254 (1838). Atiyye Sultan'ın kahvecibaşısı Halil Ağa.

1161 (1748). Sipahi Mustafa Ağa.

1166 (1752). Eşsiz taş ve uzun kitâbe. Musazâde Mustafa Büyük Ağa ve eşi.

1171 (1757). Kafesî destarlı. El-hac Musazâde Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/708 Musazâde)*

1321 (1903). Rumeli Beylerbeyi payeli Mustafa Ziya Paşa'nın eşi Ayşe Sıdıka Hanım.

E Kapısından Girildiğinde İleride Sol Köşeye Yakın Yerdeki Şâhideler:

1190 Rebiülevvel 11 (Nisan 1776). Sütun şâ-

Karacaahmet Mezarlığı İbrahimağa yolu.

hide güzel yazı. Bit pazarı kethüdası el-hac Mehmed Efendi. Yanında:

1183 Recep 5 (Kasım 1769). Kızı Fatma Hatun. Yanında:

1183 Recep 16 (Kasım 1769). Eşi Hadice Hatun. Yanında:

1183 Recep 17 (Kasım 1769). Kızı Afife Hatun. Tarihlere dikkat ediniz, bir aile faciası yaşanmış. Hepsinin yazıları nefis olup taşları vazo içinde meyve kabartmaları ile bezenmiştir.

1210 Rebiülevvel 12 (Eylül 1795). Kâtibî sikkeli. Silâhşoran-ı hazreti sadr-ı ali Hocapaşalı Mustafa Ağa.

1226 Rebiülevvel 25 (Nisan 1811). Babü's-saâde ağalarının çukadarı İbrahim Ağa.

1238 (1822). Silâhşoran-ı Hassa'dan Defterdarzâde İbn-i İbrahim.

1239 (1823). Mısırlı Hacı İbrahim Ağa'nın oğlu zaim el-hac Mehmet Nuri Ağa.

Tarih kısmı gömülü. Üsküdar'da Kulluk karşısında attar Hafız Mustafa Efendi'nin kızı Hafize Hatun.

1307 (1889). Hazine-i Hassa-i Şahane Servednarı İbrahim Bey'in oğlu Mehmed Memduh Bey ve İbrahim Bey'in eşi, 1305 (1887), Şerife Hadice Hanım.

8. Ada'da Prof. Ali Fuad Başgil Sofası.

Orta Yol Üzerinde:

1967. 4. 17. Ali Fuad Başgil. Doğ. 1893. Şâhidesi çok iri bir kayadır.

1191 Ramazan 13 (Ekim 1777). Kaptan-ı Derya Soğanyemez Paşa'nın Kethüdası Ahmed Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/326 Soğanyemez Mahmud Macid Paşa)*

1311 Ramazan (Mart 1894). Nâyî Neş'et Efendi. Taşında ney kabartması vardır.

1123 (1711). Hamzavî taş. Kitâbesi Şehri'nin. Hâce-i Dîvân Mahmud Efendi.

1926 Bayezid mutasarrıfı Ahmed Nedim Bey.

1322 Receb 7 (Eylül 1904). Arayol üzeri, etrafı parmaklıklı lâhit. Mısır kadısı sudûr-ı azamdan Bereketzâde Abdullah Cemaleddin Efendi'nin oğlu Hasan Hüseyin Bey.

1192 Muharrem (Ocak 1778). Yeğen Ali Paşa'nın yeğeni fukara-yı Gülşeniye'den el-hac Süleyman Ağa.

1319 Ramazan (Aralık 1901). Hassa Ordu-yu Hümâyun 1. Liva kumandanı İbrahim Edhem Paşa'nın oğlu Besim Bey.

1221 Şevval 25 (Ocak 1807). Tarik-i Sa'diyye hulefasından el-hac Hasan Efendi

1176 (1762). Giridî Mustafa Beşe'nin oğlu molla İbrahim.

1317 R. evvel 3 (Temmuz 1899). Rumeli Beylerbeyi payeli Enveri Paşa.

1322 Şaban 30 (9 Kasım 1904). Yerde. Nakşibendiyye'den eâzım-ı sâdâtdan Nafiz Efendi Hazretleri'nin eşi Hadice Reşide Hanım. Yevm-i salı.

1279 Şaban 15 (Şubat 1863). Haydar hamamcısı hacı Said Ağa'nın eşi Hadice Hanım.

Basmacılar Sofası:

Tunusbağı Caddesi üzerindedir.

1035 (1625). Çavuşzâde Mehmed Çelebi.

1227 (1812). Basmacı Ali Usta'nın kızı Şerife Nefise Hanım.

1229 (1814). Basmacı Hacı Mehmed Ağa'nın eşi Saide Hanım.

1231 Recep 2 (Mayıs 1816). Nefis taş. El-hac Ali Ağa'nın eşi Şerife Mümine Hatun.

1232 (1816). İsmail Mir'in eşi Naime Hanım.

1271 (1854). Ayazma'da Basmahaneler kethüdası Ahmed Efendi'nin damadı Hasan Ağa.

1283 (1866). Kapan-ı dakik tüccarlarından el-hac İsmail Rıfat Efendi'nin oğlu nizamiye yüklemesinden el-hac Süleyman Canib Efendi

1284 Zilkade (Şubat 1867). Tuğralı eşsiz taş. Ayazma basmahanesi kethüdası hacı Ahmed Kâmil Efendi'nin oğlu Ali Rıza Bey.

1231 Safer. 15 (Ocak 1816). Tuğralı ve kâtibî sikkeli muhteşem taş. Basmacı el-hac Ali Ağa. Uzun kitâbesi,

Hazreti Fahr-i Cihan'ın merkad-i pâkin bu zât
Kast idüb itdi ziyaret oldu bu ihsân ana
diye başlamaktadır. Tarih mısraı şudur:
Olsun el-hac Ali Usta'ya hemân Cennet mekân

* * *

1234 (1818). Şükûfecibaşı el-hac Ahmed Efendi'nin kızı Şerife Naile Hanım.

1310 (1892). Mülga Defterhane-i Hâkanî Nezareti meclisi azası iken Hüdavendigâr Vilâyeti arazi müfettişi olan Cemil Bey.

1310 (1892). Meclis-i Maarif azasından saâdetlu Aziz Beyefendi 'nin kızı İkbal Hanım.

1326 Mayıs (1910). Yusuf Ziya Paşa'nın oğlu tabib Salih Sami Bey.

Kaptan-ı Derya Soğanyemez Paşa'nın kethüdası Ahmet Ağa.

8. Ada, Basmacılar Sofası'nda muhteşem şâhideler.

8. Ada -D Bölümü:

Arayol ile Karacaahmet Camii Arası:

1193 Şaban 10 (Ağustos 1779). Cami arkası. Tabib-i Gülşenî el-hac Lutfullah Dede. (*Tıp Tarihi Araş. İstanbul 1989, s. 120)*

1237 (1821) Eşsiz zerrinbaş. Hâne-i Hassa ağalarından Hanzâde Ahmed Bey. Sokollu Mehmed Paşa ailesindendir.

1924 Kefelizâde Beyoğlu Hakkı Efendi.

1935 Sürmene eşrafından Kefelizâde Hafız Ahmed Efendi'nin eşi Hatun Hanım. Ayrıca sofada dört şâhide daha vardır.

Şekerci Cemil Efendi Ailesi Sofası:

Etrafı set duvarlı yüksek bir sofadır.

1928 K. evvel 16. Şekerci Cemil Efendi'nin eşi Fatma Nazîre Hanım bint-i Tahsin. Şâhidesi piramid şeklindedir. *(İnal, Hoş Sada, s. 130 Ûdî Cemil Efendi)*

1321 Ramazan 8 (Kasım 1903). Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane muallimi Mirliva Dr. Mehmed Fahri Bey'in eşi ve Edhem Efendi'nin kızı şehiden vefat eden Emine Fahriye Hanım.

1315 (1897). Maliye Hazine-i celilesi Mektubî kalemi hulefasından Edhem Efendi'nin kızı Fatma Hanım.

1316 Şevval 19 (Mart 1899). Sultan Abdülhamid Han-ı evvel Hazretlerinin imaret-i âmiresi aşçıbaşı el-hac Ebubekir Sıdkı Ağa'nın zevcesi Fatıma Kezban Hanım

1326 K. sâni 18 (1910). Hamidiye imareti aşçıbaşısı el-hac Bekir Ağa. Oğlu, 1322, Mehmed Tevfik Efendi.

* * *

1192 (1778). Sivaslı Selman Paşazâde Mir-i miran-ı kiramdan Alaeddin Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/54)*

1184 (1770). Büyük molla sarıklı. Ulemadan Yenişehir Fener kazası Tokadî Abbas Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/293)*

1142 (1729). Zağarcıbaşı hacı Ömer Ağa'nın oğlu Süleyman Efendi.

8. Ada'da Bestekâr Şekerci Cemil Bey ve Hamidiye imareti aşçıbaşısı Bekir Efendi Sofası.

1152 (1739). Zağarcıbaşı hacı Ömer Ağa'nın eşi ve Ahmed Ağa'nın annesi Rukiye Hatun.

1176 (1762). Kadirî taçlı. İbn-i İbrahim Efendi İbnü'ş-şeyh Yahya Efendi.

1212 (1797). Sadrazam İzzet Mehmed Paşa'nın seccadecibaşısı hacı Mehmed Ağa.

1291 (1874). Demir parmaklıklı hazîre. Mirliva Gazi Sülün Bey. Hakkında bazı menkibeler söylenir. Yanında eşinin taşı vardır.

Nihal Atsız Sofası ve Civarı:

Cami mihrabı tarafındadır.

1975 Nihal Atsız. Doğ. 1905. *(S. Öner, Nihal Atsız)*

1221 (1806). Tuğra kabartmalı şâhide. Sultan Abdülhamid Han Başkadını (Ruhsat Hadice Kadın)ın kethüdası es-seyyid Hafız İbrahim Efendi'nin eşi Hadice Hatun. Hafız İbrahim Efendi ile oğlu Mehmed Fahrüddin Efendi şâhidelerinin tarih kısımları toprağa gömülüdür.

1260 Cemaziyelâhir 22 (Temmuz 1844). Sadr-ı Rumeli reisü'l-ulema Arabzâde Sa'dullah Efendi'nin necl-i kiramından Mekke-i Mükerreme kazası Zeki Efendi'nin eşi Hatmanzâde Şemseddin Bey'in kızı Emine Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/428-29)*

1261 Muharrem 9 (Ocak 1845). Halil Hamid Paşazâde torunu müderrisînden Şefik Bey'in eşi Fatma Hanım.

Cami Mihrabı ile Trafo Merkezi Arası:

1160 Safer 6 (17 Şubat 1747). Kadirî sikkeli. Yahya Efendizâde Ahmed Efendi.

1184 (1770). El-hac Şeyh İbrahim Efendi'nin oğlu Mehmed Emin Efendi.

1179 (1765). Kapıağası müezzini İsmail Efendi.

Ünlü Türk milliyetçisi Nihal Atsız Beyefendi'nin kabri.

1283 R. evvel (Temmuz 1866). Ahmed Fethi Paşa'nın kapıçukedarı Osman Ağa'nın kızı Hadice Hesna Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Büyük sikkeli. Eşraf-ı kuzattan Hocapaşalı Kassam Kâtibi Mehmed Ataullah Efendi.

1241 (1825). Tuğra kabartmalı ve kâtibî sikkeli. Balaban İskelesinde keresteci elhac Hasan Ağazâde Mehmed Hamid Efendi.

1219 (1804). Mezarcılar Kethüdası Hafız Hasan Efendi.

1213 (1798). Büyük sikkeli. Celvetî meşayihinden Şeyh Osman Efendi.

1239 (1823). Kâtibî sikkeli. Üsküdar Ustası Aşık Ahmed Ağa'nın damadı hünkâr hamlacılığından mahrec Hüseyin Ağa.

1227 (1812). Parmaklık içinde, *"Yalnız Mehmed Baba"*nın hemşiresizâdesi Rukiyye Hatun.

Trafo Arkası ve Sol Tarafı:

1222 (1807). Esma Sultan Hazretlerinin çıraklarından Abdülaziz Efendi'nin annesi Zeliha Hatun.

1287 (1870). Silistre Kumandanı Şehid-i Sa'id Musa Hulusi Paşa'nın eşi Hadice Hanımefendi. (Sicill-i Osmânî, 4/526)

Ali Paşa'nın 1298 (1881) tarihli şâhidesi.

Silistre Kalesi muhafızı Musa Hulusi Paşa'nın kızı Şerife Fatma Hanım'ın tarihsiz şâhidesi.

1012 (1603). Uzun şiir. Osman Bey İbn-i Ahmed.

1246 (1830). Devletlu Ahmed Paşa'nın reisi Mustafa Kapudan.

1272 (1885). Atik Valide Sultan Cami-i Şerifi müdürü el-hac Arif Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

1164 (1750). Hamzavî taş. Darü's-saâde Ağası matbahı ustalarından el-hac Ahmed Ağa.

1041 (1631). Köşeye yakın bir yerde ve mezarlık duvarından 7-8 adım içeride muhteşem lâhit. Tamamına yakın toprağa gömülmüş olup ayak taşı yok olmuştur. Poligonal baş taşı üzerinde *Besmele* ve 1041 tarihi görülmektedir. Bunun altında *"Merhum ve mağfur Hace Mikail Bin Mahmud Şirvânî ruhiçün Fatiha"* yazısı vardır. Dört rakamı ayınlı yazılmıştır. Lâhit daha ileride ve köşede iken tramvay hattının yapılması sırasında buraya nakledilmiştir. *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 11 / 224)*

1100 (1688). Lütfullah Efendi.

1112 (1700). Şeyh Efendizâde Mustafa Efendi.

Yolun Dönemeci ve Duvar Arkası:

1298 Safer 25 (Ocak 1881). Fesli. Kitâbesi çok uzundur. Ferikandan Ali Paşa. Hattı, Mısrîzâde imzalıdır. Kahraman bir paşamızdı. *(Sicill-i Osmânî, 3/576)*

1209 (1794). Musahib-i hazreti şehriyârî Cüce Mehmed Ağazâde Hüseyin.

1204 (1789). Kesriyelizâde Ebubekir Efendi'nin oğlu müderrisîn-i kiramdan Ahmed Said Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/182)*

1237 Şevval 17 (Haziran 1822). Şemsipaşa Cami-i şerifi hatibi tarikat-i Nakşibendiyye ricalinden Mehmed Semerkandî (k.s.) sülâlesinden Mehmed Emin Efendi.

1262 (1845). Müşir el-hac Halil Kâmili Pa-

şa'nın haremağası Ahmed Ferid Ağa.

1947 Etrafı demir parmaklıklı, caddeden 20 adım içeride. Rıfaî meşayihinden Mahmud Fehmi Efendi Hazretleri. Doğ. 1872.

Tarih kısmı gömülü. Bektâşî taçlı. Eş-şeyh el-hac Hoşgüvar Ahmed Baba. Oğlu,

1302 Ramazan 27 (Temmuz 1885). Ecille-i rical-i devletten İzmit mutasarrıfı Abdullah Feyzi Bey.

Rakam yok. Ahmet Fethi Paşa sofası sağı. Duvar üstü. Tophane-i Âmire Reisi iken Silistre Kal'ası muhasarasında şehiden irtihal-i dar-ı beka eden müteveffa Musa Hulusi Paşa'nın kerimesi ve Yaver-i Harp Hazreti Seraskeri Yüzbaşı Sami Bey'in halilesi Şerife Fatıma Zehra Hanım.

1300 (1882). Abdullah Feyzi Bey'in oğlu, Toptaşı Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriye 3. sene şakirdânından olup 15 yaşında vefat eden Mehmed Tevfik Bey.

Ahmet Fethi Paşa Açıktürbesi'nin Sağ İlerisinde ve Caddeden 20 Adım İçeride:

Tarih kısmı gömülü. Yenişehirli Ratıb Ahmed Paşa hafidesi el-hac Mehmed Emin Efendi'nin kızı Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Şam Kapı kethüdasızâde-i Mehmed Asım Bey'in eşi.....

Mezarlığın Orta Yerinde, Yüksek Durak Mehmet Paşa Sofası:

1184 Receb 11 (Kasım 1770). Kâtibî sikkeli. Hekimoğlu Ali Paşa'nın silâhdarı Dergâh-ı Âlî gediklilerinden el-hac Mehmed Ağa.

1235 (1819). Kapudan-ı derya Durak Mehmed Paşa'nın yeğeni merhum Abdülkerim Bey'in oğlu olup 11 yaşında vefat eden Mehmed Esad Bey. *(Sicill-i Osmânî, 3/253; Danişmend, Kronoloji, 4/577)*

123 (1817). Durak Paşazâde yeğeni Abdülkerim Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/356-357)*

1291 Zilkade 10 (Aralık 1874). Mısrî Ali imzalı güzel yazı. Mevlevî sikke kabartmalı. Tarikat-i Nakşibendî-i Halidî müntesibanından Durak Mehmed Paşa'nın yeğeni Abdülkerim Beyzâde Mustafa Kâmil Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/70)*

1293 Zilkade 29 (Aralık 1876). Mevlevî sikke kabartmalı şâhide. Tarikat-i aliyye-i Mevleviyye fukarasından Şeyhülislâm Sa'düddin Efendi'nin damadı ve Meclis-i Kebir-i Maarif azasından Kâmil Beyzâde Mehmed Rüşdi Bey. *(Sicill-i Osmânî, 2/386)*

1300 Gurre-i C. evvel (Mart 1883). Lâhit. Mevlevî sikke kabartmalı. Şeyhülislâm Sa'düddin Efendi'nin hafidesi ve Mısırlızâde Şekib Bey'in eşi Mevleviyye'den Şerife Namıka Hanım bint-i Mehmed Rüşdi.

Sicill-i Osmânî, yazarı Mehmed Süreyya Bey, bu aileye mensuptur. Kendisi, 1327 (1909) tarihinde vefat etmiştir. Kabri, bu mezarlıktadır. Fakat yaptığım ısrarlı araştırmaya rağmen, bu büyük yazarın taşına raslâmadım. *(Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 628)*

1322 Temmuz (1906). Kudema-yı ricâl-i devletden Telgraf Nezareti'nin en eski memurlarından ve meclis idare azasından Abdülhalim Bey. Kabri sofa haricindedir.

Sebil ve çeşme sahibi Sa'deddin Efendi ahfadı sofasında 1293 ve 1300 tarihli şâhideler.

8. Ada'da, Duvardibi'nde Defterdar-ı Şıkk-ı evvel Hasan Efendi'nin 1206 (1791) tarihli şâhidesi.

Durak Paşa Sofası Solu:

1184 Muharrem (Mayıs 1770). *"Kuş gibi giden Emine Tutu"*. Uzun şiir. Yazının altına oğlu Mehmed'in küçük kabir taşının kabartması yapılmıştır. Ender taşlardan biridir. Yanında:

1181 (1767). Mehmed Ağa.

İç Yol Üzeri, Etrafı Kesmetaş Çevrili Büyük Sofa:

1234 (1818). Büyük molla sarıklı. Gurrei- Cemaziyelevvel. *"Allah Subhane"*. Nur-ı Osmaniye hatibi el-hac Hafız Hüseyin Efendi ve kızı, Toptaşı Hastahanesi kaimmakamı Mehmed Beyefendi'nin annesi Fatma Hanım. Tarih kısmı gömülüdür.

1327 Ramazan 7 (Eylül 1909). Abdülhamid Han Hazretlerinin sertabibi Miralay Mehmed Bey'in oğlu rüsumat anbarı müdürü Hüseyin Hüsnü Bey.

Ahmet Fethi Paşa Açıktürbesi Sağı, Parmaklık İçinde:

1209 (1794). Baş Muhasebe kâtiplerinden, Mansure Deftercisi es-seyyid Ali Rıza Efendi'nin eşi Fatıma Hanım.

Defterdar Hasan Efendi Sofası:

1206 Cim. 6 (Şubat 1796). Kafesî destarlı. Defterdar-ı Şıkk-ı Evvel ve Kethüda-yı Sadr-i Âlî Hasan Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/161)*

1211 N. 10 (Mart 1797). Hasan Efendi'nin sağında, Sabık Defterdar Hasan Efendi'nin eşi Emine Hanım.

Her ikisinin ayak taşlarına uzun servi ağacı kabartması yapılmıştır.

1211 (1796). Defterdar Hasan Efendi'nin cariyesi çukadar Süleyman Ağa'nın eşi Cemile Kadın. Kitabesi:

Gençken göçdü cihandan böyle bir haki halime
Dilerim kabrin pürnur eyliye Rabbü'l-kerim
Ermeyüb muradına eyledi azm-i beka
Defterdar Hasan Efendi cariyelerinden Çukedar Süleyman Ağa'nın ehli Cemile Kadın.

Hazîrenin etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Hasan Efendi için Bostancıbaşı Defteri bahsine bakınız.

Hasan Efendi sofası etrafında Küçükayasofya Camii imam ve hatiplerine ait şâhideler vardır.

Ahmet Fethi Paşa Açıktürbesi ile Su Terazisi Arası:

1218 L. 8 (Ocak 1804). Müezzin-i şehriyarî es-seyyid el-hac Hamdi Efendi.

1163 (1750). Çaşnigirbaşı Mehmed Ağa.

1182 (1768). Kâtibî sikkeli. Rizeli Ömer Ağa.

1309 (1891). Fesli. Üsküdar Sultantepesi'nde sakin Ferik Hacı Ömer Paşa'nın damadı binbaşı hacı Mustafa Efendi.

1314 (1897). Parmaklık içinde. Mirliva Meh-

med Reşid Paşa'nın eşi Ayşe Hanım.

1257 gurre-i Cemaziyelâhir (Temmuz 1841). Sikkeli. Kutbü'l-ârifîn Aziz Mahmud Hüdâyî (k.s.) Hazretlerinin hankâh-ı âlîleri hatibi ve Acıbadem Tekkesi şeyhi eş-şeyh es-seyyid el-hac Hafız Mehmed Emin Efendi.

1198 Safer 24 (Ocak 1784). Sermüezzin-i şehriyarî es-seyyid Salih Efendi.

1183 (1769). Beşir Ağa.

1309 (1891). Üsküdar Sultantepe'de sakin ferik Hacı Ömer Paşa'nın damadı binbaşı hacı Mustafa Efendi'nin azatgerdesi Şerafeddin Ağa.

1331 (1913). Üsküdar tulumba müdürü hacı Ahmed Ağa'nın oğlu Bahriye kolağası Hüseyin.

1303 (1885). Üsküdar Paşakapısı tulumbacıbaşısı el-hac Ahmed Bey.

1192 Receb 12 (Ağustos. 1778). Lâhit. Kâtib-i Dîvân-ı vüzera-yı azam Ali Efendi'nin oğlu Hafız-ı Kur'an Şehid Hasan Hamid Efendi.

1197 (1783). Kafesî sikke. Dîvân-ı Hümâyun hâcegânından Aziz Ali Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/468) "Menba'-ı fazl-ı hakikat şevk-i Hakk'a âşina"* idi.

1207 (1792). İbrahim Paşa kethüdası el-hac Mehmed Efendi.

1217 Rebiyülevvel 21 (Temmuz 1802). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Sipahiler ağası Sakızlı Mehmed Ağa. Oğlu, 1227, Mehmed Zülfikar Ağa.

1226 (1811). Sakızlı Mehmed Ağa'nın hazinedarı Hasan Ağa.

1093 (1682). Tam köşede. Hamzavî taş. Muslihüddin bin Ağazâde İbrahim Ağa.

1244 Şaban (Şubat 1829). Rikâb-ı Hümâyun kaimmekamı el-hac Mustafa Paşa'nın yeğeni Hüseyin Efendi'nin oğlu Muhtar Beyefendi.

Tarih kısmı gömülü. Rikâb-ı Hümâyun kaimmekamı Mustafa Paşa'nın eşi saraylı elhace Rana Hanım. Ve Mustafa Paşa utekasından Hasan Ağa.

1228 (1813). Büyük molla sarıklı. Uzun kitâbe. El-hac Kaimmekam Mustafa Paşa'nın kardeşi *"Menba'-ı fazl-ı ulum hafız Ömer Efendi."*

1246 R. evvel 18 (Eylül 1830). Mustafa Paşa'nın yeğeni Hüseyin Bey'in eşi Fatma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/463-464)*

1228 (1813). Tatar-ı Sadr-ı âlî Ahmed Ağa'nın oğlu İsmail.

1226 (1811). Esirci Hüseyin Ağa.

1296 (1878). Hocapaşa kurbinde Karaki Hasan Çelebi Mahallesi Ahalisi'nden Mustafa Şükrü Efendi'nin babası Yakub Paşa kethüdası el-hac Mehmed Reşid Efendi.

1228 (1813). Halil Paşa mühürdarı Silâhşoran-ı Hassa'dan Emin Ağa.

1089 (1678). Havva Hanım.

1272 (1855). Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den ve vüzera-yı azam kapı kethüdası Mehmed Nesim Efendi ve oğlu. *(Sicill-i Osmânî, 4/552)*

1322 Şaban 12 (Ekim 1904). Cadde üzeri. Dîvân-ı Hümâyun kalemi hulefasından Soğukçeşme Askeri Rüşdiyesi'nin tesisinden hatime-i hayatına kadar imla muallimliğinde bulunup bir çok talebe yetiştiren Kemal Bey.

1136 (1732). Osman Paşazâde Mehmed Bey.

1223 Receb 15 (Eylül 1808). Hasekibaşı Ahmed Efendizâde Hassa Hasekilerinden Sun'ullah Paşa.

1248 (1832). Gazi Sinan Paşa mütevellisi Sadık Bey'in oğlu İbrahim Bey.

Caddeden Biraz İç Tarafta:

1274 Şevval 27 (Haziran 1858). Dîvân-ı Hümâyun hâcegânından Haremeyn Müdürü Mehmed Emin Efendi.

Bab-ı âli baskınında şehit olan Kıbrıslızâde Süleyman Tevfik Bey'in şâhidesi.

1231 (1815). Hasekibaşı Mısrî Mehmed Emin Ağa'nın eşi Ayşe.

1067 (1656). Lâhit. Kallâvîli. Mirahur Ahmed Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 1/218)*

1913 Biraz geride Piramit şâhide. Bâb-ı âlî vak'asında vazife başında şehid olan Kıbrıslızâde Süleyman Tevfik Bey bin Mustafa Bedreddin Paşa. Doğ. 1296. *(İnal, Son Sadrazamlar, s. 1411)*

Şehid Tevfik Bey'in kabri civarında:

1034 (1624). Han Süleymaniyeli Mahmud Ağa.

1068 Ramazan 15 (Haziran 1658). Osman Çelebi.

1040 (1630). Dört köşe şâhide. Mirahur Ahmed Paşa lâhdi ile Hüseyin Paşa lâhdi arasında, fakat biraz arkada. *"Hafız Paşa Sultanı'nın kapuağası Abbas Ağa"*. Hafız Paşa'nın Sultanı, I. Ahmet'in kızı Ayşe Sultan'dır. *(Sicill-i Osmânî, 1/49)*

Yanında:

1247 (1831). Dört dilim taçlı. Tarikat-i Nakşibendiyye'den eş-şeyh el-hac Mustafa Efendi.

1262 (1845). Salih Paşa'nın tatarağası Lâlelili Mustafa Ağa.

1268 Cemaziyelevvel 5 (Şubat 1852). Dergâh-ı âlî gediklilerinden Kötekoğlu Mehmed Emin Ağa'nın eşi saraylı Sitemkâr Kadın.

1267 Ramazan 12 (Temmuz 1851). Hasekibaşı Mehmed Emin Efendi'nin kızı Şerife Ayşe Hanım.

1111 (1699). Küçük Ayasofya Camii imam-ı evveli Hafızü'l-kurra es-seyyid Kadri Efendi.

Tarih kısmı gömülü. Sikkeli. Küçük Ayasofya imamı Hafız Çelebi el-hac Mustafa Efendi.

1287 (1870). *"Evvela şah-ı Nakşibendi'den inabet alub / Çok zamanlar O Sultan'a gulam oldu / Ya'ni Yusuf Efendi'nin çaker-i bendesi / Hidmeti makbule geçüb şad-gam oldu / Kaygusuz Baba'ya hem bende olmuş idi / Ömrü oldukca fukaraya hüddam oldu / Kuburi kâtibi Hacı İbrahim.*

1127 (1715). Yerde, Abdülbaki Efendi.

Cadde Üzerinde Etrafı Demir Parmaklıklı Büyük Sofa:

1050 (1640). Kallavîli lâhit. Ağa Hüseyin Paşa.

Geçdi bu menzil-i fânîden idüb azm-i beka
Emr-i Mevlâ ile ağa-yı saray-ı Paşa
Bu du'a fevtine tarih olur ol merhumun
Sahn-ı Cennet'de ide rûhu Hüseyin'in Me'va
Sene 1050

1327 Mart (1911). Yemen'de şehid olan mitralyöz mülâzım-ı sânisi Kemal Paşazâde Ahmed Fazıl Bey.

1218 (1803). Büyük molla sarıklı. Hamidiye Medresesi hacesi ulemadan Sarây-ı Hümâyun kilâri İbrahim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/145)*

Arabacı Baba Sofası:

Caddeden 35-40 adım içeride ve 1050 tarihli Hüseyin Paşa lâhdinin arkasındadır.

1240 (1824). Sultanahmed Arabacıbaşısızâde el-hac Mehmed Arif Ağa'nın oğlu Şükrü Mustafa Efendi.

1240 (1824). Sultanahmed'de Arabacıbaşızâde el-hac Mehmed Arif Ağa'nın eşi Şekûhî Fatıma Hanım.

1240 (1824). Arabacıbaşısı Mehmed Arif Ağa'nın kızı Hacer Hanım.

1241 Rebiyülevvel 7 (20 Ekim 1825). Kâtibî sikkelidir.

Rûhunu teslim-i Hakk itdi Hacı Ahmed Ağa
Cennete itsün anı idhal ol Rabbü'l-ehad
Göçdü şimdi Hacı Ahmed kabri nur olsun meded
Ser-arabacıyan-ı Hâssa merhûm ve mağfûr
el-hac Ahmed Ağa ruhuna Fatiha.

1279 (1862). Gazi Sultan Ahmed Han Hazretlerinin Ser arabacısı el-hac Arif Baba'nın ruhu için el-Fatiha / 1279.

Sultanahmet'te Düğümlü Baba Tekkesi'nin kurucusudur. Dikdörtgen prizması şeklindeki şâhidesi kefeki taşından olup iki parçadır.

1286 Zilkade 17 (18 Şubat 1870). Şâhidesi sikkeli olup kadın şâhidesine benzeyen ayak taşı vardır. Kitâbesi şudur:

Nakşibendiyye tarikatinden idi ol bu zât kim
Hayli demler post-nişînlik eyledi halk-ı azîm
Sâlikâne rûh-ı hakkı gösterüb telkin ile
Oldu hem behinü'l-meşâyih-i sâhib-i irşâd fehîm
Semt-i hanîfden gelince "İrcî" emri hemân
Göz yumub itdi itâ'at emr-i Hüda'yı alîm
Gülşen-i bâğ-ı cinânda râh olsun gül gibi
Esmesün bâd-ı hazân hiç görmesün renc ü elîm
Çün kalem şakk oldu Şakir düşdü târîh fevtine
İtdi Muhyiddin Efendi meskenin dâr-ı na'îm.

Sultanahmedli Şeyh Hacı Arif Baba merhumun mahdumu
Muhyiddin Efendi ruhiçün Fatiha. 17 Zilkade 1286

1292 Zilhicce 3 (31 Aralık 1875). Sikkeli şâhide. Tarikat-i Aliyye-i Rıfa'iyye meşayihinden Arabacıbaşı el-hace Arif Ağazâde merhum ve mağfur es-seyyid eş-şeyh el-hac Mehemmed Ragıb Efendi ve sair ehl-i iman-ı tevhidin ervah-ı tayyibeleri çün el-Fatiha. 3 Zilhicce 1292

Tarih kısmı gömülü. Mevlevî sikkeli. Tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyye'den Güzelhisarî el-hac Salih Dedeefendi.

Arabacı Baba Sofası önünde, şeyh Hafız İhsan Ungay Aile Sofası vardır. Şâhide yoktur.

Arayol Üzerinde Küçük Şâhide:

1012 (1603). Handan Sultan tayesi Amine Hatun.

Cadde Tarafı, Ağa Hüseyin Paşa Lâhdi Önü:

Tarih kısmı gömülü. Sultan Selim Han kapıağası Küçük Osman Ağa ve oğlu.

1227 Ramazan 8 (Eylül 1812). Sinan Paşazâde Mehmed Sadık Bey'in eşi Esma Hanım.

Bâb-ı âli baskınında şehit olan Kıbrıslı Tevfik Bey. *Parmaklıklı kabir kendisine ait olup piramit şeklindeki şâhidesi kasten yana atılmıştır.*

1189 (1775). Kâtibî sikkeli. Kâtib-i kethüdayı dergâh-ı hümâyun tuğrakeş Mehmed Emin Efendi. 25 Muharrem. *(Sicill-i Osmânî, 1/410)*

1190 (1776). Divan-ı Hümâyun kâtiplerinden Mehmed Ataullah Efendi.

1161 (1748). Hamzavî taş. Ali Paşa kethüdası İbrahim Ağa.

1200 (1785). Cidde valisi silâhdar İbrahim Paşa kethüdası Mustafa Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

1206 (1791). Müderrisîn-i kirâmdan Ömer Efendi'nin eşi Hadice Kadın.

1204 (1789). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Sadr-ı Esbak Yusuf Paşa Kethüdası el-hac Mustafa Efendi'nin eşi Zeliha Kadın.

1210 (1795). Mehter Ağası Seyyid Mustafa.

1055 (1645). Kallâvîli lâhit. *"Merhum Fatih-i Hanya el-gazi hazreti / Silâhdar Yusuf Paşa'nın ruhuna Fatiha." (Sicill-i Osmânî, 4/656)*

Girit Hanya fatihi Silahtar Yusuf Paşa'nın lâhdi.

1192 (1778). Kâtibî sikkeli. Kaptanpaşa Kethüdası el-hac İbrahim Ağazâde Ahmed Beyoğlu hulefa-yı mektubî-i sadr-ı âlî İbrahim Beyefendi. 10 Şaban.

1143 (1730). Hamzavî taş. Hammamcızâde Yusuf Paşazâde Ahmed Bey'in eşi Rukiye Kadın.

Bâb-ı âlî Baskını sırasında şehid olan Kıbrıslı Tevfik Bey. Parmaklıklı kabir kendisine ait olup piramit şeklinde şâhidesi kasten yana atılmıştır.

1192 Cemaziyelevvel 22 (Haziran 1778). Ahmed bey'in kızı Sa'ide Hanım.

1236 Rebiülevvel 23 (Aralık 1820). Kâtibî sikkeli. İzmirli Kâtibzâdeler'den el-hac Ali Efendi. *(M. Aktepe, İzmir'e Ait Bazı Kitâbeler. Tarih Der. Sayı: 19/57)*

Hanya Fatihi Yusuf Paşa Lâhdinin Arkası:

1223 Muharrem 26 (Mart 1808). Sadr-ı esbak Mehmed Paşa biraderi Serbevvâbîn-i dergâh-ı âlî Hüseyin Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/509-510 Melek Mehmed Paşa)*

1029 (1619). Çok değişik hamzavî taş. Tavil (Uzun) Ahmed Paşa.

1259 (1843). Beşiktaş'ta kitapçı hamamcısı el-hac Mahmud Ağa.

1288 Muharrem 15 (Nisan 1871). Şevketlu Abdülaziz Efendimiz'in cariyelerinden Fikret Kalfa.

1057 (1647). Sütun şâhide. Marmaralı merhum ve mağfur Bali Çelebi ruhi çün Fatiha Fî şehr-i cemaziyelâhir sene 1057.

1216 (1801). Beşiktaş'ta Kitapçılar hamamcısı Mehmed Ruşen Efendi.

1132 (1719). Güzel görünüşlü değişik bir taş. Hattı nefistir. Uzun kitâbesinde yalnız adı yazılmıştır: Ahmed Bey.

Hanya fatihi Yusuf Paşa'nın oğludur. Kitâbesi 10 mısra olup;

Rûh-ı Ahmed'in yüz otuz iki sâlinde göçüb
Vasıl oldu bâğ-ı Adn içre Makam-ı Ekber'e

diye başlamaktadır.

1152 (1739). Marmaralı Hacı Ahmed'in kızı Nimetullah Hanım.

1288 (1871). Bayezid'de kağıtcı esnafından Hocapaşalı el-hac Mustafa Ağa.

1275 (1858). Tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyye'den eş-şeyh es-seyyid el-hac İsmail Aşkî Efendi.

Cadde Üzeri ve Yusuf Paşa Lâhdi Solu:

1153 gurre-i Cemaziyelâhir (24 Ağustos 1740). Yusuf Paşazâde Ahmed Bey'in kızı Ayşe Hanım. Hanya Fatihi Yusuf Paşa'nın Ahmed Bey adlı bir oğlu vardır. Yukarıda yazılan 1132 tarihli şâhide bu Ahmed Bey'e ait olmalıdır. Ahmed Bey'in kızı da bu Ayşe Hanım'dır. *(Sicill-i Osmânî, 4/656 Yusuf Paşa)* 1143 ve 1192 tarihli şâhidelere bakınız. *(Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 890)* Salacak'ta sahilsarayları vardı.

1161 (1748). Ali Paşa kethüdası İbrahim Ağa.

1156 (1743). Kafesî destarlı. Zekeriyya Efendi'nin 11 kitâbeli büyük, demir parmaklıklı sofası önündedir. Maliye Tezkirecisi Münif Mustafa Efendi. İran'a elçi olarak gitmiştir. *(Sicill-i Osmânî, 4/519; F. R. Unat, Osmanlı Sefirleri, s. 84; Şem'danizâde Tarihi, 1/243)*

1163 (1749). Kâtibî. Hâlâ kapudan Şehsuvarzâde el-hac Mustafa Paşa'nın kethüdası el-hac İbrahim Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/438 Mustafa Paşa)*

1190 (1776) Demir parmaklıklı İbrahim Edhem Efendi Sofası sağı ve bitişik. Divan-ı Hümayun kâtiplerinden Seyyid Mehmed Atâullah Efendi. Bunun arkasında;

1227 N. 8 (15 Eylül 1812) Sinan Paşazâde Mehmed Sadık Bey'in eşi Esma Hanım. 1239 tarihli şâhideye bakınız.

1195 Ra. 25 (20 Mart 1781). Silâhdar-ı hazreti şehriyarî şehsuvarzâde Derviş Seyyid Mehmed Beyefendi'nin eşi Nefise Hanım.

Hanya Fatihi Yusuf Paşa'nın oğlu Ahmet Bey'in 1132 tarihli şâhidesi.

1238 Z. 5 (13 Ağustos 1823). Kafesî destarlı şâhide. Sabıka kethüda-yı sadr-ı âlî Abdullah Birri Efendi'nin damadı eâzım-ı ricâl-i devlet-i Aliyye'den İsmetlu Beyhan Sultan Kethüdası Mehmed Sadık Efendi. *(Sicill-i Osmânî,3/193-194 Sadık Mehmed Efendi)*.

Abdullah Birri Efendi, 1212 Şabanında (Ocak 1798) vefat etti. Kabri Eyüp'te Kaşgârî yolundadır. Âlim, fazıl, akrarına faik, şair, çok doğru ve devletine sadık bir zat idi. Meşhur Hacı İbrahim Efendi'nin kız kardeşi ile evlenmiş olup Lâleli'de mektebi ve evkafı ve ayrıca "Mevridü'l-Ukud" (Varılacak Yol/akid) namında bir eseri mevcuttur. *(S. N. Ergun, Türk Şâirleri, 2/72; Türk Dili ve Ed. Ans. 1/449; M. N. Haskan, Eyüp Sultan Tarihi, s. 293; Resmî Ahmed Efendi, Halifetü'r-Rüesa Zeyli, Sicill-i Osmânî, 3/391 Abdullah Birri Efendi)*

1238'de vefat eden Kethüdayı Sadr-ı Âli Abdullah Birrî Efendi'nin damadı Mehmed Sadık Efendi'nin kafesî destarlı şâhidesi.

1204 (1789). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Sadr-ı esbak Yusuf Paşa'nın Kethüdası el-hac Mustafa Efendi'nin eşi Zeliha Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 4/667 Koca Yusuf Paşa)*

1230 Zilhicce 3 (Kasım 1815). Dergâh-ı âlî Yeniçeri Efendisi Mehmed Sadık Efendi'nin kızı ve Hâcegândan Mehmed Ragıb Efendi'nin eşi Şerife Fatma Hanım.

1232 (1816). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Tayfun Efendi'nin kızı Adile Hanım.

1260 (1844). Humbarahane-i Âmire Nazırı Mehmed Sadık Efendi'nin eşi Zeyneb Kadın.

1317 Şaban (Aralık 1899). Tabib-i hazik İbrahim Halil Bey

İbrahim Edhem Efendi Sofası:

Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiş olup cadde üzerindedir.

1277 Receb 18 (30 Ocak 1861). Eâzım-ı ricâl-i Devlet-i Aliyye'den olup uzun müddet Kethüda Bey Kâtibi ve iki def'a İhtisab Nezareti ve Surre-i Hümâyun Emaneti ve Maliye Meclisi azalığı memuriyetlerinde bulunup vaki olan istifası üzere esna-yı infisalinde vefat eden İbrahim Edhem Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/163)*

1316 (1898). İbrahim Edhem Efendi'nin kızı ve Divan-ı Muhasebet azası Mehmed Tahir Efendi'nin eşi Emine Zekiye Hanım.

1322 (1904). Divan-ı Muhasebat azası Mehmed Tahir Efendi'nin kızı ve Rüsumat hulefasından Mahmud Naci Bey'in annesi Şerife Ayşe Hanım.

1277 tarihinde vefat eden İbrahim Ethem Efendi'nin aile sofası.

1327 (1909). Rüsumat Hulefasından Mahmud Naci Bey.

1330 (1911). Karantina Sıhhiyesi azası Nuri Paşa'nın kızı Fatma Münire Hanım.

Bu sofanın arkasında bir sütun şâhide üzerindeki kitâbeler şunlardır:

1050 (1640). Hacı Mustafa'nın karındaşı oğlu Hacı Yusuf.

1096 (1684). Fatıma Hatun.

1101 (1689). Ümmühan Hatun.

Hüseyin Ağa Paşa Sofası:

1334 Mart 31 (1917). 7. Ordu 2. Kolordu 26. fırka kumandanı iken Harbi Umumî'de Filistin Cephesi'nde şehiden vefat eden Piyade kaimmakamı Kemal Paşa'nın damadı Nuri Paşazâde Saib Bey.

1337 R.âhir 29 (Şubat 1919). Mülga 5. Orduyu Hümâyun'u Haleb nizamiye 3. fırka kumandanlığından emekli Ahmed Kemal Paşa.

Hanya Fatihi Yusuf Paşa Lâhdi Yanı:

İbrahim Ethem Efendi'nin şâhidesi. *Lâhdi dağılmış haldedir.*

1164 (1750). Veznedar Mehmet Ağa'nın zevcesi Hüsniye Hatun.

1141 (1728). Mihraplı şâhide. Veznedarbaşı Ahmet Ağa'nın hemşiresi Aişe Hatun.

Veznedar ailesine ait şâhideler.

Ressam ve musikişinas Müfide Hanım'ın şâhidesi.

1215 (1800). Büyük molla sarıklı. Mevali-i azamdan muvakkit-i fudalâ-yı dehrden faziletlu Üsküdar kazası İskilibî Ahmed Safiyüddin Efendi.

1172 (1758). Sabık Şam ve Halep kapıkethüdası Mustafa Ağa.

1296 (1878). Mısır Çarşısı tüccarlarından Salih Efendi. Karun kadar zengindi.

Müfide Hanım'ın 'Osmanlı Ressamlar Cemiyeti' azası olduğunu belirten kitabesi. *Mezarlık duvarına konmuştur.*

1239 Cemaziyelâhir 13 (Şubat 1824). Çal âyânı el-hac Mehmed Emin Efendi'nin kızı Çallı Tahir Ağa'nın eşi Esma Hanım.

1284 gurre-i Rebiyülevvel. (Temmuz 1867). Erkân-ı harp livası saâdetlu Ömer Naili Paşa'nın eşi ve esirci Kara Hasan Ağa'nın kızı nevcivan iken vefat eden Fatımatü'z-Zehra Hanım.

1330 (1912). Cadde üzeri olup etrafı demir parmaklıklıdır. Şâhidesi fırça-palet kabartmalıdır. "Kitâbet-i resm ve musiki fenlerinde sahib-i kemal iken 19 yaşında vefat eden İnas-ı İdadiye ve İnas-ı Numune-i Rüşdiye muallimesi Kadri Bey'in kızı Müfide Hanım. İlk kadın ressamımız idi. Mezarlık duvarında:

"*Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Azası*"

diye yazılmıştır.

Ressam Pertev Boyar Bey, *Türk Ressamları* adlı eserinde diyor ki:

Bayan Müfide Kadri, Çamlıcalıdır. Babası Kadri Bey olup on yaşında iken resme merak etmiştir. Meşhur Ressam Osman Hamdi Bey'den ders almıştır. Bu çok hassas bayan, resim yapmadığı zaman müzik ile meşgul olurdu. Ud, keman ve mükemmel piyano çalardı. 1909'da Beyoğlu'nda "Soçiyata Operaya" Cemiyeti salonunda tertip olunan beşinci sergide üç yağlı boya ve bir pastel levha teşhir etmiştir.

Müfide Hanım, Dersaadet İnas İdadisi resim ve musiki muallimi iken hastalanmış ve 1912'de pek genç olduğu halde vefat etmiştir. Müfide "Ravza-i Mutahhara" isimli bir tablosunu Saray'a hediye etmiştir. Diğer bir tablosu Münih'te bir sergide teşhir edilmiş ve bir adet madalya almıştır. Ayrıca Rauf Yekta Bey (1871-1935) merhumun oğlunun bir portresini yapmış ve vefatından iki sene evvel Rauf Yekta Bey'e vermiştir. Vefatından sonra bütün eserleri (40 kadar) babası tarafından 1328 (1913)'te Sultanahmet Bahçesi'nde evvelce mevcut olan Belediye'ye ait binada sergi halinde

teşhir edilmiş ve derhal pek çoğu satılmıştır.

Halide Edip Adıvar da O'nun Nişantaşı'nda doğduğunu ve annesini çok küçük yaşta kaybettiği için halası tarafından büyütüldüğünü yazıyor. Halide Edip "*Son Eseri*" adlı kitabını ona ithaf etmiştir. Kendisinin çok sevdiği bir arkadaşı idi.

Kadri Bey'in konağı İstanbul'da Divanyolu'nda Cevri Kalfa Mektebi'nin bitişiğinde idi. Bugün yerinde meşhur Sultanahmet Köftecisi vardır. Şehremaneti mümeyyizlerinden olan Kadri Bey, burada kârgir ve alafıranga bir konak yaptırmıştı.

Kadri Beyin aynı zamanda, Altunizâde İsmail Paşa'nın vekil-i umumîsi olduğu söylenir. Kibarlığı ve nezaketi ile tam bir İstanbul Efendisi idi. *(Süheyl Ünver, Kahvehanelerimiz ve Eşyası, s. 32; P. Boyar, Türk Ressamları, s. 217; Malik Aksel, Sanat ve Folklör, 277-297)*

İsmail Dümbüllü Sofası:

1973 Kasım 5. **İsmail Hakkı Dümbüllü.** Doğ. 1899

1927 Prof. Dr. Celal Muhtar Özden. Doğ. 1865.

Tarih kısmı kırık, fesli. Tophane-i Âmire Harbiye Dairesi azası olup Mekke-i Mükerreme'de vefat eden Mirliva İsmail Esad Paşa.

1322 (1904). Nafia Muhasebecisi ve Ömer Avni Efendi'nin oğlu Mehmed Mahir Bey.

1287 (1870). Ağnam ruznamecisi Ömer Avni Efendi.

1293 Receb 28 (Ağustos 1876). Tarikat-i aliyye muhibbanından Maliye hazine hulefasından Baba Efendi diye anılan Ahmed Agâh Efendi. Eşi, 1307, Şerife Hadice Hanım.

1266 (1849). Çok güzel ve çok ince yazı. Harf yüksekliği 6 milimetre genişliği ise 3 milimetredir. İstanbul mezarlıklarında bir eşi yoktur. Kırkık el-hac Ali.

1950 Arayol üzeri, demir parmaklık çevrili. Tahir Ağa Dergâh-ı şerifi şeyhi Behcet Efendi'nin oğlu Feyzullah Efendi. Doğ. 1306 (1888).

Arayolun Sağ Köşesi:

1045 (1635). Ümmühan Kadın.

1184 (1770). Kafesî destarlı. Ayasofya-i Kebir kâtibi İbrahim Efendi.

1186 (1772). Saliha Sultan'ın baltacısı Hafız Salih Efendi.

1213 Safer 7 (Temmuz 1798). Silâhdar Emin Paşa kethüdası el-hac Hüseyin Efendi'nin eşi Emine Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/413 Emin Paşa)*

1213 Rebiyülâhir 2 (Eylül 1798). Valide Sultan cariyesi Peyker Kalfa.

1216 (1801). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan Silâhdar Emin Paşa kethüdası

Meşhur tulûat sanatkârı Üsküdarlı İsmail Hakkı Dümbüllü'nün şâhidesi.

el-hac Hüseyin Efendi'nin oğlu Mustafa Efendi.

1236 R. âhir (Ocak 1821). Fesli. Babü's-saâdetü'l-aliyye ağası Mustafa Ağa. (*Sicill-i Osmânî, 4/466)*. Kabri, Hüseyin Ağa Paşa lâhdi önündedir.

1237 Muharrem 21 (Ekim 1821). Arayol üzeri. Enderun-ı Hümâyun Hane-i Seferli Ağaları'ndan Babü's-saâde Ağası yedekcisi olup genç yaşında vefat eden Eyyüb Ağazâde Hasan Hüseyin Ağa.

1260 (1844). Sadr-ı esbak Hüsrev Paşa'nın bendesi Mustafa Reşid Efendi'nin eşi Fatma Hanım.

1293 (1876). Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Baş Kâtibi Mehmed Muhtar Efendi'nin eşi Emine Hanım.

1304 (1886). Hasan Tahsin Paşa'nın torunu Ahmet Âgâh Efendi'nin oğlu Hazine-i maliye Masarifat İdaresi Umumiyesi Hâcet Bey'in eşi Hatice Fethiye Hanım.

1308 (1890). Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Baş Kâtibi Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye azası Mehmed Muhtar Efendi.

1311 (1893). Meclis-i vâlâ mazbata odası hulefâsından İsmail İlhami Efendi.

1311 (1893). Hazîre-i Enderun-ı Hümâyun başkâtibi İbrahim Edhem Bey'in kızı ve hazine-i müşarünileyhin ser gulamı Rıza Bey'in eşi Şerife Emine Hanım.

1317 (1899). Edhem Beyin torunu ve Mir-i müşarünileyhin damadı haftani-i hazine-i Hümâyun Rıza Bey'in kızı Şerife Ayşe Nedime Hanım.

1318 Zilhicce 18 (Nisan 1901). Kayseri Redif Livası Hacı Ali Beyzâde Mehmed Zeki Paşa.

1322 (1904). Şehzadebaşı Camii müezzini ve Gazi İbrahim Paşa türbedarı Sinoblu Ali Galib Efendi.

1322 (1904). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Hazine-i Enderun-ı Hümâyun Kethüdası Edhem Bey'in eşi ve Rıza Bey'in kayın validesi Ayşe Nazîre Hanım.

1933. 11. 5. Üsküdar Mevlevîhanesi Dede şeyhi Ahmet Arif.

1976 Necmeddin Okyay. Doğumu 1883. Mürekkepçilik, âhârcılık, okçuluk, gülcülük, eski tarz mücellitlik ve hattatlık ustası, hezarfen. Kabri takriben D Bölümü'nün ortasındadır. *(U. Derman, Türk Sanatında Ebru)*

Tarih kısımları gömülü olanlar:

Büyük kafesî destarlı, Silâhdar Emin Paşa kethüdası Hüseyin Efendi ve kızı.

Haremeynü'ş-şerifeyn evkaf-ı celilesi müdürü el-hac Mehmed Arif Efendi.

Fethi Ahmet Paşa Ailesi Hazîresi:

Duvardibi mevkiinde, Nuhkuyusu Caddesi'nin sol köşesine yakın bir yerde ve Ayşe Hatun Çeşmesi'nin yanında olup set üzerindedir. Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Burada gömülü olanlar şunlardır:

1178 (1764). İzdin Voyvodası kapı çukadarı Uzun Mehmed Ağa'nın kayın validesi Esma Hatun.

1181 Şaban 15 (Aralık 1767). Saray-ı Cedid Ağası Tosyavî Mehmed Ağa.

1186 Cemaziyelevvel 14 (Ağustos 1772). Enderun-ı Galata'da iken vefat eden Rodosî Mehmed Ağa. Fethi Paşa'nın büyük babası.Ender tuğralıdır.

1206 (1791). Rodosî Ahmed Ağa'nın kızı Emine Hanım.

1209 Recep 3 (24 Ocak 1795). Rodosî Mehmed Ağa'nın annesi Rodosî Ayşe Hatun bint-i Hasan Ağa. Yandaki çeşme ve namazgâhın sahibesidir.

1209 (1794). Rodosîzâde İpşir Hüseyin Bey.

1210 Recep 17 (27 Ocak 1796). Mehmed Halid Efendi.

1214 Zilhicce 7 (Mayıs 1800). Hüseyin Ağa'nın eşi Hadice Hanım.

1215 (1800). Rodosî Hacı Ahmed Ağa. Yalnız fesli baş şâhidesi mevcuttur. Kitâbesi şudur:

Yine bir zat-ı pak mesken-i zebani / Ecel azm itdürüb me'vaya anı / Ayâl-ı evlâdlara hasret itdi nihânî / İdüb tevhid ile izfaf şehid / Rodosî Hacı Ahmed Ağa'nın rûh-ı revanı / Olub çün "zaikatü'l-mevt"e mazhar / Ki Cennet'dir şimdi anın mekânı / Oku bir Fatiha ihlas ile gel / Cinanda Kevsere kandırsun anı / Ruhuna Fatiha -1215.

Sicill-i Osmânî, 1 / 276'da şu bilgi vardır: Pederi Rodosî Mehmed Ağa'dır. Enderun-ı Hümâyun'a girmiş rikâbdar-ı şehriyârî olmuştur. 1204 Muharreminin sekizinde (30 Eylül 1789) emekli edildi. Sonra Hicâz Haftan Ağası oldu. 1215'de döndü ve vefat etti. Fethi Paşa'nın babasıdır.

Bu taş sonradan dikilmiş olmalıdır. Fes'in 1247 (1832) tarihinde İstanbul ve diğer şehirlerde bir fermanla giyildiği düşünülürse bunun doğruluğu anlaşılır.

1223 Safer 23 (Nisan 1808). Rodosî Ahmed Ağa'nın kadınlarından İzzeti Zeliha Kadın.

1227 (1812). Rodosî el-hac Ahmed Ağa'nın genç yaşında vefat eden oğlu Hasan Bey.

1235 Rebiyülâhir 15 (Ocak 1820). El-hac Ahmed Ağa'nın baş eşi Hadice Nimetullah Hatun.

1253 (1837). Rodosî el-hac Ahmed Ağa'nın kerîmezâdesi 15 yaşında vefat eden Hüseyin Hüsnü Bey.

1254 (1838). Rodosî Hafız el-hac Ahmed Ağa'nın kızı Ayşe Hanım.

1267 (1850). Lâhit. Tophane-i âmire müşiri Fethi Paşa'nın oğlu Mühendishane-i Berri-yi Şahane Mirlivalarından Mehmed Besim Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 2/18)*

1271 Şevval 15 (Temmuz 1855). Lâhit. Tophane-i Âmire Müşiri devletlu atufetlu Fethi Paşa'nın annesi Rodosî el-hac Hafız Ahmed Ağa'nın halilesi Saliha Kadın.

Tophane Müşiri Ahmet Fethi Paşa Sofası.

1285 (1868). Ahmed Fethi Paşa hafidi Tersane-i Âmire mirlivası Said Paşa'nın oğlu Ahmed Rauf Bey. D. 1282.

1288 (1871). Fethi Paşa'nın torunu Mustafa Bayezid Bey.

1289 Receb 27 (Eylül 1872). Fethi Paşa'nın biraderi Mehmed Şadi Bey. Kitâbesi Mısrîzâde imzalıdır.

1289 (1872). Lâhit ve çok kısa kitâbe. Misli Cihan Hanım.

1298 Şaban 7 (Temmuz 1881). Tophane-i Âmire müşiri Fethi Ahmed Paşa Hazretlerinin haremi ve Damad-ı şehriyarî Celalüddin Paşa Hazretlerinin annesi Ayşe Şemsinur Hanım.

Celalüddin Paşa, *Cemile Sultan*'ın eşidir. 1885 Mayısında, Sultan Aziz'in öldürülmesine yardım ettiği gerekçesiyle Taif Kalesi'nde boğularak öldürüldü.

Duvardibi'nde Ayşe Kadın Çeşmesi arkasındaki namazgâhta Cemile Sultan'ın oğlu Besim Beyefendi'nin şâhidesi.

1299 (1881). Damad-ı şehriyarî Devletlu Mahmud Celalüddin Paşa'nın torunu Nurullah Bey.

1327 (1909). Fethi Paşa'nın kızı ve Said Paşa'nın eşi Emine Güzide Hanım. Doğumu 1265 (1848).

Said Paşa, değerli bir vezirimiz olup 1313 Şabanında (Ocak 1896) vefat etti. Kabri, kayın pederinin yakınında, Sultan II. Mahmut Türbesi hazîresindedir. *(Sicill-i Osmânî, 4/858-59)*

1939 Kanunisâni, Müşir Fethi Ahmed Paşa'nın torunu Müşir Said Paşa'nın kızı ve Hüseyin Remzi Paşa'nın eşi Ayşe Mediha Hanım.

Fethi Ahmet Paşa Ailesine Mensup Olup da Hazîre Dışında Gömülü Olanlar:

1279 (1862). Etrafı demir parmaklıklı lâhit. Çeşmenin hemen arkasındadır. İsmetlu Cemile Sultan Hazretlerinin mahdum-ı âlîleri Mehmed Besim Beyefendi.

Cemile Sultan, Muhmud Celalüddin Paşa ile 1858'de evlendirilmiştir.

1283 (1866). Tophane-i Âmire Müşiri Fethi Paşa'nın cariyelerinden Cinan Kalfa.

1291 (1874). Vükela-yı Saltanat-ı Seniyye'den Fethi Paşa'nın mirahuru el-hac Osman Ağa.

1299 Rebiyülevvel 14 (Şubat 1882). Damad-ı hazreti şehriyarî devletlu atufetlu Mahmud Celalüddin Paşa Hazretlerinin cariyelerinden Lalifer Kalfa.

1301 (1883). Devletlu ismetlu Cemile Sultan Hazretlerinin daire-i devletlerinden Mehpare Hanım.

Fethi Paşa'nın Kuzguncuk'taki muhteşem yalısında vefat eden ve onun varislerinden olan Şevket Mocan'ın kabri de buradadır. Vefat tarihi yazılmamıştır.

Rodosî Ahmed Ağa, Karacaahmet Camiinin

ikinci bânisidir.

8. Ada - E Bölümü:

Tunusbağı'ndan Çiçekçi'ye giderken, sağ taraftaki metruk mezarlık, 1972 tarihinde açılan bir ara yol ile ikiye ayrılmıştır.

1086 (1675). Lâhit. şâhidesi mihraplıdır. Kitâbe siliktir: ..... zümresinde, kethüdayı Sadr-ı Halil'in Süleyman Ağa.

1099 (1687). Caddeden içeride ve arka duvara yakın bir yerdedir. Sadrıazam Siyavuş Paşa. Kitâbesi şudur:

Sadr-ı a'zam o şeca'at eser rûz-ı gaza
Merd-i meydân-ı şehâdetini taleb-pervâ
Gülzâr eylerdi dest-i..... giryân olarak
Düşmen-i dinle çokdan mehleke buldu rehâ
Akibet anı itdiler şehid erbâb-ı fesâd
Sadr-ı Firdevs ide makâmın Cennet'de Mevlâ
Nâmını halk-ı cihân rahmetle yad eyler
Zulmü hayf eylediler anı işra ama
Yazdı şânında anın kilk-i kıssa bir tarih
Ehl-i bezm-i şehid Hacı Siyavuş Paşa
1099

(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s. 410; Ayvansarayî, Vefeyât, s. 49-50; Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/68, 229; Sicill-i Osmânî, 3/117)

1100 R. evvel (1688). Kırık, rakam yanlış olabilir. Emir-i muhterem Yusuf Bey ibn-i Mustafa Paşa.

1113 (1701). El-hac Mehmed Ağa.

1117 (1705). Dört köşe kefeki taş. Bostancıbaşı Mustafa Ağa.

1128 R. evvel 9 (Mart 1716). Saraylı Ayşe Hatun.

1159 (1746). Karahisar-ı Şarkî müftüsü Mustafa Efendi el-maruf.

1169 Receb 7 (Nisan 1756). Hâlâ Rodos mutasarrıfı Kapudan Süleyman Paşazâde Mustafa Paşa'nın kızı ve Arabzâde Ata Efendi'nin eşi Fatma Hanım. Kabri lâhit şeklindedir. *(Sicill-i Osmânî, 4/430 Mustafa Paşa)*

Sadrazam Siyavuş Paşa'nın 1099 (1687) tarihli şâhidesi.

1171 (1757). Seyyid Haseki Halil Ağa.

1173 (1759). Şehid Ali Paşa'nın yeğeni zuamadan Mehmed Beyefendi'nin eşi Şehide Hadice Hanım.

1175 (1761). Şehid Ali Paşa'nın biraderzâdesi Hassan Bey.

1177 Rebiyülâhir 27 (Kasım 1763). Kallâvîli. Sabıka Serbostaniyan-ı Hassa'dan olan dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Hüseyin Ağa. Kızı, 1216 Şevval (Şubat 1802), Nefise Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 2/211)*

1182 (1768). Sadr-ı âlî odabaşısı Mehmed Ağa karındaşı Veli Ağa.

1198 Şevval 21 (Eylül 1784). Hâlâ Sadr-ı Rum Ahmed Ataullah Efendi Hazretlerinin torunu Hamdullah Efendi'nin eşi Zeliha Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/477)*

1200 (1785). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Hüseyin Ağazâde Haseki Mehmed Emin Ağa.

1203 (1788). Zaim Hüseyin Ağa'nın oğlu Mehmed Said Ağa.

1212 Rebiyülâhir 3 (Eylül 1797). Sadr-ı rum-ı esbak Arabzâde Abdurrahman Efendi'nin eşi Hatem Hatun. *(Sicill-i Osmânî, 3/320; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 550)*

1226 Ramazan 29 (Kasım 1811). Kallâvîli. Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından sabıka Serbostaniyan-ı Hassa el-hac İbrahim Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/150)*

1227 Muharrem 13 (Ocak 1812). Kâtibî sikkeli. Dergâh-ı âlî kapıcılarından Serbostaniyan-ı Hassa el-hac Hüseyin Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 2/219)*

1227 Zilkade 19 (Kasım 1812). Hâlâ imam-ı sâni-i Sultanî Efendi'nin validesi Zeyneb Hatun.

Tarih kısmı gömülü. Merhum Kaba Halil'in yeğeni el-hac İbrahim Efendizâde eşraf-ı kuzatdan el-hac Mehmed Arif Efendi. Kızı, 15 Rebiyülevvel 1230 (Şubat 1815), Rukiye Hanım.

Kaba Halil Efendi'nin Karagümrük'te bir medresesi vardır.

Tarih kısmı gömülü. Bezmialem Valide Sultan cariyelerinden saraylı Fernihal Kalfa.

1234 Şevval 4 (Temmuz 1819). Sabıka Serbostaniyan-ı Hassa el-hac İbrahim Ağa'nın damadı Haseki Mustafa Ağa.

1153 (1740). Hasekizâde Mehmed Emin.

1179 (1765). Rüstem Usta.

1184 (1770). Şeyhülislâm-ı esbak Mustafa Efendi itbaından el-hac Yahya Ağa'nın kızı Ayşe Monla.

1185 (1771). "Halil Paşa-yı zi-şân ü keremin duhter-ı pâki Mahdume Hanım" *(Sicill-i Osmânî, 2/297)*

1190 (1776). Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Sirozî Hüseyin Ağa'nın eşi Nefise Hanım.

1193 (1779). El-hac Yekta Usta.

1194 Cemaziyelevvel 25 (Mayıs 1780). Rumeli kuzatından Hacıoğlupazarcığı muvakkiti el-hac Mehmed Fazlullah Efendi.

1200 (1785). Macuncu-i hazreti şehriyarî Saraylı Hoşyar Kadın.

1200 (1785). Kâtibî sikkeli. Serbostaniyan-ı esbak Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Sirozî Hüseyin Ağazâde Haseki Mehmed Emin Ağa.

1211 Zilkade 7 (Mayıs 1797). El-hac Fazlullah Efendi'nin kızı ve Halil Efendi'nin eşi Zeliha Hanım.

1218 (1803). Tuğra kabartmalı muhteşem taş. *"Serbostaniyân-ı devletin halilesi Hadice Kadın"*

1218 (1803). Serbostaniyan-ı hassa İsmail Ağa'nın kızı Hibetullah Hanım.

1219 (1804). El-hac Muvakkit Fazlı Efendi'nin eşi Hanife Hanım.

1224 (1809). Kâtibî sikkeli. Sultan Mustafa Han validesi pişkeşcisi Bekir Ağa.

1227 (1812). Kâtibî sikkeli. Çorlulu Kara Halil Paşazâde Silâhşor-ı Hazreti şehriyârî el-hac Mustafa Bey. *(Sicill-i Osmânî, 2/297)*

1236 (1820). Hâlâ Paşakapısı'nda Ahmed Efendi'nin eşi Haseki Halil Ağa'nın kızı Şerife Hizmete Hanım.

1240 (1824). Kâtibî sikkeli. Mustafa Efendi'nin kızı Şerife Zekiye Hanım.

1248 Cemaziyelevvel 5 (Ekim 1832). Şakir Bey'in süt validesi Hadice Kadın. Şakir Bey'in Doğancılar'da bir çeşmesi vardır.

1212 (1797). Sabıka Bostancıbaşızâde Bostancı el-hac İbrahim Ağa'nın kızı Nefise Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/135)*

8. Ada - F Bölümü:

Abdullah Efendi Aile Sofası:

Sofa, Tıbbiye Caddesi üzerinde, 8. Ada'nın karşısındaki metruk mezarlıktadır. Sol tarafında, benzin istasyonu, kahve ve Ayşe Hatun Namazgâhı, sağ tarafında ise Sadrazam Siyavuş Paşa Mezarlığı bulunmaktadır. Tıbbiye Caddesi'ne açılan bir ara yol mezarlığı ikiye bölmüştür. Sofa, arkadaki apartmanlar için 1973 senesi açılan bu ara yolun sol tarafında olup etrafını alçak, kesmetaş bir duvar çevirmiştir. Mezarlık duvarı yapılmadan evvel hazîreye sol taraftaki bir merdivenle çıkılırdı. Bu merdiven bugün de mevcuttur. Burasının Ayşe Hatun Namazgâh Sofası olduğu sanılmaktadır.

Hazîrede bulunan şâhideler şunlardır:

1184 (1770). Rumeli sadrından nakibü'l-eşraf Şeyhülislâm Mustafa Efendizâde Abdullah Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/385 Abdullah Efendi Feyzullah Efendizâde)* Şeyhülislâm Feyzullah Efendi 1115 (1703)'te şehiden vefat etti. Oğlu, şeyhülislâm Mustafa Efendi'nin kabri, Tunusbağı'nda ve Eski Menzilhane karşısındadır (öl. 1158 /1745).

1185 (1771). Nakibü'l-eşraf Abdullah Efendizâde, Osman Efendi'nin annesi Rukiyye Kadın.

1193 (1779). Şam Kadısı Mehmed Selâm Efendi'nin *"Duhter-i pakizesi"* el-hace Şerife Selima Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/52)* Selâm Efendi, Şeyhülislâm Mustafa Efendi'nin damadı idi. Vefatı, 1204 (1789) tarihindedir.

1194 Muharrem 18 (25 Ocak 1780). Sabıka Edirne kadısı olup İstanbul payesi olan Mehmet Ganim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/618)*

1197 Ramazan 8 (Ağustos 1783). Müderrisîn-i kirâmdan Mehmet Ganim Efendizâde Mehmet Sadık Efendi.

1197 Cemaziyelevvel 15 (Nisan 1783). Sabıka Edirne kazası İbrahim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/138)*

1198 (1783). Sabıka Sadr-ı Rumeli Mehmet Nafi Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/537 Feyzullah Efendizâde)*

1205 Cemaziyelevvel 2 (7 Ocak 1791). Âl-i feyzden (peygamber nesli) Şam Kadısı Mehmet Selâm Efendi'nin eşi Şerife Hadice Hanım.

Karacaahmet Mezarlığı 8. Ada F bölümünün görünüşü.

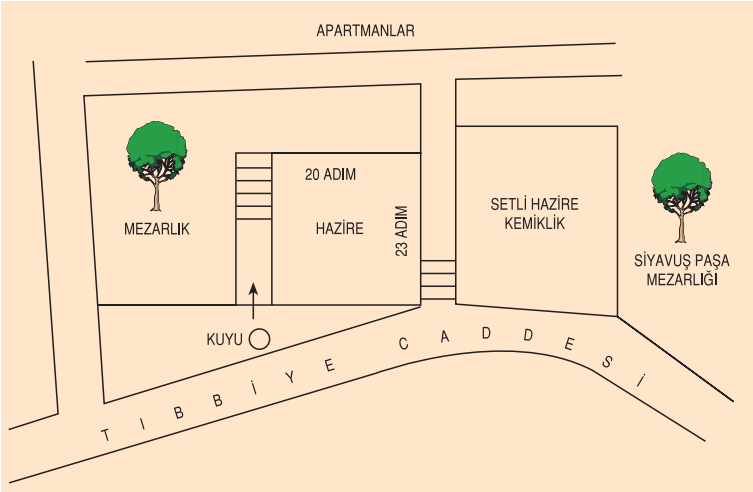

▲ Karacaahmet Mezarlığı 8. Ada F Bölümü'nün krokisi.

1206 Cemaziyelevvel 12 (Ocak 1792). Şam Kadısı M. Selâm Efendi'nin kızı el-hac Behiye Hanım.

1206 Gurre-i Cemaziyelevvel (27 Aralık 1791). Şam kadısı Mehmet Selâm Efendizâde Mehmed Salim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/52 M. Salim Efendi)*

▶ 1227 (1812) tarihinde vefat eden Hekimbaşı Arif Efendi'nin torunu Medhizâde Abdürrahim Efendi'nin şâhidesi.

1206 Rebiyülevvel 7 (Kasım 1791). Şeyhülislâm Mehmet Kâmil Efendi'nin oğlu Süleymaniye müderrisi Mehmet Muhib Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/67-68 Kâmil el-hac Mehmet Efendi)* 9. Ada'da Şeyhülislâm Kâmil Efendi Sofasına bakınız.

1209 Gurre-i Zilhicce 1 (19 Haziran 1795). İstanbul payeli Mehmet Halis Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/268-269)* Şeyhülislâm Feyzullah Efendizâde.

1211 (1796). Rumeli Kadıaskeri Nakibü'l-eşraf Abdullah Efendi'nin eşi Saliha Hanım.

1220 gurre-i Şaban (25 Ekim 1805). Şeyhülislâm Dürrizâde Mehmet Ataullah Efendi'nin oğlu Yenişehir Fener kazası Mehmed Hamid Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/106)* Annesi Feyzullah Efendizâdelerden Azize Hanım'dır.

1226 Şaban 22 (Eylül 1811). Süleymaniye müderrisi, İstanbul Kadısı Mehmet Ganim Efendizâde Mehmet Arif Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/618 Ganim Efendi)*

1227 Cemaziyelâhir (Haziran 1812). Kudüs mollası Hekimbaşı Arif Efendi'nin torunu Medhizâde Abdürrahim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/722 ve 3/266 Arif Efendi)* Hattat idi.

1229 Ramazan 15 (Eylül 1814). Selâm Efendi'nin kızı, Mehmet Halis Efendi'nin eşi Ziynet Hanım.

1231 Gurre-i Cemaziyelevvel (30 Mart 1816). Kazasker Osman Molla Efendi'nin kethüdası kuzattan Ramazanzâde Mehmet Said Efendi.

1231 Rebiyülâhir 21 (21 Mart 1816). Nakibü'l-eşraf Mehmet Emin Efendi'nin eşi Saraylı Manende Hanım.

1233 Rebiyülevvel (Ocak 1818). Anadolu kazaskeri payeli nakibü'l-eşraf Abdullah Efendizâde Mehmet Emin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/423)*

1234 Cemaziyelâhir (Nisan 1819). İstanbul payeli, Mekke-i Mükerreme kadısı Şey-

hülislâm M. Kâmil Efendi'nin damadı Esirîzâde Mehmed Ref'i Efendi. Edip ve şâir idi. *(Sicill-i Osmânî, 2/412 Ref'i Efendi; Osmanlı Müellifleri, 1/308, 396 Esirî Mehmet Efendi Şeyhülislâm)*

1239 Zilkade 25 (Temmuz 1824). Musıllı-i Süleymaniye Şeyhülislâm Mehmet Mollazâde es-seyyid Mehmet Şerif Efendi.

Büyük molla sarıklı şâhidesindeki kitâbe şudur:

Nâgihân bir derde düşdüm bulmadım aslâ devâ
Derdim efzûn oldu umdukca tabîblerden vefâ
Bî-karâr itdi nihâl-i ömrümü bâd-ı ecel
Hayflar kim tâzelik halinde oldum mübtelâ
Âl-i feyzim hem dahi ceddim Resûl-ı Kibriyâ
Müderris-i kirâmdan bâ-musule-i Süleymaniye
Şeyhülislâm-ı esbak merhûm Mehmed mollâ
zâde es-seyyid Mehmed Şerif Efendi.

1243 Receb 17 (Şubat 1828). Şeyhülislâm-ı esbak Dürrizâde Mehmet Ataullah Efendi'nin kızı Şerife Nefise Hanım.

1249 (1833). Bâ paye-i Anadolu Nakîbü'l-eşraf Emin Molla Efendi'nin eşi Demhoş Kadın.

1252 (1836). Bâ paye-i Anadolu Nakîbü'l-eşraf Emin Molla Efendi'nin kızı Şerife Zübeyde Hanım.

* * *

1146 (1733). Siyavuş Paşa civarı. Tavus kuyruklu baş taşı. On mısralı kitâbenin tarih beyti şudur:

İki dest açub didi Vâsıf anın tarihin
Emine Hanım İlâhî kıla Adn'i cây-gâh
1146

Elçi İbrahim Paşa'nın eşi idi. Pehle taşının dört köşesine birer rozet yapılmıştır. Bu şekil hiç bir kabirde yoktur. *(Sicill-i Osmânî, 1/120 Elçi İbrahim Paşa)*

1184 Safer 20 (Haziran 1770). Haseki Mustafa Ağa'nın eşi Hafize Hatun.

1194 Rebiyülevvel 11 (Mart 1780). Rumeli sadaretinden mazulen vefat eden Nakibü'l-eşraf Abdullah Efendizâde Mehmet Emin Efendi'nin annesi Mevsume Kadın.

Esirizâde Mehmet Refi' Efendi'nin 234 (1819) tarihli şâhidesi.

1195 Ramazan 20 (9 Ağustos 1781). Sabıka Rumeli Kadıaskeri olup nakibü'l-eşraf iken vefat eden es-seyyid Abdullah Efendizâde müderrisîn-i kiramdan es-seyyid Mehmet Emin Efendi'nin kızı Şerife Libabe Hanım.

1198 Cemaziyelevvel 11 (Nisan 1784). Güzel şâhide. Sadr-ı esbak merhum Mehmet Paşa'nın valid-i manevîsi *Delailü'l-Hayrat* Hafızı el-hac Hüseyin Beyefendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/409 ve 2/216 Mehmed Emin Paşa Yağlıkcızâde)*

1200 Zilhicce 15 (Ekim 1786). Güzel yazı. Kutbu'l-ârifîn-i âgâh Mehmet Ağa hülefasından tir-keman (ok atıcı) Kâtibi Hasan Efendi.

1201 (1786). El-hac Hüseyin Ağa.

1203 Gurre-i Safer (Kasım 1788). Sultan Mustafa Hazretlerinin çirağlarından Silâhşor-ı Şehriyarîden Lalazâde Ahmet

Beyefendi'nin eşi ahlâk sahibi Fatıma Bedricihan Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 4/589 Lalazâde Mehmet Nuri Bey; 1/276 Ahmet Rıfat Bey)*

1204 Cemaziyelevvel 6 (Ocak 1790). Rikab-ı Hümayun kethüdası kaimmakamı olan İbrahim Efendi'nin kethüdası el-hac Ahmed Ağa'nın namurad ve şehiden vefat eden eşi Esma Hatun.

1206 (1791). Nefis taş. Gümrük Eminizâde Said Bey'in eşi Mahitab Kadın.

1208 Receb 22 (Şubat 1794). Sahib-i sofa el-hac Ahmet Ağa cariyelerinden Şerefzan Kadın. *(Kalın Ahmet Ağa için bkz. Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/205)*

1209 Ramazan 27 (Nisan 1795). Yerde. Cidde valisi silâhdar-ı hazreti şehriyarî İbrahim Paşa'nın kızı Aişe Hanım. *"İşbu taş bin ikiyüz dokuz senesi Ramazan-ı şerifinin yiğirmi yedinci Kadir gicesi fani alemden ayrılan Aişe Hanım için dikildi." (Sicill-i Osmânî, 1/137)*

1210 (1195). Hâlâ Anadolu Valisi Seyyid el-hac Ebubekir Paşa'nın cariyesi Hoşeda Kadın. *(Sicill-i Osmânî, 1/183)*

1210 (1795). Kafesî destarlı. Yazıcı-i esbak Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan el-hac Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/269)*

1212 Cemaziyelevvel 17 (Kasım 1797). Eski kâtibî sikkeli, ok ve yay kabartmalı şâhide. Silâhşor-i hazreti şehriyarîden Ahmet Ağazâde Kemankeş Hüseyin Bey. Kızı, 1209 (1794), Emine Hanım.

1213 Cemaziyelâhir 2 (Kasım 1798). Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan Çapraslı damadı Süleyman Efendizâde Arif Efendi'nin eşi Zeliha Kadın. Çapraslı'nın kızı ve Mısır-Kahire Valisi vezir-i mükerrem el-hac Ebubekir Paşa'nın eşi Fatıma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/89 Çaprastılı)*

1214 Muharrem 21 (Haziran 1799). Rikab-ı Hümayun kethüdası el-hac Ahmet Ağa'nın karındaşı Vezir Ağası Mehmet Ağa.

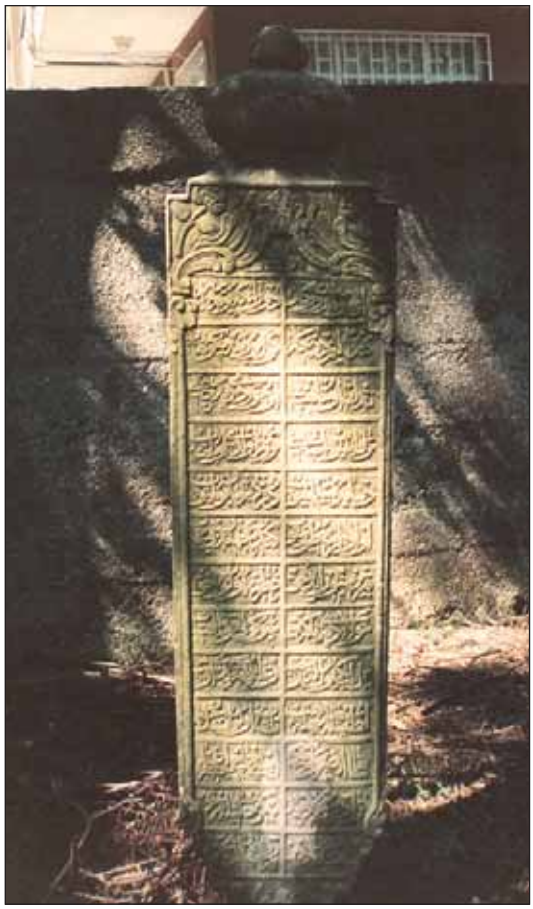

▶ 1206'da vefat eden Gümrük Eminizâde Said Efendi'nin eşi Mahitab Kadın'ın nadir şâhidesi.

▶▶ Kemankeş Hüseyin Bey'in 1212 tarihli şâhidesi.

1214 Rebiyülâhir 27 (Eylül 1799). Şeyhülislâm Dürrizâde es-seyyid Ataullah Efendi'nin eşi Azize Hanım. Lâhdi dağılmıştır. *(Sicill-i Osmânî, 3/476; Feyzi Kurtoğlu, Gelibolu, s. 103)*.

1215 (1800). Tuğralı nefis taş ve hat. Kara İsmail Paşazâde Hacı Ali Beyefendi'nin eşi Afife Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/367 İsmail Paşa)*

1216 (1801). Rikab-ı hümayun kethüda kaimmakamı İbrahim Efendi'nin kethüdası el-hac Ahmet Efendi'nin eşi Raife Hanım.

1217 Şaban 10 (0Aralık 1802). Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan Tayfur Efendi'nin eşi Sinerud Kadın.

1219 (1804). Kethüda-yı sadr-ı âlî İbrahim Nesim Efendi'nin Karakulağı Ali Ağa'nın eşi Zekiyye Kadın.

1220 Safer 7 (Mayıs 1805). Dağılmış lâhit. Es-seyyid Abdullah Efendizâde kadıasker es-seyyid Osman Efendi. Nefis hat, *İmam-ı gemi Tahir Efendi* imzalıdır.

1221 Gurre-i şevval (Aralık 1806). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan İbrahim Efendi.

1221 Şevval 28 (Ocak 1807). Kethüda-yı sadr-ı âlî İbrahim Nesim Efendi'nin kethüdası Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan el-hac Ahmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/148 İ. Nesim Ef.)*

1222 Cemaziyelevvel 15 (Temmuz 1807). El-hac Ali Beyefendizâde Silâhdar-ı Hassa'dan İsmail Beyefendi'nin eşi Refia Kadın.

1222 Ramazan 12 (Kasım 1807). Süleyman Bey'in çıraklarından Teberdarlar Ocağı'ndan çıkma İbrahim Ağa.

1223 (1808). Çapraslı damadı Süleyman Efendi'nin baş çukedarı Bekir Ağa'nın eşi Ayşe Hatun.

1224 (1809). Ahmet Ağa'nın oğlu olup genç iken vefat eden Ataullah Efendi.

Kazasker es-seyyid Osman Efendi'nin şâhidesi.

1224 (1809). Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan Çeprastlı damadı Süleyman Efendi'nin kızı ve Mısır-Kahire Valisi Ebubekir Paşa'nın eşi Fatma Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/183)*

1226 Ramazan 15 (Ekim 1811). Şam kazası mazulü Hekimbaşı Mehmet Molla Efendi'nin kız akrandaşı es-seyyid Mehmet Halis Molla Ela Efendi'nin eşi Zübeyde Hanım.

1227 (1812). Kâtibî sikkeli. Galata Sarayı Ağaları'ndan Şakir Ağa.

1227 Rebiyülâhir 5 (Nisan 1812). Kâtibî sikke güzel hat. Kıbrısî Hacı Bekir Ağa. Ayak taşı *Sadık* imzalı.

1227 Gurre-i Safer (Şubat 1812). Kafesî destarlı. Sadr-ı esbak Ziya Yusuf Paşa'nın kapı kethüdası ve Tophane Nazırı Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan Mehmet Tayfur Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/261)*

1227 Zilhicce 10 (Aralık 1812). Zaime İbrahim Ağa'nın eşi el-hac Hadice Hatun.

1240 Ramazan 28 (Mayıs 1825). Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan Nişancı Mustafa Şeci' Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/468)*

1241 Şevval 15 (Mayıs 1826). Yaylıkcılar Haffaf el-hac Ali Ağa.

1247 Safer 26 (Ağustos 1831). Çukedar-ı hazreti şehriyarî Halil Ağa'nın eşi Şerife Hadice Hanım.

1253 (1837). Büyük fesli. Çukedar-ı hazreti şehriyarîden mahreç es-seyyid Halil Ağa.

1243 (1827). Genç vefat eden Hacızâde merhum Ebubekir Efendi'nin kızı *"Serv-i gülzar-ı şerafet Rukiye Hanım"*

1256 Cemaziyelâhir 6 (Ağustos 1840). Nişancı Mustafa Şeci' Efendi'nin eşi saraylı Hadice Kadın.

1264 Receb 15 (Haziran 1848). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Sergi Muhasebecisi el-hac es-seyyid Derviş Hasan Efendi. (İmzalıdır.)

1287 Cemaziyelevvel 3 (Temmuz 1870). Feslı. Haydarpaşa Kasr-ı Hümayunu bekçisi Edhem Ağa.

1295 Ramazan (Eylül 1878). Maliye hazine-i celilesi muhasebe kalemi mümeyyizi Mehmet Şakir Bey'in eşi Şerife Atiyye Hanım. Oğlu Hüsnü Bey'in eşi, 1279 (1862), Hurisiye Hanım.

1298 Rebiyülâhir 21 (Mart 1881). Eş-şeyh Hüsameddin Ankaravî (k.s.) Hazretlerinin sülâle-i tahiresinden Telhisi Hasan Ağazâde züemayı dergâh-ı âlî'den Mehmet Emin Bey'in eşi Afife ve Saliha Refia Hanım.

1310 (1892), Çukedar-ı Hazreti Şehriyarî es-seyyid Halil Ağa'nın kızı zahide ve arifeden hace Nesibe Hanım.

1316 (1898). Sultan Abdülaziz Han seccadecibaşısı Osman Efendi.

1324 Ramazan 20 (Kasım 1906). Üsküdar'da ve İhsaniye Mahallesi'nde Kurşuncu Âsitâneli Münire Hanım. Tunusbağı Çeşmesi arkası.

1330 Safer 6 (Ocak 1912). Yerdeki bir mermer levha üzerinde *"Şeyhülislâm-ı esbak Takizâde Zekeriyya Efendi ahfadından piyade miralayı Mehmet Remzi Bey"* diye yazılıdır.

1343 Şaban 15 (Mart 1924). İki lâhit. *"İki garip şehid kardeşler"* Mehmet Bey ve Esma Hanım. Diyarbekir Nakibü'l-eşrafı hace Mes'ud Beyefendi'nin kızı ve Niyazi Bey'in eşi Esma Hanım.

9. ADA

9. Ada - B'den A Noktasına (Gündoğumu Caddesi Boyunca):

1200 Şevval 10 (Ağustos 1786). Abdülhamid Han efendimizin Has Odabaşısı Hattat Salih Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/208)* Kabri lâhit şeklindedir.

1244 Muharrem 21 (Ağustos 1828). Molla sarıklı. Havass-ı refia kadısı (Eyüp Kadısı) el-hac İbrahim Şefik Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/152)*

1222 (1807). Güzel yazı. Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den Darphane-i Âmire Nazırı Ebubekir Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/183)*

1234 Ramazan 29 (Temmuz 1819). Darphane-i Âmire Emini Ebubekir Efendi'nin hemşiresi hace Hadice Kadın.

1178 (1764). Sikkeli. Ahıskalı Edirne kazası el-hac Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/248)*

1237 (1821). Nazır İbrahim Ağa'nın annesi Fatma Hatun.

1308 Şaban 15 (Mart 1891). Kala-i Sultanî müftüsü Said Veysi Efendizâde mevâlî-i kirâmdan fazîletlu Hafız Abdürrahim Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/335)*

1249 (1833). Güzel yazı. Darphane Nazırı Ali Efendi.

1309 C.âhir 9 (Ocak 1892). Beşiktaşlı İbrahim Ağa'nın kızı ve 5. Ordu-yu Hümâyun reis-i erkânı Süleyman Paşa'nın eşi Fatma Ferdane Hanım.

Sofa:

1907 Sadr-ı esbak Hüseyin Avni Paşazâde Fuad Gelendosî.

1938 Hamdi Gelendosî.

1322 (1904). Sadr-ı esbak Hüseyin Avni Paşa mensûbanından Mehmed Cafer Efendi'nin eşi Münire Hanım. *(İnal, Son Sadrazamlar, s. 586)*

* * *

1253 Zilkade 25 (Şubat 1838). Üsküdar'da Şemsipaşa'da Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından İzzet Bey'in eşi Fatma Hanım.

1185 (1771). Üsküdar Ağası Haseki Mustafa Ağa'nın başçukadarı Osman Ağa.

1203 (1788). Kuzat-ı kirâmdan Hasan Efendi.

1197 (1782). Haseki el-hac Mustafa Ağa'nın yeğeni Gülşenî Ahmed Ağa'nın kızı olup gençliğinde vefat eden Mihrimah Dudu.

1162 (1748). Kandiyeli 14. Cemaatten Bıçakçı Kara Ali.

1162 (1748). Haseki 8. cemaatten Mustafa Ağa.

1247 (1831). Fesli. Tebdil eskisi Mehmed Ağa.

1151 (1738). Hamzavî taş. Hisarî Mehmed Ağa.

1255 (1839). Asakir-i Hassa yüzbaşısı Ali Ağa.

1230 (1815). Kafesî destarlı. Hâcegân-ı Dîvân-i Hümâyun'dan Hasan Ferdi Efendi.

1270 (1853). Cidde Valisi Mehmed Paşa'nın eşi Esma Hanım mu'tekası (azatlı köle) Ömer Ağa'nın eşi Ayşe Kadın.

▲ 9. Ada'da Darphane-i Âmire emini Ebubekir Efendi ve kızkardeşi Hace Hadice Kadın.

1248 (1832). Üsküdar'da basmacı odası Hamuroğlu el-hac Hüseyin Ağa.

1253 (1837). Devletlu 5. Kadın kahvecisi Rüstem Ağa.

1307 (1889). Ferikan-ı kirâm saâdetlü Abdülkerim Paşa'nın eşi Hace Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/357)*

1221 (1806). Darbhane-i âmire Nazırı Abdülbaki Efendi'nin kızı Hadice Hanım.

1226 Cemaziyelâhir 28 (Temmuz 1811). Ürgüblü muhaddisîn-i kiramdan Ömer Efendi. *(Merâkıd, s. 50-51)*

1182 (Haziran 1767). Giritli Hanyalı Çolak Baba Ali.

1270 Rebiyülevvel 2(Aralık 1853). Bin ikiyüz

9. Ada'da Şeyh Yakup Gafurî Efendi'nin şâhidesi.

yirmidokuz senesi vefat eden sadr-ı esbak Divitdar Mehmet Paşa'nın torunu Numan Bey'in oğlu Mustafa Necib Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/274)*

1237 (1821). Mudurnulu Şeyh İsmail Efendi'nin oğlu Derviş Salih Efendi.

1140 (1727). İmam-ı sâni-i şehriyarî Abdullah Efendi.

1309 (1891). Maliye Nezareti kalemi müdürü el-hac Said Bey'in eşi Fatımatü'z-zehrâ Hanım'ın kızı Hanife Seniye Hanım.

1308 R. âhır 23 (Aralık 1890). Maliye Nezareti'nden Said Bey. *(Sicill-i Osmânî, 3/49)*

1267 Cemaziyelâhir 3 (Nisan 1851). Hâzâ kabri el-hac Ömer bin Abdullah Efendi el-Akşehri el-müştehir-i hace-i hazreti şehriyarî *(Sicill-i Osmânî, 3/600-601; Merâkıd, s. 50)*

1327 (1909). Ricâl âleminden ve tarikat-i Nakşibendiyye'den Akşehri Abdullah Efendizâde Sultan Bayezid civarında Emin Bey Mahallesi imamı mevâlîden Hakkı Efendi ve eşi.

Karacaahmet Mezarlığı 9. Ada'nın vaziyet krokisi.

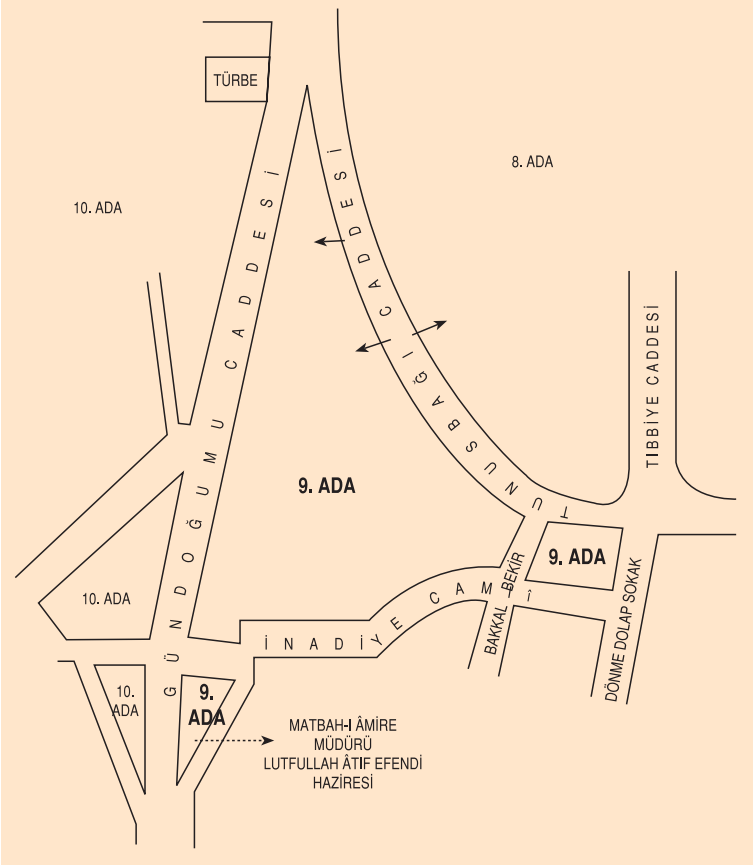

1285 R. evvel 14 (Temmuz 1868). Sikkeli ve güzel yazı. Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi'nin kethüdası mevâli-i kiramdan Erzincanî Sinanzâde el-hac Hafız Mehmet Emin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/435)*

1211 (1796). Kafesî destarlı. Karahisarî Ahmed Paşazâde Mustafa Beyoğlu Ömer Bey. *(Sicill-i Osmânî, I/272 Ahmed Paşa)*.

1158 (1745). Kayserili âlemü'l-ulema eş-şeyh el-hac Ebubekir Efendi.

1233 (1817). Karahisarî Ahmed Paşa'nın eşi Heybetullah Hanım.

1163 (1750). El-hac Ebu Bekir Efendi'nin kızı Şerife Fatıma Hatun.

Büyük Sofa:

Mezarlık duvarından biraz içeridedir.

1223 Zilkade 23 (Şubat 1809). Muhallefat ha-

lifesi seyyid Mehmed Said Efendi'nin eşi Zeynep Taravet Kadın.

1221 (1806). Muhallefat halifesi Mehmed Said Efendi'nin eşi Ziba Fatma Hanım. Cariyesi 1224, Hadice Kadın.

1229 Rebiyülevvel 15 (Mart 1814). Baruthane Nazırı Mehmed Said Efendi'nin cariyesi Emine Hanım.

1230 Rebiyülevvel 11 (Şubat 1815). Defterdar-ı şıkk-ı evvel Mehmed Said Efendi'nin kızı Cemile Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/41)*

1240 Muharrem 29 (Eylül-1824). Kâtibî sikkeli. Edirne valisi Esad Paşa'nın mühürdarı şi'r ü inşa sahibi merd-i edib Şakir Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/126)*

1211 (1796). Saraylı Hadice Kadın.

1225 (1810). Mühürdar Emin Ağa'nın pederi utekalarından Selim Ağa.

* * *

1149 (17373). Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi Âsitânesi şeyhi Yakub Gafurî Efendi. Şâhidesi üzerinde 13 dilimli Celvetî Sikkesi vardır. Taşı, Şeyh Osman Şems Efendi açık türbesinin sağ tarafındadır. 26 adım mesafede ve mezarlık duvarının hemen arkasındadır. Kitâbesi şudur:

Celvetî Mahmut Efendi'ye halife idi bu
Lezzet-i dünyaya kat'a eylemezdi ârzû
Giceler kaim günü savm üzre geçdi niçe yıl
Hak budur kim râh-ı takvada iderdi cüst ü cû
Murg-ı rûhu Cennet-i Firdevs içinde ola şâd
Sebz-i bağ-ı gülşen-i Adn ide daim sû-be-sû
Bir elif kamet gidüb fevtinde tarihin didi
Kutb-u hakk Yakub Efendi bezm itdi hakka Hu
sene 1149 fî Ramazan 15

1229 (1814). Baruthane Nazırı Mehmet Said Efendi'nin cariyesi Nesibe Kadın.

1183 Zilkade 8 (Mart - 1770). Mehterbaşı el-hac Ahmet Ağa.

1206 (1791). Erzincan Müftizâde Mustafa Efendi.

9. Ada'da, Mehterbaşı el-hac Ahmet Ağa.

1203 (1788). Erzincan Müftizâde dersiâm Mehmed Sadık Efendi.

1314 Eylül 7 (1898). Ayasofya-i kebir dersiâmlarından Kastamonili Hasan Şevki Efendi.

1304 Safer 10 (Kasım-1886). Fesli ve dört dilimli taç kabartmalı şâhide, uzun yazısı:

"Budur kabr-i şerif-i Edhem İbrahim Paşa"

diye başlamaktadır. Tarih beyti şudur:

Konunca lâhde gülbankın çeküb Salim didi tarih
İlâhî işte bu sâdık kulun Edhem Sana geldi
10 Safer 1304

(Sicill-i Osmânî, I/316; Merâkıd, s. 50)

1304 Ramazan 10 (Haziran 1887). Yüz on yaşında vefat eden İbrahim Edhem Paşa

Baba'nın oğlu giriftzen Rıza Bey.

1159 (1746). Üsküdar'da Âsitâne şeyhi esseyyid Osman Efendi'nin kızı Şerife Emine Hatun.

Tarih kısmı gömülü. Şâhidesi üzerinde 17 dilimli bir sikke vardır. Kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn eş-şeyh Selâmi Efendi'nin postnişîni olan Yakub Efendizâde Şeyh Mustafa Efendi.

1240 (1824). Sultan Ahmet Şeyhi el-hac Hüseyin Efendi'nin oğlu Ahmet Efendi'nin eşi Cemile Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Sultan Ahmet Şeyhi Üsküdarî el-hac Hüseyin Efendi.

1197 (1782). El-hac Mustafa Ağa.

1241 (1825). Hane-i Hassa'dan çıkma Esad Ağa.

1232 Cemaziyelevvel 9 (Mart 1817). Dîvân-ı Hümâyun mualla erkânından Hafız İsmail Bey. *(Sicill-i Osmânî, 1/377)*

1316 C. âhir 3 (Ekim 1898). Fukara-yı Kadiriyye'den Niğde eşrafından kaimmakam Mustafa Beyzâde Bayezid Kaimmakamı Mehmed Arif Bey.

1192 gurre-i Receb (Temmuz 1778). Hâlâ Sultan Ahmed Camii ruznamecisi Mustafa Efendi'nin eşi Zübeyde Hanım.

1324 Zilhicce 27 (Şubat 1907). Nefis yazı, yer yer tahrip olmuş. Sabıka Emir-i Mekke-i Mükerreme..... saadetlu devletlu Şerif Abdülmüttalib Hazretlerinin torunu Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi muavinlerinden Saadetlu Şerif Mes'ud Beyefendi.

1276 (1859). Sultan Mahmud Han şerbetcibaşısı el-hac Mehmed Said Efendi.

1281 (1864). Dâr-ı Şûrâ ketebesi mütehayyizanından Ahmed Ataullah Bey'in eşi Hadice Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/481)*

1308 R. âhir 21 (Aralık 1890). Mehmed Said Bey. Şeyh Osman Şems açık türbesi sağında, mezarlık duvarı üzerinden 70 adım aşağıda ve duvardan 20 adım içeridedir. Kitâbesi şudur:

Nâşir-i ulûm u fünûn
Aliyye vü aliyye te'lif
Nesh-i nadire ile mütehayyız
Fazıl ulema ve şuaradan
Maliye Sicill-i Ahval Kalemi
Mümeyyiz-i hariri şehr el-hac
Mehmed Sa'id Bey'in ruh-ı
Şerifi çün el-Fatiha

Yanında:

Maliye Sicill-i Ahval Kalemi mümeyyizi Mehmed Sa'id bey'in halilesi Fatımatü'z-zehra Hanım'ın ve kerimesi Hanife Samiye Hanım'ın ruhları çün el-Fatiha.

Validesinin 16 C. evvel 1316

Kerimesinin 10 R. âhir 1309

(Sicill-i Osmânî, 3/49)

Yanında:

1184 Cemaziyelevvel (Ağustos 1770). Kitâbesi şudur:

Geldi tabîb kaza-i Hikme-i kanun ile
Verdi ecel şerbetin kâse-i hûn ile
Yakdı felek çarhını eyledi zîr-i debir
Ayişe bir âh eyledi ateşi ta'un ile
Dervişe Hatun.
1184 Cemaziyelevvel.

Tavus kuyruklu taşın arkasına ayet-i kerime yazılmıştır. (Şeyh Osman Şems Efendi Türbesi bahsine bakınız.)

1233 (1817). Cağalazâde Reşid Bey'in eşi Şerife Emine Hanım.

Biraz İç Tarafta Bir Sofa:

1227 (1812). Güzel taş, uzun yazı. Doğancılar'da Ser silâhşor Şakir Ağa'nın eşi Ayşe Hatun. Şakir Ağa'nın Doğancılar'da bir çeşmesi vardır.

1250 Cemaziyelevvel 11 (Eylül 1834). Üsküdar İhtisabı memuru Mehmed Dürri Efendi'nin eşi Rukiye Hanım.

1272 Cemaziyelâhir 5 (şubat 1856). Dört dilim taçlı. Dökmeci el-hac Mehmed Sadık Ağa'nın oğlu Hazreti Sultan Seyyid Ahmed El-Bedevî (k.s.) kudema-yı fukara-yı hulefasından el-hac Hüseyin Baba.

1295 (1878). Harameyn-i şerifeyn tercümanı saâdetlu el-hac Hasan Şükrü Efendi'nin kızkardeşi Zeynep Hanım.

* * *

1211 Recep (Aralık 1796). Kafesî destarlı. Muhsinzâde Ahmed Bey'in damadı Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümayun'dan Silâhdar İbrahim Ağazâde Mehmed Said Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/35, 4/255 Muhsinzâde)*

1124 (1712) Muhteşem kallavîli dört köşe eşsiz taş. Ser Sekban İsmail Ağa. *(Merâkıd, s. 112; Sicill-i Osmânî, 1/359)*

1301 (1883) Kaimmakam İbrahim Bey.

1331 Safer 1 (Ocak 1913). Demir parmaklıklı. Balkan muharebesinde Edirne müdafilerinden topçu kumandanı Rıfat Paşa'nın eşi Eşref Hanım.

1198 Şevval 4 (Ağustos 1784). Büyük sarık, güzel hat. Eşrâf-ı kuzat-ı kirâm fuzala-yı fiham Ser Levha-i Yemin-î Anadolu esseyyid Hasan Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 2/157)*

1304 C. âhir 14 (Mart 1887). Tophane-i Âmire Meclisi Harbiye Dairesi azasından kaimmakam Mehmed Emin Bey.

1324 Zilhicce (Ocak 1907). Kaimmakam Emin Bey'in kızı ve kaimmakam Hasan Tahsin Bey'in eşi Fatma Hanım.

1305 Ramazan (Mayıs 1888). Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Nadir Paşa'nın damadı Seraskeri Topcu Dairesi'nden Şevket Bey.

1127 (1715). Hâzâ kabri Abdurrahman Paşa'nın ser-i maktuudur. (Sicill-i Osmânî, 3/318) Sufi Abdurrahman Paşa. Bahir Mustafa Paşa'nın babasıdır.

1149 (1736). Tavuskuşu kuyruklu güzel taş; alnı rumîli, iki yanı ise kum saatlidir. Kitâbesi aynen şudur:

Rukiyye Hatun heman gülüm handan
Hünkâr Ebesi'nin kızıdır o can
Gül cemali onun sarardı soldu
Ecel yakub ana irişdi ferman
Vaz'-ı hamli sebeb oldu mevtine
Ağladı ana zemîn-i âsmân
Gitdi hasret ehline, kader işte
Yiğirmidokuz yaşında verdi can
Ola ruhuna rahmet hem Fatiha
Makam-ı Cennet ola kendi şadman
1149

1259 (1843). Gazi Sultan Mahmud Han Kadınlarından el-hace Başkadın Hazretle-

Karacaahmet Camii (Fethi Ahmet Paşa Camii). *Arkasındaki yol sonradan mezarlığa katılmıştır.*

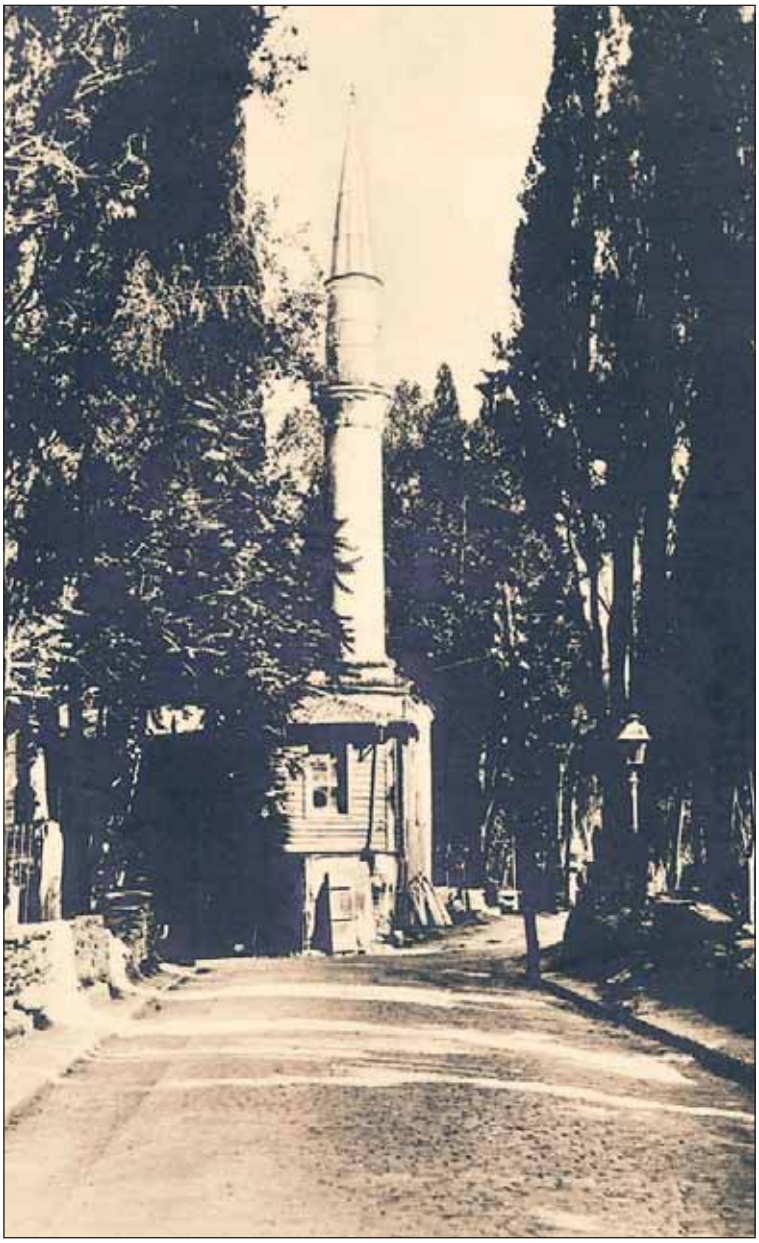

rinin kahvecibaşısı Hüseyin Ağa. *(Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları, s. 123)*

1182 (1768). Gümrük Emini İshak Ağa'nın eşi Şekban Kadın.

1273 (1856). Ayasofya Şeyhi Yusuf Efendi Hazretlerinin kızı Zeyneb Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/674)*

1239 (1823). Hâlâ Serbostaniyan-ı Hassa Osman Ağa Hazretlerinin pederi Arakiyeci Yeğen Halilzâde Ahmed Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/443)*

1250 Rebiyülevvel 15 (Temmuz 1834). Kara Feyzizâde Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılarından Ali Beyefendi.

Tarih kısmı gömülü. Uzema-yı meşayih Bosnevî el-hac Mehmed Tevfik Efendi Hazretlerinin müridanından kuruyemişçi Mustafa Ağazâde Ali Efendi. Nalçacı Halil Efendi Tekkesi bahsine bakınız.

1265 (1848). Asakir-i Hassa-i Şehinşahi piyade 1. alayı hocası Süleyman Efendi.

1314 (1896). Viran kırmızı türbenin içinde. Üsküdar'da Karakadı Mektebi Hocası Hacı Süleyman Efendi'nin annesi Zeyneb Hatun.

1196 Ramazan 16 (25 Ağustos 1782). Tophanelizâde şeyh el-hac Mehmed Efendi.

1176 Cemaziyelâhir. 8 (Aralık 1762). Tophanelizâde el-hac Mustafa Efendi.

1156 Ramazan (Ekim 1743). Mukabele-i süvari Başhalifesi Tophanelizâde Mahmud Efendi.*(Sicill-i Osmânî, 4/325)* Kısıklı yolu üzerindeki bir semte hâlâ *Tophanelioğlu* denir. Burada bir çeşmesi, Bülbülderesi semtinde de konağı vardı. Üzerinde bulunduğu sokak Tophanelioğlu Sokak adını taşımaktadır.

1165 (1751). Derviş Ahmed Dede. *(Merâkıd, s. 58)*

1294 (1877). Filibe Nazırı Hüseyin Ağa'nın kızı, Refik Bey'in eşi Hadice Hesna Hanım.

1207 (1792). Kafesî destarlı. Rikâb-ı Hümâyun kethüdası Ali Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/550)*

1227 Şaban 20 (Ağustos 1812). Gedikpaşa'da Akarçeşme kurbinde Taşmektep hocası Ali Efendi'nin eşi Şerife Nefise Hanım.

1270 (1853). Onüç dilim sikkeli. Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâh-ı Şerifi'nde imaret hizmetinde bulunan Bekmezci Latif Ağa'nın oğlu Derviş Raif Efendi.

Sofa:

1313 (1895). Piyade dairesinde 3. şube mümeyyizi el-hac Ahmet Galip Efendi'nin eşi Aliyye Hanım. 1309, Kızı Emine Hanım. Diğer kızı, 1307, Hafize Hanım.

1309 (1891). İnce Alemdarzâde Ahmed Cemil Bey'in kızı ve Bab-ı Vâlâ-yı Seraskeri-i Hassa Erkân-ı Harp Dairesi'nin nüfus kalemi halifesinden Hafız İbrahim Efendi'nin eşi Ayşe Adile Hanım.

1307 (1889). Tophane-i Âmire miralayı Mehmed Daver Bey. Kızı ve Zeytinburnu Hastahanesi operatörü tabib Fethi Bey'in eşi olup 1322 (1904)'te vefat eden Fatma Hanım.

* * *

1305 (1887). Ferikan-ı kirâmdan saâdetlu Ahmed Hıfzı Paşa'nın kızı ve Alay Kâtibi Tevfik Efendi'nin eşi Sıdıka Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Kafesî destarlı. Dergâh-ı âlî Yeniçerileri kapı halifesi Mir Ömer Efendi.

1297 (1879). Kassam ve Tophane Müftüsü Şükrü Efendi.

1170 Muharrem 12 (Ekim 1756). Lâhdi kafesî destarlıdır. Defterdar-ı Şıkk-ı evvel esseyyid Mehmed Memiş Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/512)*.

1270 gurrei Cemaziyelevvel (Şubat 1854). Devletlu Ahmet Fethi Paşa Hazretlerinin Kapuçukedarı Osman Ağa.

A noktasından E Noktasına Doğru Duvar Boyu:

1108 (1696). Bezeztânî el-hac Mehmed Ağa.

Bir şâhide. Aynen; *"Merhum Çakırcıbaşı Seyfi Mustafa Ağa 69"* diye yazılıdır.

1157 (1744). Kadıasker Feyzullah Efendi'nin kızı Akile Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/35 Feyzullah Efendi)*

1175 gurre-i Cemaziyelevvel (Kasım 1761). Şamlı el-hac Mehmed Efendi

1177 gurre-i Cemaziyelevvel (Kasım 1763). İskilibî müfessirîn-i izam Abdurrahman Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/322; Merâkıd, s. 72)*

1182 Muharrem (Mayıs 1768). Şeyhülislâm İshak Efendi'nin kızı Şerife Emetullah Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 1/326)*

1184 (1770). Sufi Halil Efendi.

1236 (1820). Mısır Çarşılı kapıkethüdası el-hac Halil Ağa.

1281 (1864). Tepedelenli Ali Paşa'nın oğlu Mir-i mirandan Muhtar Paşazâde Mahmud Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/335-349; Merâkıd, s. 71)* Otuz seneden fazla inziva hayatı yaşamış ve 56 yaşında vefat etmiştir.

1297 (1879). Defter-i Hakanî senedat müdürü Mehmet Ali Efendi.

1300 Şevval 15 (19 Ağustos 1883). Tunusbağı Caddesi üzerinde sütun şâhide. Uzun kitâbesi:

Vah Hazinedar Ahmed Ağa'nın vah zevcesi
Ni'met-i dünya ile bulmuş iken hâl-i refâhı

diye başlamakta ve;

Fevti tarihin çıkub bir hatif-i agehi didi
Saliha Hanım ide dar'ün-nâimi câygâh

diye son bulmaktadır.

1311 (1893). Etrafı parmaklık çevrili. Vükelayı saltanat-ı seniyyeden Ahmed Zühdü Paşa'nın annesi Şerife Emine Hanım. Paşa'nın Kızıltoprak'ta camii vardır.

1321 (1903). Mütercim Mehmed Paşa'nın kalfalarından Mehmed Efendi'nin eşi Raife Hanım.

Kırmızı Türbe'nin bugünkü durumu. Yalnız bir duvarı kalmıştır.

1328 Zilkade (Kasım 1910). Kadızâde aziz-i muhterem mevlâna eş-şeyh es-seyyid Mehmed Nuri Behcetî en-Nakşibendî (k.s.) Hazretlerinin kudema-yı müntesibîn-i kirâmdan Sadr-ı Esbak Merzifonî Kara Mustafa Paşa Hazretlerinin vakfı kâtibi el-hac Mehmed Galib Efendi İbn-i Abdülkadir Efendi.

Yedekçi Sofası:

1146 Safer 15 (Temmuz 1733). Kafesî destarlı. Baş muhasebeci el-hac Yedekcizâde Ali Efendi.

Burada Yedekçi ailesine ait altı taş vardır. *(Sicill-i Osmânî, 3/533; 4/235 Yedekci Mehmed Paşa)*

1288 (1871). Maliye hazinesinde dîvân-ı muhasebât azası el-hac Arif Efendi'nin oğlu Masarifat Muhasebesi'nden Mehmed Şevket Bey.

1216 (1801). Selânik'te İshak Paşa evlâdından Abdurrahman Ağa'nın kızı Hadice Hanım.

1293 (1876). Trablus ve İşkodra mektubcusu Vidinli el-hac Mehmed Ağa'nın oğlu Ali Rıza Beyin kızı ve vali Vamık Paşa'nın torunu Feride Adile Hanım. 15 Şin. *(Sicill-i Osmânî, 4/602)*

Tarih kısmı gömülü. Kâtibî sikkeli. Gekbuzeli *(Gebze)* Fazlullah Paşa evkafı mütevellisi İbrahim Efendi.

1172 (1758). Dört dilimli sikke. Hâzâ kabri es-seyyid Mehmed Murad Dede en-Nakşibendî.

1284 (1867). Maliye Hazine-i Celilesi'nde Divan-ı muhasebeden el-hac Emin Efendi.

1080 (1669). Aynen: Merhum Cündi Mehmed hafidesi kızı-oğlu eş-şeyh Ahmed Efendi.

Sofa:

1252 Şaban 22 (Aralık 1836). Müderrisîn-i kirâmdan Şükrüzâde Abdülvehab Efendizâdezâdesi Abdülvehab Efendi.

1253 (1837). Müderrisîn-i kiramdan Şükrüzâde Feyzullah Efendi'nin kızı müderris Osman Efendi'nin eşi Şerife Abide Hanım.

1235 (1819). Müderris Osman Efendi.

Karacaahmet Mezarlığı'nda 'At Türbesi' denilen türbe. *Türbe aslında Nişancı Hamza Paşa'ya aittir.*

1202 (1787) Selânik Kadısı Şükrüzâde Feyzullah Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/38)*

* * *

1258 (1842). Eşraf-ı kuzat-ı kiramdan Tosyevî Mehmed Reşid Efendi'nin eşi Zeliha Hanım. Kızı, 1252, Fatma Hanım.

1244 (1828). Rical-i Devlet-i Aliyye'den Kesriyelizâde Nu'man Beyefendi necl-i necîbinden Hâcegân-ı Divan-ı Hümâyun'dan Mehmed Es'ad Beyefendi 'nin eşi Münire Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4 / 571)*.

Tarihsiz. Ayazma Cami-i Şerifi ser müezzini el-hac Hüseyin Hüsnü Efendi.

1302 R. evvel 15 (Mart 1885). Bab-ı Seraskeri'de harbiye kalemi ketebesi Hayreddin Paşa sülâlesinde Hacı İbrahim Paşa bin Halil Paşazâdeler'den el-hac Mehmed Fasih Bey. Reisü'l-Hattatîn Hamdullah Efendi Hazîresi Bahsine bakınız.

1224 Cemaziyelevvel 21 (Temmuz 1809). Hattat Osman Efendi'nin kızı Hadice Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Kâtibî sikke, Hattat Mustafa Efendi.

1166 Cemaziyelevvel 4 (Mart 1753). Fahrü'l-müderrisîn-i kirâm Hattat Şakirzâde el-hac Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî,* 4/240; *Merâkıd*, s. 73; *Tuhfe*, s. 360, 419)

1220 (1805). Ayasofya-i kebir Medresesi'nde kain Hattat Abdürrahim Hilmi Efendi.

1192 (1778). Nakşibendî Hattat el-hac Ahmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/266)*

1180 Şaban 12 (Ocak 1767). Hamzavî taş. El-hattat ve'l müderrisîn-i kirâm ve ser etıbba-yı Saray-ı Galata el-hac Hasan Carullah el-maruf bi tesbihci.

1060 (1650). Kefeki taş. Merhum Ken'an Çavuş.

1315 Ramazan (Ocak 1898). Üsküdar'da Esbpazarı'nda (Atpazarı) Suluhan odabaşısı Kayseriye bağlı Talas Kazası ahalisinden Hacı Mustafa Ağa.

1301 (1883). Kethüda Efendi Hacı Salih.

1179 (1765). Ser Kozbekçisi el-hac Ali Ağa.

Tarih kısmı gömülü. Hattat İbrahim Efendi'nin kızı.....

Tarih kısmı gömülü. Süvarî halifelerinden Hocapaşalı Hattat Afif İbrahim Efendi. *(Tuhfe-i Hattatîn, s. 50: öl. 1181/1767)*

1184 (1770). Afif İbrahim Efendi'nin damadı Hattat Ali Efendi'nin kızı Emine Hanım.

1338 (1919). Ömer Paşa torunu Ali Haydar Bey.

1325 (1907). Yiğit Ömer Paşazâde Ali Rıza Bey'in eşi Hadice Şirindil Hanım. Aynı taş, Ali Bey, 1293 (1876).

1256 (1840). Ömer Paşa'nın annesi Şerife Emine Hanım.

1258 (1842). Ömer Paşazâde Mehmed Bey'in kızı Seyyid Ali Sultan huzurunda nasib alan ve 18 yaşında iken vefat eden Seyyide Emine Hanım.

1197 (1782). Tokat Voyvodası Ali Ağa.

1301 (1884). Ulema-yı ricalden ve eşrâf-ı kuzâtdan Halebli Yedisakalzâde el-hac Abdülkadir Efendi. Eşi, 1309, Safiyye Hanım.

1268 (1851). Yedisakalzâdeler'den el-hac Abdülvehab Efendi.

1274 (1857). Teşrifat-ı Hümâyun muavini Ali Bey'in kızı Şerife Hadice Hanım.

1184 (1770). Ragıb Paşa silâhdarı Zehrab Ağa.

Şeyhü'l-Hattatîn Önü:

1295 Safer 3 (6 Şubat 1878). Bosna Travik Hanedanı'ndan ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'den Rumeli Beylerbeyi payeliler-

den ve Şura-yı Devlet azasından Tezkirecizâde Mehmed Derviş Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 2/337)*

1182 (1768). Ulema sarıklı. Yeniçeşme Camii (Ahmediye Meydanı'nda idi) imamı el-hac Hüseyin Efendi.

1176 (1762). Hindî oğlu Osman Ağa.

1245 (1829). Haseki Sultan vakfı cabisi Hamza Baba. Gurre-i Rebiyülâhir. (Abdi Paşa Sofası Bahsine Bakınız.)

1188 Zilkade (Ocak 1775). Enderun-ı Hümâyun Hane-i Hassa'dan Ağayı peşkiri Hazreti şehriyarî Dergâh-ı âlî gediklilerinden Ali Efendi.

1185 Zilhicce 20 (Mart 1772). Dakikizâde sahib-i zühd ü şefkat Süleyman Efendi.

1190 Receb (Ağustos1776). Dakikizâde Süleyman Efendi'nin eşi Şerife Emetullah Hanım binti Davut Ağazâde Mehmed Ağa.

Tarih kısmı gömülü. Şeyhülislâm Dürrizâde Abdullah Molla Efendi'nin etbaından eşraf-ı kuzatdan Ali Rüşdi Efendi'nin kızı.....

9. Ada'da "Kibar hattatînden hattat-ı şehir" Hâmid (Aytaç) Bey'in şâhidesi.

1305 (1887). Kitâbeleri özellikle kazınmış iki şâhide, biri 1305 tarihlidir. *"Ümera-yı Cerakis'den Gazi Girayzâde Ali Bey'in eşi"* Bundan sonrası kazınmıştır. Cetvelleri duruyor

1402 (29 Mayıs 1982). "Kibar hattatînden" Hamid-i Amidî (Aytaç). 297-8/1b Velâdeti: 1309 (1891-92). Şâhidesinin üst kısmına eski yazıyla "Hâmid" ismi simetrik olarak hak edilmiştir.

Kapan-ı Dakik Sofası:

9. Ada'nın ortasında ve Abdi Paşa Sofası gerisindedir.

1313 (1895). Devletlu Arif Paşa'nın damadı Kırımîzâde, Zahire anbarı emini Hacı Musa Ağazâde Mehmed İzzet Bey.

1183 (1769). Kefevî İbrahim Molla.

1256 (1840). Zahire anbarları emini Musa Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/525)*

1293 (1876). Zahire anbarları emini Musa Ağazâde Mehmed İzzet Bey'in oğlu Mehmed Şevki Bey.

Tarih kısmı gömülü. Anbar Emini Musa Ağazâde Arif Bey.

1227 (1812). Sekbanbaşı Arif Paşazâde Halid Bey. *(Sicill-i Osmânî, 3/268)*

1250 Ramazan 7 (7 Ocak 1835). Arif Paşa'nın kızı sabıka Anbar Emini el-hac Musa Ağa'nın eşi Şerife Hafıze Hanım.

Sofa:

9. Ada ortasındadır.

1079 (1668). Kefeki taş. Attar Dilâver Bey.

1151 (1738). Cağaloğlu Mehmed Tabi Bey.

1218 (1803). Kuzatdan Ankaravî el-hac Mustafa Efendi'nin eşi Habibe Hanım.

Sofa:

İç taraf.

1057 Ramazan (Ekim 1647). Örfî kavuklu ince dörtköşe sütun taş.

"*Merhum Hasan Çavuş'un ruhuna Fatiha, şehr-i ramazan*" nadir taşlardan biridir.

1217 (1802). Nişanlı ender taşlardan, dolama perişanî sikkeli. 25. bölükten Kastamonili Topsakal Hasan Efendi. Üç balık resmedilmiştir.

1231 (1816). Mücellid el-hac Ahmed Ağa.

1137 Ramazan 21 (Haziran 1725). Hamzavî taş. Üsküdar'da Valide Camii Cum'a şeyhi alemü'l-ulema Erzurumî Mustafa Efendi.

1253 (1837). Hammallar kethüdası el-hac Hüseyin Ağa.

1310 Receb (Ocak 1893). Bâb-ı Vâlâyı Seraskeri'de 1. Şube Müdürü Hacı Hasan Tahsin Efendi

1198 (1783). Sultan Ahmet Camii'nde 20 seneden fazla dersiâmm olan Hafız Ahmet Efendi.

1211 (1796). Balkapanı tüccarlarından Konevîzâde İbrahim Ağa.

1237 (1821). Kapan-ı dakik tüccarlarından Kırımî el-hac İsmail Ağa.

1141 (1728). Ser-etıbba Nuh Efendi çırağı Gülsün Kadın.

(Suyolcubaşı Sofası bahsine bakınız.)

İç Tarafta Bir Sofa:

1185 (1771). Destarizâde Erzurum defterdarı Mehmed Said Efendi.

1186 (1772). Destarî Süleyman Efendi.

1154 Zilkade. 22 (Ocak 1742). Hamzavî taş. Atik Valide Sultan kâtibi Mes'udzâde Mustafa Efendi. Aynı kabir baştaşı, tarihsiz on mısralı kitâbe ve kafesî destar. "Mustafa Mes'ud Efendi" *(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s.75)*

1175 (1761). Nefis yazı. Atik Valide Sultan evkaf-ı şerifin kâtib-i evveli Mes'udzâde Mustafa Efendi'nin eşi Fatma Hanım bint-i Süleyman. (*Mecmua-yı Tevarih, s. 237-238; Sicill-i Osmânî, 4/366)*

1140 (1727).*"Bezm-i gülzar-ı cinanda gül Halil"*

1157 (1744). Atik Valide Sultan Kâtibi Mes'udzâde kızı Ayşe Hanım.

1204 (1789). Mes'ud Efendizâde, Atik Valide Sultan Kâtibi Ebu'l-Ahmed Efendi.

1182 Cemaziyelevvel 6 (Eylül 1768). İstanbul'da Kızılmusluk kurbinde sakin Hane-i Hassa'dan Hattat Abdullah Efendi.

1125 (1713). Mes'ud Efendi. Taşı yerde olup ancak ismi ve tarihi görülmektedir

Arif Paşa Sofası:

Tunusbağı Caddesi'nden biraz içeride olup etrafı duvar ve demir parmaklık ile çevrilmiştir.

1302 Şevval 15 (Temmuz 1885). Tophane-i âmire feriklerinden Mehmed Arif Paşa. Kitâbesi *Mısrî Ali* imzalıdır. *Sicill-i Osmânî*'de kayıtlı değildir.

1297 (1879). Arif Paşa'nın kayın validesi Hadice Hanım.

1216 (1801). Sofa önü. Tatar Samakovlu Güzel Mustafa Ağa.

Cadde Üzeri:

1184 (1770). Ebubekir Ağa.

1130 (1717). Çukacızâde İbrahim Ağa.

1190 (1776). Çakırcıbaşı yeğeni Abdülhalim Ağa.

1255 (1839). Serdestar-ı hazreti şehriyarînden mahrec Mehmed Emin Ağa.

1194 (1780). Sabıka Çakırcıbaşı Abbaszâde yeğeni Ahmed Ağa.

1172 (1758). Kafesî destar. Riyaz-ı hüner (bahçeler tanzim eden) Mahmud Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/326)*

Nakilbend Camii'nin hatibi, Emir Hoca diye maruf Şeyh Hasan Efendi.

Arif Paşa Sofası Gerisinde Diğer Bir Sofa:

1221 Rebiyülevvel (Mayıs 1806). Esbak Çalık Mehmed Paşa'nın eşi hace Zeliha Hanım.

1209 Gurre-i Şevval (Nisan 1795). Çalık Mehmed Paşazâde Mir-i Miran-ı kirâmdan Ahmed Paşa'nın oğlu Yahya Bey.

1216 (1801). Çalık Mehmed Paşa eşinin hasekisi Mustafa Ağa.

1202 (1787). Çalık Mehmed Paşa'nın kızı Havva Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 40/248)*

* * *

1174 (1760). Selânik mollası Alizâde Efendi'nin damadı Hasan Efendi.

1222 (1807). Kethüda-yı Sadr-ı âli hulefasından Sadık Efendizâde Derviş Mahmud Efendi.

1239 (1823). Tırnakcı hazinedarı el-hac Mustafa Ağa.

1188 (1774). Şahin Paşa damadı Zaime Mustafa Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 3/134)*

1263 (1846). Basmacı ustalarından Ahmed'in eşi Afife Hanım.

1204 (1789). Mısır tüccarlarından el-hac Hüseyin ibn-i Mehmed.

1239 (1823). Cağalazâde Reşid Ağa'nın annesi Fatma Hatun.

Sofa:

1261 Gurre-i Zilhicce (Aralık 1845). Vüzerayı azam kapı kethüdalarından ve esbak Teşrifat-ı Hümâyun kisedarı İsmail İsmet Efendi ve eşi. *(Sicill-i Osmânî, 3/473)*

B ve C Noktaları Arası:

Şeyhülislâm Mustafa Efendi Hazîresi bahsine bakınız.

Hasan Efendi Sofası:

Şeyhülislâm Mustafa Efendi Sofası önündedir. Etrafı muntazam kesmetaş ile çevrilmiş olup bir çok şâhidesi yok olmuştur.

1171 Safer 10 (Ekim 1757). Hamzavî taş. Esseyyid eş-şeyh Hasan Efendi eş-şehir hace el-hatib-i Cami-i Nakilbend. *(Sicill-i Osmânî, 2/153)*

1201 (1786). Nakilbend hatibi Hasan Efendi'nin eşi Ayşe Hanım.

1076 (1665). Mehterbaşı Mustafa Ağa.

1231 Za. 15 (Ekim 1816). Kemankeş *binyüzcü* Tacirzâde Mehmed Emin Ağa Üsküdarî.

* * *

1161 (1748). Şeyhülislâm Mustafa Efendi sofası arkasındadır. Çok büyük sarıklı. *Mukteda-yı zühd-ü takva cami-i ilm-i amel Mustafa nam İmam-ı evvel-i şah-ı cihan* Sarmısakcızâde Mustafa Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/429)*

1265 C. âhir (Nisan 1849). Fesli. Kurena-yı selatin-i seniyyeden ve eâzım-ı rical-i Enderun-ı Hümâyun mülûkanelerinden Hazine-i Hümâyun Kethüdası Mehmed Nazif Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 4/564-565)*

1205 (1790). Sultan Mehmed Han Camii dersiâmdan Konevî eş-şeyh Hafız İsa Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/162)*

1241 (1825). Müderrisîn-i kirâmdan Konevî İsa Hocazâde Hafız el-hac Mustafa Efendi ibn-i Abdullah.

1202 (1787). Şam-ı şerif kazası dersiâm Karsî Mehmed Efendi.

Tarih kısmı gömülü. Tam B noktası. Sadr-ı esbak Selim Mehmed Paşa biraderzâdesi Tercüme Odası hulefasından Mustafa Atıf Bey. *(Sicill-i Osmânî, 3/60-61 Selim Paşa)*

1240 Şevval 21 (Haziran 1825). Esbak telhisî-i sadr-ı âlî silâhşoran-ı hassadan el-hac Hafız Mehmed Reşid Efendi'nin eşi Hanım Sultanzâde Maksude Hanım.

* * *

1299 (1881). Adliye Nezareti ser veznedarı Van eşrafından Dilâverzâde Hüseyin Efendi ve 16 yaşında vefat eden oğlu.

1280 (1863). Sadr-ı esbak Selim Mehmed Paşa'nın yeğeni Hasan Bey.

1282 (1865). Selim Mehmed Paşa'nın müteallikatından (yakınlarından) Emrullah Ağa'nın kızı ve Selim Paşa'nın eşi Fatma Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Selim Paşa'nın biraderi Halil Beyzâde müdderisîn-i kirâmdan Ali Galib Bey. Halil Bey'in kabri karşı köşede ve 10. Ada'dadır.

1197 (1783). Kastamonili Hafızzâde Hafız eş-şeyh İbrahim Efendi.

1326 (1908). Fesli şâhide, Afyonkarahisar redif fırkası kumandanı Mirliva mütekaid Ragıb Paşa.

9. Ada - A Bölümü:

Şeyhülislâm Kâmil Efendi Hazîresi:

Tunusbağı Caddesi ile Bakkal Bekir Sokağı'nın (şimdi, Musahipzâde Celal Sokak) birleştiği yerde ve sokağın sol köşesindedir. Üç tarafı kesmetaş kaideli hazîrede gömülü olanlar şunlardır:

1161 (1748). Şeyhülislâm-ı esbak Şehid-i sa'id es-seyyid Feyzullah Efendizâde es-seyyid Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/236)* Anadolu payeli idi.

117. Şevval 7. Son rakam yazılmamıştır. Sabıka Şeyhülislâm merhum es-seyyid Mustafa Efendi'nin kızı Şerife Zeyneb Hanım. Mustafa Efendi 1158 (1745) tarihinde vefat etmiştir. Kabri, biraz ileridedir. (Sofası bahsine bakınız.)

1173 (1759). Mehmed Tayyib Efendi ibn-i Osman Efendi.

1174 (1760). Şerif Mehmed Efendi ibn-i es-seyyid Mehmed Efendi.

1178 Ramazan 1 (1 şubat 1765). Merhum Şerif Molla Efendi'nin validesi Havva Kadın.

1181 Cemaziyelevvel 24 (Ekim 1767). Şeyhülislâm-ı esbak şehid es-seyyid Feyzullah Efendi'nin kızı, fahrü'l-muhaddarat Şerife Fatma Hanım.

Şeyhülislâm Mehmet Kâmil Efendi'nin aile sofası.

1184 (1770). Es-seyyid Mehmed Tayyib Efendizâde es-seyyid Osman Efendi.

1209 Rebiyülâhir 3 (Ekim 1794). Âl-i Feyz'den Şeyhülislâm-ı esbak es-seyyid Mehmed Kâmil Efendi Hazretlerinin hemşire-i muhteremeleri Şerife Sami Hanım.

1215 Rebiyülâhir 10 (1 Eylül 1800). Kitâbe aynen şudur:

Hüve'l-Bâkï. Şehid-i sa'îd Feyzullah Efendi hafidi vasıl-ı rahmet-i Hakk Şeyhülislâm-ı esbak es-seyyid Mehmed Kâmil Efendi ruhi çün rızaen-lillah el-Fatiha. (Sicill-i Osmânî, 4/67)

Üsküdar Vapur İskelesi ile Paşalimanı arasında ve eskiden Sırayalılar denilen yerdeki yalısında vefat etti. Karabekirzâde Osman Efendi'nin *(Sicill-i Osmânî, 3/431)* oğlu olup 1142 (1729)'da doğdu. Annesi, şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin kızıdır. 26 C. evvel 1202 (Mart 1788)'de şeyhülislâm oldu. Bir sene sonra azl edilerek Keşan'a sürüldü. İlim sahibi olup siyasete karışmıştır. Oğlu, müderris Mehmed Muhib Efendidir. (*Devhatü'l-Meşayih, s. 113; Cevdet Tarihi, Sabah Gazetesi Yay. 7/128)*

1216 Şevval 7 (10 şubat 1802). Şeyhülislâm-ı esbak Mehmed Kâmil Efendi'nin küçük kızı Şerife Amine Hanım.

1223 Şaban 5 (Eylül 1808). Şeyhülislâm-ı esbak Mehmed Kâmil Efendi'nin eşi hace Nesibe Kadın.

1233 (1817). Sadrıazam mektubcusu hulefasından merhum Ahmet Efendi'nin ninesi hace Necibe Kadın.

1291 (1874). Tatarcıkzâde Ahmed Reşid Efendi'nin torunu esbak sal payelilerden Mehmed Kâmil Efendi. Rumeli Kadıaskeri olan Tatarcıkzâde Abdullah Efendi 1211 Zilkadesinin 9. (Mayıs 1797) günü vefat ederek Edirnekapı Mezarlığı'na gömülmüştür. Yanında müderris oğlu Osman Atıf Efendi'nin 1228 (1813) tarihli şâhidesi vardır.

* * *

Şeyhülislâm Mehmet Kâmil Efendi'nin şâhidesi.

1287 Muharrem 20 (Nisan 1870). Fesli. Hadimü'l-fukara bende-i Âl-î Abâ Enderun-ı Hümâyun'dan mahrec Mehmed Memiş Efendi.

1208 Muharrem 27 (Eylül 1793). Şehid İbrahim Efendi.

1006 (1597). Sâhibu'l-hayr Bali Çavuş. Burada bir camii vardı.

1180 Zilhicce (Mayıs 1767). Sabıka Defterdar Ahmed Paşazâde el-hac Mustafa Bey. *(Sicill-i Osmânî, 2/242 Halimî Mustafa Paşa)* 1173'te idam edildi. Kabri Burmalı Mescit hazîresindedir. *(Ayvansarayî, Vefeyât, s. 20; Şem'danizâde Tarihi, Haz. M. Aktepe, II/A, s. 37)*

1218 Receb (Ekim 1803). Kuşcu Za'im Ali Ağa.

1224 (1809). Divan-ı Hümâyun Çavuşlarından Kuşcuzâde Şevki Ahmed Ağa.

1224 (1809) Kâtibî sikkeli. Taşköprülü Nakkaş Seyyid Abdurrahman Ağa.

1227 Şevval (Ekim 1812). Kuşcu Za'im Ali Ağa'nın eşi Ümmügülsüm Hatun.

1246 Gurre-i Zilhicce(Mayıs 1831). Sikkeli. Kitâbesi aynen şudur:

Bağ-ı gülistan-ı Kadiriyye'de bir gül-i ra'na idi
Buy-ı ıtrî emin kıldı nice cânı pür-safâ
Çün tarîk-i Kadiriyye'de sa'y idüb buldu kemâl
Eyledi bu makâmı ihya ki, Zikrullah ola
Davete itdi icâbet cânına minnet bilüb
Kıldı bî-pervâ azimet itmedi havf u recâ
Çün hitâb-ı "İrcû" irdi semâ sırrına
Rûh-ı pâki eyledi kandil-i arşı ruşenâ.
Kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn
Hazreti Şeyh Sultan Abdülkadir
bendelerinden merhûm ve mağfûr eş-şeyh
el-hac Halil Efendi ruhi çün el-Fatiha.

Bali Çavuş Mescidi'nin ikinci bânisi ve postnişîni idi.

1251 Rebilüyevvel 12 (Haziran 1835). Kuşçuzâde el-hac Ali Bey'in eşi Şemsinüma Hanım.

1251 (1835). Mihrimah Sultan Cami-i şerifi müezzini Kolancızâde Mehmed Emin Efendi

1261 (1845). Mabeyn-i Hümâyun kilercilerinden Ahmed Şevki Ağazâde el-hac Said Arif.

1274 (1857). Nakkaşî Mustafa Ağa'nın oğlu Ahmed Bey.

1277 (1860). *"Mahdum-ı Mir Hacı Ali Hâcegân'dan ya'ni Mehmed Hatti Efendi güzide Hu"*

1310 (1892). Sultan Abdülaziz Han kilercilerinden Pişkeşcizâde Osman Nuri Bey.

Tarih kısmı gömülü. Cennet-mekân Bezmiâlem Valide Sultan Hazretlerinin Pişkeşci-başısı (hediye veren) Osman Efendi.

Tarih kısmı gömülü. Sikkeli. Şeyhülislâm-ı esbak Arabzâde Ahmed Ataullah Efendi'nin Lalazâdesi eşraf-ı kuzatdan Duhani Mehmed Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/477 Ataullah Efendi)*

1277 (1860). Fesli ve Mevlevî sikke kabartmalı. Hadimü'l-fukara bende-i Âl-i Abâ Enderun-ı Hümâyun'dan mahrec Mehmed Memiş Baba.

1321 (1903). Posta ve Telgraf Nezareti evrak Müdürü Salim Bey'in oğlu Mekteb-i Mülkiye-i Şahane mezunlarından Mehmed Alaeddin Bey.

Matbah-ı Âmire Müdürü Lütfullah Âtıf Efendi Hazîresi:

İnadiye'de, altı yolun birleştiği meydandadır. Karşısında, İnadiye Tekkesi, Taşçılar Mezarlığı, Haşim Baba ve Selim Baba'nın kabirleri bulunmaktadır. Hazîre, Gümdoğumu Caddesi ile İnadiye Mescidi Sokağı'nın birleştiği yerde ve Sokağı'n sağ köşesinde evlerin önünde ve su deposunun hemen yanındadır.

Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiş bulunan hazîrede gömülü olanlar şunlardır:

1247 Muharrem 7 (18 Haziran 1831). Kutbü'l-ârifîn sultanü'l-vâsılîn eş-şeyh Yusuf Efendi Hazretlerinin hulefalarından Develibeli Veliyüddin Efendi Hazretlerinin halifesi Ayşe Bacı.

1256 (1840). Aynı kabirde, Galata gümrüğü Nazırı Lütfullah Efendi'nin kızı Şerife Emine Hatun.

1260 Zilkade 22 (Aralık 1844). Lütfullah Efendi'nin annesi ve Galib Efendi bendegânından Ümmügülsüm Hanım.

1274 Rebiyülevvel 3 (22 Ekim 1857). Fesli.Bendegân-ı Âl-i Abâ ve Bandırmavî'nin bendegânından ve Şeyh Galib Efendi bendegânından ve Hazine-i Hassa Muhasebecisi Mustafa Şefi Efendi.

1277 Zilkade 29 (8 Haziran 1861). Tarik sikke kabartmalı sütun şâhide üzerindeki kitâbe şudur:

Ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'den
Ve Bandırmavîzâde eş-şeyh
Es-seyyid el-hac Mehmed Galib
Efendi Hazretleri'nin bendegânından
Olub Matbah-ı Âmire müdiri
iken dahil-ı ravza-i cinân
olan es-seyyid Lütfullah Âtıf
Efendi 'nin rûh-ı şerifi-çün
Rızaen-lillah Fatiha.

1286 (1869). Lütfullah Efendizâde Mehmed Cemaleddin Efendi'nin oğlu Kâmil Efendi

1302 (1884). Lütfullah Efendi'nin baldızı Şerife Vahide Hanım.

1303 R. âhir 27 (Şubat 1886). Ecillei rical-i Devlet-i Aliyye'den Lütfullah Efendi merhumun halilesi tarikat-i aliyye bendegânından Şerife Fatıma Behiyye Hanım.

1320 R. evvel 1 (8 Haziran 1902). Saray-ı Hümâyun cenâb-ı mülûkâne Matbah-ı âmire müdiri Lütfullah Efendi'nin oğlu Üsküdar Bidayet Mahkemesi azası ve tarikat-i aliyye bendegânından Cemal Bey.

Bu hazîre 1989 Ramazan Bayramı'nın birinci günü, bir müteahhit tarafından tamamen imha edilerek yok edildi. Yaptığım soruşturmada parçalanan taşların atıldığı yeri dahi öğrenemedim.

Sicill-i Osmânî, 4/90'da şu bilgi vardır: Lütfullah Efendi kalemden yetişip hâcegândan olup Varna bina emini oldu. 1243 (1827)'de Küçük Evkaf Muhasebecisi, sonra uzun müddet Matbah-ı Âmire müdiri oldu.

A-B Kısmında Büyük Sofa:

Gündoğumu Caddesi üzerinde ve mezarlık duvarından 20 adım geridedir. Etrafı kesmetaş duvarla çevrili olan hazîrede şu şâhideler vardır:

1085 (1674). Müteferrikadan Üsküdarî Ahmed Ağa.

1107 (1695). Sikkeli dört köşe taş. Resul Efendizâde müderris Mehmed Efendi.

1110 (1698). Mahmiye-i İstanbul'da vaki Mahmud Paşa Cami-i şerifi kâtibi hacı Resul Efendi

1149 (1736). Kafesî sikkeli. Haslar Halifesi el-hac Yusuf Efendi

1163 (1749). Hace Şerife Hadice Hatun.

1189 Muharrem 27 (Mart 1775). Resul Efendizâde Şerife Hadice Hanım.

1192 (1778). Genç yaşında vefat eden Tahir Ağa.

1200 (1785). Sungurbey Ağası zaim el-hac Mustafa Ağa.

1208 (1793). Sabıka Sungurbey Ağası el-hac Mustafa Ağa'nın kızı olup genç yaşında vefat eden Zübeyde Hanım.

1162 Muharrem (Ocak 1749). Kâtibî. 10 mısralı kitâbesi vardır.

Hazreti şahenşeh-i dehrin hıdiv-i âlemin
Bende-i Hassa Silâhşoru olan Abbas Ağa

1189 (1775). Emin Efendi. Kitabesi şudur:

Diriga o Hazreti fahr-i emacid-i devlet
Emin Efendi ki, eylerdi dehr anı tahsin
Güzide kâtib ve damad-ı Kethüda Bey idi
Arûs-ı kâmi tutuk-pûş kıldı perde-nişân
Gelince name-i ayşın zeman ânın memhur
Kodu bu safhada nâmın fakat cû-fas-sı nigin
Veda itdi bu matem saray dünyaya
Hemişe-kâr-ı ahibbayı kıldı âh ü enîn
Didi bir âh ile hem du'â ve hem târîh
Hudâ makâm-ı Emîni naîm ide amîn
1189

Kafesî destarlı şâhidesi, Büyük Selim Paşa Sofası arkasındadır.

1210 (1795). Sikkeli. B noktasındadır. Eş-şeyh el-alim el-amil ve'l-kemâl el-fâzıl kutb-ı aktab Hadim müftüsü es-seyyid eş-şeyh Mehmed Efendi.

1183 (1769). Câbizâde Sa'dullah Ağa.

1192 (1778). Diyarbekirli Cabizâde Sa'dullah Ağa'nın kızı Hamide Hatun.

1218 (1803). Kuzattan Ankaravî el-hac Mustafa Efendi'nin eşi Habibe Kadın.

1270 Rebiyülevvel 11(1853). Bin ikiyüz yirmidokuz senesi dünyaya gelen sadr-ı esbak Divitdar Mehmed Paşa'nın torunu Nu'man Bey'in oğlu Mustafa Necib Bey. *(Sicill-i Osmânî, 4/239-240)*. Kabri Gündoğumu Caddesi üzerinde ve mezarlık duvarının hemen arkasındadır.

1314 (1896). Saadetlu Âgâh Paşa'nın annesi Fatma Fitnat Hanım. Âgâh Paşa'nın kabri karşısında ve 10. Ada'dadır.

1307 (1889). Hazret- Şehriyarî'den Medineli Sermüezzin el-hac İbrahim Efendi'nin eşi Şerife Selime Hanım.

1195 (1780). Esirci Hacı Ahmed Ağa.

Tarih kısmı gömülü. Hâlâ Ser-sikkegân-ı Derbhane-i Âmire Abdülbaki Efendi'nin kızı Hadice Hanım.

Abdi Paşa Sofası:

Sofa, Tunusbağı mevkiinden Karacaahmet Sultan Türbesine giden, Tunusbağı Caddesi üzerinde, takriben yolun orta yerinde ve sol taraftadır. Etrafı alçak bir duvarla çevrilmiş olup, oldukça büyüktür. içindeki şehideler şunlardır:

1290 Ramazan 29 (Kasım 1873). Abdi Paşa'nın eşi Hibetullah Hanım.

1293 Cemaziyelâhir 15 (Temmuz 1876). Abdi Paşa'nın kızkardeşi ve Tersane-i Âmire liman başkâtibi Hüseyin Efendi'nin eşi Ayşe Hanım.

1293 C. âhir 15 (Temmuz 1876). Müşir Rauf Paşa'nın eşi İncu Hanım.

1297 Şevval 6 (11 Eylül 1880). Efahim-i Müşiran-ı Devlet-i Aliyye Çerkes Abdi Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/413)*

"Abdi Paşa, Hüsrev Paşa'nın kölelerinden olup askeriyeye girip 1247 (1831) tarihine kadar Saray-ı Hümâyun'da muallimlik yaptı. 1255 (1839)'da Ankara mirlivası ve sonra ferik oldu. Yunan muharebesinde bulundu. 1290 (1873)'te Şura-yı Devlet azası ve iki sene sonra Zabtiye Müşiri oldu.

Girdiği muharebelerde başarılı idi. Çalışkan ve çok doğru bir zattı. Oğulları, Rauf Paşa ile Hüsrev Paşa'dır. Rauf Paşa'nın kabri hazîrededir."

Abdi Paşa'nın Salacak'a inen yokuşun başında ve Sinan Paşa Camii'nin yan tarafında ve Toprak Sokağın sağ köşesinde bir konağı vardı.

9. Ada'da, Abdi Paşa Sofası

Rauf Paşa, tahsilini Paris'te tamamlamış, 1849'da yaver olarak Ömer Paşa'nın maiyyetinde Bosna'da ve Kırım muharebelerinde bulunmuş ve sonra ateşe olarak Paris'e gönderilip altı sene orada kalmıştır. Fransız Erkân-ı Harbiye Mektebinde tahsilini tamamladı. 1868'de liva rütbesiyle Sultan Aziz'in baş yaveri olarak Avrupa seyahatinde bulunmuştu.

İki defa Bahriye Nazırı oldu ve sonra serasker ve Tophane müşiri oldu. 1881'de İstanbul'da Hassa Ordusu müşirliğine tayin edildi ve bu görevde 27 sene kaldıktan sonra Küçük Çamlıca eteğindeki köşkünde vefat etti. Babası gibi doğru ve çalışkan bir paşamızdı. *(A. Gövsa, Meşhur Adamlar 4/1316; Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar 2/542, 840)*

1300 (1882). Bâb-ı âlî tercüme odası hulefâsından Rıfat Beyin annesi Ayşe Sıdıka Hanım.

1302 Cemaziyelâhir 13 (30 Mart 1885). Mora'da bulunan İnebahtı Hanedanı'ndan Na'ili Bey'in kızı ve Bacaksız Ahmet Paşa merhumun eşi ve Ferik Ali Rıza Paşa'nın annesi Hatice Hanım.

1304 Ramazan 15 (Haziran 1887). Rusumat Müdürü merhum Mustafa Âgâh Bey'in eşi tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyye'den Şerife Hadice Adile Hanım.

1319 (1901). Abdi Paşa'nın torunu Rıza Bey.

1330 Zilkade 26 (şubat 1903). Erkân-ı Harp-ı ferikan Tevfik Sami Paşa bin Abdülgani Bey.

1327 (1909). Hassa Müşiri Mehmed Rauf Paşa. Doğ. 1832.

1928 Aralık 26. Söylemezoğulları'ndan Esad Cabir Paşa.

Suyolcubaşı Sofası:

Tunusbağı'dan Karacaahmet Türbesi'ne giden Tunusbağı Caddesi üzerinde ve sol tarafta, takriben yolun orta yerinde olup mezarlık duvarının hemen arkasındadır. Büyük sofadaki altı şâhide feci şekilde moloza gömülmüştür. Diğer şâhideler şunlardır:

1237 Cemaziyelâhir 15 (8 Mayıs 1822). Şerife Ayşe Hanım. Kitâbesi şudur:

Suyolcubaşı Sofası. *Taş işçiliği ve hat güzelliği bakımından eşsizdir.*

Şu cihâna geldim amma asla rahat bulmadım
Göz açub bir dem gençliğimde şâd olub hiç gülmedim
Çalışub nice tabibler derde dermân bulmadım
Nûş idüb câm-ı ecel lokmane hâcet koymadım
Hükm-i takdir böyle imiş çâre yok bilmedim
Firkatiyle yandı bağrım cihâna doymadım.
Suyolcular Bölükbaşısı Seyyid Reşid
Ağa'nın kerimesi Şerife Aişe Hanım.
15 Cemaziyelâhir 1237

1235 (1819). Saide Hanım. Kâtibesi şudur:

Reşid Ağa Suyolcular bölükbaşısı merhumun
Kalub bu duhter-i pâkizesi âlemde bir müddet
Dilerken nahl-ı ömr-i afiyetden meyve-çin olmak
Dirîgâ kand bad cûd gerdun irmedi mühlet
Olub ta'un ile ezrede cism-i cani bir kaç gün
Şehâdetle hemân dâr-ı bekaya eyledi rihlet
Vefâtın yâd iderken yazdılar târîh-i cevher-dâr
Saide Hanım'ın Mevâ-yı ukbâsı ola Cennet
1235

1241 (1825). Oniki yaşında vefat eden Fatıma Ulviye Hanım.

Tarih kısmı gömülü. Suyolcuzâde el-hac Mehmed Efendi'nin oğlu Ali Efendi.

12.... Emsalsiz taşlar, tuğra kabartmalı. Kitâbesi şudur:

Çırağı Esma Sultan'ın Hadice Faize Hanım
O verd-i İsmet Allâme Efendi 'nin halilesi
Yapub amade etdi merkadin hâl-i hayâtında
Taleb-kâr oldu lutf-ı zevk-i Hakk kurb-i Mevlâ'yı
Bilüb dehri fenânın nekâbeti olduğunu âhir
İderdi daima.....
.....
Makamı itsün ana Mevlâ behcet-i cây-ı ulyâyı
İdüb mağfûr zebin ile yâ Rab mesken-i Cennet
Refîk eyle aşkına Muhammed-i Nûr-ı tecellâyı
12....

Kendi hazırladığı ve yazdırdığı şâhidesinin son iki rakamını, arkasında bıraktığı vefasız taallukatı, ne yazık ve ayıp ki, kazdırmamışlardır. Ayak taşı gül kabartmalıdır.

1222 (1807). "Hazret-i Allâme kim kızı Fatıma Hanım."

1230 Ramazan 13 (19 Ağustos 1815). Kâtibî sikkeli şâhidesi tuğra kabartmalıdır.

Suyolcu Sofası'nda Mustafa Allâme Efendi'nin nefis hatlı güzel şâhidesi. *Çinili Cami yanındaki sokağa Allâme ismi verilmiştir.*

Kitâbesi şudur:

Âh kim ey çarh etvar kar-ı nâ-sezâ
Nice feryad idelim senden Cenab-ı İzzete
Zümre-i haffatın a'kal-i âlim-i Allâmesin
Üç sene dûş eyledin hayfa devâsız illete
Akibet virüb hevâya hasılın bâd-ı ecel
"İrcâ" fermânı geldi sûz-ı Hakk'dan da'vete
Namdâş-ı seyyidü'l-kevneyn el-hac Mustafa
Rûh-ı pâkin gark ide Hakk bahr-i nûr-ı rahmete
Rahmet-i Hakk'ı görünce terk idüb bu kesreti
Kurb-i Hakk'a atdı can vardı mekân-ı vahdete
Gerçi çok evlâd ata kıldı cihanda Hakk ana
Lik kalmadı biri ola vesile-i rahmete
Bir du'a ile didi tarihini Kalâyî kim
Mustafa Allâme layık ola yâ Rab Cennet
1230 Ramazan 13

Kitâbesi şair *Kalayî Mehmed Emin Refi Efendi* tarafından söylenmiştir. *(Türk Dili ve Ed. Ans. 5/111; Merâkıd, s. 82; Sicill-i Osmânî, 4/462-463)*

Mustafa Allame Efendi *"Mektubî-i Sadr-ı Ali"* idi. Çinili Cami yanındaki sokağa ismi verilmiştir.

Hazîrede gömülü bir taş üzerinde; *"Darphane Müşiri Rıza Paşa'nın hemşiresi Emine Hanım"* diye yazılıdır. Ali Rıza Paşa 1252 Ramazanında (Ocak 1837) Ayasofya Camii içinde şehid edildi. Kabri, Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan İmareti kapısı karşısındadır. *(Sicill-i Osmânî, 2/397)*.

1211 (1796). Mektûbi-i sadr-ı âlî hulefasından Telhisîzâde hacı Mustafa Allâme Efendi'nin kızı Ayşe Hanım.

Şeyhülislâm Mustafa Efendi Hazîresi:

9. Ada'da Gündoğumu Caddesi ile eski adı Bakkal Bekir Sokağı olan şimdiki Musahipzâde Celal Sokak arasında uzanan İnadiye Mescidi Sokağı üzerinde ve İnadiye Meydanı'ndan gelirken sol tarafta ve yolun dirsek yaptığı yerdedir. Eskiden bu hazîrenin karşısında meşhur Üsküdar Menzilhanesi bulunuyordu. şimdi yerinde evler vardır.

Büyük hazîrenin etrafını çeviren alçak kesme taş duvar yer yer yok olmuştur. Çok bakımsız ve perişan durumdadır.

Hazîredeki şâhideler şunlardır:

1124 (1712). Sadr-ı Rum-ı sabık es-seyyid Mustafa Efendi'nin valideleri hace Fatıma Hatun. Ayak taşı üç servi ağacı kabartmalıdır. 20 R. âhir 1115 (2 Eylül 1703). tarihinde vefat eden Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin eşi olup onun ölümünden sonra Mahmut bin Mustafa ile evlenmiştir.

Mahmut Efendi Tokatlı olup Kız Mahmut denmekle maruf ünlü bir hattat idi. 1147 (1734) tarihinde vefat ederek eşinin yanına gömüldü. Taşı mevcut değildir. *(Müstakimzâde, Tuhfe, s. 508)*

1151 (1738). Es-seyyid Mehmed Es'ad ibnü'şşeyh Mehmet Efendi.

1156 (1743). Kitâbesi çok kısadır: Muteber Hatun.

Şeyhülislâm Mustafa Efendi aile sofasının perişan hali. Arkada görülen sutün şâhide Mustafa Efendi'ye aittir.

1158 (1745). Sütun. Kitâbesi şudur:

Şeyhülislâm iken veda'-i âlem-i fânî
İden merhum mağfurleh
Es-seyyid Mustafa Efendi ibn-i el-merhum
Eş-şehid es-sa'id Şeyhülislâm
Es-seyyid Feyzullah Efendi ruhlarına el-Fatiha.
Fî evahir-i Muharrem sene 1158 (1745 senesi şubatının sonları)

(Sicill-i Osmânî, 4/428)

1178 (1764). Şeyhülislâmzâde es-seyyid Abdullah Efendi'nin kızı Saliha Hanım.

1181 (1767). "Hâlâ Nakibü'l-eşraf es-seyyid Mustafa Efendizâde es-seyyid Abdullah Efendi Hazretlerinin mahdum-ı mükerremleri merhum mağfurleh es-seyyid Mustafa Molla Efendi'nin ruhları çün el-Fatiha." (*Sicill-i Osmânî, 3/385*, ölüm tarihini 1184 göstermesi yanlıştır.)

Bu aileye mensup olup buraya gömülmüş olan bazı kimselerin şâhideleri bugün mevcut değildir. Bir kısmını kazı neticesi çıkarmak mümkündür.

Şeyhülislâm Mustafa Efendi'nin, Eyüp'te muhteşem bir tekkesi, Saraçhanebaşı'nda bir çeşmesi vardır.

Şeyhülislâm Mustafa Efendi'nin oğlu Abdullah Efendi 24 C. evvel 1184 (Eylül 1770)'te vefat ederek Tunusbağı'nda Şeyhülislâm Mirzazâde Şeyh Mehmet Efendi'nin (öl. 1147/1734-35) yanına defnedildi. Oğulları Osman, Mehmet Emin ve Mustafa efendilerdir. Mustafa Efendi 1181 (1767)'de vefat ederek ceddi yanına defnedildi. Torunu ve Mehmet Emin Efendi'nin oğlu Abdullah Efendi 17 Ramazan 1247 (19 Şubat 1832)'de vefat ederek yanına gömülmüştür. Abdullah Efendi'nin oğlu Osman Efendi ise 7 Mayıs 1805'te vefat ederek büyükbabasının yanına defnedildi. Abdullah Efendi'nin diğer oğlu Derviş Mehmet Efendi 16 C. evvel 1204 (1 Şubat 1790)'da vefat ederek Tunusbağı'nda Mirzazâde Mehmet Efendi 'nin yanına gömülmüştür. Mehmet Emin Efendi 1232 (1817)'de vefat etmiş ve bunun yanına defnedilmiştir.

Feyzullah Efendi 'nin kızı Seyyide Ayşe Hanım Üsküdar'da Sultantepe'de camii olan Mirzazâde Mehmet Efendi ile torunu Azize Hanım ise Paşakapısı'nda muazzam bir konağı olan Dürrizâdeler'den Şeyhülislâm Ataullah Efendi (öl. 1785) ile evlendirilmiştir. Hazîrenin yeri için Mirzazâde Camii bahsine bakınız.

Hazîrede yalnız baş tarafı kalmış bir lâhit vardır. Rakam yazılmamıştır. Uzun kitâbesi:

Fürâg-ı handan Mustafa mahdûm-ı âlî-câh
Hafid-i şeyhülislâm-ı mürüvvet pîşe kim

diye başlamaktadır. İsmi, Seyyid Übeydullah'tır.

11.. Son iki rakam okunmaz haldedir. Şeyhülislâm hazinedarı validesi Emetullah Hatun.

Hasan Efendi Açıktürbesi:

1293 Zilhicce 28 (Ocak 1877). Sütun şâhide. Eshab-ı kalem, Tercüman-ı Harameyn Hasan Efendi.
(Sicill-i Osmânî, 1/172)

Tercüman-ı Harameyn idi bu hem-nâm-ı Hasan
Sahib-i rütbe vü cah idi hem eshâb-ı kalem
Saf idi rû-yi rûhı defter-i amâli gibi
Çıkmamış kilk-i hata sanki ana hiç rakam
Sûretâ âdem ve sîretde melek hâlet idi
Ki olurdu ana dûzah şehvat âlem
Onsekiz yıl oturub şirb ü bil-tehada tamâm
Oldu Hacc-i Şerifa fete-i beyt-i haram
İntisab eyliyerek Şeyh Mehmed Can'e
Nakşibendiye'den olub hem tarike mahrem
Hem tarik-i Bedevî'den de idüb istihlaf
Mevlevî'den de muhibbane olub sâhib-i dem
Handan idi fakirane tarik ehli ile
Geçinüb eyler idi anlara ibzâl-i ni'me
Hubb-ı evlâd-ı Resul ile cihândan göçdü
Ola ukbada şefi'i Hüseyin'in ikram
Şems çıkdı dûzban kalemden tarih
Tercüman-ı harameyn oldu Hasan ile hemdem
28 Zilhicce 1293

Etrafı demir parmaklık ile çevrilmiştir. Kabri, Şeyh Osman Şems Efendi açık türbesinin 35 adım önündedir. Şâhidesi üzerinde Nakşî, Bedevî ve Mevlevî sikkelerinin kabartmaları vardır ki, bir eşi dahi yoktur. Hattı nefistir. Kitâbesi, *Şeyh Osman Şems Efendi*'nin eseridir.

10. ADA

Karacaahmet Sultan Türbesi Sağındaki Hazîre:

1267 (1850). Evkaf-ı Hümâyun Nazır-ı esbakı Mehmed Şevki Efendi eşi Hadice Mihriveş Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/173 Şevki Efendi)*

1267 (1850). Üsküdar merkezi zabtiye bölükbaşısı İzzet Ağa'nın eşi Hediye Hanım.

1272 (1855). Antalya Mütesellimi müteveffa Mehmed Said Efendi'nin eşi Hace Şerife Nimetullah Hanım.

1273 (1856). Mehmed Rüşdi Paşa'nın annesi Fatımatü'z-Zehra Hanım. Kabri lâhit şeklinde olup kitabesi *Mehmet Rıfat* imzalıdır.

1284 (1867). Enderun-ı Hümâyun hademelerinden Cemal Bey'in hemşiresi Ulviyye Hanım.

1284 Rebiyülevvel 25 (27 Temmuz 1867). Tarikat-i aliyye-i Kadiriyye meşayihinden Teşrifatî el-hac Ahmed Rıf'at Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/300)*

1285 Rebiyülevvel 3 (24 Haziran 1868). Valid-i macid-i cenab-ı padişahî Sultan Abdülmecid Han Hazretlerinin Esvabcıbaşısı Ahmed Bahaeddin Bey'in eşi Cihanyar Münire Hanım. (Bkz. 8. Ada, A Bölümü)

1285 (1868). Mehmed Celâleddin Paşazâde Süleyman Raşid Bey'in eşi Emine Rıfkiye Hatun.

1286 (1869). Üç padişaha bilâ fasıla hizmet eden okçubaşı el-hac Emin Ağa. *(Sicill-i Osmânî, 1/435)*

1286 Cemaziyelevvel 1 (Ağustos 1869). Fesli. Berberbaşı el-hac Emin Efendi.

1286 Ramazan 15 (19 Aralık 1869). Mirliva Ali Paşa.

1286 R. evvel 19 (29 Haziran 1869). Hacc-ı Şerif muhafızı Mir-i miran Mahmud Paşa. Bu iki Paşa *Sicill-i Osmânî*'de kayıtlı değildir.

1289 (1872). Ser-etıbba-yı hazreti şehriyarî müteveffa Behçet Efendi'nin kızkardeşi Şerife Fatma Hanım.

1291 (1874). Hassa Ordu-yu Hümâyunu ser tabibi el-hac Akif Bey'in eşi Fatımatü'z-Zehra Hanım.

1292 C. âhir 27 (Ağustos 1875). Mabeyn-i Hümâyun başkâtiplerinden ve Şura-yı Devlet azası Halim Efendi. *Sicill-i Osmânî, 2/243*'te *Halimi* adı ile kayıtlıdır.

1295 Zilkade 19 (14 Kasım 1878). Rüşdi Paşa *(Sicill-i Osmânî, 2/387)*. Turak Paşa'nın yeğeni Abdülkerim Beyzâde Mustafa Kâmil Bey'in oğludur. Hemen yanındaki sebil hazîresinde medfun olan Şeyhülislâm Sa'deddin Efendi'nin damadı idi. Turak Paşa'nın kabri İstanbul'da Seyyid Nizam Camii hazîresindedir.

1298 (1881). Mısırlızâde Tarsusî Ali Rıza Efendi. Faziletiyle şöhret sahibi idi.

1300 (1882). Mısrîzâde Tarsus doğumlu Yusuf Neyyir Bey. Kabri lâhit şeklindedir.

1300 (1882). Halil Mahir Bey'in eşi Safiyye Hanım.

1306 (1888). Lâhit. Feyzullah Paşa.

1318 (1900). Muhtar Efendizâde Mehmed Halid Bey. D. 1255 (1839).

1322 Temmuz 25 (1906). Sultan Abdülmecid Han'ın esvabcıbaşısı Ahmed Bahaeddin Bey.

1327 (1909). Tarikat-i aliyyeden Tahmisi-i Hazret-i Şehriyarî Hüseyin Hasan Efendi.

1334 (1915). İkinci Ordu-yu Hümâyun süvari feriki Şükrü Paşa. D. 1253 (1837).

1340 (1921). Sultan Selim Cami-i şerifi hatibi el-hac es-seyyid Osman Nuri Efendi'nin oğlu mevaliden Süleyman Halil Efendi.

1278 Muharrem 15 (1861). Ferik Hacı Avni Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 3/609)* İlk defa setre ve pantalonu bu zat giymiştir.

1300 (1882). Lâhit. Mısrîzâde Tarsus doğumlu Yusuf Neyyir Bey.

Karacaahmet Sultan Türbesi Arkası:

1173 (1759). Saray-ı cedid ağası Giritli Yusuf Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

1179 (1765). Eşraf-ı kuzattan Kadızâde Abdullah Efendi.

1180 Rebiyülevvel 25 (31 Ağustos 1766). Sikkeli. Vakayi kâtibi mazlumen ve şehiden vefat eden Halebî Cabirizâde esseyyid Yusuf Efendi. *Sicill-i Osmanî*'de kayıtlı değildir.

1194 Şaban 15 (16 Ağustos 1780).

"Mürşid-i kâmil Müneccim başı âh
Gitdi Abdullah Efendi Cennet'e"

Nefis hat. Oğlu, Hazine-i Hümâyun ağalarından Mehmed Said Ağa. Tarih kısmı gömülüdür. *(Sicill-i Osmânî, 3/387)*

1198 Muharrem 15 (Aralık 1783). Sabih Ahmed Efendi.

1206 (1791). Üsküdar Mihrimah Sultan Camii müezzin başısı Hacı Süleyman Efendi.

1209 Zilkade 28 (Haziran 1795). Sabih Ahmed Efendi'nin eşi saraylı ağa ustası Nefise Hanım.

1220 (1805). Reisü'l-müneccim Abdullah Efendi'nin eşi Ayşe Hatun.

1227 Zilkade. 7 (12 Kasım 1812). Arif-i billah Müneccimbaşı Sadık Efendi. Nefis hat.

1233 (1817). Ser müneccim-i hassa Mehmed Sadık Efendi'nin eşi Saliha Hatun.

1252 (1836). Galata gümrük baş kâtibi Mustafa Efendi'nin eşi Fatma.

1262 Muharrem 2 (Ocak 1846). Ondört mıs-

Gündoğumu Caddesi, Yüksekkaldırım mevkii

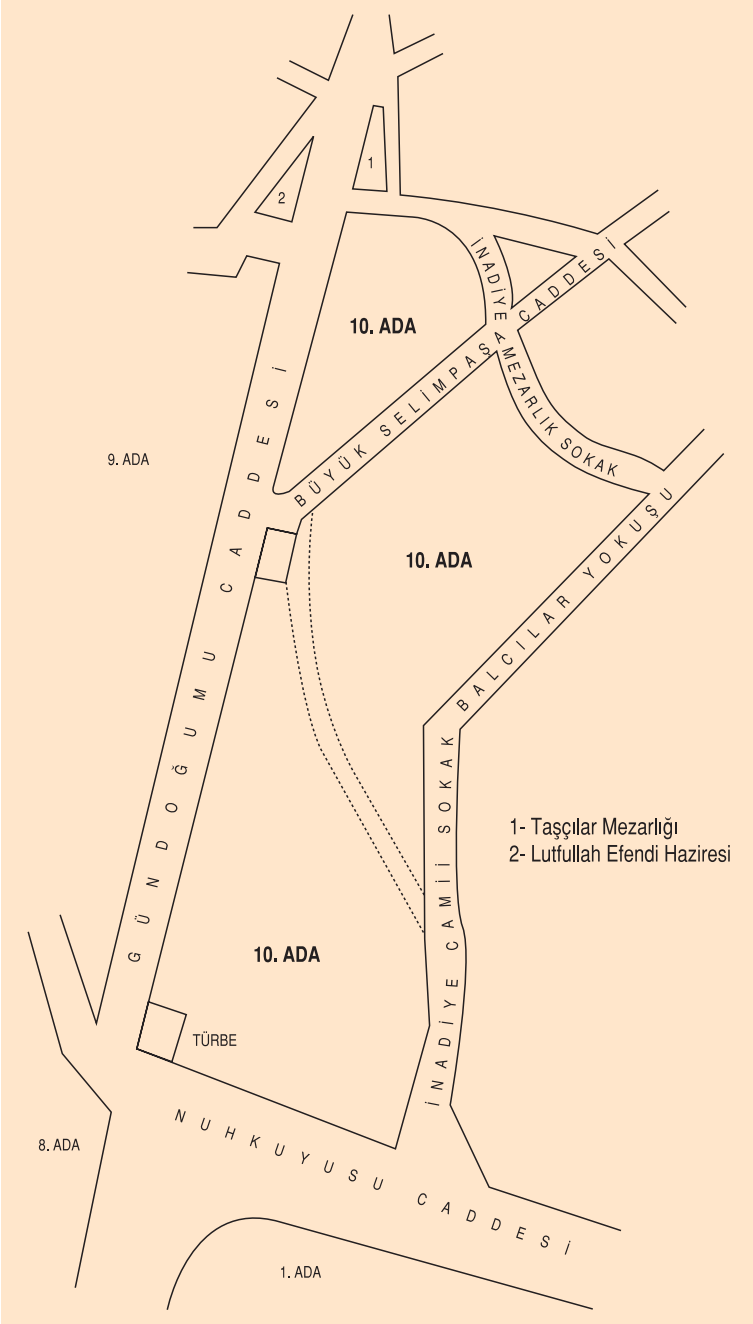

▲ Karacaahmet Mezarlığı 10. Ada'nın vaziyet krokisi.

ralı uzun yazı. Galata gümrüğü baş kâtibi Mustafa Subhi Efendi. Tarih beyti şudur:

Eylerim İzzet du'a tarih-i fevtin söyledim
Kıla mesken Mustafa Subhi Efendi Cennet'e

(Sicill-i Osmânî, 3/220)

1283 (1866). Türbenin hemen arkasında. Lâhit. Nefis hat. Fehime Hanım.

1291 (1874). Mimarbaşı Kasım Ağa neslinden Okçubaşı Ali Beyzâde Mahmud Nezir Bey'in kızı Emine Rabia Hanım.

1298 Ramazan 1 (28 Temmuz 1881). Mimarbaşı Kasım Ağa neslinden asr-ı Sultan Selim-i Salis'de meşhur Arif Efendi'nin kızı ve Sadık Efendi'nin eşi Fatma Zehra Hanım.

Her iki kabir bir set sofa içindedir.

1305 R. âhir 8 (24 Aralık 1887). Edirne Valisi Süleyman Paşa'nın oğlu tarikat-i aliyye-i Rıfaiyye hulefasından Mehmed Fuad Bey ve kızı, 1287, Fatma Hanım.

1327 (1909). Tersane-i Âmire müdürlerinden emekli Miralay Bahaeddin Bey.

Tarih kısımları gömülü olanlar:

* Saray-ı Hümâyun hazine ağalarından Abdullah Efendi.

* Müneccim-i şehriyârî Hüseyin Hüsnü Efendi'nin kızı Emine Hanım.

* Müneccimbaşı Mehmed Rakım Efendi. *Sicill-i Osmânî, 2/366'da* vefatını 1241 (1825) olarak göstermiştir.

1296 (1879). Altûnîzâde devletlu İsmail Paşa Hazretlerinin eniştesi Mehmed Salim Efendi.

Aşçıbaşı Camii Karşısında Bulunan Kabirler:

1054 (1644). Muhteşem lâhdin baş ve ayak taşları poligonaldir. Kitâbesi şudur:

"Merhum Mustafa Çavuş ruhiçün Fatiha sene 1054"

İstanbul'da, Draman'da Kefevî Camii civarında mektebi vardı. *(Hadîkatü'l-Cevâmi, s. 186; Sicill-i Osmânî, 4/391)*

1135 Zilkade 13 (Ağustos 1723). Sikkeli, dört köşe şâhidesi çok orijinaldir. Abdurrahman.

1159 (1746). Taşcıbaşı el-hac Ahmed Ağa.

1192 (1778). Çok değişik bir taş, büyük şâhi-

denin sol alt köşesine, küçük şâhide kabartması yapılmış ve üzerine de kitâbesi yazılmıştır. Büyük taş:

"*Çavuşun zevcesi ve taşcıbaşı Mehmed Ağa'nın kerimesi Lebibe Hatun*"

Karabartma üzerine de, "*Taşcı Osman Kalfa'nın kızı Hafize Molla. 1229 (1814)*" diye yazılmıştır.

1193 (1779). Karacaahmet Sultan türbedarı Taşçıbaşı oğlu Mehmed Ağa.

1313 Zilkade 12 (Nisan 1896). Tarikat-ı aliyye-i Nakşibendiyye fukarasından Aşçıbaşı Mahallesi imam ve hatibî İstanbulî es-seyyid Hafızü'l-Kur'an Hasan Fahri Efendi. Burada, Üsküdar taşçılarına ait altı şâhide vardır.

1321 Zilkade 11 (29 Ocak 1904). Sudûr-ı azamdan mukarrirîn-i kirâmdan Hafız Eşref Efendi. Kitâbe Hamid imzalıdır.

Gömülü. Kutbü'l-ârifîn Karacaahmet Sultan türbedarı Zeyneb Monla Kadın.

Gömülü. Şeyh Ahmed Efendi.

Altı Sütunlu Türbe Etrafında Gömülü Olanlar:

1215 Şaban 20 (Ocak 1801). Enderun-ı Hümâyundan Hazinedarbaşı Silistreli Hasan Ağa. Sütun şâhidesi büyük kavukludur.

1223 (1808). Zerrinbaş. Enderun-ı Hümâyun'dan hane-i seferli Sufyan Ağa.

1227 (1812). Tuğra kabartmalı. Hassa Emir Ahmedzâde taşcı Mustafa Ağa'nın eşi Şerife Zekiye Hanım.

1230 Gurre-i Safer (Ocak 1815). İstanbul cizyesi mukataasının veznedarı Galatalı şerafetlu Paşa Mustafa Ağa.

1277 (1860). Es-seyyid el-hac Abdüllâtif Efendi. Etrafı demir parmaklıklıdır.

1279 (1862). Tarikat-i aliyye-i Rıfaiyye'den darü'l-hadis müderrisi Münzevî kutbü'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn sultanü'l-kâmilîn İmam-ı azam şöhretli el-hac Mehmed Tevfik Efendi hulefasından Şeyh Raşid Efendi'nin müntehi dervişanından şehîrü's-seyyid Mehmed Tevfik Efendi. Nalçacı Tekkesi bahsine bakınız.

1281 (1864). Abdüllâtif Efendi'nin eşi Şerife Hasibe Hanım. Kabri, kocasının yanındadır.

1285 Ramazan 16 (Ocak 1869). Abdüllâtif Efendi'nin oğlu Şehremaneti aklâm hulefasından Mustafa Fazlı Efendi. Kabri, babasının yanındadır.

1285 Receb 21 (Kasım 1868). Parmaklıklı. Arif-i billah Şeyh Ali Rıza Efendi kuddise sırruh. Kabri türbenin arkasındadır. (*Merâkıd, s. 59*)

1296 (1879). Mekteb-i İdadi-i Şahane'de 35 sene müderrislik ederek emekli olan allame ve kudema-yı üstad-ı kîram Çorumlu Osman Efendi D. 1233 (1817). Kabri, Abdüllâtif Efendi'nin yanındadır. Dilbilgisine dair bir kitabı vardır. (*Sicill-i Osmânî, 3/450; Merâkıd, s. 59*)

1296 (1879). Kudema-yı Mir-i mirân'dan ve meclis-i idare-i zabtiye aza-yı sabıkasından Mehmed Ragıb Paşa. Kitâbesi, Mısrîzâde Ali Rıza imzalıdır. (*Sicill-i Osmânî, 2/362*)

1299 (1881). Asakir-i bahriye-yi şahane kolağası Ahmed Kapdan.

1316 Muharrem (Mayıs 1898). Topcuda zât-ı hazâkatmend Mahmud Efendi.

1325 (1907). Mirliva Ahmed Arif Paşa. D. 1274 (1857).

1329 R. âhir 21 (21 Nisan 1911). Kutbü'l-ârifîn Yanya Efendi türbedarı Mehmed Nuri Şemseddin Efendi (k.s.) Hazretlerinin güzidegân-ı müntesibanından Mekteb-i Tıbbiye ders Nazırı Ahmed Necati Efendi. Kabri türbe arkasındadır.

Sadrazam Selim Paşa Sofasında Gömülü Olanlar:

Sofa, Gündoğumu Caddesi ile Büyük Selim Paşa Caddesi'nin birleştiği yerde ve ikinci cad-

"Hotin Aile Kabristanı" ve Büyük Selim Paşa şâhidesi.

denin sağ köşesindeki set üzerindedir. 22 x 11 adım ebadındaki büyük hazîreye dokuz basamakla çıkılır. Yol seviyesi düşürüldüğünden çok yüksekte kalmıştır. Gündoğumu Caddesi'ne bakan cephesine *"Hotin Aile Kabristanı 1247"* diye yazılmıştır.

Selim Paşa'nın makam taşı, çok geniş çaplı olup üzerinde şu kitâbe vardır:

Cenab-ı sadr-ı esbak Şam Valisi Selim Paşa
Vâhidü'l-asr sâhib-i cûd u tedbir adalet râ
Husûsa ümm-ü eyyâm idemez bir mislini tevlid
Eğerce dilde mazrub ise de illiyetle el-celi
Emir-i hacı emr-i mu'tenasın eyleyüb tefevvüz
Varub Şam-ı Şerife cüz-ü rûz-ârâm ile hatta
Çalışdı hidmet-i me'mûresin icraya ez cümle
Mehâmm-ı haccı itmame şüru itmiş iken hayfa
Ne çâre eylesün takdir idüb tedbirini tağyir
Şehid itdiler ol destûr-ı âlîşanı bî-pervâ
Nebi-i Allah yahi bâ-husûs Şeyh-i Ekber etka
Civâr-ı meşhed-i envârına câr eyledi Mevlâ
Mücevher harf ile târîh-i fevtin böyle yaz Ali
Yed-i cûd ile mazlumen heba oldu Selim Paşa
Rızaenlillah el-Fatiha.
Sene 1247 fî Cemaziyelevvel (Ekim 1831)

Selim Paşa, *Hotin*'e gönderilmiş olan Kapıcıbaşı Mustafa Ağa'nın oğludur. Kendisi *Bender*'de doğdu. Bir takım görevlerde bulunduktan sonra, ölen Şam valisinin zaptına memur ve daha sonra 20 Muharrem 1240 (14 Eylül 1828)'de sadrıazam oldu. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasında büyük hizmette bulunduktan sonra 14 R. âhir 1244 (24 Ekim 1828)'de azl edildi. 1247 C. âhirinde, asayişi yoluna koymak üzere Şam valisi oldu. Ancak, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa kendi yolu üzerinde, böyle şöhret sahibi, mühim işler başarmış bir kimsenin valiliğini istemediğinden para ile Şam ahalisini ayaklandırdı. 1831 aralığında konağına hucüm ederek yaktılar ve kendisi dahi yanarak vefat etti. Kabri, *Şeyhü'l-ekber Muhyiddin Arabi*'nin *Kayisun Dağı* eteğinde bulunan türbesinin yanındadır. Vefatında 58 yaşında idi.

1140 (1727). Turhan Bey kapıkethüdası İbrahim Ağa.

1167 (1753). Kazancızâde Memiş Ağa.

1181 (1767). Abdullah Ağa.

1227 Zilkade. 15 (20 Kasım 1812). Sadr-ı azam Memiş Ziya Paşa'nın eşi Zeyneb Hanım. Tuğralı taşı muhteşemdir. *(Sicill-i Osmânî, 4/513 Ziya Paşa)*

1287 (1870). Sadrıazam Selim Paşa'nın damadı maliye tahsilât muhasebe mümeyyizlerinden Mehmed Eşref Beyefendi.

1289 (1872). Sadrıazam Selim Paşa'nın damadı Emin Efendi'nin annesi Zeyneb Hanım.

1322 (1904). Divan-ı harp-ı mahsus azasından Miralay Hüseyin Nazmi Bey.

1323 (1905). Sadr-ı esbak Selim Paşa'nın biraderzâdesi Tevfik Bey'in..... (burada taş kırıktır) Kahya Bey.

1332 (1913). Sadr-ı esbak Selim Paşa'nın biraderzâdesi mahkeme-i istinaf azasından Tevfik Bey'in eşi Ayşe Adile Hanım.

1336 (1917). Tevfik Bey'in torunu ve Suriye Vali-i esbakı Galib Bey'in kızı, yedi yaşında vefat eden Fatma Necadet Hanım.

Rakam olmayan bir taş üzerinde;

"*Sabık Suriye Valisi Ali Galib Hotin ve eşi Naciye Hotin*" diye yazılıdır.

Sicill-i Osmânî'ye göre Selim Paşa'nın biraderzâdesi Ali Galib Bey, 1257 (1841) tarihinde vefat etmiştir. Babası, Halil Beyefendi'nin 1252 (1836) tarihli şâhidesi ise İnadiye tekkesi karşısındadır. Selim Baba Hazîresi bahsine bakınız.

1326 (1908). Sadr-ı sabık Selim Paşa'nın biraderzâdesi Tevfik Bey'in utekalarından Neş'et Kalfa.

Selim Paşa Sofası Arkasında Gömülü Olanlar:

1189 (1775). Kafesî destarlıdır. Emin Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 1/410)*

"Dirîga ol Hazreti fahr-i emâcid-i devlet Emin Efendi "

"Güzide kâtib ve dâmâd-ı kethüda bey idi"

1258 Muharrem 7 (Şubat 1842). Molla sikkeli. Eşrâf-ı kuzâttan Üsküdarî Kassabbaşı kâtibi Abdülgani Efendi.

Selim Paşa Sofasının Sağ Tarafında Gömülü Olanlar:

1116 (1704). Bâzergân Salih Ağa.

1149 (1736). Tavus kuyruklu taş. Bâzergân Salih Ağa'nın kızı Fatma Hatun.

1219 (104). Mevkûfat Kalemi ikinci halifesi ve Koyun halifesi İsmail Efendi

1225 (1810). Mısır Kahire kazası Meşreb Efendizâde el-hac Abdurrahman Efen-

Ayşe Kadın'ın 1065 tarihli emsalsiz lâhdi.

▲ Rıdvan Ağa'nın 1062 tarihli güzel lâhdi.

di'nin kayın validesi Nefise Kadın.

1230 (1815). Mısır Kahire kazası Meşrebzâde Abdurrahman Efendi'nin eşi merhum Koyun halifesi İsmail Efendi'nin kızı Afife Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 3/546 Ali Meşreb Efendi)*

1232 (1816). Meşrebzâde Abdurrahman Efendi'nin oğlu Ali Raik Efendi'nin eşi Fatma Hanım.

1251 (1835). Sadr-ı Anadolu devletlu Meşrebzâde Efendi'nin kethüdası müderrisîn-i kirâmdan el-hac Ahmed Reşid Efendi'nin eşi Şerife Fatma Hanım. Şatırzâde Hazîresi bahsine bakınız.

1252 (1836). Şemsipaşalı deryayı kapudan Mehmed Paşa merhumun kaynı merhum el-hac Emin Ağa'nın eşi hace Ayşe Hanım.

1336 (1917). Musikişinas Hacı Faiz Bey'in küçük kardeşi Yeniköylü Hadi Bey. Değerli bir ilâhî bestekârı ve Tarabya Camii imam ve hatibi Haşim Efendi'nin oğlu idi. Yazın Yeniköy'de, kışında Ahmediye'deki evinde oturuyordu. Hadi Bey, Yeniköylü müzisyen Hasan Efendi'nin mümtaz öğrencisi idi. Kabri, babasının yanındadır. *(S. N. Ergun, Türk Musikisi Ant. s. 644)*

10. Ada'nın İç Tarafı:

1071 (1660). Mehmed Dede.

1223 Safer (Nisan 1808). Atik Valide Sultan Cami-i şerifi imamı taşcı el-hac Hafız Ahmed Efendi.

1245 Safer 3 (4 Ağustos 1829). Bağcı el-hac Ali Ağa.

Sa'deddin Efendi Sebil Ve Çeşmesi Arkası:

1294 C. âhir 25 (Temmuz 1877). Tarikat-i aliyye-i Nakşibendiyye hulefayı kirâmından ve kudema-yı ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'den Girit Vilâyeti Kapukethüdası Mora Müftüsü Abdülhalim Efendizâde Yahya Sezai Efendi *(Sicill-i Osmânî, 4/644-645)*

1304 (1886). Rüsûmat Emaneti hademesinden ve Girit Kapukethüdası Yahya Sezai Efendi tevabiinden Siyahî Mehmed Efendi

1309 (1891). Girit ve Cezayir Bahr-ı Sefid kapu kethüdası Yahya Sezai Efendi mensubatından Zîba Kalfa.

1320 (1902). Ricâl-i Devlet-i Aliyye'den kapukethüdası Yahya Sezai Efendi'nin eşi Fatma Muhibbe Hanım.

Sebilin Sol Tarafındaki Giriş Yanında Gömülü Olanlar:

1197 Zilkade. 7 (Aralık 1783). Sipâh kâtibi Seyyid Mustafa Efendi'nin eşi hâfize ve âlime Saraylı Tuba Ayşe Kadın.

1203 (1788). Hâcegân-ı Divan-ı Hümâyundan sabıka Rikâb-ı Hümâyun çavuşlarından Mustafa Efendi. Yanında kızının gömülü taşı vardır.

1304 (1886). Yenişehir Fener eşrafından ve tarikat-i aliyye-i Rıfaiyye meşayihlerinden eş-şeyh Halil bin Abdulfettah Efendi. *(Merâkıd, s. 60)* Kitâbesi onbir sıradır. Şeyh Halil Efendi'nin kitâbesi şudur:

Mazhar-ı feyzu'r-Rıfaî Hazreti şeyhü'ş-şüyûh
Hankâh-ı sadr-ı Hulde hû diyüb oldu dâhil

Olsun ol ser-tâc-ı erbâb-ı bekanın dem-be-dem
Rûh-ı pâki nâil-i lûtf-ı Hüdâvend-i celîl
Nâr-ı rûz-ı ademden demâdem eyleyüb mahfuz
Hak Teâlâ eylesün nayân-ı âb-ı Selsebîl
Fevtine tarih yazdım kilk-i cevherdar ile
Saha-i Huld-i berînde buldu Me'vâ'yı Halîl.
Yenişehir Fenâr eşrafından ve Tarikat-i Aliyye-i Rıfa'iyye meşayih-i kirâmından eş-şeyh Halil bin Abdülfettah Efendi.

Tarih kısmı gömülü bir taş: An-asl Çıldır Sancağı ümera ve eşrâfından Hüseyin Beyzâde Mehmed Ali Bey'in kızı Çürüksu Hanedân-ı kadîminden ve 1. Orduyu Hümâyun Nizamiye 3. Alay Kumandanı Bahri Bey.

1309 (1891). Hem şehide, hem garibe ve hem masume Fa'ide Hanım.

Her ikisi de aynı sofada olup Bahri Bey için yeni yazı ile, Bahri Paşa 1838-1915 diye yazılmıştır.

Selim Baba Hazîresi:

Karacaahmet Mezarlığı, 10. Ada'sının bir parçası olup İnadiye Meydanı'ndadır. Etrafı, Gündoğumu Caddesi, Büyük Selim Paşa Caddesi ve İnadiye Mezarlık Sokak ile çevrilmiştir. Burada gömülü olanlar tarih sırası ile şunlardır:

1062 (1651). Servili muhteşem lâhit. İnadiye Mezarlık Sokak köşesinde 60 adım ileride ve mezarlık duvarının arkasındadır. Rıdvan Ağa. (*Sicill-i Osmânî*, 2/402). Kitâbesi şudur:

Han-ı Hazinedar-ı Sultani olan Rıdvan Ağa
Eyledi rihlet cihândan rûhuna rahmet ola
Gurre-i mâh-ı Muharrem'de idüb dünyâyı terk
Oldu ukbâya misâfir vele izzet ola
Fevtini gûş eyleyüb Hatif didi tarihini
Göçdü bu merhûm İlâhî meskeni Cennet ola
1062

1065 Rebiyülevvel 6 (14 Ocak 1655). Rıdvan Ağa yanı. Servili lâhit, emsalsiz güzel ve nefis hat.

İntekalet el-merhume Ayşe Kadın
Bint-i Hazinedar el-hac Mustafa ruhi çün
6 Rebiyülevvel 1065

1065 (1655). Rıdvan Ağa yanı. Çiçek kabartmalı lâhit.

Neslihan Hatun idüb dâr-ı bekaya intikâl
Geçdi dünyadan kıla rahmet Hüdâ-yı müsteân
Hatif-i kudsî didi merhûmenin tarihini
Neslihan'e cây-gâh ola cinân-ı câvidân
Ruhi çün Fatiha fî şehr-i Rebiyülevvel 29
1065

1069 Zilkade 3 (23 Temmuz 1659). Nurullah ibnü'ş-şeyh İbrahim el-Aksarayî. (*Merâkıd, s. 37*)

1102 (1690). *"Dersiam ve fuzelây-ı kirâmdan"* Üsküdarî Debbağzâde Osman Efendi

1103 (1691). Hamzavî taş. Bab-ı Hümâyun Hazinedarı Bıyıklı Mustafa Ağa.

1171 (1757). Sikkeli. Kutbü'l-ârifîn Bandırmalı Hazretlerinin bendelerinden Şeyh Selim.

1174 Rebiyülâhir 16 (26 Ekim 1760). Sikkeli. Atik Valide imamı Halil Efendi. Hattattır.

1179 (1765). Muhibb-i hanedandan, muhzır başı (mübaşir) el-hac Veli Ağa.

1180 (1766). Bektâşî sikkeli. Ali Baba.

İki Bektâşî sikkeli şâhide daha vardır.

Neslihan Hatun'un 1065 tarihli ve mihraplı lâhdi.

1190 (1776). Bektâşî sikkeli. Hüseyin Dede. yanında beş Bektâşî babasının şâhidesi vardır.

1197 Muharrem 12 (19 Aralık 1782). Haşim Baba açık türbesi karşısı. Sikkeli küçük şâhidesi üzerindeki kitâbesi şudur:

Allah Hû dost
Gaziyan'ın menazili, nazargâh-i
âlî, pîr-i tarîkat
Hacı Bektaş-ı Veli
merhum ve mağfûr Derviş
Selim Baba ruhuna el-Fatiha
1197 Muharrem 12

(S. N. Ergun, Mezar Kitâbeleri s. 19; S. N. Ergun, Bektâşî Şairleri, s. 335)

1197 Ramazan 10 (9 Ağustos 1783). Kafesî sikkeli lâhit. Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyundan Ruznameci-i evvel Şehid Ali Paşa yegeni Haşim Ali Beyefendi ruhi çün el-Fatiha. *(Sicill-i Osmânî, 4/623)*

1201 (1786). Lâhit. Şerife Zeyneb Hanım bint-i Haşim Ali Bey.

10. Ada'da Şair Fodlacızâde Ahmet Rasim Efendi'nin şâhidesi.

1202 Muharrem 21 (Kasım 1787). Küçük lâhit. Haşim Ali Beyefendi'nin kızı Şerife Fatma Hanım.

1202 (1787). Tarik sikkeli. Kutbü'l-ârifîn Saçlı Hüseyin Efendi hulefasından ve Tabutcılariçi Sünbülî Şeyhi Kara Ali Efendi.

1213 (1798). Acayip ve değişik Mevlevî sikkeli. Meşâyih-i Şuara-yı Mevleviyye'den Şeyh Rasim Ahmet Efendi. *(Türk Dili ve Ed. Ans. 7/311)*

1226 (1811). Haşim Baba fukarasından Molla Hüseyinzâde Derviş Ahmet.

1239 Ramazan 25 (Mayıs 1824). Hâlâ İbrail Muhafızı devletlu İbrahim Paşa kethüdası Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Mehmed Rüstem Ağa'nın eşi Naile Hanım.

1242 Rebiyülâhir 15 (Ekim 1826). Rıdvan Ağa civarı. Kapudân-ı Derya merhum el-hac Mehmet Paşa halilesi el-hac Hanife Hanım. *(Sicill-i Osmânî, 4/277; Kronoloji, 4/585-587)*

1243 (1827). Devletlu el-hac Süleyman Paşa'nın eşi hace İzzet Kadın.

1251 (1835). Celvetî tarikatinden keramet sahibi Ali Nuri Baba.

1250 (1834). Sadrıesbak Gazi ve şehid Selim Paşa biraderi Tahmis Nazırı Halil Beyefendi. Yanında, 1277 (1860) eşi Seyyide Emine Hanım.

1254 Rebiyülevvel 6 (30 Mayıs 1838). Mutaflar kethüdası el-hac Ahmet Ağa.

1258 (1842). Sikkeli. Etrafı demir parmaklıklı aile sofası. Kitâbesi çok uzundur.

"Mürşid-i tekye-nişîn vâkıf-ı esrâr-ı yakîn
Ya'ni Halil hace-i danâ ol sâhib-i hâl"

1262 (1846). Sikkeli. Bende-i Âl-i abâ Bandırmazâde bendelerinden Selim Baba'nın türbedarı Derviş Sırrullah Baba.

1264 (1848). Divân-ı Hümâyunda dahiliye kalemi hulefasından Osman Raşid Efen-

di. Eşi, 1248 (1832), Zübeyde Hanım.

1269 (1852). Dervişzâde Mehmed Şükrü Efendi.

1270 Cemaziyelâhir 21 (21 Mart 1853). Köşede duvarın hemen arkasında, kitâbesi aynen şudur:

Sâhib-i Dîvân Rasim ma'den-i fazl ü hüner
Sâl-ı vefir itmiş idi ihtiyâr-ı inzivâ
Emr-i "İrcî" gûş idüb kıldı teveccüh âmire
İtdi nasut aleminde Hakk deyu lahuti câ
Mektûbî-i Sadr-î âlî hulefâsından ve şuara-yı benamdan Fodulacızâde es-seyyid Ahmed Rasim Efendi 'nin ruh-i şerifi çün ve kaffe ehl-i iman ervahı çün lillâhi teâlâ el-Fatiha
1270 Cemaziyelâhir 21

(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 1341; Merâkıd s. 38; Sicill-i Osmânî, 2/350; Osmanlı Müellifleri, 2/199)

1270 Zilkade 23 (Ağustos 1854). Bektâşî sikkeli. Dört dilimli abanî sarık, etrafı demir parmaklıklı. Kitâbesi şudur:

Mısır-Kahire'de defin-i hak-i ıtırnak olan Âl-i beyt-i Resul'den Set Rukiyye Hazretlerinin türbedarı muhibb-i hanedandan eş-şeyh es-seyyid Ali Baba Hazretlerinin rûh-î alilerine el-Fatiha.

1281 Rebiyülevvel 20 (Ağustos 1864). Uzun müddet tekkenin türbedarlığını yapan Salih Dede.

1285 (1868). Kutbü'l-ârifîn ve İnadiye Tekkesi şeyhi Galib Efendi bendegânından Muhlis Efendi.

1290 (1873). Şâhidesi Bektâşî sikke kabartmalıdır. Abdi Baba. "*Hu dost*" diye başlayan kitâbesi çok uzundur.

1321 Zilkade 7 (Ocak 1904). Duvar üstü, fesli şâhide uzun yazı.

Yazdı tarihini didi Hami Yanya'dan
İsmail Paşa'ya makar der kurb-i cinan

1323 (1905). Bab-ı seraskeri levâzım-ı umumiye dairesi 3. şubeden ve Debbağ-hane müdürü Mirliva İsmail Paşa'nın eşi ve Adana vilâyeti telgraf ve posta baş müdürü Hilmi Bey'in annesi Fatma Huriye Hanım.

Şair Emin Hâki Bey'in kabri.

1262 (1846). Ser kâtip Hurşid Efendi'nin eşi Mutia Hanım.

1328 K. evvel 5 (1916). Abide gibi şâhide. Sanayi-i Nefise'nin nadir yetiştirdiği bir kişi olup sanat ve mesleği uğrunda hayatını feda eden Bahriye Kolağası Hakkı Bey.

1339 Recep 4 (14 Mart 1921). Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri türbedarı Hafız Hasan Avni Efendi'nin oğlu Defter-i Hâkanî Kalemi hulefasından Şair Emin Hâki Bey. D. 1890. Annesi Fahriye Hanım 1942'de vefat etti.

Sonradan yaptırılan kabri yüksek olup üzerinde fesli bir şâhide vardır. Kitâbesi şudur:

Ruhunu nûr-ı Muhammed Mustafa olsun emin
Rahmetin envâr-ı tâbâniyle rûşen eyledi
Ref'-i yed etdim semâya söyledim târîhini
Rûh-ı Hâki âlem-i eflâki mesken eyledi.
Güzide şu'ara-yı Mevleviyye'den ve Defter-i Hâkanî
Kalemi hulefasından Emin Hâki Bey'in hücre-i manevîsidir.
4 Receb 1339

Kitâbesi *Üsküdarlı Tal'at Bey* tarafından yazılmıştır. *(İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 523; Merâkıd, s. 39)*

10. Ada'da, İskender Baba Tekkesi şeyhi Mehmet Şakir Efendi.

1257 (1841). Şeyhü'l-kurra Hafız Tahir Resmi Efendi'nin eşi Şerife Necibe Hanım.

"Yirmi bir yaşında gitdim dâr-ı bekaya âh
İki sagîr evlâdım terk eyledim âh"

Burada gömülü olan üç Şeyh Efendi için Kaymakçı Tekkesi Mescidi bahsine bakınız.

* * *

Gündoğumu Caddesi üzerinde büyük sofa. Perişan durumdadır.

Sadrazam Hafız Ahmet Paşa lâhdinin kitabesi.

1238 (1822). Zerrinbaş. Enderun-ı Hümâyun'da hane-i seferlide yamağ-ı tüfengi Mehmed İsmet Ağa.

1252 (1836). Merhum Şehrî Efendi'nin eşi Ümmügülsüm Hanım.

1279 (1862). Enderun-ı Hümâyun'dan ayrılma Edhem Efendi.

1296 (1879). Şeyhü'l-hattatîn merhum Üsküdarî İzzeti el-hac Mehmed Emin Efendi'nin kızı Nazife Rukiyye Hanım. Emin Efendi, *Son Hattatlar*'da ve *Sicill-i Osmânî*'de kayıtlı değildir.

Bazı İlâveler:

1010 (1601). İbrahim Efendi'nin oğlu Ömer Ağa.

1140 (1727). Tarik-i sâdât-i Nakşibendiyye'den el-hac Osman Efendi.

1180 (1766). Abdal Musa Sultan vekilharcı el-hac Ali.

1189 (1775). Mahmudpaşa'da kahveci Derviş Halil.

1213 (1798). Şeyh Ahmed Efendi.

1215 (1800). Abdullah Baba.

1279 Receb 15 (Ocak 1863). Tarik-i aliyye-i Halvetiyye'den Bandırmalızâde eş-şeyh es-seyyid Mehmed Galib Efendi (k.s.) Hazretlerinin bendegânından Matbah-ı Âmire Müdiri Lütfullah Efendi'nin biraderi İskender Baba Dergâh-ı şerifi postnişîni iken dahil-i ravza-i cinan olan eş-şeyh es-seyyid Mehmed Şakir Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 4/90 Lütfullah Atıf Efendi)*

1310 Ramazan 25 (Nisan 1893). Sikke kabartmalı. Tarik-i Halvetiyye ricalinden kutbü'l-ârifîn Bandırmavî Şeyh Yusuf Efendi Hazretlerinin sülâle-i tahirelerinden ve İskender Baba Dergâhı postnişîni Şakir Efendi'nin oğlu Dahiliye ve Evkaf-ı Hümâyun mektubcusu ve Orman ve Ma'den Meclisi reisi tarik-i aliyye-i Halvetiyye ve kudemayı ricâlden es-seyyid Mehmed Şerafeddin Efendi.

1313 (1895). Sikke kabartmalı. Onyedi yaşında vefat eden Şeref Beyzâde Mir Mehmed Haşim Efendi.

1330 (1912). Sikkeli. Es-seyyid eş-şeyh Mehmed Münib ibnü's-seyyid Abdullah.

Gündoğumu Caddesi üzerinde, Selim Baba'nın biraz ilerisinde ve duvarın hemen arkasında, tarih kısmı gömülü, Kadirî taçlı şâhide:

"*Pirü's-salikîn Nasuhî Efendi Hazretlerinin hulefalarından eş-şeyh Abdullah Efendi'nin oğlu eş-şeyh Feyzullah Efendi*"

Tarih kısmı gömülü, fesli, Alo Paşa ahfadından ve muhibb-i hanedân-ı ehl-i beytden binbaşı Hafız Mehmed Efendizâde Jandarma Dairesi jurnal kalemi mümeyyizi rütbe-i seniyye Hacı Ahmed Bey.

Hafız Ahmet Paşa Lâhdi ve Çevresi:

İnadiye Meydanı ile Karacaahmet Sultan Türbesi arasında, Yüksekkaldırım mevkiinde, Gündoğumu Caddesi üzerinde, takriben yolun ortasında, mezarlık duvarının hemen arkasında, yokuş yukarı çıkarken sol tarafta ve mezarlığın10. Ada'sındadır.

Hafız Ahmed Paşa'nın322-3231b+326-71a üç katlı muhteşem lâhdi, dağılmış, poligonal baş taşı pehle üzerine yatırılmıştır. Üzerindeki nefis kitâbe şudur:

Sene 1041 (1631)
Merhum Gazi Şehid vezir-i a'zam
Hafız Ahmed Paşa'nın ruhi çün Fatiha okuyana Allah rahmet eyliye

Müezzinzâde Hafız Ahmed Paşa Filibeli'dir. Saray-ı Hümâyun'da *Doğancıbaşı* olup padişahın nedimi oldu. Bir kere Kaptan-ı Derya ve iki defa Sadrıazam olmuştur. İkinci sadaretinde ve üç ay sonra şehiden vefat etti. Müdebbir, mukdedir ve şair idi. Asi yeniçeriler üzerine tek başına yürümüş ve attığı yumruklarla bir kaçını öldürdüğü için halk arasında "*Hafız Paşa yumruğu*" meşhur olmuştur.

Çevresinde gömülü olanlar şunlardır:

962 (1554). Hafız Paşa'nın arkasında. "*Şaban-i ber murad*" Kitâbe bu kadardır.

▲ Sadrazam şehid Hafız Ahmed Paşa.

1189 (1775).

Sabıka Bostancıbaşı Hacı İbrahim Ağa
Sadıku'l-kul idi her vekile âlemde emîn

Kitâbesi on sıradır.

◀ Bostancıbaşı Halil Ağa'nın şâhidesi.

▲ 10. Ada'da, Bostancıbaşı Halil Ağa Sofası.

1196 (1782). Bostancıbaşı Halil Ağa.

Sabıka Bostancıbaşı rahmetullahi aleyh
Devlet-i ikbâliyle olmuşdu Kapucıbaşı

diye başlayan kitabesinin tarih beyti şudur:

İde mahşerde şefâat ana ol Fahr-i cihân
İzz ile yâ Rab Halîl'e câygâh ola cinân
25 Ramazan 1196 (3 Eylül 1782)

(Sicill-i Osmânî, 2/298)

1200 (1785). Feyzullah Afif Efendi'nin oğlu Halil Nureddin Efendi.

1208 Cemaziyelevvel 13 (Aralık 1793). Üsküdar Kadısı Esirizâde Sadık İsmail Efendi

1211 Zilkade (Mayıs 1797). Bostancıbaşı Halil Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

1217 (1802). Mekke-i Mükerreme Kazası Feyzullah Afif Efendi'nin kızı Ayşe Hanım.

1219 (1804). Mehmet Sadık Bey.

1226 (1811). Genç yaşında vefat eden Halil Ağa'nın oğlu Hasek-i Hazreti Şehriyarî'den Hüseyin Bey. Bunun hemen yakınında;

Tarih rakamı olmayan bir taş. 13 Yaşında vefat eden "vâlidine sabırlar" dileyen, "Tebdil hasekisi Hüseyin Beyzâde kethüda-yı sadr-ı âli".

1233 Zilkade 17 (18 Eylül 1818). Şeyhülislâm Mehmed Kâmil Efendi'nin imamı Üsküdar Kazası el-hac Hafız Ali Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/556)*

1252 (1836). Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun' dan ve Dahiliye Kalemi hulefasından Halil Beyefendi'nin eşi Şerife Emine Hanım. Halil Beyefendi şâhidesinin tarih kısmı gömülüdür.

1254 (1838). Mehmed Ağa'nın eşi Fatma Hanım.

Hâdim-i Şâh-ı Cihânın hidmetiyle mükerrem
Nam-ı pâkidir Mehmed eylesün Hakk şâdmân
Zevce-i Fatıma Hanım eyledi azm-i beka
1254

1260 (1844). Sultan Mahmud'un Okçubaşısı Mehmed Ağa. Tarih rakamı zorlukla okunduğundan değişik olabilir.

1264 (1848). Selânik Valisi Bekir Sami Paşa'nın babası el-hac Mustafa Efendi. *(Sicill-i Osmânî, 3/8 Sami Ebubekir Paşa)*

1276 (1859). Buhurdancı-i hazreti şehriyarî el-hac Mustafa Ağa'nın kızı Emine Hanım.

1290 Zilkade. 27 (Ocak 1874). Bab-ı âlî hulefası odası mektubî-i ser-nüvisi Ali Sabit Efendi. Kitâbesi on iki mısra olup;

İşte mümtâz ser-efrâz Ali Sabit Bey

diye başlamaktadır.

1319 (1901). Nefis yazı. Hassa Nizamiye sanayi alayı miralayı Mustafa Bey.

1324 C. evvel 8 (30 Haziran 1906). Bende,i Âl-i Âbâ'dan Rıfaî şeyhi Arif Efendi. Hafız Ahmed Paşa lâhdinin sol tarafındadır.

Karacaahmet Sultan Türbesi ile Aşçıbaşı Camii Arası:

1158 (1745). Çok iri sikkeli. Taşcı Küçük el-hac Ahmed Ağa.

1220 (1805). Zerrinbaş. Enderun kilâri-i Has-sa ağalarından Ali Ağa.

1274 (1857). Küçük molla sarıklı. Karacaah-met civarında sakin iken hac dönüşü yolda vefat eden ve adına taş dikilen Emin Ağa.

1310 (1892). Evkaf-ı Hümâyun Nezaret-i Ce-lilesi masarifat Müdürü müteveffa Rıfat Efendi'nin eşi Şerife Tahire Hanım.

1312 Zilkade (Mayıs 1895). Nakşibendî fuka-rasından Aşçıbaşı Camii imam ve hatibi Hafızü'l-Kur'an Hasan Fahri Efendi.

1316 (1898). Talibî Efendi'nin kızı Emine Kâ-mile Hanım.

1321 Receb 16 (8 Ekim 1903). Demir par-maklık ile çevrili. Kitâbesi şudur:

Pir Şa'ban-ı Veli'ye eyleyince intisab
Ferd-i yekta oldu tevhide hemişe-yi bî-misâl
Mustafa Seyyid Efendi sâlik-i râh-ı Hüdâ
Vâkıf-ı remz-i hakikat Şeyh idi sahib-i kemâl
Hakka mâil-i şer'î ile âmil bir ehl-i dil idi
Âbid ü zâhid veli şûrîde meşreb ehl-i hâl
Ömr-ü encâmı resid oldukda herkes âkibet
Âdet olmuş bezm-i fânîden bekaya intikâl
Ebvâb-ı cinândan da'vet içün kudsiyân
Kurb-i Hakk'a eyledi Seyyid Efendi irtihâl
16 Receb 1321.

Yanında,

1296 (1879)'da vefat eden Şeyh Ali Efen-di'nin karındaşı Bosnalızâde eş-şeyh Ha-cı Mehmed Efendi'nin dervişi mezarcı Feyzullah Ağa'nın kabri vardır. (*Merâ-kıd, s. 59)*

TAŞÇILAR MEZARLIĞI

İnadiye Meydanı'nda, Gündoğumu Caddesi ile İnadiye Mezarlık Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sol köşesinde olup üçgen şek-linde bir adadır. Karşısında, Haşim Baba'nın açık türbesi, mezarlık duvarında ise, kitâbesiz İnadiye Çeşmesi bulunmaktadır.

Hazîrede gömülü olanlar şunlardır:

1112 (1700). Duhani Murtaza Beyzâde silâh-şor-ı Şehriyarî İbrahim Bey.

1150 (1737). Mihrablı taş. Salih Ağa'nın kızı Ayşe Hatun.

1151 (1738). Kayserili Şatırzâde el-hac Mah-mud Kulu.

1176 (1762). Kâtibî sikkeli. Kayseri kuraların-dan Taşcıbaşı el-hac Mustafa Ağa.

1176 (1762). Taşcıbaşı el-hac Ebubekir Ağa.

1195 (1781). Taşcı Hasan Ağazâde Mehmed Sadık Efendi

1203 (1788). Saraylı Ayşe Yekta Hatun.

1251 Sin gurre (1835). Tarikat sikkeli. Haşim Efendi neslinden Feyzi Ağa'nın oğlu Za-

10. Ada'da, Sadrazam Hafız Ahmet Paşa lâhdinin yanında, Sultan II. Mahmut'un okçu başısının şâhidesi.

kirbaşı Derviş Mehmet Efendi

1257 Ramazan 27 (12 Kasım 1841). Çalık Şeyhi Şeyh Ahmed Efendi. Kitâbesi şudur:

Olucak ferman-ı Hakk icabet ister da'vete
Emrine mût'i olan cümle ererler izzete
Azm idüb gitdi beka mülkine bir merd-i sehi
El çeküb gâhi cihandan erdi kurb-i rahmete
Emr-i Hakk'a karşı durmak kimseye mümkün değil
Gitdi Çalık Şeyhi Şeyh Ahmed Efendi ahrete
Rızaen lillâhi teâlâ Fatiha.

1262 (1846). Kitâbe aynen şudur:

Yine gülzâr-ı letafet içre bir gül goncenin
Neşe-yâb-ı şevk olub her dem o ser ü ser-firâz
Bağ-ı âlemde iderdi naz ü şive ile haram
Vaz'-ı haml eylerken ol derc-i nezaket kıldı Hakk
Pâk-ı tiynet ehl-i ismet sahib-i iffet idi
İrtihali..... cevheri söyledim tarihini
Eyliye Zeyneb Hanım'ın yâ Rab Adn ile bekam

1261 (1846). El-hac Ali Rüşdi Efendi.

1262 Ramazan 29. (Eylül 1846). El-hac Rüşdi Efendi'nin eşi Rabia Hanım.

1264 (1848). Saraylı Dervişe-i Nakşiyye'den La'l-i Felek Kalfa.

1269 Receb 15 (24 Nisan 1853). Tarikat-i Celvetiyye fukarasından Âl-i Âbâ esbak Gelibolu Âyânı Hacı Mehmed Ağa.

1271 Şaban 15 (Ekim 1854). Mevlevî sikkeli.

Mustafa Haşim Beyefendi'nin 1286 tarihli şâhidesi.

Kitâbesi şudur:

Cümle varım terk idüb hâke serdim cismimi
Muhibbim sizlere ibret nümâdır
Kim olmuş ber murad işbu fenâda
Gider elbet gelen emr-i Hüdâ'dır
Çün olmuş cümlesi hâk ile yeksan
Ki ihsan anlara ancak du'âdır
Bi hamdi lillah delilim cedid-i pâk Âl-i Âbâ'dır
Gulam Abdülkadir'in Mehmed Emin Baba'dır.

1272 Z. 19 (Ağustos 1856). Kitâbe aynen şudur:

Niyaz-ı maksadım ancak Hüdâ'dan
Ayırmasın beni Âl-i Âbâ'dan
Safasın görmedim mihnetle her an
Geçürdüm ömrümü firakadan
Tabibler derdime dermandan aciz
Ecel geldi çare olmaz devadan
Ki rıhlet eyledim âhir cihândan
Unutmasın beni dostum du'âdan
Ebubekir Sıdki Efendi'nin halilesi
Merhume Şerife Emine Hanım

1276 (1859). Mevlevî sikkeli. Der Saâdet Ordusu tahrirat odası ketabesinden Mehmet Abdülhadi Efendi.

10. Ada'da Müneccimbaşı Abdullah Efendi Sofası'nın perişan hali.

1278 (1861). Sütun şeklinde muhteşem baş ve ayak taşları vardır.

Vali-i Şam ve Müşir-i Arabistan-i esbâk
Ha'iz-i feyz-i Şehadet olan Ahmed Paşa
Hâke düşdükde kılub derd-i firakiyle hazin
Necli hem-nam Ali Mir Rıza'yı hakkı
İki yıl geçmedi fevt oldu bu bîçare dahi
Nar-cansuz verem cismin idüb mahv ü heba
Maderi dahi Selânik'te itmişdi vefat
Tazelikde iki hicran bunu kıldı ifnâ
Ceddesi ile karındaşı ehibbası temam
Kaldılar hicri ile nâle vü feryad ü büka
Seyyiatin idüb ihsan İlâhî mağfur
Eyliye ni'met diriğine layık Mevlâ
Yaz münacat ile tarihini menkut Senih
Cây-geh-i Cennet-i a'lâ da bula Mir Rıza
1278

Ahmet Paşa, 1277 Cemaziyelâhir (Aralık 1860) tarihinde Şam'da, suçsuz olduğu halde, Avrupa devletlerine hoş görünmek için kurşuna dizilmiştir. Kültürlü ve yiğit bir paşamız idi. Nur içinde yatsın.

1286 Safer (Mayıs 1869). Sütun şâhide Bektâşî taçlı ve teslim taşlı. Tarik-i Nâzenin fukarasından Gelibolu Âyânı Hacı Mehmet Ağa'nın oğlu Mustafa Haşim Beyefendi.

Kabri, Tıbbiye Caddesi üzerinde iken buraya getirilmiştir. Evi, Tunusbağı Çeşmesi karşısında idi. Torunu İffet Hanım, Üsküdar Şeyh Nuri Efendi Tekkesi şeyhi Hayrullah Tacüddin Efendi'nin eşidir. Kendisinin "*Haşim Bey Mecmuası*" adıyla basılmış bir şarkı mecmuası vardır. *(İnal, Hoş Sada, s. 185; Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 1/255)*

1303 Şaban 11 (Mayıs 1886). Bâb-ı serasker-i aklâm-ı ketebesinden Abdülhadi Efendi'nin oğlu ve Asakir-i Hazreti Padişahi tabib Yüzbaşısı Refik Bey.

1307 Bir şâhide üzerinde üç kitâbe bulunmaktadır ki, şudur:

Seyyid Nizameddin evlâdından Kaimmekam Mehmed Emin Bey. 1280 (1863)

Kaimmekam Mehmet Emin Bey'in eşi Emine Mümine Hanım. 1293 (1876)

Kaimmekam M. Emin Bey'in kızı ve Kaimmekam Mustafa Bey'in eşi Nefise Hanım. 1307 (1889)

Karacaahmet Türbesi ve Sebili Arkası:

Burası *Müneccimbaşı Mezarlığı* adı ile ünlü idi.

1179 (1765). Mevhibe Kadın.

1206 (1791). Üsküdar'da Mihrimah sultan Cami-i şerifi müezzinbaşısı el-hac Süleyman Efendi.

1290 Cim 20 (Ağustos 1873). Esma Sultan köşk bekçisi Hasan Ağa'nın oğlu Enderun-ı Hümâyun-ı Hassa oda ağalarından Mustafa Efendi.

1292 Cemaziyelevvel 15 (Haziran 1875). Harem-i Hümâyun ağalarından Lala Davud Ağa.

1296 (1879). Ferikân-ı kiramdan Hüseyin Pa-

Tabib-i âlem Mazhar Paşa.

Tabip Feyzullah Paşa'nın şâhidesi.

Tabip Feyzullah Paşa'nın eşi Sâmiye Hanım'ın şâhidesi.

şa'nın biraderi Ömer Lütfi Bey.

1314 (1896). Demir parmaklı, levha. Necabetlu Alaeddin Efendi Hazretlerinin cariyelerinden Zeheb Kalfa.

1315 Receb 22 (Aralık 1897). Etrafı parmaklıklı, cadde üzeri:

"Havran'da Dürzi Muharebesi'nde mübtela olduğu illetden rehyab olamıyarak Dersaâdet'de irtihal eden Ferik Hüseyin Âgâh Paşa."

Ayak taşına ayrıca 12 mısralı bir şiir yazılmıştır. Tarih beyti şudur:

Çaryar-ı Nebevî geldi didi tarihin
Şad olub Cennet'e azm eyledi Âgâh Paşa.

1321 (1903). Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskeri istihkam ve inşaat dairesi evrak müdürü izzetlu Ömer Raik Efendi'nin eşi Fatma Müveddet Hanım.

1336 Kanunisâni 28 (1920). "Mesleğinin en samimi hadimi, milletinin en büyük müşerrihi, faziletlerin müebbed timsali olan Dr. Mazhar Paşa. Tıb Medresesi, Teşrih Medresesi, Tabib-i Âlem ve Müşerrih sıfatlarıyla 42 sene İslâmlık-Türklük dânişlik âlemine hidmet ettikten ve hayatının her devresini müstakbel nesillere sa'yin ve fedakarlığın" timsali. *(A. Gövsa, Türk Meşhurları, s. 240)*

1342 (1923). Tabib Ferik Feyzullah Paşa. Doğ. 1261 (1845). *(A. Gövsa, Türk Meşhurları, s. 240)*

NAKKAŞ BABA MEZARLIĞI (BAHRİ BABA MEZARLIĞI)

Nakkaş Baba Türbesi bahsine bakınız.

Mezarlıkta gömülü olanlar şunlardır:

1274 Receb 27 (Mart 1858). Çiçek kabartmalı lâhit. Yenişehir Fener hanedanından Ethem Efendizâde rical-i Devlet-i Aliye'den Dersaâdet Zahire Gümrüğü mül-

tezimi Ahmed Reşid Efendi. *(Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 887)*

1307 (1890). Musikişinas ve **Bestekâr Şevki Bey.** Kabri yol üzerinde ve tepeye çıkarken sol taraftadır. Kitâbesi şudur:

Musiki fenninde kesb-i imtiyaz
Eylemişdi Şevki-i ahenk-tiraz
Rahatü'l-ervah idi her nağmesi
Sûzidilden gösterirken perde saz
Taze bir verd-i haya-perver iken
Kıldı pejmurde hazan tire naz
Tar tanbur hayatı gam alub
Eyledi makarrab-ı kalbi ihtizâz
Müstear-ı dekan nakşe tab'ı kim
Merhal-i Nakkaşe oldu sayesâz
Bir nefesde mürg-i ruhu bal açub
Cennete kondu misal-i şahbaz
Çıkdı bir tarih-i pesendide Hafid
Hâke düşdü bi-emel o verdinaz
1307

Kitâbe, yakın arkadaşı ve Saltanat Müddei-i umumisi (savcı) *Hafid Bey* tarafından yazılmış ve taşı da kendisi tarafından diktirilmiştir.

Şevki Bey, 2 Zilhicce 1307 (19 Temmuz 1890) tarihinde vefat etti. *(İnal, Hoş Sada, s. 276; Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/376; Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 11/285).*

1305 Zilhicce 6 (Ağustos 1888). Ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye'den Meclis-i Vâlâ azası Şeyhü'r rical İsmail Hakkı Bey. *(Sicill-i Osmânî, 1/387).*

1916 Temmuz 10. Muallim Rıfat Paşa. Türk matematikçisi olup eserleri vardır. *(M. Larus 10/591)*

Sofa:

Mezarlık merdivenleri karşısında, biraz ileride ve set üzerindedir. Sofaya yerleştirilmiş mermer bir levhada şu kitâbe vardır: *"Beylerbeyi Bedevî Dergâhı postnişîni Mehmed Rami Efendi ve eşi."* Tarih yazılı değildir.

Diğer şâhideler şunlardır:

1302 (1884). Tarikat-i aliye-i Bedeviyye'den Beylerbeyi'nde kain Settariyye Zaviyesi'nin müceddeden bina ve inşasına muvaffak olan Tarikat-i Aliyye-i Halvetiyye fukarasından Osman Efendizâde es-seyyid Mustafa İzzet Efendi.

1314 (1896). Mecazib-i İlâhiyye'den Mehemmed Ata Bey.

1320 (1902). Bendegân-ı tarik-i aliyye Seyyid Ahmed el-Bedeviyye'den ve muhibb-i Hanedan-ı Ehl-i Beyt-i Nebeviyye'den Hadice Huriye Hanım.

1322 Temmuz (1906). Bedevî sikke kabartmalı. Beylerbeyi'nde Settariyye Bedevî Dergâh-ı Şerifi postnişîn-i evveli ârif-i billah muhibb-i Ehl-i Beyt-i Resûlillah mürşidü's-salikin es-seyyid eş-şeyh Mehemmed Hamil Efendi.

Dergâhtan bakiye-i izamı nakli tarihi

Bestekâr Şevki Bey'in şâhidesi.

1326 (1946). Bu tarih 1943 olmalıdır. Yanlışlıkla 1946 yazılmıştır.

1333 (1914). Şeyh Hamil Efendi'nin büyük kızı Fatıma Hüsniye Hanım.

1334 (1915). Şerbetdar Rıfaî Dergâhı postnîşini es-seyyid eş-şeyh Mehmed Efendi.

Uryanîzâdeler Sofası:

Mezarlığın merdivenlerini çıktıktan sonra, 300 adım tepeye doğru yüründüğünde sağ taraftaki etrafı demir parmaklıklı büyük sofadır. Hemen yanında 15 Şaban 1305 (Nisan 1888) tarihli, Uryanîzâde Ahmed Esad Efendi Namazgâhı bulunmaktadır. Üzerinde mihrab ayeti ve zincire asılı kandil kabartması vardır.

Şeyhülislâm Uryanîzâde Ahmed Esad Efendi için, Abdülkadir Altunsu'nun *Osmanlı Şeyhülislâmları* adlı eserinin 212. sayfasına bakınız.

Sofada beş şâhide vardır ki, şunlardır:

1316 (1898). Şeyhülislâm esbak Uryanîzâde Ahmed Es'ad Efendi merhumun kızı Fatma Ârife Hanım.

1317 Zilhicce 8 (Nisan 1900). Uryanîzâde Mehmed Cemil'in (semte ismi verilen meşhur *Cemil Molla* Beyefendi) masume kızı Behire Hanım.

1322 Rebiyülevvel 10 (Mayıs 1904). Uryanîzâde Mehmed Cemil'in oğlu masume Ahmed Tarık Bey.

1323 Cemaziyelevvel 17 (Temmuz 1905). Uryanîzâde Ömer Said Bey. Doğ. 1273 gurre-i Şevval (Mayıs 1857).

1976 Feyyaz Uryanî. Doğumu 1906. *(Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 877)*

* * *

1308 (1890). Şehremaneti'nde reis olup İstanbul'u ihya eden Ahmed Paşa. *(Sicill-i Osmânî, 1/307-308)* Kitâbesi aynen şudur:

Rumeli pâyeli bir zat-ı güzide evsaf
"İrcâ" emrin alub eyledi azm-i ukba
O idi meclis-i icrayı emanetde reis
Himmeti şehr-i İstanbul'u ederdi ihya
Bulmadı derdine hazzak tabib çare
Emr-i Hakk'a gelemi karşu kimesne hâşa
Vire ahlafına sabr-ı cemil ecr-i cezil
Kendi oldukca safa-yâb türbegâh-ı beka
Fevtine yazdı kalem mısra'-ı tarih güher
Serv-i can itdi feda Cennet'e Ahmed Paşa
1308

1299 (1881). Tarikat-i aliyye-i kadiriyye meşayihinden Erzurumî el-hac şeyh Osman Hakkı Efendi.

1317 (1899). Sudûr-ı ızamdan mahkeme-i temyiz azası Kâmil Beyzâde Hasan Tahsin Bey. Kâmil Bey'in eşi Fatma Hanım. 1301 (1883).

1935 Musikişinas Mehmed Rauf Yekta. Doğ. 1871. *(Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. 11/169)*.

Türbe:

1376 (1956). Doğumu 1313 (1895). Leylâ. Mermer lâhdinin üzerine şu dörtlük yazılmıştır:

Cemâl-i pâkine yoktur
Cihanda olmayan âşık
Leylâ âşık, Mecnun âşık
Bütün kevn-ü mekân âşık

Türbe dışında bir lâhit vardır. Üzerinde yalnız, eski yazı ile Mecnun yazılıdır. Tarih yoktur.

1329 (1911). Tarikat-i Bedeviyye'den Muzika-i Hümâyun kolağalığından mütekaid İstavroz Tekkesi icazelilerinden şeyh Kâmil Efendi. Şâhidesi sikkelidir.

1341 (1922). Şeyh Kâmil Efendi'nin eşi Feyziye Hanım. Bu aile devam etmektedir.

Sofa:

1325 (1907). Etrafı demir parmaklıklı muhteşem şâhideler. Diyarbekir (Diyarbakır) Valisi Faik Paşa.

1334 (1915). Faik Paşa'nın eşi Fatma Hanım. Doğumu 1264 (1847).

* * *

1289 (1872). Arpa Emini el-hac Emin Efendi'nin kızı Amine Hanım.

1299 (1881). Osman Paşa'nın yeğeni Salih Bey'in oğlu Osman Bey.

1312 (1894). İstable-i âmire müdürü Halil Ağazâde kilâri-i hazreti şehriyarî'den Mahmut Bey.

1318 (1900). Teslim taşlı şâhide. Baş ve ayak taşı ve hatta şâhidesinin yan yüzlerine dahi yazı yazılmıştır. Bektâşî babalarından Ali Siret Baba. Doğumu 1246. Halk *Galib Baba* diyor.

1932 İsmail Zühdi Paşa. Doğumu 1839.

1932 Ferik Abdülhamid Paşa (Doğumu 1856) ve ailesine ait şâhideler.

1951 Bestekâr Şevki Bey'in 1889'da evlendiği eşi Melek Hanım. Kabri, Şevki Bey'in yanında olup 82 yaşında olduğu halde vefat etmiştir.

1975 *Paşa Baba* lâkabıyla ünlü, eski Muharip Gaziler'den İhsan Aksoley Paşa. Doğumu 1899.

Nakkaşbaba Mezarlığı'nda çok eski tarihli kabir taşı yoktur. En eski şâhide 1225 (1810) tarihli olup Köprülüzâde Mustafa Bey'in oğlu Abdülvahid Bey'e aittir. *(Y. Öztuna, Devletler ve Hanedanlar, s. 721)*

Rakam yok. Sütun şâhide: *"Es-seyyid Tosun Baba / Tarih-i nazargâh-ı Lillah"*

1236 Şaban (Mayıs 1821). Kâtibî sikkeli. Tarik-i Şazeliye meşayih-i kiramdan kutbü'l-ârifîn müfessir ü muhaddisîn el-malik eş-şeyh es-seyyid Ahmed Arafat Fiyumi Efendi.

1233 (1817). Yusuf Âgâh Efendi'nin kaftan ağası seyyid Halim Ağa. Âgâh Efendi'nin Kasımpaşa'da bir camii vardır.

1238 (1822). Enderun-ı Hümâyun'dan mahrec Çekdiribeyizâde es-seyyid Mehmed Emin Bey.

1241 gurre-i Rebiyülevel (Ekim 1825). Fesli. Muhasebe halifelerinden şeyh seyyid Mehmed Emin Efendi.

1245 (1829). Silâhşor-ı esbak hazreti şehriyarî merhum es-seyyid Abdullah Ağa'nın kızı Şerife Fatma Hanım.

1287 Şevval 23 (Ocak 1871). Tüccar-ı Hayriyye'den Sebaizâde es-seyyid el-hac Necib Ahmet Efendi.

1290 Rebiyülâhir 12 (Haziran 1873). Etrafı parmaklıklı. *"Kudema-yı Saltanat-ı seniyye'den ve Evkaf-ı Hümâyun mütehayyizan-ı me'murinden Atif Beyefendi."*

1315 (1895). Tüccar-ı mu'teberandan Sebaizâde Süleyman Bey. Eşi:

1320 (1902). Fatma Hayrati Hanım.

1329 (1911). Halep eşraf-ı mu'teberan-ı tüccardan Sebaizâde Abdurrauf Efendi'nin oğlu Asakir-i Şahâne miralayı Abdülkadir Bey.

Tarih kısmı gömülü. Şakir Ahmed Paşa'nın ağalarından es-seyyid Ahmed Ağa.

Süreyya Bey Sofası:

Etrafı demir parmaklıklı olup mezarlığın en uç noktasında ve yarın üzerindedir.

1321 Cemaziyelâhir 22 (Eylül 1904). Sütun baş taşı. Tarih beyti şudur:

Düşdükde zemine teni tarihini yazdım
Dîdâr-ı Hüda oldu bu Didâre-i bî-dîdâr

Ayak taşındaki kitâbe ise şudur: Maliye hazine-i celilesi divan-ı umumiye muhasebesi emval-i eytam (öksüz çocukların servetleri) mümeyyizi izzetlu Süreyya Bey'in eşi Hadice Didar Hanım. 1319 Eylül. *(Sicill-i Osmânî, 2/64)* Süreyya Bey aynı zamanda şairdi.

Münir Paşa Sofası:

Süreyya Bey Sofası yanında olup demir parmaklıklıdır.

1301 (1883). Münir Paşa Hazretlerinin valideleri merhume Hanımefendi'nin mu'tekalarından Zatıgül Kadın.

1302 Şaban 11 (26-Mayıs 1885). Lâhit. Enli şâhidesi fesli ve Mevlevî sikke kabartmalıdır.

Mülhakat Nazırı İstanbul'un / Mir-i yekta-yı adimü'l-akran
Namı ünvan rüsûmât-ı şerif / Medd hatta gümrüğe sermaye-i şan
Mabeü'l-fahr-ı rical-i devlet / Ser firaz-ı ümera vü âyân
Muhlis ve mu'tedil Hükm-i Kadir / Pâk siret iden pâkize cinân
Bir melek indi didi tarihin / Cennete Mir Rauf oldu divan.

(Sicill-i Osmânî, 2/424)

1303 (1885).

Dahiliye Nazırı Ahmed Paşa-yı Hakk
Hem pâkizesi banu-yı ismet Fatıma

diye başlayan kitâbesinin tarih beyti şudur:

Yazdı tarih-i menkute çak çak oldu kalem
Sırr-ı ruhun gonce-fem Mevlâ'sına virdi heman

1295 (1878) Mir Münir'in kerimesi Sabiha Hanım.

1291 (1874). Mir Münir'in kerimesi Besime Hanım.

"Gül gibi idi Besime duht-ı nazikân-ı Hazreti Mir Münir"

* * *

1301 (1883). Sudûr-ı azamdan Kâmil Beyefendi'nin eşi el-hace Fatma İffet Hanım.

1311 (1893) Sudûr-ı azamdan Kâmil Beyefendizâde Tahsin Efendi'nin eşi Gülsüm Hanım.

1323 (1905) Hademe-i Hassa yoklamacısı Ali Rıza Efendi merhumun kızı ve hariciye Nazareti muhasebe kalemi evrak müdürü merhum Mehmed Galib Efendi'nin eşi Emine Hanım

1323 Receb 9 (Eylül-1905). Mehmed Galib Efendi.

Cemil Bey Sofası:

Etrafı demir parmaklıklı olup Münir Paşa Sofası yanındadır.

1307 (1889).

Tophane-i Âmire Müşiri Zeki / Paşa'nın kaimbiraderi / ve Kastamoni valisi Enis / Paşa'nın mahdumu ve esbak / Trabzon valisi Emin / Muhlis Paşa merhumun / hafidi olub şu hâk-ı / hazan intinayı inzivâgâh-ı vahdet / eden Cemil Bey'in / ruhi çün el Fatiha.

1309 (1891). *Tophane-i Âmire Müşiri Zeki / Paşa'nın kaim validesi / Ve Kastamoni valisi Enis / Paşa'nın zevcesi ve esbak / Trabzon valisi Emin Muhlis / Paşa merhumun kerimesi / olub şu makbere-i sükun-ı / inzivada günûde-i hâk-i mağfiret / olan Fatıma Sabiha Hanım'ın / ruhiçün el-Fatiha.*

Zeki Paşa 1333 (1914) tarihinde Büyükada'da vefat etmiştir. *(A. Gövsa, Türk Meşhurları, s. 412; Sicill-i Osmânî, I/435 Müftizâde Emin Mehmet Paşa. öl. 1291/1874)*

* * *

1319 (1901) Kılıç kabartmalı lâhit. Tophane-i Âmire muhasebecisi Hadi Bey.

1327 R. âhir 5 (Nisan 1909). Temyiz mahkemesi azası Arif Bey.

İtdi ahkam-ı cefa Arif billâhi şehid.

1338 (1919) Esbak surre Emini merhum Mustafa Reşid Paşa'nın eşi Fatma Dürnev Hanım. Çocuklarının kabirleri de buradadır.

1330 (1912) Kılıç ve kalpak kabartmalı şâhide. Ali Nizami Efendi ibn-i Şevket Bey. Ali Nizami Paşa'nın torunu olmalıdır.

1926 Matbaa-i Osmaniye Müdürü merhum Bekir Sami Efendi'nin eşi Fatma Hanım'ın oğlu sabık Zürih baş şehbenderi Ali Rıza Bey.

1929 Büyük din alimi Mehmed Fevzi Efendi. Doğumu 1845.

1312 (1894). Maliye Nazır-ı esbakı Hasib Paşa'nın damadı Maadin Müdürü Talât Bey'in torunu ve Bab-ı ali tercüme odası evrak-ı arabiyye musahhihi (yanlış düzeltici) saâdetlu Mustafa Reşid Bey'in oğlu Mehmed Talât Bey.

SELÂNİKLİLER MEZARLIĞI

Mezarlık, Bülbüldere mevkiinde ve Bülbüldere-Bağlarbaşı yolu ile Selânikliler Sokağı'nın arasındaki geniş alanı kaplar. Bülbüldere, Feyziye Camii'nin hemen yanından başlayarak kademeli bir şekilde Selâmsız Tepesi'ne kadar uzanır. Mezarlığın Selânikliler Sokağı'na ve Kuşakçı Sokağı'na açılan kapıları vardır.

Bülbüldere-Bağlarbaşı yolu ile Selânikliler Sokağı arasında uzanan bu mezarlık, iki kısımdan oluşmaktadır. Bülbüldere-Bağlarbaşı yolu tarafı ve Bülbüldere kenarı Selâniklilere, Selânikliler Sokağı tarafı ise Üsküdar ahalisine aittir.

Selâniklilere ait kısım 1300 (1883) tarihinde Feyziye Camii ile beraber kurulmuştur. Eskiden yalnız Üsküdar Ahalisi'nin gömüldüğü Bülbüldere Mezarlığı, H. 1300 tarihinden itibaren ikiye ayrılarak bir kısmına yalnız Selânikliler gömülmeğe başlamış ve burası Selânikliler Mezarlığı adını almıştır.

Bülbüldere Mezarlığı'nın kuruluşu çok eskilere dayanmaktadır. Şimdilik en eski kabir taşı, dört köşe bir şâhide üzerinde sikkesi bulunan '*Kazdağı Mehmed Efendi*'nin 1060 (1650) tarihli mezarıdır. Burada toprağa gömülü durumda pek çok taş vardır.

Mezarlıktaki şâhideler şunlardır:

1106 (1694). Ali Ağa bin Abdullah.

1113 (1701). Ali Ağa.

1141 (1728). Hamzavî taş. Köprülüzâde el-hac Abdullah Paşa'nın divan efendisi Fevzi Efendizâde el-hac Feyzullah Efendi.

1252 (1836). Molla sarıklı Ömer Ağazâde Abdurrahim Efendi.

1260 (1844). Sabıka Anadolu Kadıaskeri kalemi reisi ve evkaf muhasebesi halifesi Mehmet Besim Efendi.

1919 İzmir'de işgalci düşmana kahramanca ilk karşı koyan şehid Dr. Kaymakam Şükrü Bey Doğumu 1870.

Mezarlığın üst tarafında, Sadrazam Giritli Mustafa Paşa'nın torunu ve ahfadının şâhideleri bulunmaktadır. Burada ayrıca "İzmir'de işgalci düşmana ilk kurşunu atan hürriyet kahramanı mukaddes şehid gazeteci Osman Nevres (**Hasan Tahsin** Recep) l888-1919" adına dikilmiş bir abide vardır ki, üst kapı karşısındadır.

Esas Selâniklilerin kabir taşlarının en eskisi 1178 R. (Eylül 1764) tarihlidir. Bunu, Hicrî 1310-1311-1316-1318-1320 tarihli olanları ile diğerleri takip etmektedir. Bu tarihler de gösteriyor ki, *Selânik Dönmeleri* 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra İstanbul'a göç etmeğe başlamışlar ve bu akın, 1897 Yunan Harbi'nden sonra da devam etmiş ve 1912 Balkan Harbi'nden sonra Selânik'in Yunanlılar'ın eline geçmesi ile en üst düzeye ulaşmıştır.

Hepsi zengin olan bu insanlar, Şişli ve Nişantaşı semtlerine yerleşmişler ve bu arada kendi çocukları için, Feyziye Lisesi ile Şişli Terakki Lisesi'ni açmışlardır. Mezarlığın yanındaki Feyziye Camii de işte bu sıralarda Yani 1300 (1883) tarihinde bunlar tarafından yaptırılmıştır.

Selâniklilerin Mezarlığı'nda bir çok tanınmış şahsiyetler gömülüdür. Bunlar arasında **Atatürk'ün hocası Muallim Şemsi Bey**'in (Vefatı: 1917) ve meşhur **Bestekâr Selânikli Ahmet Bey**'in (Vefatı: 4 Aralık 1928) kabirleri vardır. Ahmet Bey'in lâhdinin ön yüzünde mermer kabartma bir ud resmi yapılmıştır. Hemen girişte ise meşhur Kapancı Ailesi'nin mezarları bulunmaktadır.

Yine bu mezarlıkta bulunan 1178 tarihli bir şâhide perişânî sarıklı olup üzerindeki yazı şudur:

"Selânikli Kalcızâde Mustafa Çelebi bin Abdullah"

Bu zatın bir Selânik Dönmesi olduğu baba adının Abdullah olarak yazılmasından anlaşılmaktadır. Bu Mustafa Çelebi'nin adı Sabatay Sevi adlı eserde bir kaç defa geçmektedir. *(Bkz. İ. A. Gövsa, Sabatay Sevi)*

Şimdiki şeklini 1883 tarihlerinde alan mezarlığa ilk Selâniklilerin gömülmesine, bu tarihten 120-150 sene evvel; belki de dinî reisleri Sabatay Sevi'nin 1675'teki vefatından sonra başlanmıştır.

Dönmeliğin kurucusu **Sabatay Sevi** adlı bir Yahudi'dir. Kendisi, 7 Temmuz 1626 tarihinde İzmir'de aslı İspanyol olan bir Yahudi ailesinde dünyaya gelmiştir. Babası, Türkler arasında *Karamenteş* diye tanınan *Mordehay Sevi*'dir.

Sabatay kendisini mesih ilân etmiş ve buna bir çok kimseyi inandırmıştı. Fakat ölümle tehdit edilmesi üzerine *Müslüman* oldu. Edirne Sarayı'nda, Sadrazam kaymakamı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Şeyhülislâm Minkarîzâde Yahya Efendi ve Sultan imamı meşhur vaiz Vanî Mehmet Efendi'nin hazır bulunduğu bir divanda 15-Rebiyülevvel 1077 (15 Eylül 1666) tarihinde İslâmiyeti kabul etmişti.

Mehmet Aziz ismini alan Sabatay Sevi, 30 Eylül 1675 tarihinde, Arnavutluk'un Ülgen şehrinde ölmüştür.

Onun ölümü ile Dönmeler üçe ayrılmıştır.

1- *Abdullah Yakup Çelebi*'yi lider tanıyanlar.

2- *Mustafa Çelebi*'yi lider tanıyanlar. Bu zümre, Karakaşlar, Müminler, Onyollular veya Osman Baba Partisi ismiyle de bilinirdi.

3- *Kapancılar Partisi*. Osmanî Ağa'nın 1720 tarihindeki ölümü üzerine ortaya çıkmıştır.

Bu üç parti 1300 (1883) senesinde birleştirilmek istenmiştir. Bu tarihte, *Gonca-i Edeb* isminde bir mecmua çıkaran genç Sabatayist'ler, Sabatay ananesinin artık unutulması lâzım geldiği ve izdivac (evlenme) yolu ile Türk camiasına karışmamanın pek gülünç olduğunu yazmaya başlamışlardı. İşte bu sıralarda Bülbüldere Mezarlığı'nı kendilerine uygun buldular. Mezarlığın bir dere kenarında seçilmesinin nedeni de çok eskilere dayanıyordu. İnançlarına göre Mesih ölmüş değildi. Onu asırlarca halifelerinin şahsında yaşattılar inanca göre Mesih'le buluşmak ancak bir su kenarında mümkündü.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (Türk Ans. 14/41) (A. Gövsa, Sabatay Sevi) (İslâm Ans. 3/646) (M. Larus, 3/862) (H. Göktürk, Bülbülderesi, Selânikliler Mezarlığı, İstanbul Ans. 6/3173)*

Üsküdar Mektepleri

—

ÜSKÜDAR SIBYAN MEKTEPLERİ

İlköğrenim görmek üzere açılan okullara bu ad verilirdi. Hemen her mahallede bulunduğundan halk arasında Mahalle Mektebi adıyla anıldığı gibi, çoğu taşla yapılmış binalar olduğundan Taş Mektep de denirdi. Bu mektepler ekseriyetle camilere bitişik büyük bir odadan ibaretti.

'*Amin Alayı*' ile okula başlayan çocuk, umumiyetle camiin imamı veya müezzini olan '*Hoca Efendi*' den ders görürdü. Okutulan dersler elifbadan (alfabe) başlamak üzere Kur'an, yazı, ilmihal ve hesaptan ibaretti. Sonraları buna tarih ve coğrafya da ilâve edilmiştir.

Bu mektepler sabahleyin erkenden açılır, ikindiye kadar devam ederdi. Sabahleyin gelen öğrenciler şimdiki öğrenci andı gibi hep bir ağızdan, '*Gülbang*' okurlardı.

Ücretli olan sıbyan mekteplerinde sınıf taksimatı yoktu. *Hatim indiren* mektebi bitirmiş olurdu.

Resmi İptidaî Mektepler'in açılması ve çoğalması ile sıbyan mektepleri tabiri bırakılmış ve onun yerine **Mekâtib-i İbtidaiyye** tabiri kullanılmaya başlanmıştır.

1870 tarihlerinde yalnız Üsküdar'ın merkezinde 28 sıbyan mektebi vardı. Oysa o tarihte İstanbul'un diğer merkezlerinde bu kadar okul yoktu. O devirde, Üsküdar'a bağlı olan Kadıköy'de sadece altı okul bulunuyordu.

ABDÜLBAKİ EFENDİ SIBYAN MEKTEBİ

Okul, Servilik Caddesi üzerinde ve yukarıdaki isimle anılan camiin son cemaat yerinin önündedir. Meyilli bir arazide yapıldığından cadde tarafı bir, avlu tarafı ise iki katlıdır.

Kesme taştan yapılan okul binası sonradan çimento ile sıvanmıştır. Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur. Cami ile beraber 1054 (1644) tarihinde Halep Mollası Abdülbaki Efendi tarafından yaptırılmış olmalıdır. Camii bahsine bakınız. Bugün meşruta olarak kullanılmaktadır.

Kaynaklar: *(O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, 1/68, 80 ve 3/730) (M. Pakalın, Tarih Deyimleri, 3/201-203)*

Abdülbaki Efendi Mektebi.

▲
Abdülbaki Efendi Camii ve mektebi

AÇIKTÜRBE KIZ RÜŞDİYESİ

1329 (1911) tarihinde açılmıştır. Hakkında fazla bilgi yoktur.

AHMEDİYE CAMİİ MEKTEBİ

Dershane, Ahmediye Külliyesi'ne dahil olup, Gündoğumu Caddesi'ne açılan mermer avlu kapısının ve iki yanındaki sebil ile çeşmenin üzerindedir.

Dershane, 1133 (1720-21) tarihinde Tersane Emini Ahmet Ağa tarafından yaptırılmıştır. Plânı için Ahmediye Camii bahsine bakınız. Bu plân, *Reşad Sevinçsoy* Bey tarafından İstanbul Ansiklopedisi için yapılmıştır. Buradan alınmıştır.

Ahmediye Camii Mektebi'nin kitabesi.
▼

Dershane, 182 sene mektep vazifesi görmüş, 1899 tarihinde ölen, Ahmediye Camii imamı ve Rufaî şeyhi Mahmut Efendi tarafından da tekke haline getirilmiştir. Bundan ötürü avlu kapısı evvela, Dershane-Mektep Kapısı ve daha sonra da Tekke Kapısı adını almıştır.

Avlu kapısı üzerindeki 16 mısralı tarih kitâbesi dershane için konmuştur. Bu kitâbe için Ahmediye Camii bahsine bakınız.

Dershane kapısından, üzeri tonoz kemerli bir koridora girilir. Sağdaki kapıdan ve iki dirsekli taş bir merdivenden fevkânî olan dershaneye çıkılır. Sekiz köşeli, tek kubbeli dershanenin önünde zemini taş döşeli bir avlu vardır. Bu avlunun üzeri, iki yandan dershaneye, ön kısımları zarif mermer sütunlara bindirilmiş üç beşik kubbeli geniş bir revak ile örtülmüştür. Sütun başlıkları istalaktitlidir.

Şair Salim'in hazırladığı ve nesih hat ile yazılmış beş satır halindeki on mısralı kitâbesi mermer kemerli kapı üzerindedir ki, şudur:

Cenab-ı sâhibu'l-hayrat ya'ni el-hac Ahmed kim
Anın nakş-ı mekin iştihârıdır Eminzâde
Hezar-ı ahsenet o merd-i akibet endiş ü âgâh
Ki olmaz ziynet dihi rûze-i dünyaya dildâde
Bilüb dehrin fenasın da'ima fikri muad eyler
Bugünden hazır eyler zahr ü zârın yevm-i miâde
Bu beyt-i ilm ü fazlı hasbeten-lillah idüb ma'mur
Ulûma sa'y iden tâlibler için itdi âmâde
Salima zeyl-i itmamında nakş itdim bu tarihi
Bu darü'z-zeyn-i ilmi eyledi tekmil Eminzâde
Sene 1133

Şair Salim için Ahmediye Sebili bahsine bakınız.

Dershane, alt üst beşer pencereden ışık almaktadır. Tamamen kesme taştan yapılmış olan bu eserde ayrıca dışa taşmalı üstü istalaktitli bir mihrap bulunmaktadır. Bunun sağ tarafında bir dolap vardır.

Bu güzel manzumenin mimarı, Kayserili Mehmet Ağa'dır. Lâle Devri baş mimarı olan Mehmet Ağa için, Emetullah Valide Sultan Camii bahsine bakınız.

Mir'at-i İstanbul yazarı, mektebin Kefçe Dede ismine izafeten, mescit olarak yaptırıldığını ifade etmektedir. Ahmet Ağa külliyesi dışında

bir mektebinin bulunması bu ifadeyi doğrulamaktadır. Bugünkü kitâbe belki de bu mektep kapısı üzerinde idi.

AHMEDİYE MEKTEBİ

Mektep, eski adı Ahmediye Caddesi olan şimdiki Gündoğumu Caddesi ile Kefçedede Mektebi Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sol köşesinde idi. Karşısında Ahmediye Camii muvakkithanesi bulunmaktadır.

Ahmediye Camii bânisi, Tersane Emini Ahmet Ağa tarafından 1134 (1721) tarihinde külliyeden ayrı olarak yaptırılmıştır.

Günümüze kadar gelemeyen mektep, 1865 tarihlerinde yanmış ve 1289 (1872) senesinde, Osman Efendi adında bir hayır sahibi tarafından da yeniden yaptırılmıştır. Kapısı üzerindeki, Şair Senih Süleyman Efendi'nin hazırladığı tamir kitâbesi, Mir'at-i İstanbul adlı eserden alınmıştır. Kitâbe şudur:

Ahmediye Cami'i bânisi kılmışdı bina
Bu mahalde itdirüb pâk ü râ'nâ mektebi
Çok zamanlar kaim olmuşken, geçende bir hârik
Haile eyledi ihrâk ü imha mektebi
Bâni-i sâni olub Osman Efendi hayr-ile
Yapdı bu kerre esasından pek a'la mektebi
Cevherin tarihini sıbyan okur ezber Senih
Bu müceddeed itdi inşa bu vâlâ mektebi
1289

Kaynaklar: *(Mir'at, s. 108) (İstanbul Ans. 1/378)*

ALİ AĞA SIBYAN MEKTEBİ

Okul, Doğancılar Camii avlusunda ve mektep ile beraber 1114 (1702) tarihinde yaptırdığı çeşmesinin üzerinde idi. Bugün mevcut değildir. Karşısında Ahmet Paşa Türbesi vardır. 1910 tarihlerinde mevcut olduğunu Mir'at-i İstanbul yazarının:

"Camiin yanında bir mekteb-i ibtidayi ve altında bir çeşme vardır" ibaresinden anlıyoruz.

1920 tarihine kadar, Sümbülzâde Sokağı bu çeşme ile Ahmet Paşa Türbesi arasından geçiyordu. Türbe önündeki Sümbülzâde Sokağı 1925 tarihlerinde açılmıştır.

Ahmediye Camii sebili ve mektebi.

▲ Atik Valide Sultan Daru'l-kurrası.

1132 (1720) tarihinde idam edilen Ali Paşa için İzmirli Ali Paşa Çeşmesi ve Çakırcıbaşı Hasan Paşa Camii bahislerine bakınız!

Kaynak: *(Mir'at-i İstanbul, s.100-101)*

ALTUNÎZÂDE İSMAİL ZÜHDÜ PAŞA MEKTEBİ

Mektep, Altunizade semtinde ve bu isimle anılan camiin sol tarafında, Tophanelioğlu-Koşu Yolu üzerinde idi.

1282 (1865-66) tarihinde, cami, hamam, çarşı dükkânları ve mahalle ile beraber, İsmail Paşa'nın parası ile yaptırılmıştır. Devrinin çok zengin bir insanı olan İsmail Zühdü Paşa, için Altunizâde Camii bahsine bakınız.

Mektep, zükûr (erkek) ve inas (kız) olmak üzere iki kısımdı. Ahşap olan bu yapılar 1925 tarihlerinde harap bir vaziyette idi. Üsküdar'ın eski irfan yuvalarından sayılan bu okullar bugün mevcut değildir.

Atik Valide Sultan Sıbyan Mektebi ve çevresi ▼

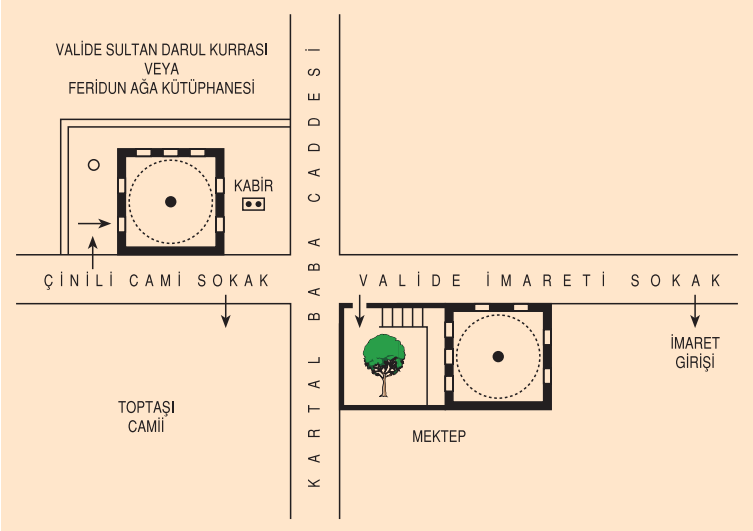

ALTUNÎZÂDE RÜŞDİYE MEKTEBİ

1319 (1901-2) tarihinde açılmıştır. Camii civarında idi.

Kaynak: *(O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, s. 375, 736, 839)*

ATİK VALİDE MÜLKİYE RÜŞDİYESİ

Üsküdar Mülkiye Rüşdiyesi adıyla da bilinen okul 1291 (1874) tarihinde tesis olunmuştur.

Bu tarihte, sınıf-ı evvelinde (1. sınıf) öğrencisi olmadığı halde, salisinde (3. sınıf) ellibir, sınıf-ı rabisinde (4. sınıf) ellibeş öğrenci vardı. Bu öğrenciler sekiz öğretmen tarafından yetiştiriliyordu.

Mektebin bulunduğu yer ve sonraki durumunu tesbit etmek mümkün olmamıştır.

Kaynak: *(O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi s. 375, 736)*

ATİK VALİDE SULTAN SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, Kartal Baba Caddesi ile Valide İmareti Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sağ köşesindedir.

Bugün, meşruta olarak kullanılan yapıya çıkmak için evvela Valide İmareti Sokağı'na açılan kesme taş söveli ve kemerli bir kapıdan küçük bir avluya girilir. Kapının sol tarafında ve kaldırımın üzerinde duran bir Bizans sütun başlığı dikkati çekmektedir.

Ulu bir çınar ağacının gölgelediği avlunun sol tarafındaki, korkuluğu ve basamakları kesme taş olan bir merdivenden, dershanenin önündeki sahanlığa çıkılır. Bu kısmın bir revak ile örtülü olduğu sanılmaktadır.

Dershane kare plânlı olup bir sağır kubbe ile örtülmüştür. Kubbe, dört ana duvara ve düz köşe tromplarına oturtulmuştur. Kirpi saçağı binayı fırdolayı çevirir. Kemerli kapısı üzerinde kitâbesi yoktur.

İki sıra tuğla, bir sıra kesme taştan yapılan bu klâsik Mimar Sinan yapısı sivri ve düz kemerli pencerelerinden ışık alır. Bir çok tadilâta uğradığı için sokağa bakan pencerelerinin hepsi kapatılmıştır.

Okul, Nurbânu Valide Sultan tarafından Valide-i Atik Camii külliiesinin yaptırıldığı sırada 991 (1583) tarihinde inşa olunmuştur.

Mektep, 1928 tarihlerinde faaliyetine son vererek, *Toptaşı Cezaevi*'ni koruyan Jandarma Bölüğü'nün emrine verilmiştir. Bu sırada çok değişikliğe uğramış ve eski merdiven kapatılarak yenisi yapılmıştır.

Valide-i Atik Camii ve Feridun Ağa Kütüphanesi bahsine bakınız

ATLAMATAŞI MÜLKİYE RÜŞDİYESİ

Okul, 1291 (1874) tarihinde Atlamataşı adıyla ünlü semtte ve bu semtin sokaklarından olan Selâmsız Caddesi (şimdiki Selâmi-ali Efendi Caddesi) üzerinde ve Selim Ağa Sıbyan Mektebi'nde tesis olunmuştu.

1930 tarihlerinde Pervitij'in sigorta haritalarında plânını gördüğümüz yapı, 1935 tarihinden sonra yıkılmıştır.

1874 yılında okulun "*sınıf-ı evvelinde hiç talebesi bulunmadığı halde, sınıf-ı sânisinde onbir, sınıf-ı salisinde otuz iki, sınıf-ı rabisinde kırk öğrenci vardı.*" Bunlar, dokuz öğretmen tarafından yetiştiriliyordu.

Selim Ağa Mektebi bahsine bakınız.

Atik Valide Sultan Sıbyan Mektebi.

AYAZMA SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, Ayazma Camii'nin kıblesi tarafında ve Ressam Ali Rıza Bey Sokağı ile Mehmet Paşa Değirmeni Sokağı arasındadır.

Ayazma Camii ile aynı zamanda yapılmıştır. Yirmidokuz ayda tamamlanan bu inşaata, 19 Zilhicce 1171 (4 Ağustos 1758) tarihinde, büyük bir merasim ile başlanmış ve 1174 senesi Cemaziyelâhiresinin sonlarında (1761 yılı ocak ayının sonları) bitirilmiştir.

Mektep, 156 sene, sıbyan okulu olarak vazife gördükten sonra yıktırılarak yerine şimdiki bina yapılmıştır. Merdivenli kapısı üzerindeki eski yazı kitâbesi şudur:

Ayazma Sıbyan Mektebi.

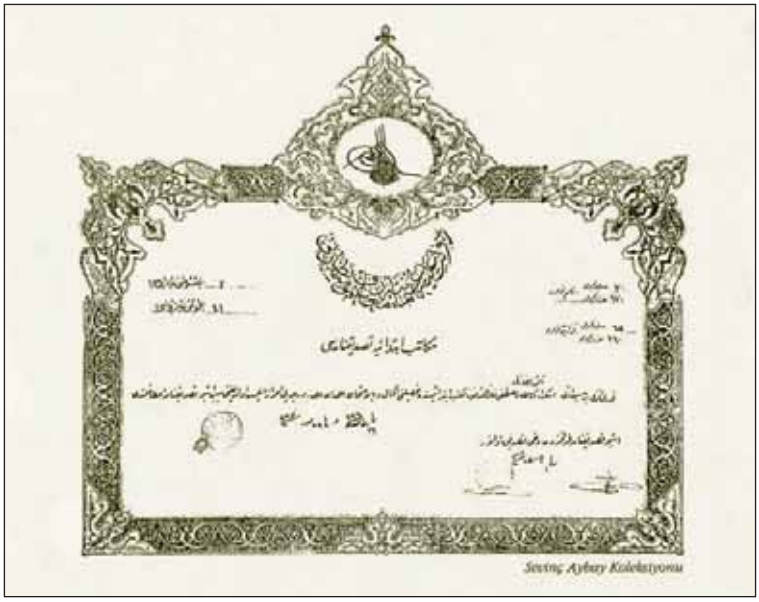

▲ Ayazma İlk Mektebi diploması.

▶ Ayazma Sıbyan Mektebi hocası meşhur İbrahim Ethem Efendi'nin şâhidesi.

Ayazma Mektebi Kitabesi. ▼

Müdafaa-i Milliye parası ile yeniden yapılan Ayazma Vakıf ibtidai mektebi. 1333

Okul, 1915 yılında ve birinci dünya savaşı sıralarında yapılmıştır.

Eski mektep ahşap olup ihtiyacı karşılamıyordu. Şimdiki okul Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi'nin 21 Cemaziyelevvel 1331 tarihinde, dördüncü defa getirildiği Evkaf-ı Hümâyun Nezareti sırasında yaptırılmıştır. Mimarı meşhur *Kemaleddin Bey*'dir.

Cumhuriyet Dönemi'nde *'Üsküdar 21. İlk Mektebi'* ismini alan okula sonradan *"Cumhuriyet İlkokulu"* adı verilmiştir. Üç katlı yapının bir bölümüne, 1975 tarihinde *"Üsküdar Ortaokulu"* açılmıştır.

Okulun bahçesi, yol aşırı yerde ve mektebin arka tarafındaki Bükücüler Çarşısı'nın bulunduğu yerde idi. Bu iş yerleri de cami ile beraber yapılmıştır.

Okulun sağ tarafında, Mimar Sinan zamanında kaldığı tahmin edilen biri küçük, diğeri ise büyük iki su haznesi ve Ayazma Hamamı bulunmaktadır.

Daha geniş bilgi için Ayazma Camii, Ayazma Hamamı ve Ayazma Sarayı bahislerine bakınız!

Kaynaklar: *(İnal, Evkaf-ı Hümâyun Nezareti'nin Kuruluşu, Haz. N. Öztürk, Vakıflar Der. 19/82) (İ. Yavuz, Mimar Kemaleddin, s. 208) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/302; Osm. Arş. Evkaf İdaresi Kataloğu, 1/28)*

AYŞE HATUN SIBYAN MEKTEBİ

Kısıklı ile Ümraniye arasında uzanan Alemdağ Caddesi üzerinde idi. Bânisi ve yapıldığı tarih belli değildir. 1930-35 senelerinde yok olmuştur.

AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ MEKTEBİ

Okul, Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Camii'nin kıble tarafında ve Kapıcı Çıkmazı ile Aziz Mahmut Efendi Sokağı arasındaki dar saha üzerine yapılmıştı.

1003 (1594-95) tarihinde külliye ile beraber inşa olunan bu okulda, Hüdâyî Hazretlerinin, 1004 (1595-96) tarihinde vefat eden oğlu Evliya Mehmet Efendi'nin de okuduğu rivayet edilir.

Çok küçük yaşta kerametinin zuhur ettiği söylenen Evliya Mehmet Muhtar Efendi'nin, her gün beraber okula gittiği arkadaşının ölüm haberini alması üzerine "*evlerine koşarak elinden tuttuğu gibi ayağa kaldırdığı*" eski Üsküdar sakinlerince hâlâ anlatılmaktadır.

Okul, 1266 (1850) tarihinde cami ile beraber yanmış ve kısa bir müddet sonra da Sultan Abdülmecit tarafından yeniden yapılmıştır.

Yapı şeklinin klâsik olduğu sanılan mektep XX. yüzyıl başlarında ortadan kalkmıştır. Aynı isimle anılan camii bahsine bakınız!

BAYTAR MEKTEBİ

Üsküdar-Kadıköy yolu üzerinde olup, Selimiye Kışlası süvari birliğinin atlarına veteriner yetiştirmek gayesi ile tesis edilmiştir. Bugün de, Veteriner Fakültesi ve Hayvan Hastahanesi adı altında faaliyet göstermektedir.

Bina, 1311 (1894) tarihinde Sultan II. Abdülhamit tarafından şimdiki şekli ile yaptırılmıştır. Yapı, bir bodrum kat üzerinde, iki kattan ibarettir. Birinci kata mermer bir merdivenle çıkılır.

Binanın alnında iki sıra halinde hazırlanmış, dört mısralı bir kitâbesi vardır. Kitâbenin ortasına tuğralı, muhteşem *Osmanlı Arması* yerleştirilmiştir. Bunun sağ ve solunda ikişer mısra bulunmaktadır. Kitâbe çok uzak ve yer yer erimekte olduğundan okunabilen kısımları şunlardır:

1- Ziynet efzâ-yı makam-ı mu'allayı Hilâfet-i İslâmiye ve erike piray-ı

Baytar Mektebi'nde Osmanlı arması.

2- Saltanat-ı seniyye-i Osmaniye es-Sultan ibni's-Sultan el Gazi Abdülhamid

3- Han-ı sâni Hazretleri taraf-ı eşreflerinden işbu ..... *(okunamayan 2 kelime)* celile-i

4- Mülûkânelerine ilâveten bin üç yüz on bir sene-i hicriyyesinde bina ve inşa edilmiştir.

18 Şaban 1311 (24 Şubat 1894)

Kitâbe *Hattat* imzalıdır. Uzak olduğu için okunamadı.

Baytar Mektebi.

CEVHER AĞA MEKTEBİ

Okul, Ümraniye çarşısı içinde ve Ümraniye Camii ismiyle de anılan Cevher Ağa Camii'nin sonradan kapatılan ilk cümle kapısının sağ tarafındadır.

Fevkânî olan bu taş yapı, 1315 (1897-98) tarihinde, Sultan II. Abdülhamit'in musahiplerinden Cevher Ağa tarafından cami ile beraber yaptırılmıştır.

Aynı isimle bilinen camii bahsine bakınız.

CEVRİ USTA SIBYAN MEKTEBİ

Okul, Toptaşı Caddesi ile Nuhkuyusu Caddesi'nin birleştiği yerde bulunan Cevri Usta Camii'nin avlusu içinde idi. Bu cami bahsine bakınız.

Cami avlusuna çıkılan merdivenin sol tarafında bulunan mektep, 1966 tarihinde yol genişletilirken kaldırılmıştır. Yığma moloz taşından yapılan bu binanın caddeye bakan küçük pencereleri vardı.

Okul, 1810 tarihlerinde Cevri Kalfa tarafından yaptırılmıştır.

ÇAKIRCIBAŞI HASAN PAŞA MEKTEBİ

Doğancılar Camii yakınında, büyük bir ihtimalle Üsküdar Kaymaklık binasının yerinde idi. Hadîka yazarı; "Cami yakınında bina eylediği mektep zamanla harap olmakla camiin sofasını mektep yapmışlardır" demektedir. Cami ile beraber 966 (1558) tarihinde yaptırılmıştır. Mimar Sinan yapısı idi.

"Sabık dühan (tütün) gümrükçüsü Numan Bey" 1203 (1788)'de, Doğancılar Camii ile beraber mektebi de yeniden yaptırmıştır.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/230; F. Emecan, Tarih-i Lebiba'ya Dair, İstanbul Üni. Ed. Fak. Tarih Der. Sayı: 33, s. 235)*

ÇAVUŞBAŞI MEKTEBİ

Okul, Pazarbaşı Mahallesi'nde, eski adı Toprak Sokak olan şimdiki Boy Beyi Sokağı üzerinde ve Yaldızlı Tekke ismiyle de bilinen Fenâyî Ali Efendi Celvetî Tekkesi'nin karşısındadır.

Fevkânî olan bu güzel okul binasının altında, devrinin en güzel örneklerinden biri olan çeşme, hazne ve helâlar bulunmaktadır. Dershane bunların üzerine oturtulmuştur.

Çeşmenin sol tarafındaki mermer söveli ve kemerli bir kapıdan mektebin avlusuna girilir. Kapı üzerinde kitâbe yoktur. Zemini taş döşeli bu avlunun ilerisinde helâlara açılan bir kapı ve üst kattaki dershaneye çıkılan taş bir merdiven vardır.

Dershanenin önündeki antreye açılan kapı üzerinde bugün mevcut olmayan bir tamir kitâbesi bulunuyordu. Mehmet Raif Bey'in *Mir'at-i İstanbul* adlı eserinden alınan kitâbe şudur:

Bâni-i evveli merhum şehid Ahmed Paşa
Eylemiş idi bu taş mektebi muhkem ihya
Yüreği taş olsa cevr-i çarh-i gerdun
Dil-i âşık gibi kalmış idi hayfa viran
Pek güzel eyledi ta'miratı merd-i sa'id
Kıldı bu nev eseri hayre karin Rabb-ı Mecid
Re'fetâ tarihi yaz cûd-i âli hayr-hâh
Yapdı bu mektebi sıbyana rızaen-lillah
1298

Şair Refet'in hazırladığı bu kitâbeden, harap olan mektebin 1881 tarihinde, Ali adında bir hayırsever tarafından onarılmış olduğunu öğreniyoruz.

Okul, çeşme ile beraber 1116 (1704) tarihinde, Şehid Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Ahmet Paşa'nın Çavuşbaşılığı sırasında inşa edildiği için *Çavuşbaşı Mektebi* diye ünlüdür. Türk Ahmet Paşa Çeşmesi bahsine bakınız.

Ahmed Paşa 1128 Şabanının 16. günü (5 Ağustos 1716) Varadin Şavaşı'nda şehid olmuş ve aziz naaşı, Tuna Nehri yolu ile Yugoslavya'dan getirilerek, hayatta iken hazırladığı sanılan türbesine gömülmüştür. Eyüp Sultan'daki bu türbe bugün mevcut değildir.

1894 zelzelesinden çok hasar gören yapı bugün çok harap haldedir. 1991'de kısmen restore edilmiştir.

Mektep, alt kat tonozları üzerine oturtulmuştur. Çeşmesinin büyük bir haznesi vardır. Alt katta bileziği kitâbesiz bir de kuyu bulunmaktadır. Üst kata çıkan merdiven yıkılmıştır.

Kuyunun yanında mermer bir kitâbe mevcuttur. Toprak altından çıkarılan bu kitâbenin yarısından çoğu yok olmuştur. Kitâbede, '*Bâni-i evveli merhum Şehid Ahmet Paşa*'nın adı geçmekte ve kitâbenin '*Vezzani-i telgraf-ı saray maiyyetinden*' birine ait olduğu anlaşılmaktadır. *Mir'at-i İstanbul* yazarı bu kitâbeyi eksik olarak kaydetmiştir.

Mektep, saray telgrafında memur *Pertev Bey* tarafından tamir edilmiştir. Kuyunun da bu sırada açıldığı sanılmaktadır.

Pertev Bey, III. Ahmet'in kızı, Sarı Abdullah Paşa'nın eşi olup 1192 (1778)'de, Eyüp'teki sahilsarayında vefat eden Saliha Sultan'ın torunlarındandır. Saliha Sultan'ın kabri Eyüp Sultan'da şadırvan avlusundadır. Muhteşem bir lâhdi vardır. Pertev Bey, 1310 (1892)'de vefat etti.

Sokağa bakan yüzü 19 adım (14.25 m) olan okulun derinliği 14 adımdır (10.50 m). Yan duvarları yığma, ön cephesi ise üç sıra tuğla bir sıra kesme taştır.

Kalmış olan iki duvarında düz köşe trompları bulunduğuna göre, kare plânlı olan dershane üstünün, bir kubbe ile örtülü olduğu anlaşılır. Fakat, 1935 tarihlerinde çöken okulun çatısı ahşap idi. Dershane, 10-15 cm. kadar yola taşırılmıştır.

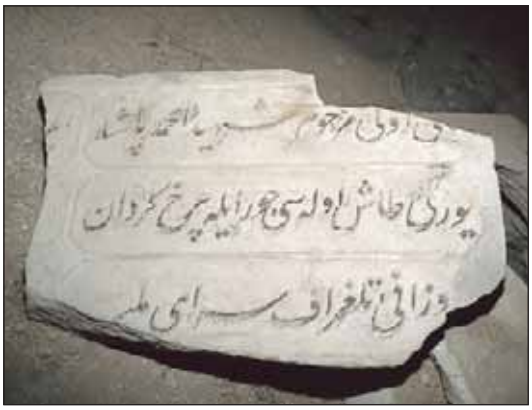

Çavuşbaşı Mektebi 1993'te restore edilmeye başlandı.

Dershanenin ön cephesinde üç, arka tarafında ve giriş kapısının iki yanında birer ve girişin önündeki antrenin arka cephesinde üç pencere vardır. İki yan cephesinde pencere yoktur.

Ön pencereler kesme taş söveli ve klâsik topuzlu demirlidir. Arka pencereleri yıkılmıştır. Pencere üzerindeki şebekeler yok olmuştur.

Ahmet Paşa'nın diğer mektebi için, Türk Ahmet Paşa Mektebi bahsine bakınız.

XVIII. yüzyılın ünlü hattatlarından *Üsküdarlı Abdurrahman Efendi* bu mektebin hocası idi.

Temmuz 1994 tarihinde, mektebin aslına uygun olarak restore edilmekte olduğunu gördüm.

Kaynaklar: *(M. Raif, Mir'at-i İstanbul, s.132, 191) (Gezi Notu) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/306) (Müstakimzâde, Tuhfetü'l-Hattatîn, s. 150) (Osm. Arş. Evkaf Defteri III, No: 23899) (Sicill-i Osmânî, 1/47; 1/239; 4/424 Mustafa Paşa Sarı)*

ÇİNİLİ CAMİ SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, Çinili Hamam Sokağı ile Çavuşdere Caddesi'nin birleştiği yerde ve sokağın sağ köşesindedir. Sağ tarafında Çinili Cami, ön tarafında ve biraz ileride Ümmi Ahmet Efendi Tekkesi ve Çinili Hamam, arka tarafında ise Kösem Sultan Çeşmesi ve yolun karşısında da Afganlılar Tekkesi bulunmaktadır.

Çavuşbaşı Mektebi kitabesinin bir kısmı.

Çinili Cami bahsine bakınız.

Kare plânlı bu fevkânî mektebin iki avlu kapısı vardır. Biri çeşmenin sağ tarafında, diğeri ise, Çinili Hamam Sokağı üzerindedir. Her ikiside avlu duvarları gibi, kesme taştan yapılmış olup, kemerlidir.

Mektebin, çeşme tarafındaki cephesi önünde, etrafı çok alçak kesme taş duvar ile çevrili bir bahçesi vardı. Burada bulunan kitâbesiz kuyu bileziği, sonradan cami kapısının sol tarafına kaldırılmıştır. Ağaçların gölgelediği bu şirin ve mistik bahçe, namaza gelen kimselerin oturduğu, dinlendiği bir yerdi.

Mektebe, uzun taş bir merdivenle çıkılır. Merdivenin sol tarafı kesme taş korkuluktur.

Kapıları üzerinde kitâbe yoktur. Mektep kapısının sol tarafında bir, diğer cephelerde ise, ikişer penceresi vardır. Bu pencerelerin üzerinde birer adet, kemerli alçı pencere bulunmaktadır.

Kesme taştan yapılmış olan mektebin dört duvarı üzerine bir kubbe oturtulmuştur. Kubbenin kilit yerine mermer bir alem yerleştirilmiştir. İçinde bir ocak yeri ve dolaplar vardır. Ocağın zarif ve klâsik tarzdaki bacası kubbenin yan tarafında görülmektedir.

1964 tarihinde restore edilmiş ve *Çinili Çocuk Kütüphanesi* adı altında hizmete açılmıştır.

Çinili Cami Sıbyan Mektebi.

Mektebin arkasındaki çeşmenin kitâbesi 1052 (1642) tarihlidir. Oysa Çinili Cami 1050 (1640)'ta yapılmıştır. Bu, sokağa açılan avlu kapısı üzerindeki kitâbeden anlaşılmaktadır. İhtimal mektep, çeşme ile beraber 1052 yılında yapılmıştır. Çünkü, aynı avlu duvarının çevrelediği yerdedir ve mektebin altı çeşmenin haznesidir. Mektep, haznenin tonozu üzerine oturtulmuştur. Mektebe çıkılan taş merdivenin sol tarafındaki hazne penceresi sonradan kapı haline getirilmiştir. Bugün odunluk olarak kullanılmaktadır.

Mektep, Çinili Cami gibi, Kösem Valide Sultan tarafından yaptırılmıştır. Mahpeyker Kösem Valide Sultan Çeşmesi bahsine bakınız!

DEBBAĞLAR MEKTEBİ

Okul, Büyük Selim Paşa Caddesi üzerinde, Kurban Nasuh Camii'nin kıble yönünde, Şehzade Abdülhamid'in 1141 (1728-29) tarihinde yaptırmış olduğu çeşmenin sağ tarafında ve Büyük Selim Paşa Caddesi ile Tabaklar Camii Sokağı'nın birleştiği köşede idi. Bazı listelerde Debbağ Bekir Ağa Mektebi adı ile kayıtlıdır.

Üç katlı olan bu ahşap yapı 1950 tarihlerinde yıkılmıştır. Yeri için Kurban Nasuh Camii bahsine bakınız.

DEFTERDAR MEKTEBİ
(MEHMET TAHİR EFENDİ MEKTEBİ)

Okul, Harem İskelesi civarında, Selimiye İskele Caddesi ile Kavak Bayırı Sokağı'nın birleştiği köşede, Mehmet Tahir Efendi Camii'nin doğu tarafında idi.

Bu fevkânî yapının altında Mehmet Tahir Efendi'nin bir çeşmesi vardı. Camii ve çeşmeleri bahsine bakınız.

Mehmet Tahir Efendi, cami ve çeşmelerini 1242 (1826-27) tarihinde yaptırdığına göre, klâsik sıbyan mektebini de bu sıralarda yaptırmış olmalıdır. 1925 tarihlerinde harap olan okul, 1953 senesinde yıkılmış ve yalnız altındaki çeşme kalmıştır.

Mektebe, Selimiye İskele Caddesi'ne açılan dar, çıkmaz bir aralıktan giriliyordu.

ESMA SULTAN MEKTEBİ

Mektep, eski Tunusbağı Caddesi yeni İnadiye Mescidi Sokağı üzerinde ve Bali Çavuş Mescidi'nin karşısında idi. Bali Çavuş Mescidi bahsine bakınız.

1925-30 tarihlerinde mevcut olan mektep bugün mevcut değildir.

Esma Sultan'ın kimliği için bu isimle bilinen çeşmesi bahsine bakınız.

EVLİYA HOCA MEKTEBİ

Mektep, Evliya Hoca Camii'nin sağ tarafında ve Evliya Hoca Sokağı üzerinde idi. Gerçek durumu bilinmeyen okul XX. yüzyıla gelememiştir.

Evliya Hoca Camii bahsine bakınız.

FATMA HANIM MEKTEBİ

Mektep, Küçük Çamlıca Tepesi'nin güney eteklerinde ve 1309 (1891-92) yılında Şeyhülislâm Bodrumî Ömer Lütfi Efendi tarafından yaptırılan camiin karşısındadır. Bodrumî Ömer Efendi Camii bahsine bakınız.

Yığma taştan yaptırılan mektep, 1311 (1893-94) yılında Ömer Efendi'nin eşi, Fatma Hanım tarafından inşa ettirilmiştir. Yapıldığı tarihten 1925 yılına kadar okul olarak kullanılmış ve sonra meşruta haline getirilmiştir.

Fatma Hanım Mektebi.

Mektebin sağ tarafında ve Bodrumî Camii Sokağı üzerindeki bir maslağın cephesi üzerine mektebin on mısralı kitâbesi yerleştirilmiştir ki, şudur:

Hazreti Lütfi Efendi kim odur
Şeyhülislâm ol eb-i fazl ü kemal
Zevce-i ismetpenâhı Fatıma
Hanım al saliha ve huri misal
Fî-sebîlillâh bu zîba mektebi
Eyledi inşa zehi Cennet misal
Padişahın ömrün efzûn ide Hakk
Hacı Hanım da ola mesrûr-i bâl
Cevherîn tarihi yazdım Re'fetâ
Dâr-i feyz ü mekteb-i zîba vü âl
1311

Kitâbe Şair Refet Efendi tarafından hazırlanmıştır. İbrahim Refet, 1834'de Diyarbakır'da doğdu. Tahsilini tamamladıktan sonra, Hamdi Paşa'ya intisab ederek İstanbul'a geldi. Paşa'nın Üsküdar'daki konağında hocalık etti. 1866'da Bâb-ı Âli Buharî hocalığına atandı. Üsküdar'da Valide-i Atik Camii Medresesi'nde ders verdi. 14 Cemaziyelâhir 1321 (7 Eylül 1903)'te vefat ederek Karacaahmet Me-

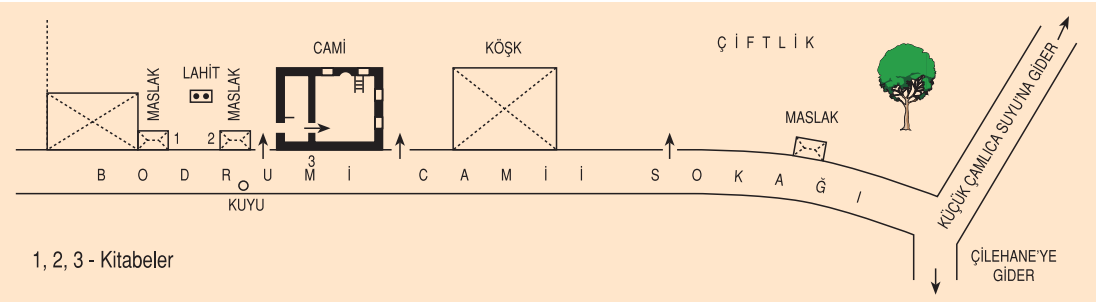

Fatma Hanım Mektebi vaziyet krokisi.

zarlığı'na gömüldü. Kabri, 1. Ada'da ve Vak'anüvis Asım Efendi Sofasındadır.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (E. Koçu, İstanbul Ans. 5/2842) (İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 1382) (Merâkıd, 13) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/333)*

FETTAH EFENDİ MEKTEBİ

Yapılış tarihi belli olmayan mektep, Bülbüldere Caddesi üzerinde ve Abdülfeyyaz Sokağı civarında idi. Hemen yanında Hammal Mehmet Ağa Mescidi, karşısında Haydar Dede Özbekler Tekkesi ve Bülbüldere Caddesi üzerinde de Abdülhalim Efendi'nin yaptırdığı küçük köprüsü vardı. Bu köprü Bülbülderesi üzerine inşa edilmiştir.

Mektep mülhak vakıflardan olup yeri 1924 tarihinde arsa idi.

FEYZİYE MEKTEBİ
(EBE HAFİZE HANIM MEKTEBİ)

Mektep, Bülbüldere semtinde ve Feyziye Camii'nin sağ tarafında fevkânî olarak yapılmıştır. Altında, bir çeşmesi bulunuyordu.

Mektep, Ebe Hafize adında bir hayır severin vasiyeti üzerine 1300 (1882) tarihinde yaptırılmıştır. 1925 yılında mamur olduğu görülen bu eser, 1930-35 tarihlerinde yok olmuştur. Kırk sene gibi kısa bir zamanda ortadan kalktığına göre mektep ahşap olmalıdır.

Mektebin kitâbesi günümüze kadar gelememiştir. 1314 (1896-97)'de basılan Mir'at-i İstanbul adlı eserden aynen alınan kitâbesi şudur:

Kabile Hafize Hanım'dır sebeb
Bir vasiyyetle yapıldı haliya
Sağlığında terk idüb nakd-i helal
İşbu dâr-ı ilmiyeyi acib derya
Eyledikce tıfl-ı kudek besmele
Şad ola ruh-ı şerifi da'ima
Çar harf-i imdad ile tarih-i Nebil
Söyledim cevher gibi bende ona
Kıl sela etfale bu mısra'la
Mekteb-i pür feyze gel subh ü mesa
1300

Kitâbe, *Şair Hafız Mehmet Nebil Bey* tarafından hazırlanmıştır. Kendisi, Riyaziyeci Osman Saib Efendi'nin oğludur. Kız kardeşi Nakiye Hanım İstanbullu Osmanlı kadın edebiyatçılarının tanınmışlarından, Farsça bilen bir edibe; Teyzesi Şerife Hanım da tanınmış bir şaire idi.

Nebil Bey, Ayvalık Kazası noterliğini yapmakta iken, 1307 (1889-90) tarihinde vefat etmiştir. Nakiye Hanım ise, 1316 (1898-99)'da vefat ederek Yenikapı Mevlevîhanesi hazîresine, teyzesinin yanına gömülmüştür.

Osman Saib Efendi, meşhur alimlerden Menteşeli Palabıyık Mehmed Efendi'nin kardeşi Hoca Abdullah Efendi'nin oğludur. 1280 (1863-64)'te vefat ederek, 1252 (1836-37)'de vefat etmiş olan babasının Edirnekapı dışındaki kabri yanına gömülmüştür.

Mir'at-i İstanbul yazarı, yukarıda yazılan kitâbenin mektebin altındaki çeşme üzerinde bulunduğunu ve ayrıca "*mektebin diğer cihetinde büyük bir çeşmenin*" mevcudiyetini beyan etmektedir. Bu çeşme, 1141 (1728-29) tarihinde Hatice Sultan tarafından yaptırılmıştır. Eserde çeşmenin 1131 senesinde yapıldığı yazılı ise de kitap sahibi M. Raif Bey bütün ayınlı 4 rakkamını 3 olarak okumuştur.

Kaynaklar: *(Mir'at, s. 86) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 1/273, 2/287-288 ve 3/285)*

FISTIKLI MEKTEBİ
(HATİCE SULTAN MEKTEBİ)

Mektep, şimdiki adı İhsaniye olan eski Sinan Paşa Mahallesi hudutları içinde, eski adı Fıstıklı Mektebi Sokağı olan şimdiki İhsaniye Sokağı üzerinde ve İhsaniye İskele Sokağı'nın karşısında idi.

Klâsik mektebin altında ve yol kenarında, mektep ile beraber yaptırılan bir çeşme, karşısında, yol aşırı yerde ise Fıstıklı Namazgâhı vardı. Çeşme ve Namazgâh bahislerine bakınız.

Etrafındaki fıstık çamlarından dolayı Fıstıklı Mektebi adı ile ünlü okul, 1927 tarihinde Vakıflar İdaresi tarafından Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir.

1935 yıllarında yıkılan okulun tonoz temel bakiyeleri bugün de görülmektedir. Namazgâh daha evvel ortadan kalkmıştır. Bu yıkım sırasında çeşmenin kitâbesi, sonradan *Kız Sanat Enstitüsü* olan Mabeyinci Hafız Mehmet Bey'e ait bulunan *Köprülü Konak* yanındaki karakolun duvarına yerleştirilmiş idi. Karakolun yıkılması sırasında yok olan üç satırlık kitâbe şudur:

Sâhibu'l-hayrat ve'l-hasenat merhume ve mağfurün lehâ
Cennet mekân Firdevs-aşiyan Hatice Sultan
Bintü's-Sultan Mehemmed Han aleyhüme'r-rahmetü ve'l-gufran
1178 (1764-65)

Mektep ve çeşme, Sultan IV. Mehmet'in kızı Hatice Sultan'ın ruhu için vefatından 20 yıl sonra, kendisine derin bir sevgi ve saygı besleyen, Ayazma Camii bânisi Sultan III. Mustafa (1757-1774) tarafından Muharrem 1178 tarihinde yaptırılmıştır.

Sultan Mustafa, Ayazma Camii'ni de annesinin ruhu için vefatından 32 yıl sonra yaptırmıştı.

Hatice Sultan'ın eşi, Sadrazam Damat Hasan Paşa'nın Nasuhî Tekkesi yanında bugünde mevcut olan 1117 (1705-6) tarihli bir çeşmesi vardır. Bu çeşme bahsine bakınız.

Meşhur Dr. Akil Muhtar Özden Bey'in ağabeyi Dr. Celal Muhtar Özden, 1865 yılında İhsaniye Üst Sokak'taki (Sultaniye-Çatmacılar-Dr. Sıtkı Özferendeci Sokağı) evlerinde doğmuş ve bir çok Üsküdarlı gibi bu mektepte ilk öğrenimine başlamıştı.

Merhum **Dr. Celal Muhtar Özden**, hatıralarında;

"İlk okula gitmek çağına girdiğim zaman Fıstıklı Mektebine devam etmeğe başladım. Bu okul, çok yüksek bir insan olan Sabri Hoca Efendi tarafından idare ediliyordu. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse az çok haşarılık etmekten geri kalmazdım. Hatta bir kaç kere de Hoca Sabri Efendi'nin falakasını tattım... Bir gün kalfa, mektebe getirmek üzere beni almağa gelmişti. Arkadaşlarımın yanına katılmayarak kaçtım ve bir ağaca tırmanarak oradan da duvarın üzerine çıktım. Zavallı kalfamız, aynı hareketi yapamadığı için sızlanmağa başladı: – Aman, Celal Bey oğlum... geç kalıyoruz, aşağıya in, diyordu....." diye anlatmaktadır.

Meşhur Hafız Hacı Sabri Efendi, Fıstıklı Mektebi'nin *'Muallim-i evveli'* iken, Açıktürbe Yokuşun'daki Gizlice Evliya Zaviyesi şeyhi Mehmet Muhlis Efendi'nin oğlu Hafız Hüseyin Tevfik Efendi de (1849-1906) *'Muallim-i sâni'*si idi. Aynı zamanda Selimiye Camii imamı olan alim, Sabri Efendi 27 Cemaziyelâhir 1309 (28 Ocak 1892) tarihinde vefat etti. Kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda 3. Ada'da, Harmanlık Kapısı-Şehitlik Camii yolu üzerinde, giderken sağ tarafta, Çürüksulu Sofası solunda ve mezarlık duvarından 20 adım içeridedir. Şâhidesindeki kitâbe şudur:

"Üsküdar'da Selimiye Camii imamı ve Fıstıklı Mektebi muallimi üstad-ı küll Ispartalı es-seyyid el-hac Hafız Hüseyin Sabri Efendi 1309"

Yanında "damadı ve Selimiye Camii imam-ı sânisi ve Paşa kapısı dahilinde Mülkiye Mektebi muallimi Hafız İsmail Hakkı Efendi" nin 1301tarihli şâhidesi vardır.

Fıstıklı Mektebi meşhur hocası Hafız Hüseyin Sabri Efendi 1309 (1890)'da vefat etmiştir.

Kalınzâde Ahmet Ağa'nın şâhidesi.

Dr. Akil Muhtar Özden de hatıralarında şunları anlatmaktadır:

"Benim zamanımda çocuklar iptidaiye mektebine (ilkokul) çok defa ilâhîlerle başlatılırdı. Çocuk tertemiz giydirilir, *yaldızlı cüz kesesi* boynuna takılır, bazen bir *midilli* üzerine bindirilir, bazen de araba ile veyahut yürüyerek alayın başında giderdi. Okulun çocukları sıra ile arkasından ilâhî söyleyerek sokak sokak dolaşırlardı. O gün izin günü olurdu. Öğrencilere yeni gelenin ailesi tarafından birisi, otuzar para dağıtırdı.....

Beni babam Fıstıklı Mektebi'ne götürdü... Mektebin merdivenlerinden çıktık. Bir sofadan geçtik. O zaman bana pek büyük gözüken dershanemize geldik. Kapının karşısında Hoca Sabri Efendi'nin kürsüsü vardı. Geniş minderli bir yer. Önünde rahleler. Duvarda bir falaka asılı. Bir tarafında bir kaç uzun deynek, beyaz sakallı, beyaz sarıklı nur yüzlü, heybetli bir hoca idi.

Dershanenin dört köşesine dört sınıf yerleştirilmişti. Hocanın sağında dördüncü sınıf, baş kalfanın idi. Solunda bizim kalfanın sıraları, minderleri vardı.

Hocanın elini öptük. Elifbe okuttu, bir aferin dedi, dua ettiler. Babam hocadan izin isteyeceğiz dedi. İstedim. "Bugün bütün talebeye sizin için izin vereceğim" dedi.

Ben bu mektebe dört sene gittim, geldim. Elif üstün, be üstün diye hep bir ağızdan elifba öğretirlerdi.... Hoca Sabri Efendi çok hürmet edilen bir zattı... Mektepte öğle yemeğini yerdik. Sabahleyin kalfa gelir, beni çantamı ve sefer tasımı alır, mektebe getirirdi. Akşam da eve iade ederdi. Bütün bu mektebin ücretini aileler verirdi.

Fıstıklı Mektebi'nden hatıramda kalan taşlıktaki aşureci, arasıra mahallede birinin vefatı hasebiyle verilen lokma ziyafeti ve zannedersem bazen de mektebe başlayanlar şerefine verilen helva..."

Akil Muhtar Bey, 1877'de İhsaniye'de doğmuş ve 12 Mart 1949'da vefat etmiştir. Değerli bir doktorumuzdu. Fıstıklı Mektebi'ne 1883 tarihinde başlamıştır.

Kaynaklar: *(Canlı Tarihler, 2/3 vd.) (Pervitij Sigorta Haritası) (S. N. Ergun, Türk Musikisi Ant. s. 479) (Merâkıd-ı Mutebere-i Üsküdar, s. 52) (S. Ünver - N. Ayaydın, Dr. Akil Muhtar Özden, Haseki Tıb Bülteni XII, Sayı:1)*

GEREDELİ MEKTEBİ

Uncular Sokağı üzerinde ve Geredeli Mescidi yanında idi. Geredeli Mescidi vakfından olan bu mektep, 1924 tarihinde arsa halinde idi. Geredeli Mescidi bahsine bakınız.

GÜLFEM HATUN MEKTEBİ

Eski ismi Karacaahmet Caddesi olan şimdiki Hakimiyet-i Milliye Caddesi üzerinde idi. Fevkânî olan bu mektebin altında ismi bilinmeyen bir çeşme bulunuyordu. İhtimal mektep ile beraber yapılmıştır. Yanında ve köşede Gülfem Hatun Türbesi vardı. Gülfem Hatun Medresesi bahsine bakınız.

Gülfem Hatun, 969 (1561-62) tarihinde camiini tamamlayamadan vefat ettiğine göre, diğer eserleri gibi mektep de bir müddet sonra biti-

rilmiştir. Mimar Sinan'ın eseri olmalıdır.

Mektep, 1930 tarihlerinde mevcuttu. Yeri, Pervitij'in yapmış olduğu sigorta paftalarında gösterilmiştir. Gülfem Hatun Camii bahsine bakınız.

1940 tarihinde mektep yıkılmış ve yeri satılmıştır. Gülfem Hatun'un kabri de bu sırada camiin yanına nakledilmiştir.

Kaynak: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/205)*

GÜLFEM HATUN KIZ RÜŞDİYESİ

1294 (1877) tarihinde kurulmuştur. Bu tarihteki bir devlet salnamesine göre okulun 30 öğrencisi ve dört öğretmeni vardı.

HACE HESNA HATUN MEKTEBİ

Mektep, bu isimle bilinen mahalledeki camiin alt katında idi. Fevkânî olan camiye bir merdivenle çıkılıyordu.

Cami ve mektep, 1307 (1889-90) tarihinde yanmış ve 1318 (1900-1) yılında yine fevkânî olarak yaptırılmıştı. 1957 tarihinde camiin yenilenmesi sırasında, cami tek katlı olarak inşa olunduğundan, meşruta olarak kullanılan mektep ortadan kalkmıştır. Mektebin yapım tarihi için Hace Hesna Hatun Camii bahsine bakınız.

HACI AHMET PAŞA MEKTEBİ

Okul, Doğancılar Meydanı'nda ve Çakırcıbaşı Hasan Paşa Camii civarında idi. Hacı Ahmet Paşa için türbesi ve hamamı bahsine bakınız.

Günümüze kadar gelemeyen mektebin hangi tarihte yok olduğu belli değildir. Ahmet Paşa hamamını 993 (1585) tarihinde yaptırdığına göre, mektebini de bu sıralarda yaptırmış olmalıdır. Bir Mimar Sinan yapısı idi.

HACI BEDEL MEKTEBİ

Mektep, Hayrettin Çavuş Camii ile Şehzade Numan'ın 1141 (1728-19) tarihinde yaptırmış olduğu çeşmenin yan tarafında, Ferah Sokağı ile Beygirciler Sokağı'nın birleştiği yerde idi.

Hacı Bedel adındaki bir hayırsever insanın yaptırdığı bu okul, iki katlı ve ahşaptı. Hacı Bedel Kız Mektebi adıyla bilinirdi. Yapıldığı tarih belli değildir. Kız okulu olduğuna göre, 1875 tarihinden sonra açılmış olmalıdır. Yeri, 1940 tarihlerinde satılmıştır.

Hacı Bedel Mustafa Efendi 1914-1915 Çanakkale harpleri sırasında şehid olmuştur.

HACI FAİK EFENDİ MEKTEBİ

Günümüze kadar gelemeyen bu mektep, Durbali Sokak üzerinde ve bu sokağın Hatmi Sokağı ile birleştiği yerde ve ikinci sokağın sağ köşesinde idi.

Hangi tarihte yapıldığı belli olmayan bu mektep mülhak vakıflardan olup 1924 yılında harap durumda idi. Biraz ilerisinde bulunan Fatma Hatun Camii 1176 (1762-63) tarihinde tamir edilmiştir.

Mektebin yeri bugün arsa halindedir. Hatmi Sokağı'na göre yüksek bir mevkide bulunduğundan bu yol tarafı istinat duvarlıdır. Toptaşı'na bakan çok güzel bir manzarası vardır. Hemen karşısında, yol aşırı yerde ve Hatmi Sokağı'nın sol başında Hilmi Çelikoğlu İlköğretim Okulu bulunmaktadır.

Fatma Hatun Camii bahsine bakınız. Mektebin yeri için Şeyh Selâmi Ali Efendi Çeşmesi bahsine bakınız.

HASAN BEY MEKTEBİ

Büyükçamlıca'da Selâmi Ali Efendi Tekkesi civarında idi. 1924'te haraptı.

HAS ODABAŞI AHMET AĞA MEKTEBİ

Bu taş mektep, İnadiye semtinde ve bu semtten Tunusbağı mevkiine çıkılan yokuş yolun sağ başında idi. Bu gün mevcut olmayan bu klâsik mektep için, Hasodabaşı Ahmet Ağa Sebili bahsine bakınız.

1053 (1643) tarihinde yapılmış olan bu fevkânî mektebin altında sebil ve çeşme vardı. 1940 tarihlerinde sebilin yalnız ön cephesi kalmıştı.

Sâhibu'l-hayrat
Kalınzâde merhum
el-hac Ahmed Ağa'nın
Ruhiçün el-Fatiha
1197 Zilkade (Ekim 1783)

diye yazılıdır.

Mektebin, Nuhkuyusu Caddesi üzerinde, Nuhkuyusu Camii yakınında, vakıf evleri vardı,

Kaynaklar: *(Gezi notu) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/205)*

İBRAHİM AĞA MEKTEBİ

İbrahimağa Çayırı yanındaki camiin yanında idi. Bugün mevcut değildir. İbrahim Ağa Camii ile beraber yaptırılmış olmalıdır. Bu cami bahsine bakınız. 1870 de, Acıbadem'de Sarayardı Sokak ile Ata Sokağı'nın birleştiği köşede ve 3 nolu ahşap evde dünyaya gelen meşhur ve ünlü mimarımız Kemaleddin Bey, bu sıbyan mektebinde okumuştur.

Okulun ne zaman yıkıldığı belli değildir.

Kaynaklar: *(Y. Yavuz, Mimar Kemalettin, s. 73) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/242)*

KALINOĞLU AHMET AĞA MEKTEBİ

Mektep, Eski Hamam yakınında ve Hüsrev Ağa Camii yanında idi. Ayvansarayî Hafız Hüseyin Efendi, Hadîkatü'l-Cevâmi adlı eserinde ve Hüsrev Ağa Mescidi bahsinde;

"Mescidin bânisi Darü's-saâde Ağası Hüsrev Ağa'dır. Mihrab önünde medfundur. Minberini, Kalınoğlu denmekle maruf el-hac Ahmed Ağa koymuş ve bir mekteb dahi yaptırmıştır" demektedir.

Ahmed Ağa'nın kabri, Üsküdar'da Seyyid Ahmet Deresi'nin bir kolu yanında, İranlılar Camii'ne giderken yolun dönemeç yaptığı yerde ve solda, eski taş köprünün hemen yakınında ve mezarlık duvarının arkasındadır.

Taşında:

KARAKADI MEKTEBİ
(İSMAİL AĞA MEKTEBİ)

Mektep, Selâmiali Efendi Caddesi üzerinde ve Çingene Fırını Camii'nin kıble tarafında idi. Bu isimle bilinen cami bahsine bakınız.

Okul Arpacılar kethüdası el-hac İsmail Ağa tarafından yapılmıştır.

Cami, 1000 (1591-92) tarihinde yapıldığına göre mektep 1610 yıllarında yaptırılmış olmalıdır. Çünkü okul camiin yapımından bir müddet sonra inşa olunmuştur. Bu eski ve tarihi yapıda, eski Üsküdarlıların bir çoğu feyiz almıştı.

1925-30 tarihlerinde tamire muhtaç durumda iken 1935 yılında yıkılmıştır. Ahşap olan yapının bir kaç defa tamir edildiği muhakkaktır.

"Karakadı Mektebi hocası meşhur Hacı Süleyman Efendi'nin annesi Zeynep Hanım 1314 (1896)'da vefat ederek Karacaahmet'te altı direkli türbe karşısında ve yol aşırı yerdeki kırmızı kiremitli türbeye gömülmüştür. Taşı mevuttur."

Kaynak: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/234)*

MAHMUT ÇAVUŞ MEKTEBİ
(TAŞ MEKTEP)

Bugün mevcut olmayan okul, Karacaahmet Türbesi'nin arka tarafında, eski Mektep Sokağı, bugünkü Aşçıbaşı Mektebi Sokağı üzerinde idi. Yapımcısının ismi, bu sokağın yanındaki sokağa ad olarak verilmiştir.

Ayvansarayî Hüseyin Efendi, *Mecmua-yı Tevarih* adlı eserinde:

"Bânisi Vefalı Mahmut Çavuş demekle meşhurdur. Tâk-ı dergâhında olan tarih budur:

Şehr-i İstanbul'dandır hem civar-ı Şeyh Vefa
İsmi Mahmud'dur veli Hakk vire car-i mücteba
Kâbe-i maksude irmek içün hem ol merd-i Hakk
Bu muallimhaneyi bünyad idüb buldu safa
Sâhibu'l-hayrata müjde geldi tarih-i Latif
İlmü'l-Kur'an mâ lem ya'leme va sadre deva
1155

Şair Latif'in yazmış olduğu kitâbeden mektebin 1155 (1742) tarihinde yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Hüseyin Efendi'nin yukarıda adı geçen kitabında, Mahmut Çavuş'un Karacaahmet Mezarlığı'nda "Altı direk kurbünde yol kenarında Kırmızı Parmaklık içinde medfun bulunduğu ve mezar taşındaki tarihe göre 1118 (1706-7)'de vefat ettiği yazılıdır. Bu durumda okulun 1742'de yenilendiği anlaşılmaktadır. Zira Mahmut Ağa'nın vakfiyesi 1095 tarihlidir.

Mektep, XIX. yüzyıl sonlarında yıkılmış olup yeri bugün arsa halindedir. *Kapamalı Mektep* adıyla ünlü idi.

Hacı Mahmut Ağa'nın Şaban 1095 (Ocak 1684) tarihli vakfiyesine göre babasının adı Sefer olup vakfiye şartları şudur:

"Üsküdar'da Karacaahmet Tekkesi kurbünde Aşçıbaşı Mahallesi'nde müceddeden bina ve ihdas ettirdiği muallimhanede alim bir muallimin çocuklara talim-i ulûm etmesi ve sıbyandan 25 neferine her sene elbise satın alınıp giydirilmesi ve senede bin akçelik hasır ve kömür alınması"

Mahmut Ağa'nın eşi "İstanbul'da Şeyh Ebul-Vefa Mahallesi sakinlerinden Yahya Ağa'nın kızı Emetullah Hatun'un şehri ramazan 1095 (Ağustos 1684) tarihli vakfiyesinde" .....Üsküdar'daki Hacı Mahmut Ağa Mektebinde *"25 neferin Kur'an-ı Kerim okumaları ve kendisinin babası Yahya Ağa'nın Selânik'teki kabrinde 5 nefer kimsenin birer cüz okumaları"* şart olarak yazılmıştır.

Mahmut Ağa ile karısının kabirleri Karacaahmet Türbesi'nin sol tarafındaki Saadeddin Efendi Sebili'nin tam karşısında ve Tophanelizâdeler hazîresinin hemen yanındadır. Açık bir türbe şeklinde olan Mahmut Ağa Sofasının etrafı kırmızı tuğladan parmaklıklı ve harpuştalı olarak yapılmış bir duvar ile çevrilmiştir. Bir adam yüksekliğinde olan bu duvarın pek az bir kısmı mevcuttur. Kesmetaş söveli, kemerli kapısından eser kalmamıştır.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, s. 277) (H. B. Kunter, Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri, Vakıflar Der. Sayı:1, s.125) (Gezi Notu) (E. Koçu, Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü, s. 144)*

MALATYALI İSMAİL AĞA DARÜ'L-KURRASI

Darü'l-kurra, Ağahamamı mevkiinde, Malatyalı İsmail Ağa Camii yanında idi. Fevkânî olan yapının altında İsmail Ağa'nın bir çeşmesi vardı. 1026 (1617) tarihinde, Babü's-saâde Ağası İsmail Ağa tarafından cami ile beraber yaptırılmıştır.

Darü'l-kurranın mevcudiyetini bugün de mevcut olan çeşmenin kitâbesindeki *"Hazreti Kur'an tilâvetine bina ettiren"* ibaresinden anlıyoruz.

Harap olan mektep, 1320 (1902) tarihinde camiin tamiri sırasında yıktırılmış ve altındaki çeşme de cami duvarının içine alınmıştır. Ağa Camii ile Babü's-saâde Ağası İsmail Ağa Çeşmesi bahislerine bakınız.

MEHMET AĞA MEKTEBİ (BULGURLU MESCİT MEKTEBİ)

Mektep, İnkilâp Mahallesi'nde ve Bulgurlu Mescit'in karşısında idi. Bu mescit bahisine bakınız. Günümüze kadar gelemeyen mektebin altında bir de sebil vardı. 1890 tarihlerinde yazılan, Mir'at-i İstanbul adlı eserin sahibi Mehmed Raif Bey, bu mektep ve sebili görmüş ve kapısı üzerindeki kitâbeyi eksik ve bazı kelimeleri yanlış olarak yazmıştır. Tarihi ise, 1090 değil 1052 dir. Bu kitâbe, Bulgurlu Mescid'in tamiri sırasında duvarına dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Kitâbe, mabedin yeniden yaptırılmak üzere 1992 Mayıs'ında

Darü's-saade Ağası Mehmet Ağa Mektebi'nin 1642 tarihli kitabesi.

yıktırılması sırasında ortaya çıkmıştır. Üç sıra halinde hazırlanmış olan kitâbe şudur:

Hamd ol Cenab-ı Müste'an
Eyledi tevfikânı ana ata
Ya'ni ol Darü's-saâde Ağası
Sâhibu'l-hayr eski Mehmed Ağa

Hasbeten-lillah ta'mir eyleyüb
Bu muallim-haneyi kıldı bina
Fî-sebîlillâh hem yapdı sebîl
Ta ki, rahmet bula ol rûz-ı ceza

Avn-i Rabbanî ile oldu temam
Cümle âlem ana itdiler du'a
Harf-i nokta ile didim tarihini
Mekteb-i irfan sebîl-i bi'r ma
1052 (1642)

Mehmet Ağa Mektebi.

Kitâbedeki Darü's-saâde Ağası Eski Mehmed Ağa sözünden mektebin, Üsküdar'a bir çok eser kazandırmış ve 999 (1590)'da vefat ederek İstanbul'da, Çarşamba'da camii yanındaki türbesine gömülen Mehmed Ağa tarafından yaptırıldığı ve 1052'de de tamir edildiği anlaşılmaktadır. Mehmed Ağa Camii bahsine bakınız.

Mektep, 1176 (1763) tarihinde vefat eden Sadrazam Ragıb Mehmed Paşa tarafından yeniden yaptırılmıştır.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (Mir'at, s. 119) (Sicill-i Osmânî, 4/184 Mehmed Ağa) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/237) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, s. 277)*

MEHMET AĞA MEKTEBİ

Toygar Hamza Çelebi Camii civarında ve Toygar Hamza Sokağı ile Hacı Mutu Sokağı'nın birleştiği yerde idi. 1920 tarihinden evvel yıkılmış olup yeri hâlâ arsa halindedir.

Mektep, 1178 (1764)'te vefat eden Samurkaş Solakbaşı Hacı Mehmet Ağa tarafından yapılmıştır. Kabri, Çarşıkapı'da hanesi civarındaki Halıcı Hasan Camii Mezarlığı'nda idi. Fakat mezarlıkla beraber yok olmuştur. Mehmet Ağa, aynı zamanda Solakbaşı Camii'nin de bânisidir. Selâmsız'daki Fatma Hatun Mescidi'ne minber vaz eylemiştir.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (Hadîkatü'l-Cevâmi 1/136) (Sicill-i Osmânî, 4/247)*

MEHMET AĞA MEKTEBİ
(KEMER ALTI SIBYAN MEKTEBİ)

Mektep, Atpazarı semtinde ve Valide-i Atik Çeşmesi Sokağı'nın sol tarafındadır. Bugün mevcut olan bu eser, Darü's-saâde Ağası Mehmet Ağa tarafından 998 (1589-90) tarihinde Kemer Altı Camii ve Çeşmesi ile beraber yaptırılmıştır. Mehmet Ağa veya Kemer Altı Camii bahsine bakınız.

Mehmet Ağa'nın, Tabaklar Camii Sokağı ile Balcılar Yokuşu'nun birleştiği köşede, 995 (1587) tarihinde yaptırmış olduğu bir çeşmesi,

namazgâhı ve su terazisi vardır. Bu eserler bahsine bakınız.

Kare plânlı mektep, kesme taştan tuğla hatıllı olarak yapılmış olup kirpi saçaklı ve ahşap çatılıdır. Alt katında helâ ve bir oda bulunmaktadır. Taş ve dik bir merdivenden üst kattaki dershaneye çıkılmaktadır. Bunun yanında küçük bir oda daha vardır. Mektebin kapısı, Toptaşı Caddesi üzerindeki bir hana açılıyordu. Bu han, 1975 yılında yıkılmıştır.

Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur.

Kaynak: *(Gezi Notu)*

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE
(HAYDARPAŞA LİSESİ)

Bu muhteşem yapı, Haydarpaşa Numune Hastahanesi karşısında ve Tıbbiye Caddesi üzerindedir. Fransız mimar Vallaury ile Raimonde D'renco'nun beraberce 1318 (1900-1) tarihinde yaptıkları bu eşsiz yapı, Kanunî Sultan Süleyman tarafından Haydar Paşa'ya tanzim ettirilen ve daha sonra da onun ismi ile üne kavuşan 'Hasbahçe' içine, Sultan II. Abdülhamit'in (1876-1909) emri ile Numune Hastahanesi ile beraber inşa ettirilmiştir. Süheyl Ünver Bey'e göre 6 Ekim 1903'te yapılan bir merasimle eğitime başlanmıştır.

Bu dört katlı yapının ortası avlu olup, cümle kapısı Marmara Denizi'ne bakan cephesindedir. Tamamen granit taşından yapılmıştır. Tak kapıya iki taraflı, üç sahanlıklı ve 32 basamaklı bir merdivenle çıkılır. Orta sahanlığın altında bir kapı vardır.

Üç bölümlü cümle kapılarının üzerinde, granit taş konsollar ve bunların üzerinde ise, altı pembe mermer sütun yer almıştır. Bu zarif sütunların üzerindeki geniş ve yüksek kemer ve kornişîn üzerine, mermer çok büyük bir kitâbe ve bunun üzerine de Osmanlı Devleti'ni sembolize eden meşhur arma yerleştirilmiştir. Arma sonradan çimento ile sıvanmıştır.

Kitâbe, kapının iki yanında yükselen dört yüzlü, yüksek, saat kulelerinin arasında uzanmaktadır. Üç satır halinde yazılan bu nefis yazı R. 1318 tarihli olup Reisü'l-hattatîn *Sami Efendi*'nin (1837-1912) eseridir. Hâlâ güzelliğinden ve netliğinden hiç bir şey kaybetmediği halde, çok yüksek bir yerde bulunduğu için, bugüne kadar okunamamıştır. 6 Cemaziyelula 1318 (1 Eylül 1900) tarihli bu kitâbe "*Ziynet efza*" diye başlamakta olup 18 adım boyundadır. Takriben 14 metredir.

Bu ihtişamlı, simetrik yapının iki yanında ve esas binanın köşelerinde, orta kapı üslûbunda ve şeklinde, birer kapı daha vardır. Bu kapının önündeki sahanlığa ve tek taraflı ve 32 basamaklı bir merdiven ile çıkılır. Bu sahanlığın altında bir kapı bulunmaktadır. Merdivenlerin kenarlarındaki dökme demir oymalı korkuluklardan eser kalmamıştır.

Bu iki yan kapıların iki tarafında yükselen dört yüzlü kulelerin üzerinde saat yoktur. Ve bu kulelerin arasındaki oymalı alınlığa Sultan II. Abdülhamit'in birer tuğrası hak edilmiştir.

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin arka girişi.

▲ Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de Osmanlı arması.

Tuğraların yanında Hattat Sami Efendi'nin imzası vardır.

Dar yüzü 155 adım, geniş yüzü 238 adım olan bu eşsiz, fakat bugün için harap yapının, alt iki sıra pencereleri dikdörtgen şeklinde üst iki sıra pencereleri ise kemerlidir. Alttan üçüncü sıra pencerelerin kemerleri pembe ve beyaz mermerden yapılmıştır. Payandalı, geniş saçağı, *İstanbul Lisesi* binasındaki gibidir.

Cümle kapısı önünde, ayrıca, parmaklıklı alçak bir duvar ve arabaların manevra yapabilmesi için kavisli yapılmış bir geniş saha vardır ki, bugün duvarları kısmen yıkılmış ve kısmen de cüruf ile örtülmüştür. Padişah ve okulun hocaları, vapur ile Harem İskelesi'nin ilerisinde bulunan *'Taş İskele'*ye geldikten sonra arabalarla bu kavisli kapıdan geçerek cümle kapısının önüne gelirlerdi.

Okulun arka cephesi, ön cephesinden tamamen ayrı üslûpta yapılmıştır. Buradada iki yan kapı vardır. Bu kapıların önünde, kalın ayaklara oturtulmuş revaklar bulunmaktadır. Orta kapı revakı, ayrıca pembe mermer sütunlarla bezenmiştir. Bu cephedeki odaların fazla ışık alabilmesi için, cümle kapısının iki yanına simetrik olarak, üç girinti ve üç çıkıntı yapılmıştır. Girintili kısımlarda, iki bölümü birbirine bağlayan koridorlar, çıkıntılarda ise odalar yer almıştır.

Cadde tarafındaki cümle kapısı üzerinde kitâbe yoktur. Yapının yanlarında, bazı ilâve binalar ve ayrıca güzel, kubbeli bir hamamı vardır. Botanik bahçesi, limonluğu ve bacalı su deposu, Ankara asfaltının diğer tarafında kalmıştır.

15 Mart 1868 tarihinde, Salacak'ta doğmuş olan **Operatör Cemil Topuzlu Paşa**, *Canlı Tarihler* adlı hatıra kitabında:

"Abdülhamid II devrinde İstanbul'da iki tane tıp mektebi vardı. Biri, Sirkeci İstasyonu civarında bulunan eski Gülhane Kışlası'ndaki *'Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'*, diğeri Kadırga'daki *'Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'* .....Ben o zamanlar, Abdülhamid II'nin iradesiyle sık sık saraya çağrılırdım.... Gene bir gün, Padişah'ın yüzündeki tebessümden cesaret alarak yavaş yavaş Mekteb-i Tıbbıye-i Askeriye'nin mevki itibariyle fena bir yerde olduğunu söyledim...

Abdülhamid II:

– Mekteb-i Tıbbiyemiz hakkında söylediğiniz şeyler çok nazar-ı dikkatimi celbetti. Yarın Selâmlık Resmi'nden sonra Serasker Rıza Paşa ile bu husus için görüşeceğim. Size mükemmel bir mekteb-i tıbbiye yaptırmağı vadediyorum.....

Serasker Rıza Paşa, *'İrade-i Seniyye'* mucibince Tıbbiye Mektebinin Edirnekapısı'nda ve sur haricinde inşasını hünkâra arzetmiş, Abdülhamid II ise, binanın deniz aşırı bir yerde, mümkün ise Haydarpaşa tarafında yapılmasını tercih eylemiş. İşte bu suretle şimdi Haydarpaşa Lisesi olan muazzam bina inşa olundu. İnşaat bedeli 450.000 altın tutmuştu...

Tıbbiye Mektebi'nin inşaatı bitince, sıra, karşı tarafta yapılacak olan Hastahaneye gelmişti... Hastahanelere nezaret etmek hususu Gülhane Tatbikat-ı Askeriye Mektebinde muallim olan Rieder Paşa'ya havale edilmişti... Paşa'nın nezareti altında bir iki pavyon yaptırılmağa başlandı. Fakat, zavallı Rieder Paşa, binaları teftiş ve tetkik ederken ayağı kaydı. Ta ikinci kattan paldır küldür yere yuvarlandı, beli kırıldı...

Hastahanelerin inşaatı bir türlü bitmek bilmiyor ve böylece seneler geçiyordu.

O sıralarda Tıbbiye-i Askeriye talebesinden bir kaçını, yaptıkları *'Hürriyet-perverâne'* nümayişten ve ceplerinde *'evrak-ı muzırre'*nin bulunmasından dolayı tevkif ettiler. Padişah, *'ihtilâl yatağı'* addettiği Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'nin derhal Haydarpaşa'daki binalara ta-

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin cümle kapısı.

şınmasını irade buyurdu...."

1908 II. Meşrutiyeti'nin ilânından sonra, Haydarpaşa Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'si fakülte haline getirilmek istendi ise de muaffak olunamamıştı.

Kısa bir müddet sonra, Tıp Fakültesi haline getirilen Kadırga'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane, Haydarpaşa Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'si ile birleştirildi. Bu sayede, Fakülte haline gelen Haydarpaşa Mektebi'nin "oda ve salon tavanları çok yüksekti, soba ile ısınmıyordu. Kalorifer yaptırdım ki, bu resmi bir dairede ilk defa vücuda getirilen tesistir. Aynı zamanda, Avrupa'da bile misline nadir tesadüf edilen bir teşrihhane (bir cesedin parçalara ayrılarak incelendiği yer) ile mükemmel laboratuarlar tesis ettirdim..."

"Haydarpaşa Tıp Fakültesi merkezi binası, teşrihhanesi, bütün laboratuarları, hastahanesi ve nebatat bahçesi ile tam bir teşekkül, tam bir kuruluş idi. Öğrenci, bir gün içinde, bu müesseselerin bir kaçına devam etmek imkânını rahatlıkla bulabiliyordu."

Müderris (Prof.) Dr. Celal Muhtar (Özden) Bey'in umumi müfettişliği senelerinde, okul öğrencisine, öğle yemeklerinde, Kızılay tarafından bir ekmek veriliyordu. Bu durum, I. Dünya Harbi'nin o sıkıntılı günlerinde bir zaruret haline gelmişti.

Çanakkale'den gemilerde getirilen yaralı askerler, Haydarpaşa İskelesi'nden getirilerek, hastahane haline getirilmiş okula yerleştirildiğinden, bazı günler de dersler tatil ediliyordu.

Fakat ne yazık ki, bu teşekkül, 1933 yılının sonbaharında Dr. Reşit Galip Bey'in Milli Eğitim Bakanlığı sırasında, İstanbul Üniversitesi merkez binasının bir bölümüne taşınmış ve 1934 senesinde de Haydarpaşa Lisesi haline getirilmiştir.

Bina emini durumunda olan Serasker Rıza Paşa, Sultan Abdülhamid zamanında 17 sene seraskerlik görevinde bulunmuş ve 21 Eylül 1336 (1920) tarihinde Fransa'nın Nis şehrinde vefat etmiştir. Vasiyeti gereğince naşı, 26 Ekim 1336'da İstanbul'a getirilerek, Koca Mustafa Paşa Camii avlusundaki Sümbül Sinan Türbesi içine defnedilmiştir.

Askeri Tıbbiye, 1897 olayından bir hafta sonra, Haydarpaşa'daki yeni binaya taşınmıştı. Askeri Tıbbiye, caddeden bakıldığında binanın sol tarafında bulunuyor ve buraya C kapısından giriliyordu. Bu kısımdaki güzel, şirin, küçük hamam Askeri Tıbbiye öğrencileri için sonradan yaptırılmıştır.

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin mimarı Aleksandır Vallori (Alexandre Vallaury), 2 Nisan 1850 tarihinde İstanbul'da doğdu. Fransız asıllı bir ailenin çocuğudur. Babası, Saray'ın şekercibaşısıdır. Pasta ve şekerleme dükkânı da, sonradan *Hristaki Pasajı* olan *Opera Naum*'un yanında idi. *Naum Tiyatrosu* da denilen bu

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin saat kuleli ön cephesi.

görkemli yapı, Galatasaray Lisesi'nin kapısı karşısında idi. 1870 büyük Beyoğlu yangınında yandı ve yerine şimdiki binalar yapıldı.

A. Vallori, yüksek öğrenimini Paris'te tamamlamış, 2 Mart 1883'te İstanbul'a dönmüş ve 2 Mayıs 1921'de de İstanbul'da ölmüştür.

Vallori'nin İstanbul'da yaptığı binalar şunlardır:

Taksim, Osmanlı Bankası lojmanı cumbası. Bu güzel eser 1956'da yıktırıldı. İstinye'de, Afif Paşa Yalısı; Şişhane'de, Decugis Evi; Rumelihisarı'nda, Müşir Zeki Paşa Yalısı; Üsküdar Nakkaştepe civarında Mecid Efendi Köşkü; Erenköy'de, Rıdvan Paşa Köşkü. Bu güzel yapı da bugün mevcut değildir.

Eminönü ve Galata'daki Osmanlı Bankası ve genel müdürlüğü; Karaköy'de Sultan II. Abdülhamit'in oğlunun adını taşıyan Ömer Abid Han; Cağaloğlu'nda, sonradan İstanbul Lisesi olan Düyun-ı Umumiye Binası; Sultanahmet'te Sanat Mektebi binası; Tepebaşı Pera Palas Oteli; Eminönü'nde Hidayet Camii; İstinye'de Köybaşı mevkiinde Osman Reis Camii ve Büyükada'da Rum yetimhanesi.

Kaynaklar: *(Müfit Mansel, Numune Hastahanesi; Tıb Fakültesi, Meşrutiyet Yılları Tarihine Dair, Belleten 1959, Sayı: 90, s. 287) (A. Güner Sayar, S. Ünver, İstanbul 1994, s. 86) (Birinci Cihan Harbi'nde Tıb Fakültesi, Modern Tedavi Mec. No: 3, 1951, s. 70-74) (Afife Batur, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası, İstanbul Ans. 5/377-379) (Mustafa S. Akpolat, Vallaury Alexandre, İstanbul Ans. 7/364) (Said N. Duhani, Eski İsimler Eski Evler. TTOK Yay. 1982, s. 16) (Topkapı Sarayı Müzesi, Yıllık 5, İstanbul 1992) (Mustafa Cezar, Sanatta Batıya açılış ve Osman Hamdi, İstanbul 1971, s. 131) (Mustafa Cezar, 19 Yüzyıl Beyoğlusu, İstanbul 1991, s. 202-203)*

Mihrimah Sultan Mektebi'nin yazlık kısmı ve girişi.

MİHRİMAH SULTAN SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, İskele Camii ismiyle de bilinen Mihrimah Sultan Camii'nin kıble tarafında ve eski adı Büyükyokuş olan, şimdiki Yeni Dünya Sokağı ile Selman Ağa Çeşme Sokağı'nın birleştiği yerdedir. Tamamen kesme taştan yapılmış olan bu Mimar Sinan yapısı, 954 (1548) tarihinde inşa edilmiştir.

Yan yana iki bölümden oluşan mektebin birinci salonu yazlık, ikinci salonu ise kışlık kısımdır. Yazlık kısım kare plânlıdır. Dört kemer ve düz köşe trompları üzerine oturtulmuş bir sağır kubbe ile örtülmüştür. Kubbe, sekiz yüzlü bir kasnak üzerindedir.

Küçük avluya açılan mermer söveli ve kemerli kapısı üzerinde kitâbe yoktur. Yeni Dünya Sokağı'na bakan cephesi, yekpare pencere olup bir eyvan şeklindedir. bu geniş pencerenin devrinden kaldığı sonradan açılmadığı sanılmaktadır. Kapının sol tarafındaki duvarda iki, eyvan pencerenin karşısındaki duvarda da iki dolap yeri, üzerlerinde ise birer alçı pencere vardır. Kışlık kısım ile yazlık bölüm arasında kitâbesiz, mermer söveli, kemerli bir kapı ile altta iki, üstte ise bir pencere bulunmaktadır.

Kışlık kısmın her iki sokağa bakan altta iki, üstte bir alçı penceresi vardır. Sol taraftaki duvarda niş şeklinde bir ocak yeri mevcuttur. Dört ana duvar üzerine oturtulan sağır kubbesi kurşun kaplıdır.

Dış görünüş ve şekil bakamından kışlık kısım diğer bölümden tamamen ayrı yapıdadır. Kare plânlı olan bu kısmın üzerinde üç yüzünde birer pencereleri ve dört köşesinde küçük yarım kubbelerin bulunduğu sekiz yüzlü bir kısım vardır ki, bunun üzerine de ayrıca sekiz yüzlü

Mihrimah Sultan Sıbyan Mektebi.

bir kasnak oturtulmuştur. Kubbe, bu kasnağın üzerine bindirilmiştir. Kubbe etekleri bir silme ile çevrilmiştir.

Devrinin en güzel ve tipik eserlerinden biri olan okulun avluya bakan cephesi ile kıble tarafı yığma taştan yapılmıştır. Alt pencereleri klâsik, topuzlu demir parmaklıklıdır. Kapakları yok olmuştur. Kışlık kısmın altında bir eyvan çeşme ve hazne vardır. Mihrimah Sultan Camii ve Çeşmesi bahislerine bakınız. Bina, 1968 tarihinde Çocuk Kütüphanesi haline getirilmiştir.

MUMCUZÂDE MEKTEBİ (MUMCUBAŞI MEKTEBİ)

Mektebin yeri ve yapılış tarihi belli değildir. Fakat, mektebin Sultantepe, Hacı Hesna Hatun Mahallesi'nde olduğu bilinmektedir.

Hadîkatü'l-Cevâmi adlı eserde, Sultantepe'de bulunduğu yazılı olan Mumcubaşı Mescidi vardır. Mumcubaşı Mehmet Ağa tarafından yapılmış bulunan bu mabedin de yeri malum değildir.

Servilik Caddesi ile Balçık Sokağı'nın birleştiği yerde, Arslan Ağa'nın 1056 (1646) tarihinde yaptırmış olduğu bugün de mevcut olan bir çeşme vardır. Mektebin, bu çeşmenin arkasında veya karşısındaki köşede Mumcubaşı Mescidi'nin altında olduğunu tahmin etmekteyim. Mektep ve mescit, 1900 tarihlerinde yok olmuştur.

Balçık Sokağı köşesinde yaptırılan bir apartman inşaatı sırasında yapılan hafriyatta bir mermer sütun çıkarılmıştır. Üzerinde uzunlamasına yaprak motifleri olan bu taşın, bir *silme* olduğu kanısındayım.

Kaynak: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/236)*

MUSTAFA AĞA MEKTEBİ

Mektep, Ayvansarayî Hüseyin Efendi'ye göre "Aşçıbaşı Pervane Mehmet Ağa'nın mahallesinde Attar Ali Paşa'nın dükkânı köşesindedir." Bu yer, eski adı Kuyubaşı olan şimdiki Kapıağası mevkiinde ve İnadiye Camii Sokağı ile Aşçıbaşı Mektebi Sokağı'nın birleştiği yerde ve ikinci sokağın sağ köşesinde ve Aşçıbaşı Camii'nin yanında idi.

Okul, Anadolulu olduğu için *'Türk'* lâkabıyla anılan el-hac Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır. Kendisi, İkinci Sekbanlar'ın odabaşılığından çıkmış, Reisü'l-küttab Üçanbarlı Mehmet Efendi'nin (öl.1145/1732) kethüdası iken Silâhdar ağası olmuş ve 1163 (1750) Şevvalinde Mısır'a gönderilmiştir. 1167 Şevvalinde (Ağustos 1754) kalp yetmezliğinden vefat etmiştir. Kabri, Aşçıbaşı Camii'nin karşısındaki Karacaahmet Mezarlığı'nda ve mezaristan seddi kenarında ve 1924'te tamire muhtaç iken bugün yok olmuştur.

Fevkânî olan bu klâsik mektebin altında ve köşede mektep ile beraber yaptırılan bir sebil vardı. Mustafa Ağa Sebili ile Aşçıbaşı Camii bahislerine bakınız.

Mektebin kapısı üzerinde bulunan kitâbe *Re'isü'l-kurra Yusuf Efendizâde Hilmi el-hac Abdullah Efendi* tarafından yazılmıştır ki, şudur:

Mustafa Ağa-yı zişan bi'r ihdâs eyledi
Tâ bula ânın sevab-ı ruh-ı mevtâya vusûl
Hem civarında anın bu mektebi bünyad idüb
Ne güzel hayr ü sevaba malini kıldı büzûl

Cem olub anda okurlar bunca etfâl ü sığâr
Dembedem itmekde ona rahmet-i Mevlâ nüzûl
Nice nice bunca hayrata Hüda tevfik idüb
Ahirinde hem şefa'at eyleye ana Resûl
Hame-i Hilmi du'a ile didi tarihini
Mekteb-i sibyanı yâ Rab lütf idüb eyle kabûl
1166 (1753)

Mektep XIX. yüzyıl sonlarında yok olmuştur.

Mustafa Ağa, Kumkapı'da Kazanî Sadi Mahallesi'nde Molataşı Caddesi üzerindeki Dülbendci Mescidi'ne minber koymuştur.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, s. 276) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/109) (Sicill-i Osmânî, 3/378; 4/433) (Şem'danizâde Tarihi, Haz. M. Aktepe 1/138-140 Abdullah Efendi)*

MÜHENDİSHANE-İ BERRÎ-İ HÜMAYUN

Kumbarahane ve Mühendishane adıyla 1147 (1734) tarihinde ve Sultan I. Mahmut zamanında Toptaşı Bimarhanesinde açılmıştır. Bir müddet sonra kapanan bu okul 1173 (1799)'da Sadrazam Koca Ragıp Paşa tarafından Sütlüce civarında tekrar açılmıştır.

Kumbaracı Ahmet Paşa tarafından ilk önce Ayazma Camii civarındaki ünlü Ayazma Sarayı'nın bir bölümünde kurulan okulda Topçu Subayları'na modern bir şekilde matematik dersleri verilmişti. Bu okul, sonradan tesis olunan Topçu Okulu'nun nüvesi olmuştu.

Merhum Osman Ergin Bey, *Türkiye Maarif Tarihi* isimli kıymetli eserinde;

"Yeniçerilere nisbetle daha maharetli görülen Hasekilerle Boğaziçi Bostancı efradından münasipleri seçilerek bu mektebe talebe yazdırıldı" demektedir.

Osmanlı Türklerinde İlim adlı eserinde Adnan Adıvar Bey şunları yazmaktadır:

"Yeniden kurulan ulûfeci kumbaracılara mahsus 'Kumbaracı Kışlası' Ahmet Bonneval Paşa'nın ölümünden sonra, bir müddet de evlâtlığı Süleyman Ağa tarafından idare edilmişti. Üsküdar'da, Toptaşı'nda eski tımarhanedeki bu matematik ve geometri okulunun ömrü pek kısa olmuş ve kumbaracıların yeni talimlerden sızlanmaları ve isyan çıkaracakları korkusundan, bu heyet dağıtılmıştır.

Hendesehane'nin bu Kumbaracı Kışlası'nda çalışmış veya ayrıca bir kuruluş halinde işlemiş olması ihtimalleri vardır. Tarihlerde bunu açıkça görmek kabil değildir. Ancak, Atâ tarihi bu Hendesehane'nin ilk hocası olarak Yenişehir müftüsüzâde Mehmet Sait Efendi'nin adını vermektedir.

Bu zatın, iki şeyin arasındaki uzaklığın, ölçü kullanılmadan, yani yanlarına gidilmeden, ölçülmesi için bir alet ihtira (keşf) etmiş olduğundan ve bu alete *Rub-i müceyyib-i zülkavseyn* adını verdiğinden 1149 (1736) tarihli risalede bahsedilmektedir.

Bu aletle, bir üçgenin bir kenarı ve iki açısı bilinirse öteki kenar ve açılarını hesap etmenin mümkün olduğunu söyleyen yazar, aletini Şeyhülislâm Pirîzâde Mehmet Efendi'ye anlatıyor. Şeyhülislâm da aleti Sultan I. Mahmut'a takdim etmiş ve bazı düzeltmelerde bulunduktan sonra mektepte kullanılmasının faydalı olacağına karar verilmiştir."

Bu açıklama, bazı geometri aletlerinin Türkiye'de ilk defa Üsküdar'da kullanıldığını göstermektedir.

Alim, şair ve aydın fikirli bir zat olan Şeyhülislâm Mehmed Sahib Efendi, 9 Recep 1162 (25 Haziran 1749) tarihinde Üsküdar'daki konağında vefat ederek, Çiçekçi durağının arkasında, Şair Nedim'in gömülü bulunduğu yerin civarında ve yeniçeri subaylarından olan babası Pirî Ağa'nın yanına gömülmüştür.

Kaynaklar: *(Hasan Ali Yücel, Orta öğrenim, s. 3) (M. Pakalın, Tarih Deyimleri, 3/201) (O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, 1/44-49) (A. Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, s. 164) (Danişmend, Kronoloji, 4/536) (İ. Hakkı, Merâkıd, s. 65) (A. Gövsa, Meşhur Adamlar, 4/1266) (Şem'danizâde Tarihi, Haz. M. Aktepe, 1/147) (Atâ Tarihi, s. 158, 175)*

NAKKAŞTEPE İLKOKULU

Okul, Gümüş Yol ile Baba Nakkaş Sokağı'nın birleştiği yerdedir. 1934 tarihli İs-

tanbul Şehri Rehberi, 26. paftada ve Pervitij'in, Üsküdar Sigorta Haritası'nda yeni belirtilmiştir.

Okulun civarında, aynı tarihte yaptırılan, Mahbub Ağa Çeşmesi, bugün Koç Vakfı'na geçmiş olan Emine Sultan Sarayı ve biraz ileride, Şehzade Abdülmecit ve Ömer Hilmi Efendi Köşkleri bulunmaktadır. Hemen arkasında ise, Nakkaştepe Atlı Polis Karakolu vardı.

Ahmet Rasim Bey, *Şirket-i Hayriye Boğaziçi'nde* adlı eserinde: "*Kuzguncuk veya Frenk Tepesi namıyla maruf olan Münir Paşa Tepesi'nde Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin ve ahali-i mahalliyenin himmetiyle kârgir bir mektep vücude getirilmektedir*" demektedir.

Okul 1914 tarihinde yaptırılmıştır. Aynı cemiyet, yine aynı tarihlerde Üsküdar'da Ayazma Mektebi'ni yaptırmıştır.

Okul binasının kapısına beş basamakla çıkılır. Önünde üç sütunun taşıdığı bir revak vardır ki, üzerine iki oda oturtulmuştur. İki katlı yapının kitâbesi yoktur.

Boğaziçi Köprüsü'nün yapımı sırasında, Beylerbeyi sırtlarındaki, mahallenin istimlâk edilmesi ile okul öğrencisiz kalmış ve kapatılmıştır.

1991 tarihinde 4 milyar lira sarf edilerek, çalışma konutu ve yabancı misafirleri ağırlamak üzere adeta yeniden yaptırıldı. Ahşap olan içi, betona çevrildi. İçi kıymetli eşyalarla döşendi. Fakat hiç gelen olmadığından eşyaların büyük bölümü, öğretmen evlerine gönderildi.

Okul arazisinin 700 metre karesi Milli Eğitim Bakanlığı'na, 900 metre karesi de belediyeye aittir. Belediye'ye ait olanın karakol arsası olduğu sanılmaktadır.

Kaynaklar: *(Gezi Notu) (Şirket-i Hayriye, İstanbul 1333, s. 126) (Sibel Kahraman Şen, Milyarlar Havaya Uçtu, Milliyet 17 Kasım 1995)*

NEVFİDAN HATUN MEKTEBİ

Bülbülderesi Caddesi üzerinde ve Feyziye Camii civarında idi. Mülhakadan olan bu eser 1924 tarihinde bakımlı idi. Yapılış tarihi belli olmayan bu mektep Sultan II. Mahmut'un Baş kadını Nevfidan Hatun tarafından yaptırılmıştır.

Nevfidan Hatun, 15 Rebiyülâhir 1272 (27 Aralık 1855)'te vefat etti. Kabri eşi Sultan Mahmut Türbesi'ndedir. Fatih Çarşamba'da Murat Molla Mesnevihanesi'ne kitabeli bir sarnıç yaptırdı. Sarıgazı Köyü'nde de kitabeli bir çeşmesi vardır.

Kaynaklar: *(A. Dündar, Arşiv'deki Plân ve Çizimler, Ankara 2000, s. 99, 162, 164) (Ç. Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, s. 123)*

NURBÂNU SULTAN DARÜ'L-KURRASI

Darü'l-kurra, Toptaşı Camii kıblesi yönünde ve Çinili Cami Sokağı üzerindedir. Sokağın sağ köşesine çok yakın bir yerde bulunan bu güzel yapı, iki sıra tuğla ve bir sıra kesme taştan yapılmış olup bir sağır kubbe ile örtülmüştür. Kubbe, kalın dört ana duvar ile düz tromplar üzerine oturtulmuştur. Üzeri kurşun kaplı olan bu kubbenin kilit noktasına kesme taş bir alem yerleştirilmiştir. Kirpi saçağı binayı fırdolayı çevirir.

Binanın ön tarafındaki avlunun bir kısmı üzerine sonradan bir ev yapılmış ve avlunun etrafını çeviren duvarı yıkılmış ve kuyusu da doldurulmuştur. Avlu duvarının bir kısmı bugün de görülmektedir.

Nurbânu Sultan Daru'l-kurrası.

Doğu yönüne bakan cephesinin sağ tarafında bulunan cümle kapısından kütüphaneye girilir. Sol tarafında bir pencere vardır. Tonoz kapının üzerinde kitâbe yoktur veya kaybolmuştur. Bu cephe, 1894 zelzelesinde yıkılmış ve yeniden yapılmıştır. Fakat revakı yenilenmemiştir. Güney tarafında niş şeklinde bir mihrap ve bunun iki yanında alt üst dört pencere, kapının sağ tarafında, pencere bulunmayan cephesinde iki dolap yeri, karşısındaki cephede ise alt üst dört pencere vardır ki, yapı on pencereden ışık alır. Alt pencereler düz kiriş, üsttekiler ise sivri kemerlidir. Klâsik topuzlu çerçeveleri bulunan alt pencerelerin demir kapakları hâlâ durmaktadır.

Darü'l-kurranın zemini, burayı işgal edenlerce, bir metre kadar kazılarak derinleştirilmiş ve bir ahşap bölme yapılarak iki katlı hale getirilmiştir. Alt kat için, Çinili Cami Sokağı tarafındaki cephesi delinmek suretiyle bir de kapı açılmıştır. Bu kazma sırasında çıkan toprak, hazîre ve Darü'l-kurra'nın etrafına dökülmek suretiyle zemin bir metre yükselmiştir. Bundan dolayı, alt pencereler toprak ile bir hizaya gelmiştir. Alt kat uzun müddet ahır olarak kullanılmıştır.

Mimar Sinan'ın eseri olan bina, 991 (1583) tarihinde, Valide-i Atik Camii Külliyesi'nin yapımı sırasında inşa edilmiştir. 18. yüzyılda Darü's-saâde Ağası Feridun Ağa, buraya bir takım kitaplar vakfetmiş ve bu sırada yapıyı da onardığından onun adı ile anılır olmuştur. Kütüphane sahibi Feridun Ağa'nın kimliği hakkında bir bilgi edinmek mümkün olmamıştır.

Feridun Ağa'nın kabri, kütüphanenin arka tarafındaki hazîrededir. Sütun şeklindeki poligonal baş şâhidesi, hazîrede bulunan bir gece kondunun içinde kalmıştır. Yirmialtı senelik kiracı *Mehmet Genç* üzerinde hiç bir yazı olmadığını belirtti. Hazîredeki kabirlerden eser kalmamıştır. Yalnız, bir şâhide toprağa gömülü vaziyette durmaktadır. Şeklinden hicrî onuncu asra ait olduğu tahmin edilen muhteşem bir lâhdin yan kapakları kütüphanenin kapısı önüne getirilerek eşik yapılmıştır.

M. Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde Mehmet Emin Üsküdarî Efendi'nin kitapları için şu ifadeyi kullanmıştır: *"Bu kitapların pek çoğu halen cami-i şerifin (Toptaşı Camii) kıble tarafında Evkaf Nezareti'nin himmetiyle yeniden yaptırılan kütüphanede mahfuzdur. Değerli eserleri 30'dan fazla olup görülebilenleri bunlardır"* diyerek 23 kitabın adını vermiştir.

Üsküdarî Müderris Emin Efendi 1149 (1736) tarihinde vefat etmiştir. Kabri Üsküdar'da, Bülbülderesi Mezarlığı'ndadır.

Kaynaklar: *(Sicill-i Osmânî, 1/405) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 1/400) (A. Kuran, Mimar Sinan, s. 357) (M. Meriç, M. Sinan Hayatı ve Eserleri) (Tuhfetü'l-Mimarîn, s. 35) (Tezkiretü'l-Ebniye, s. 100)*

RODOSÎ AHMET AĞA MEKTEBİ

Okul, Karacaahmet Camii ismiyle de bilinen Fethi Ahmet Paşa Camii'nin civarında idi. Bu cami bahsine bakınız. Mektep, cami ile beraber takriben 1790-95 yıllarında Fethi Ahmet Paşa'nın babası, Ahmet Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Üsküdar'ın eski resimlerinde, camiin kuzey tarafında ve bugün musalla taşının bulunduğu yerde, altı kârgir üstü ahşap bir bina görülmektedir. Mektebin bu yapı olması muhtemeldir.

1940 tarihlerinde yıkılmıştır.

RÜSTEM PAŞA SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, İmrahor Semti'nde ve bu semte ismini veren camiin, 1141 (1728-29) tarihinde yaptırılan çeşme ile 1007 (1598-99) tarihinde yaptırılan Ayşe Sultan Çeşmesi ve darü'l-kurrası'nın karşısında ve Doğancılar Caddesi ile Hafız Ali Paşa Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sol köşesindedir.

Okul, taş bir kaide üzerine oturtulmuş olup, üst kısmı, üç sıra ince tuğla ve bir sıra kesme taştan yapılmıştır. İki odası bulunan yapının çatısı ahşap ve kirpi saçaklıdır. Alt pencereleri düz, üst pencereleri ise sivri kemerlidir. Doğancılar Caddesi'ne açılan bir kapıdan evvela bir avluya girilir. Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur. Mimar Sinan'ın eserlerini belirten kitaplarda ismi olmadığı halde, onun bir Sinan ya-

pısı olduğu söylenebilir.

Mektebin hangi tarihte yapıldığı belli değildir.

Rüstem Paşa, Kanunî Sultan Süleyman'ın sadrazamı olup ilk defa 1544-1553 ve sonra 1555-1561 tarihleri arasında olmak üzere iki defa sadaret mevkiine getirilmiş ve bu görevde bulunduğu sırada 1561 tarihinde vefat ederek Şehzadebaşı Camii hazîresindeki türbesine gömülmüştür.

İlk görevden ayrıldıktan sonra, bir müddet Sultantepe'de, eşi Mihrimah Sultan'a ait olan muhteşem sarayda oturduğu bilinmektedir.

Rüstem Paşa'nın Üsküdar'da bir çeşmesi ve bir de kendi adına yaptırdığı saray vardır ki, mektebin hemen arkasında Oyma Saray çıkmazı ile Hafız Ali Paşa Sokağı arasında ve bugün çocuk parkı yapılan yerde idi.

Saray ve mektebin 958 (1551) tarihinde, Kanunî tarafından Üsküdar Sarayı'nın Mimar Sinan'a yaptırıldığı sırada inşa olunduğu sanılmaktadır.

Rüstem Paşa'nın Taşçılar Camii yanına yaptırdığı çeşmesi de 952 (1545-46) tarihlidir. Bu çeşme ve sarayı bahsine bakınız.

Mektep alt üst pencerelerden ışık alır. Alt pencereler klâsik demir parmaklıklıdır. Binanın dar olan cephesinde ortada bir niş, iki yanda ise dolap yerleri vardır. Nişli bölümün karşısındaki birinci bölümün sokak tarafı hariç, iki duvarı *bağdadî*dir. Bu kısmın, yıkıldıktan sonra yapıldığı sanılmaktadır.

Mir'at-i İstanbul yazarı, Mihrimah Sultan Mektebi dediği Rüstem Paşa Mektebi civarında başka bir *"iptidaî mektebin"* daha bulunduğunu bildirmektedir. Bir tesadüf eseri olarak bu mektep de 1299 (1881)'de başka bir Rüstem Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Zengin bir kimse olan bu Rüstem Paşa, Diyarbekirli olup 1299 Saferinde (Ocak 1882) Üsküdar'daki konağında vefat ederek Merkez Efendi Mezarlığı'na gömülmüştür. Vehib Paşa ile Kani Paşa bu zatın oğullarıdır.

Diğer bir Rüstem Paşa için Nasuhî Tekkesi Camii bahsine bakınız.

▲ Rüstem Paşa Sıbyan Mektebi.

Mektep 1315 (1897)'de onarılmıştır. Evkaf İdaresi Kataloğunda *Cağalzâde Mektebi* adı ile kaydedilmiştir.

Kaynaklar: *(Mir'at-i İstanbul, s. 102) (Sicill-i Osmânî, 2/379) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/332) (Osm. Arş. Evkaf İderesi Kataloğu, 1/129)*

RUM MEHMET PAŞA MEKTEBİ

Mektebin 876 (1471-72) tarihinde cami külliyesi ile beraber yapıldığı sanılmaktadır. Fevkânî olan bu yapı, eski adı Medrese Sokağı olan bugünkü Eşref Saat Sokağı'na açılan cami avlu kapısının üzerinde bulunuyordu. Sağ tarafında Rum Mehmet Paşa Medresesi vardı.

Bugün yerinde, ahşap üzerine sıvalı bir meşruta binası bulunmaktadır. **Üsküdar'da yaptırılan ilk okul budur.**

Rum Mehmet Paşa Camii bahsine bakınız.

SELİM AĞA SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, Selim Ağa Kütüphanesi'nin sağ tarafında ve Selâmsız Caddesi üzerinde idi. Aynı isimle anılan kütüphane bahsine bakınız. Mektebin 1196 (1782) tarihinde kütüphane ile beraber yaptırılmış olduğunu kütüphanenin avlu kapısı üzerindeki kitâbesinden öğreniyoruz.

Emsali gibi bu irfan yuvasının da fevkânî olduğu ve altında bir çeşmesinin bulunduğu bilinmektedir. Mihrimah Sultan Suyu bahsine bakınız.

Mektebin sağ tarafında sokağa ismini veren Tembel Hacı Mehmet Efendi Camii vardı. Sıbyan okulunun karşısında ve yol aşırı yerde de Atlamataşı Hanı bulunuyordu.

Mamur olan Selim Ağa Sıbyan Mektebi 1937 tarihlerinde yıktırılarak halkın *Taş Mektep* dediği şimdiki *23. İlkokul* binası yaptırılmış ve okul daha sonra *Hacı Selim Ağa İlkokulu* (şu anda İlköğretim Okulu) adını almıştır.

Vaziyet plânı için Tembel Hacı Mehmet Efendi Camii bahsine bakınız. Mektebin sağ tarafındaki avluda Hacı Selim Ağa'nın, oğlunun ve eşinin kabirleri vardı. Kütüphanenin son hafız-ı kütüb'ü, Mevlevî şeyhi Ahmet Remzi Efendi;

"Kütüphane ve sıbyan mektebi biribirine bitişik olarak yaptırılmış ve bu mektebin caddeye nazır demir parmaklıklı avlusu makbere ittihaz edilerek.... aile mezarı olmuştu. Adı geçen mektep bir aralık (Atlamataşı) Rüşdiye Mektebi olarak Üsküdar'ın feyz kazandıran ve terakkisi olmuş ve en sonra ilk mektep haline çevrilmiştir. 25 Rebiülevvel 1345 ve 5 Ekim 1926 tarihinde mektebin müdürü bulunan Şahin Bey, *"Çocuklar korkuyor"* bahanesiyle bu mezarı mektebe çiçek bahçesi yapılmak üzere teşebbüste bulunarak aldığı emir üzerine kaldırtmış ve Hacı Selim Ağa, Ahmet Nazif Efendi ve Selim Ağa'nın zevcesinin kabir taşlarını kütüphane avlusunun sağ tarafına, köşede duvar dibine naklettirmiş, 25 gün sonra kendisi de âhirete intikal etmiştir.

23. İlkokul adını alan bu mektebin öğrencisi çoğalınca geniş bir bina yapılması gerekli görülmüş. İstanbul Kültür Direktörü Bay Tevfik tarafından Kültür Bakanlığı'na bildirilerek buyruğu alınıp yapılmaya başlanmış. Eski mekteb yeni biçime uymadığından kökünden sökülüp yıktırılmış ve yeri dar gelmekle yanında bulunan Tenbel Hacı Mehmet Efendi Camii arsası Evkaf'tan satın alınıp dört metresi yola bırakılmış, dört metresi de okul yerine eklenmiştir. Temeller eşilirken Hacı Selim Ağa'nın lâhdi meydana çıkmış ve kemikleri toplanmıştır.

Cami arsasının mihrabı tarafında bulunan Tembel Hacı Mehmet Efendi'nin kabri yol ortasında kaldığından eşdirilip kemikleri Hacı Selim Ağa'nın kemikleriyle bir arada olarak Kütüphane avlusundaki Şahin Bey tarafından Hacı Selim Ağa'nın kabir taşı kaldırılıp geniş-çe bir lâhit yaptırılmış ve... 3 Haziran 1937 resmi tarihine rastlayan 23 Rebiülevvel 1356 Perşembe günü yukarıda yazılan lâhde konmuştur" demektedir.

Mir'at-i İstanbul adlı eserde şu bilgi bulunmaktadır:

"Mekteb mülkiye rüşdiyesi iken 1311 (1893-94) senesinde kız rüşdiyesine tahvil olunmuşdur. Kapısı üzerinde *"Hayrukum men tealleme'l-Kur'ane ve allemehu"* hadis-i şerifi mahkûkdur. Kapının iki tarafında iki ufak çeşme vardır. Sol tarafındakinin üzerinde *"Ve sekahum rabbuhum şeraben tahurâ"* ayet-i kerimesi, sağ tarafının üzerinde *"Aynen yeşreb bihâ tesmi selsebîlâ"* âyeti yazılıdır."

HACI SELİM AĞA MEKTEBİ HAKKINDA ARŞİV VESİKALARI

Süleymaniye Genel Kitaplığı fotokopi arşivinde 20 numara ile kayıtlı bulunan Hacı Selim Ağa Vakfiyesi'nde:

"Bir alim ve kâmil kimesne mekteb-i merkumda mu'allim-i sıbyan olub vürud eden evlâd-ı müminîn ve etfal-i müslimîne talim-i Kur'an-ı Kerim ile hizmet ta'lime bilâ-tekasül vela-tahavün cidd ü sa'y eyleye yevmî yirmibeş akçe vazifeye mutasarrıf ola ve mekteb-i merkumda mu'allim olan efendi meşrutiyet üzre yevmî beş akçe vazife ile sûre-i şerife olub beher yevmî ba'de tasir furkan-ı kerimeden sure-i kerime-i mülk tilâvet ve sevabını sultan-ı enbiya ve sened-i esfiya Hazreti Muhammedü'l-Mustafa... Hazretlerinin mu'attar ve mu'alla ve müzekka ruh-ı şeriflerine (23 b) ve bu za'ifin ruh-ı naturanıma ihda eyliye meşrutiyet üzre yevmî beş akçe vazifeye dahi mutasarrıf ola ve bir mecid u sa'ı hizmetinde mura-i ehl ü müstehik kimesne dahi Halife-i Mekteb olub hizmet-i hilâfetin kema hiye hakkuha bî-kusur ede ve tekmil eyliye yevmî on akçe vazifeye mutasarrıf ola ve

Selimiye Camii Sıbyan Mektebi.

halife-i mekteb olan efendi dahi kezalik meşrutiyet üzre yevmi beş akçe ile ihlashan olub beher yevm ba'de'l-asr onbirer sure-i şerife-i ihlası kıraat eyleyüb ol dahi sevabını fahr-i kainat ve seyyid-i mevcudat aleyhi-efdalü's-salavat ve ekmelü't-tehiyyat Efendimiz Hazretlerinin mücteba ve mürteza ruh-ı pür fütûhlarına ve bu fakirin ruhuna ihda eyleyüb meşrutiyet üzre yevmi beş akçe vazifeye dahi mutasarrıf ola.

Ve mekteb-i (24 a) merkume müdavemet eyliyen etfal-i müminiinin yirmi nefer akdemine beher sene ramazan-ı şerifde galle-i vakfımdan ba- ma'rifet mütevelli birer *Şam alacası* entari ve birer *mağrib fesi* ve birer *karacalar kuşağı* ve birer *bugaşi ciltiyan* ve birer çift *mest pabuç* alıverilüb mu'allim-i mekteb olan efendiye dahi üçbin akçe ve halife-i mekteb olana binbeşyüz akçe *ıydiyye* baha verile ve beher sene vakt-i şita takarrübünde mekteb-i merkume galle-i vakfımdan yirmi guruşluk kömür iştira olunub eyyam-ı sayfde dahi etfal-i müminîni seyre götürmek için ba-yed-i mütevelli galle-i vakfımdan hace-i mekteb olan efendiye yirmi guruş verilüb olan evlâd-ı müminîni (24 b) bir yevm-i cuma'da mesireye götürüb yirmi guruşu harc ve sarfla ma'sumîni tatyib eyleye.

Ve erbab-ı hüsn-i hatdan bir sahib-i ketebe efendi dahi mekteb-i merkumede hace-i meşk olub haftada iki gün etfal-i müslimîne ta'lim-i san'at-ı hatt-ı sülüs ile kemahü hakka eday-ı hizmet-i lazime eyliye yevmi beş akçe vazifeye mutasarrıf ola.

Ve bir mukaddem ve muraı kimesne mekteb-i merkume bevvab (kapıcı) ve ferraş ve kapu ittisalında kain çeşme-i ma-i lezize hafız-ı tas olub beher yevmi mekteb-i merkum kapusunu feth ve iğlâk (açıp-kapama) ve derun ve bî-rûnunu (içini-dışını) tathir ve tanzif (temizleme)" etmelerini şart koşmuştur.

Kaynaklar: *(N. Bayraktar, Üsküdar Kütüphaneleri, Vakıflar Der. 16/47-57) (Salname-i Osmânî, Sene 1314, s. 464) (Milli Gençlik Mec. Sayı:34-35, Şubat-Mart 1979, s. 74)*

SELİMİYE SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, Selimiye Camii'nin avlusunda ve Selimiye Kışlası Sokağı ile Şerif Kuyusu Sokağı'nın birleştiği köşededir.

Fevkânî olan bu yapının alt katı kesme taş, üst katı ise ahşaptır. Bugün çocuk kütüphanesi olarak kullanılan alt katın kapısı Selimiye Kışlası Sokağı'na açılmaktadır.

Meşruta olarak kullanılan esas mektep kısmının, kesme taştan yapılmış kemerli kapısı cami avlusuna bakmaktadır. Her ikisinin de kitâbesi yoktur.

Mektep, cami ve diğer müştemilât ile beraber, Sultan III. Selim tarafından yapılmıştır. İnşaata, 1216 (1801-2) tarihinde başlanmış ve cami kapısının üzerindeki kitâbeden de anlaşılacağı üzere, 1219 (1804-5) tarihinde bitirilmiştir. Bina, takriben 120 yıl mektep olarak hizmet gördükten sonra 1915 senesinde Karakol olmuştur.

Selimiye Camii bahsine bakınız.

Sultan Selim'in 4. Kadını Refet Kadın'ın Selimiye'de bir mektebi vardı. Acaba mektep, bu hanıma mı aitti? Refet Kadın, 1867 tarihinde vefat etti. Kabri, Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan Türbesi'ndedir. Mektebin 1918 (Eylül-1324)'deki müdürü ünlü hattat Behaüddin Bey idi.

SOLAK SİNAN SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, Solak Sinan Camii'nin sağ tarafında ve Tophanelioğlu Sokağı üzerinde idi.

Mektebin hangi tarihte yapıldığı belli değildir. Mabet, 955 (1548) tarihinde yapıldığına göre ya bu sıralarda veya daha sonraki bir dönemde inşa edilmiş olmalıdır.

1930 tarihlerinde harap olan okulun yerinde bugün meşruta binası vardır.

SOLAK SİNAN MEKTEBİ

Mektep, eski adı Medrese Sokağı olan bugünkü Eşref Saat Sokağı üzerinde ve bu sokağın Çeşme-i Cedid Sokağı ile birleştiği yerde ve 1141 (1728-29) tarihli Ümmügülsüm Sultan Çeşmesinin hemen arkasında idi.

Mektebin bahçesinde bulunan, *Şair Şem'î*'nin türbesi bugünde mevcuttur.

Solak Sinan, mahallesine ismini veren camiini 955(1548) tarihinde yaptırdığına göre mektebi de bu sıralarda inşa ettirmiş olmalıdır.

Mektep, harap bir durumda iken, Özel İdare'ce 1930 tarihlerinde satılmıştır.

SULTAN III. SELİM (SELİM-İ SALİS) NÜMÛNE MEKTEBİ

Mektep, İhsaniye'de, eski adı Çit Sokağı olan şimdiki Neyzenbaşı Halil Can Sokağı üzerindedir.

Geniş bir alanı kaplayan okul, 1931 tarihinde, Sadrazam Mithat Paşa'nın eniştesi Tosun Paşa'nın konağı'nın arsası yerine yapılmıştır. Bu konak bahsine bakınız.

Nümûne okul olarak yaptırılan bu mektep, yüksek bir set üzerine oturmuş olduğundan, binanın ön tarafındaki bahçeye iki taraflı bir merdivenle çıkılır. Sokak tarafında, yüksek istinat duvarları vardır. Hemen yanındaki İhsaniye Karakolu ve Hatice Sultan Çeşmeleri'nden eser kalmamıştır.

Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur.

Paşakapısı mevkiindeki, Üsküdar Adliyesi ahşap binasının, 1940 senesinde yanması üzerine bir müddet mahkeme binası olarak kullanılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde evvela *19. İlkokul* adını alan mektebe 1949'da *III. Selim İlkokulu* ismi verilmiştir.

General *Muhsin Batur*, General *Ali Fethi Esener*, *Avni Anıl* ve *Müzeyyen Senar* gibi ünlüler bu mektebten mezun olmuşlardır.

Meşhur Musikişinas *Zekâi Dede*'nin oğlu Ahmet Irsoy, 1922 Ocağında, bu okula musiki muallimi olarak atanmıştır. *(S. N. Ergun, Türk Musikisi Ant. 650)*

SÜLEYMAN AĞA MEKTEBİ

Mektep, Bulgurlu Köyü'nde ve Bulgurlu Caddesi üzerinde olup, Bulgurlu Camii ile Hamamı arasındadır.

Sultan I. Mahmut (1730-1754)'un silâhdarlarından Süleyman Ağa tarafından 1169 (1755-56) tarihinde yapılmıştır.

Mektep, zamanla harap olduğundan Haydar Paşa tarafından 1289 (1872)'de tamir edilmiş ve bu esnada eski hüviyetini tamamen kaybetmiş-

tir. Sultan II. Abdülhamit devri ricalinden olan Haydar Paşa, bu onarım sırasında mektebi, zemin katı kârgir, üstü ahşap hale getirmiş ve kapı üzerindeki mermer kitâbesini de, mektebin cami avlusuna bakan yan duvarı üzerine naklettirmiştir. Şair Nüzhet Efendi'nin, beş satır halinde hazırladığı on sekiz mısralı kitâbesi şudur:

Padişah-ı âlem ü âdil hıdiv-i kamrân
Hazreti Sultan Osman Han-ı İskender tüvân
Dâimâ tatbik ider şer'-i şerîfe kârını
Hakk anın çün kıldı ol sultanı kutb-ı ârifân
Rûz ü şeb tab'-ı şerifi nâil-i ihsan olub
Kıldı çok evkaf ü hayr sarf-ı mal-i bî-girân
Hazin-i sultan-ı âlem ya'ni Süleyman Ağa
Oldu peyrevi ol şeh-i âlî cenaba bî-keman
Celb-i tahsil-i riza-yı Hazreti Allah idüb
Sıdk ile hayrata malin kıldı sû gibi revân
Şevkale ta'lim Kur'an itmeğe etfal içün
Karye-i Bulgurlu'da bu mektebi yapdı heman
Sa'yini meşkur eyleyüb Hakk ömrün efzûn eylesün
Ola böyle nice hayrat ile memdûh-i cihân
Yâ İlâhî ezber itsünler du'ayı vâkıfı
Fazl-ı lütfunla senin ehl-i zemîn ü âsmân
Harf-i menkut ile Nüzhet söyledi tarihini
Mekteb-i nazik muallimhane-i âli mekân
sene 1169 Ketebehu Osman
Kâtibi hazini şehriyâri

Şair Nüzhet Ömer Efendi, Urfalı'dır. Uzun müddet Sadrazam Ragıp Paşa'nın (1699-1763) mühürdarlığında bulundu. Eserleri vardır. 1192 (1778)'de vefat ederek, Galata Mevlevîhanesi hazîresine gömüldü.

Kitâbenin hattatı Gümülcineli Osman Efendi'dir. Hafız-ı Kur'an idi. İstanbul'da Mirahur Camii imamı Hattat Abdullah Efendi'den icazet (diploma) aldı. Yedekçi Mehmed Paşa'nın (ölümü 1158) imamı oldu. 1173 (1759)'da vefat etti. Kabri, Karacaahmet Mezarlığı 9. Ada'da, Şeyh Hamdullah Efendi'nin kabri civarındadır. Fakat taşı mevcut değildir.

Haydar Paşa, bu tamir sırasında cami avlusundaki şadırvanı da tamir ettirmiştir.

Mektep, 1961 tarihinde yaptırılan Kısıklı İlkokulu'na taşındığından kiraya verilmiş ve kısa bir müddet sonra da yıkılmıştır. Mektebin kitâbesi bugün üç parça haline gelmiş olarak, cami hazîresinin duvarına dayanmış vaziyettedir.

Hadîka yazarı, okulun H. 1164 tarihinde yapıl-

Süleyman Ağa Mektebi'nin üç parça haline gelmiş olan kitabesi.

dığını beyan etmiştir. Oysa kitâbedeki tarih H. 1169'dur.

22 Zilhicce 1156 (6 Şubat 1744) tarihli bir *takrir*de "*Saray-ı matbah-ı âmire emîni Süleyman Ağa'nın Üsküdar'da*" bir mektep ve kütüphane tesis ettiği yazılıdır. Tarihler arasında 13 senelik bir fark vardır. Bunların iki ayrı mektep olduğu sanılmaktadır.

Mektep sahibi Süleyman Ağa, Enderun-ı Hümâyunludur. Sonra rikabdâr-ı şehriyarî oldu. Kapıcıbaşılıkla 1157 Recebinde (Ağustos 1744) Yeniçeri Ocağı'nda Silâhdar Ağası olup sonra Miralem oldu. Sonra iki defa daha Silâhdar Ağası oldu. Mektebi yaptırdığı 1169 senesi Recebinde (Nisan 1756) vefat etti. Kabri, konağının bulunduğu İstanbul'da Küçük Ayasofya Camii hazîresindedir. Yazlık köşkü Bulgurlu'da idi.

Değişik bir biçimde olan şâhidesi, Kesikbaş Türbesi Kapısı önünde olup ayak taşı poligonaldır. Kitâbesi şudur:

Hüve'l-Hallâkü'l-Bâkî
Merhum ve mağfur / El-muhtac ilâ rahmeti
Rabbi'l-gafur sabıka
Baş Ba-kulu Süleyman (Aynen böyle yazılıdır; Baş Baki Kulu olmalı. M.N.H.)
Ağa'nın ruhi çün
Bi-hürmeti'l-Fatiha
1169

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/256) (İstanbul Ans. 6/3125) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 2/277) (Mir'at, s. 53-54) (Sicill-i Osmânî, 3/81 Süleyman Ağa) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/304) (Tuhfetü'l-Hattatîn, s. 305-306) (Evkaf Def. IV, No: 29601)*

SÜLEYMAN PAŞA SIBYAN MEKTEBİ

Mektep, Halk Caddesi ile Viransaray Sokağı'nın birleştiği yerde ve Şehid Süleyman Paşa Camii'nin ön tarafında idi. Bugün mevcut olmayan bu klâsik ve fevkânî yapının altında Süleyman Paşa'nın bir çeşmesi bulunuyordu.

Cami, 1098 (1687) tarihinde yapıldığına göre, okul da bu sıralarda yapılmış olmalıdır. Şehid Süleyman Paşa Camii bahsine bakınız. Harap durumda olan mektep, 1935 tarihlerinde yıkılmıştır.

ŞABAN EFENDİ SIBYAN MEKTEBİ

Hangi tarihte yapıldığı bilinmeyen bu klâsik okul, Muhyi Efendi Tekkesi'nin yan tarafında ve Salı Sokağı üzerinde idi. Sol tarafında Zeynep-Kâmil Hastahanesi bulunuyordu.

XX. yüzyıl başlarında yıkılmış olan bu mektebin yeri için Muhyi Efendi-Himmet Baba Tekkesi bahsine bakınız.

TAVAŞİ HASAN AĞA MEKTEBİ (İNADİYE MEKTEBİ)

Mektep, İnadiye Mektebi Sokağı üzerinde ve Tavaşi Hasan Ağa Camii önünde ve avlunun sokağa açılan kapısının sol tarafında ve şimdiki meşrutanın yerinde idi. Okulun kimin tarafından ve hangi tarihte yapıldığı belli değildir.

Tavaşi Hasan Ağa Camii bahsine bakınız.

TÜRK AHMET PAŞA MEKTEBİ

Mektep, Hakimiyet-i Milliye Caddesi üzerindeki Kara Davut Paşa Camii'nin Büyük Hamam Sokağı'na (eski Boyacı Sokak) açılan avlu kapısının yanında idi. Fevkânî olan bu binanın yerinde bir çini imalathanesi bulunuyordu. Bugün eser kalmamıştır.

Bânisi, Osmanlı devleti ricalinden olan Türk Ahmet Paşa'dır. Kendisi 1716'da *Varadin Muharebesi*'nde şehid olmuştur. Ahmet Paşa'nın bu eserinden başka Çavuşbaşı semtinde de fevkânî bir mektebi ve çeşmesi vardır. Bu mektep ve çeşme bahsine bakınız.

Boy Beyi Sokağı üzerinde bulunan bu mektep ve çeşmeyi 1116 (1704-5) tarihinde bina ettiğine göre, Davut Paşa Camii yanındaki mektebi de bu tarihlerde yaptırdığı söylenebilir.

Mimarî şekli de, şimdi mevcut olan Çavuşbaşı Mektebi'nin aynısı olmalıdır. Mektebin ne zaman yıkıldığı belli değildir. Camiin kaderi ile yakın ilişkisi olan mektep bir çok defa yanmış ve ihtimal 1250 (1834-35) tarihinden sonra yok olmuştur.

Kaynak: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/205)*

ÜSKÜDAR AMERİKAN KIZ KOLEJİ

Kolej, Selâmsız semti ile Bağlarbaşı arasında, Vakıf Sokağı'nın nihayetinde, eski tramvay deposu ile meşhur Beyleroğlu Tiyatrosu'nun arkasındadır. Hemen yan tarafında ünlü Marko'nun bahçesi vardı. Okulun arka kapısı da Ekmekçibaşı Sokağı'na açılıyordu.

Okul *Boston Amerikan Kadınlar Cemiyeti* tarafından 1871 tarihinde, **High School** adı altında açılmıştır. İlk zamanlar orta dereceli bir okul iken 1890 yılında dört sınıf ilâvesiyle lise derecesine getirilmiş ve **Konstantinopl Kızlar Koleji** adını almıştır.

1905 tarihinde okul binalarından birinin yanması üzerine 1914'de Arnavutköyü'ne taşınmıştır. Okul bugün de muhtelif binalarda faaliyet halindedir.

Laura Farnham ve *Leila Persons* adlı iki Amerikalı genç kız, 1870 yılında, *Amerikan Bord* denilen eğitim servisini Türkiye'de kız öğrencilerin devam edebileceği bir okul açma konusunda ikna ettiler. *Miss Farnham* 1866'larda Türkiye'de görevliydi.

Amerikan Bord, 1812'de kurulmuş ve daha sonra bütün dünyada yaygın bir hale gelen ilk özel Amerikan yurt dışı eğitim örgütü idi. Türkiye'deki kuruluşu 1820 tarihlerindedir.

Daha ziyade ermeni vatandaşların kız öğrencilerini eğitmek amacıyla açılan okulda 1975-76 öğretim yılı içinde 517 Türk, 2 Ermeni, 2 Rum, 1 Amerikalı, 1 Süryani ve 35 Musevi öğrenci bulunuyordu.

Okulun değişmez kuralı olarak müdürü Amerikalı, yardımcısı da her zaman Türk'tür. Müdür yardımcılığı 1925 yılından sonra kurulmuştur. Bu tarihten 1976 yılına kadar gelen üç müdür yardımcısı *Bülent Yener*, *Semiha Malatyalıoğlu* ve *Esin Hoyi* Hanımlar idi. Semiha Hanım bu okulun mezunlarındandır.

Halide Edip Adıvar'ın babası Edib Bey, kızını bu okula gönderebilmek için İcadiye Tepesi civarındaki bir eve taşınmıştı. Evin karşısında da meşhur *Aziziye Tiyatrosu* bulunuyordu.

Mor Salkımlı Ev adlı hatıra kitabında, evin yardımcılarından Ahmet Ağa'nın pazar günleri onu tiyatroya götürdüğünü ve *Kel Hasan ile Peruz Hanım*'ı burada seyrettiğini yazmaktadır.

1900 senesinde mezun olan Halide Edib'in son sınıfında ancak 8 öğrenci bulunuyordu.

Kaynaklar: *(O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi s. 623-651 ve 1232) (E. Koçu, İstanbul Ans. 5/2528 vd. ile 6/3444) (Mübeccel İzmirli, Üsküdar Koleji Tam Yüz Yaşında, Hayat Mecmuası, Kasım 1976)*

ÜSKÜDAR'DA AÇILAN ERMENİ OKULLARI

Eskiden beri İstanbul ve Anadolu'da bir çok Ermeni Mektebi vardı. Bunlardan Üsküdar'da olanları şunlardır:

1) Azkaniver Hayuhyaş İngerutyan Okulu
2) Berberyan Okulu
3) Mezburyan Okulu
4) Haygazyan Okulu
5) Dadyan Okulu
6) Yeranuhyan Okulu
7) Kapamaciyan Okulu
8) Surp Haç Kilisesi Okulu
9) Cemaron Okulu
10) Nersesiyan Okulu

Yenimahalle'de İlya Profiti Rum Kilisesi karşısındaki Rum okulu. *Öğrenci yokluğundan kapanmış ve Özel Doğuş Anaokulu olmuştur.*

1) Azkaniver Hayuhyaş İngerutyan cemiyeti ve *Matmazel Zabel Hancıyan* ile diğer bazı Ermeni Kadınları tarafından 1879 tarihinde kurulmuştur.

2) Berberyan Okulu, *Reteos Berberyan* tarafından 1876'da yatılı ve yatısız olarak Kadıköy'de açılmış ve kısa bir müddet içinde büyük bir şöhret kazınmıştır. Okul ilk önce Kadıköy'de Latin Kilisesi'nin bulunduğu sokakta açılmıştır. 1 Ekim 1876 yılında eğitime başlayan okul 1878-79 ders yılında Üsküdar İcadiye semtindeki bir binaya taşınmış ve 1879-80 ders yılında da Selâmsız'da *Ekmekçibaşı Noradunkyan* ailesinin hanesi olan ve Amerikan

Cemaran Ermeni Okulu. *1911'de yapılmıştır.*

Çinili Karakolu civarında, Selâmsız Mezarlığı Sokağı üzerindeki Fransız Okulu.

Nersesyan Yermonyan Ermeni İlkokulu.

Koleji'nin yanında bulunan geniş binaya nakledilmiştir. Okul, 1927 yılında kapanmıştır.

Okulun kurucusu olan Berberyan Efendi, 8 Nisan 1907 tarihinde vefat ederek Bağlarbaşı Ermeni Mezarlığı'na gömülmüştür.

3) Mezburyan Okulu, *Mığırdıç Mezburyan* tarafından kızlara mahsus olmak üzere 1870 tarihinde *Hisardibi*'nde (Yedikule) açılmış, 1879'da Üsküdar'da İcadiye semtine taşınmış ve buradan da Kadıköyü'ne nakledilmiştir.

4) Haygazyan Okulu, *Mihran Agacanyan* tarafından 1885 tarihinde İcadiye'de açılmıştır. Okulun çok kısa bir eğitim hayatı vardır.

5) Dadyan Okulu, 1910 tarihinde Selâmsız'da meşhur Dadyan ailesinden olan *Matmazel Bayzar Dadyan* tarafından yatılı ve yatısız kız okulu olarak açılmış ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra Bakırköy'üne nakledilmiş ve sonra da kapanmıştır.

Selâmsız Mezarlığı Sokağı üzerindeki Fransız Okulu Müdüriyet binası. *Cumhuriyet döneminde 48. İlkokul olmuştur.*

Kurucusunun vefatı üzerine 1922'de kapanmıştır. Okulun ilk binası Amerikan Kız Koleji ile Berberyan Mektebi arasında *Yazıcı Boğos Ağa Odyan*'ın (1795-1862) konağı idi. Bu bina 1950'de yıktırılmış ve yeri Âmirekan Koleji tarafından satın alınmıştır. Dadyan Mektebi 1914-15 arasında Fıstıkağacı'nda *Bostancıyan Konağı*'na taşınmıştır. Bu bina 1921'deki Büyük Üsküdar Yangını'nda yanmış ve okul bundan sonra İcadiye'de *Kirkor Nersesyan*'ın konağına nakledilmiştir ki, bu konakta halen Üsküdar Kız Koleji bulunmaktadır. Nersesyan konağı, sonradan *Amiral Vâsıf Paşa*'nın mülkü olmuştur.

6) Yeranuhyan Okulu, 1914'de *Madam Noemi Kirkoryan* tarafından açılmış ve 1922 tarihinde kapanmıştır.

7) Kapamacyan Okulu, 1918'de İcadiye'de *Kapamacyan* tarafından açılmış olan okul dört beş sene sonra kapanmıştır.

8) Surp Haç Kilisesi Okulu, 1706 tarihinde *Papaz Abraham* tarafından kilisenin civarındaki evinde açılmıştır.

9) Cemaran Okulu, ilkokul mezunları için açılan bir okul olup 13 Eylül 1838 tarihinde büyük bir merasimle tesis edilmiştir. Eskiden öğrenciler gezerek ders gördüğü için bu ad verilmiştir. **İstanbul'un ilk Ermeni Yüksekokulu** budur. Hassa Mimarı *Karabet Amira Balyan* (1800-1866) ve eniştesi Hassa Mimarı *Ohannes Amira Serveryan*'ın (1786-1858) maddî yardımları ile Yenimahalle semtinde, bugünkü *Semerciyan Cemaran İlkokulu*'nun yerinde açılmıştır. Burası eskiden *Kudüs Ermeni Patrikhanesi*'nin misafirhanesi imiş.

Okul 1841 tarihinde bazı ihtilâflar yüzünden

kapanmış ve kısa bir dönem için askerî hastahane haline getirilmiş fakat 1 Ekim 1846'da tekrar okul olmuştur.

1850 tarihinde, *Yedikule Ermeni Hastahanesi*'ne nakledilen okul binası 1854-55 yıllarında ve Kırım Harbi sırasında tekrar askerî hastahane haline getirilmiştir. Bundan sonra, 1859 yılına kadar resmi idadi mektebi olmuştur. Nihayet, 2 Ağustos 1887 tarihinde büyük Yenimahalle Yangını'nda, üç katlı ahşap bina tamamen yanmıştır. 1911'de aynı yerde, tüccar *Levon Semerciyan*'ın maddî yardımı ile bugünkü kârgir bina yaptırılmış ve okul *Semerciyan-Cemaran Mektebi* adını almıştır.

Bu azınlık okullarından başka Üsküdar'da, 1839 tarihli bir listede adı geçen, Fransız Lâtin Hıristiyan okullarından biri olan *'Üsküdar Mektep ve Uvruvari*'si ve adına 1912-13 tarihli bir listede rastladığımız *'Ekol* ve *Frer Marist*'i ve Amerikan Kız Koleji vardı.

10) Nersesiyan Okulu. İki katlı kârgir yapı, İcadiye Semti'nde, Mağaza Sadık Sokağı ile Hacı Bakkal Sokağı'nın birleştiği yerdedir. *Kirkor Nersesiyan* tarafından kurulmuştur. Bu Ermeni zenginin muhteşem köşkü, mektebin civarında, Sürahici Sokağı ile Yazmacı Şerif Sokağı'nın birleştiği yerde ve ikinci yolun sağ köşesindedir.

Kaynaklar: *(O. N. Ergin, Türk Maarif Tarihi) (Pamukcuyan, Dadyan Mektebi, İstanbul Ans. 8/4324)*

ÜSKÜDAR ASKERÎ RÜŞDİYE OKULU (TOPTAŞI ASKERÎ RÜŞDİYESİ)

Okul, Toptaşı Caddesi üzerinde ve bu caddenin Sarı Mehmet Sokağı ile birleştiği yerdedir. Bina, bugün Sokollu İlköğretim Okulu olarak kullanılmaktadır.

Okulun bahçesinde, Acı Çeşme ismiyle de yad edilen Topçu Kaymakamı Emin Bey'in 1271 (1854-55) tarihinde yaptırdığı hayvan sulamaya yarayan çeşmesi; okulun sağ tarafında 991 (1583) tarihinde Nurbânu Valide Sultan Camii Külliyesi ile beraber, Mimar Sinan'a yaptırılan çifte hamam; tam karşısında fevkânî Aşçıbaşı Konağı ile altındaki tonoz çatılı dükkânları ve bacası yakın zamanda yıkılmış olan Tavukhane Ocağı bulunmaktadır.

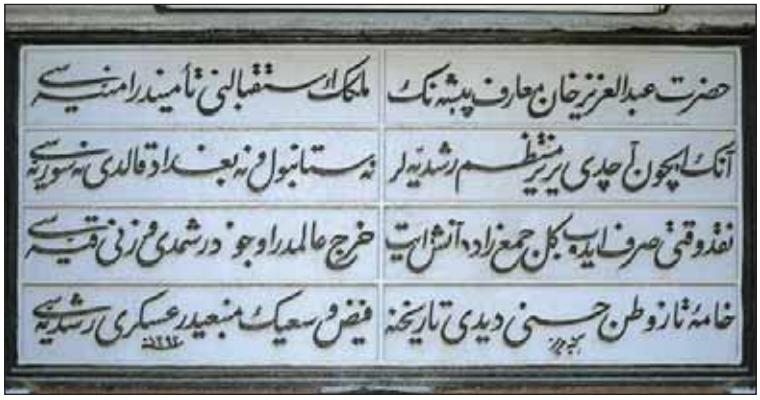

Toptaşı Askerî Rüşdiyesi kitabesi.

Üsküdar Askerî Rüşdiyesi'ne tahsis edilen bu yapı, Toptaşı Külliyesi'ne ait olup *Tabhane* (prevantoryum) olarak inşa olunmuştu. İki katlı olan bu taş yapının üst katı yuvarlak kemerler üzerine oturtulmuştur. Orta kısmında oldukça büyük bir avlusu vardır.

Nizam-ı Cedid ve Sekban-ı Cedid devirlerinde (1793-1808) Süvari Kışlası olarak kullanılan bina, birçok tadiller ve tamirler görmüş olduğundan ilk yapısından günümüze hemen hemen hiç bir şey intikal etmemiştir. Valide-i Atik Tabhanesi bahsine bakınız.

Yapılışından 220 yıl sonra Süvari Ocağı'na verilen binanın ne zamana kadar bu ocağa hizmet ettiği belli değildir. Selimiye Kışlası yanındaki Süvari Kışlası 1805 tarihlerinde yapıl-

"Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriyye".

dıktan sonra ocak oraya nakledilmiştir. Valide-i Atik Dar-ü'ş-şifası bahsine bakınız.

Sultan Abdülaziz devrinde (1861-1876) yenileşen ve kuvvetlenen Ordu ile Donanma'nın subay ihtiyacını karşılamak gayesi ile İstanbul'da 1292 (1875) tarihinde dokuz Askerî Rüşdiye Okulu açılmıştı ki, bunlardan ikisi Üsküdar'da bulunuyordu.

İlk açılan rüşdiyeler şunlardı: Gülhane, Soğukçeşme, Koca Mustafa Paşa, Fatih, Eyüp, Kasımpaşa, Beşiktaş, Üsküdar Paşakapısı ve Üsküdar Toptaşı.

Yüzyılın sonlarına doğru, 1309 (1893) tarihinde Paşakapı Askerî Rüşdiyesi, Toptaşı Askerî Rüşdiyesi bu beldeye kafi görüldüğünden, mülkiye rüşdiyesine bırakılmıştı. Daha sonra, mülkiye rüşdiyesi Üsküdar İdadisi olmuştu. Bu bahse bakınız.

1293 (1876) tarihli Devlet Salnamesi'ne göre, Toptaşı Askerî Rüşdiyesi'nin altı öğretmeni, bir dahiliye subayı ve 148 öğrencisi; Paşakapı Askerî Rüşdiyesi'nin ise, sekiz öğretmeni, bir dahiliye subayı ve 104 öğrencisi vardı.

Okulun cümle kapısının sağ tarafında iki, sol tarafında dört dükkân bulunuyordu. Bunlar sonradan esas bina ile birleştirilmiştir. Kapının iki yanında, duvara bitişik mermer oluklu iki sütun vardır. Bunların üzerine *Korent başlıkları* ve vazolar yerleştirilmiştir.

Mermer kapı kemerinin üzerinde, dört satır halinde, sekiz mısralı nefis bir hat ile yazılmış 1292 (1875) tarihli bir kitâbe bulunmaktadır. Kitâbenin üzerindeki korniş üzerinde bir satır halinde '*Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriyye*' yazısı okunmaktadır. Bunun etrafı, Osmanlı Devletini sembolize eden arma ile sarılmıştır. En üste yerleştirilen Sultan Abdülaziz'in tuğrası sonradan kazınmıştır. Kitâbe şudur:

Hazreti Abdülaziz Han ma'arif pîşenin
Mülkün istikbalini te'mindir emniyyesi
Anın içün açdı yer yer muntazam rüşdiyyeler
Ne Stanbul ve ne Bağdad kaldı ne Suriye'si
Nakd-i vakti sarf idüb gel cem'-i zad-ı dâniş et
Harc-ı âlemdir ucuzdur şimdi vezn-i kıyyesi
Hâme-i tâz-ı vatan Hüsnü didi tarihine
Feyz ü sa'yin menba'ıdır askerî rüşdiyyesi
Ketebe Aziz Sene 1292

Kitâbenin şiir kısmını hazırlayan *Hüseyin Hüsnü Paşa*, bir çok devlet görevlerinde, valiliklerde bulunmuş ve iki defa da Zaptiye Nazırı olmuştu. Kitâbeyi yazdığı zaman, Safer 1291 (Mart/Nisan 1874) tarihinde atandığı bu makamda bulunuyordu. Sadrazam Ali Paşa'ya bağlı olduğu için *Ziya Paşa* tarafından şiddetle tenkit edilmişti. Divan sahibi olduğu bildirilen Hüsnü Paşa 10 Cemaziyelâhir 1294 (22 Haziran 1877) tarihinde, Yanya Valisi bulunduğu sırada orada vefat etti.

Kitâbe yazarı Aziz Bey, meşhur Pertev Paşazâde Ahmet Cemaleddin Bey'in oğludur. 1267 (1850)'de doğdu. Bir takım memuriyetlerde bulunduktan sonra 27 Rebiülevvel 1333 (Şubat 1915)'te vefat etti. Üsküdar'da Camii'nin hazîresinde babasının kabrine defn olundu.

1875 tarihinde açılan Üsküdar Askerî Rüşdiyesi orta okul seviyesinde olup yatısız, dörder sınıflı idi. İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra, üç sınıfa indirilmiştir.

Harbiye Okulu için öğrenci yetiştiren ve lise seviyesinde olan Askerî İdadiler 1261 (1845) tarihinden itibaren açılmaya başlamıştı. Açılan idadi okullarına öğrenci yetiştirilmesi ise ancak 1875 yılında açılan bu rüşdiye okullarıyla mümkün olmuştu.

Toptaşı Askerî Rüşdiyesi, 250.000 kuruş sarfı ile şimdiki şekline getirilmiş ve bu onarım "*Mekâtib-i Askeriye Nazır-ı sânisi Mirliva Saadetlu Süleyman Paşa*" zamanında gerçekleşmişti. Okulun tesisi için Sultan Abdülaziz'e yazılan arz, gurre-i Zilhicce 1291 (9 Ocak 1875) tarihlidir.

Toptaşı Askerî Rüşdiyesi 1908 İnkılabı'ndan sonra lağv olunarak Mülkiye Rüşdiyesi ile birleştirilmiştir. 15 Ocak 1329 (1914) tarihinde gerçekleştirilen bu birleştirme olayı ile Askerî Rüşdiyeler tarihe karışmış oldu. Uzun müddet boş ve harap vaziyette kalan bina yeniden onarılarak 1953 tarihinde Sokollu İlkokulu (şimdi ilköğretim okulu) adı ile eğitime açılmıştır.

Kaynaklar: *(O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, 2/418, 3/742-743, 4/1182) (Mir'at-i İstanbul, s. 122) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/301) (Sicill-i Osmânî, 2/177 Hüsnü Paşa) (Fethi Tevetoğlu, Süleyman Paşa) (İnal, Son Hattatlar, s. 512)*

ÜSKÜDAR'DA AÇILAN ÖZEL OKULLAR

1300 (1882) senesinde Sadrazam Sait Paşa'nın sadareti zamanında Üsküdar'da açılmağa başlanan özel okullar şunlardır:

1) Mizan-ı Terakki
2) Ravza-i Terakki
3) Şûle-i Terakki
4- Altunizâde
5) Mir'ati Feyzi Hamidi

Bu okullardan ilki bir İptidaî Kız Mektebi olup 1319 (1903) tarihinde on bir; ikincisi İptidaî-Rüşdî Erkek Mektebi olup otuz beş; üçüncüsü yine İptidaî Erkek Mektebi olup yüz öğrencisi vardı. Altunizâde Erkek İptidaî Mektebi'nin ise öğrenci adedi belli değildi.

Açılan bu okullardan **Ravza-i Terakki** 1303 (1887) yılında *Eğinli Faik Bey* tarafından tesis olunmuştur.

"Faik Bey, Darüşşafaka'nın 1301 (1885) senesi mezunlarından olup keskin zekasıyla şöhret almıştır... Bu eşsiz kabiliyetli genç kendisine ve diğer bir kısım yetim ve öksüz vatandaşlarına Darüşşafaka'da yapılan hizmeti ve himmeti ödemek ve çoğunu parasız okutmak maksadıyla Ravza-i Terakki'yi açmış ve Darüşşafaka'dan çıkmış ve çıkacak olan arkadaşlarını da parasız ders okutmağa davet etmiştir. İşte bu maksatladır ki, birçok Darüşşafakalılar'ın ezcümle *Şair İsmail Safa*'nın bu mektepte Türkçe ve *Riyaziyeci Mehmet Emin*'in hesap ve saire okuttuğunu biliyoruz....

Eğinli Faik bu mektebi kurduktan ve bir kaç yüz talebeyi oraya topladıktan sonra idaresini mubassır diye yanına aldığı *Rüşdi Bey*'e bırakarak Adapazarı'na gitmiş ve orada da ilk hususi mektebi açmıştı.

Okul Toptaşı Caddesi üzerinde ve bu caddeye açılan bir çıkmaz sokağın nihayetinde idi. Bahçe kapısının sol tarafında Hallaç Gani Efendi'nin tekkesi ve türbesi vardı. 1971 tarihinde türbenin yeri okulun bahçesine katıldığından bir kabir bu bahçenin ortasında kalmıştır. Bu tekke bahsine bakınız.

Toptaşı Caddesi genişletildiğinden okul, bugün caddenin hemen yanındadır.

Üç katlı ahşap bir konakta açılan okul, Halil Rüşdü Bey'in elinde daha da inkişaf etmiştir. Sonradan yeni ilâveler yapılan okul bugün de Halil Rüştü İlkoğretim Okulu adıyla faaliyet göstermektedir.

Halil Rüştü Bey 1325 (1910) tarihinde vefat ederek Şeyh Camii Çeşmesi arkasındaki etrafı demir parmaklık ile çevrili yere gömülmüştür. Mermer levha üzerine yazılan kitâbesi şudur:

Üsküdar'da Ravza-i Terakki Mektebi Müdürü
Halil Rüşdi Bey eyledi dâr-ı bekaya rıhlet
Otuz sene evlâd-ı vatana eyledi hidmet
Mükâfatlar ihsaniyle yâ Rab makamı olsun Cennet
1325 Kanunisâni / Ruhuna el-Fatiha /
1328 Muharrem

Halil Rüşdi Bey, piyade kolağası olup 1278 (1861) tarihinde Üsküdar'da, şimdi okul olan ahşap binada dünyaya geldi. Harp Okulu'na girdi. 1297 (1880)'de piyade subayı olarak mezun oldu. Kendisi aynı zamanda ressam olduğundan 1888-1890 seneleri arasında iki yıl Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nde resim hocalığı yaptı. 1890'da Kolağası oldu. Beşiktaş Askerî Rüşdiyesi'ne nakledilerek burada sekiz sene resim hocalığı yaptı.

Çalışkanlığı ve öğrenci yetiştirmek hususunda gösterdiği gayret üzerine *İftihar ve Mecidi Madalyonları* ile ödüllendirildi. Kabrindeki kitâbe için Şeyh Camii bahsine bakınız.

Şeyhü'l-muharirîn Buhran Felek Bey, "*Bir Meçhul Pedagog*" başlıklı yazısında, Halil Rüştü Bey'i şu şekilde tanıtmaktadır:

Şeyh Camii'nde Halil Rüşdü Bey'in kabir kitabesi.

"19. yüzyıl sonları (1890'lar) 20. yüyyıl başlarında (1900'ler) İstanbul'da paralı hususi Rüştiye Mektepleri açılmıştı. Bunların müşterek vasıfları paralı olması ve iyi tedrisat yapması, bir de isimlerinin ekseri terakki kelemesini taşıması idi.

Bunların ikisi İstanbul'da idi: "*Burhan-ı Terakki, Numune-i Terakki*" üçüncüsü Üsküdar'da idi: *Ravza-i Terakki*. Ben bu üçüncüsünde okudum. Çünkü Üsküdarlı'yım.

Bu mektepler zamanına göre modern öğretim yapardı. Bu modern ne demekse onun o zamanki manasını pek iyi bilmiyorum ama, resmi rüşdiyelerden çok farklı ve iyi talebe yetiştirirdi. Bu mektepler biri alfabe sınıfı, üçü iptidai, üçü rüştiye olmak üzere yedi senelik idi. (Bugün 8 senelik mekteplere dönüldüğüne göre aynı sistem kabul ediliyor demektir.)

Bu mekteplerin başında zamanın en iyi pedagogları bulunurdu. Bunlara müdür denirdi. Öteki iki İstanbul Rüşdiyesi'nin müdürlerini hatırlamıyorum ama terbiye ilminde mütehassıs, malumat sahibi kimselerdi. Bunlara *Mektepçi* denirdi.

Üsküdar'daki Ravza-i Terakki (ilerleme bahçesi) Rüşdiyesi'nin Müdürü -yani bizim müdürümüz- Halil Rüştü Bey'di. Mektep bu zatın malı idi. O açmış, o tertib etmiş, o idare edegelmişti.

Halil Rüştü Bey, ümmi denecek kadar tahsilsizdi. Türkçe basit ibareleri ve harekeli olduğu için Kur'an-ı Kerim'i okurdu. Lâkin yazı yazamazdı. Yedi sene onun nezareti altında okudum. kendi eliyle yazdığı iki kelime görmüştüm. Birisi "*Aferin*" ötekisi "*Eşek*".

Ama Halil Rüştü Bey -nerede yetiştiğini bilmiyorum- çok iyi *Mektepçi* ve *Pedagog* idi. O kadar ki, kurduğu mektep, İstanbul'da iyi talebe yetiştirmekle ün salmıştı. Hem pedagog, hem mektepçi olmak da her kula nasip olmuş bir hüner değildi.

Uzun boylu, top sakallı, yeşile kaçan ela gözlü hiddetli ve kuvvetli bir adamdı. Halil Rüştü Bey, bekâr olduğundan mektepte yatar kalkardı. Halil Rüştü Bey'in mektepçilikteki marifeti ne idi?

Evvela Halil Rüştü Bey'in kafasında muntazam çalışan tertipli bir beyni vardı. Çocuğu evinden alıp evine bırakır ve ailenin çocukla daimi ilgilenmesini istediği kadar kendisi de talebesinin hayat ve sıhhati ile ilgilenirdi.

Karne usulünü ilk icad eden odur. Her hafta hangi derse kalkıp kaç numara aldığımızı matbu karnelere yazar perşembe akşamları ellerimize verirdi. Biz onu cuma günü (tatil günü idi) babalarımıza veya velilerimize imzalatır, mektebe geri getirirdik. Böylece aileler çocuklarının bir haftalık mektep hayatını ve neticelerini öğrenirdi.

Halil Rüştü Bey, bununla yetinmezdi. Tahsili ve durumu iyi olmayan çocukların velilerini mektebe çağırıp görüşürdü. Bazı zayıf ailelerde haşarı çocukların, bu karnelere babalarının veya analarının -bilgileri dışında- mühürlerini bastırdıklarını öğrenir, bunu yapanların icabına bakardı...

Mektepten talebe kovulduğuna şahit olmadım. Meğer ki, dışarıda ağır bir suç işlemiş ola. En tembel, en haşarı çocuğu adam etmeğe çalışırdı. Bu neticeye varmak için de değişik usulleri vardı.

Bir kere mektebin askerî üniformaya benzer bir kılığı vardı. Yakamıza mektebin adı işlenirdi. Apoletlerimize numaralarımız yazılırdı, bu numaraların sıfırla bitenlerini taşıyan talebe fakir meccanî talebe idi. Demek ki, yüzde on meccanî talebe okuyordu. Bunları da çalışkan fakirlerden seçerdi.

Ceketlerin kol ağızlarına sınıflarımıza ve seneler göre '*ilk*' için beyaz, Rüştiye için sarı sırma şeritler çekilirdi. Sınıfın birincisinden dördüncüsüne kadar (I) şeklinde çavuş işareti işlenirdi. Birincisinin 4, ikincisinin 3, üçüncüsünün 2 ve dördüncünün bir sıra sırma şeritten çavuş işareti vardı.

Ben iptidai 3'den Rüştiye bire dördüncülükle geçtim ve Rüştiye birde dördüncü olarak koluma bir çavuş işareti takmıştım. Çocukluk bu, bunlara çok önem verirdik. O kadar ki, sınıf geçerken bu işaretleri kaybetmek bizim için bir felaket olurdu.

Rüştiye birden, ikiye geçerken daha çok çalıştım sınıfı ikincilikle geçtim. İkinci demek ikinci çavuş yani üç sırmalı çavuş demekti. Sı-

nıfın birincisi ise müdürün evlâtlığı *Hafız Nihat* isminde çalışkan, güzel bir arkadaşımızdı. Öksüz ve çalışkan idi. Müdür Halil Rüştü Bey'de bekâr ve kimsesizdi. Çocuğu evlât edinmişti. Mektebinde müdürün dairesinde yatar kalkar, bütün hocalardan istifade eder ve tabii birinci olurdu. Biz onu geçemezdik. Rüştiye ikiden de üçe geçerken sene ortasında mektebe gelmiş '*Süleyman Mehmedof*' adında Rusya Azerbaycanı'ndan bir çocukla karşı karşıya kaldım. Çocuğun başka kardeşleri de vardı. Babaları bir halı tüccarı idi.

Üsküdar'da Şemsipaşa'da bir yalı satın almışlardı. Varlıklı kimselerdi. Rusya'dan hicret etmişlerdi. Üsküdar'a gelince tahsiline bizim mektepte devam etti. Ben önce aldırış etmedim. Lâkin imtihan sonunda bir de baktım ki, Süleyman ikinci olmuş, ben ikincilikten üçüncülüğe düşmüşüm. Dereler gibi göz yaşı döktüm. Ne olmuştu da ikinciliği kaybetmiştim. Babam kederimi görünce ayaklandı. Mektebe gitti. Hocalarla görüştü, müdürle görüştü. *Tırnovalı Sabri Efendi* isminde bir Arabî hocamız vardı. O babamı kışkırttı.

– Bu çocuğun hakkını yediler, Maarife müracaat edin. Tekrar imtihan isteyin, dedi. Biz de öyle yaptık. Ve rahmetli Müdür Halil Rüştü Bey'e akla gelmeyecek iftiralarda bulunduk. Mektebe müfettişler geldi. Müdür meseleyi güzellikle halletti. İkimiz de sınıfın ikincisi olduk ve mektebi öylece bitirdik.

Halil Rüştü Bey'in marifetlerinden biri de '*Tevzi-i mükafat resmi*' diye imtihan sonunda aileleleri toplayıp büyük tantana ile çocuklara güzel yaldızlı ciltli kitaplar ve bazen de saat gibi şeyler dağıtması idi. İmtihanlarda başarı gösterenlere kitap verilirdi.

Halil Rüştü Bey çocuk döverdi. Allah için tertipli döverdi. O zamanlar dayak terbiye vasıtalarından idi. Bizim tahsilimizin ortalarında yeniden yaptırdığı mektep binasında "*Cennet oda*" adında, bahçedeki salkımlara bakan, her tarafı güzel halılarla döşeli küçük bir oda ve köşede boy boy değnekler vardı. Dayak atmak yetkisi müdüre ait idi. Yalnız yazı hocası *Talât Bey*'in incecik bir değneği vardı. O avuca vururdu. Müdür tabanlara.

Halil Rüştü Bey, bugün radyo ve televizyonlarda hatta gazetelerde tertip edilen bilgi yarışmasını o zaman düşünmüş ve tatbik etmişti.

Halil Rüştü iptidai 3'de eşya derslerini Fransızca okuturdu. Halbuki Fransızca alfabe Rüştiye'de başlardı. Müfettişler mektebe geldiği zaman Fransızca kitaplar saklanır, yerine tarih kitapları çıkarılırdı. Ben 1906'da Fransızca'mı kuvvetlendirmek için -kazara- *Saint Benoit Fransız Lisesi*'ne girdiğim ve birinci ihzari sınıfa alındığım zaman elime verilen eşya dersi kitabı benim tam 7 yıl önce iptidai üçte okuduğum Fransızca "*Leçons des Choses*" adında "*Eşya Dersleri*" kitabı idi.

Halil Rüştü Bey, zamanına göre ileri görüşlü ve pratik mektebci idi. Haftada bir gün '*saç muayenesi*' yapardı. Çocuğu önüne oturtur tarakla saçlarını tarar. Bit olup olmadığını arardı. Mektepteki 600 talebenin hepsine değilse bile *çapaçul* talebenin temizlikleriyle uğraşır ailesine haber gönderirdi. Haftada bir gün de tırnak muayenesi yapar, uzun ve kirli tırnakları orada kestirirdi.

Halil Rüştü Bey, mektebin adına Sultan Hamid'in 25. cülus yıldönümünde "*Hamidî*" sözünü ilâve etti. Meşrutiyet'ten sonra ittihatçılar adama musallat oldular. Mektebi alıp "*İttihat ve Terakki*" adını verdiler. Halil Rüştü Bey öldükten sonra, kendi malı olan mektep Evkaf'a kaldı. Son zamanlarda evlendiği karısını da o zamanın miras kanununa göre, sokağa attılar.

Halil Rüştü Bey, binlerce Üsküdarlı'ya feyz vermiş bir adamdı. Başarı şartlarından biri de hocaların iyisini seçmesi idi. Bunlardan bir kısmını sonradan üniversite hocası olarak selâmlamıştık.

Halil Rüştü Bey okuması var, yazması yok, fakat mükemmel bir pedagogtu. Vefatından nice zaman sonra halen maarife intikal etmiş olan ilk okula kendi adını koydurabildik.

Bu kadar talebe yetiştirmiş ve o mektebin sahibi olarak çocuksuz ölmüş olan, kendi malı mektebe **"Halil Rüştü Bey İlkolulu"** adını koydurabildik. Memleketin, bu büyük pedagoğa yaptığı mukabele ancak bu kadar oldu. Halil Rüştü Bey, zamanından evvel gelmiş yerine düşememiş kıymetlerden biri idi. Beni o yetiştirdi. Anmazsam nankörlük olur."

Allah gani gani rahmet eylesin.

Kaynaklar: *(O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, 763, 832) (S. Pertev Boyar, Türk Ressamları 1948, s. 64-65)*

ÜSKÜDAR İDADİSİ (PAŞAKAPISI İDADİSİ - ÜSKÜDAR SULTANİSİ - PAŞAKAPISI SULTANİSİ)

İdad'ın lugat manası hazırlamaktır. Kendisinden üstün bulunan herhangi bir okula öğrenci hazırlayan ve yetiştiren okullara bu ad verilmiştir.

1286 (1869-70) maarif nizamnamesi eğitim derecelerinin tabiî icabı olmak üzere *"köylerde ve mahallelerde sıbyan, beşyüz evli kasabalarda sultanî mekteplerinin* yapılmasına lüzûm görmüştü".

Üsküdar (Paşakapısı) İdadîsi ve çevresi.

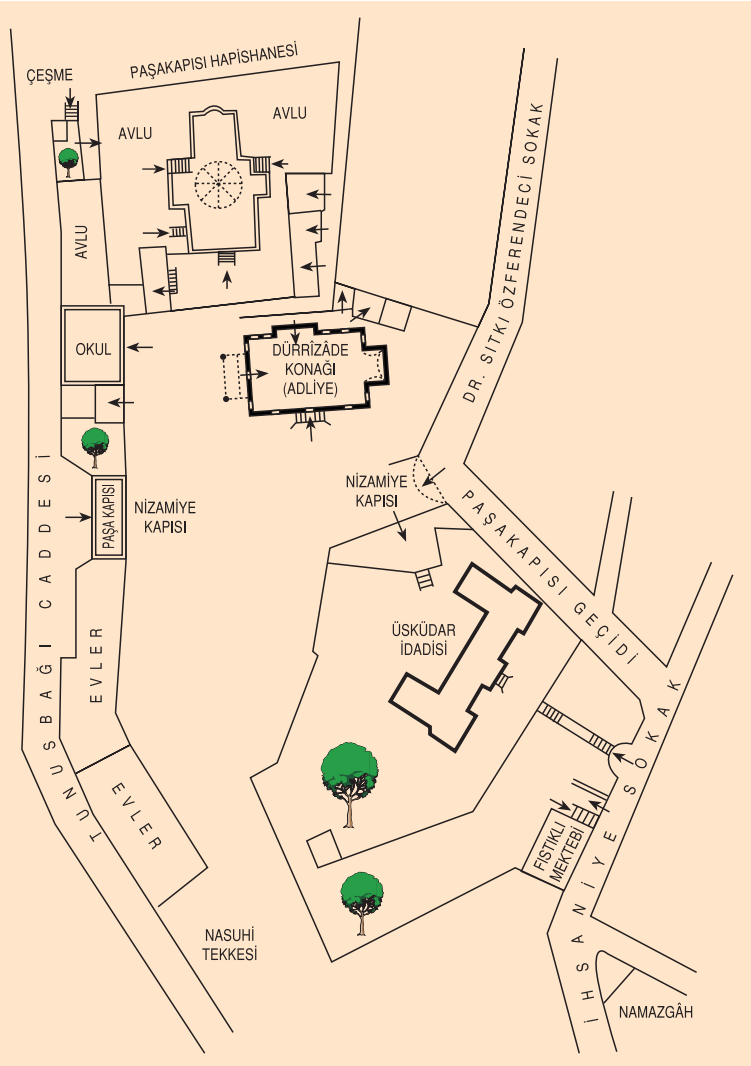

Bu nizamname üzerine ilk idadîler 1289 (1872) tarihinde Meşhur tarih yazarı Cevdet Paşa'nın Maarif Nazırlığı zamanında yalnız İstanbul'da açılabilmişti.

Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi adı altında 1292 (1875) tarihinde 250.000 kuruşa yaptırılan okul binası, Toptaşı Askerî Rüşdiyesi'nin ihtiyacı karşıladığı gerekçesiyle evvela mülkiye rüşdiyesi olmuş ve 1309 (1893) tarihinde de Üsküdar İdadîsi haline getirilmiştir.

"Arşivde görülen 22 Eylül 1309 (1893) tarihli bir *tezkire-i samiye*de 'Payitaht-ı saltanat-ı seniyenin mühim ve kalabalık mahalli olan Üsküdar civarı için henüz bir idadî mektebi açılmamış ve gerçi oralarda bir rüşdiye mektebi mevcut ise de gayr-i kafi (yetersiz) bulunmuş olduğuna mebni (dayanarak) bugün hali (boş) kalan ve bir idadî mektebi heyetini barındırmağa müsait bulunan Paşakapısı Mekteb-i Rüşdiyesi'nde bir idadî mektebi küşadına lüzum gösterilmiş' ve bu mektep o suretle açılmıştır."

1319 (1903) yılında idadînin 22 öğretim üyesine karşı 162 öğrencisi ve üç mubassırı vardı. 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra İstanbul'daki bazı idadîler sultanî mektebi haline getirilmiş ve bu arada da Üsküdar İdadîsi, bugünkü liselere eşit olan, Üsküdar Sultanîsi olmuştur.

Resmi adı Üsküdar Mekteb-i İdadî-i Mülkîsi olan bu irfan yuvası 1912 senesinde Sultanî ismini almıştır. *Yaşadığımız Günler* adlı eserinde Burhan Felek Bey şunları yazmaktadır:

"Üsküdar'ın bir Paşakapısı vardı. Doğancılar'la İhsaniye Mahallesi'ni biribirine bağlayan bir küçük meydanı geçince etrafında Adliye, Jandarma, idadî ve hapishane gibi resmi binalar vardı. Kapının biri, üstü Jandarma Dairesi olan bir kısaca ahşap tünel, öteki İhsaniye'ye açılan bildiğimiz Nizamiye Kapısı.... Paşakapısı İdadîsi Dürrizâde adıyla bir şeyhülislâmın konağı imiş. Daha doğrusu bu konak tadil edilerek mektep haline getirilmiş, temeli hamamı ve mahzen kısmı kârgir tonoz, üst tarafı ahşap büyük bir bina idi."

Okul Sultanî olduktan sonra, bugünkü Dr. Sıtkı Özferendeci Sokağı'na Sultaniye Caddesi adı verilmişti. Bu cadde, eskiden Üsküdar'ın en işlek ana yollarından biri idi. Surre Alayı ile

Muharrem Alayları bu caddeden geçerdi.

1875 tarihinde Paşakapısı'nda yanyana iki rüşdiye okulu vardı. Birisi ilk rüşdiye teşkilâtı yapıldığı zaman açılan Mülkiye Mekteb-i Rüşdiyesi idi. Üsküdar Merkez Rüşdiyesi ismiyle anılan bu okul Paşakapısı avlusunda bulunuyordu. Üsküdar'ın ilk feyiz merkezidir. Son sınıf öğrencisi imtihan vermek şartı ile tıbbiye ve sair yüksek okullara girebilirdi. Paşakapısı Mülkiye Rüşdiyesi, Cumhuriyet döneminde '*Üsküdar 20. İlkokulu*' adı ile eğitime devam etmişti.

Paşakapısı'ndaki ikinci okul, Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi idi. Maarif Nezareti, Erzurum'da askeriyeye verdiği bir binaya karşılık bu mektebi almış ve 1875 yılında Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi'ni açmıştı. 1893 tarihinde Üsküdar İdadîsi haline getirilen okulda bir çok tanınmış şahsiyetler yetişmiştir. İdadî haline geldiği dönemde İstanbul'da, İstanbul İdadîsi ve yatılı Mülkiye İdadîsi'nden başka idadî yoktu.

1912'de sultanî olan Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi, çok kısa bir müddet sonra çıkan Balkan Harbi sırasında hastahane olmuş ve okul da Paşalimanı'ndaki bir yalıya taşınmıştı. 1914 yılı sonlarında Paşakapısı Mülkiye Rüşdiyesi binasına sığınan Üsküdar Sultanîsi, mütareke senesinde yanmıştı. 1918 yılında İngiliz askerlerinin işgaline uğrayan Üsküdar Belediye binasının, bu askerlerce kasten yakılması üzerine genişleyen yangın, Doğancılar'ın büyük bir kısmını, Halk Caddesi'ni, Üsküdar Mutasarrıflığı binasını ve bu arada, Şeyhülislâm Dürrizâdeler'in büyük ve muhteşem konağından tahvil edilen ahşap okul binasını da yakmıştı.

Yangından sonra Üsküdar Sultanîsi, evvela *20. İlkokul* sonra, *Üsküdar Ortaokulu* olan şimdiki binaya sığındı. İlk kısmı geçici olarak dağıtıldı, sonra Evkaf'tan alınan *Fıstıklı Okulu* da Sultaniye ile birleştirildi. 1925 senesinde bilhassa okul müdürü Mehmet Emin Bey'in gayretiyle ve öğretim üyelerinin bir yıl ücretsiz çalışmak fedakârlığı ile lisenin birinci sınıfı tekrar açıldı. Sınıfları tamamlandı. Lise iki sene, sekizer mezun verdi.

1929 senesinde binanın müsaâdesizliğinden tekrar *Üsküdar Ortaokulu* adını aldı. 1931'de muhtelit (karma) oldu. Öğrenci mevcudu 280'den 560'a çıktı. 1932'de 120 kişilik kız talebe için iki sınıflı *Kız Sanat Okulu* açıldı.

Okul, 1935 yılında yapımı tamamlanan şimdiki binasına taşındı ve daha sonraki dönemlerde yapılan binalarda da *Paşakapısı İlkokulu* açıldı.

1887'de Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi'ne giren Dr. Akil Muhtar Özden hatıralarındaşunları yazar:

"Buraya dokuz yaşımda girdim. Mavi şeritli üniforma giydirdiler. Hocaların bir kısmı zabit idi, bir kısmı da sarıklı... *Fıstıklı Mektebi*'nden *Paşakapısı Rüşdiyesi*'nin bahçesi görünürdü... Bizim bahçede bir kar kuyusu vardı. Kışın buraya kar doldururlar, samanla örterler ve yazın çıkarırlardı... Ben *Rus Muharebesi* bittikten sonra (1878) dünyaya gelmişim. Dört beş yaşlarımda iken Doğancılar'da şimdi bahçe (park) olan meydanda üzerleri bezle örtülü uzun muhacir arabaları vardı. Bu zavallılar Rumeli'den gelmişlerdi. Babam bunları gösterir ve muharebenin ve bilhassa mağlubiyetin felaketinden bahsederdi."

Fıstıklı Rüşdiye Mektebi ismiyle de yad olunan Paşakapı Rüşdiyesi'nin yanında, *Müşirlik Dairesi* vardı. Bu daire, 1856'da ilân edilen *Islahat Fermanı*'ndan sonra, her eyalette mülkî ve malî işler birleştirilmek ve bir Müşir yönetimine verilmek suretiyle meydana getirilmişti. Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi'nin idaresi müşirlik dairesinin görevi idi.

Üsküdar (Paşakapısı) İdadîsi. *Burhan Felek Lisesi.*

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Üsküdar Sultanîsi'nde görev almış ve edebiyat dersi vermiştir. Kendi ifadesine göre, hocalığa atanması Çanakkale Harpleri'nin devamı sırasında olmuş ve o sırada Atatürk, *Anafartalar Kumandanlığı*'na getirilmiştir.

Bu sırada mektebin son sınıfında yalnız bir tek öğrenci varmış ve o da hocasının yaşındaymış ve devamlı sohbet ederlermiş.

Kaynaklar: *(O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, s. 412, 418, 742-743, 757) (H. A. Yücel, Türkiye'de Orta Öğretim, s. 646-647) (B. Felek, Yaşadığımız Günler, s. 16 vd.) (S. Ünver-N. Ayaydın, Dr. Akil Muhtar Özden, Haseki Tıp Bülteni XII, Sayı:1) (M. Larus, 9/166) (1314 tarihli Salname-i Osmanî, s. 464)*

ÜSKÜDAR KIZ RÜŞDİYE MEKTEBİ

1294 (1877) tarihinde kurulmuştur. Bu tarihteki devlet salnamesine göre, okulun 39 öğrencisi ve dört öğretmeni vardı. 1319 (1901-2) yılında öğrenci sayısı 112'ye yükselmişti.

ÜSKÜDAR MİTHAT PAŞA KIZ SANAT ENSTİTÜSÜ

Okul, Üsküdar Neharî Kız Sanayi Mektebi adı altında 1295 (1878)'de, Ahmet Vefik Paşa tarafından, Doğancılar Meydanı'nda büyük, ahşap Ramazan Oğulları Konağı'nda tesis edilmiştir.

1300 (1881) tarihinde *Abdüllâtif Suphi Paşa*'nın (1818-1886) Evkaf Nazırlığı sırasında, okulun şimdiki yerinde bulunan ahşap konağa taşındı.

Ülkemizde ilk defa açılan bu sanat okulu, açılışından 34 sene sonra, 1329 (1912) tarihinde *İstanbul Kız Sanayi Mektebi* ile birleştirilmek sureti ile dağıtıldı. Fakat görülen lüzûm üzerine bir yıl sonra tekrar açıldı.

1336 (1920) senesinde, *"ilk tedrisat vergisinin tali dereceli bir mektebe sarfedilmesini doğru bulmadığı için"* mektebin dağıtılmasına karar verildi. Okulun kapanmasına razı olmayan mektep müdiresi *Fatma Zekiye Hanım*'ın yaptığı teşebbüsler neticesinde okul faaliyetine devam etti. Bu sırada adı **Üsküdar İnas Sultanîsi** olarak değiştirildi.

Cumhuriyet döneminde çok büyük gelişmeler gösteren okulun ahşap bahçe kapısı, Kaptan Paşa Camii'nin yan tarafında ve yolun karşısında yerde bulunan muhteşem çeşmesinin hemen arkasındaki Kaptan Paşa Çıkmazı'na açılıyordu.

Yapılan istimlâklarla sahası çok genişleyen okulun bu ilk kapısı sonradan kapatılmış ve onun yerine Doğancılar Caddesi'ne bakan yeni bir kapı açılmıştı. Buradan uzun bir merdivenle okula gidiliyordu.

Üç katlı ahşap konak, bir set üzerine yapılmıştı. Ön cephesindeki geniş cumbası ahşap sütunlar üzerine oturtulmuştu. Bu bina sonradan yıktırılarak şimdiki kârgir okul inşa edilmiştir.

Üsküdar'da bu kız okulundan başka, *Üsküdar Kız Rüşdiye Mektebi* ve *Gülfem Hatun Kız Rüşdiyesi* isimleri ile bilinen okullar da vardı.

Kaynaklar: *(O. Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, s. 575, 740, 1176) (İstanbul Şehremaneti Mec. Sayı:76/4 Yıl:1930) (Salname-i Osmanî, Sene 1314, s. 464)*

YAKUP AĞA MEKTEBİ (SARAY AĞASI YAKUP AĞA MEKTEBİ)

Kapıağası Mektebi ismiyle de bilinir. Bu muhteşem mektep, Toptaşı semtinde, Kapıağası adıyla anılan mahaldedir. Mektebin dört tarafı yoldur. Toptaşı Caddesi, Hasan Bey ve Harmanlık sokakları ile çevrilmiştir. Sol tarafında ve yol aşırı yerde 1540 tarihinde Takkeci Mehmet Ağa tarafından yaptırılan Arakiyeci Mescidi vardı. Mektep, bu mabetten 138 sene sonra inşa edilmiştir. Tam karşısında ise Harmanlık Namazgâhı ve kuyusu bulunuyordu. İstanbul Belediye Başkanı Dr. Fahri Atabey, Toptaşı Bulvarını yaptırırken yolun seviyesini düşürdüğünden mektep, bu yola nazaran yüksekte kalmıştır.

Mektep, kütüphane ve çeşmeden oluşan bu

güzel manzume *Kapuağası Yakub Ağa* tarafından 1089 (1678)'de yaptırılmıştır. *Sicill-i Osmânî* yazarı Mehmed Süreyya Bey, hakkında; *"Harem saray-ı Hümâyundan yetişerek 1090 Cemaziyelevveli'nde (Haziran 1679) Eskisaray Ağası oldu. Ardından Babü's-saâde Ağası olup sonra ölmüştür"* demektedir.

Siyahî Hadım Yakub Ağa, 1091 (1680) tarihinde vefat ederek, mektebin yanındaki küçük hazîreye gömülmüştür. Lâhit şeklindeki kabri, esas mektep kapısından girildiğinde sağ taraftadır. Baş ve ayak kapak taşları üçgen şeklindedir. Baş şâhidesi dört köşe ince bir sütun olup üzerine Kızlar Ağaları'na mahsus ve *Selimî* denilen ağız tarafı dar, üst tarafı geniş ve düz bir serpuş yerleştirilmiştir. Bu taş sonradan kırıldığından lâhdin yanına dikilmiştir. Üzerine şu kitâbe yazılmıştır:

Lâ ilâhe illallah
Muhammedun Resulullah
Merhum ve mağfurün-leh
Kapu Ağası Yakub Ağa
Ruhi çün Fatiha
Sene 1091

Mektebin Harmanlık Sokağı'na açılan iki kapısı vardır. Kemerli olan bu kapılar, esas bina gibi muntazam kesme taştan yapılmıştır. Hazîrenin sokağa bakan duvarında üç hâcet penceresi vardır. Hasan Bey Sokağı'na açılan şimdiki kapı, 1969 senesinde açılmıştır. Devrinin bu güzel eserinin üç dış yüzünün köşelerine birer *kuş evi* yapılmıştır.

Mektebin önünde, Hasanbey Sokağı tarafı kapalı kesme taş duvar, diğer tarafı açık ve sütunlu bir revak vardı. Bugün mevcut olmayan bu revakın sütunları poligonal biçimde olup kenarları kabartmalı idi. Biri hazîrede yerde, diğeri dershane duvarında ve ilk konduğu yerde duran sütunların üzerinde baklavalı başlıklar bulunuyordu. Revakın üzerine biri beşik üç kubbe oturtulmuştu.

Bu kısımdan esas mektebe girilir. İç içe iki söveli ve kemerli olan kapısı mermerdir. Takına iki satır halinde şu hadis yazılmıştır:

Kale Resulullahi sallallahü aleyhi vesellem
"Talebü'l-ilmi ferîdatün 'alâ külli müslimin ve müslimetin"

Anlamı:

Allah'ın Resulü -Allah'ın selâmı üzerine olsun- buyurdu:
"İlim istemek erkek ve kadın bütün müslümanlara farzdır."

Mektep kare plânlı olup tek kubbelidir. Harmanlık Kapısı ve Hasan Bey sokaklarına bakan cephesinde alt üst olmak üzere dörder penceresi, giriş kapısı tarafında ve iki yanda iki penceresi vardır. Pencerelere klâsik topuzlu demir parmaklıklar yerleştirilmiştir. Çeşme tarafına bakan cephesinde iki dolap yeri ve üst tarafta ise kütüphaneye bakan bir penceresi vardır. Bu pencere, mektep cami haline getirilirken kapı yapılmıştır. Kubbesi dört kalın duvar ve dört köşe trompu üzerine oturtulmuştur.

Mektebin Toptaşı Caddesi'ne bakan tarafında ve çeşmenin üzerinde kütüphane vardır. Harmanlık Sokağı'na açılan kapısı üzerinde kitâbe yoktur. Kütüphane çeşmenin haznesi üzerine oturtulduğundan oniki taş basamakla çıkılır. Burada bir salon, bir antre ve bir helâ vardır. Üzerleri beşik tonoz çatı ile örtülmüştür. Antrenin bir, odanın caddeye bakan yüzünde alt üst ikişer ve Hasan Bey Sokağı tarafında ise alt üst üçer penceresi vardır. Harmanlık Sokağı tarafındaki helâya yarık şeklinde bir pencere açabilmek ve kütüphane odasını da kare duruma getirebilmek gayesiyle kütüphane kesme

Yakup Ağa Mektebi.

taş konsollar üzerinde sokağa taşırılmıştır. Yapı, yolların şekline uydurulduğu için genel olarak üçgen biçimindedir.

Mehmet Raif Bey, 1890 tarihlerinde kaleme aldığı ve görerek yazdığı eserinde Arakiyeci Hacı Mehmed Ağa Mescidi'ni anlatırken *"burada Kapuağası Yakub Ağa'nın çeşmesi ile üstünde bir kütüphane ve arkasında bir bap inas (kız) mektebi vardır"* demektedir.

Mektep, 1969'da cami haline getirilmiştir. Duvarına tamamen yanlış şu levha asılmıştır:

Bânisi, Yusuf Divitçi Baba; yapılışı, 1620; sahası, 35 metre kare; ismi, Divitçiler Mescidi.

Ayvansarayî Hüseyin Efendi, *Mecmua-yı Tevarih* adlı eserinde *"Saray Ağası Yakub Ağa mektebi fevkânîdir. Altında çeşmesi vardır. Kabri dahi ordadır. Mezar taşındaki tarih 1080'dir."* demektedir. Hicri 1080 tarihi yanlıştır.

Yakub Ağa bu mektebe bazı kitaplar vakfetmiştir. Bu kitaplar 1746 yazma bağıştan oluşuyordu. Kitaplar:

Sâhibu'l-hayrat ve'l-hasenat.
Vakf-ı Hazreti Yakub Ağa-i
Babü's-saâdetü's-seniyye, bi şartı en yukrau
Fi'd-dershane bi Medineti Üsküdar
1091

kitâbeli mührü ile mühürlenmiştir ki, bu kitabede Üsküdar şehrindeki dershanede okunmak şartıyla vakfedildiği belirtilmiştir. Kitaplar bugün Üsküdar'da Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ndedir.

Yeni Valide Camii Mektebi.

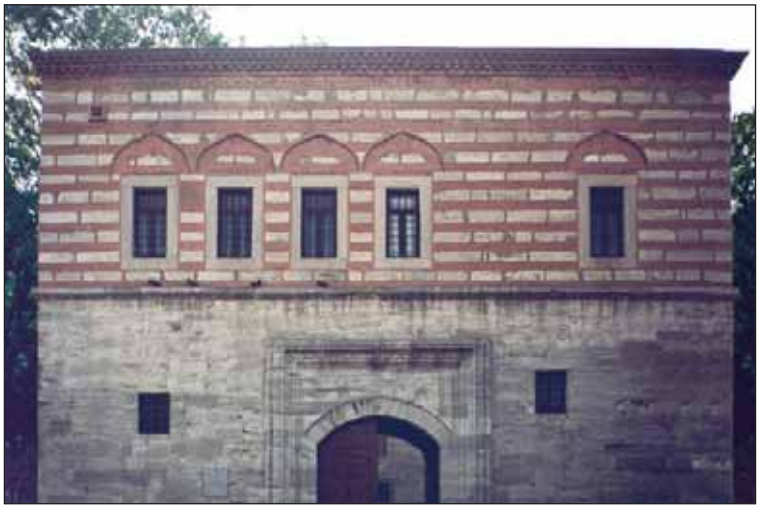

Kaynaklar: *(Sicill-i Osmânî, 4/649) (M. Raif, Mir'at-i İstanbul, s. 127) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin-V. Çabuk, s. 277) (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, Zübde-i Vekayiat, Tercüman Yay. 1/160) (Güney Kut-N. Bayraktar, Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, s. 193)*

YENİ VALİDE CAMİİ MEKTEBİ

Mektep, Yeni Valide Camii Külliyesi'nin bir ünitesi olarak, 1708-1711 tarihleri arasında yapılmıştır. Bânisi, Sultan III. Ahmet'in annesi Gülnuş Emetullah Valide Sultan'dır. Mimarı, Kayserili Mehmet Ağa'dır.

Yeni Valide Camii bahsine bakınız.

Mektep, camiin Balaban Caddesi'ne açılan kemerli avlu kapısının üstündedir. Kemerin sağ tarafındaki oda, mahya odasıdır. Tam karşısında ve yol aşırı yerde, *Yeni Valide İmareti* ve caddenin köşesinde ise *Sineperver Valide Sultan Çeşmesi* bulunmaktadır.

Mektebe dik bir taş merdivenle çıkılır. Burada iki oda ve bir helâ vardır. Odalar, cadde ve avlu tarafındaki beşer ve yan cephesindeki iki pencereden ışık alır. Bunlar mermer söveli ve klâsik demir parmaklıklıdır.

Bina, kesme taş ve tuğla hatıllı olarak yapılmış olup kirpi saçaklıdır. Tonoz çatılıdır. Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur. Kemerli, giriş kapısının yanında bir oda daha vardır.

Yeni Valide Camii Mektebi'nin **(Gülnuş Emetullah Mektebi)** en meşhur hocası *Vildan Faik Efendi* idi. Hoca, 1299 (1881)'de derse başlamış ve 1330 (1912) tarihine kadar bu görevde kalmıştı. Bu vazifede iken 1301 (1883)'te Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi Farsça muallimi olmuş ve Ağustos 1307 (1891)'de bu rüşdiyenin Üsküp'e nakli üzerine Üsküdar İdadîsi Farsça öğretmenliğine nakl edilmiştir.

Bu değerli hoca 4 Temmuz 1341 (1925) tarihinde, Üsküdar'da Hace Hesna Hatun Mahallesi'nde, Servilik Caddesi'ndeki evinde vefat etmişti. Kabri Karacaahmet Mezarlığı 8. Ada'da ve Turşucuzâde Sofası'nın sağ tarafındaki büyük sofada, kızı Emine Tayyibe Hanım'ın yanındadır.

YENİ VALİDE MEKTEBİ (TUNUSBAĞI SIBYAN MEKTEBİ)

Mektep, Tunusbağı otobüs durağının civarında ve Tunusbağı Caddesi ile Ethem Paşa Sokağı'nın birleştiği yerde ve 1092 (1681) tarihli Tunusbağı Çeşmesi'nin yan tarafında idi. Tam karşısında, sonradan Maarif Müdürlüğü olmuş üç katlı, ahşap, Tunusbağı Mahalle Mektebi bulunuyordu.

Gülnuş Emetullah Valide Sultan tarafından yaptırılan mektep, Yeni Valide Camii Külliyesi'nin 1120-1122 (1708-10) tarihindeki yapımı sırasında inşa edilmiş olmalıdır.

1932 tarihinde harap olduğu gerekçesiyle yıktırılan mektebin yeri hâlâ arsa halindedir.

Kaynaklar: *(S. Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, 4-5/493) (Merâkıd, s. 64)*

▲ Gülnuş Emetullah Valide Sultan Sıbyan Mektebi'nin avludan görünüş.

—

Üsküdar Kütüphaneleri

—

AHMEDİYE CAMİİ KÜTÜPHANESİ

Kütüphane, Ahmediye semtinde ve Ahmediye Camii Külliyesi'ne dahil olup 1134 (1721-22) tarihinde Tersane Emini Ahmet Ağa tarafından fevkânî olarak yaptırılmıştır. Esvapçı Sokağı'na açılan merdivenli avlu kapısı bu yüzden "Kütüphane Kapısı" ismini taşımaktadır. Bu kapının kitâbesi yoktur.

Kütüphaneye çıkmak için dar bir kapıdan girilir. Uzunca bir koridorun sonunda iki taş basamak ile sahanlığa gelinir. Burada 360 derece dönülerek on basamak ile kütüphane önündeki sahanlığa (hayat) çıkılır. Üzeri, altı mermer sütunun taşıdığı üç kubbe ile örtülmüştür. Sol tarafında bir küçük çeşme ve helâ bulunmaktadır. Çeşmenin suyu, sakalar tarafından taşınmaktadır. Tek sağır büyük kubbesi sekiz yüzlü bir kasnağa oturtulmuştur. Alt üst 13 pencereden ışık alır. Kemerli ve mermer söveli kapısından içeri girildiğinde sol tarafta iki kapaklı dolap, üç katlı mermer bir niş bulunduğunu görürüz. Tam karşıda yaşmaklı bir ocak bulunmaktadır.

Kapısının üzerinde kitâbesi yoktur.

Kütüphane, Esvapçı Sokağı tarafında ve bir köşesi konsollar üzerinde dışarı taşırılmış olarak tamamen kesme taştan yapılmıştır.

Kütüphanenin mimarı, Lâle Devri baş mimarı Kayserili Mehmet Ağa'dır.

Kütüphanenin 1139 tarihli vakfiyesi vardır. Şamî Mehmed Efendi kütüphaneye 50 kitap vakfetmiştir.

Kaynaklar: *(İstanbul Ans. 1/378) (M. Erdoğan, Kayserili Mehmet Ağa, s. 17) (Vakıflar Genel Md. Ankara, No: 574, s. 11-14) (İ. Erünsal, Türk Kütüphaneleri Tarihi 2/82-296) (B. Ünsal, Türk Vakfı, İstanbul Kütüphaneleri Mimarî Yönetimi, Vakıflar Der. 18/102)*

AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi Kütüphanesi cami avlusundaki Lütfi Bey (Ağa) Türbesi içinde 1334 (1915) tarihinde tesis edilmiştir. Bu tarihten evvel kitaplar cami içindeki dolaplarda muhafaza ediliyordu. Bunların bir kısmı Hüdâyî Efendi'ye ve bir kısmı da Sadrıazam Halil Paşa ile bazı hayır sahiplerine aitti.

Bu kitaplar 1915 senesinde Şeyhülislâm Ürgüplü Hayri Efendi'nin Evkaf Nezareti zamanında, tekkenin son şeyhi olan Mehmed Gülşen Efendi'nin himmetiyle kurulan bu kütüphanede toplanmıştır.

Mehmet Gülşen Efendi bu kütüphane fihristinin başına yazdığı bir notta bu hususu şöyle anlatır:

"Üsküdar'da kain Hazreti Hüdâyî Dergâh-ı Şerifi'nde üç yüz sene evvel Hüdâyî Hazretleri'nden ve muhtelif tarihlerde bazı muhibban

ve bağlı olanlar tarafından dergâha vakf ve bağışlanan beş altı yüz raddesinde kitap Hazreti Aziz'den sonra dergâhın ayrı ayrı müştemilâtında kalıp bunların bazısı da çok yıpranmış bir hale geldiği dergâha tayinimde görülmesiyle kitapların özel bir kütüphanede bulundurularak istifadeye konulması arzu edilmiştir.

Bu kerre Evkaf-ı Hümayun Nezareti celilesinin şayan buyurulan tensib ve müsaâde-i mahsusası ve himmet-i aliye-i diyanet perverisi asar-ı mübeccelesinden olmak üzere dergâhta medfun müsahib Lütfi Bey merhumun türbesinin bir kısmı mevcut kabirlere zarar getirilmemek üzere kütüphane haline ifrağ ile adı geçen kütüphane oraya vaz edilmiş ve buna ilâveten gerek taraf-ı acizanemden ve gerek sair bazı hayır sahibi tarafından vuku bulan bağışlar ile kitap miktarı yukarıda müfredatı gösterildiği üzere 1073 adede vararak sabık Bursa Meb'us-u muhteremi fazıl-i mükerrem *Tahir Beyefendi* tarafından bi't-tasnif mahallerine vaz ile istifadeye konulmuş ve fihrist olmak üzere işbu defter tanzim ve kütüphaneye vaz edilmiştir."

Hüdâyî Efendi Kütüphanesi'nde 750 yazma, 1246 basma olmak üzere 1996 tane kitap vardır. Aziz Mahmud Efendi'nin 18 Arapça, 12 Türkçe eseri de bunlar arasındadır. Bunların en önemlisi, Üftade Hazretleri'nin tasavvufi sözlerinin zaptından meydana gelen *'Vakıat'* adlı eseridir. Kütüphane, 1924'de Hacı Selim Ağa kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Lütfi Bey Türbesi bahsine bakınız.

Kaynaklar: *(N. Bayraktar, Üsküdar Kütüphaneleri, Vakıflar Der. 16/51) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/403)*

EFGANİ ŞEYH ALİ HAYDAR EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Kütüphane ve Şeyh Ali Haydar Efendi için Afganlılar Tekkesi bahsine bakınız.

GÜLNUŞ VALİDE SULTAN KÜTÜPHANESİ

Gülnuş Emetullah Valide Sultan, 1122 (1710) yılında Üsküdar'da yaptırdığı ve Yeni Cami adı ile meşhur mabedine, 1124 (1712) tarihinde, 66 yazma eserden oluşan bir koleksiyon vakfetmiştir. Bu kitaplar uzun yıllar camiin dolaplarında muhafaza edildikten sonra, 1924'te Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne ve 1955'de de Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Kitaplarındaki mührü:

Valide-i Sultan
Ahmed Han-ı
Salis
Sene 1124

şeklindedir.

Gülnuş Valide Sultan'ın kethüdası Hacı Mehmet Paşa'da kütüphaneye bazı kitaplar vakfetmiştir. Kabri bu camiin hazîresindedir.

Afganlı Şeyh Ali Haydar Efendi de buraya bazı kitaplar vakfederek kütüphaneyi zenginleştirmiştir. Afganlılar Tekkesi bahsine bakınız.

Kaynaklar: *(N. Bayraktar, Üsküdar Kütüphaneleri, Vakıflar Der. 16/50) (G. Kut-N. Bayraktar, Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, s. 54) (Sicill-i Osmânî, 4/219 Mehmed Paşa) (N. Bayraktar, Kadın Gazetesi, 21 Şubat 1959)*

KEMANKEŞ EMİR HOCA KÜTÜPHANESİ

Kemankeş Emir Hoca adıyla meşhur Seyyid Abdülkadir Efendi'nin Valide-i Atik Camii'ne 1135 (1722) tarihinde vakfettiği kitaplardan oluşan bir kütüphanedir. Kitaplarındaki vakıf mührü üzerindeki yazı şudur:

Vakafe hâze'l-kitab es-seyyid
Abdü'l-Kadir eş-şehir bi Emir Hoca
el-Üsküdarî bi cami'-i Valide Sultan
el-Atik fi'l-Üsküdar sânehu'llahu
Teâlâ ani'l-ekdar
Sene 1135 (1722)

Hepsi 695 adet olan bu kitapların 406 tanesi Arapça, 219 tanesi Türkçe, 59 tanesi Farsça, 10 tanesi Arapça-Türkçe ve bir tanesi de Farsça-Türkçe'dir. Kütüphene, 1927'de Selim Ağa Kütüphanesi ile birleştirilmiştir.

Cami içinde ayrıca Nurbânu Valide Sultan'ın 991 (1583) tarihinden evvel vakfettiği 139

adetlik bir kitaplık daha vardı. Valide Sultan Kütüphanesi'nde din, tasavvuf, mantık ve edebiyat gibi değişik konularda yazılmış eserler bulunuyordu. Bugün *Türk ve İslâm Eserleri Müzesi*'ne nakledilen Kuran-ı Kerimler yazı, tezhib bakımından fevkalade idi. Fihriste *müzeyyen*, *müzehheb* (süslü ve altın suyu ile yaldızlanmış) ve *nefisü'l-enfes* olarak kaydedilmiştir.

Abdülkadir Efendi, şadırvan avlusunda bulunan ve bugün de mevcut olan merdivenli hücrede, talebelerine ders vermekte iken 1151 (1738) tarihinde vefat ederek, hünkâr mahfeli kapısının sağ tarafındaki hazîreye defn edilmiştir. Üzerine bir Nakşî sikkesi yerleştirilmiş bulunan şâhidesinin önünde bir hâcet penceresi vardır. Kendisi, Abdülkadir Geylanî neslinden olup hem Nakşibendî ve hem de Kadirî şeyhi idi. Şâhidesindeki kitâbe şudur:

Emir Hoca o Pir-i muhterem kim
Vücûdu nûr-ı mahz idi Serâpâyı
O nesl-i pak-i Abdü'l-Kaadir'den
Zuhur itmişdi encümi içre çün ey
Anın ismi de Abdü'l-Kaadir idi
Ne hoş huy idi amma ol ne hoş-rây
Ma'arif-mend idi sahib-i fazilet
Kemankeşlikde hudni misl ü hemtâyı
Emir Hoca cinanı eylesün cây
El-Fatiha. 1151

Etrafını çeviren demir parmaklıkların bazı kısımları yok olmuştur. Kendisinin Ahmet adlı bir oğlu vardı. *Silsile-i Celile-i Celvetiyye*'de, Abdülkadir Efendi'nin, Erzincani Şeyh Mustafa Efendi tarafından yetiştirildiği ve Hüdâyî Âsitânesi'nde feyz aldığı görülmektedir.

Osmanlı Müellifleri adlı eserinde Mehmet Tahir Efendi şu bilgiyi vermektedir:

"Pir Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretlerinin kızının oğlu Seyyid Abdülhay Efendi'nin oğlu Mehmet Emin Üsküdarî 1149 (1736)'da vefat ederek Üsküdar'da Bülbülderesi Kabristanı'na gömülmüştür... Kitaplarıyla ilmi terekesi, Atik Valide Sultan müderrisi olup Emir Hoca namıyla tanınmış Abdülkadir Efendi'ye intikal etmiş ve bu zatın vefatıyla da Valide Sultan Camii dolabında muhafaza edilmiştir.

Bu kitapların pek çoğu halen cami-i şerifin kıble tarafında, Evkaf Nezareti'nin himmetiyle yeniden yaptırılan kütüphanede mahfuzdur."

Emir Hoca, 1143 Rebiyülevvel (Eylül-1743) tarihinde düzenlediği bir vakfiye ile kitaplarının bir kısmını daha Atik Valide Camii'ne vakfetmiştir.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/182) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, Meral Yay. 1/400) (Defter-i Kütüphane-i Emir Hoca-Kemankeş, İstanbul 1303, 11 + 66 sayfa) (N. Bayraktar, Üsküdar Kütüphaneleri, Vakıflar Der. 16/50) (N. Bayraktar, Nurbânu Sultan Kütüphanesi, 17 Ocak 1959, Kadın Gazetesi) (G. Kut-N. Bayraktar, Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, s. 130) (Sicill-i Osmanî, 4/348) (Şer'i Sicil, Üsküdar Mahkemesi No: 383 s. 58 b, 59 a) (İsmail Erünsal, Türk Kütüphaneleri Tarihi, 2/83, 297)*

MİRZAZÂDE MEHMET EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Kütüphane, Sultantepe semtinde, Mirzazâde Şeyh Mehmet Efendi Camii'nin kıblesi tarafındadır. Servilik Caddesi'ne açılan dar bir yoldan gidilmektedir.

İnce tuğladan yapılmış küçük bir yapıdır. Cadde tarafında, mermer söveli ve kemerli bir kapısı ve her yüzünde de birer penceresi vardır. Kare plânlı olan kütüphanenin üzerindeki kubbe çökmüştür.

Çok harap durumda olduğundan yakın zamanda yok olmağa mahkumdur. Cami ve kütüphanenin, Üsküdar'a bakan güzel bir manzarası vardır.

Kütüphane, cami ile beraber 1143 (1730-31) tarihinde, Şeyhülislâm Mirzazâde Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır. Mimarının, Kayserili

Mirzazâde Mehmet Efendi Kütüphanesi'nden günümüze intikal eden duvar bakiyeleri.

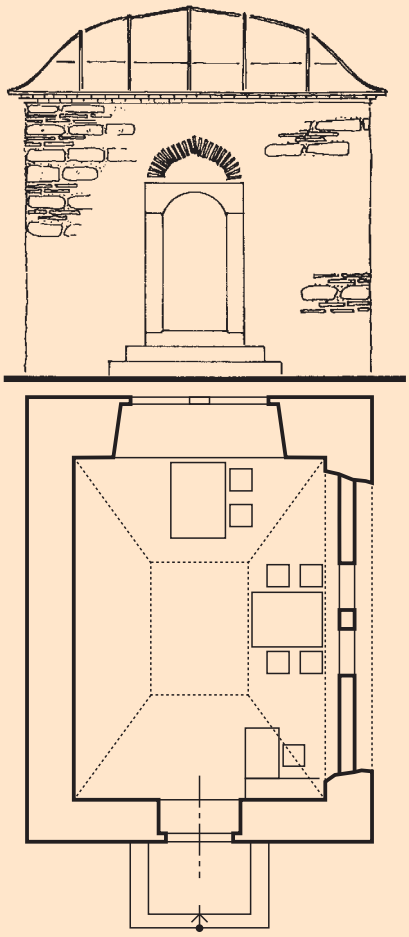

Mirzazâde Mehmet Efendi Kütüphanesi restorasyon tasarısı.

Mehmet Ağa olması olasılığı kuvvetlidir.

Şeyhülislâm Mirzazâde camii bahsine bakınız.

Kaynaklar: *(Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/403) (B. Ünsal, Türk Vakfı, İstanbul Kütüphanelerinin Mimarî Yöntemi, Vakıflar Der. 18/102-103)*

Pertev Paşa Kütüphanesi. *Bugün meşrutadır.*

NURBANU VALİDE SULTAN KÜTÜPHANESİ

Nurbânu Valide Sultan Kütüphanesi için Kemankeş Emir Hoca Kütüphanesi bahsine bakınız.

PERTEV PAŞA KÜTÜPHANESİ

Kütüphane, Tıbbiye Caddesi üzerindeki Çiçekçi Camii'nin avlusundadır. 1252 (1836) tarihinde, şair ve devlet adamı Pertev Paşa tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen şeklinde, yığma taştan inşa edilen bu küçük binanın çatısı ahşaptır. Bir antre ve bir okuma salonundan ibarettir. Bugün meşruta olarak kullanılmaktadır. 665 yazma, 47 adet basma eserden oluşan kütüphane Cumhuriyet inkılabından sonra Ali Emiri Kütüphanesi (Millet Kütüphanesi)'ne ve 1963'de de Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Kütüphanenin ilk müderrisi Vezirköprülü Ali Cami Efendi idi.

Pertev Paşa, yapmş olduğu bu kütüphane için şu tarihi düşürmüştür:

Hitamında didiler böyle tarih
Kütüphane yapıldı hamdullah
1252

Kütüphane ilk önce Sultan III. Selim tarafından cami sahnındaki dolaplarda ve camiin yapım tarihi olan 1221 (1806)'da tesis edilmiştir. *Defter-i Kütüphane-i Selimiye*'ye göre 1311 (1893) tarihinde kütüphanede 1320 cilt bulunuyordu.

Pertev Paşa'nın 1836 tarihli vakfiyesinden öğrendiğimize göre, kütüphanenin yüksek maaşlı iki hafız-i kütübü vardı. Bunlar tekke mensupları arasından seçiliyordu. Ancak, tekke mensupları arasında bu görevi yapacak dirayetli kimsenin bulunmadığı zaman hariçten emin ve mutemet bir kimsenin tayin edilmesi şart idi. Birinci hafız-ı kütüplüğe tekkenin şeyhi İbrahim Hayrani Efendi, ikinci hafız-ı kütüplüğe de Şeyh Ali Behçet Efendi'nin akrabası Hattat İbrahim Efendi getirilmiştir. Kütüphanenin ayrıca bir de mücellidi vardı.

Şeyh İbrahim Hayrani Efendi, 1260 (1844) tarihinde vefat etti. Kabri, kütüphanenin sağ ta-

rafındadır. Kendisi, İstanbul'da Aşıkpaşa'da, Tahir Ağa Tekkesi seccade-nişîni ve ulemadan Ankaralı Kara Hüseyin Hamid Efendi'nin (öl. 1868) de mürşidi idi. Şeyh Behçet Efendi'nin de "*mümtaz ve aziz-i dilpesendi*" olduğu söylenir.

Kaynaklar: *(İ. Erünsal, Türk Kütüphaneleri Tarihi, 2/127, 160, 188, 203) (İ. Hakkı, Merâkıd, s. 94) (Vakıflar Genel Md. Ankara, Kasa 108, s. 6-7) (Pertev Paşa Divanı, s. 58) (Defter-i kütüphane-i Selimiye, Dersaâdet 1311) (G. Kut-N. Bayraktar, Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, s. 215) (O. Nuri, Pertev Paşa, Resimli Şark Mecmuası, 1934 Mart, Sayı: 39)*

Selim Ağa Kütüphanesi'nin girişi.

SELİM AĞA KÜTÜPHANESİ

Kütüphane, Atlamataşı semtinde ve Selâmiali Efendi Caddesi üzerindedir. Sağ tarafında, bugün Selim Ağa İlköğretim Okulu'nun bulunduğu yerde, sokağa ismini veren Tembel Hacı Mehmet Efendi Camii, türbesi ve Selim Ağa Sıbyan Mektebi vardı.

Kütüphane 1196 (1782) tarihinde Hacı Selim Ağa tarafından yapılmıştır.

Selim Ağa, Reisü'l-küttab Tavukçubaşı damadı Mustafa Efendi'nin (tayini, 1736-1741 ve 1744-1747) İran'dan satın almış olduğu bir köledir. Sonradan efendisi tarafından azat edilmiştir.

Şeyhülislâm Reiszâde Mustafa Aşir Efendi'nin babası olan, bir çok hayratı bulunan Mustafa Efendi'nin kendi hane halkından İranlı bir cariye ile birleştirdiği Selim Ağa'ya bir süre sonra hazinedarı Bekir Ağa (daha sonra Paşa) sahip çıkmış ve Darphane Eminliği'nde madenlere gönderip para ve mal sahibi olmasını temin etmişti.

Bekir Paşa'nın vezirliği zamanında onunla Mısır ve Halep'e giden Selim Ağa, Paşa'nın vefatından sonra Başdefterdar Mektubî İbrahim Sarım Efendi'nin (Paşa) dairesine girmiş ve daha sonra da 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşının başında Edirne Sarayı'nın tamirine memur edilmiştir.

"*Hırs ve açgözlülüğüne dair hareketlerinden dolayı*" Sultan III. Mustafa (1757-1774) katlini emretmişken aracı şefaatçiler onu tehlikeden kurtarıp *Hotin* (Romanya'nın Besarabya bölgesinde bir kale) defterdarlığına tayin edilmesini sağlamışlardı. Burada "*mal toplayıp yalan ve hileli tasarruflar ile epeyce yüklü para edinmişti*".

Harp sırasında Ordu, Sadrazam Nişancı Yağlıkçızâde Hacı Mehmet Emin Paşa (sadareti, 1768-69) kumandasında ve 1769 Nisan ayının sonlarında Şumnu'ya geldiği zaman Başkapu Kulluğu ile şan kazanıp Kapucubaşılık görevine atandı. Ve bu sayede Sultan I. Abdülhamit'in merhametine intisab etmiş oldu. Bir müddet sonra Sultan Abdülhamit'in merhametini çekerek oğlu Ahmet Nazif Efendi'ye Mısır Kitâbeti'nin verilmesini sağladı. Bu sırada kendisi de Darphane Emini oldu. Daha sonra da Mutbak Emini ve Tersane Eminliği görevlerine getirildi.

Saraydaki nüfuzu gittikçe artan Selim Ağa, iş görmek isteyenlerin baş vuracakları yegâne in-

Selim Ağa Kütphanesi.

▲ Kütüphane sahibi Selim Ağa'nın kâtibî başlıklı şâhidesi ile oğlu Ahmet Nazif Efendi'nin horasanî başlıklı şâhidesi.

san olmuştu. *"Onlara muhalefet, korkunç bir âfete uğramakla birdi."* Ağa'nın bu parlak ikbali, Sultan III. Selim'in (1789-1807) tahta geçmesi ile son buldu.

Sultan Selim'in veliaht olarak bulunduğu dairenin, dışarı ile görüşmesini sağlayan bir pencere vardı. O sırada çukadar ve sonra kaptan-ı derya olan Küçük Hüseyin Ağa (Paşa) ile bu pencere önünde sohbet ederdi. Bunu gören Selim Ağa, pencereyi tuğla ile ördürerek Sultan Selim'in tam bir hapis hayatı yaşamasına sebep olmuştu. Bu örme sırasında da kendisine hoş olmayan sözler sarfettiği rivayet edilir. Bu hadiseden dolayı Ağa'ya müthiş muğber olan (kırılan) Sultan Selim, tahta geçtikten 34 gün sonra 15 Şaban 1203 (11 Mayıs 1789) tarihinde Tersane'ye giderek, kendisinin içinde toplantı yapacağı büyük kalyonda, Tersane Emini Selim Ağa'yı cellâtlara teslim etmişti.

III. Selim'in, Selim Ağa'ya başka bir yönden de kırgınlığı vardı. Bu, Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın idamı meselesidir:

Selim Ağa'nın oğlu Ahmet Nazif Efendi, *âhiretlik* lâkabıyla anılan Dürr-i Şehvar Hanım ile evlendirilmişti. Sultan I. Abdülhamit'in şehzadeliğinde bir odalığından dünyaya gelmiş olan Dürr-i Şehvar Hanım'ın babasına ilettiği bir habere göre, yeniçeriler aylıklarının verileceği gün çıkaracakları bir karışıklık ile Sultan Selim'in tahta geçmesini temin edeceklerdi. Bu karışıklığın hazırlayıcısı olduğu söylenen Sadrazam Halil Hamid Paşa, bu müthiş iftira neticesinde evvela azl (31 Mart 1785) ve sonra da idam olundu. Paşa'ya korkunç bir düşmanlık besleyen Selim Ağa'nın bu iftirayı ortaya attığı söylenir. Osmanlı Devleti'nin en değerli Sadrazamlarından biri olan Halil Hamid Paşa, Haydarpaşa Mezarlığı'nda medfundur. Kallavîli iki baş şâhidesi vardır.

Yukarıda belirtilen tarihte idam edilen Selim Ağa, Kütüphanesinin yanında bulunan mektebinin bahçesine gömülmüştü. Sonradan mektep yıkıldığından oğlu Ahmet Nazif Efendi ve zevcesi Zeynep Kadın ile birlikte 1926 senesinin Aralık ayında kütüphanenin mektep tarafındaki duvarı dibine nakledilmiştir. Kâtibî serpuşlu baş şâhidesindeki kitâbe şudur:

Sâhibu'l-hayr ve'l-vakf
Dergâh-ı Ali Kapucubaşılarından
Tersane-i Âmire Emini merhum
Ve mağfur maktul el-hac
Selim Ağa ruhuna Fatiha
Fî 15 Şaban sene 1203

Selim Ağa'nın idamından 41 gün sonra, büyük oğlu Ahmet Nazif Efendi idam edilmiştir. Dürr-i Şehvar Hanım'ın eşi olmak nedeniyle Sultan Hamit'in damadı sayılıyordu. Bundan dolayı *"Devlet işlerini hal edip sonuçlandırmak bağımsızlıkla ellerinde idi. Nüfuz ve ikballerini felek bile çekemeyecek dereceye gelmişti."*

Üç defa çavuşbaşılık mevkiinde bulunan Ahmet Nazif Efendi, sonra Defter Emini olmuş ve bu vazifede iken, Sultan I. Abdülhamit devrinde, 6 Nisan 1784 tarihinde, Başdefterdarlık mesnedine getirilmiş ve bu görevde bulunduğu sırada, 13 Mayıs 1785 tarihinde sadaret kethüdalığına (Başbakan yardımcısı) atanmıştı. 4 Aralık 1786'da tekrar Başdefterdarlık (Maliye Bakanı) mesnedine getirilmiş ve bir sene sonra da azledilmişti.

Babasının idamı sırasında Ordu-yu Hümayun Sadaret Kethüdası olan Nazif Efendi, kardeşi Emin Efendi ile beraber İstanbul'a çağrılmış ve gelişinde hapsedilerek mal ve eşyaları elinden alınmıştı. 27 Ramazan 1203 (21 Haziran 1789) tarihinde, Kadir Gecesi olduğu halde, Bab-ı Âli'ye getirtilerek idam edildi. Kafesî serpuşlu baş şâhidesindeki kitâbe şudur:

Sabıka kethüda-yı Hazreti sadr-ı âlî
Merhum ve mağfur el-muhtac

Maktul Ahmed Nazif
Efendi'nin ruhi çün
Allah-ı Azimü'ş-Şan'ın rıza-i
Şerifi içün el-Fatiha
Fî 27 Ramazan sene 1203

Bu küçük hazîrede ve kütüphane tarafındaki birinci kabirde, 23 Ramazan 1211 (21 Mart 1797) tarihinde vefat eden Selim Ağa'nın eşi Zeynep Kadın gömülüdür. Bunun sağ tarafında, 1134 (1721-22) tarihinde vefat eden Tembel Hacı Halimi Mehmet Efendi'nin küçük, dört köşe sütun şeklinde şâhidesi bulunmaktadır. Kendisi, Celvetî şeyhi olduğu halde başında oniki dilimli destar vardır. Mektep tarafında ise, 1224 (1809) tarihli olup, kâtibî serpuşu kırılmış bulunan küçük bir çocuk şâhidesi vardır.

Selâmiali Efendi Caddesi'nden kütüphane bahçesine açılan kemerli kapısının iki yanında şebekeli pencereleri vardır. Sol tarafındaki avlu duvarı en uç noktada 45 derece caddeye doğru kırılarak buraya niş şeklinde bir dinlenme mahalli yapılmıştır. Tamamen kesme taştan yapılmış olan bu duvarın üzeri harpuştalıdır.

Kapı üzerinde beş satır halinde, ondört mısralı mermer bir kitâbe bulunmaktadır. Şair Tevfik Efendi'nin kaleme aldığı bu nefis eser, Yesari Mehmet Esad Efendi'nin hattı ile yazılmış olup şudur:

Cenab-ı umde-i erkân-ı devlet mefharü'l-eşbâh
Sütûde menba'-ı lutf ü mürüvvet zât-ı âlî-câh
Emin-i matbah-ı şahenşehi Hacı Selim Ağa
Ki evsaf-ı cemili nâse olmuş ziver efvâh
Fena-yı devleti pâder-rikab-ı dehri derk idüb
Tedarik itdi azm-i menzil-i ukbâya zâd-ı râh
İdüb ilm-i şerife izzet ü erbabına ikram
Mükemmel bir kütübhane bina itdi livechillah
Sıgar-ı ümmete mekteb kibarına kütübhane
Binasına muvaffak oldu ol sahib-i dil-âgâh
İdüb her harf-i evrak kitabınca sevab ihsan
Dü âlemde muradın vire Hakk ber suret-i dil-hâh
Du'a gûne didi itmamının tarihini Tevfik
Zehi darü'l-kütüb ecrin mükemmel eyliye Allah
1196
Ketebehü'l-fakir Mehemmed Es'ad el-Yesarî gafere zünubehu

Kitâbe üzerindeki alınlığa top şeklinde, üç tepelik yerleştirilmiştir.

Hattat Yesari Mehmet Esad Efendi, vücudunun sağ tarafının yarısı felçli ve sol tarafının yarısı titreşir durumda doğdu. Sol eliyle ta'lik yazmaya çalıştığı için Yesari (solak) lâkabı verilmiştir.

Cevdet Paşa'nın meşhur tarihinde kaydettiğine göre zamanın hattatları arasında Osmanlı Devleti'nin direği çeken kalemlerin en ünlüsü sayılan ve günün tapılan adamı Şeyhülislâm Veliyüddin Efendi (ölümü 1182/1766), Yesari Efendi'nin halini ve eşsiz güzellikte temiz yazısını gördükçe; *"Cenab-ı Hak bu zatı bizim kibirle kalkan burunlarımızı kırmak için göndermiştir,"* demişti.

"Yesari'nin hanesi, adeta yazı pazarı imiş. Haftada bir kaç gün sudûr ve kibarzâdelerden ve sair sınıflardan talebe toplanır, en iyi mürekkepçiler, kağıtçılar, kalemciler, kalemtraşçılar gelir alış veriş olurmuş. Merhum, günde birkaç meşke bakarmış. Oğlu Mustafa İzzet Efendi'nin evi de böyle imiş."

Yesari Mehmed Esad Efendi, 11 Recep 1213 (19 Aralık 1798) tarihinde vefat ederek, Fatih'ten Âşıkpaşa'ya giden eski ismi Yeni Hamam Caddesi olan şimdiki Yesarizâde Caddesi üzerinde ve sol taraftaki seddin üstüne, Tuti Abdüllâtif Efendi Medresesi'nin yanındaki küçük hazîreye gömüldü. Yanında, Tuti Abdüllâtif Efendi'nin ve oğlu Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi'nin kabirleri vardı. Yol genişletildiği sırada medrese yıkılmış ve kabirler ortada kaldığından 1910 tarihlerinde şâhideleri Evkaf Müzesi (*Türk ve İslâm Eserleri Müzesi*)'ne kaldırılmış ve bir müddet sonra da taşlar, Fatih Türbesi hazîresine konulacağı ifade edildiğinden Evkaf Nezareti'ne verilmişti.

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nin kitabesi.

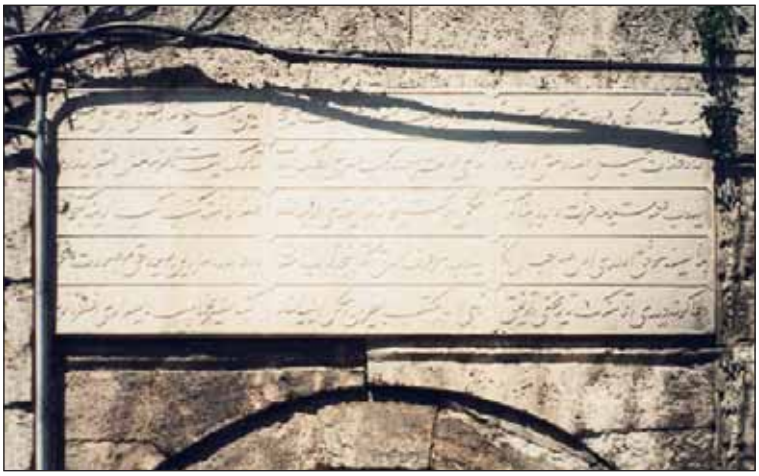

Taşlar bugün bu hazîrededir.

Kütüphane avlusunda ve sol tarafta Selim Ağa'nın, suyunu Bülbüldere'den temin ettiği kitâbesiz bir çeşme, sağ tarafta beş kabirli bir hazîre bulunmaktadır.

Kütüphanenin önünde dört mermer sütunun taşıdığı, üç beşik kubbeli bir revak vardır. Sütunlar arası mermer korkuluklu olan revakın üç yanını ahşap bir saçak çevirmektedir.

Mermer söveli kütüphane kapısının kemeri siyah beyaz mermerden yapılmıştır. Bunun üzerinde üç bölümden oluşan Hattat Osman Efendi'nin yazdığı bir âyet bulunmaktadır. Döğme demirden yapılmış kapısı devrinden kalmadır.

Kütüphane iki bölümdür. Sağır kubbeli birinci kısım esas kütüphane olup arkasındaki ikinci kısım XIX. yüzyıl sonlarında yapılmıştır. Plânı için Tembel Hacı Mehmet Camii bahsine bakınız.

Dört ana duvara ve düz köşe tromplarına oturtulmuş bulunan kubbe kurşun kaplıdır. Bina alt üst pencerelerden ışık alır. Alt pencereler düz, üst pencereler ise yuvarlak kemerlidir. Kapının iki yanında birer, sağ ve sol cephelerde altışar pencere vardır. Arka cephesi yıktırılarak ikinci kısım ile birleştirilmiştir. İki kısmın arası bir demir parmaklık ile kapatılmıştır. Bu kısmın çatısı ahşap olup üç cephesinde birer pencere vardır. Burada kitaplar muhafaza olunmaktadır. Bu bölüm yapılmadan evvel kütüphanenin kitapları pencere altlarına ve iki pencere arasına yerleştirilen dolaplarda korunuyordu.

Devrinin bu güzel yapısı, Üsküdar'da Ahmediye Kütüphanesi'nden sonra, kütüphane olarak yapılan ikinci eserdir.

Kütüphane müdiresi Sayın *Raziye Nugay* Hanımefendi'nin verdiği bilgiye göre kütüphanede, 4207 eser bulunmaktadır. Selim Ağa Kütüphanesi'nin esas kendi kitapları 1299 adet olup sonradan buna Nurbânu Valide Sultan Camii'nden getirilen 139 kitap; Yakup Ağa Mektebi'nden getirtilen 29 kitap; Kemankeş lâkabıyla anılan Emir Hoca'nın 1135 (1722) senesinde Nurbânu Valide Sultan Camii içine vakfettiği 695 adet kitap ve Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi Camii avlusunda bulunan kütüphanesindeki 1996 kitap ilâve edilmiştir. Bu kitapların 2049 adedi Arapça, 1466 adedi Türkçe, 161 adedi Farsça, 99 adedi Arapça-Türkçe, 5 adedi Arapça-Farsça, 12 adedi Farsça-Türkçe, 1 adedi Fransızca ve 1 adedi de Kürtçe'dir.

Bunlardan başka kütüphanede ayrıca Haşim Paşa'nın, Hüseyin Kâzım Bey'in ve İhsan Mahvi Bey'in kitapları bulunuyordu. Fakat bunlar daha sonra Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Haşim Paşa, Sadrıazam Koca Yusuf Paşa'nın torunu ve Şeyhülislâm Ahmet Muhtar Bey'in oğludur. Ahmet Muhtar Bey'in kabri için Yedi Emirler Türbesi bahsine bakınız. Haşim Paşa'nın annesinin babası Hacı Selim Ağa'nın oğlu Ahmet Nazif Efendi'dir. Paşa, Sultan II. Abdülhamit döneminde, 1903-1908 tarihleri arasında 5 sene Maarif Nazırı olmuş ve II. Meşrutiyet'in ilânından sonra istifa etmiş ve bir müddet sonra da sürgüne gönderilmiştir. "*Şu mektepler olmasaydı maarifi ne güzel idare ederdim*" sözüyle meşhur olmuştur.

Bu kütüphane Haşim Paşa adıyla anılmakta ise de kitaplar kardeşi Ali Haydar Bey tarafından vakfedilmiştir. 102 yazma ve 3 basma eserden oluşan bir koleksiyondur. 1955 tarihinde Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Kitapların üçte birini divanlar teşkil eder. Kitaplarındaki mührü şudur:

Koca Yusuf Paşa hafidi şeyhülislâm-ı esbak Ahmed Muhtar Bey'in mahdumu Ali Haydar Bey'in Üsküdar'da ceddi Tersane-i Âmire emini Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne vakfedilmiştir.

Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne kitap bağışında bulunanlardan biri de Hüseyin Kâzım Bey'dir. Kendisi Trabzon Valisi Kadri Bey'in oğludur. 1870'de İstanbul'da doğdu. Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nde ve İzmir'de İngiliz Ticaret Mektebi'nde okudu. 1908'de Tevfik Fikret ve Hüseyin Cahit Beylerle *Tanin* gazetesini kurmuş ve bir takım memuriyetlerde bulunduktan sonra 1911'de İstanbul şehremini ve daha sonra Selânik Valisi olmuştur.

I. Dünya Harbi sırasında Suriye'ye çekilmiş ve oradaki kütüphanelerde altı yıl kadar çalışarak **"Büyük Türk Lügatı"**nı tamamlamıştır. Kâzım Bey, muhtelif Türk lehçelerinden başka

İngilizce, Fransızca, Farsça, Arapça, İtalyanca ve eski Yunanca'yı da bilirdi.

Son yıllarında Beylerbeyi'ndeki yalısında oturuyordu. Hava değişimi için gittiği Tarsus'ta 20 Ocak 1934 tarihinde vefat etti. Naşı, İstanbul'a getirilerek Beylerbeyi Küplüce Mezarlığı'na gömüldü.

Hüseyin Kâzım Bey, 1932 tarihinde Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne 558 kitap bağışlamıştır. Bunlar 1953'te evvela Şemsipaşa Halk Kütüphanesi'ne ve 1955'te de Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Selim Ağa Kütüphanesi'ne kitap bağışında bulunanlardan biri de İhsan Mahvi Bey'dir. 1937 tarihinde 309 basma ve 8 yazma eser vakfetmiştir. Kitaplarındaki mührü:

Öğretmen merhum İhsan Mahvi Balkır'ın vakfıdır 20. 12. 1936 şeklindedir.

İhsan Bey, Bedesten hacelerinden Hayalî Rıza Efendi'nin oğludur. 1309 (1891)'de İstanbul'da doğdu. Amcazâde Hüseyin Paşa İbtidaî, Fatih rüşdî ve Vefa idadî mekteplerini bitirdi. Hoca Halis Efendi'den Arabî ve Tahirü'l-Mevlevî'den Farisî dersleri aldı. Şeyh Celâleddin Dede ve Esad Dedeler'den Mevlevî tarikatını zabt ederek Mevlevî oldu. Bir takım memuriyetlerde bulunduktan sonra 30 Aralık 1936'da vefat etti. kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda 8. Ada'da, Şair Nedim civarındadır. Yaptığım araştırmada taşına rastlayamadım.

Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi müdürü Ahmet Remzi Bey vefatına şu tarihi düşürmüştür:

Düşdü bir bendesi tarih, Celalüddin'in
Mahv-i hesti ederek gitti cemale Mahvî

Şiirlerinde Mahvî mahlasını kullanırdı. Bunu kendisine, Sultan Selimli şair Hamid Efendi vermiştir.

Hacı Selim Ağa'nın Nazif Efendi'den başka Mehmet Emin Bey adlı bir oğlu daha vardı. Emin Bey, Sadrazam Seyyid Hasan Paşa'nın kızı hace Şerife Esma Hanım ve Ömer Ağa'nın kızı Hace Şerife Hatice Hanım ile evlenmişti. Çocukları Şerife Fatma, Şerife Cemile ve Mahmut Nuri Bey'dir.

Emin Bey, babası ve kardeşinin idamları üzerine uzun müddet memuriyetden uzak kalmış ve ancak, Sultan II. Mahmut'un tahta geçmesinden sonra Cizye Muhasebecisi olabilmiştir. Bir müddet sonra, Ordu'daki görevi sırasında ve 1224 (1809) tarihinde vefat etmiştir.

Emin Bey, 1221 (1806) senesinde kütüphanenin gelirlerini artırmak için bazı vakıflar yaptırmış ve bir de mücellithane tesis ettirmiştir.

Kütüphanenin hazîresinde yukarıda adları yazılı olanlardan başka, 20 Cemaziyelevvel 1264 (24 Nisan 1848) tarihinde vefat eden Selim

Hacı Selim Ağa Sıbyan Mektebi ve Kütüphanesi'nin arka cepheden görünüşü.

Ağazâde Mehmet Emin Bey'in kızı Şerife Cemile Hanım'ın da şâhidesi vardı. Kendisi, akrabası olduğu Sadrazam Seyyid Hasan Paşa'nın vakfının 1247 (1832)'den beri mütevelliyesi idi.

Bunun yanında, hace Şerife Hatice Hanım ile Hacı Selim Ağazâde Mehmet Emin Bey'in oğlu Mehmet Nurullah Bey'in şâhidesi bulunuyordu. Kendisi Bursa Kadısı olmuş ve 1256 Cemaziyel âhirinde (Ağustos 1840) vefat etmiştir. Eşi, Zahide Hanım, 1285 (1868)'de, oğlu, Mekke-i Mükerreme Mollası Mehmet Emin Bey de 1282 Ramazanında (Ocak 1866) vefat etmiştir.

Kütüphane'nin Kurulmasına Dair Arşiv Vesikası:

Süleymaniye Genel Kitaplığı fotokopi arşivinde 20 numara ile kayıtlı bulunan Selim Ağa vakfiyesinde;

"Bundan akdem etba-yı ma'lumden 15.000 guruşunu vakf edüb" bunun 2.500 kuruşu ile İstanbul'da Yeniçeri Odaları içinde bir çeşme ve "2.500 guruşunu Medine-i Üsküdar'da Tenbel el-hac Mehemmed Mahallesi'nde müştemilâtı ma'lumeyi havi biribirine muttasıl üç bab mülk menzil iştirasına (satın almak) ve ma'ada onbin guruşun menazil-i mezburenin (adı geçen üç evin) ebniyelerini hadm (yıkmak) ve arsalarını biribirine zam ve üzerine bir mekteb-i ra'na binasına harc u sarf olunmasını şart ve ta'yin etmekle" çeşme, mektep ve kütüphane binaları tamamlanmıştır.

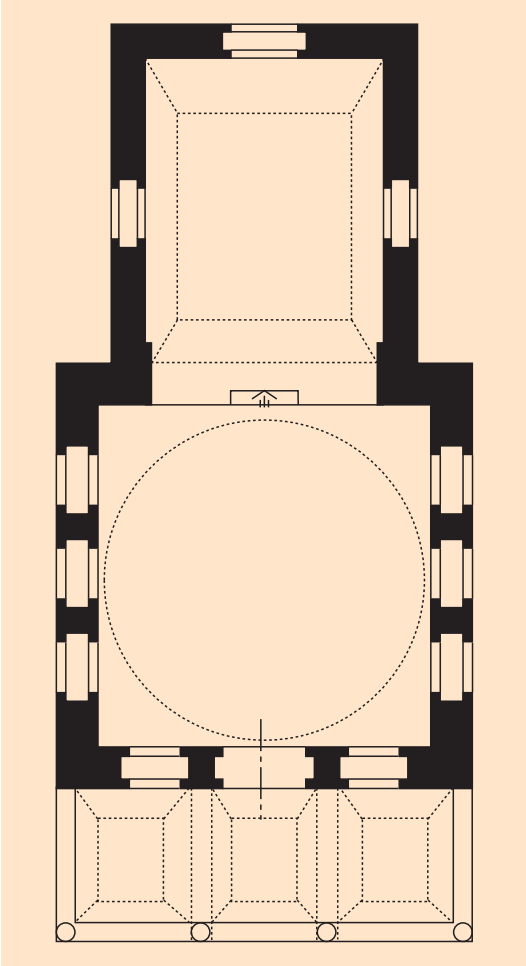

Selim Ağa Kütüphanesi Plânı.

Tamamlanan bu kütüphaneye;

"Kütüb defterinde her birinin isim ve vasf ve satırları muharrer ve zarhları mahtum (sırtları mühürlü) cild-i kütüb-i nefisemi" vakfettim diyerek, 1299 kitap vermiştir.

Bu kütüphane ve mektebe bakılabilmesi için bir çok ev, arsa, bostan ve dükkân vakfedilmiştir ki, bunlar yalnız Üsküdar'da 21 adet idi. Bu vakıf binaları arasında;

"Üsküdar'da Öküz Limanı (Paşalimanı) nam mahalde vaki bir taraftan Lâleli Cami-i şerifi vakfından tasarrufumda olan dahiliyye (sığınılan yer) ve bir taraftan leb-i derya ve bir taraftan vezir-i mükerrem saâdetlu Raif İsmail Paşa (ölümü 1785; bkz. Arif Hikmet Beyefendi Çeşmesi) Hazretleri sahilhanesi ve bir taraftan tarik-i âmm (ana yol) ile mahdud yevmi beş akçe icare-i muaccele (evkaf kiralarından peşin alınan kısım) mütehammil ma'lumü'l müştemilât mülk sahilhanem hariciyesini ve sahilhane-i merkum (adı geçen sahilhane) verasında (arka tarafında) kain iki taraftan vezir-i mükerrem mümaileyh Raif Paşa Bağı ve arsa-i haliyesi ve bir taraftan benim sahilhane-i merkumum ve hizasında kain koruluğun ve ba'zen Arapzâde Ataullah Efendi Hazretleri sahilhaneleri hizasında vaki arsa-i haliyeleri ve bir taraftan tarik-i am ile (yaprak 10-a) mahdud ve muhatü'l-etraf yevmi iki akçe icare-i muacceleye mütehammil kurum ile mal-ı mülk bağ'ı" ve;

"Üsküdar'da Hace Hatun Mahallesi'nde (Sultantepe) vaki Kara Kethüda Bostanı denmekle maruf tarafeyni (iki tarafı) mekabir-i müslimin (Müslüman mezarları) Şüca Mahallesi tarik-i âmm ve Kürt İsa ve Sarraf Artabon veresesi ve darphaneli İstepan bahçeleri (21-a) ve

tarafeyni tarik-i âmm ile mahdud terbian (kare) 77 dönüm mülk bahçem" bulunmaktadır.

Bu 77 dönüm bostanın ana yol tarafındaki 35 dönümlük kısmına bir çok dükkân yapılarak kiraya verilmiştir.

Yine vakfiyede:

"Bir ehl-i ilm ve sahib-i fazıl kimesne kütüphane-i merkumede Hafız-ı Kütüb-i Evvel olup galle-i vakfımdan (vakıf gelirimden) (25-a) yevmi seksen akçe vazifeye mutasarrıf ola.

Ve Hafız-ı Kütüb-i Evvel olan efendi kütüphane-i merkumede meşrutiyet üzere, yevmi yirmi akçe vazife ile müderris olup beher hafta Salı ve Cuma'dan ma'ada beş gün eyyam-ı tahsilde beher yevm ale's sabah talebe-i kirama ulum-ı aliye ve aliye tedris eyleyub hafız-ı kütüb-ü evvele meşruta olmak üzere yevmi yirmi akçe müderrislik vazifesine dahi mutasarrıf ola.

Ve alim tedris-i ilme kadir kimesne dahi Hafız-ı Kütüb-i Sani olup galle-i vakfımdan yevmi kırk akçe Hafız-ı Kütüb-i Sanilik vazifesine mutasarrıf ola ve Hafız-ı Kütüb-i Sani olan Efendi dahi kezalik kütübhane-i merkumede meşrutiyet üzere yevmi on akçe vazife ile müderris olup kezalik eyyam-ı tahsil-i vakt-i asrında talebe-i ilm şerife tedris (25-b) ulûm-ı nafi'a ile eday-ı hidmet-i lazime eyliye ve Hafız-ı Kütüb-i Saniye meşruta olmak üzere yevmi on akçe ders-i âmlığa mutasarrıf ola.

Ve bir layik ve müstehik kimesne dahi Hafız-ı Kütüb-i Salis olup hidmet-i azimesin bi-kusur eda eyliye galle-i vakfımdan ancak yevmi kırk akçe Hafız-ı Kütüb-i Salislik vazifesine mutasarrıf ola.

Ve işbu üç nefer Hafız-ı Kütüb Efendiler müderrisîn kuzatdan olmayub tarike duhûl edeni olur ise bi-ma'rifet-i mütevelli hafız-ı kütüblüğü ref oluna ve iki neferi mukdim (çalışkan) ve murai (riayet eden) ve iki neferi hidmetlerine mücid ü sa'yi mu'temed ve müstakim kimesneler dahi Hafız-i Kütüb Efendiler'e yamak olub kezalik eyyam-ı tahsilde hergün bir nefer kütüphanede hazır ve mevcut bulunub Hafız-ı Kütüb Efendiler'e hizmet ve ianet ve edayı hizmet eyliyeler her biri (26-a) yevmi on akçe vazifeye mutasarrıf olalar.

Ve işbu üç nefer hafız-ı kütüb Efendiler ile iki nefer yamak Efendiler bilâ özr-i şer'i hizmetlerine aharı tevkil etmeyüb hizmetlerin bi'n-efs eda eyliyeler...." denilmektedir.

Selim Ağa'nın bu evkafına sonradan;

"oğlunun oğlu ve müderrisîn-i kiram zevi'l-ihtiram esseyyid Mehmed Nurullah Beyefendi"nin şu vakfı:

"Kütübhane kurbinde (33-a) bir tarafdan Gazanfer Ağa vakfından menzil (ev) ve bir tarafdan Ahmet Efendi menzili ve iki tarafdan tarik-i âm ile mahdud fevkânî oda ve bir nalbant ve bir kalaycı dükkânları ahuru müşmil Saraylıoğlu Hanı dimekle ma'ruf bir bab hane...." ilâve edilmiştir.

Kaynaklar: *(S. N. Ergun, Mezar Kitâbeleri) (Cevdet Tarihi, Üçdal Neş. 4/211, 340-341, 343, 345, 370-375 ve 6 /422) (M. Süreyya Sicill-i Osmânî, 3/58; 4/351 Ahmet Muhtar Bey; 1/418 Emin Mehmet Efendi) (Danişmend, Kronoloji, 4/617-618) (Ayvansarayî, Vefeyât, s. 66) (İnal, Son Hattatlar, s. 250, 535) (Ayverdi, 19. Asırda İstanbul Haritası) (H. Şehsüvaroğlu, Asırlar Boyunca İstanbul, s. 131) (Yıldız Durbali, İstanbul Kütüphaneleri ve Sıbyan Mektepleri, yayımlanmamış tez) (Gezi Notu) (M. Raif, Mir'at-i İstanbul, s. 137) (İstanbul Ans. 1/488) (Defter-i Kütüphane-i el-hac Selim Ağa, Dersaâdet 1310) (İ. Erunsal, Türk Kütüphaneleri Tarihi 2/110, 121, 158, 244) (G. Kut-N. Bayraktar, Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, s. 189) (Türk Ans. 19/48) (İnal, Son Asır Türk Şairleri, s. 702) (N. Bayraktar, Üsküdar Kütüphaneleri, Vakıflar Der. 16/52-53)*

ŞAİR NABİ KÜTÜPHANESİ

Üsküdar'ın en eski ve tarihi semtlerinden biri olan İmrahor'da ve Salacak Bostanı Sokak üzerinde ve bu sokağın İmrahor Meydanı tarafından girildiğinde hemen sağ başındadır. Salacak Bostanı Sokak ile İmrahor Çeşme Sokağı arasındaki adanın bir kısmını işgal eder. Bu eski yapının etrafında bir çok tarihi eser bulunmaktadır.

Şair Nâbî Evi'nin bir bölümünde tesis edilen kütüphane fevkânîdir. Kemerli kapısı ve pencere söveleri kefeki taşındandır. Pencereler klâsik topuzlu demir parmaklık ile muhafaza altına alınmıştır. Son tamirinde çimento ile sıvandığından, gerçek yapısı görülmemesine

rağmen, tuğla hatıllı olarak kesme taştan yapıldığı sanılmaktadır. Kirpi saçaklı binanın çatısı ahşaptır. Uzun müddet Üsküdar Evlendirme Dairesi olarak kullanılmış ve 1986 tarihinde terk edilmiştir.

1994 yılında Üsküdar Belediyesi tarafından onarılarak yeniden düzenlenen kütüphane, bu tarihten itibaren Üsküdar Belediyesi'nin Üsküdar Folklor ve Turizm Derneği'ne (ÜFTUD) tahsis edilmiş olup halen Şair Nâbî Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Bilindiği gibi Nâbî, 17. asrın ikinci yarısında yetişen en mühim ve şöhretli divan şairlerimizden birisidir. Asıl adı Yusuf olan Nâbî, Urfalı'dır. 1052 (1642)'de orada dünyaya geldi. Yirmi dört yaşında İstanbul'a geldi ve Vezir Musahip Mustafa Paşa'nın Divan kâtibi oldu. Paşa'nın vefatından sonra hacca gitti. Hac dönüşü Halep'te oturdu. Baltacı Mehmed Paşa Halep Valisi oldukta onun sohbetinden çok hoşlandı. Mehmet Paşa 1122 (1710)'da sadrazam oldu ve Nâbî'yi İstanbul'a getirterek onu Hâcegân-ı Anadolu Muhasebecisi yaptı. Sonra Süvari Mukabelecisi olup 1124 Rebiülevvelinin 3. günü (12 Nisan 1712) Üsküdar'daki bu evinde vefat etti. Kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda 1. Ada'da ve Miskinler Tekkesi Çeşmesi'nin gerilerindedir. Mezarı yakın tarihlerde onarılmıştır. Eserleri ve divanı vardır. Şair Sâbit Efendi vefatına:

"Zeliha-yı cihandan geçdi damen Yusuf Nâbî"

tarihini söylemiştir. Mektubî-i sadr-ı âli ketebesi olan, Hayri Efendi adlı bir oğlu vardı.

Musahib Mustafa Paşa'nın, Nâbî Efendi'nin evinin biraz ilerisinde 1094 (1683) tarihli bir çeşmesi ve sarayı vardı.

Kaynaklar: *(A. Karahan, Nâbî, İslâm Ans. 9/3) (Sicill-i Osmânî, 4/530)*

YAKUP AĞA KÜTÜPHANESİ

Kütüphane, mektebinin yanındadır. Yeri için Yakup Ağa Mektebi bahsine bakınız. Kitaplarını 1091 (1680) tarihinde vakfetmiştir. Bunlar sonradan Nurbânu Valide Sultan Camii içindeki bir dolaba nakledilmiştir. Bunun hangi tarihte olduğu belli değildir. 1924'te de, Nurbânu Sultan kitapları ile beraber Hacı Selim Ağa kütüphanesine getirilmişlerdir. Bu kitaplar, 28 yazma ve bir de basma eserden ibarettir. Kitaplarındaki mührü şudur:

Sâhibu'l-hayrat ve'l-hasenat. Vakf-ı Hazreti Yakub Ağa-i Babü's-saâdetü's-seniyye, bi şartı en yukrau fi'd-dershane bi Medineti Üsküdar. Sene 1091.

Vakıf şartı ise şudur: "Bu kütübü Babü's-saâde Ağası Yakub Ağa Hazretleri Üsküdar'da kendisi yaptırdığı dershaneye vakf edip şol şart ile ki, başka mekâna nakl olunmaya ve tebdil olunmaya ve satılmaya ancak talibîn dershanede mütalaa eylemek üzere vakf eylemiştir. Sene 1090." Hıfz-ı kütübüne günlük üç akçe ücret tayin edilmiştir.

Kaynaklar: *(N. Bayraktar, Üsküdar Kütüphaneleri, Vakıflar Der. 16/50) (Sicill-i Osmânî, 4/649) (G. Kut-N. Bayraktar, Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri, s. 193) (İ. Erünsal, Türk Kütüphaneleri Tarihi, s. 56)*

Üsküdar Hamamları

—

ÜSKÜDAR HAMAMLARI

Üsküdar ilçesinde kronolojik esasa göre şu hamamlar yapılmıştır:

1) Eski Hamam
2) Fatih Hamamı
3) Hüseyin Paşa Hamamı
4) İskele Hamamı
5) Sinan Paşa Hamamı
6) Valide-i Atik Hamamı
7) Büyük Hamam
8) Doğancılar Hamamı
9) Ağa Hamamı
10) Bulgurlu Köyü Hamamı
11) Çinili Hamam
12) Cinci Hüseyin Efendi Hamamı
13) Selâmi Ali Efendi Hamamı
14) Ayazma Hamamı
15 Selimiye Hamamı
16) İcadiye Dağ Hamamı.

Bu hamamlardan Hüseyin Paşa Hamamı, İskele Hamamı, Sinan Paşa Hamamı, Valide-i Atik Hamamı, Büyük Hamam ve Doğancılar Hamamı Mimar Sinan'ın eserleridir.

Evliya Çelebi, Üsküdar hamamlarını şu şekilde kısımlara ayırmıştır:

Kuzguncuk Hamamı *kuzgunlara*, Eski Valide Hamamı *yolculara*, Orta Valide Hamamı *gariplere*, Kösem Valide Hamamı *köselere*, Arslan Ağa Hamamı *avcılara*, Kasapbaşı Hamamı *kasaplara*, Hacı Paşa Hamamı *hacılara*, Türbedar Hamamı *mezarcılara* ve Kadıköy Hamamı *bağcılara*.

Evliya Çelebi'nin bu açıklamasından da anlaşılacağı gibi, Üsküdar'da yukarıda isimleri yazılan 16 adet hamamdan başka Arslan Ağa, Kasapbaşı ve Türbedar Hamamı isimleriyle anılan üç hamam daha vardır. Bunlardan başka, 1766 tarihinde tanzim edilen bir *Hamam Tahrir Defteri*'ne göre ise, Üsküdar'da adı bilinen hamamlardan başka bir de "*Nuhkuyusu'nda Limonlu Konak (Köprülü Konak) Hamamı*" adıyla kaydedilen bir hamam daha vardır.

Arslan Ağa Hamamı'nın Şeyh Camii, Türbedar Hamamı'nın ise Duvardibi'nde, Taşçılar Camii'nin yanında olduğu sanılmaktadır. Evliya Çelebi'nin 1640 tarihlerinde kaydettiği bu hamamların adları 1766 tarihli tahrir defterinde yoktur. Hamamların bu iki tarih arasında yok olduğu söylenebilir. Alaca Minare civarında, Hacı Dede Tekkesi arkasında, Köprülü Fazıl Paşa Sokağı ile Miroğlu Sokağı'nın birleşti-

Ağa Hamamı.

ği yerde ve birinci sokağın sol köşesinde harabesi yakın tarihlere kadar duran ve bugün de temel bakiyeleri görülen bir yapı vardı. Köprülü Konak Hamamı'nın burada olduğu tahmin edilmektedir.

AĞA HAMAMI

Ahmediye Camii ile İnadiye Semti arasında Gündoğumu Caddesi ile Pırnal Sokağı'nın birleştiği yerdedir. Sol tarafında Kefçe Bostanı Çıkmazı, sağ tarafında ve yol aşırı yerde meşhur İskender Baba Türbesi, Kaymakçı Tekkesi ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Çeşmesi vardı. Şimdi yalnız türbe mevcuttur. Karşısındaki Ahmediye Camii Mezarlığı'ndan, Fethi Efendi Tekkesi, Türbesi ve Çeşmesi'nden eser kalmamıştır.

Bu çifte hamam, Sultan I. Ahmet'in Kiler Ağası Malatyalı İsmail Ağa tarafından, cami ve tekkesi ile beraber 1018 (1609-10) tarihinde yaptırılmıştır. Daha geniş bilgi için camii bahsine bakınız.

Gündoğumu Caddesi'ne açılan bir kapıdan ahşap camekân kısmına girilir. Camekân, uzaktan bakıldığında, iki tarafı cumbalı bir evi andırır. Üç tarafında soyunma odaları vardır. İki katlıdır. Tavanı, içte oval ahşap bir kubbe ile örtülmüştür. Çatısı kiremit döşelidir. Sekiz köşeli bir çatı fenerinden bol ışık alır.

Camekândan küçük bir soğukluğa girilir. Burada helâ ve temizlik bölmeleri vardır. Esas yıkanma yeri, sekiz köşeli bir göbek taşının etrafında dört halvet üç sofadan ibarettir. Halvetler küçük ve tek kurnalıdır. Sofalarda ikişer kurna vardır. Bütün hamam 14 kurnadır. Kadınlar kısmının göbek taşı yoktur.

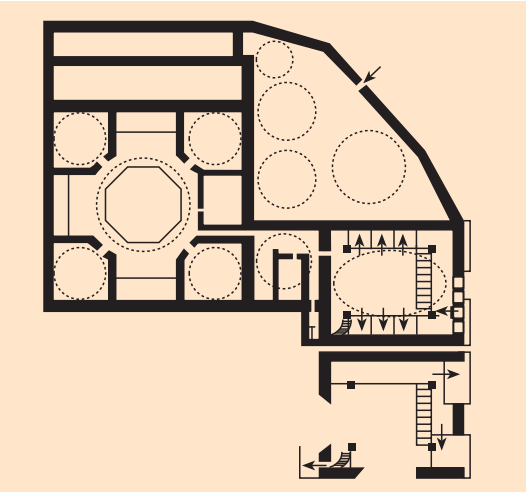

Üsküdar Ağa Hamamı Plânı. *(A. Bülend Koçu)*

Küçük, temiz ve güzel bir hamamdır. Vaktiyle hamamın külhanında *Pırnal* adı verilen çalı yakıldığından, hamamın külhanının bulunduğu sokağa bu isim verilmiştir. Cuma Pazarı'nın bu semtte kurulması hamamın **Cuma Hamamı** ismiyle de anılmasına vesile olmuştur.

İsmail Ağa'nın vakfı olan bu hamam sonradan *Hile-i Şer'iye* yolu ile satılmıştır.

Hamamın 1045 (1635-36) tarihinde yapılmış olduğunun ileri sürülmesi yanlıştır.

Ağa hamamı, bir kaç defa el değiştirmiştir. Sahiplerinden biri de, Hacı Osman Bey'di. 19. yüzyılın ikinci yarısının meşhur neyzenlerinden biri olan Osman Bey, *Hamamizâde* diye biliniyordu. Kendisi, Veliaht Mehmed Reşad Efendi'ye mensub olduğundan Halep'e sürüldü ve 1890 tarihlerinde orada vefat etti. Bazı ilâhîler de bestelemiştir.

3 Safer 1204 (23 Ekim 1798) tarihinde Ağa Hamamı büyük bir sel felaketine maruz kalmıştır. Az yukarısındaki *"kabristandan mevtalar ihrac ve taşlar ve kemikler Ağa Hamamı'nı doldurmuştur."*

Ağa Hamamı kubbeleri ve çatı feneri.

Kaynaklar: *(F. Emecan, Tarih-i Lebiba'ya Dair, İstanbul Üni. Ed. Fk. Tarih Der. Sayı: 33, s. 249) (İstanbul Ans. 1/240-241) (Sicill-i Osmânî, 1/352) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486-495) (Gezi Notu) (S. N. Ergun, Türk Musikisi Ant. s. 503) (Y. Öztuna, Türk Musikisi Ans. II/123) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/435)*

ALTUNÎZÂDE İSMAİL PAŞA HAMAMI

Bu tek hamam, Altunizâde ismi ile bilinen semtte ve bu semte adını veren camiin yan tarafında ve Koşuyolu üzerindedir.

Hamam, Ayan Meclisi azasından Müşir, İsmail Zühtü Paşa tarafından 1282 (1865-66) tarihinde cami ve çarşının yapılması sırasında inşa edilmiştir. İsmail Paşa Camii ve köşkü bahislerine bakınız.

Kapısı Koşuyolu'na açılan camekân kısmı, ahşap olup zemini tamamen mermer döşeli idi. Etrafında kapalı, açık soyunma yerleri ve tam ortada mermer, zarif bir fıskiye vardı. Bu kısım yıkılmış olup yalnız duvarlarındaki dolap yerleri bugün de görülmektedir. Camekân kısmına, sokaktan mermer dört basamakla çıkılıyordu.

Kemerli olmayan, mermer söveli bir kapıdan soğukluk kısmına girilir. Sol tarafta helâ ve temizlik yerleri bulunmaktadır. Bu kısma açılan ikinci bir kapıdan yan taraftaki arsaya çıkılmaktadır. Üzeri beşik tonoz çatı ile örtülüdür.

Esas hamam kısmının ortasında bir büyük göbektaşı, dört köşesinde birer halvet ve bunlar arasında sofalar vardı. Halvetler ikişer, sofalar ise üçer kurnalı idi. Bu kısmın üzeri bir kubbe ile örtülmüştür.

Hamam, I. Dünya Harbi'nden sonra, semtin tenhalaşması üzerine terk edilmiş ve kısa bir zaman sonra da harab olmuştur.

Kaynak: *(E. Koçu, İstanbul Ans. 2 /752)*

Altuniizâde Hamamı.

AYAZMA HAMAMI

Ayazma adıyla anılan ünlü semtte olup aynı isimle bilinen camiin ve Ayazma İlköğretim Okulu'nun kıble tarafındadır. Yeri için Ayazma Camii vaziyet krokisine bakınız.

Hamam, Enfiyehane Sokağı ile Öğdül Sokağı arasındadır. Bugün yalnız bazı duvarları kalmıştır. Yığma taş ve tuğladan yapılmıştır. Ara duvarlarına ve esas yıkanma yerine bakarsak, küçük bir hamam olduğunu anlarız. Abdesthanesi, temizlik yeri, dört halveti ve külhaninin yerleri seçilebilmektedir.

Topkapı Sarayı Arşivi'nde 1137 numara da kayıtlı inşaat defterinde;

"Arsa-i mezbure (Ayazma Sarayı arsası) derununda vaki tamir-i külli olunan hamam ve müceddeden bina olunan camekân ve ittisalinde vaki iki

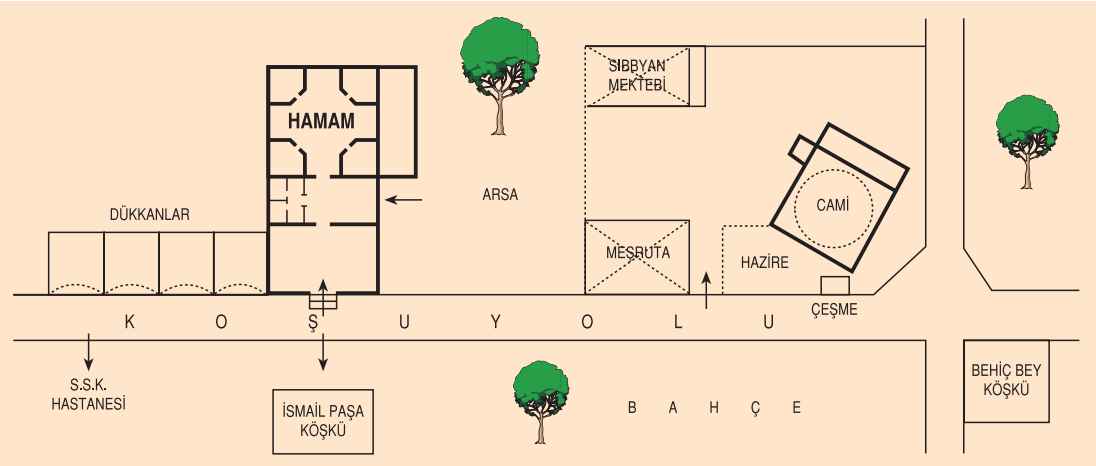

Altunizâde İsmail Paşa Hamamı ve çevresi.

▲ Ayazma Hamamı harabesi.

bab dükkân ve ittisalinde vaki iki hane için… 5694 kuruş 59 akça sarfedilmiştir." diye yazılı bir kayıt vardır.

Gurre-i Muharrem 1172 (1758 Eylülünün son günleri) tarihli bu vesikadan, hamamın eskiden beri var olduğunu anlıyoruz.

Şair, Nakkaş Sai Mustafa Çelebi, *Tezkiretü'l-Ebniye* adlı eserinde, "*Üsküdar Sarayı'nda üç bab hamam bina olunmuştur*" dediğine göre, hamam Mimar Sinan'ın eseridir. Ayazma Sarayı bahsine bakınız.

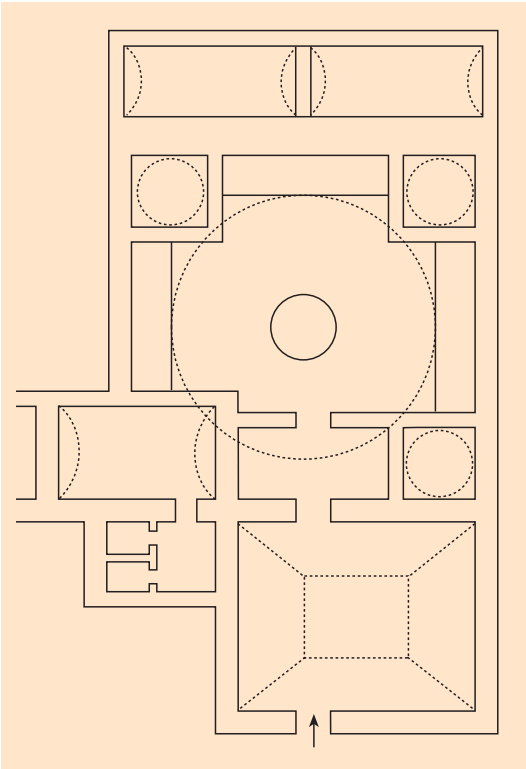

▶ Ayazma Hamamı plânı.

Şu halde, *Hadîka* yazarının kaydettiği gibi hamam, Sultan III. Mustafa tarafından yapılmamış, ancak tamir edilmiştir.

Hamam, Fatih veya Kanunî zamanında Ayazma Sarayı ile beraber ve bu sarayın halkı için yaptırılmış ve 1760 tarihinde de Ayazma Camii'nin vakfı olarak tamir edilmiş ve halka açılmıştır.

Hamamın esas ilk binası yığma taştan olup tamir sırasında ilâve edilen yerler ince tuğladan yapılmıştır. Bu durum, hamamın harabesinde açık olarak görülmektedir. Vakıf malı olduğu halde, sonradan Hile-i şer'iye ile özel mülkiyete geçmiştir. 1974 yılında hamamın şimdiki sahibi Öğdül Sokağı'na bakan tarafına dükkânlar inşa ettirmiştir.

Hamamın, Birinci Dünya Savaşı sıralarında, halkın düştüğü koyu sefalet yüzünden, işlemez hale gelerek terkedildiği bilinmektedir.

Hamamın sağ tarafında ve iki sokak arasında uzanan büyük bir su deposu vardır. Bu hazne, Bulgurlu Köyü'nden getirtilen su ile dolar ve hamamın suyunu temin ederdi.

Hamamın bir müddet enfiye imalathanesi olarak kullanıldığı fakat kalitesinin iyi olmamasından terk edildiği rivayet edilmektedir.

16 Cemaziyelevvel 1183 (17 Eylül 1769) tarihli bir vesikada, "*Üsküdar'da vaki, enfiye Karhanesi'nde imal edilen enfiyelerin, İstanbul'da satılması 40 dükkâna münhasır iken, sonra 60'a çıkarıldığı*" yazılıdır.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2 /188) (E. Koçu, İstanbul Ans. 3/1511) (M. Meriç, M. Sinan, s. 125) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486-495) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/436) (Osm. Arş. Belediye Def. No: 134)*

BULGURLU KÖYÜ HAMAMI (AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ HAMAMI)

Hamam, Kısıklı mevkiinde ve Bulgurlu diye bilinen semttedir. Küçük Bulgurlu Meydanı'ndan Libadiye'ye doğru yüründüğün-

de biraz ileride ve sol taraftadır. Sağ cihetinde Bulgurlu Köyü (Bayrampaşa) Camii bulunmaktadır.

Bu tek hamam, Bulgurlu civarında bir çilehanesi ve Üsküdar'ın merkezinde bir Celvetî Tekkesi olan büyük mutasavvıf Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi tarafından 1027 (1618) tarihinde yaptırılmıştır. Bunu belirten kitâbe, camekânın dışarı açılan kapısının iç tarafındadır. Dört mısralı olan kitâbe şudur:

Girseler sıdk ile bu hammame ger
Pâk olur ecsâm aruk olur kulûb
Görse bu üslûbu bir ehl-i nazar
Didi tarihin kişi hammam-ı hûb
Sene 1027

Hadîka yazarı bu hamamdan, "*Mescidin yakınındaki bu tek hamam ve Bulgurlu'nun bir çok yerleri Aziz Mahmud Efendi'nin vakfıdır,*" diye bahseder.

Hamama sokaktan bir koridor ile girilir. Kapının iki tarafında birer oda vardır. Camekân kısmına merdivenle inilir. Etrafında soyunma odaları ve sol dipte kafes bulunmaktadır. Camekânın ortasında, geniş ahşap tavana destek olan ahşap bir direk ve onun önünde de yekpare mermerden yapılmış bir şadırvan vardır.

Soğukluğun sağ tarafında helâ ve temizlik yeri, sol tarafta ise kurulanmak için kerevet yeri bulunmaktadır. Üstleri birer tonoz kemerle örtülüdür. Yıkanma mahalli dört köşe iki halvetten ibarettir. Üzerleri birer küçük kubbe ile örtülmüştür. Hepsi sekiz kurnadır.

Soldaki halvetin kapısından girildiğine göre karşıya gelen kurna, hayatta iken kerametine inanılmış Aziz Mahmud Efendi'nin yıkandığı kurna olarak ünlüdür.

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar, büyük zatın hatırasına hürmeten kurna, bir demir parmaklık içine alınmış bulunuyordu. Kurnanın üstünde, duvara çakılmış bir demir çubuğa da geceleri bir kandil asılırdı. Şimdi parmaklık kaldırılmıştır.

Herkesin *hod behod* yıkanamadığı bu kurnanın üzerine:

"*Merhum Hazreti Hüdâyî Aziz Mahmud Efendi, 1027 yılında bu hamamı yaptırmış ve bu kurnada yıkanmıştır, suyu şifalıdır*" diye yazılı mermer bir kitâbe konmuştur.

Bulgurlu Köyü Hamamı.

Temiz, güzel ve Türk yapı sanatı içinde kendine mahsus bir plânı olan, görülmeğe değer bir hamamdır. Hamam yığma taş üzerine, kesme taş kaplanarak yapılmıştır. Soğukluk ve esas yıkanma yerlerini desteklemek amacıyla dıştan kesme taş payandalar yapılmıştır.

Hüdâyî Hazretlerinin tekkesine vakfettiği diğer bir hamamı da Edirnekapı dışında Otakçılar semtinde idi. Bugün mevcut olmayan bu hamamın bakiyelerine yakın zamana kadar Abdurrahman Şeref Bey Caddesi ile Alaca Tekke Sokağı arasındaki Helvacı Şerif Sokağı üzerinde raslâmak mümkündü.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/256) (İstanbul Ans. 6/3121) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı s. 486-495) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/437)*

Bulgurlu köyü Hamamı kitabesi.

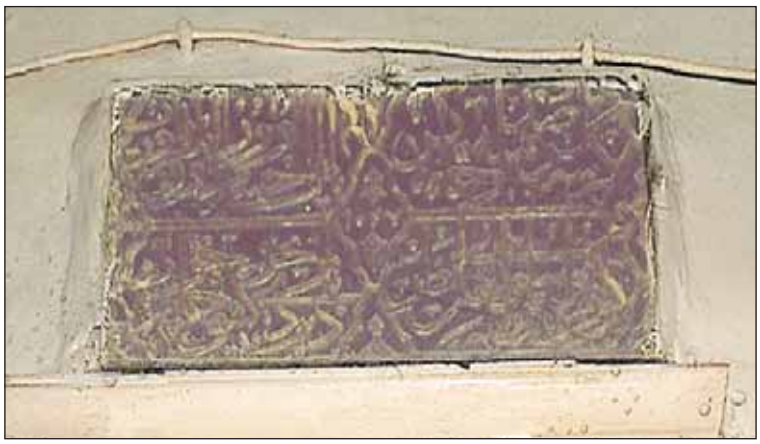

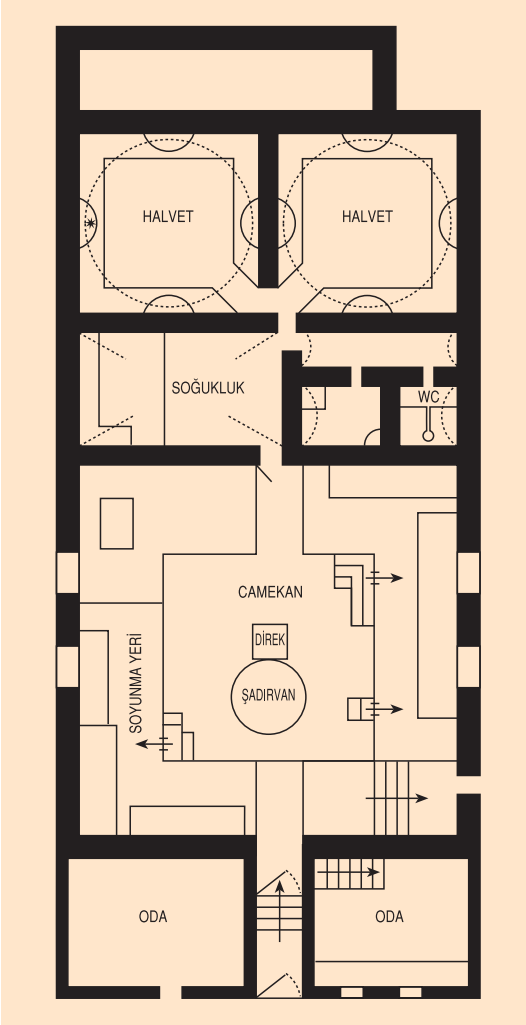

Bulgurlu Hamamı plânı.
(A. Bülend Koçu)

CİNCİ HÜSEYİN EFENDİ HAMAMI

Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde bu hamamdan; "Cinci Hoca Sarayı yakınında" olan "Cinci Hamamı, ab-ı hayat sulu lâtif bir hamamdır," diye bahseder. Fakat yerini söylemediği için de nerede olduğu belli değildir. Bazı eserlerde Selimiye Kışlası civarında ve Karlık Bayırı üzerinde gösterilmesi bir yakıştırmadır. Çünkü, gerek Selimiye ve gerekse İhsaniye 1645 tarihlerinde henüz iskân edilmemişti. Hasbahçe olan bu yerlerden Selimiye 1805'den sonra, İhsaniye ise 1755 senesinden sonra iskân edilmeğe başlanmıştı.

Cinci Hüseyin Efendi, 1648 yılında idam edildiğine ve 1643 tarihinde de Sultan İbrahim'e intisap edip şöhret olduğuna göre hamam ile sarayını bu tarihler arasında yaptırmış olmalıdır.

Cinci Hoca'nın İnadiye Semti'nde ve İnadiye'den Tunusbağı'na giden İnadiye Mescidi Sokağı üzerinde, Has Odabaşı Ahmet Ağa'nın 1053 (1643)'te yaptırdığı sebilin ve bunun yanındaki Eski Menzilhane'nin önünde Cinci Kuyusu adı ile meşhur bir kuyusu vardı. Hamamının da bu civarda olduğu sanılmaktadır. Bugün İnadiye Tekkesi'nin yanında bir hamam harabesi vardır. Külhan kısmı ile tüteklerinin bir kısmı hâlâ görülebilen bu hamamın Cinci Hamamı olduğu ileri sürülebilir.

Kaynak: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/174)*

ÇARŞI HAMAMI (BÜYÜK HAMAM - YEŞİL DİREKLİ HAMAM)

Hakimiyet-i Milliye Caddesi üzerindedir. Tam karşısında ve yol aşırı yerde Gülfem Hatun Camii vardır. Sağ tarafındaki eski adı Boyacı Sokağı olan yola, 1934'de ismi verilmiştir.

Sultan II. Selim'in eşi ve Sultan III. Murat'ın annesi Nurbânu Valide Sultan tarafından yaptırılmıştır. Nurbânu Sultan için camii bahsine bakınız.

Mimar Sinan'ın bu eşsiz eseri 1583 yılında Toptaşı Cami'ine gelir olarak inşa olunmuştur. *Tezkiretü'l Ebniye*'de Mimar Sinan'ın eserleri arasında gösterilmiştir.

Evliya Çelebi bu hamamdan "*Çarşı içinde olan Çarşı Hamamı gayet ferah, havası hoş, yapısı hoş bir hamamdır. Sevimli, dilber, temiz tellâkları ve mavi peştemalları vardır*" diye bahseder.

Ayvansarayî Hafız Hüseyin Efendi'de, "*Toptaşı Valide-i Atik Camii yakınında olan çifte hamam ile Üsküdar'da vaki Valide-i Cedid Camii yakınında Yeşildirekli Hamam*" şeklinde adı geçer. Bu yeşil direğin hamamın camekânında veya dış kapısının yanında olduğu sanılmaktadır. Şehzadebaşı Camii avlu duvarı köşesine de böyle yeşil bir sütun, Mimar Sinan tarafından dikilmiştir ki, elan bakidir.

Bu, biri açık, diğeri koyu yeşil sütunlardan biri

1930 tarihlerinde Üsküdar meydanına getirilerek buradaki meydan saatine kaide yapılmak istenmişse de sonradan bundan vazgeçilerek 1940 tarihine kadar burada kalmıştı. Diğeri ise, o tarihte Üsküdar iskelesi yanında bulunan Üsküdar itfaiyesine emaneten bırakılmıştı. Şemsipaşa Camii'nin 1940 tarihindeki onarımı sırasında buralardan alınarak medrese dershanesi önündeki revaka yerleştirilmiştir ki, hâlâ oradadır.

Klâsik Türk hamam mimarîsinde inşa edilmiş olan hamam tuğla hatıllı olarak kesmetaştan yapılmıştır. Fenerli büyük bir kubbe altında camekân (soyunma yeri), bir soğukluk ve bir harareden meydana gelmiştir. Büyük bir kubbe ile örtülmüş olan esas yıkanma mahallinde dört halvet ve üç sofa vardır. Orta yerde göbektaşı yer alır. Halvetler küçük kubbe, sofalar ise beşik kubbelidir.

Hamam, XVIII. yüzyıl ortalarında '*icâre-i müeccele*' denilen hile-i şer'iye ile 300 seneliğine kiraya verilmek suretiyle Evkaf'ın elinden çıkmış ve şahıs malı olmuştu. Birinci dünya savaşının sonlarına doğru Üsküdar'ı saran ekonomik sıkıntı bu muhteşem hamamın kapanmasına neden olmuştur. Mülk sahipleri bu abidevî eseri o devrin büyük tüccarı *Salim Nuri Bey*'e tütün deposu olarak kiralamışlardı. Yedi senelik kiracılık döneminde Nuri Bey, hamamı varislerine tam ve noksansız teslim etmiş fakat hamamın sahipleri 2000 lira karşılığında mermerlerini, kurnalarını ve kurşunlarını sökerek satmışlardı.

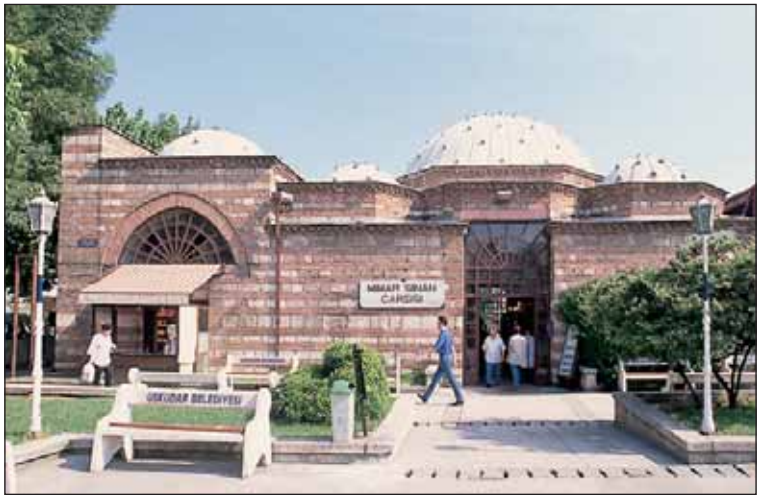

Çarşı Hamamı.

1932 yılında Gümülcine eşrafından, gayet zengin bir kimse olan, merhum *Mehmet Bozkurt Bey* tarafından satın alınmıştır. Bu zat, hamamın cephesinde bulunan salaş ilâveleri kaldırmış ve cadde boyuna üç dükkân yaptırmıştı. *Mavi Köşe* ismiyle bilinen bu dükkânlar 1958

Mimar Sinan'ın muhteşem eseri Çarşı Hamamı.

yılında yıktırılmıştır. Esas hamam kısmı bir marangoza kiraya verilmiş ve külhan kısmı da garaj olmuştu. Aynı sene *Menderes İmarı*'nda üç dükkân ile beraber hamamın erkekler ve kadınlar kısmının camekânları istimlâk edilmiştir. Mehmet Bey, 1962 yılında hamamı şimdiki şekliyle restore ettirmiş ve **Mimar Sinan Çarşısı** adıyla işletmeye açmıştır. Bu Beyefendi sayesinde Üsküdar tarihi bir eser kazanmıştır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, saz şairi Aşık Veysel'in, Büyük Hamam için yazdığı çok güzel bir methiye vardır:

Ey ahbab-ı safa ehl-i muhabbet
Ey şehr-i dilberân yâr-ı şekerleb
Vasf idem size bir dil-kûşa
Eylemek gerekir teşrife rağbet

Şehr-i Üsküdar'da Çarşı içinde
Misli yokdur ne Acemde ne Çinde
Büyük Hamam diye muşhûr-ı âlem
Yeni tamir gördü hele geçende

Binası metindir çifte hamamdır
Esbab-ı zevk ü safa hem tamamdır
Hergün nice bey paşa âyân gelir
Bazısı da esnaf ile âvâmdır

Şahran üzere kapısı anın
Bir âli kubbesi var câmekânın
Zemini ak mermer ortası havuz
Etrafı gülistândır şadırvanın

Avamın havasın ayrılmış yeri
Hasır üstü kilim döşeli biri
Ayân ü eşrafa serilmiş şilte
Hamamda âdetdir kadimden beri

Misk gibi gül kokar havlu peştemal
Kahveci Arif bir taze gülcemâl
Yanaşmalar dahi gaayetle hub-ru
Natırlar naziktir sahib-i kemal

Buyur gel efendim başımın tacı
Bu kebir hamamda canım ilâcı
İbrişim kiseler misk sabunlar
Sizler için getirtmişdir hamamcı

On nefer dellâki şahbâz civândır
Hem ikisi anın taze fidândır
Biri şehri Üsküdar'ın gülüdür
Sivaslının şöhreti Erguvân'dır

Dellâklar karşular selâm temennâ
Soğukluk müferrih gaayet ruşena
Anda bir de küçük halveti vardır
Cümle taze civanlara âşinâ

Ande ister isen gice yat uyu
Seyreyle uzanmış bir servi boyu
Sanma hali vahşet üzredir ahu
Kuzu misalidir hepsinin huyu

Göbek taşı bir pak mermerden alan
İçeri girince gel bir yol uzan
Kıl temaşa güzellerin reftârin
Gör nasıl olurmuş serv-i hirâmân

Üç sofası vardır dört adet halvet
Her birinde ayrı sanat letafet
Mücerrebdir suyundaki şifası
Tatlı olur kurna başı muhabbet

Sivaslı Erguvan, Ahmed'dir biri
Şehri Gül Hasan'dır öbür dilberi
Şimşir nalin üzre reftar iderek
Hizmetine gelir birinden biri

İkiz midir yaşıt mıdır bilemem
Onbeşerden yukarıdır diyemem
İşve cilve hem edeble nezaket
Mislin bir hamamda bulunmaz âdem

Koltuğunda lenger sabun ile lif
Gelir hizmete o dellâki lâtif
Elpençe karşında divan durarak
Sanırsın çekilmiş nurdan bir elif

Atup payi billurundan nalinin
El öper evvela şûhi nazenin
İbrişim kiseyi alup destine
Nazikane ovar çıkarır kirin

Temaşa kıl cünbüşünü kakülün
Şebnem misal ter danesin ol gülün
Kasem size el ayakda parmaklar
Eşi birer koçan penbe sünbülün

Heman bütün ihvanımız buyura
Nevcivan uşaklar selâma dura
Üsküdar'da Büyük Hamam efendim
Böyle bir hamamı dilkûşa bura

Üç kuruşa efendim bunca safâlar
Ama gönül çeker yük yük cefâlar
Mürüvvete yoktur endaze arşın
Selsebîl olsun bahşiş-i musaffalar

Aşık Veysel yazdı size destanı
Görüp aklın virip nice bütanı
Bura hamam değil periler kanı
Üsküdar şehrinin hem gülistanı

Hamamın hiç bir yerinde yapıldığı tarihi gösteren kitâbe yoktur. Mehmet Bey, hamamı restore ettikten sonra, açılan kuzey kapısının yanına mermer bir kitâbe koydurmuştur. Onarım sırasında halvetlerden ve ılıklıktan dışarıya dört kapı açılmıştır.

XVII. yüzyılın sonlarına doğru sokağa terk edilmiş 10-15 yaşlarındaki erkek çocuklar, bir takım kimseler tarafından, kendi pis emellerine alet edilmek için, toplanarak hamam külhanındaki odalarda barındırılırlardı. *Tekke* tabir ettikleri bu yerlerin yöneticilerine de *Kalender* denirdi. Bu kimsesiz çocuklar büyüyünceye kadar bu külhanlarda oturdukları için kendilerine *Külhanbeyi* denirdi.

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/5, 172) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/182) (E. Koçu, İstanbul Ans. 6/3281 vd.) (M. Meriç, Mimar Sinan'ın Hayatı ve Eserleri, s. 125) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486-495) (E. Tevfik, Yeni Osmanlılar Tarihi, Ziyad Ebüzziya Türkçesi, III, s. 197 vd.) (Cevdet Tarihi, Sabah Gazetesi Neş. 9/201) (Behçet Ünsal, Sinan'ın Son Bir Eseri Üsküdar Büyük Hamamı'nın Asıl şekline Dönüşü, Taç Dergisi, Cilt: 1, 1986 s. 23)*

ÇİNİLİ HAMAM

Çinili ismiyle bilinen semtte ve bu semte ismini vermiş olan camiin karşısındadır. Çinçınlı Hamam Sokağı, Çavuşdere Caddesi ve Çinili Külhanı Sokağı ile çevrili alanın bir kısmını kaplayan bir çifte hamamdır. Erkekler kısmının karşısında Kösem Sultan Sıbyan Mektebi, Kadınlar kısmının karşısında ise, Ümmi Ahmet Efendi Tekkesi bulunmaktadır.

Üsküdar'ın bu güzel, temiz ve ferah hamamı, Mahpeyker Kösem Sultan tarafından 1051 (1642) senesi ortalarında, cami ve medresenin inşasından sonra yaptırılmıştır. Kendisi Sultan I. Ahmet'in eşi, Sultan IV. Murat ile Sultan İbrahim'in annesidir. Hayatı için Çinili Cami bahsine bakınız.

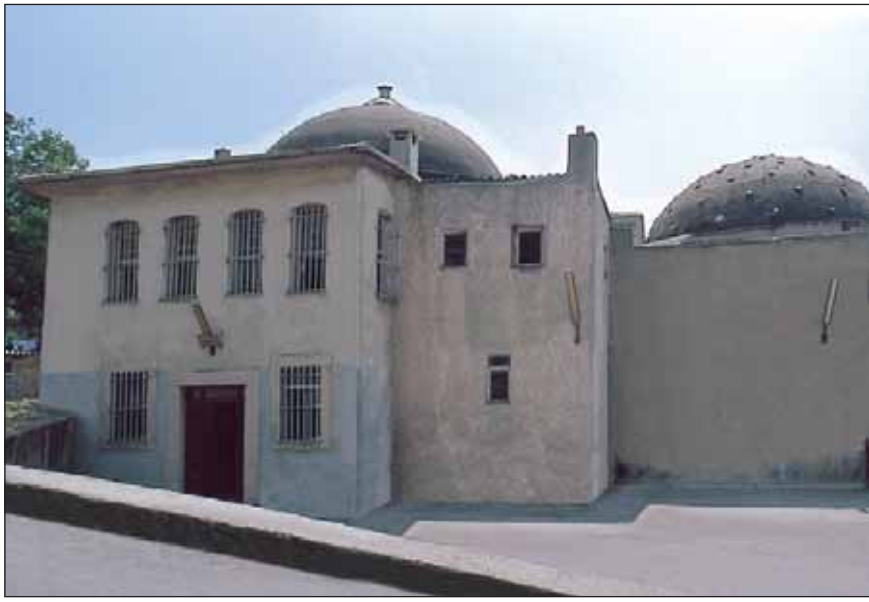

Çinili Hamam.

Hiçbir yerinde çini bulunmayan hamam, ismini Çinili Cami'den almıştır. Erkekler kısmına meydanımsı bir sahadan girilir. Kapı söveleri kesme taştır. İki yanında odalar bulunmaktadır. Kitâbesi yoktur. Tek küyük kubbeli cemakanda iki katlı ahşap soyunma odaları, orta yerde ise fıskiyesi ve kendisi mermerden yapılmış bir havuz vardır. Soğukluk bir beşik kubbe ile örtülüdür. Burada temizlik yerleri ve helâ bulunmaktadır. Esas yıkanma yeri büyük bir kubbe ile örtülmüştür. Orta yerde bir göbek taşı, dört köşede ikişer kurnalı halvetler ve üç sofası vardır. Halvetlere eşya koymak için ayrıca nişler yapılmıştır. Hepsi 16 kurnadır. Kadınlar kısmı da aynıdır.

Tamamen kesme taştan yapılmış olan hamam, 1923'den sonra, o civarı tahrip eden bir yangında, kendisi yanmadığı halde uzunca bir

Çinili Hamam plânı. *(Ömer Tel)*

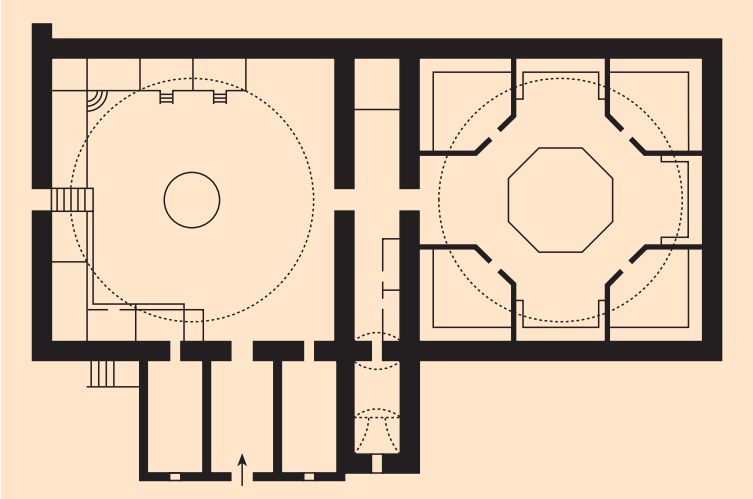

müddet kapalı kalmış ve ancak 1947'de erkekler kısmı açılabilmiştir. 1963'de aslına uygun bir şekilde tamir edilen kadınlar kısmı da açılmıştır.

Evliya Çelebi bu hamamdan, "*Kösem Valide Hamamı hepsinden sonra yapıldığı için bir ibretle seyredilecek yapılışta, lâtif bir hamam bir hoş görünüşlü binadır. Üsküdar'da değil, İstanbul'da bile benzeri yoktur,*" diye bahseder.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/184) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/34, 174) (E. Koçu, İstanbul Ans. 7/4011) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/438)*

Selâmsız Dağ Hamamı'ndan günümüze kalan.

DAĞ HAMAMI

Bülbüldere Mezarlığı arkasındaki yüksek sırtta bulunduğu için bu isimle anılmaktadır. Hamam, Kuşakçı Sokağı ile Yüksel Sokağı'nın birleştiği yerde ve ikinci sokağın sağ köşesinde idi. Bugün yeri arsadır. Hamamdan geriye küçük kubbeli bir yapı ile buna bitişik yüksek, tonoz çatılı su haznesi kalmış ve bunlar birleştirilerek bir ev haline getirilmiştir. Yüksel Sokağı, 1970'li yıllarda açılmıştır.

Hamamın karşısındaki Selâmsız Meydanı'na 1984 tarihinde Üsküdar Anadolu Lisesi binası yapılmıştır. Eskiden bu meydanın nihayetinde meşhur *Selâmsız Karakolu* bulunuyordu ki, 1921'de, büyük yangında mahalle ile berabar yanmıştır. Hamamın da bu sırada harap olduğu sanılmaktadır.

Dağ Hamamı.

Meydanın yan tarafında, Pabuççu Sokağı ile Kalemtraşçı Sokağı arasında, Ermeni zengini ünlü mimar *Kirkor Amira Balyan*'ın büyük bir konağı vardı.

Selâmsız Tepesi'nin Kalemtraşçı Sokağı tarafındaki bir menbadan çıkan su Bülbülderesi'ni takiben Selmanağa Camii'ne gelir ve buradaki abdest musluklarından ve Horhor Çeşmesi'nden akardı.

Hamamın yapıldığı tarih belli değildir. 1840-50 senelerinde yapıldığı ve bir Ermeni vakfı olduğu sanılmaktadır.

DOĞANCILAR HAMAMI (HACI PAŞA HAMAMI - HACI AHMET PAŞA HAMAMI)

Bugün mevcut olmayan bu tek hamam, Doğancılar semtinde, Salacak İskele Sokağı ile Ahali Sokağı'nın birleştiği yerde idi. Tam karşısında Atike Sultan Çeşmesi ve çeşmenin iki yanında yıkık horasan duvarlar ve sol tarafında ise Şerefabad Kasrı için yaptırılan bir maksem vardır.

Hamamın bânisi Hacı Ahmet Paşa, Kızıl Ahmet Paşa ahfadından ve İsfendiyaroğulları'ndan olup Enderun'dan yetişerek Çakırcıbaşı olmuştur. 963 Ramazanında (Temmuz 1556) büyük Mirahur ve 965 R. âhirinde (Şubat 1558) Konya ve sonra Rumeli Beylerbeyi ve 971 (1563-64)'te Şam ve 979 (1571-72)'de tekrar Konya Valisi oldu. Sonra Sultan II. Se-

lim ve Sultan III. Murat'a nedim oldu. Yaşı yüzü geçmiş iken padişahla ava giden, Doğancılık'ta mahir bir zat idi. 1001 (1592-93)'te vefat ederek Mimar Sinan yapısı türbesine gömülmüştür. Bu türbe bahsine bakınız.

Mimar Sinan'ın eserlerini gösteren kitaplarda bu hamamın ismi yoktur. Evliya Çelebi ise hamamın hacılara mahsus olduğunu beyan eder. Ayvansarayî Hüseyin Efendi, *Hadîka*'sında bu hamam için;

"Çakırcıbaşı Camii karşısında vaki hamamın bânisi Hacı Ahmet Paşa'dır… Hamamı Sultan III. Murat zamanında ve 993 (1585) tarihinde" yaptırmıştır, demektedir.

Fakat, aynı yazar *Mecmua-yı Tevarih* adlı eserinde hamamın kitâbesini şu şekilde kaydetmiştir:

Şâd olub erkân-ı devlet dediler tarihini
Hacı Paşa bu güzel hamamı yapdı Cennet'e
981 (1573)

Bu tarihlerin hangisinin doğru olduğu bugün için belli değildir. Mehmet Raif Bey, *Mir'at-i İstanbul* adlı eserinde, hamamın kapısı üzerindeki iki mısralık kitâbesini kaydetmiştir ki, şudur:

Şâd olub erkân-ı devlet didiler tarihini
Hacı Paşa hasbetenlillah yapdı bu güzel hamamı
993

Hamamın ahşap kısımları 29 Zilhicce 1211 (14 Haziran 1798) tarihinde, Açıktürbe yangınında ve daha sonra 1918 senesindeki büyük Doğancılar yangınında yanmış, harab olmuş ve daha son da yıktırılmıştır.

Büyük Mutasavvıf Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretlerinin bu hamamda yıkandığı bilinmektedir. Vefatından sonra kurnasının üstüne şu mısra yazılmıştır:

"Edeble gir azizim halvet-i pâk-i Hüdâyî'dir"

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/230) (Mir'at, s. 102) (Sicill-i Osmânî, 1/204) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/35) (Konyalı, Üsküdar Tarihi 2/439) (Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, Haz. F. Derin- V. Çabuk, s. 373)*

Eski Hamam'ın arkadan görünüşü.

ESKİ HAMAM
(RUM MEHMET PAŞA HAMAMI)

Hamam, Rum Mehmet Paşa Camii civarında olup bu camiye akar olarak yapılmıştır. Cami, 876 (1471-72) tarihinde inşa olunduğuna göre hamamın da bu sıralarda yaptırılmış olduğu söylenebilir.

Erkekler kısmının kapısı Doğancılar Caddesi üzerinde ve Damad İbrahim Paşa Çeşmesi karşısında, Kadınlar kısmı kapısı ise Kavak İskelesi Çıkmazı üzerinde Hüsrev Ağa Camii karşısındadır.

Mehmet Paşa'nın bu hamamdan başka İstanbul Unkapanı'nda bugün Yavuz Sinan Mahal-

Eski Hamam. *Sağ tarafta görülen Nevşehirli İbrahim Paşa Çeşmesi, tam karşıda görülen ise Hüsrev Ağa Camii'dir.*

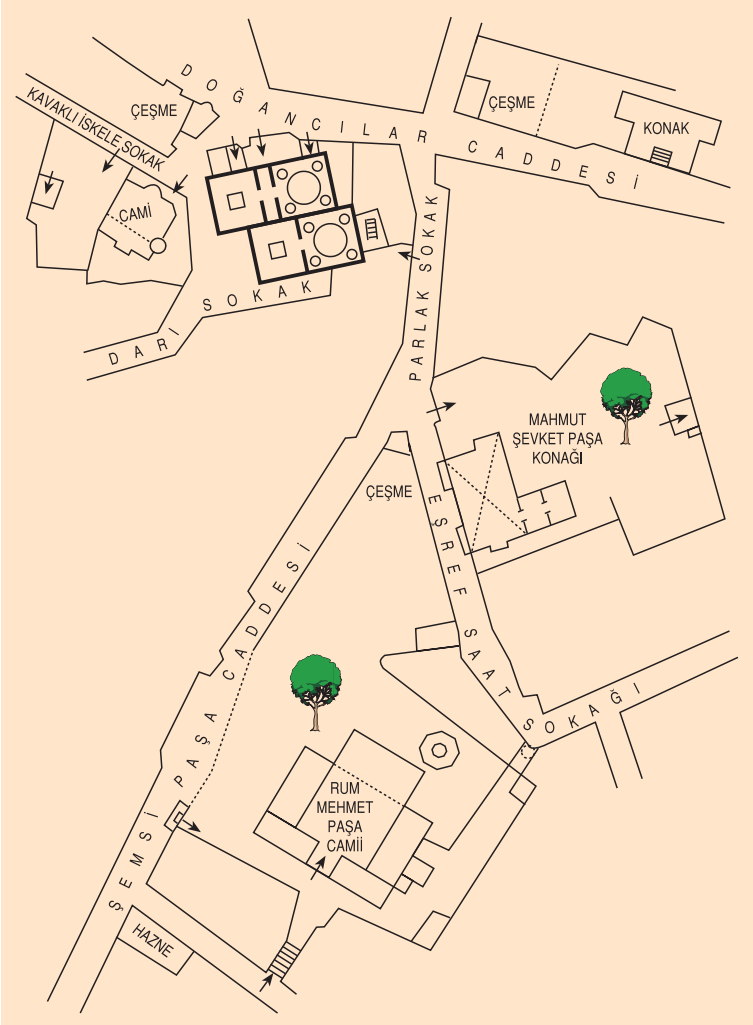

Eski Hamam ve çevresi vaziyet krokisi.

Eski Hamam plânı. *(Ömer Tel)*

lesi hudutları içinde kalmış olan eski Hayrüddin Efendi Mahallesi'nde küçük bir tek hamamı daha vardır ki, bu ve yanındaki *"fevkânî ve tahtanî"* müteaddid evlerden oluşan ve Mustafa Paşa Sarayı denilen gayrımenkul de Üsküdar'daki imaretine akar olarak vakfedilmiştir.

Adının **Eski Hamam** olması dikkat çekicidir.

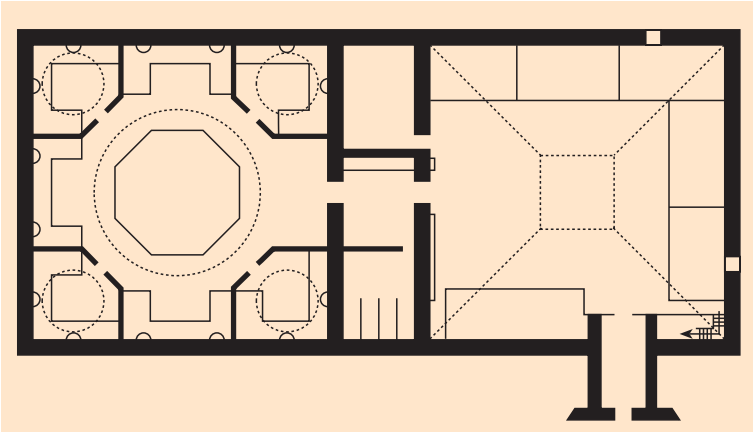

Bundan yapılış itibariyle Üsküdar'ın en eski hamamı olduğunu anlamaktayız. Ayasofya Muhasebe Defterinde Üsküdar'da bir hamam daha görülmektedir. Geliri *başhane* ve 27 dükkân ile beraber 894 (1489) tarihinde 4617 akçe olarak gösterilmiştir. Bugün böyle bir hamam yoktur ve yeri dahi belli değildir.

Bugün kapısı üzerine **Tarihî Şifa Hamamı** diye yazılan hamam için *Hadîka* yazarı Rum Mehmet Paşa Camii'ni anlatırken;

"…medresesi ve kurbinde bir hamamı olup medresesi haraptır" demektedir. Cami kurbinde (yakınında) yalnız bu Eski Hamam bulunmaktadır. Bu cami bahsine bakınız.

1147 (1734-35) senesinde tanzim edilmiş bir *Hamam Müstahdemleri Sicil Defteri*'nde bu hamamda 9 dellâk, 4 natır ve bir külhancının çalıştığı ve külhan odasında da *"hammal"* denilen 8 külhan beyinin barındığı kayıtlıdır.

Hamamın külhan kapısı Parlak Sokağı'na açılmaktadır. Dik, taş bir merdivenden inilmektedir. Burada on metre derinliğinde bir kuyu bulunmaktadır. Bunun 7. metresinde Doğancılar Tepesi'ne doğru uzanan üzeri tonoz çatılı bir dehliz vardır ki, kuyunun suyu bu dehlizin derinliklerinden gelmektedir. Gerek camiin ve gerekse hamamın suyu bu tepe üzerinden gelmekte imiş. Su yolu sonradan bozulduğundan 991 (1583)'te yaptırılan Atik Valide Suyu verilmiş. İlk suyun geldiği yer hâlâ Mehmet Paşa Değirmeni Sokağı adıyla anılmaktadır.

25 Safer 1277 (12 Eylül 1860) tarihli bir gazete ilânından Eski Hamam'ın şahıs eline geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir manzum ilândan da hamamın 1303 (1885-86)'da tamir olduğunu öğrenmekteyiz.

Üsküdar beldesinin âb-ı rûyi bu hamam
Çamaşırı bisate âlâdan ala tamam
Ba'de't-tamir küşâdın halka edilsin ilân
Buyurunuz Efendim açıldı Eski Hamam

Dil-kûşa bina ile suyundaki şifayı
Mimarı üstadâne elhak eylemiş te'lif
Geldi bir dellâki pâk nakşeyledi tarihin
"Eski Hamam bu sene tamir oldu pek latîf"
1225+78 (Dellâk-i Pak) 1303

Erkekler kısmına ahşap bir kapıdan girilir. Ka-

pı üzerinde kitâbesi yoktur. Zemini mermer döşeli bir antreden hamamın tamamen ahşap camekân kısmına girilir. Burada halvet kapısının iki yanında mermer bir tekne ve bir çeşme yeri görülmektedir. Sağ tarafta hususi soyunma odaları ve merdiven bulunmaktadır. Bu merdivenden üst kattaki soyunma mahalline çıkılmaktadır. Camekân kısmı, üstteki bir camekân fenerinden ışık alır.

Ahşap bir kapıdan soğukluğa girilir. Sol tarafta helâ vardır. Halvet kapısının karşısında ve bunun iki tarafında eyvan kemerli üç açık yıkanma yeri, köşelerde ise kapıları kemerli dört kapalı yıkanma odaları vardır. Her yıkanma mahallinde ikişer kurma bulunmaktadır ki, hepsi 14 kurnadır.

Orta kısımda göbek taşı yer alır. Göbek taşının üstünü bir büyük kubbe, kapalı yıkanma yerlerinin üzerini küçük kubbeler ve açık yıkanma yerlerinin üzerini ise yarım kubbeler örtmektedir. Bu yarım kubbeler büyük kubbeye bindirilmiştir.

Temiz, aydınlık ve ferah bir hamamdır. Bu çifte hamam, klâsik Türk hamam mimarîsi üslûbunda inşa olunmuştur.

Kaynaklar: *(Barkan-Ayverdi İstanbul Tahrir Def. s. 180) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/195) (Ayverdi, İstanbul Mahalleleri, s. 25) (E. Koçu, İstanbul Ans. 10/5285) (E. Ayverdi, Fatih Devri IV, s. 606, 611)*

HÜSEYİN PAŞA HAMAMI

Bugün mevcut olmayan bu hamamın yeri belli değildir. Mimar Sinan yapısı olan bu hamamın mevcudiyetini Tuhfetü'l-Mi'marîn adlı eserden öğreniyoruz.

Hüseyin Paşa *"Vüzeradan olub ez-zikr sene 950 (1543-44) tarihinde vefat edip"* Eyüp Camii musallasına bitişik *"Mir-i alem Ya'kub Ağa'nın yanında kubbe altında örflü taşıyla merkadi ma'lum olmuştur."*

Hüseyin Paşa 1543'de vefat ettiğine göre hamam bu tarihten evvel yapılmış olmalıdır.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Vefeyât, Haz. F. Derin, s. 26) (M. Meriç, Mimar Sinan, s. 47)*

İcadiye Dağ Hamamı.

İCADİYE DAĞ HAMAMI

Hamam, Kuzguncuk'un üst taraflarında ve İcadiye Hamam Sokağı üzerindedir. Sokaktan geniş kemerli, kesmetaş söveli bir kapıdan avluya, buradan da evvela bir camekâna ve daha sonra da, dört duvarı yığma taş, tavanı ve içi ahşap iki katlı soyunma mahalline girilir. Altta ve oniki ahşap sütunun taşıdığı üst katta odalar vardır. Orta yerde ise sekiz yüzlü bir havuz bulunmaktadır. Çatı fenerinden ışık alır. Ahşap sütunlara sekiz adet kandillik yerleştirilmiştir.

Ilıklığın sağında bir set, solunda ise helâ ve temizlik yeri vardır. Esas yıkanma mahallini büyükçe bir kubbe örter. Burada iki halvet bulunmaktadır. Sofası yoktur. Göbektaşı vardır. Onbir kurnalı, temiz fakat bakıma muhtaç bir hamamdır.

Kubbesi, dört kemer ile köşelerindeki düz

İcadiye Dağ Hamamı'nın arkadan görünüşü.

tromplara oturtulmuştur. Bu yüzden kubbe kasnağı sekiz yüzlüdür. Camekân gibi hamam da yığma taştan yapılmıştır. Üsküdar'da vakıf malı olarak kalan tek hamam budur. Hiç bir yerinde kitâbesi yoktur.

Hamam, Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi (1786-1859) tarafından, 1854 tarihinden sonra Medine'de yaptırdığı kütüphaneye gelir olmak üzere inşa edilmiştir. Bugün hamam ile bir ilişkisi kalmayan ve halen faaliyette bulunan kütüphaneye 5000'den ziyade kitap hediye etmiş olan Arif Hikmet Beyefendi için sebili ve çeşmesi bahislerine bakınız. Kütüphanenin yanında ayrıca *"hafız-ı kütüplerin ve hademelerin"* daireleri vardı.

Anadolu Kadıaskeri Kethüdazâde Mehmed Arif Molla, 5 Rebiyülâhir 1265 (28 Şubat 1849) tarihinde vefat etmiş ve terekesinden çıkan kırk sandık nefis yazma kitabı, Arif Hikmet Beyefendi satın alarak Medine'de tesis ettiği kütüphanesine vakf etmiştir.

Hamam, 1323 (1905) tarihinde kendi vakfından tamir edilmiştir.

Kaynaklar: *(Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486-487) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/439) (Uzunçarşılı, Nizam-ı Cedid Ricalinden Kethüdazâdeler, s. 513) (Osm. Arş. Evkaf İdareleri Kataloğu, s. 274)*

İskele Hamamı'nın bugünkü görünüşü.

İSKELE HAMAMI
(SULTAN HAMAMI KULLUK HAMAMI - KÜÇÜK HAMAM)

Hamam, Mihrimah Sultan Camii'nin sağ tarafında, biraz ileride ve Mihrimah Sultan Mektebi önündedir. Yakın tarihe kadar camiin avlu duvarı hamamın kadınlar kısmının önüne kadar uzanıyordu. Meydan tanzim edilirken şimdiki yerine alınmıştır. Bu sayede meydana çıkan hamam eskiden Selman Ağa Sokağı üzerinde idi. Bu sokağın sağ köşesinde, Selman Ağa Camii karşısında, Selman Ağa'nın inşa ettirdiği bir çeşme bulunuyordu.

Eskiden tam bir çarşı hamamı niteliğinde olan hamam çok işlektir. Önünde sıra ile dükkânlar ve bunlar arasında meşhur *Moskoflu Fırını* ile ünlü *Çil Horoz Şekerlemecisi* ve cami meşrutasının altında kesmetaş ve tuğla hatıllı, tonoz damlı, *Benzinci Celal Bey*'in dükkânı vardı. Biraz ileride ise *Arasta Çarşısı* bulunuyordu. İstanbul'un eski *Balıkpazarı* ne ise Üsküdar'ın bu semti de o idi.

Semt, ilk önce Rum Mehmet Paşa'nın *"elli dükkândan meydana gelen"* Batpazarı'nı yapması ile şenlenmiş ve bu arada da Fatih Sultan Mehmet burada küçük bir hamam inşa ettirmişti. Bunu, 1506'da Selman Ağa Camii'nin yapımı izlemiştir. Ayasofya vakıfları muhasebe defterinde Üsküdar'da bir hamamın bulunduğuna işaret edilmiştir. Kirasına göre küçük bir hamamdır. Kira başlangıcı da 894 (1489) tarihidir. Bu durumda hamam, ilk önce Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmış ve sonra harap olduğundan Mimar Sinan'ca yenilendiği düşünülebilir veya bu iki hamam ayrı ayrıdır.

Hamam, 1180 (1766) yılına ait resmi bir *Hamam Tahrir Defteri*'nde de Ayasofya Camii vakfı olarak gösterilmiştir. Fatih'in, bütün vakıflarını, Ayasofya Camii bünyesinde topladığı da bilinmektedir.

Hamam, 1547'de Mihrimah Sultan tarafından külliyesinin yapımı sırasında, Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Evliya Çelebi bu hamamdan, *"İskele Çarşısında Sultan Hamamı"* diye bahseder.

Topkapı Sarayı'nda müsvette halinde bulunan

ve yazarı bilinmeyen eksik bir risale vardır ki, buna '*Adsız Risale*' adı verilmiştir. Rahmetli Rıfkı Melûl Meriç Bey'in yazdığı "*Mimar Sinan, Hayatı ve Eserleri*" adlı kitapta bu risale yayınlanmıştır. Kitabın 6. sayfasında ve hamamlar bölümünde;

"*Edirnekapı kurbinde Rüstem Paşa Sultanı Hamamı*"

ve onun altında ise;

"*Üsküdar'da Merhume Sultan'ın hamamı*"

diye yazılıdır. Bu açık ifadeden Küçük hamam'ın Mimar Sinan eseri olduğu ve Mihrimah Sultan tarafından İskele Camii'nin inşası sırasında yapıldığı anlaşılır.

Hamamın ne zaman **Kulluk Hamamı** ismini aldığı belli değildir. Evliya Çelebi, kendi devrinde yani 1660 tarihlerinde hamamı **Sultan Hamamı** ismiyle kaydettiğine göre Kulluk ismini daha sonraki bir dönemde almış demektedir. Hamamdan 150-200 adım ileride eski bir *Yeniçeri Kulluğu* bulunduğu bilinmektedir.

Hamam çifte hamamdır. Kemerli dış kapısından camekâna girilir. Burada iki katlı ahşap soyunma odaları vardır. Burası ahşap çatı fenerinden bol ışık alır. Dar, kemerli bir kapıdan ılıklığa girilir. Sol tarafta helâ ve otluk (temizlik) kısmı, sağda ise alçak bir set vardır.

Esas yıkanma yeri olan *harare* bir kubbe ile örtülmüştür. Orta yerde göbektaşı yer almıştır. İki halvette üçerden altı, dört sofada ise 8 kurna vardır. Halvetlerin üzerinde küçük kubbeler, sofalar üzerinde ise beşik örtüler bulunmaktadır. Büyük kubbe, altı kemer üzerine, bunlar da sofalar arasındaki duvarlara oturtulmuştur. Çapı takriben 8 metre kadardır. Hiçbir yerinde kitâbe yoktur.

3 Safer 1204 (23 Ekim 1798) tarihinde, **Küçük Hamam**, büyük bir sel felaketine maruz kalmış, içi su ile dolmuş, hamamın arkasından "*Lağımcılar delip*" içindekileri güç hal ile kurtarmışlardır. *(F. Emecan, Tarih-i Lebiba'ya Dair, İstanbul Üni. Ed. Fak. Tarih Der. Sayı: 33, s. 249)*

Bu tarihi eser çarşı yapılacağı bahanesi ile 14 Ağustos 1991 günü dozerle yıktırıldı ve 1994 senesinde çarşı tamamlandı.

Kaynaklar: *(M. Meriç, Mimar Sinan-Hayatı ve Eserleri, s. 6) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/34,174) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486-495) (E. Ayverdi, Fatih Devri IV, s. 554, 611)*

SELÂMİ ALİ EFENDİ HAMAMI
(SELÂMSIZ HAMAMI)

Selâmsız semtinde ve Tekke Kapısı ismiyle anılan yerdedir. Selâmi Hamamı Sokağı ile Ethem Ağa Sokağı'nın çevrelediği alanın bir kısmını kaplayan tek hamamdır.

Kesmetaş ve tuğla hatıllı olarak Celvetî Şeyhlerinden Selâmi Ali Efendi tarafından cami, tekke ve dedegân odaları ile beraber 1677 tarihlerinde yapılmıştır. Halka açık olmakla beraber bir tekke hamamı idi. Selâmi Ali Efendi Camii bahsine bakınız.

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra terk edilmiş ve etrafındaki evler tarafından da taşları sökülmüştür. Bugün, bu küçük hamamdan arta kalan iki duvarının üstüne bir ev oturtulmuştur.

Hadîka yazarı bu hamamdan şöyle bahseder:

"*Bânisi şeyh Selâmi Ali Efendi'dir ki… bu mahalde dükkân ve hamam ve haneler ve bilcümle kendi yapısı olup vakıf mallarıdır.*"

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/241) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486)*

SELİMİYE HAMAMI

Selimiye Camii'nin sol tarafında olup, Selimiye Hamamı Sokağı, Selimiye Camii Sokağı ve Şerif Kuyusu Sokağı ile çevrili alanın tamamına yakın bir yerini kaplar.

Hamam, Sultan III. Selim tarafından Nizam-ı Cedid askerlerinin yıkanması için Selimiye Kışlası ile beraber yaptırılmıştır. Bugün de yalnız askerlere açıktır. Tek hamamdır.

▲ Selimiye Hamamı.

Hadîkatü'l-Cevâmi, yazarına göre Selimiye Camii ile beraber yapılmıştır:

"1216 (1801-2) senesi binasına başlanıp 1220 Muharreminin 5. günü (5 Nisan 1805) külliye hitam" bulmuştur.

Hamamın Şerifkuyusu Sokağı ile Selimiye Hamam Sokağı'na açılan avlu kapıları vardır. Camekân kısmı yeni baştan yapılmıştır. Tavandaki çatı fenerinden ışık alır. Burada soyunma odaları vardır. Ilıklıktan esas yıkanma mahalline girilir. Burada göbek taşının etrafında dört halvet üç sofa vardır. Hepsinde ikişer kurna bulunmaktadır. Halvetler küçük, harare ise büyük bir kubbe ile örtülmüştür. Sofalar üzerinde ise beşik tonoz çatılar vardır.

Şair Aynî, Selimiye Hamamı için şu tarihi düşürmüştür:

Pak tıynet âb-ı rûy-ı saltanat Sultan Selim
Yapdı İhsaniye'de germâbe kim misli adim
Baksa Aynî bayılur ins ü peri tarihine
Yapdı bu hammamı âb ü tâb virdi şeh Selim
1217

Hamam, 1802 tarihinde yapılmıştır.

Alim şairlerimizden olan Aynî Hasan Efendi Gazianteplidir. 4 Safer 1253 (10 Mayıs 1837)'de vefat ederek Galata Mevlevîhanesi hazîresine gömülmüştür. Divanı vardır.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/189) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486) (Aynî Divanı, Süleymaniye Kütüp. Hacı Mahmud Efendi Bölümü, No: 5040, s. 308) (E. Koçu, Aynî Divanı ve Aynî Efendi, İstanbul Ans. 3/1622-1624) (Sicill-i Osmânî, 3/613 Aynî) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, 2/31)*

SİNAN PAŞA HAMAMI

Hamam, Salacak civarında, Halk Dersahanesi Sokağı ile Topraklı Sokağın birleştiği yerde ve Sinan Paşa Camii'nin hemen arkasında idi. Sadrazam Sinan Paşa tarafından cami ve mahalle ile birlikte 990-1000 (1582-1593) tarihleri arasında yapılmıştır. Bu tek hamamın iki kapısı olup çıkmaz sokak tarafındaki külhan, topraklı sokak tarafındaki ise cümle kapısı idi. Suyu büyük bir kuyudan dolap ile temin ediliyordu.

1918 büyük Doğancılar yangınında cami ve mahalle ile birlikte yanmış ve harap olmuştur. Bugün yeri arsa halindedir. 1766 tarihinde tanzim edilen *Hamam Tahrir Defterinde* **Salacak Hamamı** adı ile kayıtlı olduğu ve ayrıca şahıs mülkiyetine geçtiği görülmektedir.

Kaynak: *(Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486)*

VALİDE-İ ATİK HAMAMI (TOPTAŞI HAMAMI)

Bu çifte hamam, Valide-i Atik Tabhanesi olarak inşa edilen ve sonra Üsküdar Askerî Lisesi haline getirilen şimdiki Sokollu İlköğretim Okulu'nun sağ tarafındadır. Sultan III. Murat'ın annesi, Sultan II. Selim'in eşi Nurbânu Sultan tarafından, Atik Valide Külliyesi ile beraber 1583'de Mimar Sinan'a inşa ettirilmiştir.

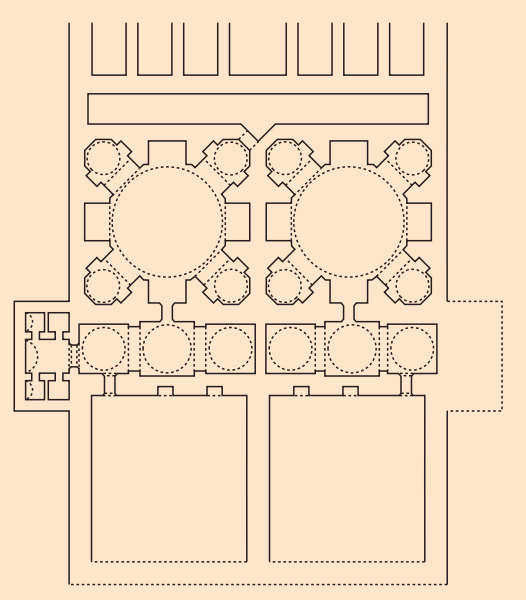

▶ Toptaşı Hamamı plânı

Esas kapısı, eski Toptaşı Caddesi'ne açılan dar bir aralık üzerindedir. Camekân kısmına ve cadde tarafına dükkânlar yapılmıştır. Hararesinde dört halveti ve üç sofası vardır. Kurnaları yok olmuştur.

Melul Meriç Bey'in yeni Türkçe'ye kazandırdığı *Risale-i Tezkiretü'l-Ebniye*'de ve 8. numara da *"Üsküdar'da Valide Sultan Hamamı"* dendikten sonra 48. numara da ayrıca *"Üsküdar'da Valide Sultan Hamamı bina olunmuştur."* diye bir kayıt daha vardır. İlkinde Toptaşı Hamamı ikincisinde ise Büyük Hamam kastedilmiş olmalıdır.

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde;

"Atpazarı yakınında **Orta Valide Hamamı,** *gönül alıcı bir mübarek hamamdır. Bütün halvetleri temizdir"* diyor ve bu hamamın yolculara tahsis edildiğini belirtiyor.

Hadîka yazarı da bu hamamlardan;

"Camiin karibinde olan çifte hamam ile Üsküdar'da vaki Valide-i Cedid Camii yakınında Yeşil Direkli Hamam (Büyük Hamam)" diye bahsetmektedir.

Toptaşı Hamamı.

Hamamın hiç bir yerinde kitâbe yoktur. 1985 senesinde aslına uygun olarak restore edildi. Bugün faaliyettedir.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/182) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/35, 174) (Ş. Akbatu, İstanbul Hamamları, Cumhuriyet'in 50. Yılında İstanbul 1973 Yıllığı, s. 486-495) (M. Meriç, Mimar Sinan, Hayatı ve Eserleri, s. 125-129) (Çevre, Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi 3, 1979, s. 40) (Pervitij, Sigorta Haritası) (A. Kuran, Mimar Sinan, s. 401)*

—

Üsküdar Kervansarayları

—

KÖSEM SULTAN KERVANSARAYI

Çinili Cami ile Çinili Hamam arasındaki büyük arsa üzerinde ve imaretin yanında idi. Bugün her ikisi de mevcut değildir. 1640 tarihlerinde Mahpeyker Kösem Valide Sultan tarafından Mimar Kasım Ağa'ya yaptırılmıştır.

Evliya Çelebi bu kervansaraydan *"Kösem Sultan Misafirhanesi"* adı ile bahseder ve *"Ayanın ve büyüklerin yatmaları için tahsis edilmiş mamur bir yüksek saraydır. Hâlâ içinde kethüda Arslan Ağa oturmakta idi"* diye ilâve eder.

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/175) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/387)*

MİHRİMAH SULTAN KERVANSARAYI

Üsküdar İskele Meydanı'nda ve Mihrimah Sultan Medresesi'nin meydana inen merdivenlerinin karşısında ve imaretin sol tarafında idi. 1547'de Mihrimah Sultan tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. 1930 tarihlerinde temel duvarları duruyordu. Halkın Fatih Hanı dediği bu bakiyeler ve imaret, dinamit kullanılmak suretiyle sökülmüştür.

Evliya Çelebi, Üsküdar'da onbir kadar misafirhane bulunduğunu belirttikten sonra *"birisi iskele başındaki camiin iki tarafında, deniz kıyısında yüzer ocaklı, yüzer tavla at alır kervansaraydır ki, güya sağlam bir kaledir. Baştan başa kurşun ile kaplıdır ki, gelip gidene minnetsiz evdir. Mihrimah Sultan hayratıdır,"* demektedir.

Dikdörtgen şeklindeki bu kervansarayın, Büyükçekmece'deki kervansarayın bir eşi olduğu sanılmaktadır. Buda muntazam kesme taştan yapılmış olup Mimar Sinan yapısıdır. Geniş "kemerli kapısından girildiğine göre, iki yanı, boydan boya birer sed-sofa üstünde ocaklardır. Vaktiyle her ocak başına konan yolcu-misafirler, çatıya dayak olan direkler arasında ve direklerle duvar arasında bulunan demir bağlantı çubuklarına kilimler ve çarşaflar asmak suretiyle o ocak başlarını odalaştırırlardı."

Mimar Sinan yapısı olduğu halde *Tezkiretü'l-Ebniye*'de ismi yazılı değildir.

Evliya Çelebi'nin muasırı Eremya Çelebi, (1637-1695) "Üsküdar sahilinde, ağaçlar içinde görülen büyük cami ile hanlar, Sultan Süleyman tarafından kızı Mihrimah için yaptırılmıştır. Üç tarafında At pazarı, Çarşı-pazar, fırın ve hamam bulunan bu yer bir Şehristan'dır," demektedir. Ermeni yazarı, Mihrimah Sultan Kervansarayını han diye yad etmektedir. Vakfiyesinde bu tabir kullanılmıştır. Müellifin açıklamasından Üsküdar Atpazarı'nın daha evvel burada kurulduğu anlaşılmaktadır.

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/174) (E. Koçu, Büyükçekmece Hanı, İstanbul Ans. 6/3225) (Pervitij Sigorta Haritası) (Eremya Çelebi, İstanbul Tarihi, s. 53) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/183) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/386)*

Mihrimah Sultan Kervansarayı sağda görülen beyaz büyük binadır.

MUYTAB HANI - HAN-I SEBİL

Balaban İskelesi civarında ve Yeni Cami İmareti'nin bitişiğinde idi. Bugün yeri arsa olup duvar çıkıntıları hâlâ görülmektedir.

VALİDE-İ ATİK KERVANSARAYI

Kervansaray, 1583'de Mimar Sinan tarafından, Nurbânu Valide Sultan adına camii ile beraber inşa edilmiştir. Bu muhteşem külliye için, Valide-i Atik Camii, bimarhanesi, imareti ve tabhanesi bahislerine bakınız.

Misafirhane ismiyle de bilinen kervansaray, bimarhane ve imaret binalarıyla, Bağlarbaşı Caddesi arasında uzanan büyük bir yapıdır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, misafirhaneden **Orta Valide Kervansarayı** diye bahseder ve;

"Bu da cami ve imarethane yanındadır. Yüzer ocaklı, biner beygir alır misafirhanedir. Başka develiği de vardır." der. Her odada bir ocak olduğuna göre 100 oda var demektir. Kervansarayların çalışma tarzı için Mihrimah Sultan Kervansarayı bahsine bakınız.

Kervansarayın Toptaşı Caddesi'ne ve Bağlarbaşı Caddesi'ne açılan kapıları vardır. Toptaşı Caddesi'ne bakan kapı, imaret ve bimarhanenin de cümle kapısı olup bu muhteşem kapıdan girip, karşısına isabet eden kapıdan Büyük Avluya geçecek olursak, buranın sağ tarafının imaret, sol tarafının bimarhane ve tam karşısında kervansaray olduğunu görürüz. Arazinin meylinden dolayı imarethane ve bimarhaneye göre yüksektir. Bunlar arasında merdivenler vardır. Kervansaray, imaret ve bimarhanenin revaklı odalarının üzerine oturtulmuştur.

Bağlarbaşı Caddesi üzerinde iki kapısı vardır. Bu kapılardan dikdörtgen biçimindeki avlulara girilir. Sağdaki yani medrese kapısı karşısındaki kapıdan, *Seyyidler*, *Şerifler* ve eşraf gibi itibarlı misafirler binekleri ile beraber alınırlardı. Kapıların üzerinde kapıcıların odaları bulunuyordu. Bunlardan biri hâlâ durmaktadır.

Kapıların tam karşısında mermer sütunlu ve başlıklı bir saçak ve bunun arkasında da bir dönem hapishane olarak kullanılan esas kervansaray binaları bulunmaktadır. Bunlar üç bölümden oluşuyordu.

Kervansaraylar idare bakımından iki tipe ayrılıyordu. Vakıf olanlar parasızdı. Valide-i Atik Kervansarayı da vakıf idi. Bu nevi kervansaraylarda yolculara eşyalı odalar ve bedava yemek verilir ve işlerine bakılırdı. Bu asırlarda

bunun örnekleri Avrupa'nın hiç bir yerinde yoktu. Bu bakım yalnız üç gün sürerdi.

Gece olunca kervansaray kapıcısı cümle kapısını kapatırdı. Herşeyden mesul o idi. Kervansarayın etrafında daima bekçiler bulunurdu. Sabah namazından evvel eşyalar yoklanır, herşeyin tamam olduğu görüldükten sonra kapılar açılırdı. Gece asla kapı açılıp, içeriden dışarıya veya dışarıdan içeriye kimse alınmazdı.

Evliya Çelebi, İstanbul'da 12, Üsküdar'da ise 11 kervansarayın bulunduğunu belirtmiştir. Kervansarayların bu şekilde denk olması Üsküdar'ın ne kadar hareketli ve mühim bir konaklama merkezi olduğunu gösterir.

Valide-i Atik Kervansarayı'nın hemen yakınında, Atpazarı'nda bir çok özel ve paralı hanlar vardı. Bir menzil olan bu ahşap hanlar yakın zamana kadar mevcuttu ki, en meşhuru **Suluhan** idi.

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/173) (M. Pakalın, Tarih Deyimleri, 2/245) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/385)*

ÜSKÜDAR MENZİLHANELERİ ve POSTA NAKİL İŞLERİ

Menzilhane, konak mevkii anlamında kullanılan bir deyimdir. Posta işini gören Tatarlar, konak yeri vazifesi gören menzilhanelere inerler, orada geceledikleri gibi atlarını da orada bulunan atlarla değiştirerek yollarına devam ederlerdi.

Fatih Sultan Mehmet zamanında tesis edildiği sanılan ilk menzilhane İnadiye semtinde idi. Bugün Gündoğumu Caddesi ismini taşıyan uzun yolun eskiden Menzilhane Yokuşu adı ile anılması bundandır. Ayvansarayî Hüseyin Efendi, meşhur eserinde Şeyhülislâm Tekkesi Mescidi bahsinde, Şeyhülislâm Mustafa Efendi'nin 1158 Saferinde (Mart-1745) vefat ederek *"Üsküdar'da menzilhane yakınında valideleri yanında defn"* olunduğunu beyan etmiştir.

Mustafa Efendi'nin büyük aile sofası bugün de mevcut olup, İnadiye Meydanı'ndan Tunusbağı'na giden İnadiye Mescidi Sokağı üzerinde ve meydandan yüründüğüne göre sol tarafta ve mezarlık duvarı köşesinden 60 adım ileride olup, hemen yol kenarındadır. *Sicill-i Osmânî* yazarı merhum Mehmed Süreyya Bey ise, Mustafa Efendi'nin Eski Menzilhane karşısına gömüldüğünü söylemektedir. Bu açık ifadeler karşısında Eski Menzilhane'nin İnadiye Mescidi Sokağı üzerinde ve bu aile sofası karşısında bulunduğu anlaşılmaktadır. Menzilhane'nin hemen yanında Has Odalı Ahmet Ağa mektebi ve sebili, biraz ileride Esma Sultan Mektebi ve onun karşısında ise Bali Ağa Mescidi vardı.

Sultan III. Mustafa (1757-1774), 1760 tarihinde Ayazma Camii'ni yaparken, Doğancılar Meydanı'nda iki yeni menzilhane ve bir de han yaptırmıştır. Bu tarihten sonra ilk menzilhane, Eski Menzilhane ismini almıştır.

Teşrifatçı Âkif Efendi (ölümü 1767) bu hususta şunları söylemektedir:

"Ez-kadim (eskiden beri) Doğancılar'a mahsus olan harabe han vakıf tarafından Üsküdar ve Gegbuze (Gebze) menzilcilere tahsis ve iki bab menzilhane ve ondört odalı bir bab han" yapılmıştır.

Menziller, menzilci veya *Menzil Eminleri* tarafından idare edilirdi. Bunların ayrıca yardımcıları vardı. Harp sırasında askerin yiyecekleri temin ve tedarik etmek ve parası karşılığında zahîre almak Menzil Emini'nin görevi idi. Menzillerde bulunan *Menzil Atları*'nın bakımı

Valide-i Atik (Nurbânu Sultan) Kervansarayı cümle kapısı.

ve tedariki de yine bunların işi idi. Bu yerlerdeki atlar, resmi işlerde acele olarak gidenlerle, posta tatarları tarafından kendi atları bırakılarak değiştirildiği gibi, vazife ile bir tarafa gidenlere oralardan at verilirdi. Menzilhanede at ve develerden başka arabalar da bulunurdu.

1053 (1643) tarihli *Menzil Defteri*'nde, Subaşı Mehmet Ağa'nın Üsküdar Menzilhanesi'nin emini olduğu ve menzile senede 240 bin akçe tayin edildiği ve bunun 88 bin akçesinin devlet tarafından, 152 bin akçesinin de Üsküdar zeametinden karşılandığı görülmektedir.

Menzil usûlü, II. Mahmut saltanatının sonlarında *Firarî Ahmet Paşa* tarafından *Posta*'ya tahvil edilmiştir. Bu zamana kadar *Posta Tatarları* kırmızı cüppe giyerler ve başlarına da uzun kara kavuklar koyarlardı. Tatarlığa alınan kimselerde iffet, namus, ata iyi binme, yol meşakkatine katlanma gibi vasıflar aranırdı. I. Abdülhamit tarafından **Tatarân Ocağı** teşkil edilmiş ve *Elçihanı*, Tatarân Ocağı ittihaz edilmişti.

Menzildeki hayvan sayısı değişik olup, mühim yerlerde yirmiye kadar ulaşıyordu. Yapılan masraf, menzilci tarafından *tevzi defteri*ne yazılıyordu. Yolcu götüren Tatarlar bir ücret alır, fakat elinde ferman olan ve resmi işle görevli veya hazine nakli için tayin olunan memurdan ücret alınmazdı. XIX. yüzyılın başlarında bu ücretin rayici gidiş saat başına 30 para, dönüş ise bir kuruş idi.

Menzilcilerin emrinde, bir menzile hareket eden atlarla birlikte giden, oradan atları geri getiren sürücüler vardı. Sürücüler rehberlik yapmakla da görevli idiler.

Amiral Sir A. Slade, memleketimize dair yazdığı seyahatnamede;

"Rumeli'yi dolaşmak üzere Tekirdağı'ndan yola çıktığım zaman, yanımda memlekette *Tatar* deniler ve posta hizmetinde kullanılan bir Türk bulunuyordu. Adı Veli olan bu adam, ırkının en yakışıklı ve çok güzel bir örneği idi. Veli'nin mensup olduğu tatarlık mesleğinde hayatın nasıl geçtiğini lâyıkıyla anlamak isteyen bir Avrupalı, İstanbul'dan Üsküdar tarafına geçmeli ve bu Tatarları uzun bir yola çıkarken veyahut uzun bir yoldan geldiği vakit kendi gözü ile görmelidir.

Tatar Üsküdar'dan yola çıkarken hayat, neşe, sıhhat ve hareket modelidir. Saçı sakalı tek teline kadar itina ile taranmış, tuvaleti ve yüzü taravetli olup, insana itimat verir bir haldedir. Uzun kalpağı şöyle çapkınca bir yana doğru yıkılmış, üzerine de parlak çiçekli bir yemeni sarılmıştır. Kolları yırtmaçlı kırmızı çuha ceketi, şalvarı güzel, çizmeleri parlak ve son derece temizdir. Alaturka geniş üzengiler ne kadar parlatılmak mümkünse o kadar parlaktır. Güzel eyer takımları, belinde gümüş kakmalı çifte tabancaları, kehribar ağızlık çubuğu ile cidden görülmeğe değer bir Türk şövalyesidir.

Lâkin, kendisini bir de uzun yoldan geldiği zaman görünüz. Onu doğurup büyüten anası bile tanıyamaz. Altındaki at durur durmaz eyerden inmeğe vakit bulamaksızın kendini adeta toprağa bırakıverir. Bir çubuk bile yakmağa mecali yoktur. Ağrı ve sızı ile bitkin bir haldedir. Tatarların üzerinde bizim için taşınması imkânsız hacimde kuşak, ağır tabancalar, yatağan bıçağı, havlular, çevreler, mendiller, işlemeli tütün kesesi, süslü enfiye kutusu ve saire vardır. Bu haliyle adeta cephane ve levazım deposu gibidir" demektedir.

Bir günde 165-170 km yol alabilen bu Tatarlar Üsküdar-Bağdat yolunu 14 günde katederlermiş.

Kaynaklar: *(M. Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Tarimleri Sözlüğü, s. 420, 480) (Ç. Uluçay, 18. ve 19. Yüzyıl Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri, s. 34-35) (A. Slade, Kaptan Paşa, O. Öndeş çevirisi, Boğaziçi Yay. s. 297 vd.) (Sami, Şakir, Subhi Tarih, İstanbul 1198, s. 68 a-b) (Lütfi Paşa, Asafname, İstanbul 1326, s. 11-12) (Hikmet Tongur, Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi, Ankara 1946, s. 113) (Teşrifatî Akif Efendi, Tarih-i Culus-i Sultan Mustafa-i Salis, Es'ad Efendi Kütüp. No: 2108, s. 268/b-269/a) (Raşid Tarihi, İstanbul 1282, 4/63) (C. Orhunlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilâtı, İstanbul 1967, s. 39-40) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 1/282) (Şekip Eskin, Posta Telgraf ve Telefon Tarihi, İstanbul 1942) (Rıza Bozkurt, Osmanlı İmparatorluğu'nda Kollar Ulak ve İaşe Menzilleri, Ankara 1966) (Maliye Def. tasnifi, H. 1053 tarihli Menzil Defteri, No: 4108, s. 20) (Ernest Manburi, İstanbul Rehberi, s. 145) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 2/288)*

Üsküdar İmarethaneleri

—

AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ EFENDİ İMARETİ

İmaret, Aziz Mahmud Efendi Camii avlusunda ve hünkâr mahfiline çıkan merdivenlerin yanındadır. Türbe tarafına açılan kapısının sağ tarafında hazîre vardır. 1978 yılında tamir edilen imarette bugün büyük bir ocak, çeşme ve ocağın arkasında ise büyük bir su haznesi bulunmaktadır. Cami altındaki mahzenin de imaretin kileri olduğu söylenir. Burada bulunan toprağa gömülü iri küpler yakın tarihe kadar duruyordu.

İmarette Celvetî Tekkesi dervişleri ile yardımcıları yemek yediği gibi civarın fakir halkı da yemek yerdi.

İmaretin hangi tarihte yapıldığı belli değildir. Cami, 1003 (1594-95) tarihinde inşa edildiğine göre bu sıralarda yapılmış olmalıdır. 1925 yılına kadar faaliyet gösterdiği, semtin eski sakinlerince belirtilmiştir. Camii bahsine bakınız.

DAVUT PAŞA İMARETİ

Kara Nişancı Küçük Davut Paşa tarafından camii ile beraber yaptırılmıştır. Kara Davut Paşa Camii bahsine bakınız.

Hadîka yazarı, Davut Paşa Camii'ni anlatırken bu imaretten hiç söz etmemiştir. Buna göre imaretin, 1770 tarihinden evvel yok olduğu söylenebilir.

Bu imaretin mevcudiyetini 915 Ramazanı evasıtında (1510 senesi Ocak ayının başı) Kasımoğlu Hacı Hamza adına tanzim edilmiş bir vakfiyeden öğreniyoruz.

Burada "*Üsküdar be-nezd-i imaret-i Davud Paşa*" ibaresi kullanılmıştır.

Kaynak: *(Barkan-Ayverdi. 953/1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, No: 349, s. 59)*

FATİH İMARETİ

İmaret, İskele Camii ile Yeni Valide Sultan Camii arasında ve eski Bit Pazarı'nın bulunduğu yerde idi. Yerine, 1709 tarihinde Yeni Cami İmareti yapılmıştır.

Tarih yazarı *Mehmet Neşrî*'ye göre "seyyahlar umumiyetle geceyi burada geçiriyorlardı. 937 Şevvalinde (Mayıs 1531) İstanbul'da bulunan El-Gazzî seyahatinin ilk gecesini burada geçirmişti."

İmaret en korkulu günlerini Fatih Sultan Mehmet'in Gebze yakınında, Sultançayırı mevkiindeki vefatı sırasında yaşamıştı:

Büyük hükümdarın zehirlendiği söylentilerinin ortalıkta dolaşması üzerine Gebze'den Üsküdar'a gelen yeniçeriler, İstanbul'a geçmek için bu imarete doluşmuşlardı.

Mehmet Neşri de 3/4 Mayıs 1481 gecesini bu

imarette geçirmiş ve gördüğü olayları kitabında anlatmıştır.

Babasının ölümü üzerine tahta davet edilen *Bayezid-i Velî*, 4000 süvari ile 21 Mayıs 1481'de Üsküdar'a gelmiş kayıkların hazırlanmasına kadar imarette dinlenmişti. Pek çok kadırga ve kayık hazırlayarak karşılamaya koşan devlet erkânı gibi, hemen bütün İstanbul halkı, yeni padişahı görmek için Üsküdar'a koşmuştu.

Bu imaretin yanında Fatih'in Üsküdar Medresesi, civarında ise sonradan *Bat Pazarı* olan *Sipahiler Çarşısı* vardı. Pazar, 50 dükkândan mürekkep olup Rum Mehmet Paşa'nın vakfı idi.

Kaynaklar: *(Mir'at, s. 98) (E. Ayverdi, Fatih Devri IV, s. 546-554) (Ş. Tekirdağ, Bayezid II'nin Tahta Çıkışı, İstanbul Üni. Ed. Fak. Tarih Der. 1959, Sayı:14, s. 89-90) (Neşrî Tarihi, s. 219)*

GÜLFEM HATUN İMARETİ

Gülfem Hatun Camii yakınında ve kervansarayının yanında idi. Abdurrahman kızı Gülfem Hatun'un 949 Cemaziyelâhirinin ortasında (1542 senesi Eylülülün ortaları) yazılmış bir vakfiyesi vardır.

Burada imaretin şeyh-i imaret (imaret müdürü) vekilharc, kilârî (kilerci), nakiyb (şeyh yardımcısı), tabbak (aşçı), nazır-ı hüddam (hizmetçilere bakan) ve gerdum-kub (buğday vuran, dibekçi) tarafından yönetildiği görülmektedir.

Vakfiyeden ayrıca imarette yolculara hangi yiyeceklerin verildiği de öğrenilmektedir. Bunlar hergün buğday çorbası, hergün taze ekmek, hergün tuz ve nohut, hergün maydanoz ve piyaz, hergün yoğurt ve kimyon, hergün et, ramazan ve bayramlarda hergün aşure ve zerde idi.

İmaretin hangi tarihte yok olduğu belli değildir. 1182 (1768) tarihinde tamamlanan *Hadîkatü'l-Cevâmi*'de imaretten bahis yoktur.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/205) (Barkan-Ayverdi, İstanbul Tahrir Defteri, s. 435)*

KÖSEM SULTAN İMARETİ

Bugün mevcut olmayan bu imaret, Çinili Cami ile Çinili Hamam arasındaki büyük arsa üzerinde idi. Hemen yanında Kösem Sultan Kervansarayı ve sıbyan mektebi vardı.

Evliya Çelebi ünlü Seyahatname'sinde; bu imaretten **Yeni Valide İmareti** adı ile bahseder ve imaret Mihrimah Sultan ve Nurbânu Sultan imaretleri gibi hayır müessesesi olup "belki daha fazladır. Selâtin bahçesi önünde zaiflere, miskinlere (yoksullar) ve diğer misafirlere nimetleri boldur" diye ilâve eder.

İmaret, Çinili Cami ile beraber 1640 tarihlerinde Mahpeyker Kösem Valide Sultan tarafından Mimar Kasım Ağa'ya yaptırılmıştır. Çinili Cami bahsine bakınız.

Kaynak: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/173)*

MİHRİMAH SULTAN İMARETİ

Üsküdar İskele Meydanı civarında, Paşalimanı Caddesi ile Kurşunlu Medrese Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sağ köşesinde idi. Bugün yerinde küçük bir park ve yan tarafında ise umumi helâ vardır. Eskiden hemen yanında ve iskele meydanı tarafında büyük Mihrimah Sultan Kervansarayı bulunuyordu. 1930 tarihlerinde mevcut olan imaretin plânı, Pervitij'in paftalarında mevcuttur.

Buna göre, yapıya helâ tarafındaki bir kapıdan girilmektedir. Kapının önünde ve imaretin yan tarafını da içine alan, duvarı yıkılmış bir avlu vardı. Kapının sağ tarafında bir çeşme bulunuyordu. Kapıdan evvela büyük kubbeli yemekhane mahalline giriliyordu. Bunun sağ tarafında iki kısımdan oluşan mutfak ve fodla fırınının bulunduğu kısımlar vardı. Bunlar, üzerinde çatı feneri bulunan iki küçük kubbe ile örtülmüştü. Burada bulunan bir kapı vasıtasıyla avluya çıkılıyordu. İmaretin arkasında ve cadde üzerinde üç gözden oluşan zahîre anbarları vardı.

İmaret, Mimar Sinan yapısı olup 1547'de Mihrimah Sultan tarafından İskele Camii ile beraber yaptırılmıştır. Mihrimah Sultan, babasının

kendisine temlik ettiği Rumeli'deki bazı köyleri bu imarete vakfetmiştir.

Evliya Çelebi bu imaretten şöyle bahseder:

"Mihrimah Sultan imareti, ay ve sene, sabah ve akşam, gelene ve gidene, saraylarda oturanlara hergün iki defa birer bakır tepsi ile herkese birer tas buğday çorbası, birer ekmek ve her gece birer mum ve her at başına bir yem sadakası vardır. Üç günden fazla misafir kalana vermezler. Vakf edenin şartı böyledir."

Mihrimah Sultan İmaretinden, medrese öğrencileri, cami ve hayrat bakıcıları, o bölgenin fakir halkı ve gelen giden yolcular hiç bir ücret ödemeden yemek yerlerdi.

İmaret sabahları, sabah namazı vakti açılır, sabah derslerinden evvel fodlalar verilerek, öğrenciye buğday ve arpa unundan veya kırmasından yapılan çorba dağıtılırdı. Dersten çıktıktan sonra yağlı pirinç çorbası verilir ve buna bazen nohut da konulurdu. Bu çorbayı isteyenler imarette içebildiği gibi güğümlerle de medreseye götürebilirlerdi. Perşembe günleri de zerde, pilâv yapılır ve bolca verilirdi. Fukaraların en ziyade toplandıkları imaretler, Valide-i Atik ve Mihrimah Sultan imaretleri idi.

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/173) (T. Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 500-501, 524) (M. Meriç, Mimar Sinan Hayatı ve Eserleri, s. 37, 106) (M. Pakalın, Tarih Deyimleri, s. 61) (Pervitij Sigorta Haritaları) (E. Koçu, 1814 tarihli Bostancıbaşı Defteri, İstanbul Ans. 6/2994)*

NURBÂNU VALİDE SULTAN İMARETİ

Nurbânu Valide Sultan, bu imareti külliyesi ile beraber yaptırmıştır. Bu muhteşem külliye, cami, medrese, tekke, hamam, sıbyan mektebi, darü'l-kurra, tabhane, imaret, kervansaray, mescit ve darü'ş-şifadan meydana gelmiştir. Hepsi, Mimar Sinan'ın eseridir.

Külliyenin imaret ve darü'ş-şifası yanyana yapılmış olup, bunların üst tarafında kervansaray veya misafirhane binası yer almıştır. Geniş bir alanı kaplayan bu teşekküllerden imaretin, Toptaşı Caddesi ile Valide İmareti Sokağı'na, kervansarayın da Bağlarbaşı Caddesi'ne açılan iki kapısı vardır. Darüş-şifanın kapısı ise, Helvacı Ali Sokağı'na açılmaktadır. Ayrıca, kervansarayı imaret ve darü'ş-şifaya bağlayan merdivenler mevcuttur.

Nurbânu Valide Sultan İmareti'nin aşçıbaşısının oturduğu konak.

İmaret ve darü'ş-şifanın (bimarhane) cümle kapısı, külliyenin batı tarafına isabet eden Toptaşı Caddesi üzerindedir. Toptaşı Meydanı'na bakan bu görkemli kapının üzerinde, ahşap iki sütunun taşıdığı, çok geniş ahşap bir saçağı vardır. Dövme demirden, topuzlu çivili olarak yaptırılan bu yüksek kapının söveleri ve kemeri kesme taştandır. Kapının takında Sultan II. Mahmut'un sonradan kazınmış bir tuğrası, bunun iki yanında ay ve çok köşeli yıldız ve bunun sağ ve solunda ise:

Lâ ilâhe illallah
Muhammedün resûlullah

yazılıdır. Bütün bunlar pembe renkli bir kartuş içine alınmıştır.

Tuğra, 1250 (1834) tarihinde bimarhaneyi esaslı bir şekilde tamir ettiren Sultan II. Mahmut adına konmuştur. Şair Aynî'nin bu tamir için söylediği manzume şudur:

Dâvud Lukmân-ı Hekîm dest ü hurd Mahmud Han
Hastahane yapdı seyret himmet-i şahâneyi
Kışla kal'a tekye mekteb çeşme camiler yapup
Oldu ta'mîre muvaffak çok dil ü vîrâneyi
Top ile bin pâre eyler tâ miyânından urub
Zirve-i Kaf'e eğer vaz' itseler bir dâneyi
Bir nigâh-ı merhametle iltifât itse eğer
Mürdeye canbahş olur âkil ider dîvâneyi
Aynî'yâ târih-i tâmım sa' ile şâfî cevâb
Yapdı Sultân-ı zemân vâlâ bu bîmarhaneyi
1250

Kapının sağ tarafında, Hasan Çavuş'un 1007 (1598) tarihli çeşmesi vardır. Bu çeşme bahsine bakınız. Çeşmenin sağ tarafında ve toprağa batmış durumda dört granit sütun görülmektedir. Mabet ve müştemilâtının hiç bir yerinde bu tip taş ve sütun kullanılmamıştır. Çapı yaklaşık bir metreyi bulan bu muazzam sütunlar belki de burada bulunduğu söylenen eski bir sarayın son kalıntılarıdır. Bu sütunlardan yapıldığı tahmin edilen top taşları veya gülleleri, Toptaşı Caddesi'nin bir kaç yerinde hâlâ görülmektedir.

Kapının sol ilerisinde ve cadde üzerinde imaretin aşçıbaşılarının oturduğu **Aşçıbaşı Konağı** vardır. Bu isimle anılan konak bahsine bakınız.

Kapıdan içeri girdiğimizde, iki yanda **Toptaşı Tımarhanesi** yaptırılırken inşa olunan nöbetçi odalarına rastlarız. Hafif rampa olan bu yerin biraz ilerisinde, bir cami kubbesini andıracak kadar büyüklükte bir kubbenin örttüğü meydana geliriz. Dört geniş ve yüksek kemer ve köşe trompları üzerine oturtulan bu kubbede dört pencere bulunmaktadır.

Burada, iki yanda ve cümle kapısının tam karşısında olmak üzere üç kapı vardır. Sağ ve soldaki kapılardan, sonradan Toptaşı Tımarhanesi olan kısımları geçilir. Bu kısımlar esas hüviyetini tamamen yetirmiş olup 19. yüzyıl sonları yapılarıdır. Birbirinin aynı olan bu yerlere kısa birer koridorla geçilir. Koridorda küçük odalar vardır. Koridorun tam karşısında üstü açık avlu bulunmaktadır. Dört tarafı odalar ve koğuşlarla çevrilidir. Soldaki bir merdivenden üst kata çıkılır. Burada, zemini kırmızı çini döşeli uzun bir koridor ve odalar vardır. Bu pek perişan durumdaki hasta odalarının pencereleri Toptaşı Caddesi'ne bakmaktadır.

Cümle kapısının karşısındaki kapının önünde sonradan yapılmış olduğu anlaşılan 7 basamaklı bir merdiven vardır. Bu kısmın üstünü, diğerine göre daha küçük bir kubbe ile bir beşik kubbe örter. Merdivenden çıkacak olursak büyük bir avluya geliriz.

Ortası ıhlamur ağaçları ile gölgelenmiş bu avlunun dört tarafını bir revak çevirmektedir. Yirmialtı poligon mermer sütun ve baklavalı başlık üzerine oturtulmuş olan bu revakın üzerinde kurşun kaplı yirmidokuz kubbe vardır.

Avlunun sağ tarafında imaret, sol tarafında şifahane (bimarhane) odaları ve bu odaların üzerinde Nurbânu Valide Sultan'ın yaptırmış olduğu ahşap mescit ve tam karşıda, imaret ve bimarhaneye göre oldukça yüksekte olan ve bugün hapishane olarak kullanılan kervansaray veya misafirhane kısmı bulunmaktadır. Büyük avlunun eni, yani bimarhane ile imaret arası 38 adım, boyu ise 49 adımdır.

Sağ taraftaki imaret kısmı, bir avlu etrafında revaklı ve kubbeli bölümlerden oluşmaktadır. Onbeş mermer sütun ve baklavalı başlığın taşıdığı revakın kubbeleri iyi durumdadır. Avlunun eni 14 adım olup, imaretin büyük avluya bakan büyük kubbeli bölümleri 17 adım, imaret avlusu ile Valide İmareti Sokağı arasındaki bölümlerin eni ise 10 adımdır.

İmaret hücrelerinin yüksek ve geniş kubbeleri üzerine çatı fenerleri yapılmıştır. Bu hücrelerde, şömineler, yemek salonları, bulaşıkhaneler, yemek pişirme mahalleri ve fodla ekmeği pişirmeye yarayan fırınlar bulunmaktadır. Bu fırınlar elan iyi durumdadırlar. İmaret kısmı fazla bir değişikliğe uğramamıştır.

Büyük avluya girdiğimiz kapıdan karşıya baktığımızda gerek imaretin ve gerekse bimarhanenin bu kısmında bulunan revaklarını ve odalarını görürüz. Bu odalar kervansaray veya misafirhane binalarının altındadır. Kervansaray bu odaların tonoz, sütun veya kubbeleri üzerine oturtulmuştur. Burada bulunan merdivenlerden kervansaraya çıkılabilmektedir. Bu tarafta ve büyük avlunun iki tarafında ve köşelerde büyük kubbeli kısımlar vardır ki, çamaşırhane olduğu söylenmektedir. Uzaktan küçük bir camii andırır.

İmaret hücrelerinden birinden açılan rampalı bir kapı ile Valide İmareti Sokağı'na çıkılmaktadır. Bu kapının halka yemek dağıtımı için yapıldığı rivayet olunuyor. İmarette her gün yemek pişirilir ve fodla ekmeği yapılırdı.

Evliya Çelebi Seyahatname'sinde, Mihrimah Sultan İmareti ile **Orta Valide İmareti** dediği bu imaretten bahsederken şöyle demektedir:

"Ay ve sene, sabah ve akşam, gelene gidene, saraylarda oturanlara hergün iki defa birer bakır tepsi ile herkese bir tas buğday çorbası, birer ekmek ve her gece birer mum ve her at başına bir yem sadakası vardır. Üç günden fazla misafir kalana vermezler. Vakf edenin şartı böyledir. Orta Valide İmareti de bu tertip üzere olup Cuma gecesi zerdesi, pilâvı vardır ki, fakire diğer yaşlıya ve gence boldur. Cemi hademeleri olan 800 adam gelip muayyen rızıklarını alırlar. Büyük bir vakıftır."

Bu durum II. Meşrutiyete kadar yani 1908 senesine kadar sürmüştür. Yemekleri o kadar nefismiş ki, fakir fukaradan başka orta halli aileler bile bu yemeklerden alırlarmış.

Nurbânu Valide Sultan Darüşşifa Mescidi, Bimarhanesi ve Tabhanesi bahislerine bakınız.

İmarethaneden, fakir halk, '*cemi hademeleri olan 800 adam,*' kervansarayda kalan yüzlerce kişi, şifahane ve o devrin *prevantoryum*u olan tabhanede yatan hastalar yararlanırlardı. Kervanlardaki develer için de deve hamuru hazırlanırdı. Binleri bulan bu insan ve hayvanların yiyeceğini hazırlamak ve erzakını, mumunu ve odununu temin etmek ve bulaşıklarını yıkamak kolay bir iş değildi.

Bunları yerine getirmek için bir çok kimse vazifelendirilmişti. İmaretlerdeki vazife sahiplerinin nevi ve miktarları vakıfnamelerin çoğunda tesbit olunmuştur. Mihrimah Sultan İmareti bahsine bakınız

Dini müesseseler hakkında tetkikleri ile tanınmış olan *Müftüzâde Esat Bey*, İstanbul'daki imaretlere tahsis ettiği iki kıymetli yazısında *(Sebilü'r-Reşad, 21, s. 189-191, 210-212)* İstanbul'daki 20 imaretin, 6 Nisan 1327 (1911) tarihli yasanın ilânına kadar mamur ve muntazam olduğunu yazdıktan sonra şu tafsilâtı veriyor:

"Bu kanun ile, bu 20 imaretten 18'i lağvolunarak yalnız fukaraya mahsus olmak üzere biri Lâleli'de, diğeri Üsküdar'da (Ahmediye Camii Medresesi Aşhanesi) iki tanesi bırakılmış, talebe erzak ve tayini paraya çevirerek ve sonradan 18 Eylül 1330 (1914) tarihli nizamname ile yeni talebeye mahsus olarak Fatih, Şehzade, Nûr-ı Osmanî ve Valide-i Atik imaretleri iade ve ihya edilmiş, duagû fodlaları-bedelleri verilmek suretiyle kayıtları silinmiş, hademe-i hayrat fodla ve iaşe bedeli sahiplerinin vazife ve maaşlarına zam suretiyle-kezalik kayıtları silinmiş, gelen giden bir çok fukara idadına ithal olundu.

İmaretlerin hepsinde talebe-i ulûm iaşe edilirdi. Talebe tevziatı son bulduktan sonra fakirlere ve misafirlere dağıtım başlardı...

Talebelere, fodla, çorba, pilâv, aşure ve bazen de *zirbaç* dağıtılırdı. Bir fodla doksan dirhem miktarındaki ekmektir...*(1 dirhem= 3.25 gram)*

Herhangi bir medreseye yeni dahil olan bir talebeye (*çömez*) mülâzım istihkakı olan bir tam fodla verilir, sonradan hücre sahibi olunca bir misli zam alır. Herhangi bir vakıftan ayrıca meşrutası var ise, dört fodlaya kadar hak kazanır. Sabahları imaretler, sabah namazı vakti açılır, sabah derslerinden evvel fodlalar verilerek talebeye buğday ve arpa unundan veya kırmasından yapılan çorba dağıtılır. Bu çorba imaret dahilindeki '*Me'kel*'de (yemekhane)

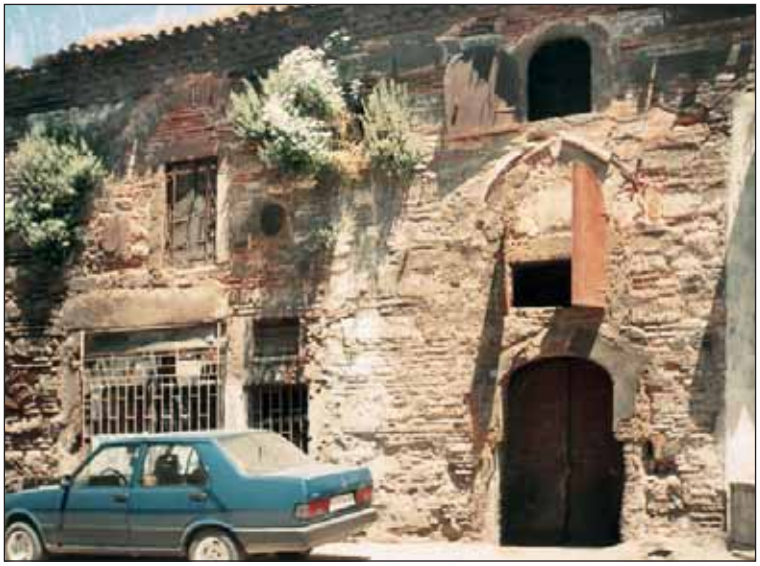

Yeni Valide Sultan İmareti'nin fodla fırını.

her talebeye büyük ve muayyen bir kepçe olmak üzere verilir ve orada taslarla içilir. Dersten çıktıktan sonra yağlı pirinç çorbası alınır, buna bazen nohut da konur. Bu çorbayı arzu edenler imarette içebileceği gibi birçok medreselerin çorbasını talebelerden seçilen ve '*Kemer*' namıyla anılan bir adam ve arkadaşları vasıtasıyla -bir sırık ucuna iki ipe bağlı teneke veya güğümlerle- medreseye getirilir, fodlalarla birlikte talebeye dağıtılırdı. Perşembe günleri de her imarette zerde, pilâv... yapılır ve bolca verilir."

Kaynaklar: *(Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/173) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/182) (M. Pakalın, Tarih Deyimleri, 2/61) (O. Ergin, Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi, s. 22-23) (O. Ergin, Türk Şehirciliğinin Tarih-i İnkişafı) (Eremya Çelebi, İstanbul Tarihi, s. 53, 296) (M. Meriç, Mimar Sinan Hayatı ve Eserleri, s. 37, 106) (Türk Dili ve Edebiyatı Ans. 1/248 Aynî md.) (M. Tahir, Osmanlı Müellifleri, Meral Yay. 2/31) (Aynî Divanı, s. 298-299) (Ata Tarihi 3/150)*

Yenicami İmareti'nin kapısı ve çevresi.

RUM MEHMET PAŞA İMARETİ

Rum Mehmet Paşa Camii civarında bulunan bu imaretten eser kalmamıştır.

Paşa, İstanbul'da Hoca Hayreddin Mahallesi'nde bir tek hamamı ve müteaddid evlerden oluşan ve Mustafa Paşa Sarayı denilen gayrimenkulleri bu imaret için akar göstermiştir.

Bunlardan başka, Dimetoka'da Ada Nahiyesi'ndeki bir köyü de bu imarete vakfetmiştir. Bu köy, Fatih Sultan Mehmet tarafından Mehmet Paşa'ya hibe edilmiştir.

925 (1519) tarihinde yalnız bu köyün vakıf geliri, bir kısmı *haraçgüzar-ı padişahî*'de bulunmak suretiyle senevi 13.626 akçe idi.

Ayrıca Ankara'da Mahmut Paşa Bedesteni (bugün müze) yanındaki *Kurşunlu Han* da bu imarete vakıf olarak yaptırılmıştır. Han, yakın zamana kadar Sadrazam Mahmut Paşa'nın vakfı biliniyordu.

Hadîka yazarı eserinde bu imaretten hiç bahsetmediğine göre yapı 1775 tarihinden önce yok olmuş demektir.

İmaret, Şemsi Paşa Bostanı Sokağı ile Şemsi Paşa Caddesi'nin birleştiği yerde ve sokağın sağ köşesindeki *Şerefabad Kasrı* için yaptırılan su deposunun yanında idi. Büyük kemerli ocağı elan durmaktadır. Su deposunun bu imaret taşlarıyla yapıldığı sanılmaktadır.

Cami avlusundan bu imaretin önüne inen merdivenli kapı 1935 tarihlerinde kapatılmıştır. İmaretin önünde turşuları ve büyük su dolabı ile meşhur Şemsi Paşa Bostanı bugün park haline getirilmiştir.

Kaynaklar: *(Barkan-Ayverdi, İstanbul Tahrir Defteri, No: 1034, s. 180) (T. Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 334-335) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/195) (Alus, Üsküdar, Akşam, 14 Şubat 1939) (Dr. Rıfat Özdemir, 19. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara, s. 27)*

YENİ VALİDE CAMİİ İMARETİ

Şemsi Paşa Caddesi ile Balaban Caddesi arasındaki oldukça geniş alanı kaplar. İmaret kapısı karşısında Yeni Cami'in akarları olan dükkânlar ve camiin cümle kapısı ile sıbyan mektebi bulunmaktadır.

Kesme taş ve tuğla hatıllı olarak yaptırılan bu yapı, Sultan III. Ahmet'in annesi Gülnuş Emetullah Valide Sultan tarafından cami ile beraber 1708-1711 tarihleri arasında inşa ettirilmiştir. Mimarı, Kayserili Mehmet Ağa'dır. Yeni Cami bahsine bakınız. Yakın tarihe kadar pek harap durumda iken 1965-70 senelerinde restore edilmiştir.

Balaban Caddesi'ne açılan büyük bir kapıdan 'L' şeklinde bir avluya girilir. Sağ köşede imaretin helâsı bulunmaktadır. Geniş, tuğla kemerli bir kapıdan imarete dahil olunur. Sağ ve sol tarafta oldukça büyük kısımlar vardır. Sağ taraftaki kısım iki ayrı bölmeden oluşmuştur. Aralarında geniş bir kemer bulunmaktadır. Üzerleri iki büyük kubbe ile örtülmüş olup bunların üzerlerine ayrıca altı ayaklı çatı fenerleri yapılmıştır. Buradan ışık almaktadır.

Sol taraftaki bölme ise, yine iki kısımdır. Üzerleri beşik çatı ile örtülmüştür. Burada, iki ocak ve iki baca görülmektedir. Bu kısım fırdolayı belli bir yüksekliğe kadar mermer ile kaplanmıştır. Duvar kenarlarında tezgâhlar bulunmaktadır. Orta yerde, hem ısıtmaya, hem de üzerinde yemek yapmaya yarayan büyük bir mutfak sobası, kuzine vardır.

Sağlı sollu bu kısımların arasında bulunan korudorun ilerisinde imaretin ambarı bulunmaktadır. Bu ambarın caddeye açılan bir kapısı ve penceresi vardır.

İmaretin sol tarafında, imaretin fodla fırını mevcuttur. Fırın, kapakları ve tezgâhları elan durmaktadır. Avlu kapısının sağ tarafında imaret ile beraber yaptırılan *Muytab Hanı (Han-ı Sebil)* ise yıkılmıştır. Yeri, imaret duvarındaki ek yerlerinden bellidir.

Yeni Valide Sultan İmareti.

Avlu kapısının sol tarafındaki ev ise, imarete nezaret edenlerin meşrutası idi. Bunun yanında ve köşede, 1194 (1780) tarihinde Sinepervar Valide Sultan tarafından yaptırılan üç yüzlü bir çeşme bulunmaktadır. İmaretten 69 yıl sonra yapılmıştır.

İmaretin hiç bir yerinde kitâbesi yoktur.

Valide-i Atik İmareti ekmekçibaşısı İbrahim Efendi'nin Karacaahmet Mezarlığı 8. Ada'daki şâhidesi.

—

Üsküdar Namazgâhları

—

ABDÜLAZİZ EFENDİ NAMAZGÂHI

Namazgâh, Şemsi Paşa Bostan Sokağı ile Hasbahçe Sokağı'nın birleştiği köşede ve Hasbahçe Sokağı'nın sol tarafında idi.

Bugün mevcut olmayan bu namazgâhın set duvarlarının taşları, yandaki bahçenin duvarında kullanılmıştır. Daha geniş bilgi için Abdülaziz Efendi Çeşmesi bahsine bakınız.

Mihrab taşına şu kitâbe hak edilmişti:

Cezire-i Girit'te Hanya Kalesi'nde
Sultan İbrahim hatibi olan
Merhum ve mağfûrunleh Abdülaziz
Efendi'nin hayratıdır. Ruhi çün
el-Fatiha. 1179 (1765-66)

Kitâbeden de anlaşılacağı üzere Abdülaziz Efendi Girit Adası'nın kuzeyinde bir liman şehri olan Hanya Kalesi'nin içindeki Sultan İbrahim (1640-1648) camii hatipliğini ifa etmiştir.

Hanya Kalesi, 19 Ağustos 1645 tarihinde Serdar Yusuf Paşa'nın kumandasındaki Türk Ordusu'nca zapt edilmiştir. Fetih sırasında kale burçlarından ezan sesleri yükselirken "*anane mucibince fetih timsali olarak*" kalenin en büyük kilisesi olan *Saint Nicolas Kilisesi*, Sultan İbrahim adına '*Hünkâr Camii*' adıyla ibadete açılmıştır.

Hanya Fatihi Yusuf Paşa, fetihten takriben 5 ay sonra 22 Ocak 1646 tarihinde idam edilmiş ve Üsküdar'da Küçük Selimiye Camii karşısında, Karacaahmet Mezarlığı'nın birinci sırasına gömülmüştür.

Kaynaklar: *(Ayvansarayî, Vefeyât Haz. F. Derin, s. 51) (İ. Hakkı, Merâkıd, s. 42)*

ABDÜLGANİ AĞA NAMAZGÂHI

Bu namazgâh için Abdulgöni Ağa Çeşmesi bahsine bakınız.

ADİLE SULTAN NAMAZGÂHI (KORULUK MEVKİİ NAMAZGÂHI)

Vakıf sicil kayıtlarına göre namazgâh Altunizâde, İsmail Paşa Mahallesi'nde ve Koruluk mevkiinde idi.

Seyyid Ahmet Deresi'nin bir kolu üzerinde bulunan ve Koruluk ismiyle anılan mesire yeri, Mütevelli Sokak'tan Ankara Asfaltı'na kadar uzanıyordu. Sağ tarafında ve bir tepenin eteğinde İranlılar Mescidi ve Mezarlığı, sol tarafında ise, yine bir tepe üzerinde Tophanelioğlu-Koşuyolu Caddesi uzanıyordu.

Dere kenarında yer alan namazgâh taşı bugün mevcut değildir. Her zaman akan kitâbesiz çeşmesi mevcuttur.

Adile Sultan'ın hayatı için, Validebağı Kasrı bahsine bakınız. Kendi, 1845'de evlendirilip bu kasra geldiğine göre, namazgâh bu tarihten bir müddet sonra yapılmış olmalıdır.

Adile Sultan'ın bu namazgâhından başka, Koşuyolu üzerinde, bugün Göğüs Hastalıkları Hastahanesi olarak kullanılan, Mısırlı Prenses Nevcivan Hanım'ın muhteşem ahşap köşkü karşısındaki küçük mesiregâhta da ayrıca bir namazgâhı vardı ki, bu dahi bugün mevcut değildir.

ADİLE SULTAN NAMAZGÂHI

Yukarı Dudullu Köyü'nde ve kendi ismiyle anılan çeşmesinin arkasındadır. Çeşmenin ayna taşı, aynı zamanda mihraptır. Üzerinde:

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb"
1340 (1886)

ayeti görülmektedir. Namazgâhın etrafı demir parmaklık ile çevrilmiş olup üç taş basamakla çıkılır. Dudullu Köyü Çeşmesi bahsine bakınız.

Kaynak: *(Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı: 1, s. 51)*

AHMET EFENDİ NAMAZGÂHI

Bu namazgâh için Ahmet Efendi Çeşmesi bahsine bakınız.

ALEMDAĞI CADDESİ NAMAZGÂHI
(BOSTANCIBAŞI NAMAZGÂHI)

Namazgâh, Kısıklı ile Ümraniye arasında uzanan Alemdağ Caddesi üzerinde ve bu namazgâhtan dolayı, Namazgâh Mevkii ismiyle bilinen yerdedir. Bir zamanlar, inişli çıkışlı ve parke taşı döşeli olan bu yolun sol tarafında aralıklarla dizilmiş, kitâbesiz ve suyu daima akan beş çeşme ve bir kuyu vardı. Sağ tarafta ve eski Çakaldağı yeni Ferah Caddesi karşısında Büyük Çamlıca Hastahanesi bulunmaktadır. Ferah Caddesi ilerisinde Çakaldağı Mezarlığı vardır ki, eski Hariciye bakanlarından *Yusuf Kemal Tengirşek* aile hazîresi buradadır.

Mezarlık kapısının sağ taraıfnda, musalla taşı vazifesi gören yedi satır halinde ondört mısralı ve 1248 (1832) tarihli, Sultan II. Mahmut'un bir çeşme kitâbesi görülmektedir.

Namazgâhın yanında ahşap, Namazgâh Camii bulunmaktadır. Namazgâh, onbir adım eninde ve onyedi adım boyunda olup, beş taş basamakla çıkılmaktadır. Kıble taşındaki iki satırlık yazı okunmaz haldedir. Yalnız altındaki 1277 (1860) tarihi okunmaktadır. Etrafını demirli ve babalı bir korkuluk çevirmiştir. Kıble taşının sol tarafına sonradan abdest muslukları mahalli yapılmıştır. Tarihsiz ve yazısız kuyusu cami kapısı önündedir. Üzerinde bir tulumba vardır. Eski Ankara Yolu *(Naldöken Caddesi)* bu namazgâhın önünden geçerdi. Bu bakımdan bir menzil mahalli sayılabilir.

Namazgâh, vakıf sicil kayıtlarına göre, Bostancıbaşı Abdullah Ağa tarafından yapılmıştır. Kısıklı Camii'ni de Abdullah Ağa inşa ettirmiştir. Abdullah Ağa, 895 (1489) tarihinde vefat ettiğine göre namazgâhı bu tarihten evvel yaptırmıştır. Kısıklı Camii bahsine bakınız. Namazgâh Sultan II. Abdülhamit'in harem ağası Cavid Ağa tarafın tamir edilmiştir.

Kaynaklar: *(E. Yücel, İstanbul Namazgâhları 1972 Hayat Tarih Mec. Sayı: 1, s. 51) (Mustafa Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. 20/237)*

AT PAZARI NAMAZGÂHI

Namazgâh, Toptaşı Caddesi üzerinde idi. 1920-25 tarihlerinde yok olan bu namazgâhın yeri bugün arsa halindedir. Halk arasında namazgâh mahalli olarak bilinir. Kimin tarafından ve hangi tarihte yapıldığı belli değildir. Bugün yalnız kitâbesiz kuyusu durmaktadır.

Karşısında, Atpazarı'nın meşhur yapısı olan *Sulu Han* vardır ki, arsasına *Ergin Sineması* yapılmıştır. Bu hanın kapısı yanında Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın eşi Fatma Sultan'ın 1141 (1728-29) tarihli çeşmesi vardı. Yıkılmış

olan bu çeşmenin kitâbesi Yeni Cami avlusundadır. Bu çeşme bahsine bakınız.

Namazgâhın yakınında ise, Kızlar Ağası el-hac Mehmet Ağa'nın 998 (1589-90) tarihinde yaptırmış olduğu çeşmesi, mektebi ve meşhur *Kemerli Camii* bulunmakta idi. Camiin yeri yola gitmiş olup diğerleri bugün de mevcuttur. Mehmet Ağa Çeşmesi bahsine bakınız.

Mehmet Ağa'nın, Tabaklar Camii Sokağı'nın köşesinde de 995 (1587) tarihli bir çeşmesi ve namazgâhı vardır.

▲ Ayrılık Çeşmesi Namazgâhı üzerine yapılan gecekondu. *Namazgâhı çevreleyen kesme taşlar elan gözükmektedir.*

AYRILIK ÇEŞMESİ NAMAZGÂHI

Namazgâh, İbrahim Ağa semtinde ve Ayrılık Çeşmesi mevkiindedir. İki yanından Taş Köprü Caddesi ile Saray Ardı Sokağı geçmektedir. Üsküdar'ın en büyük namazgâhlarından biri idi. 18.50 metre uzunluğundaki iri kesme taş set duvarı yalnız sokak tarafında kalmış olup diğerleri yok olmuştur. Arazinin meylinden dolayı bu taraftaki duvarın yüksekliği oldukça fazladır. Namazgâh arsasına bir çok gecekondular yapılmıştır. Kıble taşı kayıptır. Yalnız, mermer bir kuyu bileziği ve hayvan sulamağa yarayan kaba taştan yapılmış bir yalak mevcuttur.

Namazgâhın hangi tarihte yapıldığı belli değildir. Yalnız karşısındaki Ayrılık Çeşmesi 1009 (1600-1) tarihinde Darü's-saâde Ağası Gazanfer Ağa tarafından yapıldığına göre bu sıralarda inşa olunduğu söylenebilir. Fakat bu kesin değildir.

Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nde 3336 No. ile kayıtlı *İbrahim Paşa Suyolu Haritası*'ndaki resimden namazgâhın alelade bir kıble taşından ibaret olmadığı bir kapısı, merdiveni ve sütunlar üzerine oturtulmuş bir külahının bulunduğu görülmektedir.

Namazgâh bir minber şeklinde olup cuma namazı kılınabilecek biçimde muntazam kesme taştan yapılmıştır.

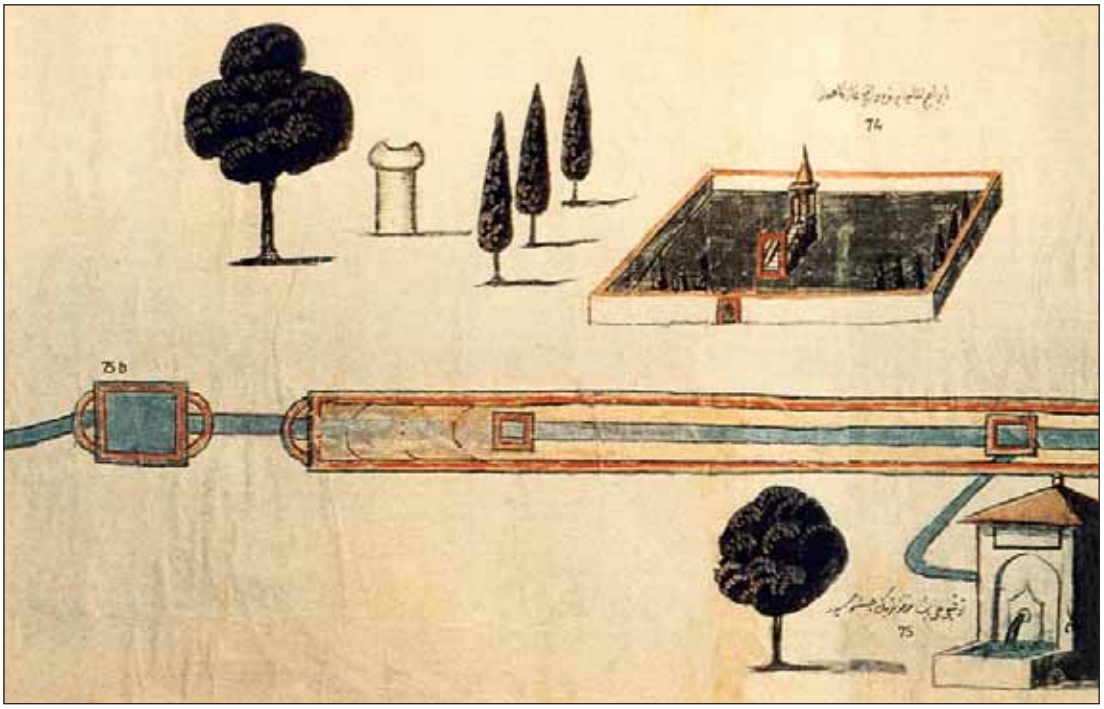

◀ İbrahim Paşa Su Yolu Haritası'nda Ayrılık Çeşmesi Namazgâhı: *"İbrahim Ağa Çayırı'nda vaki namazgâhdır."*

Resmin sağ köşesinde de Tevkii Ali Paşa Çeşmesi görülmektedir. Çeşmenin arkasında bir namazgâh sofası vardır.

Genç lâkabıyla ünlü Ali Paşa, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın 1123 (1711)'de vefat eden kardeşi Halil Ağa'nın oğludur. 1136 (1724)'te vezaret rütbesiyle *Tevkiî* (padişah buyruğuna nişan yapan memur) oldu. 1143 (1730) tarihinden sonra vefat etti. Oğlu, Hafız Mehmet Bey, 1177 (1763)'te vefat etti. Kabri, Üsküdar'da Hüdâyî Hazretleri Tekkesi hazîresindedir. Taşı mevcuttur.

Tevkiî Ali Paşa Çeşmesi'nin yeri belli değildir. Ayrılık Çeşmesi Namazgâhı civarında olduğu sanılmaktadır. *(Sicill-i Osmânî, 3/533)*

Ayrılık Çeşmesi bahsine ve krokisine bakınız.

Kaynaklar: *(Semavi Eyice, İstanbul-Şam-Bağdad Yolu Üzerindeki Mimarî Eserler, İstanbul Ünv. Ed. Fak. Tarih Der. Sayı: 13, s. 91)*

AYŞE HATUN NAMAZGÂHI

Namazgâh, Çiçekçi semtinde, Tıbbiye Caddesi ile Harem İskelesi Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sağ köşesindedir. Karşısında III. Selim'in 1217 (1802) tarihinde yaptırmış olduğu büyük çeşme, sol tarafında meşhur Çiçekçi Kahvesi ve arka tarafında ise Karacaahmet Mezarlığı'nın bir parçası bulunmaktadır. Burada bir de, 1318 (1900) tarihli Naci Bey ve Meymenet Hanım'ın hayratı olan bir kuyu vardır.

Bir mezar taşını andıran namazgâh taşının arka yüzünde şu kitâbe vardır:

Sâhibu'l-hayrat
Merhume Veliyyetu
Ayişe Hanım rûh-ı
Şerifi mukaddes ola amin

Ön yüzünde üstte, 1181 (1767) tarihi ve bunun altında ise,

"Kûlle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb"

âyeti yazılıdır. Taşın iki yanına, iki kabir taşından sökülen büyük molla sarıkları yerleştirilmiştir.

Ayşe Hanım, 1180 (1766) tarihinde vefat etmiştir. Kabri, Karacaahmet Mezarlığı'nda 8. Ada'da, namazgâhının civarında, büyük tarihçi İ. Hakkı Konyalı Sofası'nın hemen arkasındaki aile hazîresindedir. Burada on şâhide vardır. Şâhidesi hamzavî olup gerek taşı ve gerekse hattı nefistir. Kitâbesi şudur:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
Hakk Sübhane ve Te'âlâ
Cem'i mümin ve müminâta
Rahmet eyliye âmin.
Ale'l-husus umdetü's-salihat
Mağfure Nuri Bey validesi
Cenabına ki süedâdan olduğuna
İşbu tarih-i vefatı şahiddir.
Ayişe ruhuna el-Fatiha 1180,
fi leyletü'l-cum'a ve'l-arefe

Günümüze kadar gelmiş olan bir vakfiyeye göre namazgâh *Silâhşor Ahmed Bey* tarafından yaptırılmıştır. Ahmed Bey, Nuri Bey'in kardeşi ve Ayşe Hanım'ın da kayın biraderidir. Namazgâhı, yengesi adına tesis etmiştir. Ahmet Bey, 7 Rebiyülâhir 1205 (14 Kasım 1790) tarihinde vefat etmiştir. Kâtibî sikkeli şâhidesi yengesinin sağ tarafındadır.

Ayşe Hatun Namazgâhı bugün dört duvar arasındadır.

Kitâbesi şudur:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî
Cem'i mümin ve müminat ervahına
Hassa Lalazâde Nuri Bey Efendi
Merhumun biraderi silâhşor-ı
Hazreti şehriyarî merhum ve mağfur
Ahmed Beyefendi'nin
Ruhuna rızaen-lillâhi teâlâ el-Fatiha
7 Rebiyülâhir 1205

Namazgâhın önünde Emine Hatun Vakfı'ndan mermer bilezikli bir kuyu ile kitâbesiz bir çeşme vardı. Kuyu, Sultan III. Selim Çeşmesi'nin sağ tarafında idi. Bir apartman inşası sırasında bilezik buradan alınarak, Çiçekçi Kahvesi yerine yaptırılan bir apartmanın duvarına dayanmıştır.

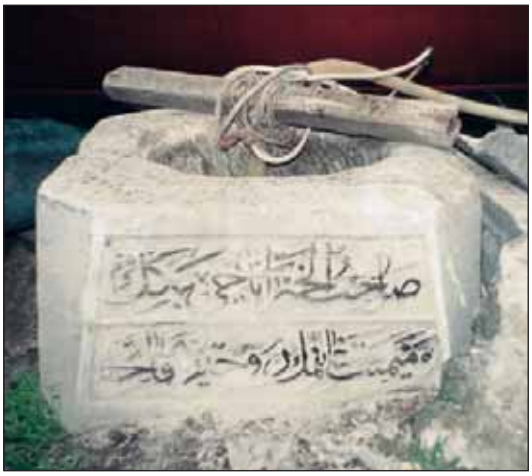

Namazgâh sahibi Ayşe Hatun'un şâhidesi.

Yengesi Ayşe Hatun adına namazgâh yaptıran Ahmet Beyefendi'nin şâhidesi.

Kaynaklar: *(Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı: 1, s. 51) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/409; 2/76) (Sicill-i Osmânî, 4/589-590 Lalazâde Nuri Mehmed Bey) (M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. Sayı:20/237) (Süheyl Ünver, Türkiye'de Kahve ve Kahvehaneler, Türk Etnoğrafya Der. 1962, Sayı: 5/65)*

BABA NAKKAŞ NAMAZGÂHI

Namazgâh için Nakkaş Baba veya Bahri Baba Mezarlığı bahsine bakınız.

BÜYÜK ÇAMLICA (SUBAŞI NAMAZGÂHI)

Namazgâh, Kısıklı-Büyük Çamlıca yolu üzerinde ve bu yoldan Sefa Tepesi'ne çıkılan yolun solunda, Tomruk Suyuna giden Küplüce yolunun da sağ tarafındadır. Sol tarafında, Veliaht Yusuf İzzeddin Efendi'nin meşhur köşkü, sağ tarafında da Subaşı Gazinosu bulunmaktadır.

Namazgâh, *Subaşı* adını, suyun başında bulunduğu için almamıştır. Karacaahmet Mezarlığı'nda 8. Ada'da, A Bölümü'nde ve Tıbbiye Caddesi üzerinde bulunan bir taş, bu isme

Çiçekçi semtinde Ayşe Hatun Namazgâhı'nın H. 1318 tarihli kuyusu.

Büyük Çamlıca Namazgâhı.

açıklık getirmektedir. şâhide üzerindeki kitâbe şudur:

"Mabeyn-i Hümâyun Çamlıca Subaşısı el-hac Mustafa Ağa'nın eşi Fatma Hesna Hanım. 25 Mart 1300 (1884)"

Mustafa Ağa'nın burayı muhafaza altına aldığı ve zabıta görevi yaptığı anlaşılmaktadır. Bu görev, herhalde çeşme ve namazgâhın yapım senesinden beri devam etmiştir.

Büyük Çamlıca veya Subaşı Namazgâhı, Sultan IV. Mehmet tarafından 1071 (1660-61) tarihinde yaptırılmıştır. Aynı tarihte yaptırılan çeşmenin üstündedir. Namazgâhın etrafında, krokiden de anlaşılacağı üzere bir çok tarihi yapı ve çeşmeler vardır.

Çeşme zamanla harap olduğundan II. Mahmut tarafından ve H. 1251'de onarılmıştır. Büyük Çamlıca Çeşmesi bahsine bakınız.

Namazgâha, çeşmenin yan tarafındaki merdivenden çıkılır. Sol tarafında devrinden kalma ulu bir çınar ağacı bulunmaktadır. Mermer namazgâh taşının üzerinde sülüs yazı ile yazılmış, 20 mısralı şu kitâbe bulunmaktadır:

Tarih-i musalla-yı Hazreti Sultan Mehmet han-ı Gazi halledallahü mülkehû

Şeh-i a'zam Mehmed Han Gazi
Nizam-ı din-i devlet rûh-ı dünya
Cihangir ü cihan-bahş ü cihanban
Adüv-keş kahraman-ı rûz-ı heyca
Bırakdı tiği heybet şark ü garbe
Misl-i seyl akıtdı hun-i a'da
Zeman-ı devlet ü adlinde buldu
Aceb revnak meta'-ı zühd ü takva
Nice bulmaz salah ü zühd ü revnak
Ki ol Sultan-ı Gazi zıll-i Mevlâ
Musalla vaz'ına emr-etdi bizzat
Olub mihrab ve erkâni müheyya
Serir-i saltanatda yâ İlâhî
Vücud-ı Padişahı eyle ibka
Du'ası müstecab olurdu makbul
Salâtı mu'teber kadri mu'alla
Kabul it bu du'ayı dergehinde
Bi hakk-ı sure-i Furkan ü Tâhâ
Musallaya didi tarih Nâlî
Mekân-ı muhterem ali musalla
Sene 1071

Kaynaklar: *(Mir'at-i İstanbul, s. 52) (Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/258) (Konyalı, Üsküdar Tarihi, 1/412)*

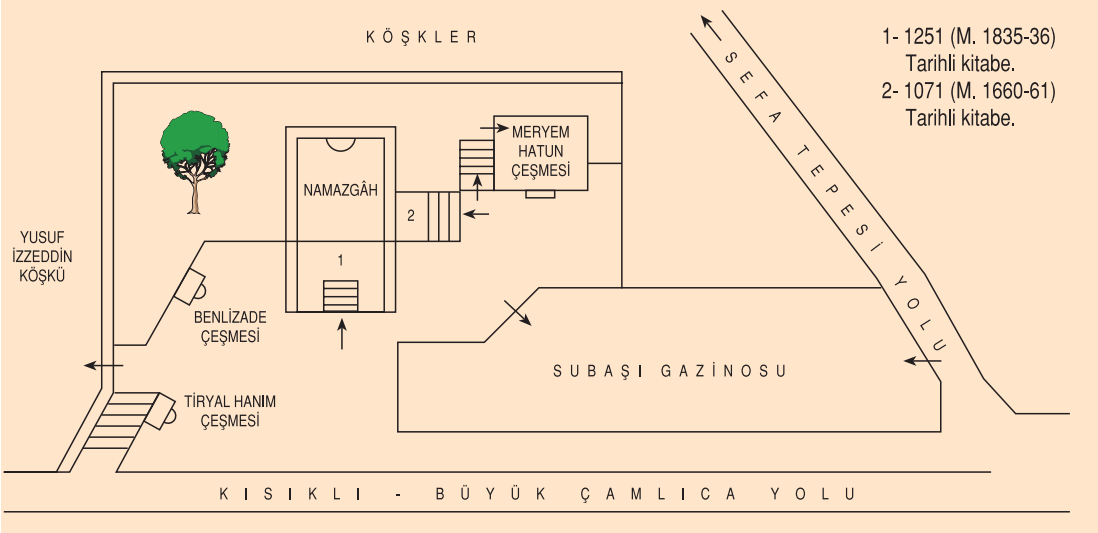

Büyük Çamlıca veya Subaşı Namazgâhı vaziyet krokisi.

ÇEŞM-İ AFET KADIN NAMAZGÂHI

Vakıf sicil kayıtlarına göre Selimiye Mahallesi'nde ve Haydarpaşa Caddesi üzerinde idi. Günümüze kadar gelemeyen bu namazgâhın Haydarpaşa sahrasına giden yol üzerinde olduğu sanılmaktadır.

Kaynaklar: *(Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı: 1, s. 51) (M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. Sayı: 20/237)*

DARÜ'S-SAÂDE AĞASI HALİD AĞA NAMAZGÂHI

Namazgâh, meşhur Haydarpaşa Sahrası'nda ve bugünkü Ticaret Lisesi bahçe duvarının önündeki 1255 (1839) tarihli Sultan Abdülmecit Çeşmesi'nin ön tarafında ve biraz ileride idi.

Bugün mevcut olmayan bu namazgâhı, Sultan III. Selim'in Darü's-saâde Ağası Halid Ağa, yukarıda yazılan çeşme ile beraber yaptırmıştı. Bu çeşme bahsine bakınız.

Halid Ağa, hazinedarlıktan 1206 (1791-92) yılında darü's-saâde ağalığına tayin olunmuş ve 17 Rebiyülevvel 1213 (29 Ağustos 1798) günü vefat etmiştir. Namazgâh da 1791-1798 tarihleri arasında yaptırılmıştır. Kabri, Eyüp'te, Bostan İskelesi'nde Mihrişah Valide Sultan Türbesi bahçesindedir.

Mehmet Raif Bey, *Mir'at-i İstanbul* adlı eserinde "Şimendüfer İstasyonu karşısında Sultan Selim Han Hazretleri'nin Darü's-saâde Ağası Halid Ağa'nın bina etmiş olduğu çeşme ile bir kaç yüz kişi istiabına kafi ve etrafı demir parmaklık ile çevrili bir namazgâh mevcuddur." demektedir.

Vakıf sicil kayıtlarına göre namazgâh Selimiye Mahallesi'nde ve Haydarpaşa Caddesi üzerindedir. Bundan, o zamanlar, bu havalinin Selimiye Mahallesi'nin hudutları içinde olduğunu anlamaktayız.

Kaynaklar: *(Mir'at-i İstanbul, s. 34) (Sicill-i Osmânî, 2/265) (Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı: 1 s. 51)*

Daye Kadın Namazgâhı vaziyet krokisi.

DARÜ'S-SAÂDE AĞASI MEHMET AĞA NAMAZGÂHI

Namazgâh, Tabaklar Camii Sokağı ile Balcılar Yokuşu'nun birleştiği yerde ve Tabaklar Camii Sokağı'nın sağ köşesindedir. Namazgâhın kıble tarafında, Darü's-saâde Ağası Mehmet Ağa'nın 995 (1587) tarihli çeşmesi ve su terazisi bulunmaktadır. Mehmet Ağa Çeşmesi bahsine bakınız.

Sekiz adım boyunda ve eninde olan bu namazgâhın kıble taşı yok olmuştur. Etrafını çeviren kesme taş duvarının bir sırası bugün de mevcuttur.

Mehmet Ağa, bu namazgâhı çeşme ile beraber yaptırmış olmalıdır.

Bugün için Üsküdar'ın bilinen ilk namazgâhı budur.

DAYE KADIN NAMAZGÂHI (HAREM İSKELESİ NAMAZGÂHI)

Namazgâh, beş sokağın birleştiği yerde ve oldukça büyük bir meydanın ortasındadır. Set duvarları, kıble taşı ve çeşmesi mevcut değildir. Yalnız bilezik taşı kaybolmuş olan kuyusu, bugün park olarak tanzim edilen bu yerde durmaktadır. Yan tarafına sonradan Sultan II. Abdülhamit devrinde bir demir çeşme ve küçük mermer bir yalak konmuştur.

Bâniyesinin, Sultan III. Selim'in Dayesi olduğu söyleniyor. Biraz ilerideki sokağa adını ver-

miş olun bu Hatun için Daye Kadın Çeşmesi bahsine bakınız.

4.40 x 6.10 metre ebadındaki bu namazgâhın ilerisinde 3-3,5 metre yüksekliğinde bir su terazisi bulunuyordu. Yakın tarihe kadar kaidesi mevcut olan bu eserden nişane kalmamıştır.

Atatürk'ün özel fotoğrafçısı *Esat Nedim Tengizman*'ın oturduğu üç katlı ahşap köşk de Daye Kadın Sokağı'nın sağ köşesinde idi.

1935 tarihine kadar Harem İskelesi Sokağı, Namazgâh Caddesi ismini taşıyordu.

DOĞANCILAR NAMAZGÂHI

Doğancılar Meydanı'nda idi. Çakırcıbaşı Hasan Paşa'nın eseri olduğu sanılmaktadır. Hasan Paşa, 981 (1573) tarihinde vefat etmiştir. Camii bahsine bakınız.

Kaynaklar: *(Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı: 1, s. 51) (M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. Sayı: 20/236)*

DUVARDİBİ NAMAZGÂHI

Bu namazgâh için Ayşe Hatun Çeşmesi bahsine bakınız.

Tophanelioğlu Namazgâhı.

HACI MEHMET EFENDİ (TOPHANELİ OĞLU NAMAZGÂHI)

Namazgâh, Tophanelioğlu mevkiinde ve Bağlarbaşı-Tophanelioğlu Yolu üzerinde ve bu caddenin Kuşbakışı Caddesi ile olan kavşağının sol tarafında Tophanelioğlu Çeşmesi'nin karşısındaki kır kahvesinin önünde idi. Çevre yolları yapılırken Burhaniye'ye nakledilmiş ve kabir taşı zannedilerek de arkasına bir kabir şekli yapılmıştır. Üzerinde:

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb"

âyeti ve 9 Muharrem 1287 (11 Nisan 1870) tarihi vardır.

Namazgâhın önünde, Tophanelioğlu Meydanı ve bu meydana adını veren 1140 (1727-28) tarihli çeşme ve sol tarafında ise Tophanelioğlu mevkiinin küçük çarşısı bulunuyordu.

Dört tarafı yol olan bu namazgâhın etrafını bir demir parmaklık çevirmişti. Kıble taşında:

Sahib ve malik
Alaiyeli es-seyyid
Hacı Mehmet
Mihrab
Sene 1190 (1776)

yazılı idi.

Önündeki kuyu ile beraber, Boğaziçi Köprüsü yaptırılırken kaldırılmıştır. Halk burayı *Gül Baba Türbesi* adı ile anardı. Bu adın neden dolayı verildiği bilinmiyor. Yalnız *Hadîka*'da şöyle bir açıklama vardır:

"Tophanelioğlu Çeşmesi denmekle meşhur bir ma-i leziz vardır ki, sofasında müstakil kahvecisi olup kahve işlerler, derbent gibi bir yerdir. Bunun karşısında bağlar verasında Tahir Baba namında Tarik-i Bektaşiye'den bir kimse devri Sultan Selim Han'da yeni bir Bektâşî Tekkesi kurmuş idi."

Gül Baba'nın Bektâşî Tekkesi babalarından biri olduğu söylenebilir.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l- Cevâmi, 2/260) (Konyalı, Üsküdar Tarihi 1/409)*

HACI MUSTAFA AĞA (SELİMİYE NAMAZGÂHI)

Namazgâh, Selimiye Mahallesi'nde ve Selimiye Kışlası'na giden Selimiye Kışla Sokağı'nın sağ tarafındaki parkın içindedir.

Dört tarafı yol olan bu park, Daye Kadın, Selimiye Camii ve Selimiye Hamam sokakları ile çevrilidir. Krokisi için Selimiye Çeşmesi bahsine bakınız.

Bir mezar taşını andıran kıble taşı, park bakıcısının odası yanında olup, üzerinde şu kitâbe yazılıdır:

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb"
1239
Sâhibu'l-hayrat merhum
el-hac Mustafa Ağa ruhuna
Fatiha.

10.75 metre eninde ve 8 metre boyunda olan bu namazgâhın set duvarları yok olmuştur. Kuyusu elan durmaktadır.

Namazgâh yeri, şimdi park olan ve Sultan III. Selim'in, Selimiye Kışlası ve camiini yaptırdığı sırada, 1800 tarihlerinde inşa ettirilen *Çatmahane*'nin yanında idi. Bu bakımdan namazgâhın, kumaş imalatçılarının yazlık ibadetgâhı olduğu söylenebilir.

Yüzden fazla tezgâhın bir çarşı halinde çalıştığı bu yerde devrin en güzel ve en nadide *çatma*ları, döşemelik ve elbiselik kumaşları dokunurmuş. Çarşı 1890 tarihlerinde yok olmuştur.

Vakıf sicil kayıtlarına göre bu namazgâhın civarında ve Selimiye Meydanı'nda Ahmet Ağa adındaki bir zatın da namazgâhı vardır.

Kaynak: *(Hakkı Göktürk, Daye Kadın Sk. İstanbul Ans. 8/4322)*

HAFIZ İBRAHİM PAŞA NAMAZGÂHI

Acıbadem'in üst taraflarında, Küçük Çamlıca Caddesi, Üçpınar Sokağı'ndaki 56. Ada, 4. parsel yerde idi. Topçu kumandanı Hafız İbrahim Paşa tarafından tesis edilmiştir.

Kaynak: *(M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. Sayı: 20/236)*

Selimiye Parkı içinde Mustafa Ağa Namazgâhı kıble taşı.

HARMANLIK NAMAZGÂHI

Namazgâh, Karacaahmet Mezarlığı'nın Nuhkuyusu Caddesi'ne açılan Harmanlık Kapısı'nın sağ tarafında idi. Burası Musalla Mevkii adı ile bilinirdi. Kapının sol tarafındaki Harmanlık İlkokulu 1920 tarihlerinde yapılmış olup bugün Üsküdar Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Namazgâh ismini, mektebin sol tarafındaki Harmanlık mevkiinden almıştır. Burası Üsküdar'ın en eski bayram yerlerinden biri idi. Buraya, **Bitlikehtane** de denirdi.

Şem'danizâde, Tarih'inde Nevşehirli İbrahim Paşa'nın hallerini anlatırken;

"Bu vezir mirasyedi meşrebdir, gece gündüz zevk ve eğlence icad eder ve kendinin ve yakınlarının safasına kanaat etmeyip, halkı aldatacak şey lâzımdır diye bayramlarda... Üsküdar'da Harmanlık nam mahalde dolaplar ve

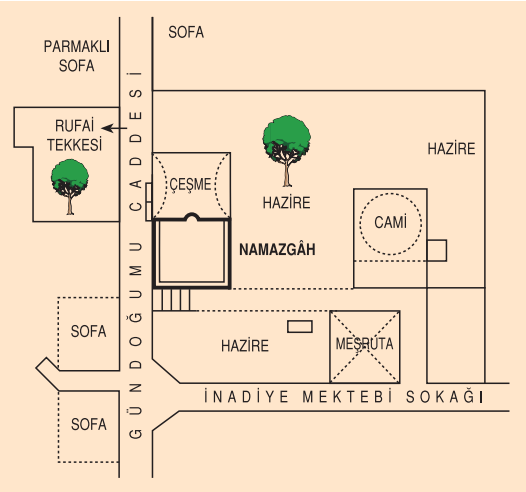

İbnülemin Ahmet Ağa Namazgâhı ve çevresi.

beşikler ve atlıkarınca ve salıncaklar kurulup, rical ve halk karışık ve kadıncıklar salıncağa binip iner iken şehbaz yiğitler kadınları kucağına alıp, salıncağa koyup, çıkarıp kadınların salıncakta uçkurları meydanda hoş sada ile şarkılar....." söylerdi.

Namazgâh Nevşehirli İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Paşa'nın biraz ileride babasının, annesinin ve diğer ailesi mensuplarının gömülü olduğu büyük bir hazîresi vardır. 1930 tarihlerinde var olan namazgâh taşı bugün mevcut değildir. Buradaki iki Bizans sütun başlığı Harmanlık Kapısı'nın iki yanına yerleştirilmiştir. Granit bir sütun ise Hint Mezarlığı yanındadır.

Kaynaklar: *(Şem'danizâde Tarihi, Haz. M. Aktepe, 1/3) (B. Felek, Yaşadığımız Günler, s. 140-141, 143)*

HARMANLIK NAMAZGÂHI

Namazgâh, Toptaşı Caddesi ile Kasım Ağa Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sağ köşesindedir. Yol aşırı karşısında Kapıağası Yakup Ağa'nın 1089 (1678) tarihinde yaptırmış olduğu çeşme ve mektebi, bu kıymetli eserin sol tarafında ise Arakiyeci Mehmet Ağa'nın 950 (1543)'ten evvel yaptırmış olduğu Takkeci Mescidi bulunuyordu. Yerini daha iyi anlayabilmek içim Yakup Ağa Çeşmesi bahsine bakınız.

Namazgâhın hangi tarihte ve kimin tarafından yapıldığı belli değildir. 1935 tarihlerinde mamur olan bu eser ve kıble taşı bugün mevcut değildir. Yalnız namazgâh kuyusu elan köşede durmaktadır. Bileziğinde yazı ve tarih yoktur.

Namazgâhın yerine ahşap bir baraka yapılmıştır. Namazgâh kuyusu, *Moravî Şeyh Yahya Efendi* tarafından açtırılmıştır. Kendisi, Nureddin Cerrahî şeyhi olup 1174 (1760) tarihinde meşîhate gelmiş ve 1184 (1770) senesinde de vefat etmiştir. Kabri, Nureddin Cerrahî Tekkesi Türbesi'ndedir.

Kaynak: *(Atâ Tarihi, 3/26)*

HÜSEYİN HAYRİ PAŞA NAMAZGÂHI

Vakıf sicil kayıtlarına göre namazgâh, İbrahim Ağa Mahallesi'nde ve Ayrılık Çeşmesi Sokağı üzerindedir. Günümüze kadar gelemeyen bu namazgâh, Ayrılık Çeşmesi'nin arkasında ve bugün bir oduncunun işgalinde olan yerde idi.

1282 (1865-66)'da Hacı Hüseyin Hayri Paşa tarafından yaptırılmıştır. Sebili bahsine bakınız.

Kaynak: *(E. Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı: 1, Sayfa: 51)*

İBNÜ'L-EMİN AHMET AĞA NAMAZGÂHI (MENZİLHANE YOKUŞU NAMAZGÂHI)

Namazgâh, eski Menzilhane Yokuşu, şimdiki Gündoğumu Caddesi üzerinde ve aynı isimle bilinen çeşmenin sağ tarafında, set üzerindedir. Bu çeşme bahsine bakınız.

Muntazam kesme taştan yaptırılan set duvarları elan durmakta olan namazgâhın kıblesi, çeşmeye mihrab şeklinde oyularak yerleştirilmiştir. Bu niş şeklindeki mihrabın önünde, iki parçaya bölünmüş ve üzerinde yalnız uzun bir servi kabartması bulunan bir taş daha vardır ki, başka yerden getirildiği muhakkaktır.

1134 (1721-22) yılında çeşme ile beraber, Ahmediye Camii bânisi, Tersane Emini Ahmet

Ağa tarafından yaptırılmıştır.

4.10 x 4.42 metre ebadındaki çeşmenin yanındaki namazgâh, 3.90 x 3.97 metre boyutlarındadır.

Kaynak: *(Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı: 1, s. 51)*

İbrikdar Hüseyin Ağa Namazgâhı

KAPIAĞASI MEVKİİ NAMAZGÂHI (İBRİKDAR HÜSEYİN AĞA NAMAZGÂHI)

Namazgâh, Kapıağası mevkiinde ve 1206 (1791-92) tarihinde yaptırılan Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi'nin sağ tarafındaki set üzerinde idi.

Namazgâha dar bir yoldan girilirdi. Krokide görülen tarihi eserler şunlardır:

1) Şerefabad Sarayı'nın suyu için 1141 (1728-29)'da yaptırılan 15 metre yüksekliğindeki su terazisi. Bir eşi, biraz ileride Duvardibi mevkiindedir.

2) Namazgâhın kuyusu olup mermer bir avlunun ortasındadır. Mermer bileziğinde yazı ve tarih yoktur.

Bu kuyu için, 29 Cemaziyelevvel 1172 (18 Şubat 1759) tarihli bir *rüus* (resmi yazı) emrinde "Karacaahmed Türbesi mukabilinde ihya eylediği kuyunun kova ve sairesini muhafaza için kendisinin nazır tayin ve masârifinin tesviyesi için İstanbul gümrüğü mukataası malından olmak üzere vazife (maaş) tahsis edilmesi" istenmiştir. Buna dair *arzuhal* Abdullah adlı bir şahıs tarafından yazılmıştır.

24 Zilhicce 1235 (Eylül 1820) tarihli bir *arz*da da "Karacaahmed Türbesi nezdinde kain kuyu nezareti uhdesinde bulunan emtia gümrüğünden Abdullah Halife, bu nezareti kendi rızasıyla es-seyyid Hafız Ahmed Efendi'ye" terk ettiği yazılıdır. *(Osm. Arş. M. Cevdet Tas. Evkaf Defteri III, No: 26457 ve Maliye No: 23535)*

3) Kutbü'l ârifîn *Nenesi Dede*'nin ve Kutbü'l-ârifîn *Selim Dede Sultan*'ın kabirleri olup elifî ve tarikat serpuşludur. Kabirlerde tarih yazılı değildir.

4) Hasodalılar İbrikdarı *Melâmî Hüseyin Kocacık Ağa*'nın kabri. Dört köşe, iri kefeki taşından yapılan tek kabir taşı üzerinde, oyularak

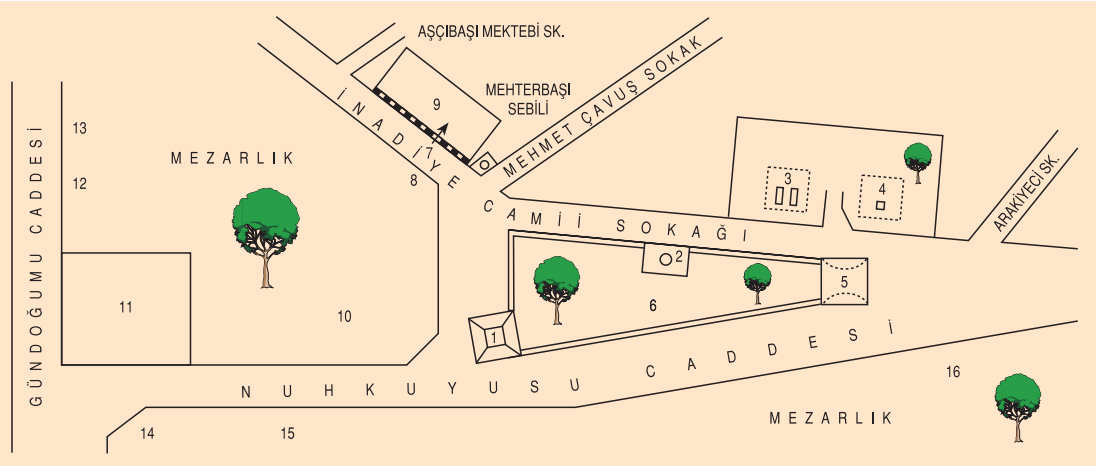

Kapıağası Mevkii Namazgâhı ve çevresi.

konulmuş küçük mermer kitâbede tarih yoktur. Bu kitâbe taşının yarısı kırılmış yok olmuştur. Kefeki taşında ise, okunmaz hale gelen bir takım yazıların altında 1262 (1846) tarihi bulunmaktadır. Bu taş aynı zamanda namazgâhın kıble taşı idi.

5) Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi.

6) Eski Kır Kahvesi.

7) Yazı ve tarihi bulunmayan fakat Aşçıbaşı Camii ile beraber 1060 (1650) tarihlerinde yaptırılan çeşme.

8) Zeliha Kadın Sebili.

9) Aşçıbaşı Camii yeri.

10) Müneccim Başılar Mezarlığı.

11) Karacaahmet Türbesi.

12) Mehmet Pervane Bey'in 998 (1589-90) ve Eski saraylı Raziye Hanım'ın 999 (1590-91) tarihli kabir taşları. Bu küçük mermer taşlar, kefeki taşından yapılan şâhideye oyularak konmuş fakat sonradan düştüğünden kaybolmaması düşüncesi ile mezarlık duvarına yerleştirilmiştir. Karacaahmet Mezarlığı'nın en eski taşlarındandır.

13) Kazasker Saadeddin Efendi Sebil ve Çeşmesi.

14) Fethi Ahmet Paşa Çeşmesi.

Küçükçamlıca Namazgâhı.

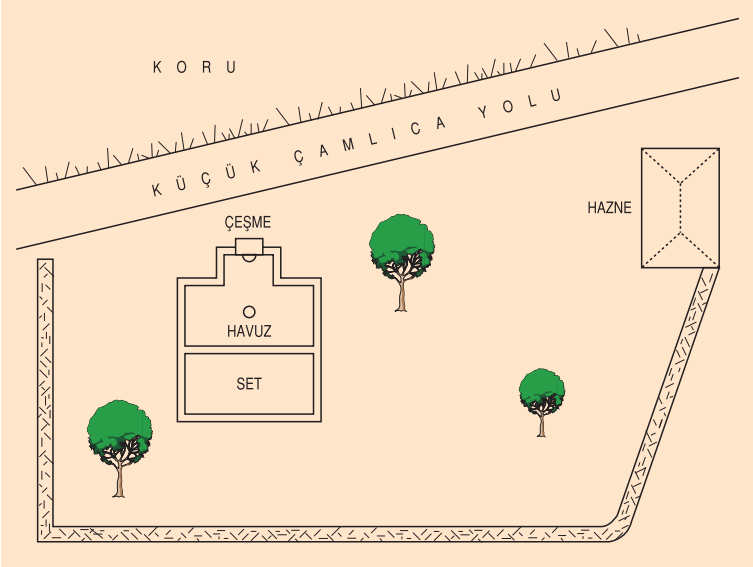

15) Fethi Ahmet Paşa Camii.

16) Kitabın nâçiz yazarının aile kabristanı.

İbrikdar Ağa, 1262 (1846) tarihinde vefat ettiğine göre namazgâhı daha önceki bir tarihte yaptığı söylenebilir.

KAPIAĞASI YAKUP AĞA NAMAZGÂHI

Namazgâh, Bulgurlu Köyü civarında, Libade Mesiresi'ndeki kuyunun yanındadır. Kapıağası Yakup Ağa tarafından 1089 (1678) tarihinde Üsküdar'da, Valide-i Atik semti civarında ve Kapıağası mevkiinde yaptırılan muhteşem çeşme ve mektebinin suyunu temin maksadıyla Libade Mesiresi'ndeki bu namazgâh yakınında bulunan suyu ark ile naklettirdiği sırada tesis edilmiştir.

KÖFTÜNCÜ MEHMET AĞA NAMAZGÂHI

Namazgâh, Acıbadem'de, Pilâvcıbayırı'nda, Köftüncü Sokağı üzerinde olup Köftüncü Hacı Mehmet Ağa tarafından yaptırılmıştır. Tesis tarihi belli değildir. Yanında büyük bir çeşmesi vardı. Bu çeşme, 1263 (1847) tarihinde Darüs-saâde Ağası Mustafa Tayfur Ağa tarafından tamir ve yanındaki namazgâh da yeni baştan tanzim ettirilmiştir.

Her iki eser de, 1956 tarihinde *Ankara Asfaltı* açılırken ortadan kalkmıştır. *Köftün*, sığırlara verilen keten, pamuk, susam tohumlarının posası veya küspesine verilen addır.

Kaynaklar: *(M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. Sayı: 20/235) (İ.Tanışık, İstanbul Çeşmeleri, 2/442)*

KUYULU NAMAZGÂHI

İmrahor'da Doğancılar Caddesi üzerinde ve İmrahor Camii yakınında idi. Bugün yalnız, mezarlık duvarı yanına nakledilmiş olan kuyusunun bileziği mevcuttur. Üzerinde yazı yoktur.

Kaynak: *(M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. Sayı: 20/237)*

KÜÇÜK ÇAMLICA NAMAZGÂHI

Namazgâh, Küçük Çamlıca Caddesi ile Avcı Kâzım Sokağı'nın birleştiği yerde ve küçük bir mesirenin yanında idi. Hemen arkasında ve yol aşırı yerde Suphi Paşa Korusu bulunmaktadır.

Büyük çam ağaçlarının gölgelediği mesirede bir çeşme ve önünde oldukça büyük bir havuz vardı. Havuzun önünde ve bir set üzerinde namazgâh bulunuyordu. Namazgâhın etrafı bir duvar ile çevrilmişti. Sağ tarafta ise, çeşmenin suyunu temin eden bir su haznesi vardı.

Vakıf sicil kayıtlarına göre namazgâh Sultan IV. Mehmet (1648-1687) tarafından yaptırılmıştır. Burada, namazgâhın Altunizade Mahallesi, Küçük Çamlıca Caddesi üzerinde bulunduğu yazılıdır.

Kaynaklar: *(Sedat Eldem, Türk Bahçeleri, s. 38-39) (Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı:1 s. 51)*

KÜÇÜK ÇAMLICA NAMAZGÂHI

Namazgâh, Küçük Çamlıca ve Suphi Paşa Korusu'nun güney eteklerindedir. Sultan IV. Mehmet Çeşmesi bahsine bakınız.

Namazgâhın karşısında 1064 (1654) tarihli çeşme bulunmaktadır. Bugünkü namazgâh taşı üzerinde:

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrab"
Kethüda-yı Mehmed Şakir
Fî Ramazan 1243

yazılıdır ki, bu milâdî tarihte Mart/Nisan 1828 yılına tekabül eder. Bu taşın, H. 1064 tarihinde dikilen ilk taşın yerine konulduğu muhakkaktır. Sultan Avcı Mehmet, Büyük Çamlıca mesiresinde de bir çeşme yaptırmış ve yanına bir namazgâh taşı koydurmuştur.

Sultan Mehmet, 1/2 Ocak 1642'de doğduğuna göre bu çeşme ve namazgâhı yaptırdığında 21 yaşında bulunuyordu.

Bu ikinci taş, düz bir mermer olup üst kısımdaki kitâbenin altında bir tavus kuyruğu şekli bulunmaktadır. Bu taş kaldırılarak, 1976 yılında namazgâh yerine yaptırılan küçük mescidin içine konmuştur.

Namazgâh taşı, 78 cm eninde, 113 cm boyunde ve 11 cm kalınlığındadır.

LÂDİKLİ AHMET AĞA NAMAZGÂHI

Namazgâh, Haydarpaşa Köprüsü'nün hemen başında Çayırbaşı mevkiinde, Kadıköy-Haydarpaşa Rıhtımı ile Haydarpaşa Çayırı Sokağı'nın birleştiği yerde idi. Lâdikli Ahmet Ağa Çeşmesi bahsine bakınız.

1930 yıllarına doğru, mihrab taşı kaybolmuş ve bir müddet sonra, namazgâh yerinin satılması ile bir kısmı üzerine ahşap bir ev yapılmıştır.

Yakın zamana kadar mevcut olan namazgâhın ihata duvarlarından hiç bir nişane kalmamıştır. Yalnız, namazgâh taşının yanındaki ulu çı-

Lâdikli Ahmet Ağa Çeşmesi ve Namazgâhı'nın yeri.

nar ağacı ile çeşmesi durmaktadır.

Mehmet Raif Bey'in, *Mir'at-i İstanbul* adlı eserinin 35. sayfasında yazılı bulunan mihrab kitâbesi şudur:

Sabıkan Çukadar Ağa-yı Hazreti şehriyâri
Sâhibu'l-hayrat ve'l-hasenat Lâdikli Ahmed Ağa
1208 (1793-94)

Bu kitâbenin üzerinde ise:

Hüve'l-Bâkî

ve

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb"

âyeti yazılıdır.

Kaynaklar: *(Mir'at-i İstanbul, s. 35-36) (S. Eyice, İstanbul-Şam-Bağdad Yolu Üzerindeki Mimarî Eserler, İstanbul Üni. Ed. Fak. Tarih Der. Sayı: 13, s. 86) (K. Özergin, Üsküdar-Bostancıbaşı Güzergâhı Kitâbeleri, s. 117)*

MUHASİP ALİ AĞA ÇEŞMESİ NAMAZGÂHI

Namazgâh, Selimiye Kışlası'nın güney tarafında ve Kavak İskelesi Caddesi'nin sağ köşesindeki Ali Ağa Çeşmesi'nin üstünde idi. Çeşmenin yüksek alınlığı mihrab vazifesi görüyordu. Alınlığı bu şekilde yüksek olan bütün çeşmelerin birer namazgâh mahalli oldukları bilinmektedir.

Arkasındaki taş merdiven, çeşmenin son nakli sırasında kaldırılmıştır. Bu isimle anılan çeşme bahsine bakınız.

Namazgâh ve çeşme, 1064 (1654) tarihde yaptırılmış ve sonra bir onarım görmüştür.

Hadîka sahibi, Harap Mescit bahisini anlatırken;

"Yakınında vaki çeşme, Sultan I. Ahmed'in eseridir. Yolun diğer tarafında bulunan namazgâh ve altındaki çeşme dahi Hazinedar Ali Ağa nam sâhibu'l hayrın eseridir," demektedir.

Kaynak: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/225-226)*

MUSTAFA YAVER EFENDİ NAMAZGÂHI

Vakıf Sicil kayıtlarına göre Aşçıbaşı Mahallesi'nde ve Duvardibi mevkiinde idi. Bugün mevcut değildir.

Kaynaklar: *(Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, 1972 Hayat Tarih Mec. Sayı: 1, s. 51) (M. Özdamar, Namazgâhlar Vakıflar Der. 20/235)*

NEVNİHAL HATUN NAMAZGÂHI

Namazgâh, Tıbbiye Caddesi üzerinde ve Baytar Okulu'nun (Marmara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi) sol tarafında ve köşededir. Yerini daha iyi anlayabilmek için Hasip Paşa Çeşmesi bahsine bakınız.

Alt kısmı dar, üst kısmı daha geniş olan ve uzaktan bakıldığında bir kadın kabir taşını andıran bu kıble taşının üst kısmında kabartma

Nevnihal Hatun Namazgâhı'nın kıble taşı.

şekiller, bunun altında bir istiridye kabuğu şekli ve onun altında ise yedi satır halinde şu kitâbe bulunmaktadır:

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb"
Şevketlû Efendimizün cariyesi
Merhume ve mağfurleha Saraylı
Nevnihal Hatun'un hayratıdır.
Ruhı şad olmak için
Rızaen lillâh el-Fatiha
19 Ramazan sene 1227

Bu hicrî tarih, milâdî takvimde 26 Ekim 1812 tarihine tekabül etmektedir. Pek harap durumda iken, 1966 yılında şimdiki şekliyle onarılmış ve etrafı yüksek olmayan bir duvar ile çevrilmiştir. Eskiden daha geniş olduğu sanılan boyutları, şimdi 6x6 metre ebadındadır. Saraylı Nevnihal Hatun'un, Sultan III. Selim'in cariyesi olduğunu kitâbeden anlıyoruz.

Ulu bir çınarın gölgesinde olan namazgâh, bânisi belli olmayan 1867 tarihli ve 1905 tarihli Hasip Paşa Çeşmeleri arasındadır. Sonuncu çeşmenin daha eski bir tarihte yapıldığı ve namazgâhın çeşmesi olduğu sanılmaktadır.

Nevnihal Hanım, 1229 (1814) tarihinde vefat ederek Üsküdar'da Selimiye Camii hazîresine gömülmüştür. Şâhidesi Selimiye Camii'nin Kışla Caddesi üzerindeki cümle kapısının sol tarafında, avlu duvarının hemen arkasında ve Şeyh Nimetullah Efendi şâhidesinin baş tarafında olup kitabesinde *"Sultan Selim hazinedarlarından Nevnihal Hanım"* diye yazılıdır.

Nevnihal Hatun'un şâhidesi.

Kaynaklar: *(S. Eyice, İstanbul-Şam-Bağdad Yolu Üzerindeki Mimarî Eserler, İstanbul Üni. Ed. Fak. Tarih Der. Sayı: 13, s. 83)*

OSMAN AĞA NAMAZGÂHI

Vakıf sicil kayıtlarına göre Haydarpaşa Sahrası'nda idi. Günümüze kadar gelememiştir.

PAŞALİMANI NAMAZGÂHI

Vakıf sicil kayıtlarına göre bânisinin ismi belli değildir. Deniz kenarında ve bir çeşmenin karşısında olduğu sanılmaktadır. Bu çeşmenin yerine sonradan Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi yapılmıştır. Bu çeşme bahsine bakınız.

PÜR-SAFA ve NEV-SAFA HATUNLAR NAMAZGÂHI

Seyyid Ahmet Deresi'ndeki bu namazgâh 1165 (1751) tarihinde Pür-Safa ve Nev-Safa hatunlar tarafından tesis edilmiştir. Bugün mevcut değildir.

Kaynak: *(M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. 20/235)*

SA'DEDDİN BEY NAMAZGÂHI

Vakıf sicil kayıtlarına göre Aşçıbaşı Mahallesi'nde ve Miskinler Tekkesi civarında ve Bağdat Yolu üzerinde idi.

Kaynak: *(Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, 1972 Hayat Tarih Mec. Sayı: 1, s. 51)*

SARAÇLAR ÇEŞMESİ NAMAZGÂHI

Namazgâh, Karacaahmet Türbesi'nden, İbrahim Ağa Camii'ne giden eski Bağdat Yolu (Uluyol) şimdiki bulvar üzerinde idi. 1190 (1776) tarihinde çeşme ile beraber yaptırılmıştır.

Bulvar yaptırılırken toprak altında bırakılmak suretiyle yok olmuştur. Çeşmenin üzeri namazgâhtı. Daha geniş bilgi için Saraçlar Çeşmesi bahsine bakınız.

Namazgâh taşı üzerinde şu kitâbe vardı:

Ey olan zâ'ir-i kubur-ı şerîf
Bu musallâda istirahat kıl
Farz eyle edâ taharetle
Emr-i Mevlâ'ya gel itaat kıl
Teveccüh kıl bu nüzhetgeh makama
Gel ey zâ'ir geçürme vakt-i farzı
İmadü'd-din içün eyle ikame
Tekasül etme isbağ-ı vuzu' kıl

Kaynak: *(Ayvansarayî, Mecmua-yı Tevarih, s. 377)*

Kısıklı'da Selâmi Ali Baba Namazgâhı ▼▼

Seyyid Ahmet Deresi Namazgâhı vaziyet krokisi. ▼

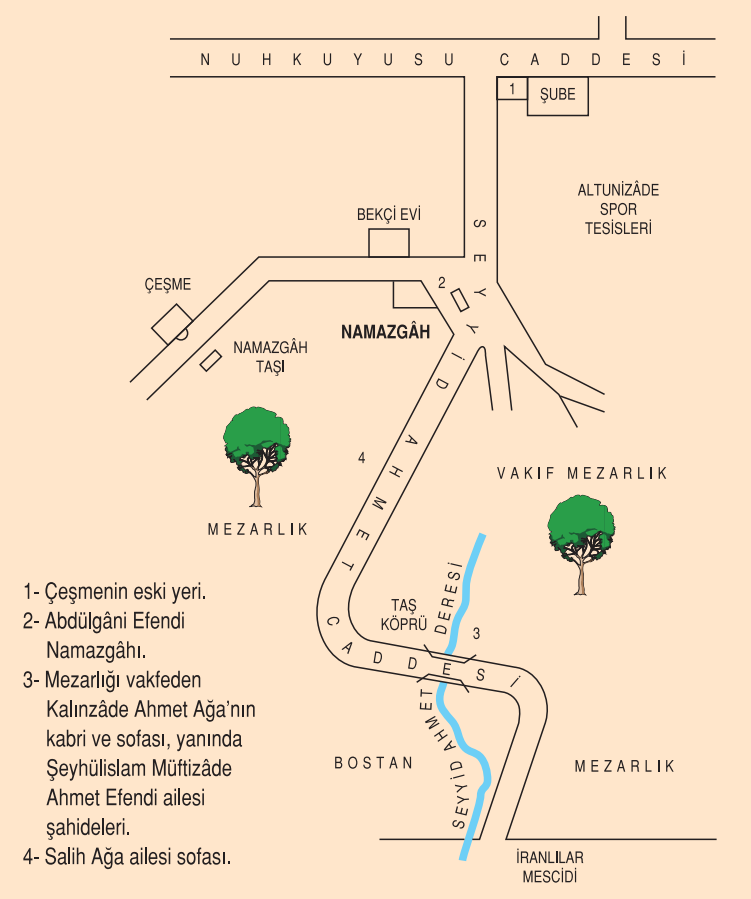

SELAMİ ALİ EFENDİ NAMAZGÂHI

Namazgâh, Kısıklı'dan Büyük Çamlıca'ya giden yokuş yolun düzleştiği yerdeki Selâmi Ali Efendi Celvetî Dergâhı'nın hazîresi içinde, bir zeytin ağacının altında ve Selâmi Ali Efendi Açıktürbesinin baş tarafındadır.

En dar yeri 29 cm, en geniş yeri 42 cm, yüksekliği 111 cm, olan bu mihrab taşının kalınlığı 7 cm'dir Tepesi yuvarlak olup hiç bir süslemesi yoktur. Üzeri yeşil boya ile boyanmıştır.

Sülüs hat ile yazılan '*mihrab âyeti*' altın yaldızla yaldızlanmıştır. 1247 (1831-32) tarihinde yapıldığı, üzerindeki tarihten anlaşılan namazgâh, ismini bulunduğu yerden almıştır. Kimin tarafından dikildiği belli değildir.

Selâmi Ali Efendi, dergâhı 1692 tarihinde yaptırdığına ve kendi de bu tarihte vefat ettiğine göre, namazgâh 140 sene sonra yapılmış demektir.

Selâmi Ali Efendi Tekkesi bahsine bakınız.

▲ Seyyid Ahmet Deresi Namazgâhı Çeşmesi.

▲▲ Seyyid Ahmet Deresi Namazgâhı

SELİMİYE HASTAHANESİ (HAYDARPAŞA HASTAHANESİ NAMAZGÂHI)

Padişah bahçesi olan bu yerde, Sultan III. Selim, vezirlerinden Haydar Paşa'ya bir kışla yaptırmıştı. Sultan Selim, 1789-1807 tarihleri arasında tahtta bulunduğuna göre, kışla da bu tarihler arasında yapılmıştır. İhtimal, namazgâh da bu sıralarda tesis edilmiştir. Ahşap olan kışla Sultan Abdülmecit tarafından hastahane haline getirilmiştir.

Namazgâh bugün mevcut değildir.

SEYYİD AHMET DERESİ NAMAZGÂHI

Namazgâh, Nuhkuyusu Askerlik Şubesi binasının sağ tarafındaki yoldan İraniler Mescidi'ne doğru yüründüğünde, yolun ikiye ayrıldığı yerde ve sağ köşede idi. 1962'de şimdiki yerine nakledilmiştir.

Bir mezar taşını andıran namazgâh taşının üzerinde bir kandil kabartması ve bunun altında;

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb"

ayeti ve

1305 (1887)

tarihi yazılıdır.

Karşısındaki Namazgâh Çeşmesi ise düz ve basittir. Önündeki mermer yalağın üzerindeki iki sıra halinde hazırlanmış kitâbesi şudur:

Esbak Teke mütesellimi Hacı Mehmed Ağa'nın halile-i
Muhteremeleri Şerife Emine Hanım'ın hayratıdır.
Sene 1270 fî 29 Muharrem (1 Kasım 1853)

SÜLEYMAN AĞA NAMAZGÂHI

Namazgâh, Bulgurlu Köyü civarında, Libade Suyu membaı yakınında ve bu suya giden yolda 1310 (1892-93) tarihinde yaptırılan Fatma Nazîre Hanım Çeşmesi'nin üst tarafındadır.

Mihrab taşının üzerine iki âyet-i kerime yazılmıştır. Alttaki:

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrab"

ayetidir. Bunun altında ise:

"Sâhibu'l-hayrat ve'l-hasenat Süleyman Ağa Ser Seraciyan-ı hazreti şehriyarî" 1164 (1750).

cümlesi vardır.

Kaynak: *(Mir'at-i İstanbul, s. 54)*

Şehitlik Namazgâhı.

ŞEHİTLİK NAMAZGÂHI

Namazgâh, Karacaahmet Mezarlığı'nın orta kısmındadır. Buraya Nuhkuyusu Caddesi'ne açılan Harmanlık Kapısı'ndan ve Karacaahmet-İbrahim Ağa Yolu'na (Eski Bağdat Yolu, şimdi bulvar) açılan Şehitlik Kapısı ile Miskinler Tekkesi veya Yanık Ömer Kapısı'ndan girilerek gidilir. Şehitlik Kapısı'ndan girildiğine göre, 750 adım sonra namazgâha varılır.

İstanbul'un en mükemmel namazgâhı olup altı yolun birleştiği büyük bir meydandadır. Bu altı yoldan birincisi Şehitlik Kapısına gider. Bu yolun sol tarafında harap Şehitlik Mescidi bulunmaktadır. 1336 (1917-18) yılında Padişah Sultan Reşat tarafından yaptırılmıştır. İkinci yol hafif bir yokuş olup 360 adımda Harmanlık Kapısı'na, üç ve dördüncü yollar Seyyid Ahmet Deresi'ne, Taş Köprü'ye ve İranlılar Mescit ve Mezarlığı'na, beşinci yol Ankara Asfaltı'na ve Sıbyan Mezarlığı'na, altıncı yol ise Miskinler Tekkesi Mezarlığı'na gitmektedir.

Şehitlik Namazgâhı. ve çevresi.

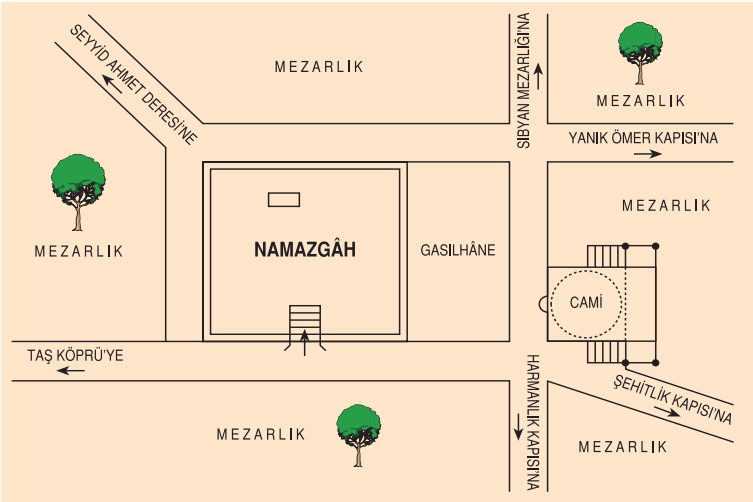

Namazgâha altı taş basamakla çıkılmaktadır. Sağ tarafında gusülhane vardır. Etrafını oldukça yüksek bir istinat duvarı çevirmektedir. Üç parçadan oluşan mihrap taşı iç bükey şeklinde olup, iki yanında 43 cm'lik kanatlar bulunmaktadır. Som mermerden yapılan bu kanatların sağ tarafındakinin üzerinde, hattat Hakkı Bey'in nefis sülüs yazısı ile;

Allah celle celâlühu sol kanat üzerinde ise;

Muhammed aleyhisselâm yazılıdır.

Bu içe dönük iki kanadın ortasındaki 73 cm'lik esas mihrap taşının ortasında ve motifli bir çerçeve içinde bir kandil kabartması yer alır. Bunun üzerinde;

Sene 1334 (1915-16) tarihi ve *Ketebehü Hakkı* imzası ve bunun üzerinde ise bir satır halinde;

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrab"

ayeti ve bunun üzerindeki yarım daire bir madalyon içinde ise *Besmele* okunmaktadır. 212 cm. yüksekliğindeki bu üç taşın üzerine motifli bir silme yerleştirilmiştir.

Kitâbedeki yazılar, Üsküdarlı İsmail Hakkı Altunbezer tarafından yazılmıştır. Kendisi, 1290 (1873) yılında doğmuştur. Babasından sülüs ve nesih, Sami Efendi'den tuğra, sülüs ve divanî celileri öğrendi. 1890'da birinci tuğrakeş, 1898'de Üsküdar İdadîsi yazı hocası oldu. Selimiye Camii'ndeki yazıları pek nefistir.

Çiçekçi semtinde ve Harem İskelesi Sokağı'ndaki ahşap evinde oturuyordu. 19 Temmuz 1946'da vefat ederek, Karacaahmet Mezarlığı'na gömüldü. Şâhidesi 8. Ada'dadır.

Sultan Reşat tarafından yaptırılan bu namazgâhta, I. Dünya Savaşı'nda şehid düşenlerin namazı kılındığı için *'Şehitlik Namazgâhı'* ismiyle anılmaktadır.

Karacaahmet-İbrahim Ağa yoluna açılan Şehitlik Kapısı da bu sıralarda onarılmış ve kapının

sol tarafına H. 1335 tarihli bir arma konulmuştur. Namazgâhın eni 19, boyu ise 17 adımdır.

Bu muhteşem eser, 1984 yazında yıktırıldı. Arsasına yeni gusülhane binası yapıldı. Namazgâhın iki yan kanadı parçalandı, yalnız orta kısmı Şehitlik Camii yanına nakledildi ve bu sırada cami de mükemmel bir surette restore edilerek ibadete açıldı.

ŞEYHÜLİSLAM MİRZAZÂDE MEHMET SAİD EFENDİ NAMAZGÂHI

Sultantepe karakol binasının yan tarafında ve Servilik Caddesi üzerindedir. Etrafını çeviren 13.70x11.50 metre boyutlarındaki, kesmetaş set duvarları yokolmak üzeredir. Kıble taşı mevcut değildir. Mir'at-i İstanbul yazarı "Nizamiye Karakolhanesi yanında tarihi olmayan bir namazgâh vardır" dediğine göre 1910 tarihlerinde mevcuttu. Yanında çeşmesi vardır. Bu çeşme bahsine bakınız.

Said Efendi, 1183 (1770) tarihinde Şeyhülislâm oldu ve 18 Zilhicce 1188 (19 Şubat 1775) tarihinde vefat etti. Kabri, Tunusbağı'nda babası Şeyhülislâm Mirzazâde Şeyh Mehmet Efendi'nin yanındadır.

Kaynaklar: *(M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. 20/237) (Mir'at-i İstanbul, s. 139) (Sicill-i Osmânî, 3/31)*

TABAKLAR NAMAZGÂHI

Toptaşı Caddesi üzerinde 260 ada, 6 parselde ve şimdi Sokollu Mehmet Paşa İlköğretim Okulu bahçesi içinde kalan Acıçeşme'nin yanında idi. Atik Valide Sultan Külliyesi'nin bâniyesi Nurbânu Sultan vakfındandır. Fakat, Eski Eserler'deki bir dosyada, Şeyhülislâm Mehmed Said Efendi tarafından tesis edildiği kayıtlıdır. İhtimal bu zat tarafından yeniden tanzim edilmiştir.

Namazgâhın hemen yakınında akan Tabaklar Deresi kenarında Nurbânu Valide Sultan'ın, Toptaşı Camii'ne vakıf olarak yaptırdığı 2 adet debbağhane (deri işleme atölyesi) mevcuttu. Meydan ve semt, ismini bu yapılardan almıştır.

Kaynaklar: *(Eski Eserler Müdürlüğü, D-8) (M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. 20/237) (Ahmet Refik, 16. Asırda İstanbul Hayatı, s. 115)*

TAHİR BABA NAMAZGÂHI

Namazgâh, Büyük Çamlıca Tepesi'nin güney eteklerinde ve Tahir Baba Bektâşî Tekkesi'nin önünde ve hazîrenin yanında idi.

Bugün mevcut olmayan bu secdegâhın, iki kıble taşından birisi kırılmış olup üzerinde iki kandil kabartması vardır. Diğeri ise, düz bir mezar taşını andırmaktadır. Üzerinde mihrap ayeti yazılıdır.

Namazgâhın hangi tarihte yapılmış olduğu belli değildir. Tahir Baba, bu Bektâşî Tekkesi'ni takriben 1790-95 tarihlerinde kurmuştur. Namazgâh taşının da bu sıralarda konulmuş olabileceği düşünülebilir. Kıble taşında tarih yoktur.

Tahir Baba Bektâşî Tekkesi bahsine bakınız.

TAYFUR AĞA NAMAZGÂHI

Acıbadem mevkiinde, Küçük Çamlıca-Nişantaşı yolu üzerinde ve Köftüncü Sokağı'nın sol köşesindeki 1260 (1844) tarihli çeşmesinin yanındadır. Çeşme, Baba-Oğul Çeşmesi adı ile ünlüdür. Namazgâhı da bu tarihte tesis etmiştir. Manevî oğlu, Besim Ağa'nın bağı da burada idi.

Tayfur Ağa, sarayda yetişmiş, padişahın hazine vekili olmuş ve 1260 Ramazanında (Eylül 1844) Darü's-saâde Ağalığı mevkiine getirilmiş ve 1266 Cemaziyelâhirinde (Nisan 1850) şeyhülharem olup, o sene sonunda Mekke'de vefat etmiştir.

Namazgâh taşı bugün de mevcuttur.

Kaynaklar: *(E. Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972, Sayı: 1, s. 51) (Sicill-i Osmânî, 3/261) (İ. Tanışık, İstanbul Çeşmeleri 2/440) (M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. 20/235)*

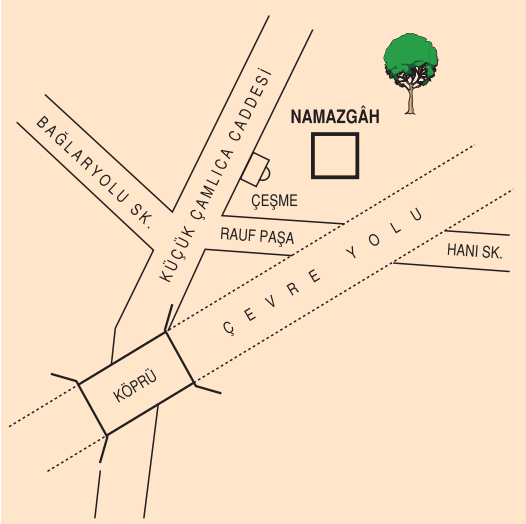

Yağlıkçı Ayazma Namazgâhı.

YAĞLIKÇI AYAZMA NAMAZGÂHI

Altunizade'de, Tophanelioğlu semtinde, Altunîzâde İsmail Paşa Camii ilerisinde, Küçük Çamlıca Caddesi üzerinde ve yeni teşekkül eden Erzurum Mahallesi'nin yakınındadır. Boğaziçi Köprüsü çevre yolu yapılırken yol seviyesi yükseltildiğinden çeşme, namazgâh ve Küçük Çamlıca Caddesi çukurda kalmıştır. Yağlıkçı Halil Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Namazgâhın, 1291 (1874) tarihinde yaptırılmış olduğunu üzerindeki şu kitâbeden öğreniyoruz:

"Külle mâ dehale aleyhâ Zekeriyye'l-mihrâb"
Sene 1291

Ulu çınar ağacının gölgelediği bu yerin etrafını bir duvar çevirmektedir. Fakat bu duvarın bir kısmı ile kapısı yıkılmıştır.

Namazgâhın karşısında, 1275 (1858-59) tarihli Ömer Bey Çeşmesi vardır. Bu çeşme bahsine bakınız.

Çevre yolu yapılana kadar, Küçük Çamlıca Caddesi bu çeşme ile namazgâh arasından geçmekte idi. Bugün cadde çeşmenin hemen arkasından, çevre yolu ise, namazgâhın ardından geçmektedir. Fakat ikisi de harab edilmiştir.

Namazgâh ismini Ömer Bey Çeşmesi'nin altındaki ayazmadan almıştır. Vakıf sicil kayıtlarına göre, Küçük Çamlıca Caddesi üzerinde Kapıağası Osman Ağa'nın da bir namazgâhı vardır.

Kaynaklar: *(Erdem Yücel, İstanbul Namazgâhları, Hayat Tarih Mec. 1972 Sayı: 1, s. 59-60) (M. Özdamar, Namazgâhlar, Vakıflar Der. 20/234)*

YARIMCA BABA NAMAZGÂHI ve ÇEŞMESİ

Namazgâh ve çeşme, eski Öküz Limanı ve şimdiki Paşalimanı'nda ve Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi'nin bulunduğu yerde idi. Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi bunların yerine yapılmıştır.

Namazgâh ve çeşmesinin hangi tarihte ve kimin tarafından yapıldığı belli değildir. İsmi dahi bilinmediği için, hemen arkasında bulunan Yarımca Baba Bektâşî Tekkesi'nin ismi verilmiştir.

Bu semt eskiden beri, Anadolu'dan gelen büyük baş hayvanların Beşiktaş'taki *Deve Meydanı*'na gönderildiği bir mahaldi. *Hadîka* yazarı Abdurrahman Ağa Camii'nden (Paşalimanı Camii) bahsederken;

"Camiin yakınında sonradan bazı hayır sahipleri bir çeşme ile bir namazgâh inşa eylemişlerdir. Yanında bir Bektâşî Tekkesi dahi kurulmuştu." diyor.

Çeşmenin üzerindeki set, namazgâh görevi görmekte idi. Bugün de Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi'nin üzeri settir.

1826'da ve *Vak'a-i Hayriye* olayında Bektâşî Tekkesi yıktırıldığı gibi, buradaki kabir taşları da kırılmak sureti ile yok edilmiştir. Büyük bir ihtimalle namazgâh taşı da bu sıralarda yok olmuştur.

Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi bahsine bakınız.

Kaynaklar: *(Hadîkatü'l-Cevâmi, 2/182) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Danışman Türkçesi, 2/174)*